

1585

8

6-c

24

8. 6. c. 24

Bibliotheca
i Coll. Rom.
iet. Jesu

22

8. 5. c. 5

Ad Rom. p. v. l. c. c. c. h. s. c. d. s.

PETRI CRI

NITI VIRI

DOCTIS

SIMI

DE

Honestâ disciplina, Lib. XXV.

Poëtis Latinis, Lib. V.

ET

Poëmaton, Lib. II.

Cum Indicibus.

VIRTYTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB.
GRYPHIVM,

1543.

6 31 + 1 23

1236104

13

LIBRORVM DE

HONESTA DISCIPLI-

na, Petri Criniti Capi-

tum singulo =

rum In -

dex.

CAPITA LIBRI PRIMI.

De triplici tentorio Tamburlani Scytharum principis,
et qua conditione Imperator maximus in conspectum,
et aciem hostium accederet. Caput I.

Quibus disciplinis atque præceptis Persarum reges fi-
lios instruerent: et qua potissimum ætate: ex Platonis
Alcibiade. II.

De Psyllis, ac Marsis, eorumq; potestate in uenenis tra-
ctandis: ac de Exagono legato, in dolium serpentū con-
iecto: et de Sillographis autoribus nonnihil. III.

Anacharsis Scythæ sententia, de populari Atheniensium
statu: et quo pacto populi administratio ab honestis,
et prudentibus uiris fugienda, et detestanda sit. IIII.

Pacuij poëtæ carmen relatū de fortuna: eiusq; multipli-
ci potestate: et quid item de eadē C. Plin. scripserit. V.

Quam eruditè Plato philosophus scripserit homines ira-
cundos memoria præstare, graues autē obliuione: tum
de Thracensibus populis, et celi potestate. VI.

De obitu Hermolai Veneti, et Pici Mirandulæ officio
erga eundem, cum pestilentia in Vrbe laboraret. VII.

De seuitia Fuluie in Ciceronis caput, et qua ignominia
habitus sit, ex Dionis historia: et carmen Seueri poëtæ
additum de eodem Cicerone. VIII.

Taciti uerba explicata in Iudæorum historia: et quo
pacto

CAP. LIBRORVM

paſto Chriſtiani etiam ſunt Aſinarij appellati, qua'que ignominia Chriſti effigies ab antiquis depiſta fuerit: in quo inſolentiam pariter, atq; odium contra Chriſtianā religionem oſtenderunt. IX.

Dictum nimis improbum, ac neſandum, Theodori Gaze cum Beſſarione philoſopho ſuper doctrina diui Hieronymi: & quomodo iniquius pro Ciceroniano fuerit accuſatus. X.

De Socratis conſtantia cum uxoribus, ac de eius effigie & deformitate, ex Hieronymo: tum de imaginibus philoſophorum in ueterum gymnaſijs. XI.

Quanta prudentia, ac doctrina Meſſala Coruinus præſtiterit, & quomodo præſecturam Romanæ urbis reſuſauerit, ut inciuilem atq; immoderatam dignitatem. XII.

Chriſtianos fuiſſe per ignominiam Semiſſios, & Sarmætarios uocatos: & quòd Semiſſes homines pro minutioribus, & ignauiffimis à ueteribus dicantur. XIII.

Anquiro, & Anquiſitiones, uocabula eſſe Romana, & honeſta: quibusq; autoribus id aſſeratur, cōtra quorundam inſcitiam. XIII.

Quòd eodē die natalis Alexandri Macedonis fuit & templi Dianæ Ephęſiæ concrematio: ac de autore ipſo incendiij cognitio non iniucunda. XV.

De doctrina Annei Senecæ philoſophi, & eius ſententiæ allatæ, quæ ſint ab omnibus ediſcendæ, & obſeruandæ. XVI.

Quam ſit grauiffimum ſcelus auaritiæ crimen, ac uerba ibidem ex epiſtola Caſſij, & alia ex Salluſtio ad id pertinentia. XVII.

Indigitare deos, quid ſit, ac de Indigitamentis: & qui dii Indigetes uocati ſunt, ex multis autoribus. XVIII.

I N D E X.

CAPITA LIB. II.

Remedium de soluendis amoribus : cum mirifico exemplo
Faustinae : ac de natali Cōmodi Imperatoris, qui omniū
crudelissimus fuit. Caput 1.

De studio, ac literarijs uigilijs Pici Mirandulae: tum inibi
Apologus perelegās de Furio Cresino, ex Pliniana hi-
storia allatus. II.

De subsellijs, eorumq; uocabulis : & quid maximè Scim-
podium, quid Scamellum, & quid Suppedaneū ex ue-
terum autoritate. III.

In uitae officijs habendam generis ac dignitatis hominum
rationem : & quā prudenter ab Hadriano Impera-
tore factum sit contra ignobilem libertum : ac ibi-
dem quoque de Augusti Octauij prudentia & ciuitate
te in re simili. IIII.

De generibus fulminum, quae uidelicet Postularia, quae Pe-
stifera, & Peremptalia sint: ac de Fulguritibus arboribus
copiose explicatum. V.

Quā C. Plinius à Græcis dissentiat de obitu poëtae So-
phoclis: ac de ijs etiam nonnihil, qui prae nimio gaudio
interierint. VI.

Qui apud ueteres fuerint Brutiani serui, & qua ignomi-
nia sint à Romanis habiti Brutij populi, quod ab illis
desciuerint: tum nōnihil etiā de Comicis lorarijs. VII.

Quo commēto Pixodorus pro Deo habitus sit: & de mar-
moris inuentione, ac de Lapidicinis nonnihil ex Theo-
phrastii libris. VIII.

De etate Constantij Imperatoris & Narsetis, ac de epi-
stola Regis Saporis ad Imperatorē Constantiū, et quid
ab eo responsum fuerit, ex Marcellini historijs. IX.

Quo artificio tonitrua in scenis olim ederentur : ac de
Metelli

CAP. LIBRORVM

Metelli Pij immodico luxu, atq; libidine, ex Sallustij uerbis: & quomodo imitatus ea sit poëta Vergilius, cùm de Salmoneo agit. x.

Quæ causa fuerit ut Mythologi scribant Gigantum pedes in uolumen desinere: & Lampridij uerba exposita de Commodi Imperatoris crudelitate. xi.

Quàm grauitè ac satyricè Io. Picus Mirandula contra inertes & otiosos homines uerba habuerit, & quòd Solon in suis legibus damnandos censuit: ac inibi elegantissimi uersus positi ex Enniana satyra contra istos otiose oscitantes. xii.

Quòd ijs maximè uerbis Politianus se oblectari dicebat: ut sunt Reciprocicornes arietes, & bestia Exunges, & Excornes, & alia ibidem addita. xiii.

Disputatio de Rep. habita, ac de Imperio Venetum: & Apologus elegans de pinu, & cucurbita. xiiii.

De oraculo à Maximino Imperatore instructo contra Christianos, & ibidem de cōstantia Christianorū, quibusq; uerbis cōtra Romanos præsides uterentur. xv.

Qui grammatici de origine uerborū scripserunt, & unde hæc uerba Auidius & Inuidius dicta sunt, perelegans & crudita enucleatio. xvi.

CAPITA LIB. III.

Quòd Plato Philosophus inuidiæ morbo laborauit, & quòd insensus Xenophonti, ac Democrito fuerit, cuius etiam libros extingui cupierit. Caput i.

Disputatio habita inter Hieronymum Sauoncroham & Picum Mirandulam de philosophia ueterum cum Christiana academia: & quid itē uetustissimi de ipso Deo senserint, id est, Moses, Mercurius, Zoroastres, & Pythagoras. ii.

Quòd

Quòd apud nostros quatuor idiomatum genera fuisse tradantur, hoc est, Priscum, Latinum, Romanum, & Mistum, & quo maximè tempore floruerunt, ac de Hetruscis etiam literis nonnihil.

III.

De nominibus Romanorum, & quòd à Sabinis prænomen acceperint ex societate cum Romanis factò: tum qua die Romani nomen assumerent.

IIII.

Qui maximè apud Latinos de sacris, ac pontificijs uerbis scripserint, & quomodo Reus & Dānatus inter se differunt: tum ex iure ipso Pontificum uerba exposita.

V.

De uiribus atræ bilis, ac de Eurilocho, & poëta Malachò, quàm grauitè co morbo ad insaniam uexarètur.

VI.

Quo habitu, & forma esset Romana toga, ac de alijs uestibus, quæ cuiq; populo adscribantur: tum alia ibidem non iniucunda addita.

VII.

Quàm iniquo animo Pub. Vergilius fuerit contra grammatistas, atq; ineptos literatores, ac eiusdem elegans dictum super illo enigmate, Treis pateat cali spatium non amplius ulnas.

VIII.

De his hominibus, qui seipsos in puteum iaciant, & quid in causa, exemplis de Laurentiano, & alijs adductis.

IX.

De populis qui humana carne uescantur, & quæ Hieronymus de Scottis gente Britannica scripserit.

X.

De lapide carystio mirifica obseruatio, quòd ex eo uestes contexantur, atque in ignem posita à maculis emundentur.

XI.

Locus in epistola M. Tullij ad Trebatium expositus de Philoctete, quàmq; impudenter à quibusdam deprauatur, ac falsò exponatur.

XII.

Veterum consuetudo relata de Bactrianis populis, & de Atrij in furtis mulctandis ex autore Bardesane; ac de

CAP. LIBRORVM

Aegyptijs & Lacedæmonijs, qui impunè furtum facerent. XIII.

Triginta millia Deorum à poëta Hesiodo celebrari, & à M. Varrone CCC. Ioues, & quàm ridicula foret uetèrum de ijs opinio. XIII.

Qui sunt apud Aegyptios Sarabaitæ sacerdotes, & de eorum moribus, atq; improbißima simulatione, ex Augu- stino & Hieronymo. XV.

CAPITA LIB. IIII.

Dignum memoria de rege Pisistrato, quo astu atq; com- mento contra aduersarios sit usus pro firmando Im- perio: tum de eius quoq; tyrannide nonnihil ex uerbis Solonis. Caput I.

Quo studio ac diligentia factum sit à Romanis, ut libros Magonis de agro colendo in Latinum conuerterent: tum aliud exemplum de Cor. Taciti historia, quo hono- re à Tacito Imperatore habita, & in bibliothecis loca- ta fuerit. II.

De Censuræ potestate, ac de triplici pœna in Romanos, & qui dicerentur in ærarios relati: ac ibidem subscripta uerba ex antiquis legibus de ipsis censoribus. III.

Quantum bonis præceptoribus discipuli debeant, ac de Alexandro Macedone erga præceptorem Aristotelem, tum de eius quinquaginta libris de Animalibus digna prorsus memoria. IIII.

De præfectis sylvarum apud Romanos, & de maioribus ac minoribus prouincijs: ac inibi illud Vergilij exposi- tum, Si canimus syluas, syluæ sunt consule dignæ: contra aliorum sententiam. V.

Quòd in solstitiali tempore frondes in quibusdam arbori- bus

I N D E X.

- bus conuertantur, & quæ bruma augeri minuiq; sit ob-
seruatum à Stoicis ex Lunæ uiribus. VI.
- De Philemone poëta Comico, eiusq; mirando interitu, ex
Luciani historia, & aliorum commentarijs. VII.
- Quid Mulsum apud ueteres in sacris, ac Titij uerba posi-
ta de hoc: tum Romuli Pollionis dictum ad Octauium
Augu. & alia obiter non iniucunda. VIII.
- Quid apud ueteres sit, urbem Romam fuisse ad æquili-
brium positam: & quòd æquilibritas uertitur à M. Tul-
lio, quod est Græcè Isonomia: tum nonnihil etiam de
differentia inter urbem & Romā, ex doctrina Iuriscon-
sultorum. IX.
- De Pythagorica philosophia, & de Iani fronte quadru-
plici, ac de Manasse Rege, eiusq; statua cum facie quin-
cuplici. X.
- Quomodo accipiendum sit apud Varronem limbus XII.
signorum: & unde Cælum & Mundus dicantur: si-
mulq; uersus additi ex Varronis Menippeis quàm ue-
nustissimi. XI.
- De quibusdam legibus, & eorum præmio qui hostes mul-
tos interemissent, ex libris Aristotelis: & quæ Firmia-
nus contra Ennium & Ciceronem protulit. XII.
- Petronij Arbitri carmen appositum, in quo ciconiam Pie-
taticultricem, & Gracilipedem dixit: tum inibi de alitis
eiusdem pietate non indigna relatio. XIII.
- De legatione Gallorum ad Regem Alexandrum, ac de il-
lorum congrua, & opportuna responsione contra am-
bitiosam Regis insolentiam. XIII.
- Poëta Vergilij uersus appositi de Numa Rege, quòd ca-
nus in adolescentia fuerit: & quòd Strabo idipsum de
L. Tarquinio rege retulerit. XV.

- Quàm multiplici doctrina præstet Io. Picus Mirandula,
 & iudicium ab eo egregiè factum de Hebræis, Græcis,
 atq; Latinis doctrinis, earumq; differentia. Cap. I.
 Creditum esse ad gratiam & formam conferre cibum ex
 lepore: tum lepida historia de Alexandro Seuero Impe-
 ratore, additis uersiculis non inuenustis. II.
 Quòd optimi oratores in dicendo exciderint. III.
 Quòd Romani homines initio Imperij contempserint me-
 liores disciplinas, & quando ipsa poëtice in urbem ac-
 cessit, tum fuisse grassatores dictos à Romanis poëtas,
 & Horatij uersus expositi. IIII.
 Qui maximè Dij extra urbem Romam templa habuerunt,
 & qua ratione: tum quòd iidem Romani ex Solonis le-
 gibus sepulcra extra urbem haberi uoluerunt. V.
 De Traiano Augusto cum præfecto militum, eiusq; sermo
 ne ad eum: ac de eiusdem Imperatoris gestis ac uicto-
 rijs maximis. VI.
 Cautum ex XII. tabulis contra eos, qui alienas segetes ex-
 cantare, & pellicre tentassent: & Plinij uerba notata
 & exposita: inibiq; prodigium maximum adscriptum
 de agris Vectianis. VII.
 Quantum pro ueritate inuigilandum, ac de Indorum phi-
 losophis, eorumq; studio pro ueritate, ac pœna perpetui
 silentij contra mendaces. VIII.
 Quàm eruditè Pythagoras hominum ætatem in quatuor
 partes diuisit: atq; inibi etiam de Seruio Tullio, qui Ro-
 manorum ciuium treis ætates notauerit, ex Tuberone,
 & Gellio. IX.
 Quo commento, atq; scuitia Iulianus Imperator contra
 Christianos deseuiret, ac de eius libris cōtra Christum,
 &

I N D E X.

- Et qui maximè illis responderunt.* X.
Quàm egregiè doctus in omni philosophia Vergilius fuerit : quomodo ea quæ de inferis, et campis Elysijs scribit, ex Gobria mago transtulerit apud Academicum Xenocratem. XI.
Qui sint apud Marc. Ciceronem Pentelici hermæ : ac de pentelicis columnis atque lapidicinis diligenter multa exposita. XII.
Quòd docile animal ac placidum sit elephas, et quòd per funes incedere discat : tum de funambulis, ac funerepis hominibus. XIII.
De Mythra Deo, qui pro sole apud Persas colitur : deq; illius simulacro, ac de Mythriacis sacris copiose explicatum. XIIII.

C A P I T A L I B. VI.

- De Bellisarij principis epistola ad Regem Totilam, cum is de urbe Roma diruenda cogitaret : quibusq; uerbis ab infando consilio deuastandæ urbis eum deflecterit.* Caput I.
Quòd sit cautim loquendum apud principes: tum de Rege Persarum Cambyse, et Traxaspe nobile exemplum : et quomodo præstant apud Persas qui amplius bibunt. II.
Non esse populo uulganda, quæ arcana in sacris sunt : ac Vergilij carmen expositum ex Eleusinis sacris, Procul, ô procul este profani. et item de Numenij somnio digna obseruatione historia. III.
De Gallonij sumptu, ac dapibus, uerba in oratione Ciceronis exposita : ac ibidem Luciliani uersus appositæ, cû Horatiana imitatione de Gallonij acipensere. IIII.
Quibus uerbis Caracalla Imperator cum Iulia nouerca pudore

pudore uendito sit congressus, quantumque flagitij & malorum nimia imperandi licentia oriatur. V.

De studio philosophi Euclidis in bonis disciplinis, ac de Hieronymo etiam, quam uehementer & assidue inuigilaret: tum quibus præceptoribus atque urbibus doctrinam acceperit. VI.

De XVI. cæli regionibus, & quæ numina cuique sint adscripta, ex Mineo Capella relatum, & alia obiter addita. VII.

De literarum notis in ueterum causis, tum de silentio in iudicijs, ac Plautinus iocus expositus. VIII.

De mollitie Hortensij oratoris, ac Demosthenis: tum perlepidam historiam de Hortensij munditia, qui diem collegæ dixit, quod illi togæ structuram deturbanit. IX.

De seuitia L. Syllæ, & Veditij Pollionis, qui seruos in piscinas conijceret ad Murenas: & de Octauij Augusti animo contra eam feritatem. X.

De Lecanomâtiâ ueterum, quomodo & quibus sacris fieri consuevit, ac de uoce & natura demonum, & alia ibidem ex Ioanne Zeze repetita. XI.

Quibus elementis atque initijs animantia dicantur cõstare, ac de quinta essentia ad uniuersum orbem disponendum atque absoluendum, ibidemque Mercurij Aegyptij uerba relata, & Vergilij carmen expositum. XII.

Relatum de Carmanis populis, quam mirifica eorum consuetudo sit, in suspendendis occisorum capitibus, & eorum linguis esitandis. XIII.

CAPITA LIB. VII.

De ingenio & eruditione Gregorij Nazianzeni & Basilij, quo affectu ac studio simul ab humanis literis ad sacras & diuinas concesserint. Caput 1.

De

I N D E X.

- De Hieroglyphicis Aegyptiorum literis, ac de uulture & ape, eorumq; Symbolo: tum de cruce etiam ipsa nobilis consideratio. II.
- Factum memorabile Octauij Romani oratoris cum Rege Antiocho, & de sagminibus legatorum, quæ in clari- gatione gestabant, ex Iure consultis & alijs. III.
- Qui de ingenio demonum scripserint, ac de Gnosticis & Euchetis, quibusq; sacris demonem se concipere puta- rent, digna memoria observatio. IIII.
- De Maximiani Imperatoris seuitia in Christianos, & quòd affectus morbo animum commutarit: tum eiusdem edictum positum pro religione ipsa Christianorum. V.
- De municipibus Romanorum populis, & quid apud Ho- ratium sit, Digni Carite cara, expositum eius carmen: tum quibus causis atq; rationibus municipes Romani essent, copiose explicatum. VI.
- Quo animo Cæsar Anticatores libros scripserit, & quan- tum Catoni inuitus concesserit, cum eius ebrietatem re- prehenderet: aliaq; non contemnenda de Ciceronis in- constantia adscripta. VII.
- De impositione nominum apud Comicos poëtas, & quid inter se differant, Cylones & Chilones: ac ibidem Ciceronis uerbum explicatum, contra quorundam sen- tentiam. VIII.
- De spatio humanæ uitæ, & adnotanda observatio de pon- dere humani cordis, quomodo crescat & decrescat, ex Anatomica Aegyptiorum observatione. IX.
- Quomodo à mathematicis uitæ hominum finis asseratur, ac de ætate Mosis ex Trebellio Pollione: ac de Xeno- philo musico nonnihil. X.
- Quantum Publius Vergilius & à M. Tullio laudatus fue- rit,

rit, & quo honore ab uniuerso Romano populo habitus, cum carmen in theatro recitaret. XI.

De historia T. Liuij, quod in Libros autore ipso diuisa fuerit, non in Decades, contra aliorum opinionem: tum quibus id autoribus comprobetur. XII.

De Bonifacio Romano Pontifice, eiusque insolentia & ambitione: tum eiusdem scelestum facinus relatum contra Prochetum Archiepiscopum: ac de improbitate & impudentia Christianorum Pontificum. XIII.

Scitum responsum Aristippi, cum rogaretur, cur homines doctiores diuitum domos, atque principum frequenter adeant, minime autem ad eos diuites. XIII.

CAPITA LIB. VIII.

De Simone Samarite, qui magus dicitur, & quo modo in Vrbe pro Deo habitus sit, & quo cultu, atque honore fuerit, ex Tertulliani Apologetico, & alijs autoribus. Caput I.

De Aegyptiorum antiquitate, eorumque urbibus, ex Pomponij commentario: ac de alijs etiam regionibus nonnihil obseruatum. II.

De triplici dicendi genere apud ueteres, & quo maxime stylo usi sunt Romani, Hispani, & Punici autores, ex Mirandulae sententia. III.

De falsitate oraculorum, quod ad principum nutum ferebantur, exemplo Philippippi Macedonis, ut Demosthenes, & alij probarunt. IIII.

Annei Senecae locus in epistolis expositus de meta sudante in urbe Roma, ac de Pub. Victore, qui de regionibus Urbis scripsit. V.

De Milonis Crotoniensis robore, ex Pausania: ac de Maximino & Firmo Romanis Imperatoribus, quo robore, &

I N D E X.

- re, & qua forma fuerint. VI.
- De his qui fecundiores fuerint ad prolem procreandam, ac Proculi Augusti uerba de ingenti eiusdem libidine. VII.
- De XII. Romanis dijs, & eorum nominibus, qui singulis mensibus apud ueteres præponeretur, ex antiquo more, ac Ennij carmen additum. VIII.
- Veterum poetarum carmen relatum contra Chaldaeos & Ariolos: & qua ratione minimè sit illis adhibenda fides, ex sententia Philosophi Phauorini. IX.
- De crimine Scopilismi in Arabia, & locus apud Iureconsultos emendatus: ac leges item contra eos, qui limites ac terminos extrahunt. X.
- De autoritate maxima Imperij Romanorum, & epistola Belsolis regis adscripta de Valeriano Cesare Augusto capto. XI.
- De Fulminitis & Fulguritjs arboribus, ac de Ioue Fulguratore & Tonitruali in libris aruspicum: aliâq; ibidem addita de fulminibus. XII.
- Quæ sit lex annaria in ueterum scriptis: & quid hoc uerbum Acuitas significet in XII. tabulis. XIII.

CAPITA LIB. IX.

- De Magia Dardani, eiusq; libris è sepulcro à Democrito erutis: ac de Græcis philosophis, qui ad Aegyptios perrexerunt. Caput I.
- De Eonoso imperatore, & eius uinolentia, ac ioculare dictum in eius obitu, pendere amphērātum de lege Symposiaca in potationibus. II.
- De dijs regionum atque urbium, quibusq; nominibus appellarentur, ex Tertulliano, Origene, & alijs autoribus. III.

Anacreontis carmen adscriptum uenustissimum de poculo,
 & in Latinos numeros conuersum, quod apud Gellium
 deprauatum est. IIII.

De Magia Aegyptiorum, & qui in ea præstiterunt: ac de
 xxxvi. demonibus, & qua potestate polleant. V.

Non esse uiri prudentis in humanis confidere, & exem-
 plum nobile de iniquissima fortuna Bellisarij ducis. VI.

De multiplici causa terræ motus, & Neptuni potestate:
 tum de terræ motu maximo, qui Tiberio imperante in
 Asia euenerit. VII.

Historia de Leænæ meretricis constantia in tormentis, ac
 Tertulliani uerba exposita: tū de Theodoro etiā quā-
 firmo & constanti animo fuerit. VIII.

De Leone Imperatore, qui edicto cauit, ut omnes imagi-
 nes è templis ac Basilicis Christianorum delerentur, &
 epistola Valentis & Theodosij Augustorum de eadem
 re apposita. IX.

De Hierophantis Atheniensium ad sorbitionem cicu-
 tæ: ac de Romanis Sacerdotibus, Flamini-
 bus, & Pontificibus. X.

Quam egregia singulariq; doctrina præstiterit Mercu-
 rius Aegyptius in rebus diuinis: ac eiusdem uerba ad-
 scripta de Deo, de Mente, & de Animis, in libro de sa-
 pientia dei. XI.

Qui sunt apud Iureconsultos Iudices recuperatores in
 æstimandis iniurijs: ac de Iudicio recuperatorio co-
 piose explicatum. XII.

Quam imprudenter atque imperitè ab his erratum sit,
 qui Scirpum acceperunt pro ænigmate: & quòd
 apud autorem Gellium Scrupum, non Scirpum legen-
 dum sit. XIII.

CAP

I N D E X.

CAPITA LIBRI X.

- De doctrina Gamalielis Hebraei, & quo iudicio probauerit Iesum Christum pro Deo accipiendum. Cap. I.
- De Narsete Eunuchō, & Sophiæ Augustæ uerbis ad eū: ac responsum Narsētis in fœminæ insolentiam. III.
- De populi improbitate, ac de exilio Aristotelis, quod impietatis accusatus in Chalcidē profugerit: tum alia obiter non iniucunda. IIII.
- Quæ sunt maximè à dijs roganda, & quomodo, ex Platonē: tum uersiculi Persiani de uotis peragēdis. V.
- Quantum concesserint Christo Romani Imper. Tiberius & Hadrianus: ac de Alexandro etiam Seuero, qui Christum inter alia numina adorauit. VI.
- Vnde apud poëtam Vergiliū Ramus aureus, & Viscus in ilice, in Sexto Aeneidos: ac de Magia Druidum, Vergilij carmen expositum. VII.
- De Hetrusca disciplina, & quo studio Romani nobiles ad eam discendam mitterentur: ac uersus ibidem ex XII. additi. VIII.
- De cura & periculis eorum, qui Imperio præsunt: ac Saturnini Augusti uerba ad hoc ipsum pertinētia. IX.
- De antiquorum proprietate in carmine in rebus exprimens, simulq; Accij poëtæ uersus appositi ex Argonautis elegantissimi, & Q. Ennij. X.
- Quæ ratio fuerit, ne Flamines sacerdotes apud Romanos nodum aliquem habere possent in uestibus: & quàm libera, & aperta esse debeat animorum coniunctio inter amicos. XI.
- De multiplici ac singulari doctrina M. Varronis, et quod idem tamen à Palæmone grammatico contemptus fuerit, ac iniquissima uoce porcus appellatus. XII.

Quid in libris Iurecōsultorum sint Exconsules, Exquæ-
stores, Expræfecti, & alia eius generis, quamq; suba-
gressia, & parum Latina sunt. XII.

Biantis Prienci sententia relata, quo consilio ac ratione
uti debeamus in decernendis causis inter amicos, uel
inimicos. XIII.

CAPITA LIBRI XI.

Mirificum prodigium de fulmine in natali M. Tullij, ex
annalibus Eutropij: ac de uiribus etiam fulminum nō=
nihil. Cap. 1.

De officio tribuni militum, ex sententia Aureliani Cæsæ-
ris Imperatoris, & eius epistola adscripta, ex Vopisci
historia. II.

De Pythagorica Metamorphosi, & Laberij poëtæ uer-
sus apud Tertullianum recogniti, atque expositi. III.

De statua Niobes à Praxitele: & ibidem Ausonij poëtæ
nobile epigramma, ex Græco: tum de eadem Niobe, ex
Pausaniæ commentarijs. IIII.

Historia ex C. Plinio de Oſtauiæ Augusta, quæ omi augu-
rio in sinu confoti sexum futuræ proles prænotauit: &
alia item non iniucunda. V.

De origine dei Canopi, ac eiusdem simulacro: & quo cō=
mento ac fraude pro Deo sit habitus. VI.

Pacuiianum anigma de testudine, ac uersus eiusdem le-
pidissimi ex Tragœdia allati: tum locus Tertulliani
expositus. VII.

Scita & elegans obseruatio ex lege ueteri, de re uene-
rea: ac de edictis etiam Semiramij ab Heliogabalo
Imperatore institutis. VIII.

De scuitia Macrini Imperatoris, & qua crudelitate in
adulteros animaduertit: tum alia obiter addita. IX.

De no

I N D E X.

De nominibus militum, & qui sint Primani, Tertiani, Quintani, & eiusmodi alia apud Cor. Tacitum: & de quartarijs mulionibus apud Lucilium. x.

De Procuro & Regillo Imperatore, & quomodo per iocum fortuna illudente Imperij dignitatem adepti sunt Cap. x i.

Quid apud ueteres significet Sororiare, & quæ sint mame sororiantes in puellis: ac ibidem expositum quid Fratriare, & Fraterculare, ex Pompeij commentarijs, & Plinij locus emendatus. x i i.

Non credendum esse, quod à C. Plinio scriptum est de C. Meccenate, quod insomnis per triennium fuerit: ac de his etiam qui somniantes inambulare consueuerint. Cap. x i i i.

CAPITA LIBRI XII.

Qualis doctrina Platonis fuerit: & quomodo inter Pythagoram & Socratem medius fertur, ex Numenij Pythagorici sententia. Cap. i.

Quibus uiribus polleant v i i. planetæ in hominum corpore, ex Arabum libris, ac de x i i. signis, eorumq; potestate, ex ueterum sententijs. i i.

Egregiè factum, & ingenti animo, à Petro Caponio Florentino cum Carolo Rege Gallorum, in concerpendis tabulis coram eodem Rege, cum iniquiores contra rempub. uiderentur. i i i.

Quot in Romano exercitu legiones forent, ex historia Polybij uiri diligentissimi: ac de Centurijs & Cohortibus nonnihil. i i i i.

De ingenti animo Iulij Caesaris, cum ad pontem Rubiconem accessit: & edictum adscriptum, quod in ponte fluminis legebatur. v.

CAP. LIBRORVM

De peris & manticis, eorumq; nominibus: ac de Pasceolo, & Sacciperijs apud Plautum: inibiq; de Hippoporis apud Anneum Senecam. VI.

De Romanis spectaculis, & ludis apparatissimis Probi Imperatoris, cum de Germanis triumpharet, ex historia Flauij Vopisci. VII.

De ueteri Germanorum repub. & eorum moribus, institutis, ac legibus tam in militia, quam in religione, non contemnenda obseruatio. VIII.

Vrbane factum à Claudio Imperat. de scypho surrepto à T. Iunio in conuiuio: ac res ibidem explicata. IX.

Iudicium factum ab Hadriano Imperatore de Aegyptijs populis, eorumq; moribus: ac ibidē epistola perelegans Phlegontis Tralliani, ac de eius operibus nonnihil. X.

Dictum elegans Phauorini philosophi de Hadriano Imperatore, ac simile quiddam Asinij Pollionis cum Octauius Augusto. XI.

Verba Hieronymi exposita de Hismenia, contra quorundam inscitiam atq; ineptias: tum de Antigenide, & Hismenia tibicinibus nonnihil additum. XII.

Deos Aeuiterinos, & Aeuintegros à poëta Ennio appellari, & Apuleij uerba apposita de dijs Aeuiterinis. Cap. XIII.

CAPITA LIBRI XIII.

Pulcherrima descriptio de naturæ ordine ac potestate, ex Barthesane Syrio: ac Pacuij carmen allatum de re consimili. Cap. I.

De malo ciuiliū dissensionū, & imagine Discordiæ elegantissimis uersibus à Petronio Arbitro descripta. II.

Romanorum lex de dijs colendis ac probandis per S. P.

Q. R. ac de Christo etiam, & quantum Tiberius Imperator

I N D E X.

- perator illi concesserit. III.
- De nimia feritate Saporis regis contra Romanum Imperatorem Aurelianum: ac de Tamburlano etiam princeps simile exemplum contra Baysettum Turcarum imperatorem. IIII.
- De L. Metello uiro clarissimo, et quod in tota uita decem precipua pro uoto sit consecutus: ac de Crasso etiam Mutiano, eiusq; insignibus. V.
- Diligens adnotatio de generibus telorum ac nonnibus, et quæ cuiusq; gentis sunt: tum de lancea et castris nonnihil. VI.
- De Anatomice disciplina, et historia de Aristomene Messenio, qui hirsuto corde fuerit: ac ibidem relata quædam ex ueteribus de humano corde. VII.
- Quomodo Diocletianus Cæsar Imperij dignitatem contempsit: et quibus uerbis apud populum Romanum deprecatus sit. VIII.
- Dissentire C. Plinium ab antiquis scriptoribus de urfis Numidicis: et quod in Libya et Numidia celebrètur, ex Solino, Herodoto, et alijs. IX.
- De figuris et effigie clementorū ex Pythagorica doctrina apud philosophum Platonem. X.
- Quod in Romana Theologia forèt Deus Sentinus, et Vitunus: ac de dijs etiam Selectis nonnulla ex Varronis et Augustini commentarijs. XI.
- Quam sit grauissimum crimen nimia in homine insolentia: et quod pro comitali morbo habeatur, atq; excusetur à philosophis. XII.

CAPITA LIBRI XIII.

- Quam probis moribus, et egregia doctrina Plutarchus præstiterit: ac ibidem epistola eiusdem adscripta ad Valerium
- B 3 pium

- pium Traianum Augustum. Cap. I.
 Sacricommissum, & impiecommissum, quomodo inter se
 differant, ex pontificū legibus: & quid significant. II.
 De obitu dæmonum, ac memoranda historia de Panis inte-
 ritu Tiberio Cæsare imperante, ex Plutarcho, & Eu-
 sebio: tum de Christo etiam nonnihil. III.
 Galieni Imper. dicta impudenter contra Romanam rem-
 pub. & quo animo fuerit in acceptis cladibus, atq; de-
 fectionibus. IIII.
 Probro fuisse apud Romanos, ut equites, ac pedites in cæ-
 libatu essent: tum leges allatæ contra cælibatum: &
 quid item Moses & Plato statuerunt. V.
 De Centenarijs cœnis, ac uerba Tertulliani exposita: tum
 de lege Fannia & milliarijs apris, & columnis. VI.
 De urbanitate M. Antonij cum Græcis, & quo commen-
 to Atheniensium blandimentis illuserit, ac digna talione
 represserit. VII.
 Quæ sit apud Syrios dea Adagartis, ac de eius simula-
 cro, & quod uirginis signum pro iustitia sit à Nigidio
 Figulo acceptum, eiusq; uerba apposita. VIII.
 De triplici numerorum proportionem in arithmetice, nu-
 sice, ac geometricæ: tum de eleganti similitudine ad rē-
 publicam. IX.
 De Romanorum studio in bonis disciplinis, & relata con-
 tentio inter Lucullum, Hortensium, & Sisennam de hi-
 storia Marfica componenda. X.
 Quæ urbanitate Antoninus Geta Imperator per literarū
 ordinem conuiuia strueret, quibusq; notis sæcula ipsa
 prænotaret. XI.
 Quod nullæ deorum imagines per C L X. annos in urbe
 Roma fuerint ex Numæ doctrina: & q̄ Hebræi quoq;
 nullas

I N D E X.

- nullas in templis imagines haberent : aliâq; de templis atq; imaginibus memoranda.* X 11.
- An uerum sit , quod de Numa & Pythagora notauimus : ac ibidem probatum, habuisse Romanos tēporibus Numæ regis imagines deorum.* X 111.
- De Asclepiade Medico, qui lectos a grotis suspensiles pri- mus excogitauit : ac de triclinijs uersatilibus Impera- toris Heliogabali.* X 1111.
- CAPITA LIBRI XV.
- Historia de Cleomede Picte, & quibus gestis atq; honori- bus claruerit, ex Theodoreto, & alijs autoribus. Ca. 1.*
- Nobile exemplum de Alexandro Macedone cōtra inuti- les labores, & nimis curiosam sedulitatem.* 11.
- Qui sint apud Iureconsultos Reliquatores, & quid item Reliquari, & reliquatio : ac loci aliquot in iure ciui- li expositi.* 111.
- Quamde, pro Quàm, apud ueteres dici solitū, & Lucre- tij poëta uersus emēdatus, atq; expositus: tum alia ibi- dem addita.* 1111.
- De Hadriani Imperatoris ingenio & urbanitate, & qua- talione Florum poëtam represserit, uersiculis eiusdem relatis.* V.
- Dici solitum apud ueteres, trabs, canes, duces in singula- ri, pro eo quod est trabs, canis, & dux: & alia eiusmo- di obseruata ex M. Varrone, & alijs.* VI.
- Qui sint apud Iureconsultos Pedanei iudices, & qui item Pedarij fautores & senatores, ex commentarijs At- ticis.* VII.
- Quàm eruditè à nostris Iureconsultis uerba Latina expo- nantur: & quomodo apud eos liberi & parentes acci- pi debeant, non assernanda obseruatio.* VIII.

Quanta calamitas rei Latinae accesserit ex interitu Hermolai Veneti, Fici Miradulae, & Angeli Politiani: tum de liberalitate Laurentij Medicis erga Hermolaum: ac de iniquitate sui temporis. IX.

De dissipatione, eorumque nominibus in Romanis sacris, qui segetibus ac frumentis praesiderent, ex Varronis & Augustini libris. X.

Quam molli animo Artemon Periphoretus fuerit: & historia perlepada de mirifica eius formidine. XI.

CAPITA LIBRI XVI.

Quae fuerit origo Hetruscae disciplinae: ac de Tagete uate, qui e glebis extitit, eiusque libris diligenter obseruatum. Cap. I.

De serpentum natura & genio in Aegyptia theologia, & qua ratione accipitris caput illis addatur: aliaque de accipitre memoranda. II.

De foedere inter Gabios & Romanos, quod in corio bovis instar Clypei exaratum fuerit, & unde Clypeis nomen, & quid item Clypeare uerbum designet. III.

De uiribus & aegritudine amoris, ac de eius remedijs copiose relatum, ex Arabum commentarijs. IIII.

M. Varronis oraculum de Romano Imperio, quod ex Augurio XII. uulturum per M. CC. annos futurum esset. V.

Qui fuerint apud ueteres Adamiani, & Nyctages haeretici, ac de Lychnobijs etiam hominibus, & Horatii locus expositus: tum de his, qui Himerobaptistae dicebantur. VI.

Quibus rationibus Agesilaus princeps, & Plotinus suas imagines effingi noluerunt: ac de Alexandro item Macedone nonnihil. VII.

Qui

Qui Abecedarij, Syllabarij, ac Nomnarij sint apud Hieronymum: ac de Abecedario ex uerbis Hieronymi & Augustini. VIII.

De Romanis uatibus antiquissimis, eorumq; hymnis & canticis: tum qui dicerentur Mineruij, Ianales, & Iunonij uersus. IX.

De M. Antonio qui leonibus ad currum iunctis uehi consuevit, ac de Heliogabali portetoso ingenio, qui leones, tigresq; & mulieres ad currum iunxerit. X.

CAPITA LIBRI XVII.

Quot apud ueteres idiomata celebrentur, ac de illorum inuentoribus: tum perelegantes senarij appositi, & de Gordiani Imperatoris sepulcro. Cap. I.

De Maximini Imperatoris seuitia, & uersiculis contra eum uulgò prolatis. II.

Horatij carmen expositum de Cyclope in scena saltante, & de Cyclopeis ludis ex ueterum autoritate, ac Lucilij uersus de Polyphemo. III.

Quo habitu ac figura stylus esset apud ueteres, ac de parte eius deletili: & quid item sit Stylum uertere, ex Augustino, Hieronymo, & alijs. IIII.

Quæ sint Serperastra in geniculis puerorum alligata, & Aristotelis uerba in Politicis ex Varronis sententia exposita. V.

Quid sit propriè Lychnuchos, & emendata uox in Suetonij historia: tum Lucretij poëtæ Carmen additum. VI.

Quid in ueterum nummis sit, A. A. A. F. F. ac de tribunitia potestate ad nummos signandos: tum locus ex decemuiralibus tabulis. VII.

Qui sint apud Iureconsultos Directarij, & Dirigere, ac restituta in Pandectis uerior lectio: tum quid apud Græ

CAP. LIBRORVM

cos Tichobates intelligatur.

VIII.

De Tertulliani eruditione, ac eius uerba contra Marcionem hæreticum relata: & quo modo Hieronymus ea transtulit.

IX.

Mos ueterum de mittenda Imperatorum imagine ad Urbem, si quando in absentia crearentur: & quod ipsi Iudei nullas imagines Caesarum recipere uoluerunt.

X.

Qui sint apud Aeliū Lāpridium benè nasci homines: ac de Imperatoris Antonini Heliogabali flagitiosa, & infanda libidine.

XI.

De Archite colūba uolatili ex mechanica eius disciplina: ac de Boëthij philosophi pari ingenio & doctrina ad mechanica quedam miranda efficienda, ex Cassiodori Varijs.

XII.

Mirandum, & Adynaton uideri, quod à Iosepho traditur de Alexandro Mæcedone, ut huic perinde ac Mosi mare Phamphylicum patuerit, cum trās fretaret in Persas cum exercitu.

XIII.

Aureliani Imperatoris epistola ad Zenobiam Palmyrenorum reginam, & eius responsum, quàm alto & generoso animo ad eundem sit redditum.

XIIII.

Vnde rerum principia, atq; effectus in uita existant: & quomodo Astrologi, Physici, atq; Theologi inter se dissentiant.

XV.

Quid sit morbus tonsillarum, in qua maximè parte corporis, qualiq; origine dicantur tonsillæ.

XVI.

CAPITA LIBRI XVIII.

De Hormusda Persarum principe, & quo astu, atq; commento è custodia sit liberatus ab uxore.

Cap. I.

Vergilij carmen emendatum contra quorundam inscientiam,

tiam,

tiam, Furit intus aquai: ex Quintiliano & alijs autoribus. 11.

Dictum Demosthenis de sua fuga, ac uerba Tertulliani explicata: & quo pacto Cicero & Demostenes in proprijs causis maximè degeneres ac timidi fuerint. 111.

Horatij poetæ uersus expositi contra aliorum sententiam de Attæ fabulis, cum inquit, Rectè nec ne crocum floresq; perambulet Attæ Fabula si dubitem. ac de Croco in scenis copiose expositum. 1111.

Quid apud ueteres Muginari significet, & quomodo ea uoce utatur Cicero: & quid item sit apud Varronem ex prouerbio Min facere. V.

Qui sint propriè mulites Acrediruti apud poetam Ausonium: ac eiusdem uerba in epistola explicata. VI.

Quo pacto Varronis uerba in libro de agricultura emendari oporteat, & quo sensu accipienda sint. VII.

Accij poetæ uersus apud Apuleium recogniti: & quo pacto mutuatus sit illos ex Acciana tragædia. VIII.

Egregiè factum à Rege Alfonso in legenda Liuij historia contra imperium medicorum: & de similitudine inter eum, & Cosmam Medicem. IX.

M. Ciceronis uerba exposita de L. Tubulo sacrilego, & Luciani uersus additi de eodem: tum quàm acri carmine Romanos ciues Lucilius exagitarit. X.

Quanta seuitia fuerit Auidius Cassius, ac de supplicio illius ad necandos homines per fumum: tum de his etiam qui fumos uenderent, non inelegans obseruatio. XI.

Relatum ex lege Menenia de comprimendis morientium oculis: & quòd minimè filijs liceret parentum oculos occludere. XII.

Verbum quod est Subulo Hetruscum esse, ac pro tibicine

CAP. LIBRORVM

cine accipi: & Macrobij uerba de Subulonibus adscripta. XIII.

De animantibus quæ in igne uiuant: ac ibidem de Chamæleontis facie, ingenio, & coloribus. XIII.

CAPITA LIBRI XIX.

De remedio expurgiscendi à somno, & quomodo inter se differant autores de Alexandro Macedone, & Aristotele philosopho enarrantes. Cap. I.

De instrumentis militarium machinarum, & earum uocabulis: ac de Tellenone, & de machina Demetrii Ducis, quæ Poliorces dicebatur. II.

Ennij poetæ carmen de Publ. Scipione allatum: & Annei Senecæ uerba in epistolis emendata atq; recognita. III.

Cassij Seueri dictum perelegans in Labienum historicum, ac de improba eiusdem Labieni dicacitate. IIII.

Quid sit Repandirostrum & Incuruicercicum pecus, ex Pacuuius apud M. Varronem: & emendata ibidem uerba & exposita contra imperitorum sententiam. V.

De imagine Nemesis, eiusq; potestate, & nominibus, & epigramma Ausonij expositum. VI.

De prudenti responso Cæcilij Metelli ad amicum, qui eius animi consilium scire cupiebat: neq; esse cuiusquam ingenio facile confidendum in rebus grauioribus. VII.

Ceruos pro seruis & fugitiuis accipi apud ueteres, ac Martialis poetæ carmen expositum contra aliorum sententiam. VIII.

M. Ciceronis uerba emendata atq; exposita in libro de Optimo dicendi genere, ex Lucianis uersibus de Eserino oratore. IX.

Locus elegans Heliogabali Imperatoris de suis conuiujs in

I N D E X.

in discumbendo : ac de Sigmate etiam mensa , uel sedili:
 & quòd ea uoce Martialis utatur. X.

De Cymbio uase, & Carchesio: & quo pacto Macrobius
 foedè errauit, cùm de his differit in Saturnalium com=
 mentarijs. XI.

Quibus causis Romanus populus atros dies ac luctuosos
 haberet : ac de minuendo luctu & publicè, & priua=
 tim. XII.

De Neepso rege & philosopho, eiusq; magice: & Pau=
 lini poëtæ uersus expositi ex Firmico Materno , &
 alijs. XIII.

CAPITA LIBRI XX.

De Sibyllarũ diuinatione, quæ in Branchis, ac Delphis ua=
 ticia redderent: ac ibidem nonnihil de prophetis rela=
 tum ex doctrina Platoniorum. Cap. I.

Mos ueterum relatus in comitijs dirimendis Ioue tonan=
 te, aut fulgurante, & quòd flaminica etiam feriata tunc
 esset. II.

Quòd in Tyberis undatione draco maximus per Urbem
 uisus sit, Maurico imperante , ac de alio item Augusti
 Cæsaris dracone, quem pro comitio ostentauit: alia &
 ibidem consimilia ex historijs ueterum allata. III.

De Symbolis Aegyptiæ theologiæ, ac de Loto arbore su=
 per qua Deus locaretur : aliq; obiter non iniucunda
 de Loto capillata. IIII.

Scita admodum ac elegans expositio à Plutarcho de ori=
 gine uerbi quod est Spurius: ac nonnihil etiam de Lati=
 nis Prænominibus. V.

De Vestalium capillis, qui ad arborem Loton obrueren=
 tur: ac Plinij locus expositus, tum quæ arbores felices,
 aut infelices à ueteribus habeantur. VI.

Qui

Qui apud ueteres sit prætextatus sermo, ac de uerbis prætextatis, & quomodo in ea uoce parum consentiant auctores.

VII.

Aenigmata duo allata, unum ex Platone, alterum uerò ex fabulis Plautinis: & utrunq; lepidum, & perurbanum.

VIII.

De licentia ueterum poëtarum in notandis hominibus, ac elegans parodia Metelli consulis contra poëtam Næuium: tum de lege à censoribus lata, qua poëtarum maledicentia reprimeretur.

IX.

De morbo Elephantiasi, & unde nomen acceperit: ac de Lichenis ibidem, & Gallica scabie contra quorundam inscitiam.

X.

CAPITA LIBRI XXI.

Qui maximè dicantur apud ueteres nullo affectu perturbati: ac de M. Antonino imperatore, et Philippo Augusto qui nullo unquam commento ad risum potuit excitari.

Cap. I.

De Mario Gratidiano uiro prætorio, & quanta immanitate à Sergio Catilina dissectus, atq; interemptus fuerit in Syllanis tumultibus, ex Iulio Firmico: & alia de Catilina & Cicerone addita contra Fenestellam.

II.

De uaticinijs per aquam & per uinum: & apud quos maximè populos clara essent, ex Plutarcho, & alijs autoribus.

III.

Iunonis Monetæ nomen & origo allata, tum de eiusdem templis & inscriptione in nummis Cæsaris Domitiani Augusti.

IIII.

De uiribus demonum, & quòd eorum sex genera tradantur, diligens adnotatio ex commentarijs Pselli, & Augustini.

V.

Quæ

Quæ figura sit dicendi in ueterum libris Mediusfidius, quaq; origine censeri debeat: ac de Fidio Deo non= nihil. VI.

Quibus uerbis in Latino sermone uti debemus, & quàm uerecunda esse debeat in componendis uocibus tra= latio. VII.

De insigni atq; mirifico portento infantis, qui duplici pe= ctore atq; capite biennium uixerit, historia non conte= mnenda: ac de causis portentorum. VIII.

Traditum esse, quòd ex uiris sapientibus plerunq; insani, ac dementes gignantur: exemplo addito de Aristarchi filijs, uiri doctissimi, & aliorum complurium, ex Aelij Spartiani uerbis. IX.

Quomodo accipiendum stadium, & quàm multiplex fue= rit: ac nonnihil etiam de alijs mensuris. X.

Præclare factum atq; ingenti animo ab Auidio Cassio Au= gusto in seditione exercitus: atq; eiusdem uerba ibidem relata. XI.

Quibus liceret in Vrbe sepeliri: ac de Posthumio Tuber= to, uiro consulari, de quo M. Cicero in legibus subob= scurè intellexit. XII.

De Romanis familijs Fabiorum, atq; Curionum, & quàm maximè dignitate in ciuitate præstarunt: tum de Lepi= dis etiam breuiter adnotatum. XIII.

Quantum sit ab amoris contagio abstinendum, ex Crate= tis philosophi sententia: ac ibidem Panætij uerba nota= ta ex Anneo Seneca, in quibus par grauitas atq; doctri= na existat. XIIII.

De studio ueterum in auspicijs, ac de his auibus, quæ omi= nose, ac inauspicata haberètur: quæq; oscines, aut præ= petes dicerentur. XV.

Copiosè expositum de Asaroticis pauimentis, ac de Litho-
stratis, seu Tessellatis, de opere uermiculato, ac de Cero-
stratis nonnihil. Cap. 1.

De pœna Romanorum ciuium per uites, ac Plinij uerba
exposita ex historia de Scipione Aphricano, tum de ui-
te centuriali copiose. II.

De sortibus Prænestinis, earumq; origine apud Roma-
nos: & quomodo ederentur in templis, ac Liuij locus
expositus. III.

Quanta prudentia M. Cato iudicauerit non esse publicè
audiendos in Romana Ciuitate tres Atheniensium ora-
tores, id est, Carneadem, Critolaum, & Diogenem: ac
de illorum mirabili ingenio & facundia. IIII.

Quæ differentia tradatur inter Deportatos & Relega-
tos: & qui maximè autores deportari homines ac por-
tentia scribant. V.

De quadragenario numero, & eius potestate in puerpe-
ris & infantibus: tum de festo die, quem Græci Tetra-
coston appellant. VI.

De clementia M. Antonini Imperatoris, & quibus maxi-
mè uerbis contra seipsum conspirantibus parcendum
monuerit. VII.

Quàm constanti & alto animo fuerit M. Cato, & eius di-
ctum de se, cùm bella inter Cæsarem & Pompeium
æstuarent. VIII.

De Prosa & Postuerta Romanis dijs, ac ibidem de Ante-
uorta, & quòd inter se differant, quaq; ratione cole-
rentur à Romanis. IX.

Quæ sint Samiata ferramenta in Aureliani Augustini epi-
stola, & Samiare arma, ac de samijs uasis & Numæ
Cape

I N D E X.

- Capedunculis in Romanis sacris.* X.
- De oratore Isocrate, eiusq; insigni facundia: & quomodo tria in primis notanda præstiterit, ex historia Paulania.* XI.
- De eruditione Crispi Passieni, & eius eleganti sententia in habendis probandisq; amicis.* XII.
- CAPITA LIB. XXIII.
- Quòd Octavius Augustus tria potissimum in uotis habuerit: ac de fortunæ uiribus, honore, & nominibus apud Romanos.* Cap. I.
- De immodico luxu Antonini Heliogabali Imperat. ac de eius culcitris cum leporinis pilis, & perdicum plumis: ibidemq; expositum de Accubitis.* II.
- Quæ diuinationis species habenda sit Capnomantia: & Statij poetæ uersus allati, atq; expositi super hac uaticinandi ratione.* III.
- Quòd imperante Tiberio uitrum flexile ac ductile redditum sit: & qua poena tantæ inuentionis autor damnatus fuerit.* IIII.
- Quibus uenenata quedam animantia uiuant: ut uiperæ, Scorpionesq; ac de amphibijs etiam & alijs.* V.
- Deos esse accipiendos tam fœminino genere, quàm masculino: ac de Luno etiam deo pro Luna: & quo cultu atq; institutis apud Carras coleretur.* VI.
- Iudicium à poetâ Marullo factû de Latinis poetis, & quo uitio notati sunt, aut quo ordine habendi.* VII.
- De Iuliorum, & Antoniorum familijs: & quòd in hominibus improbiſſimis, atq; monstrosijs defecerint.* VIII.
- Vinum esse remedio contra aconitum, ac defensum à calumniis quorundam Macrobius, qui Cicutam pro Aconito audacius quàm uerius in eius Saturnalibus re-*
ponunt.

ponunt.

IX.

Quòd iniquo animo Porphyrius philosophus Christi religionem sit insectatus, atq; eiusdem falsum atq; improbum uaticinium appositum, in quo Christianos ipsos per CCC LX. annos duraturos scripserit.

X.

De Val. Homulli ingenio, & eiusdem dictis contra M. Antoninum Imper. eiusq; constantiam.

XI.

De disciplina Arabum in astronomicis: & quòd ipsa hominum ætas certis temporibus ad planetas refertur.

XII.

Expositum diligenter quid Hostorium sit, quid Rutrum & Rutellum, ex Lucilij carmine: ac de imaginibus etiã cum rutro.

XIII.

Vnum esse hominem inter omnia animantia, qui calidis in potu utatur: & ad uenerem pro libidine quocunq; anni tempore accedat.

XIIII.

CAPITA LIB. XXIIII.

Quantum Aristoteles Platoni magistro concesserit, ac uersus in ara ab eo positi: & quòd magi etiam Platoni immolarunt propter absolutum nouies nouenarium numerum.

Caput I.

De cultu quorundam animantium à uarijs populis, & de Syria dea, eiusq; effigie relatum.

II.

Mercurij Aegyptij uerba de natura, ac de maiestate Dei, deq; spiritu & mundi materia, ac de homine.

III.

Poëtæ Lucretij obitum eodem die cõtigisse, quo Pub. Vergilius uirilem togã induit, Licinio & Pompeio Cons. ac de natali poëtæ Vergilij.

IIII.

Quàm seuerè factum sit à Romanis contra insolentiam, & de conuicijs atq; contumelijs, quæ publicè in triumphantes à seruulis dicerentur.

V.

De

I N D E X.

- De animantibus, arboribus, ac lapidibus quæ naturali consensu cum Solis & Lunæ uiribus consentiant. VI.
- Versiculi aliquot in Vergiliano poemate emendati: ac de dactylicis, & spondaicis numeris nonnihil. VII.
- Qua ratione intelligatur uer sacrum fieri, ac uerba Plinii exposita de populis Sabinis ex historia Sisennæ. VIII.
- Plauti uerba exposita in prologo Pœnuli, quo loco Aristarchi Achillem nominat contra imperitorum sententiam. IX.
- Perlepida historia de Phryne meretrice & Praxitele: & quo commento usa sit in explorandis Praxitelis operibus, quæ absoluta forent. X.
- De doctrina Ioannis Scoti, & quòd seuissima eade ab ingratis discipulis interemptus fuerit. XI.
- Verba ex epistola diui Augusti relata de luxu & molitie Mecœnatis, & quàm impudenter atq; inscitissimè ab imperitis deprauata sint. XII.
- De impia & uanissima superstitione Templariorum, & quomodo à Clemente pontifice maximo abolita fuerit, non iniueunda cognitio. XIII.
- Tertulliani uerba exposita de Curio aleatore, et quàm nobilis tradatur fuisse in talari ludo, ex M. Cicerone, Pezdiano, & alijs. XIII.
- Quid significant hæ uoces, hoc est, Tricones apud Iulium Capitolinum, & Lymphiones in epistola Phlegontis liberti: ac de Lympholentis nonnihil. XV.
- Quis apud ueteres Aegyptios maximus omnium Deus haberetur, qualiq; imagine sit, ex oraculo Serapidis celebratus. XVI.

CAPITA LIB. XXV.

Qui maximè homines comitali morbo uexarentur, & quibus

- quibus argumentis agnoscantur, ex L. Apuleio, & alijs. Caput 1.
- De nominibus auspiciorum apud ueteres, ac de illorū superstitionis obseruationibus ex antiquis grāmaticis. II.
- Quanta fuerit Esdræ sacerdotis eruditio, & quā mirifica eiusdem memoria in ordinanda atque componenda Hebræorum philosophia: ac de Cabala etiam nonnihil, ex uerbis Pici Mirandulæ. III.
- Quid sit apud Iurecōsultos Præscriptio quinq; pedum: ac Ciceronis uerba exposita in libris de legibus. IIII.
- Quæ foret in libris pontificum dea Tutulina: & de sacerdotibus Tutulatis in Saturnio carmine diligenter notatum. V.
- Lapidare, & Lapidationes uario significatu intelligi: & quid item Lapidescere, ac lapire sit, explicatum. VI.
- Quo nomine apud ueteres Manna diceretur: ac de illius usu, & cognitione apud medicos: tum de Manna Turis nonnihil. VII.
- Quæ habita sit apud ueteres auctores minor mulcta, & maxima: ac de mulctandis iniurijs ex XII. tabulis diligenter obseruatum. VIII.
- De oraculis quæ ederentur in Dodone ex sonitu peluium: & Ausonij poëtæ carmen de hoc expositum. IX.
- Quid sit Sonticus morbus in legibus decemuiralibus: & Sontire uerbum in quo significatu accipiendum sit. X.
- De nominibus & potestate deorū apud ueteres, & quā inanis ac futilis eorum superstitio foret, copiose enarratum. XI.

INDEX RERVM

MEMORABILIVM, QVAE

IN HOC OPERE CON-
TINENTVR.

Priores numeri libros indicant: poste-
riores librorum capita.

A . A. A. F. F. quid signēt, li		Aleatores praecipui	24.14
bro 6. capite	7	Alexandri pro arte inutili do	
Abcedarij & syllabarij	18.7	num	15.2
Accij carmen apud Apu=		Alexandro ut Mosi mare per=	
leium	18.8	uium	17.13
Accipiter apud Aegy=		Alexander & alij nolentes	
ptios	16.2	fingi	16.7
Adamiani & Nyctages ha=		Alexandri experrectio	19.1
retici	16.6	Amatorium remedium	2.1
Adagartis dea	14.8	Amicorum habendorum sen=	
Adulatio Atheniensiu ab An=		tentia Possidonij	22.12
tonio delusa	14.7	Amoris cōtagio abstīnēdū	21.14
Aegyptiorum antiquitas &		Amoris uires & remedia	16.4
urbes	7.2	Anacreontis carmen de po=	
Aegyptiae theologiae symbo=		culo	9.4
la	20.4	Anatomia	13.7
Aegyptiorum mores	12.10	Animātia in igne uiuētia	18.13
Aenigmata duo exposita	20.8	Animātiū cultus diuinus	24.2
Aequilibrium urbis	4.9	Cum luna consensus	24.6
Acrediruti milites	18.6	Annaria lex	8.13
Aetatis humanae diuisio	5.9	Anquiro & Anquisitiōes	1.14
Aetas hominum ad planetas		Anticatones Caesaris	7.7
relata	23.12	Antonius in adulationē Athe=	
Alcibiades Platonis	1.2	nienſium	14.7

I N D E X.

Antonini Getæ apparatus	14.11	Bibere apud Persas decet	6.3
Antonini clementia	22.7	Bilis atra uires	3.6
Eiusdem constantia	23.11	Bonifacij Põt.insolentia	7.13
Apologus de pinu & cucurbita	2.14	Bonosi bibacitas	9.2
Arbores felices, et ifelices	20.6	Brutiani serui	2.7
C			
Aristippi scitũ respõsum	7.14	Carmanorũ in esitandis linguis	
Aristotelis exilium	10.3	hominum consuetudo	6.14
Aristarchi filij uecordes	21.9	Canopi Dei origo	11.6
Artemonis meticulositas	15.11	Capilli Vestaliũ ad lotõ	20.6
Asclepiadis lecti pẽsiles	14.14	Capnomantia quæ sit	23.3
Asinarij dicti Christiani	1.9	Caracalla cum nouerca	
Attæ Fabulæ apud Horatium	26.4	coijt	11.5
Auaritiæ crimen	1.17	Carystij lapidis textura	3.11
Aues ominose	21.15	Caroli Francorũ regis discernere ptæ tabulæ	12.3
Augusti Cæs. tria uota	23.1	Catilinae seuitia	21.2
Auidus & Inuidus unde dicta	2.16	Catoni cessit Cæsar iuitus	7.7
Auidij Imperatoris pulchrum facinus	21.11	Catonis de repellẽdis oratoribus Atheniẽsiũ sentetia	22.4
Auspicia ueterum	21.15	Catonis constantia & dictum de se	22.8
Auspiciorum nomina & superstitio	25.2	Calum & mundus unde dicta	4.11
B			
Basilij magni studium	7.1	Calibatus Romanis probro=	
Bellisarij ad Totilam ep̃la	6.1	sus	14.5
Eiusdem infortunia	9.6	Centenariæ cœnæ	14.6
Belsolis epistola	8.11	Cẽsorum potestas Romæ	4.3
Biantis dictum, non iudicandũ inter amicos	10.13	Cerite cera digni	7.6
		Cervos pro fugitiuis accipi	19.8
		Chaldaeis	

INDEX.

Chaldaeis non adhibenda fi-	Constantij Imper. ætis	2.8	
des	8.9	Cor humanum	7.9. & 13.7
Chamaleontis facies, ingenii,	Craſſi Mutiani inſignia	13.5	
& colores	18.14	Crucis nobilis cōſideratio	7.2
Chriſto & chriſtianis ignomi-	D		
nia illata	1.9. & cap. 13	Dæmonū natura,	6.9. Ingeniū
Chriſtus à Romanis Impera-		& conceptio.	7.4. Potestas
toribus cultus	10.5. & 13.3	9.5. Vires & genera	21.5
Chriſtianorū conſtantia	2.15	Demosthenis mollities	6.9
Ciceronis de Tubulo uer-		Demosthenis fuga, ac dictū, &	
ba	18.10	timiditas in propria cauſa,	
Ciceronis capiti illuſum	1.8	ut Ciceronis	28.3
Ciceronis locus emēdatus	19.9	Deportati & relegati	22.5
Cyclopem ſaltare apud Ho-		Deus Sētinus & Vitunus	13.11
ratium	17.3	Deorum millia x x x. apud He-	
Cylones & chilones ac cil-		ſiodum	3.14
lones	7.8	Deorū noīa & potestas	25.11
Cymbia & carcheſia	19.11	Deorum colendorum lex Ro-	
Ciuilium bellorum mala	13.2	mana	13.3
Cleomedis hiſtoria	15.1	Deus maximus Aegy=	
Clypei nomen unde ſum=		ptijs	24.16
ptum	16.3	Dea Tutulina	25.5
Colūba lignea uolatilis	17.12	Dij Romani menſibus præſe=	
Comitia loue tonante direm=		ſi	8.8
pta	20.2	Dij regionum & urbium	9.3
Comitali morbouexati	25.3	Dij Acuiterni & Acuinte=	
Commodi imperatoris nati=		gri	12.13
uitas	2.1	Dij ſegetum & frugum	15.10
Crudelitas	2.11	Dij utriuſq; ſexus	23.6
Conſilium celandum, ſentētia		Dicendi genus triplex	8.3
Metelli	19.7	Dicta elegantia	12.11

I N D E X.

Dies atrī & luctuosi	9.12	Franciscus Barbarus obmura	
Dignitatis habenda ratio	2.4	tuit	5.3
Diocletianus Imperij contem=		Frondes conuerti	4.6
ptor	13.8	Fulgurator & Fulminita	8.12
Directarij & Tichobates	17.7	Fulminum genera	11.1
Diuitiæ pernicioſæ	25.9	Fulmen in natali Ciceronis	2.5
Docti cur diuitū domos frequē		Fuluia in caput Ciceronis ſæ=	
tent, & nō ecōuerſo	7.14.	uitia	1.8
Dodonæ oracula	25.9	Fumo pereant ſumum uenden=	
Dracones mirandi uiſi	20.4	tes	18.11

E

Elemēta & quita eſſentia	6.12	Funambuli & Funerepi.	5.13
--------------------------	------	-----------------------	------

Elementorum figuræ	13.10	Furtorum puniſio	3.13
--------------------	-------	------------------	------

G

Elephanti docilitas	5.14	Gamalielis dictum de Chri=	
---------------------	------	----------------------------	--

Elephātus cōtra Vallā.	20.10	ſto	10.1
------------------------	-------	-----	------

Elyſij unde à Vergilio ſum=		Galieni improbitas	14.4
-----------------------------	--	--------------------	------

pti	5.11	Galli ī Alexādrū magnū	4.14
-----	------	------------------------	------

Ennius de Scipione	19.3	Gallonij acipenſer	6.4
--------------------	------	--------------------	-----

Ephēſinæ Dianæ templi fla=		Germanorum reſpublica, &	
----------------------------	--	--------------------------	--

gratio.	1.15	mores	12.8
---------	------	-------	------

Eſdræ eruditio: & quid Ca=		Gibellinus es &c. dictum pon	
----------------------------	--	------------------------------	--

bala.	25.3	tificis.	7.14
-------	------	----------	------

Eſerninus orator	19.9	Gigātum pedes tortuoſi	2.11
------------------	------	------------------------	------

Euclidis ſtudio	6.6	Gnoſtici & Eucheti	7.4
-----------------	-----	--------------------	-----

Exconſules, Expræſecti & Ex		Gregorij Nazianzeni ſtu=	
-----------------------------	--	--------------------------	--

queſtores	10.12	dium	7.1.
-----------	-------	------	------

F

Familiæ Rōanæ	11.13. et 24.8	Hadrianus Imper. in Florum	
---------------	----------------	----------------------------	--

Fidius deus	21.6	poētā	15.5
-------------	------	-------	------

Filij ſapientum inſani	21.9	Heliogabali luxus	16. 10. &
------------------------	------	-------------------	-----------

Fortunæ poteſtates	1.5	17.11. & 24.2	
--------------------	-----	---------------	--

H

Her

I N D E X.

Heretici uarij	16.6	Imagines Imperatorum quas	
Hermolai Barbari interitus	15.7	Iudæi recipere noluerūt ad	
Hermolao Barbaro defuncto		uictores miſſæ	17.10
impensum officium à Pico		Imperij Rom. autoritas	8.11.
Mirandulano	1.7	Imperij periculum	10.8
Hetrusca disciplina	10.7	Indigitare deos	1.18
Hieronymus sanctus male ſugil		Infans monſtruoſus	21.8
latur. 1. 10. eius ſtudium	6.2	Insolentiæ malum	23.12
Hieroglyphicæ Aegyptiorum	7.2	Interſectoris hominum præ-	
Hierophantæ Athenienſ.	9.10	mia	4.12
Hiſmenia apud diuum Hieronymum	12.12	Ioannis Scoti cædes	24.12
Hominiſ libido inſolens	23.17	Iracūdi memoria præſtant	1.6
Horatij locus emendatus	18.4	Iſocratiſ præſtantia	22.12
Hormſda Perſarū princeps	18.1	Iudices Recuperatores	9.12
Hortenſij mollities	6.9	Iulij Caſariſ ad Rubiconem	
Hoſtorium quid ſit	23.13	animus.	12.5
I		Iuliani Imperatoriſ in Chriſ-	
Iani frons quadruplex	4.10	ſtianos ſeuitia	5.10
Idiomatum Italiæ genera	3.3	Iunoniſ monetæ nomen	21.4
Idiomata quot apud ueteres		Iureconſultorum peritia	15.8
Italos	3.3	L	
Imagines philoſophorum in		Labieni dicacitas	19.4
gymnaſijs	1.11	Lapidare & lapidatiōes	25.6
Imago diſcordiæ	13.2	Lecanomantia	6.12
Imagines proſcriptæ è tem-		Lectorum ornamenta	23.2
plis à Leone Impera.	9.9	Legiones exercitus Roma-	
Imagines deorum non fuiſſe		ni	12.4
Romæ	14.12. & ſeq.	Leones ad currum iūcti	16.10
		Leporinus cibus ad gratiã	5.2
		Lex ſympoſiaca	9.2
		Liberi, & Parētes q ſint	15.8

Libri Magonis de agro colen=		somnis	11.19
do	4.2	Mecœnatis mollities	24.12
Licētia nimia quid noceat	6.5	Mediusfidius, & Fidius	
Licentia poëtarum repres=		deus	21.6
sa	20.9	Memoria in iracundis & non	
Lychnuchos quid sit	17.6	in grauibus	1.6
Lychnobij qui sint	16.6	Mercurij in doctrina præstan=	
Lymphiones & Lympho=		tia	9.11
lenti	24.15	Mercurij de Deo uerba	24.3
Literarum in iudicijs notæ	6.8	Metamorphosis Pythagori=	
Liuij operis diuifio	7.12	ca	11.3
Liuius regibus lectitādus	18.9	Meretrix in tormentis con=	
Loquendum cautè apud prin=		stans	9.8
cipes	6.2	Meſſala præturam fugit	1.12
Lotos arbor capillata	20.4	Metelli inſignia	13.3
Lucilij acrimonia in Saty=		Militum nomina	11.10
ra	18.10	Milites ærediruti	16.6
Lucretij obitus	24.4	Milonis robur	8.6
Ludi in triumpho Probi	12.7	Min facere quid ſit	18.5
Lunus deus apud Carras	23.7	Mythra Deus Perſarum	5.14
M		Morbus comitialis	13.12
Machine bellicæ	19.2	Morbus tonſillarum	17.16
Macrinus in adulteros	11.9	Morborum uaria nomi=	
Magia Dardani	9.1	na	20.10
Magia Aegyptiorum	9.5	Morbus ſonticus	25.10
Manaffis regis ſtatua	4.10	Mofis ætas	7.10
Manna apud ueteres	25.7	Muginari quid ſit	16.5
Maximiani in Chriſtianos ſæ=		Mulſum apud ueteres	4.8
uitia	7.5. & 17.2	Multa minor, & maxi=	
Mechanica induſtria	17.12	ma	25.8
Mecœnas per triennium in=		Municipes Romani	7.6

Narſet

I N D E X.

N		Oratores præclari elingues fa	
Narsetis ætas	2.8	cti	5.3
Narsetis dictum	10.2	Oratores Atheniensium non	
Nasati bene	17.11	esse audiendos	22.4
Naturæ ordo & potestas	13.1	Oui augurium per Octauiam	
Necepsi magica ars	19.13	Augustam	11.5
Nemesis imago & pote=		P	
stas	19.6	Pacuij carmē de fortuna	5.3
Niobes statu	11.4	Panos interitus	14.3
Nomina Romanorum	3.4	Pasceolum & sacciperia	12.6
Nomina sacculorum	12.6	Pasienus de amicis habent	
Nomina et genera telorū	13.6	dis	12.12
Nominum apud comicos im=		Pauimentorum genera	22.2
positio	7.8	Pedanei iudices & pedarij	
Nodo carebat uestis flami=		fautores	15.7
num	10.10	Pentelici Hermæ apud Cice=	
Numæ regis tēporibus an fue=		ronem	5.12
rint imagines in tēplis deo=		Pera, mātica, sacculi, etc.	12.6
rum Romæ	14.13	Persarum regum filiorum edu=	
Numerorum in tribus scientijs		catio	1.2
proportio	14.9	Philemonis comici iteritus	4.7
O		Philoctetem legēdum in epist.	
Otiosi taxantur	2.12	Ciceronis	3.12
Octauij Aug. prudentia	2.4	Philosophia uetus cum reli=	
Octauij oratoris facinus	7.3	gione	3.2
Oculos parētū moriētū uetan		Philosophi ad Aegyptios	
tur liberi cōprimere	18.12	profecti	9.8
Oraculum de Romuli Impe=		Phrynes meretriculæ	
rio	16.6	fraus	24.10
Oraculorum gentilium falsi=		Fici Mirandulæ studium	2.2
tas	8.4	& 5.1	

Pietat

I N D E X.

Pietaticultrix & Gracilipes	Proculus fortuito Imperator
ciconia 4.13	euasit. 11.12
Pisistrati astus & tyrānis 4.1	Proprietas antiquorū in car=
Pythagorica philosophia 4.10	mine 10.9
Pixodorus, p Deo habitus 2.7	Prosa et Postuerta et Anteuor
Planetarum in nos uires 12.2	ta dea gētiliū quōdā 22.9
Platonis inuidia 3.8	Psylli et Marfi fascinatores 1.3
Platoni quantum concessum	Puteo se demergentes in Gal=
est 24.1.	lia 3.9
Plutarchi praestantia 14.1	Q
Plautus de Aristarchi Achil=	
le 23.9	Quadragenarij numeri pote=
Plato inter Pythagoram &	stas praesertim i pueros 22.6
Socratem medius 12.1	Quamde, pro quā, uctu=
Poëta à Rom. contempti 5.4	stè 15.4
Poëtarū Latinorū notæ 23.7	R
Populi administratio uitan=	
da 1.4	Ramus aureus & uiscus in
Porphyrj in Christum impie=	Ilice 3.10
tas 23.10	Reciprocicornes arietes 2.13
Præceptorum obseruatio 4.4	Regionum xvi. cæli numi=
Præfecti sylvarum 4.5	na 6.7
Prænomina Latina 20.5	Relati in ærarios 4.3
Præscriptio qnq; pedū 25.4	Reliquatores & Reliquari
Prætextatus sermo 20.7	quid sit 15.3
Primani, Tertiani, &c. mili=	Repandirostrum 19.5
tes 11.10	Reus & damnatus quomodo
Principia rerum & morbo=	differant 3.5
rum 17.15	Robur Milonis & quorūdam
Proculi libido: et q ad gignen	Imperatorum 8.6
dū faccūdiore sint reпти 8.8	Romanorum studium 14.10
	Rutrum & Rutellum quid
	sint 23.13
	Sacerd

I N D E X.

S		pto	
Sacerdotes Romani	9.10	Serui in piscinas abiecti	16.2
Sacra non diuulganda	6.3	Sibyllarum uaticinia	6.10
Sacricommissum	14.2	Sigma mensa	20.1
Sagmina legatorum	7.3	Syllæ seuitia	19.10
Samiaata ferramenta & Samia		Simon Magus pro Deo habi-	6.10
uasa	22.10	tus	
Saporis regis epistola	2.9	Syria dea	8.1
Saporis & Tamburlani seui-		Socratis constantia cum uxore	24.2
tia	13.4	ribus	
Sarabaitæ sacerdotes	3.15	Somniantes inambulare soli-	1.11
Saturnini de Imperio uer-		ti	
ba	10.8	Somni remedium	11.13
Scyphus surreptus in conui-		Sophoclis poëtæ obitus	19.1
uio	12.9	Sororiare, & Mammæ soror-	2.3
Scirpus non est ænigma, sed		riantes	
scrupus	9.13	Sortes Prænestinae	11.12
Scopelismi crimen	8.10	Spurius unde natum uocabu-	22.3
Scoti Anthropophagi	3.10	lum	
Segetis traductio uetatur	5.7	Stadium quid sit & quàm mul-	20.10
Semissij & Sarmentarij dicti		tiplex	
Christiani	1.13	Styli figura	21.10
Senecæ doctrina	1.16	Subsellia, & eorum uocabu-	13.4
Senecæ locus in epistolis emē		la	
datum	8.5. & 19.3	Subulo. i. tibicen	2.3
Sepeliendi qui sint intra Vr-			18.13
bem	21.12	T	
Serapis	24.16	Tages sortium inuentor	16.1
Serperastra in geniculis pue-		Telleno & Poliorces	19.2
rorum	17.5	Templa & sepulcra extra	
Serpentum natura in Aegy-		Vrbem	5.5
		Tēplariorū superstitio	24.13
		Terre	

Terræmotus maximus & eius	bus	23.5
causa	9.7	Veneræ rei lex 11.8
Tentoria Tamburlani	1.1	Ver sacrum fieri 24.8
Tertulliani eruditio	17.9	Verba Latini sermonis qualia
Testudinis ænigma ex Pacu=	sint	21.7
uio	11.7	Vergilij in grammaticas o=
Toga Romana	3.7	dium 3.8
Tonitrua in Scenis edita	2.10	Vergilij præstantia 5.11
Trabes, canes, duces in nomi=	Vergilius à Cicerone lauda=	
natio singulari	15.6	tus 7.11
Traiani Impatoris gesta	5.6	Vergiliani uersus aliter legen=
Translationibus parcè uten=	di, ut spondaici & dactyli=	
dum	21.7	ci 24.7. Treis pateat cæli
Tribuni militū officium	9.2	spatium & c. 3. 8. Si cani=
Tribunorum plebis pote=	mus syluas, exponitur 4.5.	
stas	17.7	Nosco crines incanaq; men=
Tricones	24.15	ta 4. 15. Furit intus aquai,
Triumphantium contume=	non aquæ uis	16.2
lie	24.5	Veritatis studium 5.8
Tubertus apud Ciceronē	21.12	Vinum prodesse contra aco=
V	nitum	23.9
Varro doctissimus à Palamo=	Viri nullo affectu pertur=	
ne porcus dictus	10.11	bati 21.1
Varronis uerba quædam	18.7	Vitæ humanæ spatium 7.9
Vasorum nomina	19.11	Vite ciues puniēdos esse 22.2
Vates Romani	16.9	Vitrum flexile & ductile fa=
Vaticinia per aquam & ui=	ctum	23.4
num	21.3	Vota quæ petenda sint 10.4
Venenatorum animalium ci=	Vrſi Numidici	13.9

P O E T A R V M

I N D E X.

Accius Tragicus. Cap. VII.	Clodius Sabinus.	LXII.	
Aemilius Macer.	LII.	Cornelius Gallus.	XLII.
Afranius Comicus.	XI.	Cornelius Seuerus.	LVI.
Albinouanus.	LXIII.	Cornificius epigrām.	XXIX.
Alphius Auitus.	LXXIX.	Damasus poëta Hispanus.	LXXXVIII.
Andronicus Liuius	I.	Domitius Marſus.	XLVIII.
Annianus Feſcenni.	XXIII.	Ennius Epicus.	II.
Apollinaris Sidonius.	XCIII.	Fabius Doſſennus.	XII.
Aquilius Comicus.	XVI.	Fauſtus Gallus.	XCII.
Aruntius Stella	LXVIII.	Feſtus Rufus.	LXXVIII.
Aſinius Gallus.	LIIII.	Fortunatus.	XCI.
Atta Comicus.	XXIII.	Furius Antias.	XXIIII.
Attilius Tragicus.	II.	Furius Bibaculus.	XXXI.
Auicnus.	LXXVIII.	Germanicus.	L.
Aurelius Olympius	LXXXII.	Getulicus.	LIX.
Auſonius Gallus	LXXXV.	Heluius Cinna.	XXX.
Baſſus.	LI. & LXII.	Hena Hispanus.	LX.
Bibaculus.	XXXI.	Horatius Flaccus.	XXXVIII.
Cæcilius Comicus.	VI.	Iuuenalis Satyricus, Hispanus.	LXVII.
Cæſius Baſſus.	LI.	Iuuenus Hispanus.	XXXVII.
Calidius.	XXXV.	Laberius.	XXI.
Calphurnius Siculus.	LXXXI.	Laurea Tullius.	XXXVI.
Caluus Licinius.	XXXVI.	Licentius Hipponenſ.	XC.
Caſſius Seuerus.	XLVII.	Licinius Imbrex.	XVII.
Catullus epigrammata =		Licinius epigramma.	XXV.
rius.	XXII.	Licinius Caluus.	XXVIII.
Cinna.	XXX.		
Claudianus Alex.	LXXXIIII.		

Liuius

Liuius

I N D E X.

Liuius Andronicus.	I.	Serenus lyricus.	LXXVI.
Lucanus.	LVII.	Seuerus.	XLVII. C. LVI.
Lucilius Satyricus.	IX.	Sextilius Hana.	LX.
Lucretius Physicus.	XIX.	Silius Italicus.	LXV.
Macer Veroneſ.	LI.	Syrus Mimographus.	XXIII.
Mallius mathematicus.	XLI.	Sollius Sidonius Apol.	XCIII.
Marcus Marullus.	LXXV.	Statius Cæcilius.	VI.
Martialis epigramma.	LXI.	Statius Papinius.	LXV.
Marius Mimographus.	XI.	Stella.	LXVIII.
Mecœnas	XLV.	Terentius Comicus.	VIII.
Montanus	XLIX.	Terentius Varro.	XXXIII.
Næuius comicus	III.	Terentianus.	LXXXII.
Nouius comicus	XVIII.	Tibullus elegi.	XL.
Ouidius Naſo.	XLVI.	Ticida epigramma.	XXXIII.
Pacuius tragicus.	V.	Trabeas comicus.	XIII.
Paulus Paſſienus.	LXXIII.	Turpilus comicus.	X.
Pedo Albinouanus.	LXIII.	Valerius Aedituus.	XXVI.
Persius ſatyricus.	LV.	Valerius Catullus.	XXVII.
Plautus comicus.	III.	Valerius Flaccus	Seti=
Pomponius Bononiẽ.	XX.	nus.	LXVI.
Pomponius Secundus.	LVIII.	Valgius.	XXXIX.
Pontius Paulinus.	LXXXIX.	Valerius tragicus.	XLIII.
Propertius eleg.	XLIII.	Varro Atacinus.	XXXII.
Prudẽti? Clemẽs.	LXXXVIII.	Venantius Honorius.	XCI.
Rabirius.	III.	Vergilius Maro.	XXXVII.
Saleius Baſſus.	XII.	Vergilius Romanus Comi=	
Sedigitus.	LXIII.	cus.	LXXVII.
Seneca Tragicus.	LIII.	Vestritius Spurina.	LXXI.
Sentius Augur.	LXX.	Voconius Viãtor.	LXXII.
Septimius Afr.	LXXX.	Vulcatius Sedigitus.	LXIII.

F I N I S.

PETRI CRI
NITICOMMEN
TARIORVM
DE
HONESTA DI-
SCIPLI-
NA,

Ad Bernardinum Caraffam Neapolitanum,
pontificem Antiochensem, Præfatio.

GREGIE factum est, ac pruden-
ter, Bernardine Pontifex Antio-
chensis, ab ijs, qui ueterum Resp. le-
gibus, atque decretis instituerunt:
quoniam cum alia multa in his, tum
illud etiam decreuerunt, ut in illis ho-
minibus præcipue ornandis, atq; il-
lustrandis ratio haberetur, qui plurimum forent consecuti
in bonis studijs, atq; honestis artibus. Quod abs te præcla-
re, atq; diligentissime factum uidemus, qui in tantis patriæ
tuæ incommodis, ac periculis, minimè tibi ipsi, tuæq; cla-
rissimæ familiæ desueris: quò magis laudari ab omnibus,
atq; approbari debes. Ego uerò et amicitie iure adductus,
quæ inter nos maxima est, & excellentis tuæ doctrinæ
merito prouocatus, dicare tibi constitui lucubrationes no-
stras de Honesta Disciplina, ac tuo nomini nuncupare: Sc-
cutus eorum rationem, qui cum suffragari aliter nequeât,
benè saltem sentiendo, atq; scribendo studiose adnitiuntur,
ut gratiam aliquam referant. Quod & Varro Tcrentius,

qui Togatorum omnium doctissimus est habitus, faciendū in amicorum officio existimauit. Neq; praterca mihi ex-
cidit, quā liberali congressu, quā gratis, ac doctis ser-
monibus me acceperis superiori anno, cū Romæ agerē.
Quod si nostra hæc neq; ad Critolai libram expēsæ sunt,
neq; ad Cleanthis lucernam cuiuslibet (nam fateri in scitiā
nostrā maluimus, quā modestiæ præscriptū egredi) dili-
gētiā tamē adhibuimus haud mediocrē in hoc opere. Neq;
aliud à me propemodū quæsitū est, quā ut ea subinde (ut
fit) adnotarem, carptimq; colligerem, quæ & honestatem
eruditionis probarent, ac meliora præsertim ingenia iu-
uarent. Multa in his comperies, quæ ad ius ciuile, & pon-
tificiū faciunt: alia rursus, quæ ad institutiones ueterum,
& humaniores disciplinas pertinent, quibus tu quoque
miro studio, atq; diligentia inuigilas. Neq; difficiles quæ-
siones, aut nimis anxias tractauimus: sed ciuiles in pri-
mis, & honestas. Minimè autem dubitamus, fore quidem
permultos, qui libidine magis accusandi, quā animo re-
ctè iudicandi adituri hæc sint: quoniam plerisq; innatum
hoc est, ut malint uideri in alieno opere ingeniosi, quā
in docendo atq; intelligendo alijs prodesse. Nam reprehē-
dere, atq; damnare imperiti etiam uolunt: iudicare ac pro-
bè expendere prudentes tantum, atque egregiè docti
possunt: ad quorum ego iudicium semper mihi elabo-
randum existimauit. Sapienter uerò & quicquid factum
est à P. Scipione, qui uir optimus ab uniuerso Senatu est
appellatus. Nam cū minus probè, atque honestè se con-
sulem nominatum comperisset, ea dignitate se abdicau-
dum censuit: ne tam sanctum nomen ullo uitio teneri cre-
deretur. Ex quo magis etiam Philoxenus uidetur com-
mendandus, qui reduci in carcerem maluit, quā parum
honesto

honesto suffragio eximi. Quod à nobis ob eam causam
relatum est, quoniam ætate nostra permulti inveniuntur,
qui pari insatia, atq; insolentia unumquemque accusant,
& assiduis reprehensionibus nulla ratione aut iudicio la-
cerant. Quorum nos tumidam, inanemq; loquacitatem
non modò despicimus, sed ubiq; longè contemnendam
arbitramur. Libuit autem hoc potissimum opere quandam
rerum uarietatem, & quasi syluam obseruationum admit-
tere, ne legentium animi in tam uaria, multipliciq; lectio-
ne aliquid saltem non inueniant, quod ingenium suum
instruere, aut excitare possit. Qua in re autores quidem
habemus in Romanis literis magni nominis uiros, ac sum-
ma eruditione celebres, quales in Atticis commentarijs
Gellium, Aurelium Macrobiū, ac Probum Valerium.
Apud Græcos etiam complures traduntur, qui eandem
in scribendo uarietatem magno studio sunt consecrati,
neq; id quidem sine maximis laudibus. Quò mihi rectius
multò uidetur eorum sequi auctoritatem, qui & in uitæ
officijs, & in rebus scribendis rationem habendam du-
xerunt, non præsentis duntaxat ætatis, sed ipsius etiam
posteritatis. Quod equidem semper effeci, cum multis alijs
rationibus, tum quòd omnem propè ætatem in bonis arti-
bus, atque honestis disciplinis non minore animi uolupta-
te, quàm studio hætenus consumpserim. Pro quibus cò-
nunc magis standum, atque in acie durandum existimo,
quò barbari populi infestis armis contra Romanas aqui-
las, hoc est meliores literas, cladem & ruinam assidue
moliuntur: quod illis propè ad uotum successerit in tan-
tis Italiæ fluctibus, atque fortunis, nisi per solertes ui-
ros, atque prudentiores diligenti cura, & optimo stu-
dio prospiciatur. Sed hæc aliàs. Tu interim uelim læto

4
animo capias hoc nostrum munus. Ita enim licebit pro
ueteri officio diligentiam nostram probare, & amicitiam
inter nos firmiorem, atq; integriorem constituere. Vale, & nostra hæc studia Oliucrio
Carassæ Cardinali Neapolitano patruo tuo, V. Ampliſſ. commen=
dabis. Florentiæ, Nonis

Iunijs, M. D.

1111.

PETRI CRI- NITI COMMENTA- RIORUM DE HONE- STA DISCI- PLINA

*

LIBER PRIMVS.

De triplici Tentorio Tamburlani Scytharum principis:
& qua conditione Imperator maximus in conspectum,
& aciem hostium accederet.

CAP. I.

EMINI dubiū est, uitam ipsam
mortalium fieri multo prudentiorē,
& cultiorem ex rerum, historia-
rumq; obseruatione. Sed ea præci-
puè sunt pluris aestimanda, quæ ad
usum magis ipsum, & uitæ rationes
conducunt: sicuti exempla antiqui-

tatis sunt, ex quibus ita homines subinde fiunt prudentio-
res, ut qui optimè antiquitatem calleat, is æquè & præsen-
tia intelligit, & futura plerunq; prospicit. Subit autem
nunc spectamus, de Tamburlano Scytharum Imperatore,
& eius seuitia. Is enim quò maiore hostibus terrorē, atq;
metū incuteret, triplici tētorio in exercitu uti cōsuevit: sic
ut in unoquoq; dispar color appareret, quo animi quoq;
mutatio militis intelligeretur. Primū enim colore albo, pur-
pureo secundū, tertiū nigro proferebat. Idq; ratione qua-
dam Imperij & uictoriæ faciebat, uir alioqui, et gestis, &
autoritate clarissimus: nam ex colore tentorij uolebat ab
his cognosci belli conditiones, cum quibus in certamen de-

scenderet. Prima die cum in conspectū hostium cum exercitu aduentasset, tentorium illud colore albo explicabatur. In quo significabat nulla in re, si modò se dederent, iniuriam se aliquam illaturū. Quòd si alterā dicm hostis expectasset, tum coloris rubri tentoriū educebat, quasi ad eandem & sanguinem. Si ad triduum res protraheretur, pro colore atro omnia quidem atra futura: & extremam cunctis occidionem prænuntiabat.

Quibus disciplinis atq; præceptis Persarum reges filios instruerent, & qua potissimum ætate: ex Platonis Alcibiade.

CAP. II.

Res digna memoria est, quam Plato Philosophus refert in lib. de ingenio hominis. Nam quū Socrates diligenter differat, quo studio ac diligentia Lacedæmones ad eruditionē uirtutis καὶ παιδείαν instruuntur: mox ad ipsos etiam Persarum reges accedit: eorumq; mirificam sanè ac memorādam disciplinam recenset. Siquidem apud eos, inquit, qui regis filius in regno succedit, primò eius natalem quicumq; in regno sunt, celebrant: simulq; in posterum quotannis eādē lucem sacris ac festis uniuersa Asia prosequitur. Mox uerò nutrirī puer incipit: neq; id à quauis nutrice peragitur, sed ab ipsis duntaxat Eunuchis, qui in regis aula omnium optimi censeantur: nam illis ijsdem reliqua omnia demandant, quæ ad pueri curā, educationēq; pertineant. Præcipuè uerò diligentiam adhibent maximā, uti natum ipsum decora, & egregia forma habeāt: ex quo mēbra eius & artus accuratè ac diligenter dirigunt, atq; componunt. Vbi uerò septimū ætatis annum cōplerunt, ad equestris disciplinæ magistros, atq; in ipsas uenationes mittuntur. Anno autem xiiii. curam eiusdem suscipiunt, qui magistri regij nominantur: hi quidem & ex uniuersa Persia

Persia delecti quatuor sunt, qui ceteris omnibus uirtute præstent: uidelicet sapiëntia, iustitia, temperãtia, atq; fortitudine. Ex his uerò primus cuiusmodi magici docet, quæ à Zoroastre Orómâsi filio profecta est: quæ nihil est aliud, quàm Decorum cultus. Idemq; regia instituta tradit. Secundus commonet, ut in tota uita ueritatem præcipuè colat. Tertius, ne quo affectu aut libidine superetur, sed liberè uita agere cõsuescat: sibiq; ipsi primũ imperare, nec alteri seruire. Quartus demum intrepidum illum & impavidum reddit: necubi metuendo seruus efficiatur. Hæc Plato in Alcibiade præcipit: quò facilius præceptor Socrates Alcibiadis animũ ad ipsam uirtutem excitaret: simulq; Delphicum illud subinde respiceret: quo monemur, V T SE IPSVM QVISQVE PROBÈ COGNOSCANT: necubi imperio animi abutamur: quod à Plutarcho etiam Chæroneo præclarè exponitur.

De Psyllis ac Marfis, eorumq; potestate in uenenis tractandis: ac de Exagono legato in dolium serpentũ coniecto: ac de Sillographis autoribus nonnihil. CAP. III.

DE Psyllorum ac Marforum populus, qui maximè in tractandis uenenis, experiendisq; ualerent, & Herodotus Halicarnassæus, & alij permulti scripserunt. Verum quod in Romanis annalibus seruatu est, et à Plinio relatũ, id eiusmodi certè est, ut fidẽ propè historiæ exuperet, de uiro Exagono: qui quũ fortè in Vrbe orator ageret, ac uenenorum uires, potestatemq; iactaret, Romani quidam cõsules uolentẽ eum in doliũ serpentũ coniecerunt, quo tanti facinoris experimentum facerent: quæ res magnum proculdubio miraculum de Exagono eiusq; ingenio præbuit: quum serpentes ipsi καὶ τὰ λοιπὰ ἰοβόλα in ipso eum dolio circumlamberent, atq; demulcerent, Romanis hoc totum

ſpectantibus. Sedenim populi qui contra uenena polleant, etiam Ophiogenes in Cypro inſula, itemq; Tentyri celebrantur: qui eſſe adco crocodilis terrori dicuntur, ut uocē quoq; illorum maximē reformident, ac fugiant: nam et ſa-
cinationes ab iſdem fieri traditū eſt. Pſylli autem apud quosdā pro uirulentis omnibus ac uenenatis intelliguntur. Timonius uerò opus inſcriptum σίλλοι φίλοσφωρ, quod eſſet amarulentum carmen, plenumq; mordacitatis. Nam et Marcellinus Ammianus Didymum quidem grammaticū Alexandrinū ſatyricē inceſſit: quod is autores, ut inquit, Sillographos imitatus, libros vi. contra Mar. Ciceronem ſcripſerit: iuxta illud uetus, Sus Pallada. Siquidem in his Didymus Ciceromastix potius dictus eſt, quā docti nomē aſſecutus: quod etiā Gallus Aſinius, et Laertius Licinius pari improbitate ſactitarūt: cuius commentarius titulo (ut inquit Gellius) inſando Ciceromastix diceretur.

Anacharſis Scythæ ſententia de populari Athenienſium ſtatu: & quo pacto populi adminiſtratio ab honeſtis & prudentibus uiris fugienda & deteſtanda ſit.

CAP. IIII.

Relatum eſt à Plutarcho Chæroneo, quo pacto Anacharſes Scythæ, qui ex ſeptem fuit, Athenienſium ſtatum (qui populi Imperio agebatur) breui interituram prædixerit. Nam quum fortè is in Athenienſis populi con-
cionem foret deductus, ac ſpectaſſet, ea quidem omnia, quæ ſumma in Repub. et præcipua erant, iudicio populi diſcerni: miratus primò eſt Athenienſium conditionem: quum rebus præclare geſtis, et autoritate apud omnes præſtarent, ad tam iniquum Imperium, peneq; obnoxium deueniſſent: itaq; prudentiſſimè inquit, O Rempub. breui perituram, in qua uiri principes conſultent, populus autē
et im

et imperita rerum plebecula decernat: cui uidelicet proprium sit, et in minimis maximè formidare, et in maximis minimè prospicere. Quod hercle dictū Anacharsis ex *ἱστορίῃ* fuit. Ex quo Plato Philosophus et ueritatis uindex, rerumq; publicarū uir consultissimus apertè dicebat, Nullo modo iustū Imperiū, uel ciuitatē appellandā, in qua popularis improbitas summa quæq; Reipublicæ munera tractare præsumat. Nec enim de nihilo Charondas (qui leges Atheniensibus condidit) in hunc modum de populo concludebat: Qui se populo committit, Fortunam, non rationem sequitur: qui Fortunæ fauet, periculo et aleæ se dedit: qui in alea est, ad ruinam et cladem inclinat. Sic ille in populo Fortunam, in bonis Rationem ponebat.

Pacuii carmen relatum de Fortuna, eiusq; multiplici potestate. Et quid item de eadem C. Plinius scripserit.

CAP. V.

Quoniam permulta passim ab autoribus de Fortuna, eiusq; uiribus scribuntur, libitum nobis in præfens Pacuii carmen apponere: in quo graphice quidem et eleganter uis ipsa Fortunæ, ac potestas, ab eo sit expressa his uersibus:

Fortunam (inquit) insanam esse ^{et} brutam perhibent philosophi:

Saxiq; ^{ad instar} globosi prædicant esse uolubilem:

Quia quò saxum impulerit fors, eo cadere Fortunam autumant.

Cecam ob eam rem esse uocant, quia nil cernat quo sese applicet.

Insanam autē aiunt, qui atrox, incerta, instabilisq; sit.

Brutam, quia dignū aut indignū nequeat internoscere.

Hactenus Pacuius. quod etiam carmē M. Cicero in Rhe- lib. 2. ad He

to retulit: ne quis in eo queritando diutius fatigetur: et si quidam paulò indoctius id ut solutam Cicronis orationē adducant. Plinius autem in hunc modū de eiusdē Fortunae potestate ad Caesarē Vespasianū, Toto, inquit, mundo, & locis omnibus, omnibusq; horis, omnium uocibus Fortuna sola inuocatur, & una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conuicijs colitur: uolubilisq; à plerisq; uerò & caeca etiā existimata: uaga, inconstans, incerta, uaria, indignorumq; fauitrix. Huic omnia expensa, huic omnia ferūtur accepta: & in tota ratione mortalium sola utraq; paginam facit. Apud Scythas uerò eiusdem simulacrum sine pedibus fingebatur, ut manus tantum & peunas haberet. Apud Smyrneos autem eiusmodi fuit, ut capite polum fulciret, & manu altera Cornu Amalibae retineret: quae Bubali statua etiam à Pausania describitur.

Quam eruditè Plato philosophus scripserit, Homines iracundos memoria praestare, graues autē obliuione. Tum de Thracēsis populis, & caeli potestate. CAP. VII.

Nemo est omnium qui ignoret, qualis, quantusq; Plato philosophus & uitae, & ingeniorum existimator fuerit, ut eius quidē iudicium in quaq; re ad amussim factū merito credatur. Sed eruditè, ac prudenter uisus mihi est eos homines adnotasse, qui uel iudicio, uel memoria praestent. Tū quo maximè argumento hoc totū praeoscamus. Nam eos inquit maiori memoria esse, qui ad irā & contentionē facilius excitantur. Eos uerò qui modestiā & grauitatem praeseferunt, segniores plerunq; & obliuioni obnoxios. Sed uerba ipsa subiiciemus ex Platonis libro de Scientia, quo loco Demetrius cum Socrate hanc partem excquitur, de Theeteto agens: Est admodum, inquit, arduum

arduum reperire hominem ingeniosum, qui simul etiam mansuetus, atq; modestus sit. Nec enim fuisse quenuquam hactenus, aut esse uideo, qui eo naturæ genio sit, ut utrūq; simul habeat: Sedenim qui acuti sunt, callidiq; ac memoriosi, et dociles, in iracundiam ferè atq; contentiones feruntur præcipientes, atq; raptantur, perinde ac ipsæ naues sine ullis retinaculis: ijdemq; homines furore potius quodā, quā fortitudine præstant. Verū qui natura grauiores sunt, sicubi se, inquit, ad disciplinas cōstrunt, tardi, desides, obliuiosi, atq; obtorpescentes uidentur. Nam et Thracenses populi, ut est autor Aristoteles, quia robustiores, hebetioresq; sunt, nullius propè memoriæ censentur: siquidē ad quatuor tantum enumerant, neq; ultra rationem producunt: quod eis priora excidant, si plura connumerent, sicuti pueruli faciunt. Quæ res cæli, ut opinor, merito, et defluuijs accidit: quādo ipsi fere homines, καὶ τὰ ἀλγέα ἡ μάγνα ex parte ex illis constant. Vnde sic Iulius Maternus ad Mauortium Lollianum in astronomicis: Quædam (inquit) gentes ita à cælo formatæ sunt, ut propria sint morum unitate perspicuæ. Scythæ immanis feritatis crudelitæte grassantur: Itali fiunt regali semper nobilitate præfulgidi: Galli stolidi: Auari Syri: acuti Siculi: luxuriosi semper Asiatici, et uoluptatibus occupati: Hispani elata iactantiæ animositate præpositi.

De obitu Hermolai Barbari Veneti, & Pici Mirandulæ officio erga eundem, quum pestilentia in Vrbe laboraret.

CAP. VII.

Quo tēpore has nostras cōmentationes meditabar, relātū mihi est, Hermolaū Barbarū (qui Romæ, tū agebat) pestilentie morbo affectū: quæ res Picū Mirādulā, et Angelum

Angelū Politianū, uiros, & ingenio, et doctrina nobiles, ita statim cōmouit, atq; affecit, ut illacrymari propemodū cœperint, ac sortē bonarū literarū maximè de questi sint: quasi in hoc uno homine Romana res periclitari uideretur: neq; iactura quidē, sed naufragium foret, si Hermolaus interiret. Dein autem Picus, ut uir maximè officiosus, & ingenuè doctus, excogitare cœpit, quonā pacto, qui Florētiæ tum ageret, ferre opem Hermolao absenti posset. Itaq; statim pharmacon contra pestem, quod ille sibi, si quando incidisset, asseruabat diligentissimè, curat ut Romā quàm celerrimè ad Hermolaū deuehatur. Dicebat autem Picus illud ipsum ex oleo scorpionum, linguisq; aspidum, et alijs eiusmodi uenenis, confectum: ut nihil fieri posset contra pestilētem morbum commodius, aut præsentiū: sed interim dum antidotum ad Hermolaum defertur, seuiente morbo, in fata cōcedit. Quam rem libuit hoc loco referre, ut quorundam insolentiam pariter & inscitiam deprimamus: qui quum seipso doctrinā cæteris præferant, & præferri cupiant, in hoc maximè gloriantur, si doctissimo cuique maledixerint: & alia reprehendentes, in quenq; pari dementia blaſterent: quum sit officium uiri humanioris, non disciplinis modò, sed etiam doctis fauere: quod ipse Picus Mirandula egregiè præstabat: reputans animi parum liberi & insynceri esse, inuidiæ magis, quàm doctrinæ concedere. In quo & Plato & Xenophon merito sunt à doctis reprehensi: quum neuter mentionem usquam de altero fecerit, sed obliquè potius alter alterum perstrinxerit. Quò magis etiam dānandi sunt, quòd amœnitatis Socraticæ duo fuisse lumina creditum est. Et is hercle posteritatem deserit, qui antiquitati addictus, nihil suæ ætati, concedit.

De ſeuitia Fuluix in Ciceronis caput : & qua ignominia habitus ſit , ex Dionis hiftoria : & carmen Seueri poëtæ additum de eodem Cicerone.

CAP. VIII.

Quantopere ſeuitū ſit in M. Tullium à M. Antonio poſt eius cædē, teſtis eſt uniuerſa antiquitas: qualiq; ignominia & iniurijs affectus fuerit, cū eius ſacrū caput ac manus crudeliter abſciſſæ, ac pro roſtris affixæ fuerint. Primò enim allatū ipſi Antonio caput, in mēſa apponi uoluit, perq; diē illud aſpexit quouſq; tali ſpectaculo animū exſatiaſſet: deinde tollēdū præcepit, ut Appianus Alexandrinus refert. Sed quod eſt apud Dionē Prusiēū, & in Suidæ collectaneis notatū, repetēdū arbitror, ne tam ſeuā, tam crudelē, ſclerataq; immanitatē in ſacroſanctū eloquentiæ principem non cōſideremus: præſertim agēte hoc ſœminæ improbitate. Nam quū Fulvia Antoni j uxor eiſdē M. Tullij caput in manibus retineret, primò illud maledictis, ac diris execrata eſt: deinceps etiā inſpuēs gremio ſuo appoſuit, acriusq; inſpiciens, linguā quoq; illi ē faucibus extraſcit, & in eam ſæpe aciculā infixit, qua tūc ad ornamenta capitis utebatur: ne quid omnino poſſet ab aliquo deſiderari, in quo muliebris ſeuitiæ argumēta deſſent. Huius autē cædem, atq; immane ſācinus permulti apud uetres, tum proſa, tum carmine deplorarūt: ut Porcius Latro, Albutius Sylo, Cæſtius Murrhedius, alijq;. Sed nemo tamen elegantius, doctius, efficiacius; quam Seuerus Cornelius hiſ uerſibus: uti ab Annæo Seneca traditum eſt:

Oraq; magnanimum ſpirantia pene uirorum
In roſtris iacuerẽ ſuis. Sedenim abſtulit omnis
Tanquam ſola foret rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia conſulis acta,
Iuratæq; manus, deprenſaq; ſœdera noxæ,
Patriciumq; neſis: eſt nunc & pœna Cethegi,

Deiectusq; redit uotis Catilina nefandis.
 Quid fauor, aut cætus, pleni quid honoribus anni
 Profuerint: sacris exacta quid artibus ætas?
 Abstulit una dies æui decus: ictaq; luctu
 Conticiuit Latine tristis facundia linguæ:
 Vnica sollicitis quondam tutela, salusq;:
 Egregium semper patriæ caput: ille senatus
 Vindex, ille fori, legum, ritusq; togæq;
 **scius* Publica uox^e eius æternum obmutuit armis:
 Informes uultus, sparsamq; cruore nefando
 Canitum, sacrasq; manus, operumq; ministras
 Tantorum, pedibus cuius proiccta superbis
 Proculcauit ouans: nec lubrica fata, deosq;
 Respexit: nullo luet hæc Antonius æuo.
 Hoc neq; in Aemathio mitis uictoria Perse,
 Nec te dire Syphax, non fecit in hoste Philippo:
 Inq; triumphato ludibria cuncta Iugurtha
 Affuerat: nostræq; cadens ferus Annibal iræ:
 Membra tamen Stygias tulit inuiolata sub umbras.

Taciti uerba explicata in Iudæorum historiam: & quo pacto Christiani etiam sunt Asinarii appellati: quaq; ignominia Christi effigies ab antiquis depicta fuerit: in quo insolentiam pariter atque odium contra Christianam religionem ostenderunt.

CAP. IX.

Verba sunt Cornelij Taciti, quo loco historiã de Iudæorum origine, & moribus scribit. Assensere Iudei Mosi duci, atq; omnium ignari, fortuitum iter incipiunt: sed nihil æque quam inopia aquæ fatigabat. Iãq; haud procul exitio totis campis procubuerunt: quum grex asinorum agrestiu è pastu in rupem nemore opacam conscendit. In quibus uulgatissimi fere codices deprauati alicubi comperiuntur,

riuntur, & quidem ineptissimè, uti res ipsa, & Sept. Tertullianus docet, qui Taciti uerba mutuatus, ad hunc modum in Apologetico id explicat: Refert (inquit) Tacitus Iudeos Aegypto expeditos, siue (ut putauit) extorres, uas-
stis Arabiae aquarum locis egentissimos, quum siti macerarentur, onagris, qui fortè de pastu potù petaturi existimabantur, indicibus fontium usos: ob eamq; gratiã consimilis bestiae superficiẽ consecrassẽ. Notũ est enim q, ipsi quidẽ Iudæi ab Appione Alexandrino, Moloneq; et alijs notati sint, quòd aureum asini caput in templi sacrario seruariẽt, atq; adorariẽt: quoniam Mose duce (ut improbè asserunt) asinorũ beneficio aquas Iudæi inuenerunt. Quod esse falsum & planè fictitium Iosephus Iudeorũ uernaculus, & templi sacerdos, alijsq; complures asseuerant. Vnde idem Tacitus, ut mendaciorũ loquacissimus, à nostris merito in-
cessitur. Romani autem ueteres pari causa & Christianos æquẽ ac Iudeos Asinarios uocarunt, obstinato uidelicet in Christi nomen odio, quem per ignominiam etiam Chre-
stum per e, literam appellabant. Sed & figuris, picturisq; Christianis illudebant: quãdo infãdo etiã picturæ genere deum nostrũ sic depictũ spectanti populo proposuerunt, ut is foret auribus asininis, pede altero inungulatus, librum gestans, & togatus. Cui flagitio ut scelus adderent, tali titulo Christi effigiem dedecorauerunt: Deus Christiano-
rum Θεὸς Χριστιανῶν. qua in re uel ipse quidẽ Tertullianus ægrè à risu abstinuit, quum nomen ipsum, & formam con-
spiceret.

Dictum Theodori Gazæ nimis improbum cum Bessario-
ne philosopho, super doctrina diui Hieronymi: &
quomodo iniquius pro Ciceroniano fuerit accusatus.

CAP. X.

Dictum

Dictum est celebre Theodori Gazæ de diuo Hieronymo, eiusq; eruditione, affectum fuisse iniuria Hieronymum à Rufino, quòd cum pro Ciceroniano accuset: in quo paulò audacius ironia est usus: Nam quid (inquit) opus, ut in re falsa in ius appellaretur, litèq; illi ad tribunal Christi de nimia eloquētia contestaretur? Sed hoc totum de Gazæ ingenio et acumine pro re nata exponemus. Erant fortè cum Bessarione Niceno, uiro in philosophia excellenti, Theodorus Gaza, et Plethō Byzantius, qui cognomento *ῥίμης* appellatur: tres eo tempore, ut constat, uiri doctri-
na, et ingenio nobiles. Quæsitum est igitur de diuo Hieronymo quantum in Romana eloquentia præstiterit. Ex quo Bessarion: Facundia, inquit, maxima fuit apud Latinos Hieronymus: quando et affectatæ nimis eloquentiæ pro Ciceroniano et habitus sit, et accusatus. In quo Theodorus dicitur risum mouisse, ut qui foret in Romana etiam eloquentia censor æcerimus. Et simul iniuria hæc, inquit, ô Bessarion, insignis in Hieronymū facta est à Rufino: plagasq; illas nullo suo merito tulit. Quo dicto Bessarion et Gemistus magis riserunt, cognito Theodori ingenio, et Attica urbanitate. Neq; prorsus negauerim, quædā esse in Hieronymo, quæ non usquequaq; Romanā in dicendo puritatē, atq; elegantia probant. Quod equidē uitiū, si id uitiū est, non homini, sed tempori, et professioni tribuendū existimo. Nā inter Christianos homines, ut idē inquit Hieronymus, non eloquentiæ, sed uitæ accusantur uitia. In quo tamē improbior, atq; audacior uideri potest Theodorus, qui tam apertè contra Papiam legem Latinam ciuitatem inuadat: cumq; uirum in ius appellet, qui de omnibus ueterum disciplinis quàm optimè meritus dicatur.

De

De Socratis constantia cum uxoribus, ac de eius effigie & deformitate, ex Hieronymo : tum de imaginibus philosophorum in ueterum gymnasiis.

CAP. XI.

Librum fecit Hieronymus contra Iouinianum, in quo de bono & laude uirginitatis cum copiose differat, complureis foeminas recenset, quæ tali merito apud uarios populos ac nationes præstiterint : prætereaq; mala & incommoda, quæ ex ipsis uxoribus proueniant. Vnde quum de Socrate philosopho ageret, quàm constanti animo earum iurgia & cõtumelias perferret : Non modò, inquit, Socrates hanc uxorum improbitatem patienter ferebat : sed illas ultrò de sua etiam deformitate irridebat. Nam Xanthippe quidem, & Myrtho, quæ filia Aristidis fuit, siue (ut tradit Hieronymus) neptis, cum Socratis ambæ forent uxores, ex lege illa Atheniensium ob ciuitatem replendam, in mulieres subinde contentiones propter eundem Socratem deueniebant. Sed is in hunc modum illis inter se iurgantibus perurbanè illudebat, ut à tali improbitate & conuicijs abstinerent : neq; dignum esse, ut propter eum disceptarent, qui esset homo tam foedus, ac deformis : quiq; simis naribus, recalua fronte, pilosis humeris, & repandis cruribus. Hæc Hieronymus de facie philosophi Socratis : quæ me quoque monuerunt, ut ea referam, quæ de forma, & effigie ueterum philosophorum in Athenæis gymnasijs, Prytaneisq; olim uiderentur, sicuti Sidonius Apollinaris ad Faustum tradit. In Arcopagis, inquit, uel gymnasijs curua ceruice Zeutypus, Aratus panda, Zenon fronte contracta, Epicurus cute distenta, Diogenes barba comante, Socrates coma candente, Aristoteles brachio exerto, Xenophanes crure collecto, Heraclitus fletu oculis clausis, Democritus risu labris apertis, Chrysippus digitis propter numerorum indicia

*constrictis, Euclides propter mensurarum spatia laxatis,
Cleantes propter utrunque corrosis.*

Quanta prudentia, ac doctrina Messala Corvinus præ-
stitit: & quomodo præfecturam Romanæ Urbis re-
cusavit, ut incivilem, atque immoderatam digni-
tatem.

CAP. XII.

Dictum à nobis aliàs de Imperatore Diocletiano,
eiusque civili animo, atque modestia in Romano
Imperio gubernando: cum ætate iam edita in suis hortu-
lis molliter consenescere in otio maluerit apud Salonas,
quàm Romanæ Reipublicæ administrationem subire. Sed
illud de Messala Corvino dignum satis existimaui, quod
hoc loco referretur, viro in publicis officijs, atque omni-
bus disciplinis clarissimo. Is igitur primus omnium Roma-
næ Urbis præfectus constitutus, die sexta (ut ab Eusebio
traditum est) ab ea dignitate se abdicavit. Qua in re ma-
iorem habuit rationem patriæ, quàm suæ dignitatis: ut qui
diceret, Incivilem, atque immodicam esse potestatem, nec
in Romana ciuitate ferendam. Quod equidem idcirco ser-
uandum putaui, quoniam præfecturæ ipsæ Urbanae, ma-
gnas sæpe factiones, atque calamitates in Vrbe excitarunt.
De hoc autem Messala, eiusque singulari prudentia &
gravitate, ut alia nunc omittamus, testimonium extat am-
plissimum Marci Tullij Ciceronis, sic enim ad Brutum:
Messalæ, inquit, excellentiam non possum silentio præter-
ire: caue putes quenquam esse illi similem constantia,
cura, studio Reipublicæ, & eloquentia, qua mirabiliter
excellit. Tametsi Messala idem cum prouectior foret, me-
moriæ sensum sic amisit, ut sui quoque nominis oblitus tra-
datur. Idque illi biennio ante obitum contigit: quod Orbilio
itidem Bencuentano accidisse constat. Vnde illud poetæ

Bibac

Bibaculi, Orbilius ubinam est literarum obliuio.

Christianos fuisse per ignominiam Semissios & Sarmentarios uocatos, & quod Semisses homines pro minutioribus, & ignauissimis à ueteribus dicantur. CAP. XIII.

Palam est, quanta libidine, ac seuitia Roma. olim princeps Christianos homines insectaretur, surgentemque religionem comprimere conati sint. Nam & seuisimis decretis, atque edictis non abstinuerunt, quod tam propensam religionem, & egregiam animi constantiam perfringeret, quod innumeri propè auctores testantur. Itaque conuicijs etiam, & maledictis Christianos uulgò exagitabant, Semissios, & Sarmentarios ridiculo nomine appellantes, ut à Septimio Tertulliano proditum est: neque alia ratione sic eos uocarunt, quam quod ad stipitem dimidij assis reuincti sarmentis additis concremarentur. De quo supplicij genere Pamphilus quoque Eusebius meminit. Quin & Augustinus sarmentis tradit complures Christianos consumptos: quocirca Sarmentarios dictitabant. Semisses autem illi homines à ueteribus sunt nuncupati, qui breuiculi, atque minutiores extaret: quasi ad mensuram dimidij assis: ut semodios, & semuncias dicimus. Vnde P. Vatinius ad Ciceronem: Simius (inquit) non semissis homo, contra me arma tulit. Sed & Tiberius Donatus in commentario Vergiliano ad Donatianum filium, Semiueros dici refert, quasi ex semissibus constantes: quibus nihil haberi deterius potest. De usuris autem, quæ per besse, & semisses dicerentur, commodè à nobis dictum est.

Anquiro, & Anquisitiones, uocabula esse Romana, & honesta: quibusque autoribus id asseratur, contra quorundam incertiam. CAP. XIII.

Risum mihi grammatici quidam nuper mouerunt, cum Romæ agerem: Nam inter alias eorum ludicras quaestiones

stiones, atque ineptias, uerbum hoc, quod est Anquisi-
tio, & Anquirere, perinde atque insolens, & inhonestum
asserebant: neq; dignum, quod à Romanis hominibus pro
Latino, & sincero haberetur. Quod ego pro tēpore dis-
si nulandum potius, quàm exponendum putauī. Sed hoc
quidem uerbum satis frēquens apud ueteres cōperitur, et si
alicubi deprauatum sit, proq; co Inquisitiones repositum.
Nec enim Liuius tantum in Romana historia usus est, sed
& M. Cicero, & Iunius Columella; M. quoq; Sergius
commentarium scripsit Anquisitionum titulo, sicuti à Te-
rentio Varrone obseruatum est: quo loco de Accensi offi-
cio, ac potestate differit. Dictum uerò eadem figura est,
qua & Amputare, & Ambustum, & Ancasum dicimus.
Nam Amputare circumputare est; ut à Sexto etiam Pem-
peio exponitur: unde aurum putum pro puro & purgato
ab antiquis acceptum est. Anquisitiones autē intelligimus,
cū diligenti peruestigatione aliquid circum quæramus:
quod & Ver. Flaccus probauit. Hinc etiam Annus dedu-
ctus est, ab ipso temporis circuitu, ut ex Capitone Atteio
refert Macrobius: quoniam An, pro circum ueteres posue-
runt; unde An terminos, circum terminos, & Ansanctum,
& Ambire pro circumire: quæ grammaticorum commen-
tarijs peruulgata atque detrita sunt,

Quòd eodem die natalis Alexandri Macedonis fuit, &
templi Dianæ Ephesiæ concrematio: ac de autore ipso
incendii cognitio non inuocunda. CAP. XV.

IN ueterum libris seruatum est, eodem die natalem Ale-
xandri Macedonis fuisse, & Ephesiæ Dianæ templum
illud memoratissimum incensum; quod inter v i i. toto or-
be pulcherrima refertur. Id autē accidit Olympiade c v i,
ut Annales tradunt, Nomē uerò ei, qui tantum facinus fue-
rit

rit aggressus, fuit Herostrato. Itaq; cum captus foret, atq; interrogatus ab Ephesijs, qua'nam ratione adductus, tantum scelus perpetrasset: non aliam ob causam respondit, quam ut maiorem nominis famam, atque aeternam celebritatem consequeretur. Quò comperto, decretum ab omnibus Ephesijs factum est, ne quis eum ullis unquam temporibus nominaret. Neque me latet septies fuisse id templum restitutum, ut Mutianus est autor. Strabo autem uir in perquirendis ueterum monumentis diligens, resectum asscrit, longe q; præstantius, ac maioribus ornamentis absolutum, Dinocrate tanti operis autore: qui Alexandriam quoque urbem construxit: qua in re Athenodorus quidem, ac Timæus à Strabone aduocantur.

De doctrina Annei Senecæ philosophi, & eius sententiarum allatarum, quæ sint ab omnibus ediscendæ, & obseruandæ.

CAP. XVI.

IN Seneca Anneo complura passim comperies, quæ animi magnitudinem, constantiamq; & grauitatem maximam indicent. Nam de hominis eloquutione, & stylo orationis nihil mihi dicendum existimo hoc loco: cum nostri quidem Critici ut incultum, atq; inelegantem meritò notauerint. Quòd si mores in eodem quærantur, si uitæ præcepta, si æquitas, modestia, continentia, ceteraq; uirtutes exigantur, perdoctè id quidem, & grauiter, laudatas ab eo, & absolutas inueniemus: cum uitia quoque, & libidines, omnemque nequitiam magno studio repulerit, & constanter depresserit: cuiusmodi sunt hæc quæ nuper ueluti Pythiæ oracula censui ediscenda, ac in memoria semper retinenda. Nihil est, inquit, turpius, quam grandis natu senex, qui nullum habet aliud suæ uitæ argumentum, quo se diu uixisse dicat, præter ætatem. Item & illud de

b 3 offic

officijs & actionibus hominū: Ita uiuendū, inquit, cum hominibus, tanquam Deus uideat: sic loquendū cum Deo, tanquam homines audiant. Quæ cum nuper Ioanni Canaccio retuliffem, omnibus quidē locis atq; tēplis habēda, atq; obseruāda asseruit, homo nō minori cōstātia animi insignis, q̃ egregia uitæ sinceritate. Neq; mirū uideri debet, si diuus etiam Hieronymus hunc ipsum Senecam in Christianorū academiā, ac sanctorū Catalogū pertrahere conatus est.

Quòd sit grauissimum scelus, Auaritiæ crimen: ac uerba ibidem ex epistola Cæsii, & alia ex Sallustio ad id pertinentia.

CAP. XVII.

Quam multa & quā uaria scripta sint à ueteribus contra Auaritiā, palām est: cū omnes propè auctores magnis quidē cōuicijs, insectationibusq; tantum scelus execrati sint. Sed Auidij Cæsij uerba ex eius epistola repetenda sunt: quoniam si hoc malum priuato homine indignū est, certē in principe nefandum, atq; multandum. Sic igitur Auidius Cæsius ad generū suum: Miseram rem publicā atq; infelicem, quæ nimis diuites, diuitiarumq; cupidus patitur. Itaq; M. Antoninus Imperator, uir & moribus, & rebus gestis clarissimus, nihil in tota uita magis timuit, atque deprecatus est, quā Auaritiæ famam: sicuti relatum est à Iulio Capitolino. Nam quantum à tali crimine abesset, testes optimi sunt eius epistolæ. Vero autem uerius est, quod à Crispo Sallustio refertur in hunc modum: Belua fera, immanis, intoleranda est Auaritia: quò intendit, oppida, agros, fana, atq; domos uastat, diuina cum humanis permiscet: neque exercitus, neque mœnia obstant, quò minus ui sua penetret: fama, pudicitia, liberis, patria, atque parentibus, cunctos mortales spoliāt. Ex quo illa nobilis, ac uehemens execratio: Si essent inferi, Auaritiæ cunicu

niculi eos refodissent. Quod ob eam rationem seruauī, ut facilius considerari possit, quantum ætate nostra in eorum dignitate, ac imperio sperandum est, qui ad aurum, & diuitias congerendas animum semper intendunt, cum sit hoc uitium præter cætera omnia uitiosissimum.

Indigitare Deos, quid sit: ac de Indigitamētis: & qui dii Indigetes uocati sint, ex multis autoribus. CAP. XVIII.

Verba sunt in ueterū commentarijs Indigitare, & Indigitamenta: de quibus nonnihil dicendum existimaui, cum paulò sint obscuriora, & à nonnullis ineptè exposita. Indigitare igitur pro eo accipere debemus, quod est Indigetem & diuinum comprecando reddere. Nam eos dicimus ferè Indigetes (ut à multis traditur) qui nullius rei egeant. Id enim est tantum deorum, ut Xenophon Socraticus asseruit. Hinc illud peruulgatum, Calendis Maijs solitos ueteres bonam Deam, Faunamque & Opem & Fatuam ex pontificum libris indigitare. Virgines autem Vestales cum indigitare Apollinem uellent (ut à Vestio Prætextato refertur) Apollinem medicum, Apollinem pæana dicebant: quo loco celebrare, & comprecari à Festo expositum est. Sed & Frontinus Urbem Romam ueteri uerbo Indigetem uocauit: Romana, inquit, urbs Indiges, terrarumque dea: cui par est nihil, & nihil secundum. Dij præterea Indigetes illi habiti sunt in pontificum libris, quorum nomen uulgari non liceret, ut autores sunt Verrius, Dionysius, & Festus. Quanquam Aeneas quoque Indiges dictus est, eidemque templa constructa, cum in certamine contra Mezentium nunquam comparuisset. C. uerò Flaccus librum composuit de Indigitamētis, eumque ad Cæsarem misit, ut Censorinus meminit, cum de nomine & potestate Genij differit. Neque illud ignoramus, Indigitamenta à

quibusdam pro incantamētis et ueneficijs exponi. Sed hoc ab indagando, ut puto: alterū ab indigendo deductum est.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLINA LIBER SE- CVNDVS.

Remedium de soluendis amoribus, cū mirifico exemplo Faustinae, ac de natali Commodi Imperatoris, qui omnium crudelissimus fuit. CAP. I.

RELATVM est in Græcorū commentarijs, quanam ratione, ac remedio uti homines oporteat in soluēdis amoribus: neque Magi tantum in suis libris hoc tradiderunt, sed etiam Cadmus Milesius, qui inter alia historiae monumenta libros aliquot composuit de abolendo amore: sicuti scriptum est in Suidæ collectaneis. Nos uerò exemplum nunc apponemus de Faustina illustri fœmina, quæ cū Antonini Pij Imperatoris filia esset, & Marci Philosophi uxor: tamen gladiatoris amore nimio, ac supra fidem tabesceret: mirifico prorsus commento excogitatum est, ut à tanto amoris contagio eam redimerent. Nam cū M. Imperator ex ea rem percepisset, Chaldaeis hoc & mathematicis exposuit: à quibus decretum est pro Faustinae salute, ut occiso gladiatore, quem illa maxime deperibat, eiusdem cruore epoto se subleuaret, ac statim cum uiro suo concumberet. Quo factō (ut traditur) ipsa quidem Faustina amoris cōtagio liberata est, ac ex eo quidem cōcubitu natus mox Antoninus Cōmodus, qui Romanum Imperium gladiatorijs pugnis, ac sæuissimis cædibus, ut homo sanguinarius, adeo attriuit, ut gladiatoris nomen non

non Imperatoris meruerit: quod & Iulius Capitolinus ad Cæsare Diocletianū refert: quanquā nec ignoramus quidem hoc totum de ortu Commodi Augusti ueluti commētitium ἡ ἀνίσις à quibusdam referri: quando idem Capitolinus ex uulgarī fabella circunlatum hoc asserat.

De studio ac literariis uigiliis Pici Mirandulæ: tum in-
ibi Apologus petelegans de Furio Cresino, ex Plinia-
na historia allatus.

C A P. II.

FActum est, ut Picum Mirandulanum nuper audirem de philosophia doctē, atque egregiē differentem. Ibiq; cū Angelus Politianus, & alij complures eius ingenium, atq; multiplicē eruditionē laudaret, ac mirabundi extollerent: Non est (inquit Picus) ut hac in re mihi, aut ingenio meo uelitis blandiri. Quin respicite potius ad labores, & uigilias nostras: ac tum faciliē intelligetis, gratulandum potius assiduis uigilijs, atq; lucubrationibus, quā nostro ingenio plaudendum. Et simul aspiciat (inquit) suppellectilem nostram, atque librorum Thesauros. Ostendebat autem egregiē instructam atque copiosam bibliothecam, librisque affatim omnigenis refertam. In quo recordatus equidem sum ueterem historiam Furij Cresini, elegantem sanē & lepidam: quæ perinde à nobis nunc refertur, atq; à C. Plinio posita est, quo loco de agris colendis præcepta exponit. C. (inquit) Furius Cresinus è seruitute liberatus, cū in paruo admodū agello largiores multò fructus perciperet, quā ex amplissimis uicinitas: inuidia magna erat, ceu fruges alienas ueneficijs pelliceret. Quamobrem à Spurio Albino Curuli die dicta metuens damnationem, cū in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum protulit, simulq; filiam adduxit ualidam, atque (ut ait Piso) bene curatam, ac uestitam: ferram

menta egregiè facta, graues ligones, uomeres ponderosos, boues saturos, ac postea dixit : Veneficia mea, Quirites, hæc sunt: neq; possum uobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes, uigilias, & sudores. Quo dicto omnium sententijs absolutus est. Sedenim illud in studijs dolendum est doctioribus, quòd etsi gratum sit reperiri aliquos, qui admodum in disciplinis profecerint : Non tamen æstimatur, aut expenditur, quantis uigilijs, atq; laboribus hoc totum sunt affecuti. Ex quo prudentissimè Cicero : Ad Deos Hercules (inquit) nunquam abiisset, nisi cùm inter homines esset, eam sibi uiam in cælum muniuisset.

De subselliis eorumque uocabulis : & quid maximè Scimpodium, quid Scamellum, & quid Suppedaneum, ex ueterum autoritate.

CAP. III.

Verum profectò illud est Q. Ennij : Eum præterpropter uitam uiuere, qui assiduè in otio oblitescit. Quod ego semper censui quouis tēpore effugiendum, tum ijs maximè uiris, qui alios iuuare uelint, ac posteritatem ipsam in aliquo possint instruere. Et cùm nuper legerem ueteres quorundam cōmentarios, offendi in his uoces aliquot minimè uulgareis, aut cōmuneis, quibus sedes, earūq; species notarentur. Vnde libitum mihi est, aliquid subijcere, quod aliqua in parte ad hoc pertineat, memoriamq; ipsam communiat, ne bono otio usquequaq; abutamur. Sūt autē quæ in præsentia occurrunt hæc: Tripodes, Subsellia, Stratum, Hemicyclū, Trochus, Exhedra, Scimpodiū, Lectica : unde etiā Lecticarij, et in Vrbe Roma castra lecticariorū celebratur Transyberina regione à P. Victore. Sed et Cathedra, Hypodion & Torus, Segestria quoq; Scamellū, Siliquastrū, Sellæ, et Bisselliū. De his enim Var. Terētijs agit in libris de Latina lingua ad M. Cicronē. Tum à sedendo multa

multa scribit deflecti. Nam à sedēdo (inquit) Sedes, Sedile, Sella & Siliquastrū, & ab his etiā Subsellū. Sicuti Subsipere, quod non planè sapit: sic quod non planè Sella erat, Subsellū: ubi autē duo forent, Bissellia dicebātur. Vnde & Pedianus Asconius Subsellia inquit ea esse, quæ triumuiris, quæstoribusq; darētur, illisq; etiam, qui minora iudicia exercerent: Sellas autē fuisse curules, ac tribunes. Scimpodiū uerò Sella genus apud ueteres, quod in Græcia frequens fuit. unde illud Gellius Græciense appellauit: Offendimus (inquit) Frontonē Cornelium in Scimpodio Græcensi cubantem: cum pedes grauiter egrotaret. De Scamello autē illud sciendum, quod à Scamno quidem hoc deducitur: sicuti Var. & Priscianus docent. Iuniores Scabellum dixerunt ex affinitate, ut puto, literarum quæ sit inter M, & B, nam quod in poëmate Dauid legitur, *πρὸς κυνῆτα τοῦ ὑποδίου τὸ πρὸς τὸν αὐτῶν, οὗ ἀγίου ἱερῶν*. Veteres interpretes, non scabellum, ut Hieronymus: sed suppedaneum interpretari maluerunt: quod Augustinus etiam & alij referunt.

In uitæ officiis habendā generis, ac dignitatis hominū rationē: & q̄ prudēter ab Hadriano Imper. factū sit cōtra ignobilē libertū: ac ibidē quoq; de Aug. Octauii prudentia & ciuilitate in re simili.

CAP. IIII.

Non iniuria factū est, ut Variū Antonīū Augu. Annales atq; historiæ ueterum plurimū accusent, quod inter alia eius portēta ac scelera, Urbis Romanæ maiestati contēpsit: Senatūq; ipsum, ut homo insolētissimus, uelut abiectū mancipiū ita posthabuerit, ut honores, præfecturas, ac dignitates per seruos etiam ac libidinum ministros uendiderit: ac plurimos passim in Senatū conuocarit, nulla ratione habita ætatis, non census, nō generis, aut uirtutis. Aelius autem Hadrianus cum Senatoriam grauitatem summ

summis honoribus ac studio persequeretur, apertè ostendit, quantum Romanæ dignitati concederet, quod ab ipso Spartiano describitur. Sed illud tamē eiusdem Imperatoris dignū profectò facinus uisum est, quod hoc loco affratur: Nam cum libertum suum inter duos fortes Senatores medium ambulante aspiceret: passus non est talem, tamq; iniquam Senatoriæ dignitati asserri ignominiam. Itaq; aulicum statim quēdam delegauit, qui audaciam eiusmodi cōprimens, illi colaphum infligeret, ac insuper adderet, Noli impudens inter eos ambulare, quorū esse adhuc seruus potes. Qua in re sapienter ab Hadriano Cesare probatū est, non pertinere ad principum dignitatē atq; fortunam amori amplius quā uirtuti concedere. Quod Octauius quoq; Augustus prudentissimè atq; ciuilitè obseruauit, qui suos omnes amicos in Vrbe pari iure iisdemq; legibus, atq; cæteros teneri uoluerit: quin & maximè cōquestus est, quòd ipse Romanus populus liberis suis in theatro assurrexisset: ac si quando eos populo commendauit, ut homo grauissimus semper adijcere consueuit, si merebuntur. Quod & Suetonius Tranquillus in historia Caesarum refert.

De generibus fulminum, quæ uidelicet Postularia, quæ Pestifera, & Peremptalia sint: ac de procurandis fulminibus ex decemuiralibus tabulis, ac de fulguritis arboribus copiosè explicatuni.

C A P. V.

Qui de fulminibus, & eorum potestate apud ueteres scripserunt, permulta quidem genera referunt, eaq; cum ad publica, tum ad priuata spectare asserunt. Nam disciplina ipsa Tuscorū x 1. esse fulminū genera existimauit. Rom. uerò sacerdotes et aruspices duo ex his tantum seruauit, diurna uidelicet Ioui, nocturna autē Sumano adscribentes. In uniuersum autē triplici modo appellabant: Postul

stularia uidelicet, Pestifera, & Peremptalia: sicuti Sextus Pompeius ex Verrio Flacco retulit: & Anneus quoq; Seneca insinuat. Postularia enim ob eam causam uocarunt: quoniam uotorū, uel sacrificiorū spretam uel omissam religionē reposcebāt. Pestifera secūdo loco ea nominarūt, quibus interitus, aut exilium, uel aliqua clades denūtiaretur. Perēptalia uerò ea omnia, quæ superiorū fulgurū, ac prodigiorū ostenta, & significationes perimerēt, atq; penitus abolerent. Sedenim & tempora præstituta, ac definita his erant, ac potestas per ipsos fulguratores populo denūtiata. Quòd et C. Plinius ex Annei libris copiosè probat, qui publica et priuata fulmina, nō iisdem uiribus pollere affirmat: nam priuata (inquit) nō ultra x. annū existimāt portēdere: præterquàm hæc quæ matrimonio primo uel natali die facta sunt. Publica autē ultra annos xxx. præterquàm in deductione oppidorū. Veteres autē Romani ex Hetrusca disciplina sacerdotes in Vrbe habuerunt qui fulmina ipsa procurarēt, ac rite expiarēt: qui Fulguratores etiā à M. Catone appellantur; ex quo in decemuiralibus legibus ad hunc modum de procurandis, atq; expiandis fulminibus:

Sacerdotes cœli fulgura regionibus ratis temperanto:

Vrbem, agros, & templa, libera, & effata habento:

Prodigia, portēta, ad Hetruscos & aruspices deſerūto.

Procuranto fulgura, & obsita pianto.

Procurare enim fulmen, & Expiare, pōtificia uerba sunt, & suis sacris attributa, ut cōstat. Quod à M. etiam Cicerone exponitur. Nam & Suetonio. Tranquil. Galbæ Imperatoris auum procurasse fulgura scribit; ac dum sacra perageret, direpta illi è manibus exta ab aquila, & in quercum delata. Quod ipsi Galbæ Imperium præsignauit. Sed & Fulgurales libri à ueteribus citantur, in quibus copiose sit explic

explicitum, quo pacto procurari Fulgura deberent, quibusque uictimis possent expiari. Vnde et Fulgur Deus: et Fulgurator Iupiter, ac eius templum in Vrbe apud auctores celebre. Quin et Fulguritæ arbores hinc dictæ sunt, sicuti in Plautina fabula ex Philemonis thesauro:

In agro (inquit) fulguritæ sint alternæ arbores:

Sues moriuntur angina accerrume:

Oues scabie sunt tam glabræ, quàm hæc est manus.

Hoc autem modo Fulgur, Fulmen, et Tonitruum exponi uideo: ut Fulgur ignem ostendat, Fulmen emittat: tertium comminatio quædam sit et sonitus sine ictu.

Quod C. Plin. à Græcis disseciat de obitu poëtæ Sophoclis: ac de iis etiã nonnihil, q præ nimio gaudio iterierit. CAP. VI.

Caius Plinius in libro historiæ naturalis VII. Sophoclem Tragediæ poëtã scribit mirifico mortis genere occubuisse: siquidẽ ex nũtio (inquit) tragicæ uictoriæ perijt. Quæ in re Græci ferè omnes auctores maximè dissentiunt. Nam et Samofateus Lucianus, quẽ Firmianus dijs, hominibusq; inimicũ dicit, in hunc ferè modũ περι τῆ μακροβίῳν ad Quintillũ de Sophocle. Σοφοκλῆς ὁ τραγωδοῦντος ῥᾶγα σαφολῆς καταπίῳν ἀπεπνίγη, πέντε καὶ ἐνενήκοντα ἔτη. Astipulantur huic sententiæ et illi poëtæ Sotadis uersiculi: in quibus eruditè exponitur, quàm ipsa plerunque innocentia ab iniquitate superetur: tum ipsum quoque Sophoclem ait acino uiuæ extinctum.

Σοκράτην ὁ κόσμος πεπνίκε σοφον εἶναι,

καὶ κακῶς ἀνέλε τ' Σωκράτην ὁ κόσμος.

Ἐν τῇ φυλάκῃ, κώνισον οὐκ πίῳν τίθνηκεν.

Πυλῦπῳδα φάγων ὁ Διογένης ὤμῳν στίθνηκεν,

Αἰχὺλῳ γράφοντι ἐπιπέπῳκεν χελώνη,

Σοφωκλῆς ῥᾶγα φάγων σαφυλῆς, πνιγῆς τίθνηκε.

Deniq;

Deniq; et illud Græcis dictarijs uulgatū est, treis Tragœdiæ poëtas uario & mirādo fāto perijsse: Euripidē à canibus, Aeschylum à testudine, Sophoclē ex uuae acino. Quòd autē Plinius cōtra ceteros de obitu Sophoclis retulerit, uitiū magis memoriæ factū id arbitror, q̄ inscitia. Haud enim temerē aliqd de tāto uiro pronūtiandū cēseo: qui de omni uita, & bonis disciplinis q̄ optimē sit meritus. Nam & Latini scriptores lōgē in hoc dissentiūt, quū Maximus quoq; Valerius pro Plinio faciat. Nā de Anacreonte Teio notius est, q̄ ut hoc pluribus debeat exponi: eū s̄ pari obitu ac Sophoclē ex acino uuae suffocatū. Qui autē nimia lætitia & gaudio perierint, cōplures apud ueteres nominātur, sicuti Polycrata insignis fœmina ex Naxo insula, Diagoras etiā Rhodius, ac Philippides comœdiæ autor, qui in poëtarum certamine cū præter spem uicisset, nimio gaudio exanimatus est. Ex quo fortasse Latini autores pro Philippide comico tragicū Sophoclē receperūt, qd' alibi etiā notauimus.

Qui apud ueteres fuerint Brutiani serui, & qua ignominia: & qui sint à Romanis habiti Brutii populi, quòd ab illis descuerint: tū nō nihil etiā de comicis Lorariis. CAP. VII.

Relatum est in ueterum commentarijs mirificum quidem exemplum, ac Romana seueritate condignum, contra populos Brutios. Hi enim quo tempore Carthaginiensis Annibal Italiam cum exercitu inuasisset, ac Romanus populus alicubi minus feliciter cum Pœnis depugnasset, primi quidē ex omni Italia ad Annibalē defecerūt: sed quū superatus Annibal Italia excedere cogeretur, bono atq; utili exēplo Senat. Popu. Q. Roma. censuit in Brutios animaduertendū, ac ita eos puniēdos, ut nunquam deinde pro socijs Roma. populi haberētur: neq; nomina corū (sicuti ante) in ordinē militiæ scriberētur. Sed illud etiā statuer

tuerunt, ut ad maiorem quidem ignominiam omnes Brutij Romanis in prouincijs tendentibus parerēt, ac ueluti mancipia quædam uilissima seruiliter iisdem ministrarēt: adeo graui & iniquo animo Senatus Romanus defectionem populorum ferebat. Hi autē Brutij Lucanis cōfines sunt: quos & bilingues quidam uocarūt, quòd Oscē et Græcē loquerētur: quod & Sextus ex Verrio Flacco scribit. Vnde etiā Brutianæ parmæ apud ueteres nobiles. M. autē Cato, quem Plinius omniū bonarum artiū magistrum optimum uocat; Quint. Thermū acerrimē insectatus est, quòd is imperauerit, atq; autor fuerit, ut ipsi etiā Decemuiři à Brutianis uapularēt. Nam Brutianos intelligit eos, qui accincti lorīs, uerbera & plagas incuterēt: cuiusmodi sunt in comædijs & scenicis fabulis, qui Lorarij dicūtur: quorū quidē munus atq; officiū erat, ut seruos uincerent, atq; uerberarent, qualis Terētianus Dromo: quod & Gellius autor diligens in Atticis obseruauit, & Festus etiam Pompeius retulit.

Quo commento Pixodorus pro Deo habitus sit: & de marmoris inuentione, ac de lapidicinis nonnihil, ex Theophrasti libris.

CAP. VIIII.

Periocunda sanè ac lepida hīstoria traditur de Euangelio Deo in ueterum commentarijs: quo uidelicet pacto ex inuentione marmoris cœlo receptus fuerit: is enim Pixodorus antè dicebatur. Nam cum Ephesij ciues tēplum illud egregium, atq; magnificū, Dianæ ex marmore construendum censerent, quod inter septem reponitur, decretum est, ut ex pluribus locis, atque insulis, lapides ac marmora peterentur: ueluti ex Paro, Proconeso, Heraclea, alijsq; insulis. Is autem Pixodorus in Thaso fortè greges pascebat: & quum duo arietes certatim concurrerent, ac summo impetu congressi præterissent, alter ex his lapidem cornu

cornu proscidit, ex quo crusta colore maximè candido euulsa est: quam demuratus Pixodorus collegit, ac relicto pecore cursim ad Ephesios detulit: quod adeo gratū atq; opportunū ciues habuerūt, ut non modò diuinis honoribus illum colerent, sed Εὐαγγελῶν pro Pixodoro nominantes, sacra quotmensibus eidē ab Ephesijs magistratibus fiebāt. Quod & Pollio Viētruuus refert ad Octauū Augustū, quo maximè libro de machinationibus differit. Sed & Pixodori lapidicina diu post ab antiquis nominata sunt, sicuti etiam aliæ à Theophrasto celebrantur: in quo περὶ τῶν λίθων: cuiusmodi Paria, Pentelica, Chia, Thebaica q;: ἐξ ὧν, inquit, ἡ καὶ Διονυσίου καὶ Λιθοποιία Παρίωντι καὶ Πεντελικῶν, καὶ Χίου, καὶ Θειτικῶν, καὶ ὡς ὁ περὶ Αἰγῆος. Fuit alter etiam Euangelus, qui libros de re militari diligenter conscripsit, quod Aelianus in epistola ad Traianū imperatorem demonstrat. Nam & Plutarchus Chæroneus est autor, Philopœmenē ipsum magnopere fuisse Euangelii cōmentarijs delectatum, sic ut frequenter eos in manibus haberet.

De ætate Constantii Imperatoris, & Narsētis: ac de epistola regis Saporis ad Imperatorem Constantium: & quid ab eo responsum fuerit, ex Marcellini historiis.

C A P. IX.

FActum nuper est, ut ego & Politianus in Marciana bibliotheca Florentiæ sederemus: cumq; alij non indocti uiri adessent, habitus sermo est longior de ætate & imperio Constantij principis: de Narsete etiam, de Belisario, de Iuliano Byzātino, ac de rege Persarum Sapore. Idq; ipsum ex monumētis cum Græcis, tum Latinis: quod hi uidelicet isdem serè temporibus uixerunt, magnisq; & multis conflictibus in Italia, diuersisq; regionibus contēderunt. Sed ego mox, quū Romanas fortè historias legerē,

c offendi

offendi epistolam Saporis Persarū principis ad Imperatorem Constantium: in qua facile apparet, quo animo rex Sapor, atq; audacia fuerit, quum ad Imperatorem Constantium Augustum in hunc propè sensum per Narseten legatum literas scripsit. Rex regum Sapor, & Solis, & Lunæ frater, Constantio Augusto salutem. Latatus sum ad optimā te viam rediisse, et incorruptū æquitatis suffragiū agnouisse, & satis expertus es, quātas olim clades nimia alieni cupiditas ediderit. Sed quoniā ueritatis quidē ratio libera atq; soluta esse debet, paucis absoluā, quod aliās sæpius recensui: uidelicet ad usq; flumē Sernona, & Macedonia fines maiores meos tenuisse: quod & Romanæ antiquitates testantur. Proinde quod ad nos pertinet, audacter id repeto, atq; efflagito: est enim cordi iustitiæ causam tutari, quando & à prima quidem adolescentia nihil unquā pœnitendū admisi. Idcoq; & Armeniā, & Mesopotamiā recuperare molior: quæ auo meo per fraudē atq; insidias ereptæ sunt. Quod si morem suadenti gesseris, probè quidem ac prudenter feceris: ut reliqua securius, ac sine ullo discrimine obtineas. In quo medicos ipsos, eorumq; disciplinam secutus fueris, qui aliquando partes corporis quasdam adurere, uel excindere consueuerūt, ut reliquis integris, ac solidis uti liceat: quod & bruta quædam animalia factitant, quæ quum intelligant, cuius rei causa in primis petantur atq; capiuntur, illud ipsum sponte amittunt, ut impauide mox, ac sine ullo uitæ discrimine degant. Idem de te pronuntio. Quod si hæc nostra legatio irrita fuerit, uere proximo instructis copijs, atq; omni exercitu accinctus, res nostras (quātum ratio & fortuna permiserit) repetam. Hactenus rex Sapor ad Constantium Augustum: qui has literas diligenter expendit, ac recto pectore (ut inquit Ammianus) librauit. Sed apponam Imperatoris etiam

etiam Constantij responsum, quò pars hæc melius possit considerari. Victor terra mariq; Constantius Sapor regi salutem. Tuæ sospitati gratulor, ut amicus, si hoc uelis: cupiditatem uerò animi tui semper indefessam, fusiusq; uagantem uehementer insimulo. Mesopotamiam poscis, ut tuam atq; Armeniam: proinde etiam suades, ut integro corpori membra quædam adimantur, quò salus de reliquo in tuto à me collocetur: sed accipe ueritatē nō obscuram quidem, aut ullis præstigijs obductam: sed apertam, et perspicuam, quæ nullis omnino minis, aut perterretur, aut diminuitur. Meus prætor præfectus opinatus cū duce tuo, de pace me quidem inconsulto disseruit, quod hoc in communem usum fore putabat: id ego neq; abnuo, neq; repello: modò cum dignitate fiat, neq; de maiestate quicquam præripiat. Nam indignum, atq; absonum est, inuidiæ ac iniquitati contra me ansam præbere, quum tyrannis per totum orbem deletis, Romani nobis obtemperent. Simul & ignaui hominis foret, ea nunc prodere, quæ diu illibata seruauimus. Valeant igitur istæ formidines, quæ nobis intentantur: nos enim pro nostra consuetudine, non inertia, sed modestia pugnas magis excepimus, quàm intulimus, parati semper iure belli nostra omnia defendere: quod ipsum experiendo, & agendo cognouimus, rarissimum quidem in prælijs rem Romanam titubasse, aut nunquam deniq; in partem deteriorem prolapsam.

Quo artificio tonitrua in scenis olim ederentur: ac de Metelli Pii immodico luxu atq; libidine, ex Sallustii uerbis: & quo modo imitatus est poëta Vergil. quum de Salmo-neo agit.

CAP. X.

MOs olim fuit in scenicis fabulis Iouē quādoq; tonā-
tē inducere: sic ut eius numine pro re nata tonitrua
c 2 quædam

quædam ederentur, quod etiamnum ex ueterû comœdijs colligimus. Nam & ludis in ipsa scena absolutis (ut inquit Festus) similitudinem quandam tonitruï imitari consueverunt. Principio autem eos sonitus ad hunc modum faciebant, ut clauos, ac lapides in labrum æneum conijcerent, ex quo repercussu sonitus ille dissultaret. Sed à Claudio mox Pulchro inuentum est, ut ex coniectu dissono lapidum multò quidem maiores tonitrus, ac uerisimiliores uiderentur: quod in libro vi. de uerborum significato à Põpeio explicatur. Vnde sic etiã Plautinus Amphitryo:

Hæ qd hoc? quàm ualide tonuit: dij obsecro uestrã fidẽ. Sed quod in Sallustiana historia relatam est de Metello Pio, eiusq; immodico luxu atq; superbia, dignum sanè uisum est, quod hoc loco apponeretur. Is enim Metellus tam elati, atq; insolentis animi fuit, ut se ipsum, quasi Iouem, coli pateretur, ac ture ad se litatum, accedere. Quin & hoc instituit, ut instrumentis apte constructis, eius capiti corona cum tonitru superponeretur. Sed hæc Sallustij uerbis repetenda sunt, sicuti in cœnis Macrobianis leguntur. Metellus (inquit) Pius à C. Urbino ad cœnam quum esset inuitatus, ultra Romanum ac mortalium etiam morem curabant, exornatis ædibus per aula & insignia, scenisq; ad ostentationem histrionum fabricatis, simul crocosparsa humus, & alia in modum templi celeberrimi. Præterea confidenti in transfennam demissum Victoriæ simulacrum cum machinato strepitu & tonitru coronam ei imponebant: tum uenienti ture, quasi deo supplicabatur. Ex his autem considerari potest, qua ratione ueteres in scenicis ludis tonitrua simularent. Vnde etiã de Salmonæo Sallustiana quidem imitatione uidetur à Vergilio dictum:

Vidi & crudeles dantem Salmonæa pœnas,

Dum

Dum flammās Iouis, & sonitus imitatur olympi.
 Quattuor hic inuectus equis & lampada quassans
 Per Graium populos, mediæq; per Elidis Urbem
 Ibat ouans, diuumq; sibi poscebat honores
 Demens: qui nimbos, & non imitabile fulmen
 Acre, & cornipedum cursu simularat equorum.

Quæ causa fuerit ut Mythologi scribant, gigantum pedes
 in uolumen desinere: & Lampridii uerba exposita de
 Commodi Imperatoris crudelitate. CAP. XI.

NON pauci ex ueteribus fuerunt, qui fabularum myste-
 ria, ac reconditam eruditionem perquirentes, libros
 de illis composuerunt. In quo etiam studio uetustissimi illi
 apud Græcos (ut inquit Strabo) & maximè Pythagorici
 elaborarunt: ne populo inuulgarent, quæ animis tantum
 initiatis promenda essent. Quod & Vectius Prætextatus
 copiose apud Macrobiū demonstrat. Nam & inter alia
 quum de Hercule & gigantibus loquitur, Non temerè,
 inquit, factum apud Mythologos, ut gigantum effigiem
 sic formarent: ut eorum pedes in draconum uolumina de-
 sinerent: idq; ipsum ea ratione factum refert, quò intelli-
 gamus, nihil eos rectum, aut sublime cogitasse, aut effecisse,
 quum detorti eorum gressus ad inferna demergātur. Neq;
 enim quisquā ignorat, nullam aliam ob rem gigantes ipsos
 cōfictos, quā ut impij homines, atq; insolentes, & quasi
 ætæa crederentur. Vnde in fabulis eos uoluisse aliquando
 deos ipsos de cælo depellere, ausosq; cōtra illos pugnare:
 quod in cœnis, ut dixi, Macrobianis, tum apud Plutarchū
 explicatur. Quod & Seruius grammaticus intellexit, qui
 ex Vulcano asserit natum puerum Erichthonium: sed
 pedibus (ut inquit) draconteis, uti in Vergiliano com-
 mentario retulit. Sed illud notandum est, quod in Aelio

Lampridio legitur:quo loco imperatoris Commodi libidinem, atq; seuitiam persequitur. Refert enim à Commodo ipso eos homines, qui pedibus debiles forent, nec ambulare admodum possent, in gigantum effigiem formatos, sic ut quasi dracones, inquit, effingerent: ac deinde sagittis eos conficere solebat. Qua in re signasse illud uidetur, quod in modum obtorti anguis desinere gigantum pedes diximus. Nam & in uetustis adhuc quibusdam monumentis (ut Pomponius Latius monstrabat) maiores quædam effigies Romæ uisuntur, quæ ipsis pedibus obliquatos uidetur serpentes referre: quod illa tortuosa uolumina indicant, ex quibus impietas (ut ait Frætextatus) eleganti figura demonstratur.

Quàm grauitè ac satyricè Ioannes Picus Mirandula contra inertes, & otiosos homines uerba habuerit: & quòd Solon in suis legibus damnandos censuit: ac inibi elegantissimi uersus positi ex Enniana satyra contra istos otiose oscitantes.

CAP. XII.

N Vper fèrtè cum Pico Mirandulano diem consumpsi: qui quum de uita et philosophia permulta grauitè, & copiosè protulisset: illorum maxime ingenium atq; animos subinde accusabat, qui segniter admodum degenerè otio oblitescunt. Qua in re, ut fit, quum acrius ac seuerius declamaret, cœpi mox diligentius considerare, factum ab eo non minus acriter, quàm prudenter, ut istiusmodi homines, imò hominum mancipia tam acerbè, tam grauitè, tam satyricè sit insectatus. Nam quid esse in uita nequius aut sceleratius potest, quàm tempus ipsum, rem scilicet pretiosissimam, somno, inertiaq; turpissimè transigere? Qui enini desides, ignaui, & oscitantes uiuunt, non hercule magis uiuunt, quàm stolidæ pecudes, & meræ beluæ: neq; uiuunt enim, sed spiritum trahunt, sicuti pecudes solent.

lent. Quò factum est, ut quidam voraciter pœnas quidem acerrimas contra istos desides atq; otiosos statuerint: eosq; iure infames dixerint. Siquidē & Solon ipse in suis legibus inertiam hanc, turpemq; ignauiam seuerissimè culpauit. Qui desidiam, inquit, sectatus est, is accusantibus esto obnoxius. Vnde illud etiam Q. Enrij nō minus equidem discendum censeo, quàm dogmata et præcepta quædā ex philosophia intima eruta: quod idem poëta in tragœdia Iphigenia his uersibus contra inertiam posuit: ut Iulius Celsinus apud Frontonem Cornelium retulit:

Otio qui nescit uti, plus negotij habet,
Quàm quum est negotium in negotio.
Nam cui quid agat institutum est, nullo negotio
Id agit: studet ibi, mentem atq; animum delectat suum.
Otioso initio animus nescit quid uelit.
Hoc idē est enim: neq; domi nūc nos, nec militiæ sumus.
Imus huc, hinc illuc: quū illuc uētum est, ire illinc lubet:
Incertē errat animus, præterpropter uitam uiuitur.
Quod etiā in Atticis lucubrationibus à Gellio refertur.
Quòd his maximè uerbis Politianus se oblectari dicebat: ut sunt Reciprocicornes Arietes & bestiæ exungues & excornes: & alia ibidem addita. CAP. XIII.

Dicebat olim Politianus, magna se uoluptate affici, atq; incredibili delectatione teneri in his uerbis, quæ sunt Reciprocicornes, & Lanicutes arietes, & item bestiæ exungues & excornes: quòd eorum compositio felix & iocunda sit: non improbius & putida, sicut in alijs multis cōtigit. Arietes autē Reciprocicornes & Lanicutes à Laberio poëta in Mimis dicti sunt: quæ tamen Gellius cōplura refert admodū licenter cōfinxisse. quod alibi diximus. Bestias autē exungues & excornes Tertullianus

uocat, pro his, quæ sine unguibus & cornibus fierent : ut in libro de Pallio habetur : quum Veditij Pollionis crudelitatem incesſit : ut qui murenis homines etiam ipsos deuorandos conijceret. Theoderus uerò Gaza depedes, depilumes, & depiles pereleganter in usum Romanum intulit : uir unus, ut ego existimo, ætate superiori, qui cum omni antiquitate in optimis disciplinis comparari possit.

Disputatio de Repub. habita : ac de imperio Venetorum : & Apologus elegans de pinu & cucurbita. CAP. XIII.

IN hortis Oricellarijs cum nuper aliquot egregiè docti homines conuenissent, ubi de honestis literis, optimisq; disciplinis sæpe & copiose agitur, fortè incidit mentio de ueterum institutis, de regenda ciuitate, ac de Venetum clarissimo, atq; summo imperio. Qua in re quum multi multa (ut fit) disseruissent : ibidem senex quidam in officijs Reip. homo accuratus & prudens, Volo, inquit, uobis de uenatum imperio perelegantem referre apologum, quem à Francisco olim Barbaro audiui : qui nostra ætate magna uir eloquentia & consilio fuit. Is enim cum de statu ac dignitate Philippi ducis Mediolanensis, & Rep. Veneta ageretur, in hunc modum locutus est : Scio ego quantum momenti positum sit in fortune uiribus, quantum ponderis in ratione & diligentia hominum : nam quò maiora sunt imperia, eò seuiore quandoq; casus atq; calamitates habent. Sed apologum audiat. Sata est olim, inquit, cucurbita iuxta arborem pinum, quæ grandis admodum, & ramis patulis extabat : cucurbita uerò quum multis pluuijs atq; cœli temperamento creuisset, lasciuiare incipit, & ramulos audacius porrigere : iam serpebat in pinum, iam surgere, iam ramos & frondes inuoluere audebat, ampliora folia, candenteis flores, prægrandia poma, & uirescentia
osten

ostentans. Itaq; tanto fastu atq; insolentia intumuit, ut pinum arborem ausa sit aggredi: & uides, inquit, ut te supero: ut amplius folijs, ut uirore præsto, & iamiam ad cacumen profurgo. Tum pinus, quæ senili prudentia & robore pollebat, nihil mirata est cucurbitæ insolentis audaciam, sed ita ad eam respondit: Ego hîc multas hyemes, calores, æstus, uariasq; calamitates peruici, & adhuc integra consisto: Tu ad primos rigores minus audaciæ habebis, cum & folia concident, & uiror omnis aberit. Sic & in Italia, inquit Barbarus, permultæ quidem sunt cucurbitæ, quæ pinum aggredi magnopere conantur: sed habent tamen plus animi, quàm roboris. Quocirca breui exarescunt, aut decidunt. Pinus autem uexari atq; turbari potest, extirpari autem, aut siccari, nisi longissimo tempore, nequit.

De oraculo à Maximino imperatore instructo contra Christianos: & ibidem de constantia Christianorum: quibusque uerbis contra Romanos præsidet uterentur.

CAP. XV.

Satis compertum est ex Annalibus ueterum, quantum Romani olim Imperatores decretis publicis atq; editis, Christianorum religionem repellere, atq; extinguere conati sunt: sic ut nullum crudelitatis genus omissum fuerit, in quo Christiani homines uexati, atq; dissecti non fuerint. Sed ut cætera nunc omittantur, Maximinus quidem Cæsar non minore astu, quàm sæuitia, usus est in persequendis, lacerandisq; Christianis. Siquidem Iouis simulacrum (quod in urbe Antiochia celebre fuit) sic instrui curauit, commentoq; callido aptari, ut in edendis oraculis, quæ tum magno cultu habebantur, responsum de Christianis hoc promeretur: Ne homines Christo dicati degerent

c 5 in urb

in urbibus, neq; ullis locis iuxta urbes, sed procul, ut no-
xium genus atq; ueneficum, fugarentur. Quò factum est,
ut uagi, palantesq; & reiecti ab omnibus forent: tametsi
pro religionis merito atq; maiestate id accidebat, ut quò
plures, seuioresq; forent persecutores, eò maior, & am-
plior religio haberetur. Nec enim quicquam principum
seuitiam, atq; feritatem magis extimulabat, quàm firmitu-
do illa, & inuicta atq; impenetrabilis Christianorum
cōstantia: quæ quamlibet libidinem atq; immanitatē longè
exuperaret: cum foret hæc oratio Christianorum, ut à Se-
ptimio Tertulliano scriptum est, O Romani præsides, cru-
ciate, torquete, damna, allidite, atterite nos: probatio est
nostræ innocentie uestra iniquitas.

Qui grammatici de origine uerborum scripserunt: & unde
hæc uerba, Auidus & Inuidus dicta sunt, perelegans &
erudita enucleatio.

CAP. VI.

Magno studio ac diligentia quæsitum est à ueteribus
grammaticis de origine ac significato uerborum:
qua in re Nigidius, Verrius Flaccus, Fedianus, & M.
Varro plurimum operæ posuerunt: quoniam in conside-
randa atq; intelligenda uerborum origine, uaria ferè atq;
diuersa ab autoribus tradita sunt: Quod & Fabius Quin-
tilianus testatur, & Academici probant. Ego autē secreto
opere de hoc pluribus differui: nunc exponendum putamus,
unde originē traxerint hæc uoces, Auidus, et Inuidus: quo-
niam grāmatici quidā iuniores nō minori inscitia, quàm
improbate in his aberrant: cū probi autores tam elegan-
ter, tamq; crudite de his egerint. Affirmant enim à uidēdo
deductum esse utrunq; uocabulū: nam auidi à non uidēdo
nominati sunt, propter nimiam cupiditatem: ut Verr.
Flaccus existimauit. quod a, litera priuandi uim obtineat:
sicuti

sicuti Amentes dicimus, qui mentem non habent. Inuidos autem & Inuidiam similiratione inquit Cicero dici: quoniam ex nimia uidendi cura liuescant: quod in tertia (ut puto) Tusculana comperies: Ab inuidendo, inquit, recte dici potest inuidia: ut effugiamus ambiguum nomen inuidiæ: quod uerbū dictum est, à nimis intueō fortunam alterius: quod & poëta Accius in Menalippo testatur:

Florem quisnam liberum inuidit meum.

Qua in re M. Cicero non Accium modò excusat, sed etiam egregiè commendat, quòd inuidere cum accusandi casu protulerit: quoniam ius suum poëta retinuit.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLI-

NA COMMENT.

LIBER TER-

TIVS.

Quòd Plato philosophus inuidiæ morbo laborauit: & quòd insensus Xenophonti atq; Democrito fuerit: cuius etiam libros extingui cupierit.

CAP. I.

PERMVLT A adhuc supersunt indicia ex ueterum scriptis, quibus copiosè probari potest, Platonē philosophū æmulationis, ac inuidiæ morbo maximè laborasse, aliorumq; laudes iniquo animo accepisse. Siquidem inter eum, ac Xenophontē tacitæ cuiusdam æmulationis liuor extitit: cum nullibi Plato de ipso Xenophonte tanto uiro meminerit: eiusdem uerò discipulos ac sectatores loquentis induxerit: quod animi malè affecti, atq; insynceri argumentum præbuit, ut Gellius dicebat. De Abderite autem Democrito, qui longè in Physicis præstitit,

præstitit, idem factum est à Platone, sicuti Aristoxenus refert: nam cum Plato, inquit, locos quosdam tractaret, in quibus contra Democritum sentiebat, prudens tamen ac sciens nusquam illum citauit, etsi alios serè philosophos nominaret: tum, quod est amplius, idem Plato quæcunq; habere potuit Democriti commētaria, traditur collegisse, eaq; cum cremari uoluisset, ab Amyda & Clinia uiris Pythagoricis prohibitus est, asserentibus, eos Democriti libros non posse omnes extinguī, cum apud multos passim exempla eorum seruaretur. Quam rem & Laërtius Diogenes ex ueterum commentarijs recenset: nam & Georgius Cretensis, qui Trapezuntius appellari maluit, per multa Platonis philosophi uitia collegit, libris de hoc compositis. Vnde Io. Alariensis ridicula uoce illum Cenotimonem, & Erinnyem appellat: quod & Nicenus Bessarion alicubi asseruit.

Disputatio habita inter Hieronymum Sauonerolam, & Picum Mirandulam, de philosophia ueterum cum Christiana academia. Et quid item uetustissimi de ipso Deo senserint, id est Moses, Mercurius, Zoroastres, & Pythagoras.

CAP. II.

Quam uera sit, atq; ex re conficta à Luciano eloquentiæ imago apud Celtas populos, nuper equidē considerauī, cum Io. Picus Mirandula meipsum, Laurentianumq; sua oratione quocunq; uellet perduceret: tanta enim in eo uiro & uocis suauitas, & rerum omnium cognitio adest: ut etiam, sicut ille Luciani dixit, Mercurius facile omnes populos, atq; homines suis sermonibus capere, oblectare, atq; afficere possit. Nuper autem consedinus in Marciana academia apud Hieronymum Sauonerolam, qui ætate nostra in omni propè philosophia maximè præstat: sed inibi Laurentianus (ut fit) ex ueterum philosophia cum permul

permulta de ipso Deo, ac eius potestate retulisset, ac de animæ uiribus: cumq; in hoc non re, sed uerbis dissentire Christianos affirmaret: modeste (ut solebat) ac placide Hieronymus, Caue, inquit, Laurentiane, ne uerba pro rebus accipias. Nam qui ueteres philosophos in academiam pertrahunt, persacile quidem uel falluntur ipsi, uel alios fallunt. Plato enim ad animi insolentiam, Aristoteles uerò ad impietatem instruit: quò magis te, inquit, Laurentiane hortamur, ut ab ipsis philosophiæ spatijs, atq; umbraculis ad Salomonis porticum deficias, in qua certissima uitæ ratio, atq; ueritas continetur. Quibus dictis cum Io. Picus subrisisset, & ad te, inquit, hæc etiam pertinent Crinite, qui tam studiosè, adhuc penè adolescens, tamq; assidue omnibus propè disciplinis incumbas. Sed ea, inquit, de Deo & animis decreta, cum diu à me euigilata, atq; perpensa fuerint, puto me posteris etiam probaturum, Christi religionem magna ex parte cum ueteri philosophia consentire: modò hæc omnia diligentius, atq; probius intelligantur: cum nulla unquam religio fuerit, quæ Deum ipsum æternum, rerumq; omnium absolutissimum non dixerit, sicuti & animam quoq; immortalē. Sed principes, inquit, in omni mortalium uita extiterunt aliquot & iudicio, & rerum cognitione maximi, ut Moses, Pythagoras, Mercurius, Zoroastres, Solon, qui omnes pari consensu non modò hæc crediderunt, sed maxime affirmarunt. Nam si quid est antiquitati concedendum, omnis certè illa ueterum theologia pari sententia id ipsum asseruit. Hermes enim, qui apud Aegyptios floruit, & qui maximus philosophus, maximus sacerdos, & maximus rex fuit, certè cum Mose ipso consentit, eiusq; opinioni magnopere accedit. Nam & Pythagoræ diuina illa philosophia, quam

Magicen

Magicen nuncuparūt, magna ex parte ad Mosis disciplinas pertinebat: ut qui ad Hebræos quoq; eorumq; doctrinas in Aegyptiū usq; perrexerit, pluraq; illorū sacra atq; mysteria intellexerit. Nam Platonis etiam eruditio (ut cōstat) ad Hebraicam ueritatē frē accedit: ex quo permulti eum germanum Mosē dixerunt, sed Græce loquentem. Zoroastres autem ille, Oromasi filius, cū magicen quidē percoleret, nihil aliud accipiebat, quā Dei cultum, atq; diuinitatis studium: quo ille occupatus naturæ uires, omnemq; potestātē egregiē apud Persas perquisiuit, ut sacra illa, & sublimia diuini intellectus arcana cognosceret: quam partem uel Theurgiam multi, uel Cabalam alij, uel Magicē etiam dixerunt. Sedenim omnis antiquitas tantū uidetur Hebræis atq; Aegyptijs concessisse, ut ueritatem ab illis acceptam per uarias orbis regiones, atq; diuersos populos circunducere, atq; illustrare uoluerit. Quod eo animo à quibusdam effectum est, ut magis addere aliquid, ac inuenire ipsi crederentur, quā sumpta ab alijs approbare. Quibus relatis Hieronymus Sauonerola Io. Picum complexus, & unus tu, inquit, es Pice ætate nostra, qui omnium ueterum philosophiam, ac religionis Christianæ præcepta & leges percalles: ut hæc tua quidem rerum penē omniū cognitio, antiquioribus illis Hieronymo, Augustino, Basilijs, Gregorijsq; ac Dionysijs meritò conferri possit. Nam alia ibidem multa Io. Picus de Christo, legibusq; eius, ac religione copiose disseruit, ex Chaldaicis atq; Syriacis thesauris. quod alibi commodius recensui.

Quòd apud nostros quatuor idiomatum genera fuisse tradantur: id est Priscum, Latinum, Romanum, & Mistum, & quo maximè tempore floruerunt: ac de Hetruscis etiam literis nonnihil.

CAP. III.

Dignum

Dignum obseruatione uisum est, quod in quorundam commentarijs legitur de Latina eruditione, & quo maximè idiomate, quibusq; temporibus maiores uși fuerint. Relatum igitur est, quatuor fuisse apud nostros linguarum proprietates: hoc est Priscam, Latinam, Romanā, Mīstam: quod ex Varronis autoritate grammatici ueteres tradunt. Prisca est, qua uetustissimi Italiae populi sub Iano uidelicet, & Saturno regibus uși sunt: cuiusmodi carmina quaedam incondita, parumq; nostris intellecta adhuc supersunt: ut Saliorum & Argeorū sacra, de quibus Varro etiam Terentius meminit. Latina uerò, quā sub Latino, et regibus Tusciae ceteri quidem populi in ipso Latīo loquebantur, qua tabulae decemuirales scriptae sunt, ac sacrae leges, & publica quaedā edicta. Romana, quae post exactos reges Ro. populi gesta complexa est: nam & hāc ipsam inter poetas M. Plautus, Naeuius, Accius, Pacuuius, Ennius, & P. Vergilius maximè coluerunt: ex oratoribus autem & historicis M. Cato, Siscinna, Quadrigarius, Val. Antias, Caesar, & M. Cicero. Mīsta uerò, quae aucto Imperio, et libertate amissa, uarios populos ac nationes in iura ciuitatis admisit. Quò factum est ut Romana uirtus, ac loquendi iusta integritas passim cum moribus degeneraret, ex ueteri sententia:

Moribus antiquis res stat Romana uirisq;.

Neq; autem me latet, Latinā quidē doctrinā ex multiplici, uarioq; idiomate constare: siquidē & Osca, & Sabina uocabula à multis olim recepta sunt, ut Punica nūc omittamus. Nā et Q. Ennius Osce locutus est: tū Hetruscas alij fabulas exposuerūt, sicuti Liuius, et M. Cic. alicubi testantur.

De nominibus Romanorum, & quod à Sabinis praenomen acceperint, ex fœdere cum Romanis facto: tum qua die Romani nomen assumerent.

CAP. IIII.

Apud

A Pud Macrobiū, & alios ueteres, non pauca sunt obseruata de potestate & ratione nominum Romanorum. Vnde uidelicet assumpta, uel deducta sint. Sedenim Romani homines, non uno tantū nomine uel cognomine censebantur: sed pluribus etiam quā a nostris grammaticis tradatur: sicuti uidere quorundam exempla possumus. Nam sic utiq; de Attico leges, cum quidem his appellationibus fuisse uocatum, ut diceretur T. Cæcilius, Satus, Pomponius, Atticus. Solebant enim Romani, uel ab illis cognomē accipere, a quibus hæredes relinquerentur, quod alibi demonstraui. Nec illud ignoramus, tria præsertim nomina Romanorum a poetis designari. Vnde illud,

Tres equitum turmæ: tria nomina nobiliorum.

Sed hac in re putauī obseruandum, quod ab Eutropio scriptum est in Rom. historia ad Valentem Aug. quod equidem non satis memini, an apud alium autorem legerim. Post multas, inquit, contentiones inter Sabinum populum & Romanum factum est sœdus: ac iure societatis in eandem sententiam conuenire, ut rex T. Tatius si nūl cum Romulo imperium teneat, Sabiniq; & Rom. unus populus efficeretur. Ex quo ad hoc, inquit, confirmandū Romanum cœperunt Sabinorum nomina suis præponere, Sabini autē Romanorū, ut nouæ quidē amicitie nomini iura adijcerent: quō factū est, ut nemo deinceps Romanorū absq; prænomine haberetur. Neq; uerò illud ignoratur, in ueterū cōmentarijs lustricos dies illos a Romanis dictos, quibus nomina infantibus imponeretur. Nā & Nondinā deā (ut asserit Veliū Prætextatus) Romani colebāt, a die nona appellatam, quo uidelicet ipsos infantes lustrarent, ac nomen imponerent: etsi octauo die sœminis, maribus autem nono, ut in cœnis Macrobianis legitur.

Qui

Qui maximè apud Latinos de Sacris ac Pontificiis uerbis scripserint : & quomodo Reus & Damnatuſ inter ſe differunt : tum ex iure ipſo Pontificum uerba expoſita.

CAP. V.

Qui apud ueteres de iure pontificio, & antiquis ſacris ſcripſerunt, per commodè uifi ſunt, atq; egregiè uerborum proprietates, ac poteſtatem explicare : ea cum primis referètes, quæ ad ſacras uoces, quæ ad Funerales, & Saliareſ pertinerent, cuiuſmodi autores à Macrobio celebrantur : Vectiuſ Prætextatuſ, ac Flauianuſ, ut Labeonem Antiſtiuſ, & Veranium mittamus, qui libros de Pontificalibus reliquerunt. Sed enim cum rituſ ac ceremoniæ ſacrorum inueſtigarent, uerborum quoq; rationeſ, atq; originem mirifica diligentia conquiſierunt : quod in hiſ nuper uocibus obſeruauimus, quæ ad Reum & Damnatum pertinent, nō minus uero, quàm ſubtili iudicio examinatiſ : ſiquidem utruſq; uocabulum in uotiſ nuncupandiſ, atq; perſoluendiſ frequenſ in ueterum libris comperiet. Nam illum propriè Reum dixerunt, qui ſuſcepto uoto in ſacriſ ſeſe numini aſtringit : Damnatum uero dicimus, qui ſe à promiſſiſ eximit, & uota perſoluit : quod in Macrobianiſ quoq; cœniſ ab Euſtathio eleganter diſputatur. Vnde illud etiam in ueterum legibuſ legitur :

Qui reuſ uoti eſt, accedito ad ſacra :

Qui damnatuſ eſt, ſacra rite perſoluito.

Nam & P. Maro, qui iuſ Pontificiuſ optimè calluit, egregiè id obſeruauit : quo loco inquit,

Dij, quibuſ imperiuſ eſt pelagi, quoruſ æquora curro:
Vobiſ lætuſ ego hoc candenti in littore taurum
Conſtituam ante aræ uoti reuſ: extaq; ſalſoſ
Porriciam in fluctuſ, & uina liquentiâ fundam.

d De uirib

De uiribus atræ bilis : ac de Eurylocho, & poëta Malacho : quàm grauitè eo morbo ad insaniam uexarentur.

CAP. VI.

Q Vi de moribus & uita philosophorum scripserūt, Eurylochum tradunt, qui Eliensem Pyrrhonē audiuit, miris modis atra bile uexatum fuisse : quæ Græcè μελαγχολία dicitur : atq; sic percitum eo morbo, ut cum in Elide uarijs & diuersis multorum quæstionibus ageretur, ac responsitando esset fatigatus, pallium abiecerit, & Alpheum fluuium tranauerit. Illud quoq; de eodem Eurylocho, cuiusq; furore traditur, sic aliquando instigatum κατὰ μαγίαν, ut sumpto uerū cum carnibus usque in forum illum insequeretur. Fuit autem Eurylochus acerrimo quidem ingenio, cuiusmodi serè hi sunt, qui atra bile sunt affecti : quod ab Aristotele philosopho, atq; alijs approbatur. Nam & Phauorinus Academicus, qui Pyrrhonianorum libros composuit, heroicam hanc affectionem appellabat dicens ἔναυ χερόν & πᾶσι τοῖς ἡρώϊκον : quando Hercules, Lysander, Ajax, Alcmaeon ac Bellerophon eodem uitio laborarunt : Socratem nūc & Platonem mitamus. Nam Malachus quidem poëta excellens fuit : sed eotum absoluendo carmine præstantior, cum mente penitus foret alienatus : sicuti etiam de Bacchis, & Sibyllis (ut appellant) creditum est. Quin & Augustinus copiosè affirmat, poëtas ipsos non proprio, sed alieno ore carmen effundere : quod à Platone probatur in eo libro, cui titulum fecit de Furore poëtico. Sedenim de atra bile cum plura scribat Aristoteles in problematis : Frigida, inquit, stolidos & ignauos reddit : calida ingeniosos, & amantes : nimia uerò attonitos, & timidos. Sed hæc alibi commo-
dius explicauimus.

Quo habitu & forma esset Romana toga: ac de aliis uestibus, quæ cuique populo adscribantur: tum alia inibi non iniucunda addita.

CAP. VII.

Scripta sunt à ueteribus permulta de uestibus, & eorū genere: sicuti à Suetonio Trāquillo, Cornuto, & alijs, qui diligenter quæsierunt: quibus etiam uocibus apud uarios populos signarentur: sicuti Græcorū pallium, Sædorum Mastruga, Bracchæ Gallorū, Germanorum Rhe= nones, Romanorū toga: de quibus à me alibi dictum est. Sed hoc loco notādum mihi uidetur de Romana toga ali quid: quo habitu quāq; ratione accipienda, atq; intelligenda sit: cū nuper de re hac quæstio inter doctiores haberetur. Ad hunc igitur modum Romani uestem hanc habuerunt, ueluti etiamnum in ueterū statuis & marmoribus conspiciamus: quæ togatæ ob id imagines appellabantur. Erat autem uestis usq; ad talos: unde Talares etiā togæ à quibusdam dicuntur. Idq; seruatum est Romæ usque ad ætatem Octauij Augusti: quod à Fabio Quintiliano diligenter est obseruatum. Nam deinde breuiiores fuerunt, sic ut ad media crura essent demissæ. Rotundam uerò & aptè cæsam uolebāt, ne enormis, uel indecēs uideretur: si qua ex parte minus iusta, nec eadē fuisset proportio. Sinus etiam faciebat, qui cū altiores cinctura extarent, decenter & honestè in partem sinistram ducerentur. Ita enim desiderat Fabius in oratore, quoniam sedeat aptius. Merito autem reprehensus est C. Plinius, qui Talarem togam dixerit à Cicerone gestari solitam, ut ea uarices uelaret: cum cōsuetudo tum foret, togas ipsas ad talos usque demitti: sicuti Græcorum pallium erat. In superiori autem parte humerum operire debebat, iugulum ut attingeret potius, quàm uelaret: ne togæ ipsius dignitas & latitudo, quæ in pecto=

re uisebatur, in angustum deducta perderetur. Erant & manica in toga usq; ad ipsas penè manus: neq; tamen ad imos digitos, quarum latitudo æqua & decens, magis decorem, quàm uenustatem præferebat: ut cum brachium in agendo tollerèt, cæteris togæ partibus optimè responderet. Ita enim Romani togam ferè habuerunt: nam in Mena Pompeij liberti togam nimis defluentem atq; redundantem, uirulento carmine insectatur Horatius: cum sex uulnarum esset, eaq; amictus Menas populo stomachate per sacram uiam incederet: neq; enim licebat in urbe, præterquam libero homini, hac ueste uti: siquidè & ætatis, & hominum in habitu uestiū ratio est à Senatu populoq; Rom. seruata. Nam et pueri prætexta toga usi sunt, sicuti ex his notissimum est, quæ Vectius Prætextatus in Macrobianis cœnis de Prætexta & Bulla aurea copiose disseruit. Virili autem toga uti à sextodecimo ætatis anno incipiebant: etsi quidam temerè dissentiunt. Octavius enim Augustus xii. agens annū auiam Iuniā defunctam pro cōcione laudauit, & quadriennio pōst (ut ait Trāquillus) uirilē togam assumpsit. Viri autem Romani, ut est autor Gellius, primò quidem sine tunicis toga sola amicti fuerunt: postea substrictas & breues tunicas citra humerum desinētes habebant. Ex quo Scipio ille Aphricanus Pauli filius, cū in Gallum Sulpitiū esset inuectus, cū Cheridota illum tunica accubuisse non sine stomacho affirmauit. Et re uera facta est aliquando mutatio in Ro. ciuitate de indumentis gerendis: siquidem Octavius Augustus, ædilibus demandauit, nequem ciuem in foro aut circo paterentur consistere, nisi positis lacernis togatos: & cum fortè pro concione uidisset penulatorum turbam, indignabūdos & clamitans, En, inquit, Romanos rerum dominos, gentemq; togatam.

Quam

Quàm iniquo animo Pub. Vergilius fuerit cōtra Grammatistas, atque ineptos literatores: ac eiusdem elegans dictum super illo enigmatē: Treis pateat cæli spatium non amplius ulnas.

CAP. VIII.

TRaditum est à multis, P. quidē Vergilium bonis ingenijs, ac eruditis, plurimū gratiæ & fauoris ostendisse: contra autē literatores, ac male doctos homines mirum est quàm affecto & infenso animo fuerit: quòd in his maiorem audaciā ac impudentiā, quàm maturitatē & iudiciū uideret: ex quo prolatis etiā uersibus hoc totū aperte asseruit: sicuti Iunius Philargyrius, & Seruius Honoratus referūt. Sed quod in uersiculo Vergiliano acciderit de cæli spatio grāmaticis cōquirētibus, dignū sanè uideri potest adnotatione. ī hoc enim carmine ex Bucolico ludicro,

Treis pateat cæli spatium non amplius ulnas:

Cum Cornificius, & alij quidam grammatici dubitarent, anxieq; à poëta perquirerent, siquid fortē remotius subesset: perlepidē responsum est à Vergilio, se in ea re grāmaticis omnibus crucē fixisse, in qua se assiduē distorquerent: quod ipse etiam Pedianus à Vergilio audiuit, quēadmodū Iunius idē Philargyrius in Vergiliano cōmentario refert: qui tamē Pedianus respondisse traditur, Mihi certē nullam crucē, non enim sum id anxie quæsiturus. Quātum uerò doctrinæ Vergilianæ ac eius felicissimo ingenio cesserit Pedianus, cum ex alijs multis declarari potest, tum quòd idem Pedianus librum quoq; contra eius obtrectatores composuit: qui P. Vergilio & historiæ falsitatem, & furta ex Homero obijciebant: cum in utroq; non defensionem modò, sed gratiam & laudem singularem meritò inuenerit: quemadmodum Eustathius, ac Furius Albinus eruditē & copiosē apud Macrobiū testantur.

De his hominibus, qui seipsos in puteum iaciant: & quid in causa: exemplis de Laurentiano, & aliis adductis.

CAP. IX.

QUæsitum nuper est à uiris prudentioribus, quoniam factum acciderit, ut hoc ipso anno in parte Gallie (quæ à nostris Lugdunensis dicitur) non paucae quidē fœminæ seipsas in puteos & in undas cōiecerint: etsi nullo (ut apparebat) corporis morbo uexarētur. In quo nihil certum, aut etiam dignum est allatum, præterquàm q̃ hoc totum pleriq; potestate syderum, ac cœli defluxu fieri arbitrati sunt, unde furore perciti homines, uiolenta nece occumberent. Nec enim desunt exempla apud ueteres, quibus aperte colligitur, plurimos tali morbo affectos se interemisse: quod à ueteribus tamē in deorum iram & quasi ultionem refertur. Nam de his, qui graui morbo, aut peste tenentur, uulgatius est, quàm ut hoc tradendum sit: cùm Galenus quoq; & Hippocrates, in medicina præstantes, uinciēdos præcipiant ægrotos, sicubi pestilenti, uel grauissima febre infestantur: quod in his maximè accidit, qui pestilentia laborant: ut in celebri illa Atheniensium traditur, in qua permulti se ipsos passim in undas iaciebant: quod à poëta Lucretio eleganter explicatur:

Multi præcipites lymphis putealibus altè

In fluuios partim gelidos ardentia morbo

Membra dabant, nudum iacentes corpus in undas.

Testis mihi & Pontanus uirginē Neeram in Salētinis paucis antè annis sese in puteum deiecisse. Sed hoc nimia indignatione factū constitit, quòd ab eo se repudiatam uidcret, cui pro cōiuge pacta erat. Sedenim quod nuper accidit in Petro Leonio, mirificū certè uisum est: quādo is & in philosophia uir excellēs, ac prudentia propè egregia, in puteum se

teum se Florentino suburbano immerfit: quod etiam mox Laurentiano Florentino contigit, cuius ego Academiam aliquando acceſſi, eiusq; diſciplinæ auditor inter fui: quum Aristotelis atq; Hippocratis cōmentarios magna eruditione exponeret. Sed in obitu hoc Laurentiani conſenſum eſt à medicis, fuiſſe illū atrabile ſic percitū, ut Hippocratis uinculo neceſſe fuerit illū alligare: quanq̃ & hoc ipſo anno fœminæ aliquot in Crotonieſi agro idē ſiſtitarunt.

De populis, qui humana carne ueſcantur: & quæ Hieronymus de Scotis gente Britannica ſcripſerit. CAP. X.

FRequens mentio eſt apud uetres autores de populis Anthropophagis, qui uidelicet iccirco ſunt à Græcis appellati, q̃ humana carne ueſcantur. Nam apud Scythas (inquit Plinius) plura genera ſunt, quæ humanis corporibus ueſcuntur. Et in medio propè orbe terrarum Sicilia & Italia, gentes fuiſſe olim huius monſtri, Cyclopaſ & Læſtrygonas dictos conſtat. Sed idem relatum eſt etiā ab Hieronymo de Scotis, q̃ hi populi ab hominibus eſitandis non abſtinerent: quod hercle mirū eſt, quum ad ipſam Hieronymi ætatē id agerent. Sic enim refert idē quo loco uarios populorum mores ac ritus percenſet. Quid, inquit, loquar de cæteris nationibus, cum ipſe adoleſcētulus in Gallia uiderim Scotos, gentem Britannicā, humanis ueſci carnibus, & quum per ſyluas porcorum greges & armentorum, pecudumq; reperiant, paſtorū nates, & fœminarum papillas ſolent abſcindere, & has ſolas ciborum delicias arbitrari. Videm etiam Scoti, quaſi Platonis rempublicam ſequentes, nullam propriam habent coniugem, ſed pro libidine, inquit, more pecudum laſciuiunt. Quod à me de Scotis eò libentius eſt obſeruatum, quoniam & doctiores quidam opinati ſunt, de his quidē populis nullam Ro-

manis Imperatoribus cognitionem fuisse. In qua sententia et Hermolaus Barbarus fuit. Nostra autem ætate complures cum Carolo Francorum rege Italiam inuaserunt, qui sub eius signis militarent: sunt enim in dirigendis maxime sagittis uiri acres, atque egregij.

De lapide Carystio mirifica obseruatio: quod ex eo ueltes contexantur, atque in ignem posita à maculis emundentur.

CAP. XI.

DE Carystij columnis atque marmoribus complura ab ijs traduntur, qui de lapidicinis scripserunt. De illo autem genere lapidis, qui ad Carystum celebratur, cum alij multi, tum præcipue Strabo miranda quædam describit, cum netilem hunc, atque textile esse referat. Quin ex hoc ipso lapide matilia inquit Strabo egregie cõtexi, atque absolui: quæ si fortè cõtraxerint sordes, et in igne deferantur, facile quidè emundari, atque omneis maculas tolli, ac si in laua-cro fuerint. Quod ego ob id obseruandum existimaui, ut apertius intelligamus, nihil tam mirum uideri in maiestate naturæ, quoniam illud ipsum magno cõsensu credi oporteat: etiã si malè docti homines, atque antiquitatis iperiti, uel talia imprudenter cõtemnunt, uel ieptorisu, tanquam mēdaciam explodunt.

Locus in epistola M. Tullij ad Trebatium expositus de Philoctete: quamque impudenter à quibusdam deprauetur, ac falso itidem exponatur.

CAP. XII.

Multi hætenus fuerunt, qui in cõmentarijs Angeli Politiani, quibus Miscellanea titulum fecit, complura uelut absurda, et imperite exposita adnotarunt. Nam cuique insitum propè est, aliena magis detrahendo reprehendere, quam sua docendo cõprobare. Nos autem eos homines laude dignos, atque cõmendatione censemus, qui legendo, scribendo, atque cõmentando permultum uigilarunt, etiã si non sunt omnia in bonis disciplinis consecuti. Quod ea ratione dictum uolumus

uolumus, ut eorum inscitiam, atq; ineptam audaciam reprimamus, qui in hoc literarum certamine uolsellis (ut inquit Varro) non gladijs pugnant. Sed his missis M. Ciceronis locus exponendus est in epistola ad Trebatium iureconsultum, quo loco de Philoctete agitur, cui similem dicit Trebatium in locis uarijs peragrandis. Deinde quod in Britannia, inquit, non minus quam Philoctetem te prae buisti, planè non reprehendo. Quibus uerbis Cicero significat Trebatium ipsum parum certo loco consistere, sed peregrè uagari, & spectacula complura quæritare, ad exemplum Philoctetis: ut ex Græcis quoq; fabulis colligimus, in quibus Philoctetes inducitur post acceptam iniuriam per uarias urbes ac regiones deferri. Sed eiusdem Ciceronis uerba repetenda sunt ex epistola ad Q. Fratrem: ut apertius intelligamus, quàm sit hoc loco absurda mentio de Philotheoro. De Repu. inquit, nimium te laborare dolco, & meliorem ciuem esse, quàm Philoctetem, qui accepta iniuria illa spectacula quærebat, quæ tibi acerba esse uideo. Ex his autem uerbis nemo est, qui non uideat, Philoctetem esse legendum, non Philotheorum: quando & ueteres quoq; codices huic sententiæ astipulantur: quod ego cum Politiano retulissem, ingenuè quidem & amicè confessus est, non fines modò se hac in re, sed ipsam quoq; possessionem concedere.

Veterum consuetudo relata de Bactrianis populis, & Atriis in furtis mulctandis, ex autore Bardeſane: ac de Aegyptiis etiam, & Lacedæmoniis, qui impunè furta committerent.

CAP. XIII.

Complura passim apud ueteres de furtis leguntur, quibus legibus, atq; supplicijs mulctari oporteat. Sed illud ex libris Bardeſanis de fàto apponendum putauì.

d 5

Bactr.

Bactrianos (inquit) populos, qui pauca furantur, sputis de-
honestari solent, taliq; ignominia dedecoratur. Apud Atrios
item, qui minima furantur, lapidibus obruuntur. Quod &
Pamphilus Eusebius recenset: quo loco de fato contra Chal-
daeos & Mathematicos differit. Lacedaemones autem uiri
& acres, in primis & sobrij, patrio iure ac legibus furan-
di usum permiserunt: neq; id ipsum ob turpiore quastum,
aut ad sumptum libidini suppeditandum, uel opulentiam
congerendam: sed pro ipsa (ut inquit Gellius) disciplina,
& exercitio rei bellicae: quoniam sedulitas illa, & solertia
furandi, ingenia & animos iuuenum acucet, atq; ad insi-
diarum astus excitaret, & uigilandi tolerantiam obfirma-
ret. Apud Aegyptios item uetustissimos illos furta omnia
fuisse permissa, & impunita traditum est. Qua in re illud
M. Catonis, ueluti ex Delphico seruatum est, in originibus
de furtis: Fures, inquit, priuatorum furtorum in neruo atq;
copedibus etate agunt: fures publici in auro atq; purpura.

Triginta millia deorum à poeta Hesiodo celebrari, & à
M. Varrone ccc. Ioues: & quam ridicula foret ueterum
de Diis opinio.

CAP. XIII.

Scripsit Aenomaus librum de falsitate oraculorum, in
quo flagitia omnia Apollinis, & uatum deceptiones
detexit. Quo autem loco refert, imperatum fuisse ab Apol-
line Mithymnēsis, ut ligneum Dionysij caput colerēt,
Triginta, inquit, millia deorum in orbe terrarum haberi:
idq; ipsum à uate Hesiodo fuisse assertum. Septimius uerò
Tertullianus in Apologetico contra gentiles, Trecentos
inquit Ioues, seu mauis Iupitros à M. Varrone dinumera-
tos, eosq; sine capitibus introductos. Quocirca nō ineptè
dictum uidetur à quibusdam philosophis, fuisse eos maxi-
mè dementes, atq; insanos, qui rebus omnibus & adesse
deos

deos putauerint, & uaria flagitia, quæq; obscœnissima di-
 ctu sunt, p̄ numinibus coluerint: quod ab Augustino etiã,
 & Firmiano longis uoluminibus atq; magnis conuicijs in-
 cessitur, deridetur, atq; exploditur. Itaq; otiosum est, in-
 quit Tertullianus, per omnia deorum nomina uelle decur-
 rere, qui colerentur à ueteribus: quum tot tamq; uarij, no-
 ui, ueteres, serui, barbari, Græci, Romani, peregrini, capti-
 ui, adoptiui, proprii, communes, masculi, fœminæ, rustici,
 urbani, nautici, militares enumerentur.

Qui sint apud Aegyptios Sarabaitæ sacerdotes: ac de eo-
 rum moribus, atque improbißima simulatione, ex Au-
 gustino & Hieronymo autoribus.

CAP. XV.

Sermo habitus est in Marciana bibliotheca à Pico Mi-
 randula, & Politiano, de quibusdã hæreticis, eorumq;
 disciplinis atq; opinionibus: tum de Augustini egregia &
 singulari doctrina, in examinandis, refellendis, atq; eijci-
 endis illorum erroribus, qui Christianorum mentes, ueluti
 proserpens hedera, faciliè implicant. Inter alia uerò com-
 plura quæ situm est, quinam forent Sarabaitæ sacerdotes,
 quoniam in Augustini epistola mentio de his obiter facta
 sit. Qua in re quum nihil responsum fuerit, putauì hoc lo-
 co ea subiicienda, quæ de his relata sunt ab eodem Augu-
 stino ex Hieronymi traditione. Tales sunt (inquit) Sara-
 baitæ sacerdotes, ut eorum genus omni affectu, atq; studio
 sit deuitandum: ipsi deniq; in Aegypto positi sunt, in fora-
 minibus petrarum habitantes, induti porcorum & boum
 pellibus, cincti funibus palmarum, spinas ad calcanea por-
 tantes ad cingulum ligatas, discalceati, & sanguine cruen-
 tati, cauernis exeuntes ad festum Scænophegiæ pergunt
 Hierosolymam, & Sanctas sanctorum intrantes, pauper-
 tatem & abstinentiam prædicant à se seruari: tū barbami
 spectante

ſpectante populo ibidem acriter peruellunt: itaq; nummīs tali aſtu & commento adeptis, in ſuam regionem remeāt, & in lætitiā, & dapibus epulātur. Hos Sarabaitas, inquit Auguſtinus, nolite obſecro imitari: quia non beatos illos, ſed in magnis ſupplicijs damnatos meritò eſſe prædicamus. Videntur enim pro his ab Auguſtino & Hieronymo accepti, qui cū uultum ſeueritatis uendicent, atq; ſeueritatem egregiam præ ſe ferāt, in reſeſſu ſcelera omnia & flagitia retinent. Cuiusmodi homines & à Paulo, & à cæteris magnopere exagitantur: ſiquidem Catones & Curios ſimulant, (ut inquit ille) uiuūt autē Bacchanalia.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLINA COMMENT.

LIB. QVARTVS.

T V S.

Dignum memoria de rege Piſiſtrato, quo aſtu atq; commento contra aduerſarios ſit uſus pro firmando imperio: tum de eius quoq; tyrannide nonnihil ex uerbis Solonis.

CAP. I.

DIGNVM obſervatione ac memoria eſt, quod in hiftoria de rege Piſiſtrato, & eius diſſenſione cum filijs notatur: tum quā callidè ac prudenter (ut homo Græcus) omnem prorſus odij ac ſimultatis ſuſpicionem apud populum Athenienſem ſuſtulerit. Nam quum fortè idem Piſiſtratus (qui Athenis imperauit) in dicenda ſententia minimè obtinuiſſet à liberis aſſenſum: ex ea re factum eſt, ut inter eos orta ſimultas crederetur

retur, quod æmulis atq; aduersantibus (ut fit) maximè gratum pro uoto contigerat: sperantibus ob eam fortè seditio nem, atq; discordiam, futuram in regno nouitatem. Verùm Pisistratus comperto æmulantium animo, ut eximia uir prudentia, ciues omnes conuocauit, atq; ad eos in hunc modum uerba habuit: Succensui equidem pro tempore (inquit) ò Athenienses meis filijs, quòd ipsi paternæ uoluntati, ut par fuit, minus acquiescerent: sed uisum mihi deinceps est officium esse meum, ac pietatis paternæ munus, ut ego ipse in liberorum sententiam concederem. Debetis igitur scire, sobolem quidem ac liberos regis cum patre conuenire, & in omnibus esse concordēs. Quo commento, atq; astutia effecit, ut omnibus planè Atheniensibus spes tolleretur futuræ nouitatis. Idem quoq; Pisistratus mira quadam arte & ingenio tyrannidem occupauit (sicuti à Solone, & alijs permultis scribitur). Nam blādè primùm uocare populum, atq; illicere cœpit: dein sibi ipse uulnera inflixit, & in publicum simul progressus atq; uociferans, ea se ab hostibus accepisse: quadringentos sibi custodes dari exorauit, iuuenes admodum acres & robustos, quibus armatis stipatus, Reipub. Atheniensium statum euertit, ac regiam potestatem arripuit.

Quo studio, ac diligentia factum sit à Romanis, ut libros Magonis de agro colendo in Latinum conuerterent: tum aliud exemplum de Cor. Taciti historia: quo honore à Tacito Imperatore habita, & in bibliothecis locata fuerit.

CAP. II.

NOtandum & illud est, quanta cura & studio factum sit à Romanis, ut ea omnia diligenter obseruarent, quæ ad ipsam uitam, cultumq; & mores hominum pertinerent. Nec enim leges tantum & sacra quædam ab Atheniensibus per legatos acceperunt: sed commentarios etiam de

de Agricultura, & eius præceptis, ab ipsis Carthaginiensibus, senatus auctoritate, in usum Romanum transtulerunt. Nam quum Mago ille Pœnus, qui contra Romanos Imperator excellens fuerit, libros de rerum rustica duodetriginta condidisset, decretum est à Romano senatu, ut ea quidem uolumina ex Punica lingua in Latinum sermonem conuerterentur, quò maior etiam utilitas, atq; commoditas colendi agri Romanis uiris traderetur. Quod ipse C. Plinius ad Vespasianum Augustum scribit: qui inter alios quoq; Magoniani operis interpretes, Decium Syllanum fuisse asserit, cui demandatum fuerit, ut Magonem ipsum in Romanam orationem transferret: siquidem non modò nobili genere Syllanus hic fuit, sed etiam sapientiæ, ut inquit Plinius, compositissimæ. Facit ad hoc & aliud exemplum de Tacito Imperatore Romano: Is enim Cor. Taciti uiri consularis historiam de Romanis Imperatoribus, non modò in omnibus bibliothecis iussit collocari: sed etiam edicto cavit, ut decies quotannis ad usum publicum transcriberetur, atq; in bibliothecis pariter poneretur. In quo apertè probatur, non illum modò sui generis, & familiæ, sed etiam historiæ rationem habuisse, qua rerum omnium memoria & utilitas ad ipsos posteros propagatur: quod & Flavius Vopiscus ad Bassum retulit.

De Censorum potestate, ac de triplici pœna in Romanos: & qui dicerentur in ærarios relati ac ibidem subscripta uerba ex antiquis legibus de ipsis Censoribus. CAP. III.

PRudenter à Romanis factum est, in moderando imperio, & moribus corrigendis, ut ea in re magistratus eiusmodi haberentur, qui consilio & diligentia singulari hoc officium præstarent: quales in urbe Censores fuerunt, quos præter alia multa quæ agerent, ad regendos

dos etiam ciuitatis mores creari mos fuit. Sed in erogandis pœnis, atq; mulctandis delictis, quod apud Asconium Pedianum reperio, notandum mihi hoc loco uidetur, quod in quoq; ordine Romani ciues pro ipsis meritis cuiq; condignam pœnam statuissent. Nam qui Senatores essent, ijs quidem pœna fuit, ut senatu amoti eijcerentur: qui autem Romani equites delinquebant, eisdem Censores publicum equum adimebant: sicuti nimis interdum obes corpulentisq; equitibus, uel quibus male curati equi, strigosioresq; fuissent. Qui uerò plebei forent, eorum nomen pro derelicto in Censuum tabulas Censuræ autoritate reserebatur: neq; amplius in centuriæ suæ albo scribebatur: sed ærarij fiebant, ac pro capite duntaxat tributum nomine æs præbebant. Ex quo permultos legimus in ærarios fuisse relictos: sicuti & apud Liuium, & alios ueteres habemus. Quod ego ob id apposui, ut eorum facilius errores à studiis agnoscantur, qui etiam doctiores haberi solent. Sed & ipsa uerba libet hoc loco adijcere ex antiquis legibus: quò apertius Censuræ dignitas, atq; potestas intelligatur. Nam & Cicero hæc eadem refert:

Censores populi, ciuitates, soboles, familias,

Pecuniasq; censento: urbis templa, uias.

Aquas, ærarium, uestigalia tuento.

Populiq; partes in tribus distribuunto:

Exinde pecunias per ciuitatis ordines partiunto.

Equitum, peditumq; prolem distribuunto.

Calibes esse prohibento: mores populi regunto:

Probrum in senatu non relinquunto.

Bini sunt: magistratum quinquennio habento.

Reliqui magistratus annui sunt:

Ollaq; potestas semper esto.

Quod

Quod à me alibi copiosius scriptum est, quum censorum potestatem, aliosq; magistratus Romanæ ciuitatis diligenter explicaremus.

Quantum bonis præceptoribus discipuli debeant: ac de Alexandro Macedone erga præceptorem Aristotelem: tum de eius quinquaginta libris de Animalibus digna prorsus memoria.

CAP. IIII.

Quantum debeant homines honestis ac eruditis præceptoribus, abundè quidam ueteres principes & Romani, & Græci, demonstrarunt: qui suos quidem præceptores non modò summa & egregia obseruatione coluerunt: sed honoribus etiam maximis, atq; dignitatibus prosecuti sunt. Nam parentibus, & dijs, & præceptoribus (ut inquit Plato) uix hercle pro merito illud uetus *ἐν τιμῇ λατρεῖν* obseruari potest: quum tanto muneri nullæ satis gratiæ referantur. Alexander autem Macedo Philippi filius, qui felicissimè imperauit, quum Aristoteli philosopho debere se ingenij eruditionem intelligeret, nō semel quidem suum animum atq; obseruantiam præceptoris aperuit, ratus suum esse officium ex iure ipso humanitatis tanto præceptoris uicem aliquam optimè de se merenti referre. Non enim tantum Aristotelis nomini patriam condidit, ac tantæ rerum claritati benignum (ut inquit Plinius) animi testimonium miscuit: sed etiam naturæ sacra, & causas perquirenti opem maximam tulit: ne tam diligenti studio, & honestissimæ disciplinæ, sua decissent emolumenta: sicuti quum libros illos quinquaginta de Animalibus composuit: quæ à Græcis *πεντάλφοντα βιβλία* sunt appellata: quoniam octingenta quidem talenta (ut inquit Athenæus) impensa in his sunt. In quo rex maximus apertè demonstrauit, non esse

esse minus posteritatē cōmentarijs instruere, quā uniuerſi orbis populos atq; prouincias deuincere. Sed hoc totū copiose C. Plin. declarat ad Cæsarem Vespasianum in hunc modum: Alexander, inquit, Magnus quum esset inflammatus mira cupidine animalium naturas noscendi, cōmentationem hanc Aristoteli delegauit, summo in omnis scientia uiro: tum aliquot millia hominū in totius Asiæ Græciæq; tractu parere illi iussa sunt: eorum uidelicet, quos uenatus, aucupia, piscatusq; alebāt: quibusq; uiuaria, armēta, piscine, auuaria, in cura erant: ne quid usquā gentium à tanto uiro possit ignorari. Hos enim omnes percontando quinquaginta ferme uolumina illa præclara de Animalibus condidit. Hæc Plinius de Alexandri studio & affectu erga præceptorem Aristotelem. Quod equidem uel ob eam præcipue causam putauit obseruandum: quoniā in quorundam cōmentarijs eundem inuenio Alexandrū mutato animo fuisse cōtra præceptorem: eumq; deinde capitali odio fuisse infectum. Quod esse uerum & illud admodum insinuat, quoniā Alexandri mors ex ueneno illo Stygiæ aquæ non sine infamia Aristotelis excogitata creditur.

De præfectis sylvarum apud Romanos: & de maioribus ac minoribus prouincijs: ac inibi illud Vergilii expositum: Si canimus syluas, syluæ sint consule dignæ: contra aliorum sententiam.

CAP. V.

Pvblij Vergilij uersus notissimi sunt in poemate Bucolico, quod inscribitur Pollio:

Non omnes arbuscula iuuant, humilesq; myricæ:

Si canimus syluas, syluæ sint consule dignæ.

Quo loco nostri interpretes, ut alia multa, paulò indoctius, atq; ieiunius hoc ipsum exponunt: dicentes, syluas dignas consule: id est consulari dignitate: ut ad Pollionem consu-

c lem

lem referri possit: idq; ipsum nullo prorsus autore scribunt. Sedenim maior subest eruditio, ac sensus remotior, qui ex ipsis Romanorum legibus atq; decretis elicitur. Nam cautum fuit apud Romanos, uti Consules quidem ipsi curā collium atq; sylvarum haberent, ut hac ratione materies non deesset, qua uidelicet nauigia publica possent à præfectis fabrū confici. Sicuti & seruatum adhuc in Veneta Republica, uti præfectos habeant, quibus cura hæc sylvarum sit demandata: ut quotānis sata illa & arbores ex decreto publico excindantur, ne materies non copiosa constituendis nauigijs suggeratur. Quin & illud in ueterum libris notatum, quod ipse Ancus Martius, qui Numæ nepos ex filia fuit, primus apud Romanos syluas ad usum nauium publicauerit, & salinarum uestigal instituerit. Fuit autem cōsuetudo apud Romanos, ut posteaquā in urbe cōsules creati essent, prouincias sortirentur, quas instructis copijs, & parato exercitu deuincerent: quod sicubi hoc casu aliquo defuisset, tum minores obibant. Erāt enim aliæ maiores & cōsulares prouinciæ: aliæ rursus minores, & in quibus Consules haud amplam laudem atq; dignitatem consequi possent: ueluti cū sylvarum & collium negotium agerent. Ex quo Tranquillus Suetonius de Cæsaris consulatu: Cum Bibulo, inquit, Consul creatus est, & obeam causam opera optimatibus data est, ut prouinciæ futuris Consulibus minimi negotij, id est syluæ collesq; decernerentur: quæ maxime iniuria Cæsar instructus omnibus officijs Cn. Pompeium affectatus est offensum patribus. Sed hoc idem ex nostris etiam Iureconsultis ediscitur: qui prouincias minores nominant, & sylvarum curam in illis reponunt. Quibus facîle constat, quid ipse poëta Vergilius iuris ciuilibis (ut ait Flavianus) doctissimus insinuet. Quam sententiam

tentiam & Niger noster Lacetus non improbat, uir ingenio maxime candido, & elegantias ueterum probe doctus.

Quod in solstitiali tempore frondes in quibusdam arboribus conuertantur: & quæ bruma augeri minuiq; sit obseruatum à Stoicis ex lunæ uiribus.

CAP. VI.

Seruatum est à ueteribus, euenire in quibusdam arboribus, ut in solstitiali tempore frondes conuertantur, uel in brumali etiam reuirescant. M. autem Varro in libro ad uxorem Fundaniam, discrimina hæc admiranda appellauit, quibus anni tempus discernatur, & ex uersura filiorum dies solstitialis fuisse appareat: quod in olea, populo alba, & salice accidere testatur. Quæ cum in alijs autoribus relata essent, putauit ea subiicienda, quæ M. Cicero ex Stoicorum obseruationibus recēset: quo loco de extispicijs & diuinationibus agit. Probatum est, inquit, à Stoicis in ipsa bruma musculorum iecuscula augeri: pulegium aridum florescere brumali die. Item inflatas rumpi uesticulas, & semina malorum, quæ in his medijs inclusa sunt, in contrarias partes se uertere. Iam & nervos in fidibus alijs pulsatis, resonare alios. Ostreis & Conchylis omnibus contingere, ut cum luna pariter crescant, atq; decrescant. Arborea etiam hyemali tempore simul cum luna consenscunt, & in marinis æstibus accessus & recessus Lunæ motu gubernantur. Plutarchus autem Cheronæus in commentario Hesiodæo, apud Pelusiotas populos retulit minimè cepas esitari, quoniam inter olera id solum contra lunæ aucta, ac damna minuendi uires, & augendi contrarias habeat. C. item Plinius, & A. Gellius similia quedam obseruarunt: sed hæc etiam in promiscuis questionibus exposuimus.

De Philemone poëta comico, eiusq; mirādo interitu: ex
Luciani historia, & aliorum commentariis. CAP. VII.

LEpida quidē historia est, ac scitu digna, de Philemo
ne comico, eiusq; mirando interitu, sicuti in Græcorū
commentarijs reperitur. Is enim Philemon in scribendis fæ-
bulis eleganti ingenio, & peruenusto habitus est: quando
in scena ipsa plerisq; (ut scribitur) Menandro etiam præ-
latus est. Sed cū idem Philemon ætate iam edita proue-
ctior esset: eiq; ficus ad cibum parata in conspectu forēt,
asello eas comedente puerum aduocauit, ut asinum abige-
ret. Sed is tardius cū superuenisset, & comestas omnes
uideret, urbanissimē inquit, Et nunc da merum asello. quo
audito cœpit adeo poëta Philemon risu & cachinno dis-
fluere, ut ex eo ibidem statim perierit. Lucianus autē Sa-
mosateus περὶ τῶν μακροβίων, ad hūc modū de Philemone:

Φιλήμων, inquit, ὁ κωμικὸς ὁμοίως τῷ Κρατίνῳ ἐπὶ καὶ ἔντε-
νόντα ἔτη βίου, κατ'ἐκαστὸν ἐπὶ κλίνης ἡρεμῶν θεασάμενος
τὸ ὄνον τὰ παρασκευασμένα αὐτῷ σὺν κατεδίδοντα, ἔρμησε μὲν
εἰς γέλωτα καλῆς δὲ τ' οἰκίας, καὶ σὺν πολλῷ καὶ ἀθρόῳ γέ-
λωι ἐπὶ ὧν προσδούναι τῷ ὄντι ἀκράτῃ ῥοφεῖν, ἀσπνιγείας ὑπὸ
τῷ γέλωτι ἀπέναι.

Hoc idem & in Suidæ collectaneis, & apud ueteres mul-
tos passim reperitur. Neq; autem me latet: alios quoque
nimio risu perijsse; quod alibi cōmodius diximus. De ipso
autē Philemone & in Maximī Valerij exēplis mētio ha-
betur. Etsi poëta nomē temerē a quibusdā sit deprauatū.

De mulso apud ueteres in sacris, ac Titii uerba posita de
hoc. Tum Romuli Pollionis dictum ad Octaviū Au-
gustam, & alia obiter non iniocunda. CAP. VIII.

DE mulso & eius potione permulta in ueterū libris
scripta sunt; neque apud eos modò qui de generibus
potion

Potionum diligenter quæsierunt, sed apud illos etiam attores, qui sacra deorum, & libationes retulerunt: omnes autem in hoc ferè conueniunt, Mulsum quidem pro uini genere accipiendum, quod esset melle commistum. Vnde in sacris Herculis, & Cereris, mulsum hoc præcipuè celebratur, sicuti Vectius Prætextatus in cœnis Macrobianis ostendit: nam Cereris sacris haud uinum quidem libari fas erat: ex quo iocus ille Plautinus perquam lepidus in Aulularia de Cerealibus nuptijs. *Quin & x i i. Calē. Ianuarias sacrum Herculi & Cereri fiebat: quod in Romanis etiam fastis apparet, in hunc uidelicet modum: Sue prægnante, panibus, & mulso. Hincq; eruditè ac prudenter excusari uideo P. Vergilium, qui scienter dixerit,*

Cui tu lacte fauos, & miti dilue baccho.

Haud enim ignorabat, uir utriusq; iuris optimè consultus, uinū ipsum mitescere, cum mulsum fieri occæpisset. Cui autem Titius, uir doctus, & qui Romanos luxus acerrima oratione lacerauit, de hoc etiā mulso mentionē fecit, sicuti Furius Albinus ex oratione illius apud Macrobiū recenset. Vix (inquit) præ uino sustinet palpebras, eunt in consiliū, ibi hæc oratio, quid mihi negotij est cum istis nugatoribus: potius quàm potamus mulsum mistū uino Græco: edimus turdum pinguem, bonumq; piscem, lupum germanū? Quibus apparet Scipionum ætate (nam tum is Titius uixit) solitos esse Romanos Græcum uinū & mulsum potitare. Sed & L. Scipio (ut est autor Liuius) in bello cōtra Sānites, discrimine ipso, quo templa dijs immortalibus uoueri mos erat, uoluit Ioui uictori, si legiones hostiū fudisset, pauxillum mulsi prius quàm temetum biberet, se facturum: quod ipsis dijs cordi fuit. Illud autem mulsi genus pro optimo habitum est, quod ex uetere uino constā-

ret : nam & multi (ut inquit Plinius) longam senectam
 mulsi tantum nutritu citra alium cibū tolerauere. Ex quo
 nobile illud exemplū de Romulo Polllione, qui supra cen-
 tum annos uixit. Nā cū forte diuus Augustus illum ro-
 garet, quanam ratione uigorem illum, & animi & corpo-
 ris tam feliciter custodiret : intus mulso respondit, foris
 oleo. Appellatur & aqua mulsa apud eundem Plinium,
 aliosq; medicos, quæ melle addito diluitur: cuius potus ma-
 ximè utilis alsiosis: & ijs, qui humilis, exilisq; animi sunt:
 quos Græci πῶς μικροψύχως uocant. Lenit etiam transitū
 spiritus, & cōtra tussim ualet, aliaq; permulta: sicuti cori
 tradunt commentaria, qui remedia morbis excogitarunt.

Quid apud ueteres sit, urbem Romam fuisse ad æqui-
 librium positam : & quodd æquilibritas uertitur à M.
 Tullio, quod est Græcè ἰσονομία. Tum nonnihil
 etiam de differentia inter Urbem & Romam, ex do-
 ctina Iureconsultorum.

CAP. IX.

Scriptum est à Iulio Solino de urbe Roma, eam fuisse
 primò Quadratam uocatam, quoniam ad æquilibrium
 esset posita : in quo à uiris doctioribus quæsitum est, quid
 eo loco Solinus intelligat, cū uoce duriuscula situm ac
 positionem tam augustæ urbis ad æquilibriū factam retu-
 lerit. Sedenim putamus non aliter hoc accipiendum, quàm
 ut ipsam dicamus Romam ad æqualem regulam, & quasi
 ἰσονομικὴς, in quadratam speciem constructam : quod &
 Sex. Pompeius ex Verrio testatur, ratione loci ac mœniū
 habita. Vnde Plutarchus etiam, uir in perquirendis Ro-
 manis antiquitatibus diligens, Πῶς τετραγώνον uocat:
 nam & in cæteris quoque ædificijs dicimus aliquid ad
 æquilibrium compositum, quod æqua ratione absolutum,
 & und

et undecunq; perfectum appareat: tametsi hanc uocem, quæ est Aequilibriū, ex tabulis decemuiralibus scimus perfectam, quo loco lex talionis continetur: quando et Sex. Cecilius pœnam talionis ad æquilibrium factam exposuit, hoc est, πῶς τῷ ἰσσομείᾳ, habita iniuriarum ratione: ut ipsam uidelicet talionē quasi ad amussim, et libellam æquiparent, atq; expendant. Hæc enim uerba sunt legis: Si membrum rupit meum, è pacto talio esto. quod et Gellius uir Romanus ex Phauorini philosophi disputatione recensuit. Sed et M. Cicero ἰσσομείᾳ Latīno uerbo exponēs, æquilibrītatē appellat, in libro de natura deorū: cum de Atomis illis Democriteis agit. Confugis (inquit) ad æquilibrītatē. Sic enim ἰσσομείᾳ (si placet) appellēmus: tametsi sciant in uulgatis quidem codicibus æquabilitatē perperam scriptum. Nostri uerò Iureconsulti (ut id etiam refratur) inter Urbem et Romam differentiam haud inelegantem ponunt ut, Urbem uidelicet locum dūtaxat intra mœnia intelligamus: Romam uerò et ipsa etiam suburbia, quæq; iuxta urbem circūuisantur: eoq; id asserunt, ut intelligi facilius possit, quæ aut Romæ, aut in Vrbe iure legationis comprehendantur: nequid in erciscunda familia discriminis aut fraudis nasceretur. De Roma autē quadrata, eiusq; ratione commodius egimus: ne illud Qu. Ennij carmen minus à nostris intelligatur,

Et quis tum curat Romæ regnare quadratæ.
Cum primo hæc saxo apposita foret in speciem quadratam constituto, ut Pompeius et Dionysius testantur: quod et noster Ber. Oricellarius in suis commentarijs de urbe Roma diligenter exequitur.

De Pythagorica philosophia, ac de Iani frōte quadruplici, ac de Manasse rege, eiusq; statua cū facie quīncuplici. CAP. X.

Qui de ueterum Theologia commentarios scripserunt, pleraq; uolunt de dijs, eorūq; simulacris allegoricè intelligi. Sicuti & Pythagorici philosophi, qui arcanam illam cœlestis disciplinæ, ac rerum mysteria, quodam quasi uelamēto obduxerunt, ne temere profanū uulgus ad ea accederet. Quod apud nos Macrobius, & Fabius Placidas demonstrāt, ut Græcos mittamus, qui multò copiosius hanc partem absoluerunt. Sed libitum mihi ea referre de Iano, eiusq; simulacro, quæ ex Bassianis commentarijs Vestius Prætextatus recēset: qui eum ait appellatum fuisse Bifrontem, quoniā & superum & inferū Ianitor habetur: quod in Fastis etiam Ouidianis patet. Sed quadruplici facie eundem finxerunt, & Quadriformē (ut ait Bassus) uocarūt, quòd uniuersa climata sua maiestate cōplexus est, & in quatuor orbis partes conspicit: sicuti hoc ipsum Iani simulacrum demonstrat: ex quo saluari carmine ut deorum deus celebratur. Augustinus cum de Romanorū dijs disse-rit, Ianū (inquit) ipsum bifrontem, & quadrifrontem etiā, tanquā geminum fecerunt. Et quoniā plurimi dij selecti erubescenda perpetrando amiserant frontem: quantò iste innocentior esset, tantò frontosior apparet. Manasses quoq; rex Hebræorum, cū statuā sibi poneret, quincuplici facie ornatam uoluit: quò maior in eo prudentia, & maiestas (ut puto) signaretur: quod Eusebius Pamphilus, ex Maneti Annalibus tradit. Nam cū is prophetam Esaïam interfecisset, statuam sibi posuit quinque facies habentem. quod in sacra etiam historia legitur.

Quomodo accipiendum sit apud Varronem Limbus XII. signorum, & unde cælum & mundus dicantur: simulq; uersus additi ex Varronis Menippeis, quàm uenustissimi.

CAP. XI.

Qui

Qui de cælo & mundo scripserunt, copiose quidem exponūt, qua origine, quo motu, quibusq; partibus censeri debeant: ut Plato, & Aristoteles. M. quoq; Cicero in libro de uniuersitate, quem magna ex parte à Platone in Latinum sermonem transtulit, abundè hoc totum disse- ruit. Quæ res cum sæpe numero se ad considerandum offe- rat, putavi fore nō indignum, si M. Varronis uersiculos re- ferrem, quos in Menippeis Satyris, seu Gynicis, non mino- ri elegantia, quàm doctrina inseruit: cum cælum ipsum, ignemq; & mundum pro eodē habendum tradat. sic enim in Dolio satyra, ut Probus etiam Valerius testatur in Ver- gilij commentario:

Mundus (inquit) domus est maxima omnium,
 Quam quinq; altitonæ fragmine zonæ cingunt:
 Per quam limbus pictus bis sex signis
 Stellimicantibus, altus in obliquo æthere lunæ,
 Bigas acceptat posthumi: cui seplasia foetet.
 Vocatur à cælatura cælum: Græce ab ornatu κόσμος,
 Latine à puritia mundus.

In his limbum scribit per orbem cum duodecim stellimicā-
 tibus signis deferri: uocat autem Limbum hoc loco Teren-
 tius Varro, circulum illum, siue partē, quæ Græce ὠδία-
 κός dicitur: qua uoce & Plinius utitur. Quin apud eundem
 Varronem Cossinius inquit, Capellarum dentes inimici sa-
 tionis: quas etiam astrologi ita receperunt in cælum, ut ex
 tra limbum xii. signorum excluderint. Quia autem à cæ-
 lare cælum, & ab ornatu κόσμος. Græcè dicatur, cū multi
 referunt, tum C. Plinius, qui hunc ipsum Varronis locum, ut
 alia multa secutus, ad hunc modum scribit: Quem κόσμος
 Græci, nonnè ornamenti appellarunt, eum & nos à per-
 fecta absolutaq; elegantia mundum, cælumq; haud dubiè

e s cælati

calati argumento diximus: ut interpretatur M. Varro. ad-
iuuat & rerum ordo descripto circulo, qui signifer uoca-
tur, in XII. animalium effigies: & per illas Solis cursu con-
gruens tot seculis ratio.

De quibusdam legibus: & eorum premio, qui hostes
multos interemissent: ex libris Aristotelis: & quæ Fir-
mianus cōtra Ennium & Ciceronē protulerit. CAP. XII.

Reseruntur ab Aristotele, & alijs permultæ leges, de
illorum premio & dignitate, qui certando, ac strenuè
dimicando ex hostibus aliquot occidissent: sicuti de Sparta-
nis populis, Persis, Thracensibusq; & alijs: sed ea libitum
est in præsens annotare, quæ ipse Aristoteles in Politicis
prosequitur: de his scilicet ciuitatibus, ac nationibus, quæ
suas leges atq; instituta ad militarem disciplinam augendā
& confirmandam statuerunt: sic ut ex cruore hostium, ac
cædibus, maior animi uirtus atq; dignitas haberetur: Ceu
apud Persas, inquit, Thracas, Scythas, Macedones, & Gal-
los complura sunt instituta. Sedenim lex aliquando apud
Macedones fuit, qua cautum, eos homines capistro cingi,
qui nullum hostem interemissent. Apud Scythas autem &
illud decretum est, ut hi tantum in celebri conuiuio circula-
tam pateram accepturi essent, qui ex hostibus aliquot occi-
dissent. Iberi autem, gens admodum bellicosa, tot erigere
obeliscos circa sepulcrum consueuerunt, quot ex numero
hostium necassent. Sed & Carthaginenses pro expeditionum
numero, in quibus meruissent, annulorum ornatum retinebant:
quod factum est, ut complures tum maximè insignes sint habiti,
qui animo acres atq; feroces, multos in prælijs cum magna
strage obtruncassent. Apud nostros autem Romanos Sci-
pio ille Aphricanus magnopere apud poetam Ennium glo-
riatur, quod per sanguinem hostium, & cædes, uiam sibi ad
calum

*cælum aperuit : quod ipse quidem Cælius Firmianus uelut
impium, ac scelestum facinus uehementer exagitat : En-
niumq; & Ciceronem ea in re uanitatis & impudentiæ
arguit, cum in hunc modum de se idem Scipio apud En-
nium loquatur:*

*Si fas cædendo cælestia scandere cuiquam,
Misoli cæli maxima porta patet.*

*O quantis in tenebris Aphricane (inquit Firmianus) uer-
satus es, uel potius, ô poëta, qui per cædes & sanguinem
patere in cælum ascensum putaueris. cui uanitati & Cice-
ro assentit. Est uerò, inquit, Aphricane : nam & Herculi
eadem ista uia patuit.*

*Petronii Arbitri carmen appositum: in quo Ciconiam Pie-
taticultricem & Gracilipedem dixit: tum inibi de alitis
eiusdem pietate non indigna relatio.* CAP. XIII.

L Egebamus nuper Venetijs ego & Ioannes Venetus
Petronij Arbitri Satyricon opus contra declamato-
res : in quo cum alia multa nos magnopere affecerunt,
tum illud præcipuè carmen, in quo de Pauone, & Cico-
nia ludens, illum Babylonico aureo amictum : & cico-
niam Pietaticultricem, Gracilipedem, Choralistriam, &
Exulhyemē appellauit. Sed adscribemus eiusdē uersus: eoq;
libentius id agendū est, quòd in uulgatis serè codicibus, nō
pauca deprauata, atq; interlisa diligens lector cōperiet.

Tuo palato, inquit, clausus pauo nascitur,

Plumato amictus aureo Babylonico.

Ciconia etiam grata peregrino hospita,

Pietaticultrix, gracilipes, choralistria:

Auis exulhyemis: titulus tepidi temporis,

Nequitiae nidum in cacabo fecit meo.

*Neg; desunt apud ueteres, qui referant, ipsam quidem Ci-
conia*

conia imaginem exculpi olim solitum super sceptris Regum, quò eorū pietas, atq; iustitia indicaretur. Illud enim uetus ἀντιπαρῶν peruulgatum est, de ingenio atq; pietate Ciconia erga parentes : quod etiam diuus Ambrosius confirmat, qui Romanorum, inquit, usu alitem hanc pietatis nomīne honestatam.

De legatione Gallorum ad regem Alexandrum, ac de illorum congrua & opportuna responsione, contra ambitiosam regis insolentiam. CAP. XIII.

Quanta celebritate nominis, atq; magnitudine imperauit Alexander Philippi filius, uniuersa antiquitas memorat : quando nemini par felicitas, & animus in obeundis bellicis rebus, atq; superandis periculis contigerit: quò factum est, ut pleræq; nationes atq; populi, muneribus summis atq; honoribus illum decorare, atque augustiorem reddere conarentur: sed quæ de Gallorum legatis scripta sunt ab autore Strabone, uisum mihi est, ut hoc loco adnotarem. Ad hanc enim propè sententiam de Gallis: Alexander (inquit) ille Macedo Philippi filius, in ea nobili expeditione, quam contra populum Thracensem suscepit, cum Triballorum præterea gentem inuasisset, Gethas ipsos acceßit, eorumq; urbem in suam potestatem redegit. Itaq; paulò mox à Syrmio Triballorum rege, & alijs per multis munera capiens, ad suos remeauit. Sed interim ad Alexandrum mittuntur amicitiae eius consequendae nomine Gallorum legati, qui eam regionem prope Adriam incolabant. Eos uerò Alexāder pro regis dignitate cum comiter atq; amicè acceßisset, in celebri (ut fit) conuiuio legatos rogauit, Quid illud præcipuè foret, quod illi præcæteris extimescerent, (Putauit enim de seipso responsuros). Quæ in re Galli (ut homines sunt ingenio simplici,

atque

atque barbaro) nil aliud (responderunt) ô rex : quàm ne
cœlum supra nos corruat. In quo delusa est insolescentis
regis ambitio, & importuna interrogatio.

Poëtæ Vergilii uersus appositj de Numa rege , quod ca-
nus in adolescentia fuerit ; & quod Strabo idipsum de
L. Tarquinio rege retulerit.

C A P. X V.

P Vb. Vergilij uersus sunt in libro Aeneidos v 1.

Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra strens? nosco crines, incanaq; menta
Regis Romani: primus qui legibus urbem
Fundabit, Curibus paruis, & paupere terra
Missus in imperium, -

Quo loco de Pompilio Numa intelligendum est , quo-
niā sic ipse autor Vergilius uidetur sensisse : itaq; Hono-
ratus Seruius canum fuisse Numam à prima ætate asserit:
eoq; nomine dictū à poëta Vergilio, incanaq; menta: quod
equidem non recolo me unquam legisse apud alium quen-
quam ex ueteribus. Strabo autem autor grauißimus , &
in priscis monumentis diligens, Tarquinium refert fuisse à
pueritia canescentē. Vrbes, inquit, x i i. cōdita sunt à re-
ge Tarquinio, in quo tam egregia floruit sapientia, ut ab
ineunte pueritia canum fuisse referant. Neq; autem me la-
tet periphrasticos posse accipi canos in homine,
pro senili prudentia: & in iuene canitiem pro
sapientia. Sed utcunque sit , minimè hoc
prætereundum existimaui : quod in
hac re obseruatum est à Stra-
bone de rege Tarquinio:
cū præsertim Vergi-
lius idem Numæ
tribuerit.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLINA LIBER

QVINTVS.

Quàm multiplici doctrina præstet Io. Picus Mirandula:
& iudicium ab eo egregiè factū de Hebræis, Græcis,
atq; Latinis doctrinis, earumq; differentia. CAP. I.

I GIMVS nuper ego, & Laurétianus,
cum Io. Pico Mirandula: qui ut homo in
optimis quibusq; disciplinis maximè oc-
cupatus, complura doctè & copiosè re-
tulit de principijs, ac uarietate scientia-
rum: tum de multiplici philosophiæ cognitione, & au-
toribus, apud diuersos populos atque regiones. Sed inter
alia multa de Hebræis, Græcis, ac Romanis, quātum equi-
dem memoria possum repetere, in hunc modum disseruit.
In Hebræorū, inquit, philosophia omnia sunt uelut quo-
dam numine sacra, & in maiestate ueritatis abdita: ceu
prodigia quædam, & arcana mysteria. In Græcorum ue-
rò disciplinis, ingenium, acumen, & omnigena eruditio
apparet: ut nulla unquam gens fuerit, quæ dicendi copia,
& ingenij elegantia cum illis possit conferri. In Romana
uerò academia ea ferè omnia, quæ ad ciuitatē, & uitæ mo-
res pertinent, grauiter & copiosè sunt explicata, ac ma-
gnificè dicta. Sic, ut grauitas maximè Romanis, & impe-
rij maiestas: Græcis ingenium, & acumen, Hebræis doctri-
na secretior, & quasi diuinitas (ut Picus dicebat) adscribi
possit. Quod ipsa Mosis uolumina, & uaticinia illa pro-
phetarum magnopere probant. Ad hanc igitur sententiā
noster Picus de ueterum disciplinis, atque ingenijs disse-
rebat. Sedenim M. quoq; Cicero de Græcis ipsis elegan-

ter quidē hęc protulit in oratione pro L. Flacco: Hoc ego dicam de toto Græcorū genere: tribuo illis literas, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, in geniorum acumen, dicendi copiam, deniq; etiam si qua sibi alia sumunt, nō repugno: testimoniorū religionem & fidē nunquam ista natio coluit. Quin & Iamblichus inter Platonicos nobilis, Græcos ipsos leuitatis, atq; inconstantie accusat: cū Aegyptios uel Hebræos (quos appellat barbaros) in deorum cultu atq; obseruantia constantes atq; egregios asserat. Sed eius uerba subscribam, cum grauit̃er & copiose hoc totum in suis mysterijs expresserit: Par est, inquit, in deorum cultu ritus ueteres, tanquam sacros & optimos, semper custodire, eosq; intactos & inuiolatos seruare, ne quid omnino addatur, aut etiā adimatur. Hinc enim factum est, inquit, ut numina ipsa & uota, comminuta ac debilitata appareāt, quod ex ipsa quidem præuaricatione, ac nouandę religionis studio permulta immutata sint, & in dies magis immutentur. Nam & Græci ipsi suo pte ingenio rerum nouarum studiosi, in quamlibet partem facile adqueq; momēta uertūtur: ut qui leues sint, & instar nauis, in qua nihil sabuli insederit, nihil omnino seruant, quod à maioribus acceperint: sed immutantes subinde omnia, uetera ciijciunt: & ex ingenua leuitate alia atq; alia commutant, in re nulla cōstantes. Barbari autē, inquit, ut moribus firmi atq; integri sunt, sic etiā in ijsdē sermonibus atq; sententijs maximā cōstantia perseuerāt: quō fit, ut ipsis dijs merito supra alios insederint, & orationes offerāt illis maxime acceptas, quę nulla ratione ab alijs possunt immutari.

Creditum esse ad gratiam & formam conferre cibum
ex lepore: tum lepida historia de Alexandro Seuerō
Imper. additis uersiculis non inuenistis.

CAP. II.

Factum

FActum prudenter est à Constantio Augusto imperatore, qui principum Romanorum mores, ac uitam, describi curauerit: eoq; studio & affectu res eorum gestas legebat, ut nihil ad imperium Romanum, eiusq; maiestatem seruandam magis pertinere iudicaret. Siquidem non gesta modò principum in his debent explicari, sed etiam mores, ac dicta copiosè referri: ne quid à posteris desideretur, quod ipsam humanitatē, eiusq; cultum instruere, atq; communire possit. Illud autem de Alexandro nuper Seuerō Imperatore libenter legi, qui Leptitanus fuit, elegantissq; poeticis, & omni eruditione plurimum delectatus, quod in urbe olim de forma eius, ac decore, dictorio nō ille pido circumlatum est. Sed enim ex ueterū iocis, cū hi homines formosi, ac uenusti per septem dies credantur, qui leporem comedant, ac idem Seuerus Alexander quotidie lepusculos esitaret, iocus emerfit in uulgus, Imperatorē ex cibo leporum formam sibi & gratiam aucupari. Sed apponemus ipsos uersiculos, quò facilius rei festiuitas, atq; Imperatoris respōsum appareat: in quibus nō carminis probitatē, sed urbanitatē potius uir mediocriter doctus agnoscet:

Pulchrum quòd uides esse nostrum regem,

Quem Syrum sua detulit propago:

Venatus facit, & lepus comesus,

Ex quo continuum capit leporem.

Quibus Alexander eleganti respōso talionem retulit, & quidem Græcis uersiculis: sed Latini tantum reperiuntur, quod equidem sciam, in hunc modum:

Pulchrum quod putas esse uestrum regem,

Vulgari miserrande de fabella:

Si uerum putas esse, non irascor.

Tantum tu comedas uelim lepusculos,

Vt fias, animi malis repulsis,
Pulcher: ne inuideas liuore mentis.

Valerius autem Martialis, ut homo Hispanus, elegāti hoc epigrammate Gellie deformitati illufit, cum formam de leporis cibo uendicaret:

Cum leporem mittis: ſemper mihi Gellia mandas,
Septem formoſus Marce diebus eris.
Si uerum dicis, ſi uerum Gellia mandas,
Ediſti nunquam Gellia tu leporem.

C. quoq; Plinius, quo loco de remedijs morborum agit, ex diuerſis animantibus, de lepore inquit ex Catonis ſententia, eius aſſumpto cibo fieri ſomnioſos: tum uulgo etiam perſuaſum, conciliari ex eo corpori gratiam, et ſi perquam friuolo (ut inquit) ioco receptum id eſſe putauerit.

Quòd optimi oratores in dicendo exciderint: tum de Franciſco Barbaro, & Sothino Senenſi Iurecòſulto, qui & apud Pòtificem maximum, & apud Venetum principem dicturus obticuerit.

CAP. III.

NOtum eſt omnibus, quātū & Demofthenes, & Theophrastus ingenio, & eloquentia apud Græcos præſtiterint, ut in tota penè Græcia uix unus aut alter pari iure cum illis conferri poſſit: ſed hi tamen (ut ueteres memorant) dum uerba aliquando facturi eſſent, ſubito pauore affecti, à ſermone deſecerunt. Nam Theophrastus apud populum Athenieſem dicturus, præ pudore (ut creditur) obticuit. Idem quoq; Demofthenes apud Philippum regem Amyntæ filium fecit. Quod & noſtra ætate aliquādo accidit: Nam uiri aliquot & doctrina, & in rebus gerendis prudentia non uulgari, inter orandum exciderunt: ſicuti ex populo Senenſi Barth. nuper Sothinus iuris cum ciuilibis, tum pontificij conſultiſſimus, qui Alexandro Pon-

f tifici

tifici maximo suæ ciuitatis nomine gratulaturus, in media propè oratione excidit, quam illi Ang. Politianus dictauerat. Quin idem post Sothinus anno superiore (cum Venetijs agerem) apud Augustinum Barbadicum Venetæ reipub. principem dicturus, coepit orationem, sed nihil tamen exprimere potuit. Franciscus autem Barbarus, uir & consilio, & eloquentia maximus, apud Philippum Mediolani ducem uerba facturus, cum in hunc modum coepisset: Magnum est nomen tuum princeps maxime in uniuersa terra: ac paulò mox orationis oblitus, quã didicerat, coepit à capite repetere: & cum deturbatus ægrè consisteret, interim dux Philippus, ut homo sapiens, & modestia singulari, quasi eum interpellaret, apprehensa Barbari manu familiarius aliud, atq; aliud ab eo coepit percontari, quousq; illum animo labentem firmavit, & ad capita orationis deduxit: qua in re nō minus apparuit ducis maximi modestia, quàm Veneti oratoris uerecundia.

Quòd Rom. homines initio imperii cōtempserint meliores disciplinas: & quādo ipsa poëtice in urbem accessit, tum fuisse grassatores dictos à Romanis poëtas: & Horatii uerlus expositi.

CAP. IIII.

Relata sunt in Romanis Annalibus Senat. Conf. contra Rhetores, tum edicta etiã contra philosophos, quibus cautum, ne in urbe eiusmodi homines agerent: quoniã putabant surgentẽ imperio eorum animos mollescere, & quasi corrumpi, qui ad otium magis, & animi quietem diuerterent, quàm qui armis & in bello assiduos, ac strenuos, se demonstrarent. Nam Ro. tum popu, eum uirum præcipuè laudabat, cum bonum colonũ, & strenuum militem uocabat, Sed eos quoq; homines improbatos primò à Romanis comperio, qui carmen scriberent, ac poëtice facultati

facultati incumberent. Quod ob eam maximè causam putui obseruandum, quòd in quorundam libris legitur, Romanos quidem ipsos maximum honorem semper habuisse professioni poëticae, proque summa dignitate acceperisse, si sua gesta à poëtis describerentur: quam rem et M. Cicero alicubi asserit: sed exempla quædam, ac meliorum autoritas tradit, contra accidisse. Siquidem anno urbis conditæ circiter x x. et dc. in Urbem est inuectum hoc ipsum poëtices studium: quo uidelicet tempore secundū bellum contra Pænos à Romanis inceptum est: quod idem M. Cicero, atque alij complures referunt. Ex quo Licinij Porci carmen hoc est, quod à Gellio quoque assertur:

Punico bello secundo Musa pennato gradu

Intulit sese bellicosam in Romuli gentem feram.

Quo loco Licinius poëticam ipsam inuasisse Urbem significat: quòd eiusmodi tum poëtæ audacius atque improbius mores Romanos notarent: cuiusmodi Næuius fuit, atque Lucilius: quod ab Horatio Flacco pereleganter assertum est his uersibus:

Libertasque recurrentes accepta per annos

Lusit amabiliter. donec iam se uis apertam

In rabiem uerti cæpit iocus, et per honestas

Ire domos impunè minax: doluere cruento

Dente laceßiti &c.

Sed et M. Cicero scribit, datum fuisse uitio M. Nobiliori à Catone, quòd is Q. Ennium poëtam, cum consul foret, in Aetoliam prouinciam secum duxisset. Nam et idem Catto, qui Cæsorius dictus est, in libro quem de moribus fecit, multò explicatius, atque apertius docet, nullum fuisse honorem poëtis: cuius uerba subiiciam, sicuti à Gellio

etiam in Atticis adducuntur. Romani, inquit, nostri equos carius, quàm coquos emebāt: poëticae artis honos nō erat: si quis in ea studebat, aut sese ad cōiuiua applicabat, grassator uocabatur. Ex quibus apertè constat, nō modò poëtas ipsos primò in Vrbe pro ineptis reiectos, sed etiam grassatores uocatos. unde illud Horatianum:

Græcia capta ferum uictorem cepit, & artes
Intulit agresti Latio: sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius.

Qui maximè Dii extra Urbem Romam templa habuerūt, & qua ratione: tum quòd iidem Romani ex Solonis legibus sepulera extra Urbem haberi uoluerunt. CAP. V.

IN eorum libris, qui de Dijs ac religionibus scripserūt, compertum est, Aegyptios quidem populos Saturni ac Serapis tēpla extra urbē habuisse. cū aliorū tamen Deorum permulta in urbibus & oppidis uiserentur: cuius rei causam hanc referunt, quòd his uidelicet tantū duobus Dijs sanguine & uictimis litarent: ceteris uerò omnibus ture, & precibus: quod Horus Aegyptius apud Macrobiū etiā testatur. Neq; enim pertinere ad urbis fortunas & dignitatem uisum est, eius numinis templum intra mœnia conspici, cui sanguine litarent. Rom. autem popu. ratione propè consimili quosdam Deos censuit extra Urbem statuendos, illisq; templa extra pomerium facta sunt: sicuti Aesculapio, Vulcano, & alijs: ne uidelicet pestis, uel incēdia urbē ingrederentur, eamq; male afficerent. Ex quo Deos quidē ipsos coluerunt, sed extra urbem tamē exclusērūt: quod & Plutarcho in Romanis quæstionibus explicatur: nā Romulus primò Vulcani templum procul ab urbe constituit. Aristoteles uerò in omni doctrina excellens, templa quedam deorum intra mœnia habēda existimat, alia porò ext

τὸ extra moenia: sicuti & in media (inquit) urbe templum Gratiarum: quò omnes intelligerent, quantum ad officia humanitatis pertineat, gratiam bene merenti aliquam referre. Sed & sepulcra item, quæ sacra frè habita sunt, S. P. Q. R. extra urbem diu habuit: quod ipse x i i. tabulæ demonstrant, quibus cautum est, ne intra pomerium cuiusquam sepulcra forent. In quo secuti videntur Atheniensium leges, & instituta: qui pari credo ratione nullū prorsus sepulcrum in urbem admiserunt, quod ipsum ex lege Solonis decretum est, quæ in hunc modum præcipit: Ne sepulcra in urbe sunt. In tabulis autem nostris decemviralibus ita scriptum: In urbe ne sepelito, ne ue urito. Quod & M. Cicero in suis legibus copiosè prosequitur: ut in epistolicis etiam scripsimus.

De Traiano Aug. cum præfecto militum, eiusq; sermone ad eum: ac de eiusdem Imperatoris gestis, ac uictoriis maximis.

CAP. VI.

DE Traiano imperatore, eiusque rebus gestis per multa quidem memoria digna ab antiquis scribuntur. Nam & hic Plutarchum philosophum præceptorem habuit, cuius disciplinis ingenij cultum, moresq; honestissimos est adeptus: ut à Sen. P. Q. R. tanto imperio dignissimus haberetur. Sed illud interim de Traiano libitum referre, quod in Suidæ collectaneis observatum est. Cùm is igitur coram Romanis magistratibus aliquando adesset, gladium, quem gestabat, è uagina eduxit, nudumque τῷ ὑπάρχῃ exhibuit dicens: En accipe gladium: quòd si hic quidem principe dignus est, utere pro me. Sed ipsa Græca nescio quo pacto cultius atque grauius rem exprimunt: δίδου τὸ ἐίρη- τῷ, καὶ ἂ μὴ καλὸς ὑπάρχῃς. ὅπως ἴμῃ. ἰδμεν, καὶ ἴμῃ χεῖρα. Tam acceptum uerò

eius imperium militibus fuit, ac tanto amore, & affectu semper habitum, ut fines Romani imperij longe lateque diffunderit: quod apud Græcos multi, & Eutropius apud nos in Romanis annalibus ad ualentem Aug. refert: nec enim Datiam modo prouinciam, Decibalo uicto, subegit, quæ decies centena millia passuum in circuitu continebat: sed Armeniam quoque recepit, & Assyriam, Mesopotamiam, & Arabiam in prouinciæ formam redegit: ut Indiam deinde inuaderet, cum Seleuciam, Ctesiphonem, ac Babylonem clarissimas urbes occupasset, regibus partim interemptis. Vnde Traiano imperante uetus dignitas, ac illa quasi maiestas Romani fastigij ad Augustum deus aucta est. Nam & illud passim ab omnibus probatum est: ipsum quidem Traianum militarem gloriam ciuilitate animi ac singulari modestia superauisse. Ex quo illud celebre dictum, Ne sis Traiano melior, Augusto felicior.

Cautum ex XII. tabulis contra eos, qui alienas segetes excantare, & pellicere tentassent. Et Plinii uerba notata, & exposita: inibi; prodigium maximū adscriptum de agris Vetricianis.

CAP. VII.

IN decemuiralibus tabulis notatum fuit apud ueteres, eos quidem capiti obnoxios iudicari, qui alienas segetes excantassent, aut ullis ueneficijs, & carminibus pellicere ausi essent. In quo etsi uideo reprehendi Salsernas, atque alios autores, quod in eorum libris incantationes quasdam retulerint: uidetur tamen haudquaquam fuisse indignum obseruatione: cum Romana illa seueritas de re hac in duodecim cauisset: ita enim in his relatum, sicuti & C. Plinij testimonio probatum:

Ne pelliciuato alienas segetes excantando:

Ne incantanto: ne agrum defrudanto:

Ne frug

Ne frugem aratro quaesitam mox furtim depascunto.

Puberes si secanto, Cereri eos suspendunto.

Impubes arbitrato praetoris uerberanto:

Ac noxam duplionem decernunto.

Quod ego uel ob id afferendum putavi, ut eiusdem Plinij uerba facilius intelligantur: qui cum de incantamentis agat, & uerborum uiribus: In XII. inquit, tabulis etiam scriptis, qui fruges excantassent, & qui malum carmen incantassent. Ex his enim aperte cognoscimus: Excantare segetes atq; Pellicere, sacra esse uocabula, & eiusmodi incantationibus propria: sicuti Porricere exta, Procurare fulmina, Legere ossa, & alia eius generis permulta, de quibus suo loco diximus. Putamus enim maximè ad honestam eruditionem pertinere, non modò uires, ac potestatem rerum, uerborumq; cognosse: sed & etymò, & proprietatè: quod & Fabius in primis Quintilianus praecipit. Nam & poëta interdum ueteres sic ea suis carminibus inserunt, quæ ad sacra ritusq; pertinet, ut neq; sensus alicubi, nec eruditio admodum deprehendatur. Sed libet etiã (quoniã de incantamentis & ueneficijs egimus) portetum adijcere, qd à Plinio ipso notatũ est de agris Vectianis ætate Impa. Neronis pmutatis. Prodigiũ, inquit, super omnia, quæ unquã audita sunt, uideri hoc debet: cũ in agro Marrucino Vectij Marcelli, qui eques Romanus fuit, & Neronis procurator, uniuersum oliuetũ uia publicã transgressum sit, atq; ipsa prædia ex loco in cõtrarias sedes pfecta sunt. Quod in gestis etiã Neronis idẽ se Plinius exposuisse, pfitetur: etsi uerecũdia ipsa minus ad fidẽ tã p̃digiosi ac inauditi porteti inclinauerit.

Quantum pro ueritate inuigilandum, ac de Indorum philosophis, eorũq; studio pro ueritate: ac pœna perpetui silentii contra mendaces.

CAP. VIII.

f 4

Platonis

Platonis sententia est, Nihil magis spectare ad officiū philosophi, quàm cæteris omīssis ueritati assidue incumbere: quoniam hæc tam altè posita est, tamq; in tenebris obuoluta, atq; recondita, ut nihil sit æquè difficile, quàm eam indagando peruestigare, ac peruestigatam cognosse. Ex quo, ut in alijs permultis, in hoc etiam cum ueteribus philosophis placita Christianorum consentiunt, asserentium, Nihil in tota uita aut esse amplius, aut melius, quàm diuinæ ueritatis patrociniū subire, & in eius maiestate conquiscescere. Sed in Chaldæorum doctrinis, atq; Gymnosophistarū disciplinis, tam celebre atq; excultum eius studium fuit, ut eorum dogmata & leges huiusmodi homines maximè obnoxios facerent, qui in aliquo essent mendacio deprehensi. Nam in republica ipsa Indorum, primus quidem ordo ac dignitas eorum censebatur (sicuti à Diodoro, & alijs traditur) qui philosophiæ sacris occupati, optimis quidem disciplinis incumberent. Hi autem ab omni prorsus seruitio ac imperio alieni erant, & quasi Dijs accepti, defunctorū iusta curabant: tum rerum causas perquirentes, singulis anni principijs conueniebant, pluuias & uentos, calores, & frigora, morbosq; futuri anni prædicentes, uniuerso populo in communem usum consulebāt. Quòd si quis falsa prænuntiasset, haud id quidem impunè faciebat, sed perpetui silētij pœna mulctabatur, sic ut per totam uitam nihil omnino proloqui liceret. Nam & Socrates apertè dicebat: uerum quidem hominem præter cætera omnia mendacij osorem esse. Quin in Symandij regis monumento, iudiciū quoq; imagines sculptæ fuerūt, quibus ab ipso collo, ueritatis effigies pendeat, oculisq; penè clausis, ac libris circumpositis conspicuè, de qua re commodè alias scripsimus, cùm de Hieroglyphicis Aegyptiorum ageremus.

Quòd

Quòd eruditè Pythagoras hominū ætatē in quatuor partes diuisit: atq; inibi etiā de Seruio Tullio, qui Ro. ciuiū treis ætates notauerit: ex Tuberone & Gellio. CAP. IX.

EGregiè profectò & eruditè factum est à philosopho Pythagora in distinguenda, annotandaq; hominum ætate. In quatuor enim partes uitam ipsam distribuit hoc modo: πᾶσις ἡ κοῖτη, νεανίσκος ἡ κοῖτη, γέροντες ἡ κοῖτη. Has autem ætates idem Pythagoras quatuor anni temporibus condigna similitudine comparabat: uidelicet uerno tempore pueros, æstati adolescentes, autumnio iuuenes, hyemi senes. Accipit autem adolescentes puberes, sicuti etiam iuuenes uiros: quam rem & Diogenes Laertius in libris de uitis philosophorum recenset. Seruius autem Tullius, qui Rom. populi rex prudentissimus est habitus, cum censum urbis constitueret, ac illas classes pro ætate ordinaret, in treis quidē partes ciues suos diuisit, ut essent ad annum usq; xviii. pueri, & inde ad annos xlii. iuniores: supra illam uerò ætatē seniores: quod ipsum à Tuberone in Romana historia notatum est: sicuti & Gellius quoq; in Atticis retulit. Var. autem Terentius, qui est habitus togatorum doctissimus, quinq; partes hominum uitæ attribuit: itaq; omnem gradum, præter extremum in annos xv. diuidit. Primò enim ad annum xv. Pueros appellat, quòd impubes, & pueri sunt. Secūdo ad xx. annū Adole scētes tradit, ab adolescēdo nominatos. Tertio iuuenes dictos ad annū usq; xlv. eò quòd rempub. quidem domi & foris egregiè possent iuuare. Quarto Seniores, quòd ea maximè ætate senescere corpus hominum incipiat: indeq; in exitū usq; uitæ Senectus dicitur, quòd eo maximè tēpore hominū corpus senio laboret. De quo Censorinus uir Romanus copiose ad Cerellium scribit: quo loco Hippocratis

etiam medici, Solonis, & Staseæ opinionem retulit in homi-
num ætate signanda, atq; definienda: quæ apud autores
facile diligentiores comperient.

Quo commento, atq; sæuitia Iulianus Imperator coti-
tra Christianos desæulerit: ac de eius libris contra
Christum, & qui maximè illis responderunt. CAP. X.

EVsebius Pamphilus, Augustinus, & alij copiose memo-
rant, qui potissimū Romani principes, & qua sæuitia
Christianos, corūq; religionem sunt insectati. Nō enim se-
rebat S. P. Q. Rom. adusq; Constantinos Imperatores,
Christianū nomē surgere, aut amplius euagari. Verū de
Iuliano Imperat. qui Byzātius fuit, mirificū prorsus cōmē-
tum, atq; adeo callidū traditur, quo Christianos populos
ab instituto, atq; incepto suæ religionis depelleret. Non
enim ui, nō cædibus, nō tormentis, (sicuti permulti fecerūt
Imperatores, sæuissimi quidē, atq; sanguinarij) sed alia ra-
tione aggressus est, ut eos ad ueterē Romanamq; religio-
nem cōuerteret. Nā prolatis præmijs, ac dignitatibus, tum
blandimētis etiā, atq; persuasionibus sic effecit, ut is multo
plures occupauerit, quā q̄ crudeliter eos, atq; immaniter
persequēdo attriuerit. qđ & Ruffinus etiā ad Chromatiū
scribit. Idēq; tñ Iulianus Augustus edicto cavit, ne Christia-
ni hoīes, puinciarū procuratiōes haberēt, neq; ius dicerēt:
q̄ ipsa (ut dicebat) Christianorū lex uti gladio prohiberet.
Quin & cingulū militiæ nemini prorsus cōcessit, q̄ Roma-
nis Dijs ac numinibus nō imolasset. Nā sacra illa Romana
tā reuerēter, ac religiose coluit, ut uulgō etiā Victimarius
diceretur. Sed & pari edicto constituit, ne Christiani ipsi
gētiliū scholas, atq; gymnasia, adire possent: quō minus i bo-
nis studijs atq; disciplinis p̄ficerēt: qđ ab ipso etiā Marcel-
lino Ammiano refertur, ut Augustinū, Hieronymū ac Rufe-
num

nū mittamus. Ammianus enim etsi sub ipso Impatore Iuliano meruit, atq; in acie uersatus est: nescio tñ quo pacto de Christianis ipsis modestius multò, quàm aut Zosimus, aut Cor. Tacitus loquitur. Illud quoq; notādū est, de eodē Iuliano, fuisse illū Græcè ac Latine apprime doctū: tū inter alia multa libros v l i. uerbis petulantissimis contra Christum effudisse, cū Parthicā expeditionē urgeret: quibus (ut est autor Hieronymus) fortissimè responderunt, Methodius, Eusebius, atq; Apollinaris: sed hæc alibi copiosè disserui.

Quàm egregiè doctus in omni philosophia Vergilius fuerit: & quo modo ea quæ de inferis, & campis Elysii scribat, ex Gobria mago transtulerit: apud Academicum Xenocratem.

CAP. XI.

PRO comperto apud omnes est, P. Vergiliū omniū philosophorum decreta atq; opiniones egregiè calluisse: quod ipsum cū locis multis probauit, tū in libro maxime Aeneidos v l i. in quo satis, abundeq; uidetur asseruisse, quantū uidelicet humanas omneis, atq; diuinas disciplinas didicerit. Sed quæ de Coccyto, & Acheronte fluuijs retulit, tū de Minoë, ac Rhadamantho, qui (ut appellat) quæstiores apud inferos sint, ac de campis Elysii, ubi beatorum anime sempiterno uo fruātur, ea quidem omnia ex ipsis philosophiæ penetralibus eruta sunt, è media Academia assumpta: etsi grammatici nostri ex Græcorū fabulis, atq; poëticis commentis accepta dicunt: nihil præterea aliud querentes, nisi quod obuium, decantatum, atq; expositum sit. Nos autem apud Xenocratem Academicum, qui Platonem audiuit, relata hæc à Socrate legimus. Is enim ex Gobria mago de animæ poenis, atq; beatitudine, hoc idem se accepisse tradit. Sed apponamus Vergilij carmen, ut facilius intelligatur, quàm Gobriæ relationi accedat:

Hic locus est, parteis ubi se uia findit in ambas:

Dext

Dextera, quæ Ditis magni sub mœnia tendit:
 Hac iter Elysium nobis: at læua malorum
 Exercet poenas, & ad impia tartara mittit.

Et paulo mox,

Respicit Aeneas subito, & sub rupe sinistra
 Mœnia lata uidet, triplici circumdata muro:
 Quæ rapidis flammis ambit torrentibus amnis
 Tartareus Phlegeton: torquetq; sonantia saxa.
 Porta aduersa ingens solidoq; adamante columnæ,
 Vis ut nulla uirum, non ipsi excindere ferro
 Calicolæ ualeant: stat ferrea turris ad auras:
 Tisiphoneq; sedens, palla succincta cruenta,
 Vestibulum exsomnis seruat noctesq; diesq;.
 Hinc exaudiri gemitus, & seua sonare
 Verberatum stridor ferri, tractæq; catenæ.

Sed nunc ea apponamus, quæ sapiens Gobrias apud Xenocrate referat ex æneis tabulis cū Xerxis ætate insulâ Delon custodiret. Didici (inquit Gobrias) ex tabulis æneis, mortaliū animas (ubi corpus exuāt) in occultiorē locū sub terrā demigrare. In quo Iunonis regia est (quā poëta noster Vergilius infernā uocat). Siquidē (inquit Gobrias) cū terræ ipsius elementū mediā orbis partē teneat, celū uerò in specie orbis sit: eius quidē mediā partē Dij calites nati sunt: alterā uerò inferiore, partim fratres calicolarū, partim nepotes. Vestibula autē ipsa eius regiōis, quæ Plutonis est, claustris æneisq; catenis undiq; uinciuntur: eos uerò q̄ prætermeāt, fluuius Acheron primò, et mox Cocytus excipit. Deinde aut ad Minoem & Rhadamanthū ducuntur, in eā uidelicet regionē, quæ ueritatis titulū præfert: ibi enim assidēt iudices cuiusq; uitā examinātes, ubi neuti quā locus est mēdacio relictus: sed enim quibuscunq; boni
 demones

dæmones in uita ipsa aspirauerint, ad Elysios cāpos, id est, piorū locū se omnes recipiūt: ubi uer quidē asiduū, uarijs omnigenisq; fructibus uiget: ibidemq; leti fontes prænitentibus undis blāditer obmurmurāt: & prata uirētibus herbis, uarijs depicta coloribus. Neq; desunt philosophantiū cœtus, poëtarumq; et Musarū chori suauissimē cōcīnētes: iocunda & grata conuiuia: tū potantiū uenusti ac hilares cœtus: letitia uerò inuiolabilis, & uitæ suauitas maxima. Nec enim frigoris illic aut æstus nimīū, sed celi pfectio: salubritate aëris, & calore solis oīa æquē amœna, atq; tēperata. Et hæc est beatorum sedes, ubi expiatis animis diuina semp mysteria celebrātur. Ac deinceps corū præterea (inquit) animos lustrari cōuenit, q̄ circa Herculē & Dionysiu accedūt: tū ex Cereris cultu atq; studio sp̄e quidē felicitatis itineris cōcipere: q̄ uerò in flagitijs, atq; sceleribus sœdē uixerint, statim à Furijs p ipsum tartarū raptātur in Erebus & Chaos, ubi impiorū regio est, Danaidumq; puellarū irritus labor, ad explēda aquis cribra nequicquā nitētū: ibidemq; Tātali sitis, Titij uiscera, Sisyphi saxū perpetim qdē reuolubile: iā & feræ truces sœuētēsq; se ultro corporibus circūplicāt: accēse ibidē facēs, quæ igne ppeti carnes oburunt: hoīesq; impij & scelesti omnigenis pœnis ac supplicijs asiduē discruciatī uexantur. Atq; hæc hætenus Platonius Xenocrates ex Gobria retulit: ut manifestò ex his cōstet, uerā esse Macrobij sententiā, qui P. quidē Vergiliū dixerit, oīs prorsus philosophiæ fuisse consultissimū.

Qui sint apud M. Ciceronem Pentelici hermæ:
ac de Pentelicis columnis, atq; lapidicinis diligenter exposita.

CAP. XII.

V Ideo & illud in quæstiōe apud doctiores, quo modo accipiēda atq; intelligēda sunt uerba hæc M. Tullij
in epist

in epistola ad Pomponiū Atticū: Hermæ illi tui Pentelici
 cū capitibus æneis me maximè delectant. In quibus expo-
 nendis nō pauci admodū imperitiſſimè incurrūt. Ego autē
 Pentelicos Hermas ita exiſtimo accipiendos hoc loco, uti
 Mercuriolos lapideos intelligamus, ex marmore uidelicet
 Pētelico: quoniā eiſmodi ſigilla Cicero in Gymnaſio (ut
 inquit) ac Xyſtis collocare cupiebat: ut qui talibus monu-
 mentis, atq; antiquitatū lautitijs miro ſtudio teneretur. La-
 pis uerò Pentelicus ex lapidicinis Pentelicorū eruebatur:
 de quibus nō Plinius modò & Strabo, ſed etiā Theopha-
 ſtus in libro de lapidibus diſſerit: quo loco celebres tradit
 lapidicinas illas, quæ Thebaica, Chia, Paria, ac Pētelica
 nominētur. Sed & Pausanias Pētelicas lapidicinas in Atri-
 de cōſtituit, quæ forēt magno pretio. Plutarchus autē Chæ-
 roneus cū Capitolij magnitudinē, atq; ingētes illas ex-
 truſtiōes deſcribit: Colūnas inquit illuc ex urbe Athenarū
 deuectas, quæ Pētelico lapide cōſtarent: quas ipſe colūnas
 (ut inquit) Athenis cōſpexerat. Sed imperāte Cæſare Do-
 mitiano ad uſum atq; ornāmētū Iouis Capitolini in urbē
 delatæ ſunt. Is enim Domitianus incredibili ſumptu atq;
 magnificētia Capitoliū inſtaurauit, cū memorabili illo icē-
 dio magna ex parte fuiſſet cōcrematū. De Mercurijs ue-
 rò, q Hermæ à Græcis dicātur, quā frequentiſſimè apud
 Græcos autores mentionē cōperias: ut Plutarchū, Thucy-
 didē, & Pausaniā, q ab Athenienſibus reſert primū fuiſſe
 inſtitutum Mercurios ipſos inter ornamenta exculpere.

Quām docile animal ac placidum ſit Elephas:
 & quōd per funes incedere diſcat: tū de Fu-
 nambulis ac Funerepis hominibus. CAP. XIII.

DE Elephātis, eorumq; uiribus, ingenio, & docilitate,
 cū multa à ueteribus producta ſint, nōnulla (ut ſit)
 quib

quibusdam audiētibus retulimus: quòd ea uidelicet animā-
tia inter cetera bruta serē obsequio, & docilitate præsēt:
sic ut ad magistri imperiū scribere, & per funes ambulare
traditū sit: quā rem uelut incredendam, & fabulosam non
sine risu quidā exceperunt, maioribusq; sibilis cōtempse-
runt. Quod ego apud ignaros homines, sordidisq; & uilis-
simis officijs occupatos, pro tēpore dissimulandum existi-
maui. Sed in tanta rerū, animātūq; uarietate, nihil tam sum-
mum, aut tam mirū uideri debet, quin & esse id possit, &
credi iure optimo oporteat (ut est autor Aristoteles) pro-
mirifica & singulari naturæ maiestate: quod in his præsē-
tim accidere par est, quæ optimis quidē autoribus, ac ho-
nestis testimonijs nitūtur. Nā quòd elephātes ipsi per funes
incedere, atq; ambulare discāt, nō alijs qdē uerbis à nobis
probari debet, quàm Annei Senecæ, qui ad hunc modū in
epistolis, Leonibus (inquit) manus magister īserit, osculatur
Tigrim suus custos, Elephātē mimus Aethiops iubet subsi-
dere in genua, & ambulare p̄ funē. C. uerò Plinius & ad-
uersis funibus eos subire testatur, & regredi magis pronis.
Sed & Mutianus autor summus affirmauit, elephātē suis-
se, qui ductus Græcarū literarū didicerit, solitū perscribere
Græcis uerbis, Ipse Egiō hęc scripsi, & spolia Celtica di-
caui. M. itē Cicero nullū esse animal refert, quod & magni-
tudine sua, & docilitate præsēt elephātis. Eos uerò homi-
nes, qui per funes ambulare soliti sunt, Græci *χοιροβάτας* uo-
carūt: à nostris autē Funābuli, seu Funerepi dicuntur: quia
uoce apud Latinos Terētius poēta, & Messala usi tradū-
tur: ut Apuleium mittamus, qui funerepos homines appel-
lat in oratione ad Seuerianum proconsulem Carthaginis.

De Mythra Deo, qui pro sole apud Persas colitur: deq;
illius simulacro, ac de Mythriacis sacris copiosè ex-
plicatum.

CAP. XIII.

Legebatur

Legebatur nuper in hortis Oricellarijs historia de Cō-
modo Antonino imperatore, qui inter alia scelera atq;
flagitia (ut traditur) etiā Mythriaca sacra homicidio pol-
luit. Quo loco dubitatum est à quibusdam nō indoctis uiris
qui aderant, quēnam sacra hæc forent, aut cui potissimum
numini dicata: quod à nobis exponendum est paulò copio-
sius pro nostro studio, atq; diligentia in ueterum discipli-
nis: & primò quidem referemus de ipso Apolline, qui My-
thra dictus est apud Persas, ac paulo post de sacris My-
thriacis. Persæ igitur (ut à multis refertur) summo cultu
atq; honore solem habuerunt, quem Mythram uocarunt,
quod & Strabo in Persis, & Herodotus, aliq; complures
testantur. Simulacrū uerò eius in hunc propè modum fin-
xerunt: ut effigies foret leonis uultū proferēs, tiarāq; pri-
sco habitu gestans, quæ utrisq; manibus cornua bubula
comprimeret. Cuius rei sensus atq; interpretatio ab ijs serè
explicatur, qui mythologica prosequuntur. Neq; illud ab
re uideri potest, quod à Papinio poëta in Thebaide scribi-
tur, cum Solis potestatem atq; nomina refert.

Adsis memor hospitij, Iunoniaq; arua
Dexter ames: seu te roseum Titana uocari
Gentis Achæmenie ritu, seu præstat Osyrim
Frugiferum, seu Persei sub rupibus antri
Indignata sequi torquentem cornua Mythram.

Sed & Capella Mineus, in Philologiæ nuptijs, Mythræ
nomen repetit his uersibus:

Te Phœbum perhibent prodentem occulta futuri.
Vel quia dissoluis nocturna admissa Isæum.
Te Serapim Nilus, Memphis ueneratur Osyrim.
Diffona sacra Mythram.

Mythriaca uerò sacra ita serè habita sunt: ut in sacrum
antrum

antrum sacerdotes conuenirent, atq; Apollinem magna ueneratione prosequentes, Myrham appellarēt: tum bo- uem ex antro correptis cornibus educerent, eumq; sacer- dotes ueluti Mythræ uictimam immolarēt: simul & hy- mnos aliq; cātica decātarēt: de quo & Suidas in collecta- neis, & Placidus etiam grammaticus pluribus dissertarūt.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCI-

PLINA COMMENT,

LIBER SE-

XTVS.

De Bellisarii principis epistola ad regem Totylam, cūm is de urbe Roma diruēda cogitaret: quibusq; uerbis ab infando consilio deuastādæ Urbis eū deflexerit. CAP. I.

DE Bellisario principe, eiusq; imperio, & gestis, copiosè alibi scripsimus: cūm tam egregia facinora gesserit, ac tā multipli- ci, tamq; uaria fortuna uixerit, sicuti in Romanis annalibus, & Procopij histo- ria legitur. Sed hoc loco uisum mihi est, non ingrātū fore legētibus, si eiusdē epistolam subijciā, quā ipse Bellisarius Græcè scriptā ad imperatorē Totylam misit, cū is urbē uictor cū exercitu esset ingressurus, ac nō paruā mœnium partē tum diruisset: nam & pulcherrima quidē ædificia, & quæ dignissima in urbe forēt, incēdi uolebat: Romamq; ipsam *μολοβοῦν* (ut inquit Procopius) efficere, ni tantum facinus suis literis Bellisarius inhibuisset, ad regē Toty- lam Græcè scriptis in hūc modū: Prudētis uiri officiū est, urbes augere, uacuasq; ornamentis implere. Quod ipsum ad eū maximè spectat, q̄ probo, ciuiliq; animo agere con-

g suenit

suevit. Si qua uerò sit urbs, quæ summo ornatu, eximiaq; pulchritudine polleat, sicuti Roma nunc est: nonne id ingenij perditissimi, atq; obnoxij dixeris, sicubi diruere illā conetur? sed enim Roma ipsa omnium quidē urbium, quæ sub cælo sunt, maxima & memoratu dignissima, nō uiri unius opere, nō breui momēto ad id magnitudinis, atq; pulchritudinis excreuit: sed regū plurimorū, uirorumq; clarissimorū airtutibus, lōgo tēpore, summa diuitiarū copia, artificioq; incredibili. Nec enim breui hmōi urbē (quam nūc uides) Romani extruxerūt, monumētū sanē cūctis posteris eximia uirtutis. Ceterū cū ita se res habeat, illud scire debes, qd' alterū necessariò sequitur: aut enim hoc in bello uictus succūbes, aut annuēte fortuna superabis. Quod si ad te uictoria ipsa declinarit, Romāq; deleueris, haud rē alienā, sed tuā, propriāq; ô Totyla, perditū ibis. Sin autē eā seruaris, regiā certe omnium pulcherrimā, atq; ditissimā posse deris. Si uerò à nobis deuictus fueris, seruata urbe atq; incolumi, gratias imortales à uictore debes expectare: sed diruta nulla, prorsus humanitate cōtra te agetur. Vt cūq; autē hac ī re te gesseris, statim fama subsequetur: quā scis quidem eiusmodi futurā, qualem tu ipse, uel opera tua portabunt. Vale. Hactenus Bellisarius. Qua in re illud notandū, quod ipse quidem Totylas (ut inquit Procopius) cū epistolam hanc sæpius perlegisset, ac æquo animo eiusmodi admonitionem accepisset, ab incœpto opere diruendæ urbis destitit: neq; mox quicquam contra urbem molitus est: quod abunde in historia ipsa Procopij scriptum est.

Quā sit cautim loquendū apud principes: tum de rege Persarū Cābyse & Traxaspe nobile exēplū: & quomodo præstāt apud Persas qui amplissimē bibunt. CAP. I.

NVper habitus sermo est inter doctiores, quantum in uitæ officijs proloqui, & quo tēpore deceat: quoniā nihil ferē magis in uita noxiū, atq; perniciosum est, quā

intēpestiue aliqd pferre: p̄sertim apud p̄cipes, à quibus id totū facīle pōt effici, qđ libitū illis sit. Ad hoc autē exēpla aliquot in mediū pro re sunt allata ex Græcis atq; Romanis historijs: ut de Callisthene philosopho, & poēta Philoxeno, alijsq; cōpluribus. Sed exēplū de rege Persarum Cambysē, ac Traxaspē, uisum p̄fectō est dignū ingenio barbaro, atq; truculēto: cuiusmodi Cābyes fuerit, regum quidē Persarū sēuissimus. Nā cū is Traxaspes, qui regi charissimus erat, nimīū uini auidū regem, & usq; ad ebrietatē p̄fundi uideret, eū liberius summonuit, ut parcius mero idulgeret: parū dignū referēs, in rege accusari ebrietatē: quē uidelicet oculi hoīm atq; aures sequerētur. Quibus uerbis iratus Cābyes, Et ostendā, inquit, tibi ex ipso uino regē haud sibi excidere, neq; mēte labi, aut oculis caligare: sed et manu, et oculis suis p̄bē officiū suū p̄stare: & simul cōpit liberius bibere, atq; capacioribus poculis se ipsum pluerē. Ac iā factus uinolētus, Huc, inquit, ô Traxaspes, filiustuus p̄cedat: tū iubet adolēscētē sublata super caput sinistra manu p̄cul cōsistere, & interim capit arcū rex, intēdēsq; illū, Probabo nūc, inqt, falsum esse qđ obiurgas: & i cor ipsum adolēscētis aciē simul ac spiculū direxit. Cūq; illud p̄ libidine fixisset, propē accessit, ac discisso adolēscētis p̄ctore, spiculū, iquit (ut dixerā) i cor ipsum aspicias? nūquid ô pater mihi excido? aut i ictu aberro? Pater aut Traxaspes factus iā suo malo i loquēdo prudētior, fortunēq; regiæ, et sēuitiæ obsequēs, Nec ipse, iquit, Apollo certius atq; aptius arcū intēdisset. Quā rē nō Herodotus modò Halicarnassēus i Persica historia, sed Anneus et Seneca retulit. Cōsuetudo aut apud Persarū pp̄los fuit, ut hi nobiliores crederētur, atq; i agēdis officijs aptiores, q cū se uino admodū pluerēt, mēte ipsa cōsisterēt: neq; à rōne

discederent. Ex quo Cyrus regis Darij filius, cum ad Lacones epistolā de se scriberet, nō modò seipsum in magica disciplina præstare fratri Artaxerxi asseruit: sed in potādo mero adeo excelluisse, ut cū cæteris foret bibacior, mēte tamen cōsisteret. qd' à Plutarcho etiā Chæroneo traditur.

Non esse populo inuulganda, quæ arcana in sacris sunt: ac Vergiliū carmen expositū ex Eleusinis sacris: Procul ō procul este profani: & item de Numenii somnio digna obseruatione historia.

CAP. III.

EGregiè Plato & prudenter alicubi docet, non esse illa populo aperienda, & inuulgāda, quæ sacra & arcana in mysterijs sunt: quoniā indignū prorsus, ac fœdum sit, ab eiusmodi hominibus ea illotis manibus tractari, quæ initiatis duntaxat animis, ac expiatis patere debent. Ex quo meritò laudati sunt Pythagorici philosophi, qui propria dogmata & præcepta inter suos tantum seruantes, nemini alteri indicabant: quod Hebræi etiam in sacris legibus diligentissimè obseruarunt. P. autem Vergilius, qui mores uarios, ritusq; ac religiones optimè tenuit, non temere illud ad Sibyllæ nomen retulit:

Aduentante Dea procul, ō procul este profani,
Conclamat uates, totoq; absistite luco.

Id enim ex Eleusinae Cereris initijs assumptū à poëta est: in quibus (ut ueterum probat autoritas) eos dūtaxat admittebant, qui forent initiati: quod ab ipso præcone agebatur, procul esse profanum uulgus acclamante. Vnde illud Flacci perelegans: Odi profanum uulgus & arceo. Quando & Valerius Soranus non aliam ob causam dicitur obijisse, quā quòd patrios deos, eorumq; nomen cōtrarius Romanæ religionis inuestigauerit. Qua in re libet etiā Numenij Pythagorici somniū apponere, quò facilius intellig

telligatur, nihil fœdus, aut scelestius habendū, quàm mysteria occulta religionis in uulgus prodere. Sedenim Numenius ipse, quanquam in philosophia uir excellens, in eo tamen offensam numinum subiuit, quòd Eleusina uidelicet sacra interpretari, ac uulgo promere ausus sit. Quò factū est, ut in somnio Deas quidē Eleusinas uiderit forma et habitu meretricio ante apertū lupanar prostantes: cūq; huius rei causam diligēter Numenius quæreret, cū bile admodum, & irata fronte illi responderūt, ab adyto se ueteris pudicitie ab eo abstractas, seq; omnibus passim pstitutas. Itaq; facilē mox Numenius culpā agnouit: cū nihil esse petulātius diceret, quàm de rebus diuinis ac religionis arcanis citra uerecundiam agere. Habes hoc & in primo Macrobij commentario ad Eustathium filium, in quo de Repub. Marci Tullij disputat.

De Gallonii sumptu & dapibus, uerba in oratione Ciceronis exposita: atq; ibidem Luciliani uersus apposti: cū Horatiana imitatione de Gallonii acipēsere. CAP. IIII.

LEgebatur nuper oratio M. Tullij pro P. Quintio: et cum quidam benè literati, atq; eruditi, adessent: orta est addubitatio de historia Gallonij, & eius luxu, in his uerbis: Non ut dominantur illis, qui relictā uirorum bonorum disciplina, & quæstum, & sumptū Gallonij sequi maluerūt. Quis igitur hic Gallonius apud M. Cicronem sit, facilius dubitatur ab eruditis, quàm explicatur: nos autem in Lucilianis uersibus pridem legimus, Publium hunc Gallonium fuisse postremæ gulæ hominē, & in cupedijs, et lautioribus cibus assiduè uersatum. Vnde ob eam rem & Lælio uiro sapienti Gurges est appellatus. Nam & Flaccus Horatius eundem Gallonium fuisse præconem aliquando testatur, atq; eius mensam acipēsere magno infamem:

quod ex Lucilij poëta satyra mutuatus est. Versus autem Lucilianos, quoniam lepidissimi sunt, libitum est adijcere: sicuti & M. Cicero in libro de Finibus refert ex satyra ad Lapathum:

Lælius præclare & recte Sophos, illeq; uere
O' Publi gurges Galloni ex homo miser inquit.
Cœnasti in uita nunquam bene, cum omnia in isto
Consumis squilla, atq; acipensere cum decumano.

Sed & Florens Tertullianus Curij aleam, Apitij gulam, & Gallonij sumptum, & Antonij ebrietatem incescit: ut ex his omnibus facile quisquam intelligat, quid in oratione M. Tullij Gallonij sumptus significet: quin Romæ etiam inspeximus hanc de C. Gallonio & uxore inscriptionem in marmoreo lapide:

D. M. GALLONIAE. C. F. QVAE EPI-
CHARIS. C. GALLONIVS. C. F. VIP.
MARITIMOS ET PATER FECIT.

Quibus uerbis Caracalla Imper. cum Iulia nouerca, pudore uendito, sit congressus: quantūq; flagitii & malorum ex nimia imperandi licentia oriatur. CAP. V.

Notum carmen est, & apud ueteres olim in urbe celebratum:

Cui plus licet, quàm par est: plus uult, quàm licet.

Hoc enim in uita mortalium ferè accidit, ut cum imperio ipso, licentia maior in dies fiat. Vnde omnia propè scelera ac flagitia, reiectis legibus, oriuntur. Quod ipsum infinita quidem exempla testantur, quæ in Græcis ac Romanis annalibus passim leguntur. Sed illud uisum mihi est dignum relatu de Antonino Augusto Caracalla, eiusq; coniugio. Nam cum Iuliam nouercam haberet: eaq; egregia forma & eleganti præstaret: fortè accidit, ut corporis par-
tem

tem presente Antonino Imperatore Paulo incautius nudaret: quæ cōspecta, cum in eam procliuius exarsisset Antoninus, Velim, inquit, si liceret. Iulia uerò (ut ingenia mulierum sunt) arrepta statim occasione, Si libet, licet, respondit: Leges dat Imperator, non accipit. Quibus auditis, Antoninus idem Caracalla ad obeundum scelus audacior factus est, ac nuptias cum nouerca Iulia celebrauit, et ad parricidium (ut inquit Spartianus) adiunxit incestum: siquidem Iuliam duxit uxorem, cuius filium paulo ante occiderat. Ex quo perlepido scommate Helij Pertinacis illusus est, cum eundem non Parthicum modò, Alamānicū, & Arabicum Imperat. sed Geticum etiam appellauerit.

Neque autem adhuc Mario Maximo assentimus, qui eam meliorem esse rēpub. atq; tutiorem dicit, in qua Princeps ipse malus est, quàm in qua sint amici principis mali: nā facilius est (ut apparet) à bono principe malos corrigi, quàm malum principem à bonis superari: et si huic sententiae Iulius quoque Capitolinus parum accedat, sumpto de Imperio Domitiani Augusti exemplo: quod alibi etiam latius explicauimus.

De studio philosophi Euclidis in bonis disciplinis: ac de Hieronymo etiā, q̃ uehemēter & assiduè inuigilaret: tū quib⁹ p̃ceptorib⁹ atq; urbib⁹ doctrinā accepit. CAP. VI.

Probè factum est à ueteribus, qui Euclidis philosophi studium atq; eruditionem summis laudibus sunt prosecuti. Præter enim assiduam eius diligentiam, atq; labores maximos in percipiendis disciplinis, in audiēdo etiam Socrate promptum & alacrem animum probauit: sicuti philosophus Taurus retulit, uir inter Academicos Hadriani ætate excellens. Nam cum ipse Euclides, propter Atheniensium decretum contra Megarenses, non posset Athe-

nas se conferre, ad audiendum Socratem : quoniam capitale foret, si quisquam Megarenfium ab Athenienfibus effet comprehenfus: non tamen putauit magis periculi rationem habendam,quàm ftudiorum: fed muliebri ueste indutus, & pallio (ut inquit Gellius) uerficolorè amictus, capiteq; obtectus fub ipfam noctem à Megaris Athenas itabat : ut per noctem faltem audire Socratem, atque aliquid difcere liceret. Tum etiam fub lucem eadem ueste intectus in patriam Megaram remeabat. Hieronymus autē nofter in omnibus propè difciplinis uir fummus, non minore ftudio ac diligētia honeftis artibus incubuit. Nam & Romæ prius, & in Byzantio mox, atque Antiochia, demumq; apud Solymas plures ac uarios præceptores audiuit. Sed cū Iudæi ipfi ex ueteri lege neminem poſſint Chriſtianum edocere: impetratum eſt tandem à Hieronymo, ut Hebræam eruditionem horis faltem nocturnis liceret adire: eoq; nomine Barbanum quendam audiuit: qui ſiquando à cæteris Iudæis deprehendi metueret, Nicodemum alium, & ipſum Iudæum, in præceptoris officio ſubſtituebat: tantumq; adeo & uigilando aſidueq; componendo cōfecutus eſt Hieronymus, ut plura quidem idiomatica egregiè didicerit. Quod ipſe etiam Auguſtinus in libro ad Cyrillum de Hieronymo teſtatur: qui cum ſcribit non Hebraicam modò, Græcamq; & Chaldaicam, ſed Latinam, Perſicam, Arabam, ac Medam percepiffe: et ſi plerique affirmant, hunc ipſum librum minimè Auguſtino adſcribendum. Illud certè notiſſimum, quòd idem quidem Hieronymus in humanioribus literis Aclium Donatum atq; Victorinū audiuit. In ſacris uerò Gregoriū Nazianzenum, Apollinarem Antiochenū, & Didymum Alexandrinum: ſicuti ex Iudæis Barbanū quē diximus: hūc enim

Hierony

Hieronymus nocturnum præceptorem appellat. Sed hoc totum copiosè Hieronymus refert in epistola ad Pammachium & Oceanum: modestè tamen, ut hominem decuit, posteritatis causam, atq; religionis agentem.

De x v i. cæli regionibus, & quæ nomina sint adscripta: ex Mineo Capella relatū, & alia obiter addita. CAP. VII.

DE ueterum Dijs atq; numinibus complura quidem & Latinè & Græcè scripta leguntur: nec enim defuerunt qui libros integros huic operi dicauerint. Nos autem ea nunc obseruanda putauimus, quæ cæli regiones designarūt, quibusq; locis propria numina sunt attributa, sicuti prisca illa theologia existimauit. Vniuersum igitur cælum in regiones x v i. signarunt: ut quaternario numero quamlibet partem absoluerent. Primo enim ipse Iupiter optimus maximus collocatur: quem à iuuando patrem genitoremq; omnium dixerunt: cui collegas x i. faciunt, ut à Q. Ennio scriptum est. Qui uerò subsequuntur Dij, à Capella Mineo Iouis milites appellantur: nam post ipsum Iouem Dij Consentes, Penates, qui & Patrij & Genethlij, Salus, ac Lares, Ianus etiā, & Nocturnus, & Opertanei. Tertio loco Prædiatus, Quirinus, Mars, Lares militares, Iuno, Fons & Lymphæ, dijq; Nouensiles. Sequuntur deinde Iupiter Secundanus, Opulentia, & Minerva: quibus Discordiam, Seditionē, ac Plutonem addunt. Mox autem Lympha syluestris, Lar cælestis, Mulciber, & militaris Fauor. Sexto loco Ceres, Tellus, Terraq; pater, Vulcanus, Genius, & Iouis filij Pales, Fauor, & Solis filia Celeritas. Septimo Fraus ipsa, quæ Mercurio solet in rebus omnibus obsecundare. In octauo Ver, & Venulcia, ut apud Verriū notatum. Nono uerò Iuno hospita, & Genius. In decimo Neptunus, Neurita, & Lis.

In x i. Consus, unde Consualia Romæ celebrata, & Consi-
 ara nobilis. In x ii. Fortuna, Valetudo, Pauor, & Manes.
 In x iii. Sancus deus: unde quidam sancire, & sagmina de-
 duxerūt. In x iiii. Fata, seu Parca: hoc est, Decima, Nona
 & Morta, ut Cefellius tradit: siue, ut alij uolunt, Clotho,
 Lachesis & Atropos: quæ Iouis maximæ sententias exci-
 piūt. In x v. autem sede Saturnus, Iuno cælestis, Veiovis,
 ac Diij publici. Et in ultima Nocturnus, & Ianitores ter-
 restres: quod ipsum, cū ab alijs, tum à Mineo Capella ser-
 uatum est, in Mercurij atq; Philologiæ nuptijs. Neq; de
 multiplici, uarioq; Iouis nomine differendum est: cū uel
 trecentos quidem Ioues M. Varro enumerauerit: ut au-
 tor est Florens Septimius. M. autem Cicero in x vi. par-
 tes cælum ipsum scribit diuisum. Quod ex Hetruscis con-
 mentarijs sumptum est, quorum uidelicet disciplina dili-
 genti cura examinabat: qua maxima cæli parte fulmina
 ipsa & tonitrua mitterentur: quod Anneus itē Seneca, &
 C. Plinius testantur, sicuti copiose in epistolicis exposui.

De literarum notis in ueterum causis, tum de silen-
 tio in iudicijs: & Plautinus locus expositus. C A P. viii.

Moris fuit apud ueteres, ut in quæstionibus et causis
 peragendis iudices ipsi quibusdam literis rem de-
 notarent. Siqui enim absoluebantur, aut condemnabantur,
 notas ad id proprias apponebant, ueluti etiam in causæ
 ampliatione: quod à Pediano Asconio diligenter obserua-
 tum est. Nam si quis fortè à iudicibus damnatus erat, id ip-
 sum K, litera notabatur: sin erat absolutus, A, apponeba-
 tur. signum uerò ampliationis, cū res ipsa in tempus dif-
 finderetur, N, L, adijciebant: quòd ex eo non liquere si-
 gnabatur: eoq; modo causæ ampliationem nasci asserebāt.
 Quid autem intersit inter Comperendinationem & Am-
 plia

pliationem egregiè idem Pedianus explicat, qui legem quoq; Glauciam ob id latam scribit de ipsa comperendinatione: ut sententia diceretur, si esset absolendus reus: uel amplius pronuntiaretur, si uideretur damnandus: cum causæ obscuritas foret: quod & M. Cicero locis pluribus innuat. De silentio autem in causis pauci ex ueteribus meminerunt, & si apud comicos facilius id comperias: unde iocus ille maximè Plautinus à Blepharone prolatus de gemitino Amphitryone:

Dextro eodem in loco: signo eodem: apparet probe

Vt primum tonuit, cicatrix ruffula, sublurida:

Iacent rationes, filet iudicium: quid dicam nescio.

Hinc etiam (ut dixi) silentia in iudicijs, cum nihil utiq; appareat, quod ex re uel coniectura aliqua iudicari possit.

De his uerò literarum notis agitur etiam in Probi Valerij commentario, quem de notis, earumq; ratione composuit.

De mollitie Hortensii oratoris, ac Demosthenis: tum perlepida historia de Hortensii munditia, qui diem collegæ dixit, quod illi togæ structuram deturbauit.

CAP. IX.

Scriptum est ab his, qui oratorum mores & uitam explicarunt, fuisse Demosthenem in uestitu cultuq; corporis nimium affectatæ uenustatis, atq; elegantiæ: quod illi etiam probro, & quasi dedecori ab inimicis est obiectum.

Verum de Q. Hortensio paria admodum referuntur, quod is quidē uel apud Romanos ipsos tam accurato, & molli habitu, & uestibus uteretur, ut risu dignū sit, ne stomacho dicam, tanta illū mollitie, luxuq; penè fœmineo uixisse, in ea præsertim ciuitate, quæ uitæ grauitatē, ac modestiā egregiè supra ceteras coluit. Mitto enim quod idem Hortensius frequens ad speculum accederet, faciemq; ex eo queritaret, ne toga ulla parte non bellè posita uiseretur: & flu-

entes

In x i. Confus, unde Confualia Romæ celebrata, & Conf-
 ara nobilis. In x ii. Fortuna, Valetudo, Pauor, & Manes.
 In x iii. Sancus deus: unde quidam sancire, & sagmina de-
 duxerūt. In x iiii. Fata, seu Parcæ: hoc est, Decima, Nona
 & Morta, ut Cefellius tradit: siue, ut alij uolunt, Clotho,
 Lachesis & Atropos: quæ Iouis maximæ sententias exci-
 piūt. In x v. autem sede Saturnus, Iuno cælestis, Veionis,
 ac Dij publici. Et in ultima Nocturnus, & Ianitores ter-
 restres: quod ipsum, cū ab alijs, tum à Mineo Capella ser-
 uatum est, in Mercurij atq; Philologiæ nuptijs. Neq; de
 multiplici, uarioq; Iouis nomine differendum est: cū uel
 trecentos quidem Ioues M. Varro enumerauerit: ut au-
 tor est Florens Septimius. M. autem Cicero in x vi. par-
 tes cælum ipsum scribit diuisum. Quod ex Hetruscis com-
 mentarijs sumptum est, quorum uidelicet disciplina dili-
 genti cura examinabat: qua maxima cæli parte fulmina
 ipsa & tonitrua mitterentur: quod Anneus itē Seneca, &
 C. Plinius testantur, sicuti copiose in epistolicis exposui.

De literarum notis in ueterum causis, tum de silen-
 tio in iudiciis: & Plautinus locus expositus. C A P. viii.

Moris fuit apud ueteres, ut in quæstionibus et causis
 peragendis iudices ipsi quibusdam literis rem de-
 notarent. Siqui enim absoluebantur, aut condemnabantur,
 notas ad id proprias apponebant, ueluti etiam in causæ
 ampliatione: quod à Pediano Asconio diligenter observa-
 tum est. Nam si quis fortè à iudicibus damnatus erat, id ip-
 sum K, litera notabatur: sin erat absolutus, A, apponeba-
 tur. signum uerò ampliationis, cū res ipsa in tempus dif-
 finderetur, N, L, adiciebant: quòd ex eo non liquere si-
 gnabatur: eoq; modo causæ ampliationem nasci asserebāt.
 Quid autem intersit inter Comperendinationem & Am-
 plia

pliacionem egregiè idem Pedianus explicat, qui legem quoq; Glanciam ob id latam scribit de ipsa comperendinatione: ut sententia diceretur, si esset absolendus reus: uel amplius pronuntiaretur, si uideretur damnandus: cum causa obscuritas foret: quod et M. Cicero locis pluribus innuat. De silentio autem in causis pauci ex ueteribus meminerunt, et si apud comicos facilius id comperias: unde iocus ille maxime Plautinus à Blepharone prolatus de gemitino Amphitryone:

Dextro eodem in loco: signo eodem: apparet probe
Vt primum tonuit, cicatrix ruffula, sublurida:

Iacent rationes, silet iudicium: quid dicam nescio.
Hinc etiam (ut dixi) silentia in iudicijs, cum nihil utiq; appareat, quod ex re uel coniectura aliqua iudicari possit. De his uerò literarum notis agitur etiam in Probi Valerij commentario, quem de notis, earumq; ratione composuit.

De mollitie Hortensii oratoris, ac Demosthenis:
tum perlepida historia de Hortensii munditia,
qui diem collegæ dixit, quod illi togæ structuram deturbauit.

CAP. IX.

Scriptum est ab his, qui oratorum mores et uitam explicarunt, fuisse Demosthenem in uestitu cultuq; corporis nimium affectatæ uenustatis, atq; elegantiæ: quod illi etiam probro, et quasi dedecori ab inimicis est obiectum. Verum de Q. Hortensio paria admodum referuntur, quod is quidē uel apud Romanos ipsos tam accurato, et molli habitu, et uestibus uteretur, ut risu dignū sit, ne stomacho dicam, tanta illū mollitie, luxuq; penē scemineo uixisse, in ea præsertim ciuitate, quæ uitæ grauitatē, ac modestiā egregiè supra ceteras coluit. Mitto enim quod idem Hortensius frequens ad speculum accederet, faciēq; ex eo quæritaret, ne toga ulla parte non bellè posita uiseretur: et fluentes

entes sinus molliter agens, qui lateris modum elegantius, quàm Romanum uirum deceret, ambirent. Sed illud certè dignum obseruatione, eundem quidem Hortensium sic ex professo uenustatè coluisse, ut cum ad speciem mūditiemq; cultior & ornatior aliquādo incederet, diē collegæ dixerit de acceptis iniurijs, quòd is in locū angustiorē illi obuius, togæ structurā offensu fortuito destruxerat, eāq; de loco deturbauerat. Quod in suo quidē collega (ut ait Macrobius) uelut capitale est insectatus: adeo se Hortensius ad omnem uenustatis mollicitem de industria componebat, ne dicā effœminabat. Ex quo L. etiam Torquatus in quadam causa apud iudices Dionysiam illum saltatriculā, & Histriionem appellauit: quòd inter agendum argutijs, & manuum gesticationibus prænimis uteretur: quam rem copiose alibi enarrauimus.

De scuitia L. Syllæ, & Vedii Pollionis, qui seruos in piscinas coniceret ad Murenas, & de Octauii Augusti animo contra eam feritatem.

CAP. X.

Scriptū est in ueterū cōmentarijs de scuitia & crudelitāte L. Syllæ, ac Vedij Pollionis, quòd is quidē L. Sylla tanta animi crudelitate æstuauit, tamq; auidē humanum sanguinē (ut ait Seneca) bibit, ut septē millia Romanorum ciuiū interimi, atq; cōtrucidari iusserit: sicuti Appianus, alijq; permulti referūt. Sed illud de Pollione Vedio nimū quā inusitatæ, ac prodigiōsæ feritatis iudicari potest: Is enim Vedius, cū piscinas magno studio ac diligentia haberet, solitus est seruos suos occidere, eosq; piscibus uorandos præbere, ut hoīm cruore pastos comesset. Quod hercle in Romana quidē ciuitate nō scelestū modò, sed in primis nefariū haberi debet, Octauio præsertī imperāte. De qua re Septimius Tertullianus copiosè scribit, in libro quē de Pallio

de Pallio fecit. Anneus uerò Seneca cū Cæs. Neronē ad cle-
mentiā instrueret, sic inelamat: O' Vedium nulle mortibus
dignū, qui deuorandos seruos murenis obijciat, quas erat
esurus. Qua in re illud etiam accidit dignū Octauij Augu-
sti prudētia, & mansuetudine: Nā cū is apud eundē for-
tē Vediū cœnaret, ac puer qui ministrabat, crysallinū fre-
gisset, statim Veditius interim illū, murenisq; obijci iusse-
rat: sed cū ad Augusti pedes cōfugisset, auxiliū & opem
implorans, absolutus est. Quam rem libitum est Ancei uer-
bis repetere, ex libro quē de Ira scripsit ad Nouatū. Cum
diuus, inquit, Augustus apud Vediū Pollionē cœnaret, fre-
git unus ē seruis crysallinum: ex quo rapi eū ad mortem
Veditius iussit: nec uulgarē quidem, nā murenis obijci iube-
batur, quas ingens piscina continebat. Quis non putaret
hoc illum causa luxuriæ facere? seuitia erat: sed euasit ē
manibus puer, & ad Cæsaris pedes confugit: nihil aliud
petiturus, quā ut aliter periret, ne esca piscium fieret.
In quo adeo motis est nouitate crudelitatis Cæsar, ut illum
quidem dimitti, & crysallina potius omnia perfringi iue-
beret, piscinamq; cōpleri. Hinc etiam C. Plinius tradit fuis-
se à Vedio Pollione in murenis seuitiæ documenta exco-
gitata, qui eques Romanus fuit, cū in earum uiuarijs da-
mnata mancipia immergeret.

De Lecanomantia ueterum, quomodo & quibus sacris
fieri consuevit: ac de uoce & natura dæmonum, & alia
itidem ex Ioanne Zetzē repetita.

CAP. XI.

INter genera & potestates diuinationum, quas ueteres
coluerunt, pars etiam illa reponitur, quæ fieri per pel-
uim solebat, aut per solium, (ut quidam dixerunt) Græci
eam frequenti uocabulo Lecanomantiam appellāt, de qua
& C. Plinius alicubi disserit, sed paulò tamen pressius: ut
eā

eam reprehendere potius, quàm explicare uoluerit. In Græcis uerò commentarijs permulta comperies, in quibus hæc ipsam Lecanomantiam illi præcipuè exponūt, qui Academiæ dogmata sectati sunt: quoniā de Genijs ferè Dæmonibusq; & diuinandi ratione, supra cæteros philosophos diligenter & accuratè disputant: cuiusmodi sunt illa quæ à Michaële Psello de natura & uiribus dæmonum, ex Marci disciplinis referuntur. Fit etiam, inquit, uaticinatio per peluim, quæ Lecanomantia dicitur, qua & rustici sæpe utuntur, quæadmodū per aërem quoq; & per frondes, rerum prædictiones fieri solēt: sic ipsa quidem diuinatio per peluim censetur, maximeq; apud Assyrios populos in pretio est, siquidem magna ex parte cum dæmonibus cōuenit, qui à tali materia haud prorsus abhorrent. Vaticinantes igitur peluim aquā plenā accipiunt, quam cum dæmones irrepserint, leniter primò illapsi resident, sic ut subsilire quidam spiritus uideatur. Nam et si aqua ipsa in peluim fissā, secundū eius substantiam à cæteris aquis minime differat: adhibitis tamen quibusdam carminibus, ex eorū potestate maxime præcellit, ut aptior multò sit ad illum fatidicum spiritū excipiendū. Id autem est dæmonum propriū, ut cum attracti aut illecti in peluim sunt, ex eo quidem lapsu perexiguus sonus, ac significationis expers audiatur: deinde in ipsa unda oberrans, & quasi lusitans, exilem sibilum insusurrat, quo futura prænosci possint. Is enim spiritus uocē prætenuem emittit, quò ipsi dæmones minus intelligantur, & obscuritate rei facilius hominum uotis imponāt. Et reuera perexilis uocula dæmonū et exigua est: quod olim noster quoq; Venetus Hermolaus dicebat, uocē se dæmonis prætenuem, & penè subsibilantē audisse, quæ ille de Aristotelis fortè entelechia interrogatus sibi ipsi, & Geor

et Georgio Placentino, responsit. Ioannes autem Zetzes uir doctrina multiplici, totiusq; antiquitatis curiosus, de ipsa uaticinandi parte in Homerice Iliadis commentario scribit, ea referēs, que ad istiusmodi uaticinationes conueniant. Nam et ueterem et nouam Lecanomantiam tradit, et in quibus potissimum differant. Vetus enim qualis illa Vlysis: noua autem, que ex aqua *ἐν λεκάνῃ*, et in qua aurum, argentum, electrum, æra et lapides, aliq; id genus ueniebant. Nullæ uerò adesse mulieres, aut aliqui cum mulieribus coinquinati poterant. Sed et uestes, et cætera ad id instrumenta ab eodem Zete referuntur, sicuti alibi dictum est.

Quibus elementis, atq; initiis animantia dicantur constare: ac de Quinta essentia ad uniuersum orbem disponendum, atq; absoluendum. Ibidemq; Mercurii uerba relata, & Vergilii carmen expositum. CAP. XII.

Qui de elementis animalium, atq; principijs diligenter scripserunt, omnia quidem animantia tradunt ex quatuor elementis constare: hominem uerò ex iisdem, ac diuino etiam spiritu, quem alij Quintam essentiam, seu Perfectionem, uel Harmoniam dixerunt: quæ per uniuersum decurrere, atq; transmeare facillimè posset. Dicunt igitur ab ipsa terra carnem haberi, ab aqua humorem, ab aëre anhelitum, ab igne feruorē, à diuino spiritu ingenium, seu maius rationē: quod ipsum et philosophi aliquot asserunt. Romani autem Theologi, ut Val. Soranus, Var. Terentius, et Figulus, sub nominibus deorum hoc totū intellexerunt: quos geniales uel patrios uocarunt: quoniam sunt hæc omnium quidem rerum semina, atq; principia, quæ Græci τὰ σοιχῶνα appellant: tametsi Lunam quoq; et Solem (ut est autor Festus) cum reliquis signis in-
ter

ter geniales deos conscripserunt. Poëta autem Vergilius, ut in omni philosophia egregiè doctus, ad hunc modum id exequitur sub Anchisæ persona:

Principio cœlum, ac terras, camposq; liquentes,
 Lucentemq; globum Lunæ, Titaniq; astra
 Spiritus intus alit: totamq; infusa per artus
 Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
 Inde hominum, pecudumq; genus: vitæq; uolantum,
 Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
 Igneus est ollis uigor, & caelestis origo
 Seminibus, quantum non noxia corpora tardant.

Quam rē noster Vergilius ex adytis uidetur Academiæ (ut alia permulta) transtulisse: siquidem à Platone philosopho assertum est, Deum ipsum, cum molem hanc totius orbis construere atq; disponere decreuisset, animam quandam, seu spiritum uel rationem excogitasse, cuius sapientia uniuersus ferè orbis aptissimè componi, atq; adornari posset, & ad rerum ordinem, & ad singularem decorem. In qua sententia & Mercurius Aegyptius fuit, qui diu ante Platonis ætatē floruit: cuius uerba hoc loco subiiciamus, quò cumulatius hoc totum percipiatur. Animātium, inquit, corpus ex quatuor elementis constitutum est à Deo: habet enim aliquid in se ignis, aliquid aëris, aliquid aquæ, aliquid terræ: neq; tamen ignis est, neq; aër, neq; aqua, neq; terra. Quæ faciliè probari possunt: nam terræ ratio in carne est, humoris in sanguine, aëris in spiritu, ignis in calore uitali. Sed neq; sanguis à corpore secerni potest, sicut humor à terra: neq; calor uitalis à spiritu, sicut ignis ab aëre: adeo rerum omnium duo sola reperiuntur elementa, quorum omnis ratio in nostri corporis fictione conclusa est. Itaq; ex rebus diuersis ac repugnantibus homo factus est, sicuti & mūdus ipse ex luce ac tene

bris, ex uita & morte. Quæ duo inter se & in homine pugnant : ut si anima superior euaserit , quæ ex Deo trahit originem , sit immortalis , & in clara perpetua luce uersetur : sin corpus euicerit animam, suoque imperio subiecerit , in tenebris sempiternis , atque in obitu delitescat. Idipsum et Brachmanæ asserunt , ut copiosè probatur eorum decretis. Sed hæc de altioribus disciplinis theorematâ, maiorem sibi curam, atque otium requirunt: quæ secreto operi explicanda reseruamus.

Relatum de Carmanis populis, quàm mirifica sit eorum consuetudo in suspendendis occisorum hostium capitibus, & eorum linguis esitandis. CAP. XIII.

INter alia, quæ de Carmanis populis memorantur, illud etiam uisum mihi est admodum mirificum, neque indignum, quod à nobis repetatur, qui ex eorū numero sumus (ut inquit eleganter Augustinus) qui scribendo proficimus, & proficiendo scribimus. Relatum est igitur, neminem apud Carmaniæ populos uxore posse ducere, nisi caput occisi hostis ad ipsum regem detulerit. Rex autē craneum (seu caluarias, ut Celsus appellat) occisorum in regia statuit : linguam uerò è faucibus auulsam minutatim concidit, panemq; permistam illi degustandam porrigit, qui ad regem caput amputatum pertulit : tum suis familiaribus atque aulicis ceu sapidissimum cibum edendum præbet. Quin apud eosdem ille rex haberi solet celebratior, atque præclarior, ad quem plura occisorum capita deuehantur. Quod cum alij, tum Strabo in geographia testatur, uir in omni antiquitate peruestiganda solertiæ singularis.

PETRI CRINITI
COMMENTARIORVM
DE HONESTA DISCI-
PLINA LIBER
SEPTIMVS.

De ingenio & eruditione Gregorii Nazianzeni & Basilii : & quo affectu ac studio simul ab humanis literis ad sacras & diuinas concefferint.

CAP. I.

QVANTVM naturæ similitudo, et studiorum ratio in conciliandis hominũ animis atq; coniungendis possit, satis testantur philosophorum libri: in quibus exempla etiam nõ pauca referuntur, tum Græcorum hominum, tum Latinorum. Sed cum fortè eorũ mores atq; uitam considerarem, qui in Academia Christiana maximè præstiterint, dignũ memoria putauì, quod à Rufino Aquilegensi (qui Didymum Alexandrinũ habuit præceptorẽ) scribitur de Basilio, & Gregorio Nazianzeno, eorũq; singulari inter se affectu, et diligetia. Sedenim Gregorius idem (qui ex Nazianzo oppido fuit) cum præclara eloquentia foret, atq; Basiliũ egregio affectu coleret, tantũ cõfusus est eius animo, atq; amicitia (nam simul rhetoricam docebāt) ut sedentẽ illũ, ac rhetorica præcepta exhibentẽ, de officio (ut inquit Rufinus) differendi deponeret: atq; iniecta manu ad Academiã Christi perduceret: in qua altioribus disciplinis, ac diuinis mysterijs studio indefesso, et solertia singulari, per annos tredecim incubuerũt, quò ueritatis arcana generi humano uberius atq; cumulatius explicarẽt. Sic enim de utroq; idẽ Rufinus ad Chromatiũ scribit; Gregorius & Basilius episcopi, ambo nobiles, ambo
Athe

Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio egressi ad rhetoricam profitendam imperante Theodosio Augusto rogabatur. Nam & Hieronymus hunc ipsum Gregoriū, nō modò ut optimū præceptorē in optimis disciplinis agnoscit: sed & eloquētissimum uirū meritò appellat. Sequutus autē in ipso dicendi stylo Polmonē Laodiceū traditur: ac inter alia permulta cōtra Iulianū Imperatorē librū pro re Christiana egregiē scripsisse: quòd ille cōtra Christū impudētissimè libros aliquot in expeditione illa Parthica effuderit: quod ab eodē Hieronymo locis pluribus relatū est.

De Hieroglyphicis Aegyptiorum literis: ac de uulture, & ape, eorumque Symbolo: tum de cruce etiā ipsa nobilis consideratio.

CAP. II.

DE literis Aegyptiorum, quæ hieroglyphicæ appellantur, cum apud ueteres autores mentio est, tum in obeliscis etiam nunc cōsiderari hoc potest: in quibus figuræ illæ, & effigies animantium diuersorum, herbarumq; fluuiorum, & arborum, sculptæ eius gentis philosophiam designant: sicuti Strabo & C. Plinius grauissimi autores testantur. Nam in obeliscis regum Sesotidis atque Senno-
sornei, qui ex Aegypto in Urbem deuecti sunt, per eiusmodi Symbola & Hieroglyphicas notas, rerum naturæ interpretatio adnotata est: ita enim Aegyptiorum philosophia creditur primò illustrata, quod ab eodem Plinio & alijs traditur. Inter alias uerò effigies, scarabeos, apes, fluuios, boues, uultures, aliāq; id genus notare consueuerunt. Porro ex ipsa effigie apīs, symbolum regis signabatur: quòd is in obeundis uitæ officijs, non minus iustitiæ, quàm dulcem mellis clementiam habere debeat. In uulture autem naturæ genium, ac maiestatem indicabant: quòd inter has uolucres foemina duntaxat inueniantur. De quo & Mar-

cellinus Ammianus in Romana historia scribit, & Plutarchus item Chæronæus. Quin illud etiam multò magis considerandum est, de signo ipsius crucis. Volebant enim Aegyptij sacerdotes, ac philosophi, per eius effigiem spectantur salutis intelligi: quod & Ruffinus autor diligens in sacra historia refert, inter sacerdotales literas dicens relatum crucem, quæ uitam uenturam allegoricè designabat. sed hanc partem πῶς τὴν ἐροῦσιν αὐτῶν ἡ Αἰγύπτου copiose explicauimus in epistolicis: ea scire omnia reserentes, quæ arcanæ ista Aegyptiorum sacra denotarent.

Factum memorabile Octauii Romani oratoris cum rege Antiocho: & de sagminibus legatorum, quæ in clarificatione gestabant: ex Iurecōsultis & aliis. CAP. III.

NOtatum est in Roma. exemplis de C. Octauio, & eius ingenti animo, quem in legatione ad regem Antiochum egregiè probauit, ut hominem decuit Romanum, & in omnibus uitæ officijs maxime præstantē. Nam cum fortè rex Antiochus dilaturum se responsum diceret, neq; tum aliquid Romano oratori respondendum putaret, Octauius inibi uirga (quam manu tenebat) locum circumscripsit, & prius, inquit, o rex quàm hoc ipso circulo egrediare, responsum dabis. Qua in re miratus hunc animum rex Antiochus in Rom. ciue, pro tempore dedit responsum. Sed in ea mox legatione idem C. Octauius interfectus fuit: quò factū est, ut S. P. Q. R. statuam illi (ut inquit Plinius) in rostris loco quidem oculatissimo, poni iusserit. Neq; illud ignorandum est, quòd ipsi legati uirgam gestare apud ueteres consueuerunt, sicuti etiam sagmina, & uerbenas, si quò clarigatum accederent: id est ad ea clara uoce repetenda, quæ ad ius Romani populi pertinerent. Vnde Martianus etiam Iurecōsultus (qui à Didio Iuliano iussus est occidi) sanctum refert

refert à sagminibus dictum, sicuti in Pandectis habetur: Sanctum est, inquit, quod ab iniuria hominum defensum, atque munitum est. Sanctum autem dictum à sagminibus: sunt enim Sagmina, inquit, herbae quaedam, quas legati Po. Rom. ferre solent, ne quis eos uiolaret, sicuti et Græcorum legatis accidit. Quin et Sextus Pompeius de uerborum significationibus lib. xxi. Prouerbenis, inquit, sagmina accipi, quod ex loco sancto à consule Prætorēue, legatis proficiscentibus ad fœdus bellumq; indicendum, traderentur: unde illud Næuium,

Ius sacratum Iouis iurandum sagmine.

Mittimus autem quæ Liuius et cæteri de hoc scripserint, ne studio magis ambitionis, quàm ueritatis indultum uideri possit.

Qui de ingenio dæmonum scripserint, ac de Gnosticis & Euchætis, quibusque sacris dæmonem se concipere purarent, digna memoria obseruatio. CAP. IIII.

Inter philosophos ueteres, qui et ingenio clari, et doctrina præstiterunt, maximè quidem Academici numerantur. Hi autem de Genijs multa ac Dæmonibus scribentes, diligenter obseruauerunt, quo habitu sint, quaq; potestate polleant: nam habere illos uires maximas, et in quaq; re mira quaedam efficere, pro comperto affirmant. Quod et Christiani philosophi pari consensu asserunt, ut Psellus, Origenes Adamantius, et Augustinus in eo præsertim libro quem de potestate dæmonum composuit. Sed quo pacto quibusq; sacris Euchætæ et Gnostici dæmonē se olim concipere dicerent, dignum profectò memoria est: cum inter alia quoq; portenta, ac prodigia magicæ uanitatis, id ipsum merito referri possit. Nam diuinationis genus, quæ Necromantia dicitur, in hunc modum fieri solitū ab ipsis

h 3 quidem

quidem Gnosticis inuenio, qui alio uerbo ἐν Χάριτι uocātur. x. Cal. Apri. quo die IESVS Christus à Iudæo populo cruci affixus est, conuenire hi solēt cum puellis sibi notis, qui Gnostici dicūtur: tū peractis quibusdam sacris, atq; luminibus extinctis, simul coitū incunt uel cū sorore, uel cū filia, nec ullam prorsus rationē habēt affinitatis. deinde autē nono mēse in eundē locū redeūt, puellasq; aduocāt, & natos infantes ab illis accipiūt, eorūq; corpus circumcidunt: tū effluēte undiq; cruore phialas implēt, & puerorū simul corpora cremantes, cinerēq; accipientes, cruori cōmiscēt, atq; eo cōdimēto epulas et pocula clam ubicunq; incedant cōdiunt: tum his quidem sacris & alimentis diuinos quasi characteres in illis imprimi, atq; infundi existimāt: ac ipsa etiam dæmonia liberior cōcipi & felicius retineri. Sed idē præterea Gnostici dogma propriū ab insano quodam (ut inquit Psellus) acceperūt: quorū opinio sit, ut unus omnino Pater credatur, cui filios duos adscribūt, antiquiorē primū, alterū uerò iuniorē: Prīcipia autē tria: nā patri sup̄cælestia tantū, iuniori autē filio cælestia, seniori subcælestia gubernari reſtrūt: quod ipsum dogma, nihil firē (ut inquit Psellus) à poëticiſ fabulis, anilibusq; ineptijs abhorret. Quæ res nō ab Augustino ac Eusebio tantūm ridetur, sed à cæteris quoq; sacris autoribus, q̄ pro ueritate ipsa, et religione summis qdē laboribus atq; diligētia excubātes cuigilarūt.

De Maximiani Imperatoris ſequitia in Christianos, & quòd affectus morbo animū cōmutarit: tum eiſdem ediūm positum pro religione ipsa Christianorum. CAP. V.

INter alios plures, qui Christianam religionē crudeliter perſecuti ſunt, Valerius Maximianus numeratur: qui uarijs tormentorum, ac pœnarum generibus Christianos ipſos peſſimē affecit: quod ab Augustino, Eusebio, alijsq; copio

copiosè exponitur. Sed is tamen Maximianus cum in tabificum morbum, atq; pestilentem incidisset, ac illi à medicis relatum foret, non aliter posse illum morbum curari, nisi à Christianorū sanguine & cadibus abstineret. Quibus auditis, Imperator Maximianus edicto cauit, ut quicunque essent Christiani suum numen ac Deos extra omnem iniuriam colerent: ac ritè in religione perstarent. Sed libitum mihi est hoc ipsum edictū Maximiani Imper. & Constantini Augusti referre, in quo aperte constabit, quantū Christianæ religioni Maximianus cōcesserit, homo alioqui sæuissimus, & Imperator orbis terrarum, & qui annos plures Christianos ipsos crudelissime fuisset infestatus. Nam idem Maximianus natura quidē atrox, atq; sanguinarius fuit: quo etiam (ut à quibusdā traditur) nullū propè animal in tota uita crudelius habitū est. Edictum hoc est, quod per omneis fere urbes pro decreto Imperatoris dicitur publicatum. Imp. Cæs. Maximianus inuictissimus Augustus, pōtifex Maximus, Germanicus, Aegyptiacus, Thebaicus, Sarmaticus. v. Persicus. ii. Carpicus. vi. Armenicus, Medorum & Adiabenorū uictor, Trib. pōtifex. x x. Imper. x ix. cos. viii. pat. pat. proc. & Imper. Cæs. Flavius. Val. Cōstantinus Pius, felix, inuictus, Augustus pont. Imper. v. cōs. iiii. pat. pat. proc. Inter cetera, quæ ad usum reipub. decernimus, primò quidē uolueramus, secundum antiquas leges, & publicam Romanæ obseruantie disciplinam omnia moderari: inter quæ etiam hoc addere, ut Christiani, qui paternā religionē reliquerant, ad eam rursus reuerterentur. Sed quoniā suo quodam iudicio tanta eos obstinatio huiusce rei habuit, ut nullo modo ad cultum antiquæ religionis redire uellēt, quæ à maioribus nostris fuerat instituta: sed eò magis pro uolūtate sua unusquisq; legē sibi ipsi cō-

stituit, et in locis diuersis plebs diuersa cōcurrit: cumq; his propositū à nobis edictum fuisset, ut ad patrias leges redirent, & ueterū autoritate constitutas: pleriq; illorū magis se periculis subijcere, cædes que innumeras perferre, quam præceptis talibus obedire maluerūt. Quoniamq; in eadem adhuc sentētia permulti obstinatius agūt, ut nec dijs Romanis honorem ullum redderēt, neq; suæ religioni satisfacerēt: pro nostra clemētia atq; mansuetudine, quam omnibus exhibemus, etiam nunc erga Christianos putauimus probandam: ut rursus Christiani sint, & coctus habeant, & conuenticula, in quibus orare consueuerūt, construere, atq; ædificare possint: ita tamē, ut nihil contra publicā disciplinam faciant. Alijs uerò locis, atq; epistolis, satis indicauimus, quid eos oporteat obseruare. Vnde hac nostra indulgentia illis concessa, suum Deum exorare debent pro salute nostra, & pro Reipublicæ statu, ut ea integra atq; incolumi, ipsi etiam securi agere in proprijs laboribus possint. Hoc autem edictum ex Romano sermone Pamphilus Eusebius in Græcam linguam conuertit: cui ab Imperatore Constantino cōcessum est, ut Annales, ac gesta Cæsarium euoluere, ac pro arbitrio legere posset: unde sacram historiam pari studio atq; doctrina conscripsit, quam deinceps Tarrantius Ruffinus, uir magna doctrina & lectione multiplici, in Latinum sermonem transtulit.

De municipibus Rom. Pop. & quid apud Horatium sit, Digni cērite cēra, expositum eius carmen: tum quibus causis atque rationibus municipes Romani essent, copiosè explicatum.

CAP. VI.

IN iure ciuili Romano permultæ quidem rationes afferuntur, quibus S. P. Q. R. quosdam populos atq; municipes non tantum iure Quiritū donauerit, sed multis etiam

oncr

oncribus, atq; damnis exemerit : cuiusmodi nominatur At-
tellani, Carites, Prænestini, & eiusmodi alij. Primi autē o-
mnium facti sunt pop. Rom. municipes Carites: & hi qui-
dem (ut est autor diligens Gellius) sine ullo iuris suffragio:
quoniam bello Gallico sacra Romana recepissent, eaq; di-
ligentia singulari custodissent. Vnde etiam tabulæ Carites
appellatæ sunt, in quibus Censorū potestas, eorum nomen
referebat, qui nota aliqua uel ignominia foret insignes. Ex
quo eruditè Flaccus in epistola ad Numiciū, Dignos cæ-
rite cæra appellat Romanos, quoniam luxu, atq; uolupta-
tibus turpissimis tenerentur: quæ tamen locū Horatiani in-
terpretes ineptissimè (ut alia permulta) exposuerunt. Hir-
piorū uerò familiæ, qui in Phaliscorū agro essent, ob mi-
rificam quidem causam ab omni militia & munerū cura
uacationē habuerunt, quod hæ quidē nudatis pedibus im-
pune super ignē sacris quibusdam incederent: quod ut faci-
lius probari possit, C. Plinij uerba subscribemus. Haud pro-
cul Vrbe Roma (inquit) in Phaliscorū agro familiæ sunt
paucae, quæ uocantur Hirpiæ, quæ sacrificio annuo, quod fit
ad montē Soractem Apollini, super ambustam ligni struem
ambulantes, nō adurantur, & ob id perpetuo senatuscon-
sulto militiæ, omniumq; aliorū munerū uacationē habent.
Prænestini autem populi, cum in ius Coloniae relati essent,
ob eā causam à Tiberio Imper. municipes facti sunt, quod
in Prænestinis finibus iuxta oppidū ex capitali ac fontico
morbo Cæs. Tiberius cōualuisset: eoq; nomine municipij
gratia illos donauit: quod Hadrianus Imper. in oratione
de Italicensibus retulit. In hoc tamē Municipēs à Rom. ci-
uibus differebant, quod neq; magistratus capere, neq; ius
suffragandi habere poterant, sed munerū tantum ciuiliū
atq; militariū erant participes: sicuti à Verrio Flacco, &

Festo scriptum est: nam & Gellius inquit *municipes ipsos honorarij quidem muneris cum pop. Rom. fuisse partici-*
pes. Festus uerò Pompeius eruditè ac prudenter refert, tri-
 plici modo *municipia* intelligi. Sicuti cum pars aliqua ci-
 uitatis in Urbem iure *municipali* cōmigraret: quales Fun-
 dani, Formiani, Cumani, Accrani, Lanuuii, Tusculani:
 qui paucos post annos iure *Quiritum* donati sunt. Secun-
 do modo cum uniuersa ciuitas in Urbem cōflueret: ut Ari-
 cini, Carites, Agnanini. Tertio eorū dicitur, qui in ea le-
 ge ad Urbem accederēt: ut suæ cuiusq; ciuitatis *municipia*
 & *Coloniæ* forent: ueluti Tiburtes, Prænestini, Pisani,
 Urbinates, Nolani, Bobutineses, Placētini, Nepesini, Su-
 trini, & Lucenses. de qua re nō modò Iurecōsulti diligēter
 scribūt: sed & A. Gellius, & ex Verrio Flacco Pompeius.

Quo animo Cæsar Anticatores libros scripserit: & quā-
 tum Catoni inuitus concesserit, cum eius ebrietatem
 reprehenderet: aliaque non contemnenda de Cicero-
 nis inconstantia adscripta.

CAP. VII.

Dignum memoria est quod à Iulio Cæs. scriptum fuit
 de M. Catone uiro prætório: qui ex obitu dictus est
 Vticēsis: nam cū M. Cicero eius uitam, egregiosq; mores
 pluribus laudibus extulisset, parum æquo animo tulit Cæ-
 sar, eū ipsum Catonē tantopere, à Tullio in primis, cōmē-
 datū: ex quo duos libros cōtra eum scripsit, qui ex re An-
 ticatores dicerētur: in quibus omnia propè M. Catonis ui-
 tia (si qua erant) collegit: sed inter alia ebrietatē illi, uelut
 maximum probum, obiecit: quod à Cæsare tamē ita relatū
 est, ut laudasse magis hoc tantum uirum, quā reprehē-
 disse uisus fuerit. Nam cū ipse Cato plurimo uino inca-
 lisset, & antelucanis officijs esset occupatus, fortē quosdā
 habuit obuios, qui (ut inquit Cæsar) cū eius uiri caput re-
 texiss

texissent, admodum crubuit : sed ita factum adiecit, ut non Catonē putares ab illis, sed eos à Catone deprehēsos. Quā in re (ut apparet) Catonē etiam ebrium adeo reueritus est, ut uel in ipsa ebrietate uideatur illam ueræ uirtutis imaginem retinuisse: quod & Plin. Nepos testatus est: qui, haud plus, inquit, honoris à Cæsare uel autoritatis tribui Catoni potuit, quā si ebrius quoq; tam uenerabilis erat. Quòd autē mox idem Cicero Anticatones Cæsaris laudarit, plurimumq; extulerit, hoc totum uel ex eius inconstantia, uel adulationis uitio accidit: ut qui fortunæ obsequi, ac tēpori, inuitus mallet, quā constanter succumbere. Ex quo ea, inquit, laudatio tota relaxata fuit, sicuti ad Pomponiū Atticiū scribit. Et diu sanē inimicitia inter Cæsare & Catonē uiguerūt: quod & Plutarchus alicubi, & Atteius Capito indicauit. Nam in libro, quem scripsit de officio Senatoris, apertē explicat, quo tempore Cæs. consulatum obiit, nihil eum dubitasse uiatorē uocare, ut Cato ipse adhuc loquēs in carcerē duceretur: in quo tamen non modò excusatū Catonem constat, sed etiam Senatu approbante absolutum.

De impositione nominū apud Comicos poētas: & quid inter se differāt Cylones & Chilones, ac ibidem Cice. uerbum explicatū contra quorūdam sententiā. CAP. VIII.

Qui de origine nominū atq; uiribus scripserūt, per multa quidem asserūt de his nominibus, quæ ex forma ipsa & habitu corporis deducta sunt, quod in Scenicis maximē fabulis apparet. Nam poēte Comici habitum figurantq; hominum diligenter considerantes, ex re plerunque personas denominant: cuiusmodi sunt qui Græca uoce appellantur Cephali, Cylones, Phalachri, Blepharones, & alia generis eiusdē. Sicut à nostris etiam Tuditani, Fronto- nes, Lōguri, Capitones, Cossi, Labeones, Venulci, de quibus dilig

diligenter alibi scripsimus. Qui autem dicantur Chilones, uel Cylones, & quo pacto inter se differant, libitum mihi est paucis hoc etiam loco adnotare: sicuti & Sextus Pompeius ex Verrianis commentarijs refert. Chilones enim inquit eiusmodi homines appellari, qui maioribus labris sunt: hoc est, qui Labeones, aut Labieni, à nostris dici possunt. T. autem Lucretius Labrosos nominat, unde illud,

Simula Silena Satyrast labrosa philema.

Cylones uerò sine ulla quidem aspiratione idem Pompeius eos appellat, qui fronte prominētiori sunt, & quasi extante: nam Cillones duplici ll, aliud omnino significat: etsi ridiculè quidam in hoc aberrant. Cùm enim Crissum Sallustium Cicero in gregē cillonum, sacrilegorū, atq; impudicorū connumeret: nihil aliud intellexit, quàm cynædū hominē, ac turpiter ceuentē. Quoniam Cillere apud ueteres motitare, atq; agitare est: quod et Seruius atq; Higinius testantur: unde Cillones dicti, qui pudore uendito ceuentes se effemināt. Nam & Leneus Pompeij libertus, cum satyras contra eundem Sallustium scriberet, nō modò illum Popinonem ac Lurconem satyricè appellauit: sed etiam λασαρον, quasi meretriculam, & scortum, ut in Suida collectaneis exponitur: quod à me uel obseruādū fuit, ne tam impudētèr quidā deprauare, atq; peruertere bonos codices audeant.

De spatio humanæ uitæ: & adnotāda obseruatio de pōdere humani cordis, quo modo crescat & decrescat: ex anatomica Aegyptiorum obseruatione. CAP. IX.

DE uita hominis, & qua fine, annorumq; spatio censeri debeat, permulti quidem apud ueteres tradiderunt: nec illi tantū, qui naturæ uires, ac decreta obseruārūt. Quæ in re cū inter se dissentiant autores, pleriq; tamē centum annorum spatium uitæ hominū concedunt: idq; ipsum uul-
gato

gatomagis, quàm intellecto nomine Seculum appellarunt: quod apud nos cum alij permulti, tum ipse Censorinus ad Q. Cereillum copiosè explicat. Sed à Terentio Varrone traditū est, ex Dioscoridis autoritate, qui siderū scientiam calluit, Aegyptios quidē ipsos (quibus seruandi medicata cadauera cura fuit) subtili admodū & arguta ratione deprehendisse: quo maximè uitæ spatio ætas hominis æstimari debeat, sumpta ex pondere humani cordis coniectura. Itaq; affirmarunt ijdem Aegyptij, centū omnino annis hominū uitam definiri: quòd eorū cor, qui sine ulla corporis tæbe perierint, hoc ipsum declaret: quoniam cum ætate (si expendatur) aucta atq; damna referat. Anniculi enim pondere duarum drachmarum, bimū quatuor, & sic in singulis annis usq; ad quinquagesimum binas accedere, ut centum drachmis existat quinquagenarij hominis cor. Ex eo deinde numero, unoquoq; anno binas detrahi, ac minui: quòd perspicuū est, ab anno centesimo ad primam sui ponderis redire, neq; longius posse proferri. Quod ego tamen acutius quidem existimo, quàm uerius: quanquā in his libris, qui tæc dābūxā prosecuti sunt, mira prorsus atq; incredēda explicentur. Quod alicubi & Claudius Galenus affirmat. Sed & C. Plinius id ipsum de hominis corde ad Vespasianū Augustū recensuit, etsi breuiter quidē, cum dixerit creditū ferè ab Aegyptijs, ex defectu humani cordis non ultra centesimum annum posse homines uiuere.

Quomodo à mathematicis uitæ hominum finis asseratur: ac de ætate Moſis, ex Trebellio Pollione, ac de Xenophilo musico nonnihil.

C A P. X.

QUOD in capite superiore diximus de humanæ uitæ spatio, ac hominū legitimo obitu, monuit me ueterū autoritas, qui ab ista Aegyptiorū sentētia prolatis quidem exemp

exēplis longe dissentiant: sed ea tantūmodo referemus, quæ Trebellius Pollio ad Cōstantiū Imper. scribit in hūc modū: Doctissimi (inquit) mathematicorū cētū uiginti annos homini ad uiuendū datos iudicant, neq; amplius cuiquam cōcessum dicunt: illud etiam adijcientes, Moſen ipsum (ut Iudeorū libri testantur) Dei familiarē, x x v. ac centū annos uixisse. Qui cū interitū hunc ut immaturū fortē quereretur, scrūt illi ab incerto numine respōsum, Neminem deinceps amplius esse uicturum. Sed in sacris etiā historijs finē homini ueteres tribuūt x x. annos supra cēte simū: quod et Iosephus ipse, Firmianusq; , & alij referūt: quanquam Romani quidē autores de annis Aegyptiorū, eorumq; spatio aliter sentiant: in quo temere ab indoctis Varro incesſitur, ut suo loco à nobis expositū. Inter alios uerō cōplureis, q. annos aliquot supra cētū uixerint, unus quidē Xenophilus musicæ disciplinæ peritus, in tota mortalium uita repertus est, qui centū et quinq; annos sine ullo corporis incōmodo uixerit: quod ipse C. Plinius tradit, uir unus apud Latinos (quantū e quidem iudicio possum consequi) in obseruandis, inuestigandisq; naturæ arcanis, diligens, & accuratus.

Quantū Publius Vergilius & à M. Tullio laudatus fuerit, & quo honore ab uniuerso Romano populo habitus, cū carmen in theatro recitaret. CAP. XI.

ET in epistolis M. Tullij ad T. Pōponiū, & in Serui-
 Enis cōmētarijs abunde relatū est, quantū M. Cicero P.
 Vergilij ingenio ac uersibus detulerit, cū seipsum conti-
 nere nequirit, quò minus audiēte Ro. po. spem Latinæ do-
 ctrinæ illū appellarit. Nā cū fortē Vergilij carmē ex Bu-
 colico poēmate Cic. audisset, miratus eruditionē & elegā-
 tiā, iterū (ut scribit Seruius) recitari illud uoluit: adeoq; tra-
 ditur in eo audiendo affectus, atq; oblectatus, ut apertē de
 autore

autore Vergilio dixerit, Magnæ spes altera Romæ. Quod
henuſtichiō poëta mox in ſuū Aeneā detorſit his uerſibus:

Hinc pater Aeneas Romanæ ſtirpis origo
Sydereo flagrans clypeo, & celeſtibus armis,
Et iuxta Aſcanius, magnæ ſpes altera Romæ.

Quin & illud notandum maxime eſt, quod à Materno re-
fertur de eodem Vergilio, ut à Cor. Tacito ſcriptū eſt: tan-
tum enim laudis, tantum honoris nomini Vergiliano ha-
bitū Romæ eſt à Sen. P. Q. R. ut recitanti ſuū carmen in
theatro, perinde uniuerſus populus aſſurrexerit, atq; Octa-
uio Auguſto Imper. ſic enim Tacitus ex Materni perſona
in libro ad Fabiū Iuſtum, Teſtis, inquit, Ro. po. qui aditis
in Theatro Vergilij uerſibus, surrexit uniuerſus, ac præ-
ſentē ſpectantemq; Vergiliū ueneratus eſt, ſic quaſi Au-
guſtum. Ex quibus minime mirū eſt, ſi & episto-
lis & cara-
mine Auguſtus etiam Octauius totius orbis terrarum Im-
perator Pub. Vergilio poëtarū principi tantū conceſſerit.

De hiſtoria T. Liuii, quod in libros ab autore diuiſa fue-
rit, non in decades, contra aliorum opinione: tum qui-
bus id autoribus comprobetur.

CAP. XII.

FAlſo receptum eſt, ac doctioribus etiam perſuaſum,
ſuiſſe in Decades, diuiſum T. Liuii ſuū opus de Ro-
manorū geſtis, quæ ſingulæ decem uoluminibus explican-
tur, quod ipſum de autore Liuiio neutiſquam apud ueteres
comperias. Nam & Priſcianus uir diligens, aliſq; Gram-
matici, ſicubi Liuium citant, librorū numerum adſcribunt,
neq; Decades nomināt. Itaq; & xvi. librū & xxxiii.
& clxvi. uidemus aduocari ab antiquis autoribus. Cui
ſententiæ & Franc. Petrarcha aſtipulatur, ut qui aſſerat in
epiſtola ad Ioannē Boccatiū, ignauia legētiū cōtigiffe, uti
Liuiana hiſtoria ſit in Decades diſtributa. In partes (Inq̃t)

quæ

quas Decades uocant, non ipse qui scripsit, sed fastidiosa
 legentium desidia diuisit. Sed & L. Florus libros cxi.
 eiusdem autoris recenset, sublato penitus nomine Deca-
 dum: cum uniuersam historiam in Epitomen, uel (ut La-
 tine loquar) in Breuiarium contraxit. Id & Politianus
 olim ita liberè nobis concedebat, ut nostram quoque dili-
 gentiam magnopere commendaret in perquirendis, atque
 examinandis ueterum monumentis.

De Bonifacio Pontifice Romano eiusque insolentia, &
 ambitione: tum eiusdem scelestum facinus relatum
 contra Prochetum archiepiscopum: ac de improbita-
 te & impudentia Christianorū pontificū. CAP. XIII.

NEc illud à nobis prætermittendum est, quò minus in
 his etiam commentarijs legatur de Bonifacio Ponti-
 fice Romano, qui Celestino successit in pōtificatu. Is enim
 tanto ambitu, tamq; libidine Gebellinorum partes tradi-
 tur fuisse infectatus, ut minimè ueritus sit permulta effice-
 re iniquissimis artibus, atq; incredibili insolentia: neque in
 principes tantum Romanos, sed in ipsos etiam sacerdotes:
 ceu illud contra Prochetum Genouensem Pontificem, quem
 archiepiscopum uocant. Nam quò die sacra cinericia cele-
 brantur, mos est apud Christianos, ut Pontifex Maximus
 prodeuntes sacerdotes ad eius pedes excipiat, atq; eorum
 capiti cineres apponat: singulos subinde commonēs, & ci-
 neres esse illos, & in cinerem reuersuros. Cum autē Pro-
 chetus sacerdos, qui habebatur inter Gebellinos, constitis-
 set ad pedes pontificis, inibi Pontifex Bonifacius uerbis
 permutatis, quæ pro religione effantur, Memento (inquit)
 quòd Gebellinus es, & cum Gebellinis morieris: & simul
 cineres sacros in eius frontē atq; oculos proiecit. Quo in-
 telligi potest ab omnibus, quanta sit eorū hominum iniqui-
 tas,

Es, atq; impudentia, qui sub nomine religionis nihil non licere sibi opinantur. Nam cum ad instruendos mortalium animos, pacemq; humano generi conceitadam, creati atq; instituti sint, nihil amplius existimant, aut magis conantur, quam pro libidine seditiones principum excitare, nefariasq; uoluptates flagitiosissime explere: quod et Thomas Aquinas, & Aegidius Romanus, magnis commentarijs differunt.

Scitum responsum Aristippi philosophi, cum rogaretur, cur homines doctiores diuitum domos, atq; Principum frequenter adeant: minimè autem ad eos diuites. CAP. XIII.

PRudenter ac scitè resposum est à Cyrenaico Aristippo, interroganti Dionysio, quid in causa foret, ut philosophi ac eruditi homines diuitum ades accederent, eorumq; fores ac limina contererent: diuites autem minimè id agant. Quoniam philosophi (inquit) probè intelligunt, quæ desint diuitibus, & quibus maximè egeant: diuites autem hoc nesciunt. Quocirca per eleganter Picus noster Mirandula dicebat, nullum se animal uidere in omni uita mortalium stultius, atq; insolentius, quam diuitem hominem, qui bonarum disciplinarum sit imperitus, à studijsq; liberalibus abhorreat: quoniam diuitiæ illæ impudicis uoluptatibus atq; desidia paratæ sunt, neq; in usum hominum, aut aliquam uitæ utilitatem erogantur. Itaq; minimè mirum est, si Alexandrini reges, atq; cæteri principes, tam summis studijs, tamq; accuratâ diligentia doctiorum hominû familiaritates, atq; sermones conquisierunt. Quam rem epistolæ Græcorum principum, ac Romanorum abundè indicant: unde illud peruulgatum, *Ἐποὶ τῶν βασιλέων τῶν σοφῶν συνίσταται.*

PETRI CRINITI

COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER VIII.

De Simone Samaritæ, qui Magus dicitur, & quomodo in
Urbe pro deo habitus sit, & quo cultu atq; honore fuerit,
ex Tertulliani Apologetico, & aliis autoribus. CAP. I.

NON dixerim qua uoluptate ac studio
sacris autoribus incumbamus, eorumq; le-
ctionibus delectemur: sicuti celebres sunt
qui Græcè scripserunt, Origenes Adama-
tius, Clemens, Eusebius Pamphilus, Iusti-
nus martyr, Basilus, Io. Chrysostomus, Gregorius Nazia-
nzenus, Epiphanius, qui cognomento πικραλῶνες est
nuncupatus, alijq; complures: ac ex nostris etiam Tertul-
lianus, Hilarius, Cyprianus, Augustinus, Hieronymus, Ru-
finus, Ambrosius, Gaudentius. Nam horum quidem com-
mentarij perinde mihi atq; thesauri uideri solent, in quibus
tam uaria, tam multiplex doctrinæ, rerumq; omnium co-
gnitio est, ut uniuersam propè antiquitatē, legesq; omneis,
& philosophiæ placita contineant. Quod ego nuper sum
expertus in Eusebij ac Tertulliani commentarijs legendis,
qui ambo & ingenio & doctrina summa præstiterunt.
Sed quod in Apologetico de historia Simonis Magi insi-
nuat, apponendum putaui, quo loco de ueterum dijs agit.
Cum Laurentiā (inquit) publicū scortum colitis, uelim sal-
tem Laidem, aut Phrynen inter lunones, & Cereres, ac
Dianas adoretis: cum Simonē etiam magum statua & in-
scriptione sancti dei inauguratis. Quod autem statuā Ter-
tullianus Simonis dei nominet, scribenda hic sunt, quæ Iu-
stius martyr ad Augustū Antoninū scribit, nā & hoc Pā-
philus

philus Eusebius recenset. Post dominum (inquit) IESVM, Simon quidam Samareus ex uico, qui dicitur Gyttho, Claudio Cæs. imperante, magicis artibus, & ope demonum suffultus, in urbe nostra (quæ omnium tenet Imperium) quàm plurimis deceptis Deus est decretus, & apud nos simulacri honore donatus, quod in ipso Tyberis flumine inter duos pontes collocatū est, addito etiam hoc titulo, Latinis literis perscripto, SIMON IDEO SANCITO. Nam & eundem omnes propè Samaritæ, ac nonnulli ex cæteris populis, perinde ac summum Deum & adorant, & confitentur. Mitto autem quæ Hieronymus de eodem scribit, ne plura conspectari curiosus uidear: cum fugisse illum ex Vrbe asserat, aliâq; fecisse prodigiorum insignia. Origenes uerò Adamātius ab his uidetur dissentire, qui Simonem ipsum dicit, eiusq; disciplinam minus celebrē fuisse. Ita enim refert contra Celsi Philalethen: Voluit & Simon Samareus magus sua arte & cōmentis non paucos è medio tollere: multos enim suis (ut puto) prestigijs fallebat: nunc uerò ex omnibus, qui ubique gentium agunt, ne ad xxx. quidem cōperias, qui illum sectentur: & ij prorsus circa Palestinam sunt: in reliquis uerò orbis terrarū prouincijs nec Simonis nomen auditū est, cum ipse laudis & gloriæ audius hoc maximè percuperet. Quòd si qua eius nominis fama extitit, ea quidē ex Apostolorū historia innotuit. hæc Adamātius. Sed enim quæ in Egisippi historia de hoc ipso Simone adscribuntur, minus adhuc recepta sunt: sed cōficta omnia, et à uero aliena prudētiores extimarūt, q̃ aspiciēte uidelicet Imperatore Nerone deuolauerit: nō enim Lucas hoc Antiochenus omīssisset, præsertim cum referatur à nostris, eundē quidē precibus apostolorum decidisse, ac iuxta Ariciam crus alterum infregisse.

De Aegyptiorum antiquitate, eorumq; urbibus, ex Pomponii Commentario: ac de aliis etiam regionibus nonnihil obseruatum.

CAP. II.

TRaditum est in ueterū commentarijs, Aegyptios quidem populos haberi omnium uetustissimos, tum rerū disciplinarumq; cōpluriū fuisse inuectores, ex quo terrarum parens Aegyptus appellata est: quod & Strabo philosophus, & Appion polyhistor, alijq; fatentur. Sed illud in primis memoria dignum, ac mirificum putauī, quod à Mela Pomponio scriptum est de iisdem Aegyptijs, in hūc modum: Aegyptij, inquit, homines uetustissimi sunt, trecentos enim & x x x. reges ante Amasim, ac supra x i i i. millium annorum ætates certis annalibus referunt: mandatumq; literis seruant, dum Aegyptij sunt, quater suos cursus uertisse sidera, ac Solem bis iam occidisse, unde nunc oritur. Quin & x x. inquit, millia urbium regnante Amasi habitarunt: tum sua ætate clarissimas dicit, quæ procul à mari sint, Sayn, Memphim, Syenen, Bubastem, Elephantim, ac Thebas, quas uel ipse Homerus poëtarum maximus centum habere portas testatus est. Quod autem in Aegypto x. millia urbium Mela constituit, id ego legentium iudicio æstimandum relinquo: ne probare illa nunc uidear, quæ portenta à plerisq; ac prodigia nuncupentur. Nam qui de urbibus scripserunt, per sepe inter se dissentiunt, quod aliàs demonstrauī. Sedenim in Bactrianis mille urbes fuerunt, in Italia septingentæ, in Creta x c. ut à probis autoribus traditur. Sed hanc partem de urbibus secretò opere, dijs uolentibus, explicabimus.

De triplici dicendi genere apud ueteres, et quo maximè stylo usi sunt Romani, Hispani, & Punici autores, ex Mirandulæ sententia.

CAP. III.

Versatus sum nuper cum Pico Mirandula, uiro & ingenio magno, & doctrinâ multiplici, cum quo non

dixerim quanta animi uoluptate de literis & honestis disciplinis agamus: ueluti cum nuper de antiquis scriptoribus iudicium faceret, adeo ut nihil dici uerius aut prudentius posset: Sunt (inquit) apud Latinos plura scribendi genera: sunt qui delectent, sunt qui doceant, qui et afficiant, & qui moueant: sunt etiam qui plura ex his, & qui pauciora consequantur. Sedenim fuerunt, inquit, non pauci, in quibus Romana & elegans elocutio: alij rursus ueluti municipes, & agrestes, quasi sub alio calo sermonem didicerint. Romani omnes in suo genere presii, elegantes et proprij: ut Iulius Caesar, M. Cicero, Sallustius, Q. Curtius, Liuius, Iunius Columella, & Cor. Tacitus. Hispani autem florentes, acuti, & qui ad peregrinum inclinent: sicuti Fab. Quintilianus, Hilarius, & Anneus Seneca. Suetonium his, & Plinius addebat, quod essent in scribendo similes, figurisq; & Græcis uocibus cupidius, ac insolenter uterentur: quod & maximè Hispanis ingenijs propriū. Punici & Carthaginenses, duri, audaces, improbi: ut Flores Tertullianus, Apuleius, Cyprianus, & Capella. Priores (inquit) Romanū ius seruauerunt, ac nulla prorsus uitia in sermone admiserunt: sequentes ab his declinarunt: tertij palā aberrātes, uirtuti uitij prætulerūt. De Gallicis, inquit Picus, ingenijs nō loquēdū: ut de Casiodoro, Apollinare, Fulgētio, qui mythologica lusit: de Enodio itē ac cæteris, quorū cōmentarij aspiciēdi sunt, non probādi. Hæc mecum Mirandula in Marciana bibliotheca Florentiæ disseruit.

De falsitate oraculorum, quod ad principum nutum ferebantur, exemplo Philippi Macedonis, ut Demosthenes & alij probarunt.

CAP. IIII.

FActus est liber à Plutarcho philosopho de falsitate oraculorum, quod ea uidelicet non modò ficta ac falsa

i 3 forent,

forent, sed interdum etiam ridicula, hominumq; commen-
tus temerè cōprobata. Demosthenes autem uir ingenio acri
et callido prudenter dicebat, cum fraudes ac deceptiones
oraculorum uideret, Pythiam quidē suo tempore φιλιππί-
σαν, quod ea scilicet imperio ac nutu Philippi regis à sa-
cerdotibus Delphicis promeretur, quæ cū eiusdē animo ac
libidine cōgrueret. In quo facile possumus cognosse, anti-
quiores illos, præsertimq; doctrius et prudētia excultos,
neutiquam istis deceptionibus fidē habuisse. Nam et illud
quoq; responsum ex Delphico (ut aiunt) de rege Pyrrho,

Aio te Aeacida Romanos uincere posse:

Falsum omnino M. Cic. affirmauit, adhibitis etiā rationi-
bus, cur ita demū referret. Primò, inquit, nūquā est Apollo
Latine locutus. Deinde etiā fors hæc Græcis quidē inau-
dita est: sed et Pyrrhi tēpore Apollo ipse uersus facere de-
fierat. hæc tamen Cicero. Sedenim potius id poëta Ennius
pro tēpore cōfinxit: quoniā sit poëtis ipsis cōcessum, non
modò fingere aliquid, sed mētiri etiā, et falsa dicere. Itaq;
meritò ab eodē Cicerone dictū est, Apertè quidē cōuinci-
tur cætera omnia Delphica parū sincera fuisse: quod itidē
à plerisq; philosophorū copiose scimus assertū: ut diligēter
Pāphilus Eusebius ad episcopum Theodorū demonstrat.

Annei Senecæ locus in epistolis expositus de meta sudante
in urbe Roma: ac de Pub. Victore qui de regionibus Vr-
bis scripsit.

CAP. V.

IN epistolis Annei Senecæ ad Luciliū uerba hæc sunt:
Essedas transcurrentes pono, et fabrum inquilinum,
et ferrarium uicinum, aut hunc qui ad metam sudan-
tem tubas experitur et tibias, neq; cantat, sed exclā-
mat. Quo loco quid intelligamus Metam sudantem, uiri
olim doctiores quæsierunt: sed nihil tum inuentum est, aut
prolatum

prolatū, quod hoc ipsum satis exponeret. Sciendū autem locum ipsum in Romana urbe fuisse, ita ex re appellatum: nam Metæ quidē in urbe & Metulæ (ut grāmatici probant) lapides erant, quasi coniectantes, (ita enim Græcè possunt appellari) quoniā metā est perinde ac turbo inuersus: cuiusmodi effigies adhuc in compitis spectantur, quæ ad instar cylindri propemodū sunt. Erat autem locus hic, quē Metā sudantē Seneca uocat, in regione Urbis quarta, in qua templū Pacis, Suburra itidē, Sandalariū, & horrea castancaria, sicuti à Pub. Victore traditū est: qui in x i x. Urbis regionibus ea propè omnia refert, quæ scitu digna, & memoria uiserentur: etsi magis hæc ipsa Victor nominat, quàm explicat: sic ut breuiariū Roma. Urbis et quasi locorū περιόχη uideatur: quod et Bern. noster Oricellarius putat, qui Pub. ipsum nō modò assidua obseruatione exponit, sed Urbis totius ambitum, situm, magnitudinem, ac partes pari diligentia & studio exequitur, collectis ferè his omnibus, quæ ad hoc absoluendum pertinerent.

De Milonis Crotoniensis robore ex Pausania, ac de Maximo & Firmo Roma. Imperatoribus, quo robore, & qua forma fuerint.

CAP. VI.

Complura passim leguntur in antiquorum monumentis de Milone Crotoniensi, & eius clarissimis gestis, & robore: sed apud unum tantum Pausaniam ea referuntur in Heliacis, quæ mirificam sanè, peneq; prodigiosam uiri fortitudinem arguant, quod ego subiiciendum putavi. Is igitur Milo ex oppido Crotone fuit, & in athletica præstitit: ita malum Punicum tenebat, ut nemo illi è manu extorqueret, aut digitum corripseret, quum is tamen nullibi malum lederet. Idem disco unctō insidens, à nullo distrahi poterat. Vnde

Et C. Plin. inquit, quod is quū semel cōstitisset, nemo cum ē uestigio educebat: sed et chordā fronti ueluti coronam alligans retento spiritu, uenis plenīs firmabat. Itaq; Maximinum Cæs. Aug. qui Thrax fuit, Milonē Crotoniatem uulgò appellarūt: quod is manibus hamaxas traheret, rheadā onustam propelleret, aliāq; supra fidē permulta efficeret. De quibus et Iunius Codrus, et Capitolinus scripserunt. Firmus uerò (quem Cæs. Aurelianus latronem Aegyptium uocabat) ut Vopiscus tradit ad Bassum, statura fuit ingēti, oculis promicātibus, capillo crispo, frōte uulnerata, uultu fusco, reliquum corpus pilosus et hispidus, ita ut cyclops uulgo diceretur: robore sic insignis atq; egregius, ut triariū uinceret. Nam et incudē pectori superpositam, tundētibus alijs, constanter pertulit, cum ipse resupinus et in manus curuatus pēdere potius, quā iacere uideretur.

De iis qui fecundiores fuerint ad prolem procreandam, ac Proculi Augu. uerba de ingenti sua libidine. CAP. VII.

Mirum est quod ab antiquis traditur de quorundam multiplici et numerosa sobole, in quorum numero etiā reponitur Artaxerxes ille Persarum Rex. Is enim c. xv. filios habuit: ex quibus quinquaginta in eius necem conspirantes, eum occiderunt: ut minus id ferendum uideatur: cum ex tanto numero, nullus (ut inquit Trogus) repperitus sit, quem à tam impio ac nefando scelere patris maiestas, aut pietas reuocarit. Quin et Eutyche xxx. quidē peperit filios, sicuti à ueteribus scriptum est. Nam Cn. Pompeius in theatri ornamentis, quū mirabiles rerū hominumq; effigies poneret, Eutyches simulacrū constituit. Hec enim à xxx. liberis in rogū est illata, sicuti C. Plin. ad Vespasianū August. refert. Proculus autem Cæs. centū Sarbatas uirgines, quæ in bello captæ sunt, intra dies xv. (ut ipse

ipse gloriabatur)gravidas reddidit. Adeo libidini atq; nequitiae deditus fuit : quod etiam Flavius Vopiscus detestatur. Sed apponam uerba eiusdem Proculi Imperatoris ad Metianum: Centum, inquit, ex Sarmatia uirgines cepi: ex his una nocte decem iniui : omnes tamen, quod in me erat, intra dies x v. mulieres reddidi.

De XII. Romanis Diis, & eorum nominibus, qui singulis mensibus apud ueteres præponerentur, ex antiquo marmore, ac Ennii carmen additum. CAP. VIIII.

IN cidi nuper in monimenta quædã Romanæ uetustatis, in quibus et ratio et ordo Romani anni deprehenditur: quibus uidelicet feriis, aut etiam Dijs sacra essent peragenda. Sed quod in primis me tenuit, repertum ibidem est, singulis quidẽ mensibus suos quasi Deos, ac numina assignari, in quorũ tutelam referrentur. Ex quo persæpe etiã legitur xii. dijs aras fuisse in urbe constructas. quod alibi copiose differui. Nunc uerò cum subiiciã ordinẽ, qualis in his fastorũ monimentis reperitur: quæ uel Pomponius Letus, uir antiquitatis studiosus, ad Laurentiũ Medicũ Florẽtiam misit. Ianuarius in tutela Iunonis: Februarius, Neptuni: Martius, Minervæ: Aprilis, Veneris: Maius, Apollinis: Iunius, Mercurij: Iulius, Iouis: Augustus, Cereris : Septēber, Vulcani: October, Martis: Nouēber, Dianæ: Decēber, Vestæ. Quæ obseruatio ad eorũ quoq; cõmentarios pertinet, qui fastorũ, et annaliũ historiã explicat. Querò Ennius poëta disticho etiã nobili xii. deos cõplexus est, quos alij patrios et penates, Varr. urbanos appellat: quorũ imagines ad forũ (ut inq̃t) dicatæ uiserẽtur: sex mares, et foeminae totidẽ: ut à Capella Martiano, et L. Apuleio refertur. Iuno, Vesta, Minerva, Ceresq; Diana, Venus, Mars, Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Veterum poetarum carmen, relatum contra Chaldaeos & Ariolos: & qua ratione minimè sit illis adhibenda fides, ex sententia philosophi Phauorini. CAP. IX.

Libitum mihi in otio agēti ueterum poetarum carmen referre contra diuinaculos, & ariolos istos, qui & Chaldaei à Romanis, & Planetarij uocantur: ut intelligamus fuisse istiusmodi homines ab antiquis maxime derisos, atq; explosos. Subijciam uerò senarios aliquot ex Accij, Ennij, & Pacuuij fabulis, cum quia uenusti admodū et elegantes sunt, tū quod in his alicubi deprauatae uoces, ac perperā collocatae sensum deturbāt: ut nō cuiusq; sit eorū elegantias ac festiuitates percipere, nisi paulò attentius perlegatur. In libris igitur M. Cice. (qui de diuinatione inscribuntur) Pacuuianū hoc ex tragodia Chrysippo inuenies:

Nam istos, qui linguam auium intelligunt,
Plusq; ex alieno iecore sapiunt, quàm suo,
Magis audiendum, quàm auscultandum censeo.

Quin & ipse Q. Ennius, ut apud eundem Cicronem, sic eorum improbitatem detexit:

Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant uiam:
Quibus diuitias pollicentur, ab his drachmā ipsi petūt:
De his diuitijs sibi deducant drachmam, reddāt cetera.

Neq; minus eleganter Accius poeta in scribendis tragicis summus, ut in Atticis legitur:

Nihil (inqt) credo auguribus, qui aures uerbis diuitant
Alienas: suas ut auro locupletent domos.

Etenim Phauorinus philosophus, qui Pyrrhoniorū libros plures cōposuit, contra istos quidē Chaldaeos in hunc modum lepidè concludebat: Aut aduersa, inquit, euentura dicunt, aut prospera: si prospera, et fallunt, miser fias frustra expectando: si aduersa dicant, et mentiātur, miser fias frustra

stra timendo: si uera respondent, eaq; sunt nō prospera, iā inde ex animo miser fies, antequā è fato fias: si felicia promittunt, eaq; uentura sunt, tum planè duo erūt incōmoda, & expectatio te spei suspensum fatigabit, et futurum gaudij fructum spes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto utendum esse dicebat istiusmodi hominibus, qui uanis pręstigijs ac sycophantijs imponunt, atq; decipiunt: quos etiam Gellius uir graui consilio in rebus humanis Aeruscatores improbos & Scycophantas appellat. Ex quo Lycus ille Plautinus in Pœnulo comœdia quā lepide dissimè inquit,

*Heu heu quā ego habui ariolos aruspices,
Qui si quid boni promittunt, pro spisso euenit:
Id quod mali promittunt, pręsentaneum est.*

De crimine Scopelismi in Arabia, & locus apud Iureconsultos emendatus, ac leges item contra eos, qui limites ac terminos extrahunt.

CAP. X.

IN libris Digestorum, seu Pandectarum uerba hæc *Ulpiani* sunt, in quibus mentio habetur criminis, quod in Arabia prouincia Scopelismus uocitatur: sed hoc ipsum uerbum ex codicibus istis uulgatioribus sublatum est, ac pro eo etiam, quod est minus ferendum, adulterinam quoque uocem supposuerunt: ita ut spatium interdictum inseruerint, ratione tam inepta, quā impudenti. Sed libitum est locum hunc restituere, ne, quantū in me sit, nostris Iureconsultis non satisficiam: quāquā sunt adeo quidam à bonis literis alieni, adeo literatis omnibus male affecti, ut si qui maiorem elegantiam profitentur in Romanis disciplinis, ingenioq; non uulgari sunt, insectentur eos, atq; dictis contumacibus accusent. Sed nos eorum, quod ait *Plancus*, orationes præterfluere sinemus: neque enim tales
sunt

sunt, ut in professione hac meliorū literarū admodū profecerint: itaq; si quādo in aciē ueniūt, aut tumultuātur quidem, aut relicto præsidio fugam capeſſunt. Verum de his aliās. In Pandectis igitur illis archetypis, quæ Florentiæ asscruantur in Palatina curia, sic legitur: Sunt quedam, quæ more prouinciarū cōcercitionem solent admittere, ut puta in prouincia Arabia σκοπελισμὸν crimen appellant, cuius rei admissum tale est: Pleriq; inimicorū solēt prædiū inimici σκοπελίσαν, id est, lapides ponere, indicio futuros, quod is qui eum agrum coluisset, malo leto periturus esset insidijs corū, qui scopulos posuissent. Quæ res tantum habet timoris, ut nemo ad eum agrum accedere auderet, crudelitātē timēs corū, qui scopelismōn fecerint. Hāc rē præsides exequi solent grauiter usq; ad pœnā capitis: quia et ipsa res mortem comminatur. Sedenim Romani quoq; illi uetustiores, quos Ennius poëta Cascos appellauit, acerrimis pœnis cōtra eos uindicabant, qui agrorum fines ac terminos exemissent, aut loco mutassent: quod in primis Numæ regis instituta et leges probāt, In quibus uir egregiē prudēs statuit, Licere omnibus tanquām sacrilegū eū occidere, qui uiolare ius termini ausus esset. Quod et Dionysius Halicarnassæus in historia Romanæ antiquitatis copiose explicat. Vnde etiam uersus ex antiquis legibus:

Qui secus faxit, & terminum exarassit,

Ipsus & boues sacri sunt.

De autoritate maxima imperii Romani, & epistola Bel-solis regis adscripta de Valeriano Cæsare Augusto capto.

CAP. XI.

HAud alienū mihi uisum est, si ex Bel-solis regis epistola exponamus, quā sancta olim, quāq; inuiolabilis Romani imperij dignitas cēseretur, apud externos etiā princ

principes, cū uel capto Cas. Valeriano, Romanum tamen nomen maximis regibus & uenerationi æquē & terro-
 rori fuerit. Probant hoc ipsum cum alia complura, quæ in
 ueterum historijs continentur, tum illud, quod est in Bel-
 solis regis epistola de Valeriano imperatore, quem Sapor
 Persarum rex tum fortē pro uictoriæ iure inter captiuos
 retinebat: sed adscribemus epistolam ipsam Belsolis, ut
 apud Trebelliū Pollionem habetur in libro ad Imperato-
 rē Constantinū. Belsolis rex regū Saporī regi S. Si scirem
 posse Romanos aliquando penitus uinci, plurimū tibi gra-
 tularer de uictoria, quam proferres. Sed quia uel fāto, uel
 uirtute gens illa plurimū potest: uide, ne quōd senē Impe-
 ratore cepisti, & id quidem fraude, malē tibi cedat. Illud
 præterea cogita, quātas gentes Romani ex tuis hostibus,
 suas fecerint, à quibus sæpe uicti sunt. Audiuius certē, q̃
 Galli eos uicerūt, & ingentem illā urbē incenderūt: certē
 Galli Romanis seruiūt. Quid Aphri? eos non ne uicerunt?
 certē seruiūt Romanis. De lōgioribus exēplis & remoti-
 oribus nihil dico. Mithridates Pōticus totam Asiā tenuit:
 certē uictus est: certē Asia Romanorū est. Si meū consiliū
 requiris, utere occasione pacis, & Valerianum suis redde.
 Ego gratulor felicitati tuæ: si tamen illa uti tu scias. Quin
 & Arthabesdis literæ extant regis Armeniorum, quibus
 Romanū quoq; Imperiū sic uisus est defendere, ut Impera-
 torem Valerianū à Sapore captum liberius repeteret. Ita
 enini in extrema epistola scriptū est: Vnum cepisti senem,
 & omnes gentes orbis terrarū infestissimas tibi fecisti. Ad
 hunc propē modum & rex Cadusiorum ad Saporem scri-
 psit, ut apertissimē constare possit, quā summa in uene-
 ratione ubiq; gentium haberetur Romana illa maiestas,
 uel in maximis rerum atq; fortunæ periculis.

De Fulminitis & Fulguritis arboribus, ac de Ioue Fulguratore, & Tonitruali in libris Aruspicum: aliaq; ibidem addita de fulminibus.

CAP. XII.

Fulminita & Fulgurita arbores in Aruspicum libris appellatae sunt, quod essent fulmine ictae. Quocirca Fulminitū (inquit Festus) eū locū dixerunt, qui religione sacer haberetur: quoniam dicasse illū Iupiter Fulminator sibi uideatur. Ad haec enim loca hi accedebant, quibusdam sacris adhibitīs, qui Fulguratores, hoc est, fulminum procuratores uocabantur. Hinc illud in Satyris Persianis:

Triste iaces lucis, euitandumq; bidental.

De his uerò sacris, quae ad arbores fulguritas fierent, nō nihil comperias in Festi commentarijs. Sed & citantur à nostris Grāmaticis libri de fulguritis arboribus, qui cum Martijs atq; Sibyllinis seruarentur in tēplo Apollinis. De Ioue autē fulminatore & fulguratore (ut alia mittamus) sic L. Apulcius in libro de mundo ad Faustinū: Quum sit unus Deus, idemq; numē, pluribus quidē nomīnibus propter specierum multitudinē, quarū diuersitate sit multiformis: nam à iuuādo Iupiter dicitur: quem Ἰὺς & Græci, quod uitae nostrae autor sit, rectissimē appellant. Idē Fulgurator & Tonitrualis, & Fulminator, ac Srenator dicitur: plures Frugiferū uocant, multi Urbis custodē, alij Hospitalē, Amicalemq; ut apud Aruspices & Romanos ueteres inuenies. Ex his facīle intelligitur, fuisse in Hetruscorū commentarijs Fulguratorē Iouē, ac Tonitrualē celebratū, ut alibi diximus. C. quoq; Plin. uir in considerandis atq; cognoscēdis naturae uiribus praecipuē accuratus, Vulnērata dicit fulminatorū frigidiora esse reliquo corpore: & apud Rom. religione cautū fuisse, uti cadauera fulmine icta humo iniecta cōderentur, quod ea cremari nefas haberetur.

Quae

Quæ sit lex Annaria in veterū scriptis : & quid hoc uerbum *Aeuitas* significet in XII. Tabulis. CAP. XIII.

LEgem Annalem, & Annariam, ueteres iccirco appellarunt, quòd ea cautum foret de *aeuitate*, ac de annis: hoc est, qua ætate, quibusq; temporibus capiendi magistratus, atq; habendi potestas foret. Qualis illa traditur de senatoribus, ut ab omni senatus munere uacaret, qui annum uix sexagesimum absoluisent. Item de militibus, ne supra quinquagesimum annum militiæ sacramento tenerentur. Sic enim apud Iureconsultos habetur. De hac lege Annaria & in collectaneis Sex. Pompeij mentio habetur. In capiendis uerò magistratibus decennium ex lege interpositum erat, ne cuiquam eadem dignitas traderetur, siquidem ad hunc modum in antiquissimis legibus seruatum est:

Aeuitatem annali lege seruanto.

Eundem magistratum, ni interfuerint decem anni, ne quis capito.

Vocabulum hoc, quod est *Aeuitas*, pro senio exponendum est, quum iam prouectiores homines sunt, & quasi capitulares, ut uerbo utamur Plautino. Est autem ex XII. tabulis acceptum, ut in ea lege cōtinetur, qua de iumento & acerra agebatur.

Si in ius uocat (inquit) si morbus, *aeuitas* uel uitium est,

Qui in ius uocasset, iumentum dato. Si uolet acerram insternito.

De qua lege plura disseruit Sex. Cæcilius Iureconsultus, qui Hadriani ætate uixit in summa nominis celebritate.

P E T

PETRI CRINITI

COMMENT. DE HONESTA

DISCIPLINA LIB. IX.

De Magia Dardani, eiusq; libris è sepulcro à Democrito eruditis: ac de Græcis Philosophis qui ad Aegyptios perrexerunt.

CAP. I.

NOTVM est, regem Numam, qui leges Romanis condidit, libros xii. scripsisse, partim Græcè, (ut traditur) partim Latinè, in quibus Pythagorica sacra & Pōtificialia continerentur: eosq; uoluisse in monumento etiam suo recondi, ne in uulgus (credo) & propalam, quæ arcana, & sacra erant, deuenirent. Qua in re Pythagoræ secutus est disciplinam, quæ profanum uulgus longe arceret. Sed exemplo simili relatum de Dardano est, qui cū egregie in magicis artibus præstaret, libros à se conscriptos in sepulcro fertur constituisse: quos Abderites Democritus, uir sagacis ingenij in perscrutandis naturæ uiribus, diligentissimè requisit, tū cōmentarijs editis illustrauit, disciplinamq; ex illis reconditā, atq; multiplicè accepit: quod & C. Plin. ad Cæs. Vespasianū testatur. Nemo enim ignorat, Græcos aliquot ipsos etiā Aegyptios adiisse, ut Magicā ediscerent: in quorū numero eadē propè ætate fuerūt Agrigētinus Empedocles, Democritus & Pythagoras, quod & Pāphilus Eusebius, Philostratus, & Diodorus, alijq; permulti referunt: susceptis uerius (ut ait Plin.) exilijs, quā peregrinationibus. Sed hoc multo copiosius in epistolicis scripsimus.

De Bonoso inperatore, & eius uinolentia: ac ioculari dicto in eius obitu, pendere amphioram: tum de lege Symposiaca in potationibus.

CAP. II.

AVreliani Imperatoris dictum de Bonoso celebratur, natum fuisse illum, nō ut uiuat, sed ut bibat. Hic igitur Bonosus, cum Romanorū dignitas in dies magis amitteretur, Imperatoris nomen occupauit: sed quum bello superatus foret à Probo, seipsum laqueo suspendit. Erat autem Bonosus ex eo genere hominum, qui inter pocula, et potationes uitam consumunt. Siquidem potator fuit egregius: ex quo in eius obitu ioculari dictum inualuit, Amphoram pendere, nō hominem: quod instar amphoræ pen-
 silis præ uino uideretur, quod affatim ingurgitauerat. Onesius tamē Græcus autor, eundem tradit Bonosum uel in uino fuisse prudentiorem, tametsi bibendi modum longè excederet: quod & Flauius Vopiscus recēset. Lex autem Symposiaca hæc est, ut obiter hoc addatur, sicuti à ueteribus definitū, ut prima uidelicet cratera faciāt ad sitim, secunda ad hilaritatē, tertia ad ebrietatem, quarta ad insaniam: nequis fortè modū aut rationem in bibēdo pretereat, quum ipso quidem uino sapientia ueteri prouerbio obumbretur. Nam & quaternario numero Democritus Physicus Abderites abstinendū censebat: cōdito uolumine de hoc, non esse quaternos cyathos, uel sextarios potandos. Vnde illud fortè Ausonianum ex Flacci sententia:

Ter bibe, uel toties ternos: sic mystica lex est,

Vel tria potant i, uel ter tria multiplicanti.

De Diis regionū atq; urbiū, quibusq; nominibus appellatur: ex Tertulliano, Ori gene, & aliis autoribus. CA. III.

Non defuerūt apud Romanos, qui de Dijs ac diuinitate permulta solerti animo conquisierint: ac editis etiam cōmentarijs explicarint. In quibus cum primis celebres sunt, Nigidius Figulus, Varro Terentius, & Val. Soranus, & qui in Pontificio iure ac philosophiæ decretis

k incubuer

incubuerūt, quod Augustini. & Hierony. abundè affirmāt. Nos uerò cam nunc partē de dijs duximus referendā, quæ in quaq; regione, atq; urbibus, & oppidis, proprios lares, ac Deos assignat. Putarūt enim ueteres (ut est autor L. Apuleius) suis regionibus Deos adscribēdos, qui fanis & ceremonijs possent admitti: ut in Bæotia Amphiarus, in Aphrica Mopsus, in Aegypto Osiris, & ubiq; Aesculapius. Sed hæc multò copiosius à Diodoro & Macrobio exponūtur. Origenes autē Adamātius in cōmentarijs contra Celsū: Minimè, inquit, iniquū est, suum quēq; numen legitimè colere, etsi pluribus inter se ritibus et ceremonijs differunt. Nam Aethiopū populi, qui Meroën habitant, Iouem dūtaxat, inquit, & Bacchū colūt: Vraniā Arabes, & Bacchū: Osirim Aegyptij omnes, & Isidē: Minercuam Saytæ: Naucratis uerò ex ritu uetustiore Serapim suum numen cœperūt nūcupare: quod etiam pluribus à Tertuliano explicatur, uiro ut apparet in quaq; doctrina excellenti: eo maximè loco, quo de ueterū Dijs ac numinibus historiam refert. Vnicuiq; inquit, prouinciæ, & ciuitati suus Deus est: ut Syriæ, Astartes: ut Arabiæ, Diasares: ut Noricis, Tibilenus: ut Aphricæ Cœlestus: ut Mauritaniæ sui reguli. Dein uerò & in Italia, inquit, municipali cōsecratione alij cēsantur dij: Crustuminesium, Deluētinus: Narneńsium, Viridianus: Aesculanorū, Ancharia: Volsinensium, Norcia: Otricularorū, Valētia: Sutrinorū, Murcia: Phaliscorum, Curis in honore patris: unde accepit cognomen Iuno. Quæ in re non minorem superstitionem arguunt, quàm falsam ineptamq; improbitatem. Sed hæc satis. Nolo enim ea repetere, quæ alibi commodius explicaui.

Anacreontis carmen adscriptum quàm uenustissimū de poculo, & in Latinos numeros conuersum: quod apud Gellium deprauatum est.

CAP.

III.

Celebr

Celebratur maximè inter Græcorū delicias Anacre-
ontis poëtæ carmen, ut uenustū, elegans, & perlepi-
dum: quo ἱρωικῶς exprimitur, cuiusmodi poculū fieri sibi
expetatur: ut in eo uidelicet non armatos duces, nō cæli si-
gna, Pleiades uel Bootem requiratur: sed Veneres, sed amo-
res, sed racemos, & Bacchum. Est autem hoc prorsus:

Οὐ μοι μέλει Γύγας
Τῶν Σαρδιῶν ἀνακτοῦ,
Οὐδ' αἶρεσι μέχυστο,
Οὐδέ φθονὸς τρυάνοις,
Ἐμοὶ μέλει μύροις
Καταβρέχων ὑπὸ νύκτι.
Ἐμοὶ μέλει ῥόδισι
Κατασίφων κάρην.
Τὸ σήμερον μέλει μοι,
Τό δ' αὐριόρ' ἔστι ποτὶ Δι.
Τὸν ἀργυρῶν πρεΐσας
Ἥφαιστος μοι ποίηθι,
Παροπλίας μὲν οὐχί,
Τί γὰρ μάχασσι καὶ μοί;
Ποτὴριον δὲ καίλην
Ὅσον Διώνη βάθιον.
Ποίηθι δέ μοι κατ' αὐτὸ
Μήτ' ἀσπὲρ μήτ' ἀμάξας,
Μὴ συγνὸν ὤριων.
Τί Πλεάδων μέλει μοι,
Τί δ' ἀστέροισιν Βοώτῳ;
Ἄλλ' ἀμπέλυσ' χλωῶσας,
Καὶ βότρυας γελώνδας,
Καὶ χρύσεας πατῆνας,
Σὺν ᾧ καλῶς Λυαίῳ,
Ἔροισι καὶ Βάθυλλον.

Quod ego propterea putavi referendū, ut facilius emendari possit in Gellianis noctibus: quo loco Romanas ueneres cum Græcorum delicijs cōmīsīt. Ibi enim deprauatum id carmen, atq; improbe uiolatum est: nos olim Anacreonteum id pro arbitrio nostro expressimus his numeris: quales uulgo leguntur Laberiani:

Non mi cupio aurum, non diuites diuitias:
 Non sceptrā curo munitantium principum:
 Nil ad me triumphantes cum decoris fascibus,
 Nil instructæ acies armis præfulgentibus.
 Mihi est uiuendum teneris in amoribus:
 Mi sunt deliciæ, & suauē olentia suauia.
 Viuamus hodie, uiuamus dum licet,
 Lætīq; carpamus quicquid id est boni.
 Libet nunc crines liquidis persundere odoribus:
 Interq; iocos agere, & lepidas ueneres.

Quin tu age Vulcanē potens, mulciber ignee,
 Excude mi amplum, insigne, argenteum cymbium.
 Inq; eo non mi astra, non Bootem, non Pliadas,
 Non Martem ferreum, non cruenta prælia.
 Quid cum sideribus, cum Marte, cum bellis mihi?
 Sed intus cude Bromium uino madidum,
 Vitesq; molleis, & frondenteis palmites,
 Racemosq; & fluentes uirideis hederas:
 Amoremq; spirantem calores undiq;.

De magia Aegyptiorum, & qui in ea præstiterunt: ac de
 xxxvi. dæmonibus, & qua potestate polleant. CAP. V.

DE magia, quæ apud Aegyptios populos celebrata sit, permulti apud ueteres scripserūt: nam & Græcorū quidā ad eā perdiscendā illuc enauigarūt, quò facilius, atq; copiosius de ea referrent. Nec enim latet eiusmodi fuisse hanc

hanc disciplinā, uti dæmonū uiribus, & quibusdam uelut incantationibus miracula ferē, ac prodigia efficerēt: quod ex ueterū cōmētarijs intelligitur. Eius autē originē C. Plinius ad Mosē & Latopelā retulit. In qua (ut traditur) Solomon, Dositheus, Simon Samareus, Theudas, Etham, Calgales, Dardanus, alijq; cōplures præsiterūt. Ex Græcis Hostanes, Damigeron, Pythagoras, Democritus, Apollonius. Ex his cōmentarios quidā fecerunt, quō hāc partē plenius excolerēt, atq; humano corpori medelas deferret. Quod ipsi magices autores tertis genijs ac dæmonibus assignant, sicuti Celsus Aphricanus in his libris testatus est, quos infando titulo cōtra Christū cōposuit. Aegyptij, inquit, ipsi, qui magicen maximē coluerūt, tradunt humanū corpus per VI. & XXX. dæmones curari: ex quibus alius dæmon aliam sibi partem & portionē suscipit, cuiusq; tutela se dedicat. Quin & eorū nomina patria uoce appellant, quibus inuocationibus uitiatas corporis partes ad sanitatē referre soleāt. Sed hanc partē & Porphyrius copiosē explicauit, qui Aegyptios quoq; sycophātas, atq; præsitiatores uocitat. De Solomone autē, ut idē credatur, facit in primis Iosephi autoritas, q̄ & Iudæorū uernaculus, & in oī antiq̄tate cōsiderāda diligēter accuratus fuit. Is enim eūdē scribit Solomone, nō modō rerū omnīū, atq; animātiū naturā, ac uires calluisse, sed eā præterea scientiā, quæ ad potestātē dæmonū, atq; icātatiōes ptineat: Quibus inq̄t hoīm morbi & ægritudines leniri, atq; curari soleāt. In hac uerō magica & annulū adhiberi, & pelues, aliaq; sacra idē Iosephus autor est: ī qua Iudæū quoq; Eleazarū dixit maximē celebrē fuisse Vespasianis Aug. īperātibus.

Non esse uiri prudentis, in humanis cōfidere: & exēplum nobile de iniquissima fortuna Bellisarii ducis. C A P. VI.

Sermo nuper habitus est à uiris prudētioribus: de fortuna potestate & uiribus, quæ pro libidine omnia humana agit, ac uersat: sed inter alia multa exēplū de Bellisario duce maximo prolatū est, quod equidē nō putauī prætēmittendum, cū ætate quoq; nostra, in qua totius Italiæ principes uarijs passim cladibus agitantur, paria quædam propè aspiciamus. Bellisarius igitur, ut à Procopio et alijs relatū est, uir quidē gestis & animo maximus, sæpius uictor ac triūphator fuit: qui Iustiniani Augusti imperiū suis auspicijs firmavit, Vādalos populos deleuit, de Persis triumphauit, Italiāq; & urbē Romā à Barbaris & crudelissima cæde non semel liberauit. Tandē uerò post multas uictorias, ac peractos triumphos, cæcatus ab imperatore fuit, eidēq; oculi crudeliter exēpti. Neq; ob aliā causam, quàm propter liuoris improbitatē, qui uelut ignis alta semper, & ardua petit. Cui ut ad plenū satisfaceret, in tā graui, tamq; iniqua fortuna oppressus, tuguriolū sibi propter uia cōstitui fecit, in quo numulos ad uictū quæritans, uitæ reliquū transigeret, dictitās hoc subinde prætereuntibus: Viator, cōcede obolum Bellisario, quæ liuor, nō error cæcauit. Adeo nihil in humanis melius, q̃ nihil boni sperare: quod illa etiam perquàm nobilis Sidonij acclamatio comonnet, de misera mortaliū conditione. O necessitas abiectæ nascendi, uiuendi misera, durissima moriendi. Sed hoc alibi de Bellisario commodius diximus.

De multiplici causa terre motus, & Neptuni potestate: tū de terræ motu maximo, qui Tiberio imperante in Asia euenerit.

CAP. VII.

Non pauci apud ueteres Græcos celebrantur, qui de motu terrarū, & causis copiose scripserūt: neq; philosophi minus, quàm historiæ autores: sicuti apud nos etiā

C. Plin

C. Plinius, An. Seneca, & Marcellinus. Neq; dubium reliquerunt, uarias dici causas, unde istiusmodi terrarū motus nascatur. Nā Chaldæi quidē, & Babylonij, totū hoc sideribus assignāt. Philosophi autē pleriq; flatibus, & aquis: quod hæc uisceribus terræ inclusa, dū nitātur prorūpere, motus istos, & hiatus generent: ex quo Neptunum quoq; ipsum Græcorū uetustissimi Ennosigæū, & Sifisthona appellarūt. Nā & Probus Valerius autoritate M. Varronis treis præcipuē causas probat, quibus terræ tremores eueniant. Aut enim uentis in terræ uisceribus oclusis, exitūq; requirētibus fundamēta cōcuti, & his labefactis superiora cōtremere. Aut etiam ex igne, quem terræ inesse, mons Aetna, & alij testantur: exusta enim occidunt, nec sine sonitu & tremore subsidūt. Tertio ex aquis, quæ quodcūq; sustinēt, delabi sensim in liquorē, & ingētibus ruinis terrā cōsumpta, lacus maximos fieri: quod & Claudius Galenus (ut alios mittam) in libro de historia philosophi prosequitur. Sed quod in Asia imperante Tiberio Augusto accidit, mirandū profectō, ac penē incredendum uidetur: si quidē terræ motu factō, x lll. urbes corruerūt, quorū nomina subiiciemus, sicuti etiā in annalibus Pamphili Eusebij notatū est, quos diuus Hieronymus, ut alia multa, in sermonem Latinū cōuertit. Sunt igitur hæ: Magnesia, Ephesus, Sardis, Mosthene, Megara, Casarea, Philadelphia, Hymolus, Themis, Cyme, Myrrhina, Apollonia, Dicearchia. Quod etiā ob id referēdū fuit, quoniā & C. Plinius, maximus, iquit, terræ, memoria mortaliū, extitit motus Tiberij Caesaris præcipatu, x lll. urbibus Asiæ una nocte pstratis.

Historia de Leænæ meretricis cōstantia in tormentis, ac Tertulliani uerba exposita: tum de Theodoro etiam, quā firmo & cōstanti animo fuerit. CAP. VIII.

k 4 Verba

Verba Florentis Tertulliani sunt in libro, qui Apologeticus cōtra gētiles inscribitur: Ecce, inquit, & tormentorū certamina à uobis coronātur: Attica meretrix, carnifice iam fatigato, postremò linguam suam in faciem seuientis tyrāni expuit, ut expueret & uocē, ne coniuratos cōfiteri posset, si etiā uicta uoluisset. In quibus hystoria latenter notatur de Leana meretrice, & Hipparcho Atheniēsi tyrāno. Nam Olympiade quidē L X I I I. Hippias, & Hipparchus Atheniēsi tyrānidem occuparunt, sicuti relatū ab Eusebio in annalibus: ex quo Harmodius & Aristogytōn, aliq; complures facta cōspiratione Hipparchū interemerūt. Leana autē meretrix, cū foret illis beneuolētiæ officio maximē cōiūcta, capta est, ac multis, uarijsq; tormētis uexata, ut conscios, atq; cōiuratores pderet. Sed illa, ut acris animi, linguā mordicus amputauit, et in Hippiae tyrāni faciē ispuit: qd' & C. Plinius (ut alios mittā) iter memorāda patiētiæ exēpla retulit. In sceminis, inquit, Leana meretrix praestitit, quæ torta Harmodiū et Aristogytōnē tyrānicidas minime indicauit. In uiris autē Anaxarchides (ut Zenonē mittamus) qui simili ppe rōne cū torqueretur, præcisā dētibus linguā i tyrāni os expuit. De Theodoro uiro grauissimo, cuiusq; mirifica cōstātia notius est, q̄ ut referri oporteat: q̄ carnifici traditus, discidit uerbera, fidiculas laxauit, soluit eculeū, laminas extinxit, prius q̄ efficeretur, ut cōscios tyrānicidij indicaret: quod à Maximo etiā Valerio in exemplis ueterū scriptum est.

De Leone Imper. qui edicto cauit, ut oēs imagines è tēplis ac Basilicis Chriitianorū delerētur, & epistola Valētis & Theodosii Augustorum de eadem re appositā. CAP. IX.

Relatū est in ueterū annalibus de Leonis Augusti imperio, & eius moribus: quodq; is Theodosio Imper. defuncto

defuncto in Byzantio Vrbe, quæ Cōstantinopolis dicitur, factus Imperator, edicto cauit, ut omnes quidē sanctorum imagines quæ in Christianorum fanis ac templis forent, abolerentur. Ex quo Romani pontifices, aliarumq; ecclesiarū præfecti acerrimè restiterūt: necubi, præterquàm in Vrbe Byzantio, tantum facinus committeretur: quoniam sæuissimis poenis eos homines Imperator afficiebat, qui tale edictum contempsissent. Itaq; omnes tunc imagines atq; simulacra, quæ in Byzantijs templis spectarētur, concrematae sunt. Nec enim pertinere ad religionem putauit adorari cuiusquam imaginem. Quod & Firmianus Lactantius, Septimiusq;, & alij complures nimium quàm audacter affirmant: quasi nefarium sit habere ullas in templis imagines, ueluti etiam Turcæ in sua religione custodiunt. Sed libitum est uerba ex libris Augustalibus referre, quò id totum melius innotescat: quoniam, & Valens, & Theodosius Augusti Impe. præfecto prætorio ad hūc modū scripserunt: Cum sit nobis cura diligens in rebus omnibus superni numinis religionē tueri, signū saluatoris Christi nemini quidem concedimus, coloribus, lapide, aliaue materia fingere, insculpere, aut pingere. Sed quodcūq; reperitur tolli iubemus, grauissima poena eos mulctando, qui contrarium decretis nostris, & imperio quicquam tentauerint. In quo si quis fortè autorem desiderat, is Imperatorum decreta & edicta legat, quæ à uiris doctissimis Tribuniano, Basilide, Theophilo, Dioscoroq;, & cæteris per Satyram collecta sunt, imperante hoc maxime Augusto Iustiniano.

De Hierophantis Atheniensium ad sorbitionem
cicutæ: ac de Romanis Sacerdotibus, Flami-
nibus, & Pontificibus.

C A P. X.

k 5

Scriptum

Scriptū est ab Hieronymo, sacerdotes illos Athenien-
siū, qui Græcè Hierophantæ appellātur, quò castius in
sacris agerent, diuinisq; rebus incūberēt, cōsueuisse sorbi-
tione cicuta seipsos castrare. Vbi uerò ad Pōtificis digni-
tatē fuerāt electi, uiri esse desinebāt, ne qd in eis foret, aut
ad uoluptatē, aut ad turpiorē libidinem. Quæ res ad ipsa
etiā Cōstātinorū Augu. tēpora (ut autores cōsentiūt) du-
rabat: nā et idē refert Hieronymus de Romana religione:
nullū quidē sacerdotē apud Romanos fuisse bigamū: nul-
lūq; flaminē bimaritū: pōtīfices aut uiros et nobilissimos,
et sanctissimos, quorū præcipua hæc cura et studiū fuit,
diligēter attēdere, ne quid cōtra mores et religionis cul-
tum fieret: itaq; sic in Pontificalibus scriptum:

Ex patrijs ritibus colunto optima,

Incestum Pontifices supremo supplicio sanciunto.

Quod à nobis diligētius est cōsiderandū ex his sacerdoti-
bus, eorūq; uita et moribus, qui in Christianis sacris etate
nostra omne genus libidinum atq; nequitie exercent.

Quām egregia singulariq; doctrina præstiterit Mercurius
Aegyptius in rebus diuinis: ac eiusdē uerba adscripta de
Deo, de mēte, & de animis, in libro de sapientia Dei. c. xi.

Quò plura de Mercurio à nobis perquirūtur, eò ma-
iora atq; diuiniora uideri solent: sic ut Firmiani
sententiæ magnopere accedamus, qui persæpe hūc ipsam
asserit, rerū propè omniū supra cæteros alios ueritatē per-
spexisse: tū Græcos cōplureis pleraq; ab eodē Mercurio
accepisse, quæ de Deo, de animis, ac de mūdo referuntur.
Sed hæc i nostris Theorematis copiose explicauimus. Nūc
illud repetendū existimaui, quod idē Mercurius loquitur
ad Tatiū in eo libro, qui de sapientia Dei inscribitur: Bea-
tissimus, inquit, Deus, qui et Dæmon optimus dicitur,
animā esse in corpore asserit, mētē in anima, i mēte uerbū.

Deum

Deū autē ipsum horū oīm esse genitorē, ac parentē. Itaq; uerbū imago & mēs Dei est, corpus quidē ab idea, idea uerō aīa: et portio purissima materiæ aēr, aēris animi, animæ mens, mentis Deus. Deus in omnibus, ad omnia, circa omnia, & per omnia: mēs ad animā, anima ad aērem, aēr ad materiā. Hactenus Aegyptius Mercurius, in quibus ipsa rerū ueritas nō edocetur modò, sed etiā explicatur: quod & mysteria illa, atq; arcana Pythagoreorū comprobant.

Qui sint apud Iurecōsultos Iudices recuperatores in æstimandis iniuriis, ac de Iudicio recuperatorio copiosè explicatum.

CAP. XII.

FRequēs mētio est apud M. Ciceronē, et alios ueteres de his iudiciis, qui Recuperatores à Romanis dice-
rētur. Quæ ratione & Recuperatoriū iudiciū est appella-
tū: quod ī causis, ut fit, iudicādis atq; absoluēdis, cū recu-
peratione haberetur de æstimādis iniurijs. In hūc autē mo-
dū cōstituta est à ueteribus (ceu ex Iurecōsultis ferè colli-
gitur) forma recuperādi iudicia. Si quādo in aliqua causa
dolo malo fuisset habitū iudiciū, in ea tū re licebat cogna-
tores habere, qui receptā causam maturo iudicio æstima-
rēt. Itaq; creabātur ad id tres iudices, qui recuperandæ
causæ ergo Recuperatores uocabātur: quorū iudicio atq;
æstimatiōe, omnis dāni illatio atq; iniuria tollebatur: quæ
res ab ipsis Iurecōsultis copiosè explicatur. Sex. aut Pōpe-
ius legē recuperatoriā ab Aelio Gallo sic acceptā tradit:
Cū inter populū, & reges, nationesq;, & ciuitates pere-
grinas cōuenit, ut p ipsos Recuperatores agatur, de red-
dēdis, recipiendisq; bonis quæ ad priuatos pertinerēt. Gel-
lius Recuperatores cōstitutos tradit in ijs, quæ ad ius re-
ferātur, de iniurijs asserendis ac puniēdis. Nā missa, inquit
Gellius, xxv. aīiū pœna, factū est à prætoribus, ut in æsti-
mādis iniurijs Recuperatores adhiberētur. M. aut Cicero
in causā L. Flacci, quē sociū, & adiutorē cōsiliorū, ac pe-

riculorū suorū uocat, Recuperatores constitutos refert, qui rē uniuersam percēserēt. Recuperatores, inquit, cōtra istū rē minime dubiā prima actione iudicauerūt. Et paulo mox: Cū frater meus in Asiæ præfectura Flacco successisset, causam ita detulit, Recuperatores ui Flacci coactos atq; metu, falsum iudicauisse inuitos. Frater meus pro sua æquitate, prudētiāq; decreuit, ut si iudicatū negaret, in duplū iret: si metu coactos diceret, haberet eosdē recuperatores: quā optionē recusauit. Idē Cicero pro A. Cccinna orationē habuit ad recuperatores, in qua persæpe de his agitur. C. præterea Suetonius à Flauio refert Domitiano Augustidē admonitos recuperatores, ne se persusorijs assertionibus semper accommodarēt. Sed & Vespasianus pater Flauia Domicillā duxit uxorem, ut ab eodem Suetonio relatū est: quæ ingenua, & ciuis Romana pronuntiata est, iudicio recuperatorio asserente patre. Neq; illud omittendū putamus, quod in ueterū notis, atq; elogijs obseruatū est de iudicio recuperatorio his uerbis: Quāti ea res erit, tantæ pecuniæ iudiciū recuperatoriū dabo. testibusq; publicē dūtaxat decē denūtiādi potestātē facio. Quæ res ab antiquis notarū magistris ita perscribi solita est: Q. E. R. E. T. P. I. R. D. T. Q. P. D. T. D. D. P. F.

Quā imprudenter atq; imperitē ab iis erratum sit, qui Scirpum acceperunt pro ænigmate: & quod apud auctore Gelliū Scrupum, nō Scirpū legendū sit. C A P. X I I I.

IN magno errore uersati sunt nostri ferē omnes grammatici, qui Scirpū dixerunt pro ænigmate: quod ipsum ē Gellianis uerbis acceperūt: in quibus nō Scirpū quidē, sed Scrupū erat scribēdū: ut in ueteribus ac minus deprauatis reperitur. Sedenim quo pacto illa enodari possunt, quæ sine ullis nodis sunt, cuiusmodi scirpus haberi debet: neq; ullus est tā hebeti ingenio, tāq; absurdo iudicio, qui nesciat,

ipſos ſcirpos uocari enodes: unde illud uetus, cū apud cō-
micos poetās, tū apud Ennium celebratum hoc carmine:

Querunt in ſcirpo ſoliti quod dicere nodum.

Scrupus uerò pro ænigmate, & ambiguitate ob id à uete-
ribus acceptus eſt, quòd in eo anxietas quædā, et quaſi aſpe-
ritas intelligatur. Quod & Sex. Pompeius in lib. de pri-
ſcis uerbis undeuigeſimo inſinuat. Scrupos, inquit, pro
aſperis ſaxis accipimus. Hinc rē ſcrupuloſam dicimus, quæ
aliquid in ſe aſperitatis cōtineat. Proindeq; apud Gelliū re-
fertur, uocari à Græcis ſerè ænigmata, quæ noſtri ſcrupos
dixerūt. Cui ſententiæ & Benedictus Philologus accedit,
uir erudiſſimus, et in ſtudijs noſtris accuratiſſimè doctus.
Neq; uiſum eſt hoc loco eos noīare, q̄ hac ī re decepti ſūt.
Politianus certè, cū ad autores illū euocarē, ī genuē agno-
uit errorē: ſed in hoc, inquit, cæteri ætate noſtra incurrūt.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLI-

NA LIB. X.

De doctrina Gamalielis Hebræi: & quo iudicio probaue-
rit Ieſum Chriſtum pro Deo accipiendum. CAP. I.

NESCIO maiore impudētia, an inſcitia
factū ſit à quibuſdā ueterū, ut non modò
contra Chriſtianos populos, ſed cōtra i-
pſum etiā Chriſtū libros cōponere auſi
fuerint. Nō enim homines, ſed portēta po-
tius quædā & prodigia dicēda ſunt: cuiuſmodi nobiliores
memorātur, Porphyrius, Iulianus Byzātius, Celfus Aphri-
canus, qui Philalethen ſcripſit, Baſilides, & alij: qui auſi
etiā iter alia ſlagitia dicere, quæcūq; de Chriſto à priſcis
uatibus prædicta fuerunt, ea de alijs quoq; potuiſſe intel-
ligi: quod ab Auguſtino tamē, Origene, & Cypriano co-

piosè refellitur: sed à Gamaliele Hebræo dictū egregiè ac prudēder traditur. Nā cū alios quidā fortè referrēt, qui se uulgo Deos probari uellēt, ut Dositheū, Theudā, & Iudā. Hi enim cum disciplinarū magnitudine atq; doctrinis egregiè præstarēt, seq; supra homines ponerēt, deceptio- nibus maximis usi sunt, et à multis pro Deo habit: ex quo in hūc modū respōdit Gamaliel, Si hoc, inquit de Christo, humanum consilium fuit, quàm mox dissoluetur: ueluti Theudæ, Dositheï, Iudæ, & aliorū, qui ubi mortui sunt, eorum ficta & cōmentitia disciplina sublata est. Siquidem non diu probari inter homines potest improbitas, aut mendacium: quod omnis Academia concedit. Id autem de Gamaliele in Origenis commentarijs comperies, quos uir maximè doctus contra Celsū composuit. Sed Gamaliel ipse iudicio & doctrina insignis, apud Hebræos est habitus, qui etiā Pauli Tarsensis præceptor fuit: unde eum dixerunt ueteres ad Gamalielis pedes eruditum, sicut in Hieronymo legitur, qui Gamaliclem hunc, & maximum uirum, atq; doctissimum uocat: quod Hebræorum præterea libri testantur.

De Narsete Eunuchō, & Sophiæ Augu. uerbis ad eū, ac responso Narsētis in fœminæ insolentiam. CAP. II.

Relata sunt permulta in ueterum Annalibus de Narsete Eunuchō, eiusq; maximis gestis: qui de Chartulario (ut ferunt) non modò patritiam dignitatē est consecutus, sed Italiæ quoq; uniuersæ factus præfectus. Eam diu obtinuit, & omneis Gotthos, gentem ferocissimam, superauit. Sed ut res humanæ se habent, gloria inuidiam peperit: ex quo Iustinus imperator, & Sophia Augusti coniūx Narsetem hunc cœperunt insectari. Itaq; Longinum cum magno exercitu cōtra eum mittunt. Sophia uerò & inter alia

alia per multa conuicia, quòd Eunuchus foret, hoc addidit, ut lanam in Gynæcio faceret, & pensa diuideret. Quibus idem Narses pari animo respondit: Talem se quidē telam exorsurum, qualem ipsa dum uiueret, nunquam satis posset explicare: & simul odio (ut fertur) ac metu accensus, Longobardos populos in Italiam accersit, ut relictā Pannonia ad Italiæ diuitias & prædā accedāt: ne quid ad præsidium & ultionē omitteretur. Fuit autē Narses (ut quidam tradunt) pius, religiosus, liberalis, atq; munificus: quod aliās à me commodius relatum est.

De populi improbitate, ac de exilio Aristotelis: quòd impietatis accusatus in Chalcidem profugerit: tum alia obiter non iniucunda.

CAP. III.

Nihil debent in tota uita minus agere, qui prudētiores sunt, quàm populo seipsos cōmittere: nec enim bonis ingenijs, atq; disciplinis, quicquam est tā malè affectū, & insensum, quàm imperita uulgi inscitia: quod equidē innumeris propè exēplis falsæ atq; improbæ philosophorū accusatiōes, eorūq; exilia & cædes demonstrāt: sicuti Socratis, Anaxilai, Apollonij Thianei, & Madaurēsis Apuleij: quorū Apologiæ abundè explicāt, quàm sit ex Platonis sentētia refugiēda uulgi improbitas. De Aristotele autem philosopho referēdū illud puto, quod ab ipso Adamantio Origene ponitur, quo loco Celsi Aphricani Philalethen mēdacij ac falsitatis arguit. Tradit enim Aristotelē ipsum à iudicibus Atheniensium crimine impietatis fuisse accusatū, quoniā dogmata quædā, ut ἀθεος καὶ ἀσβεστὸς in philosophia protulisset: quæ Deorū cultū minus pbarēt. Ex quo Athenis relictis, Chalcidē se cōtulit: ubi diu uersatus, quū literis amicorū ad reditū uocaretur, in hūc modū respōdit: Ex Athenis pridē recessimus, idq; eo aīo factū est, ne causam fortē Atheniensibus daremus iterū scelus cōmittēdi, sicuti in Socratē cōmiserūt: ne uē impiē cōtra philosophū

rursus fecisse incusentur. Neq; me autem latet, quòd idem Aristoteles quū Athenis x x x. annos i Lycio docuisset, clā se in Chalcidem recepit: quoniā foret impietatis ab Eurime donte Hierophāta accusatus: siue à Demophilo, ut quidā uolunt, quòd hymnum in Hermiam pellicem scripserit: cui etiam prae nimio, ut ferunt, amore sacra fecit, atq; hoc epi-
gramma Delphis incidit:

Τοί λιπο το χροίως παράβας μακάρων θέμιν ἀνὺν

ἔκτανε Περσῶν τοξοφόρων βασιλεύς.

Οὐ φανερώς λόγῃ φονίῳ ἐνάγῳσι κρατήσας,

Ἄμ' ἀνδρὸς πῖσιν χησάμενθ' Ὀλίῳ.

Quæ sint à Diis maximè roganda, & quomodo ex Platone: tum uersiculi Persiani de uotis peragēdis. CAP. IIIT.

ELeganter Plato Philosophus, & eruditè, prudētiam atq; iustitiā in suis legibus expressit, sed uel in Alcibiade, qui liber de uoto inscribitur, eius honorē et cultū sic recēsuit: Perspicuū, inquit, est & apud ipsum Deū, & apud hoīes bonæ mētis, iustitiā et prudētiam præcipuè honorari. Prudētes aut ac iusti illi meritò dicēdi, qui probè norunt, quæ erga Deū, quæq; erga hoīes agere, atq; dicere cōuenit. Haftenus Plato. Quæ me ipsum cōmonēt sentētiae ueteris, quā nō minus Stoicorū porticus, q̃ uniuerſa etiā Acadēmia honore summo profecuta est: ita enim à philosophis, uelut ex Delphico, platū: Sic uiuēdū cū hoībus, tãq̃ Deus uideat: sic loquēdū cū Deo, tãq̃ hoīes audiāt. Cuius secūda pars, ut inq̃t Vectius Prætextatus, abūdè sancit, nequid à Dijs petamus, qd' uelle nos indecorū sit. Nā Plato idē copiose hoc ipso libro explicat, quæ maximè à Dijs petenda sunt, & quo animo, ne fortè in Oedipi rogationes maiore affectu, q̃ ratiōe depellamur. Stoici autē tria potissimū à Dijs rogāda affirmāt, bonā mētis, bonā animi ualitudinē, tertio corpis. Itaq; Persius poēta uidetur Alcibiadē Plato

nis

nis peruidisse, qui in Satyra quidem ad Macrinum sic de uotis peragendis loquitur:

Funde merum genio, non tu prece poscis emaci

Quæ nisi seductis nequeas committere diuis.

At bona pars procerum tacita libabit acerra.

Cui sententiæ et illud apud Iuuenalem accedit:

Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.

Fortem posce animum mortis terrore carentem,

Qui spatium uitæ, extremum inter munera ponat

Naturæ, qui ferre queat quoscunq; labores.

Quin et in iure Pontificum apud Romanos ita scriptum traditur:

Ne audento placare donis iram deorum,

Cautim uota reddunto: pœna uiolati iuris esto.

Quantum concesserint Christo Romani Imperatores,

Tiberius & Hadrianus: ac de Alexandro etiã Seuero,

qui Christum inter alia numina adorauit. CAP. V.

Persæpe accidit, ut à uiris doctioribus quærat, quo in pretio apud Romanos Imperatores Christi numen fuerit: quo uidelicet tempore, aut quo cultu Romana ciuitas eum prosecuta sit. At hoc ego quum aliquādo essem responsurus, talia propemodum de ipso Christianorum Deo obseruau. Et primò quidem ex autoritate ueterū constat Tiberium Cæs. uoluisse Christum à S. P. Q. R. adorari, idq; etiam ab eo relatū est ad Senatū cū prærogatiua Tiberiani suffragij, ut abundè alibi diximus: quod et Paphylus Eusebius, ac Florens Tertullianus affirmant. Sed et mox Cæs. Hadrianus de adorādo Christo cogitauit, eidēq; templa condere inchoauit, sicut Aelius Lampridius ad Cōstantinum Imperatorē testatur, qui Augustum inquit Hadrianum ab incepto destitisse, ueritum ne cætera etiam

l templa

templa deferenda : quoniam præfecti sacrorum Hadriano persuaserunt, Christianos omnes aliquando futuros, si illud effecisset. Ex quo idem mutato animi proposito, acerrimè mox uniuersam Christianorum factionem est infectatus: quod & commentarijs suis & edictis propalam testatus est. Alexander autem Seuerus, qui optimus Imperator est habitus, quiq; Antonino Heliogabalo successit, plurimū Christianis detulit : & Christi numen inter maximos & selectos Deos recepit. Siquidem in sacrario suo (quod ab Aelio Lampridio Larariū appellatur) inter principes diuos & animas (ut inquit) sanctiores Christū habuit : cum quo ibidem Apollonium Thianēū, Abrahamā, & Orpheum coluit. Idem quoq; Alexander Augustus in minore lario Achillem, & alios duces maximos habuit, sicuti M. Ciceronis & Vergilij simulacra, quem poëtarum omnium Platonem uocitabat.

Vnde apud poëtam Vergilium Ramus aureus : & uiscus in ilice, in vi. Aeneidos: ac de magia Druidum Vergilii carmen expositum.

CAP. VI.

Scitis compertum est, P. Vergilium adeo multiplici, & suaria doctrina præstitisse, ut & celestia pariter, & humana maxime intellexerit: quod eius diuinū carnē probat, in quo & sacra omnia, & humane leges atq; ritus tanta eruditione tractantur, ut eū mirari potius homines possint, quàm pro merito satis laudare. Sed eiusdē carnē referemus, in quo de Ramo aureo agit, quē Troius Aeneas ex præcepto Sibyllæ Deiphilæ ad inferos detulit: cuius etiam speciē uirenti uisco similem dixit, & in opaca ilice insertam : quæ omnia uidentur mihi ex philosophia & sacris Druidum esse assumpta, quibus religio fuit, par quiddā de uisco & robore agere: qd' equidē suspicari licet, quoniā & uiscum

uiscum Verg. hîc, & ilicem opacam nominat, quæ inter glandiferas etiam refertur. Ab ipso enim poëta, ut est autor Macrobius, plerunq; fieri uidemus, ut remotiores ritus, ueterumque ceremonias innuendo attingat: etsi Aurelius Cornutus, uir alioqui doctus, fictum hoc de ramo ilicis à Poëta Vergilio falsò existimauit. sic autem Vergil.

Accipe quæ peragenda prius. Latet arbore opaca

Aureus, & folijs, & lento uimine ramus,

Iunoni infernæ dictus sacer: hunc tegit omnis

Lucus, & obscuris claudunt conuallibus umbræ.

Sed non ante datur telluris operta subire,

Auricomos quàm quis decerpserit arbore factus.

Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus

Instituit: primo auulso non deficit alter

Aureus, & simili frondescit uirga metallo.

At uerò Druydes (qui Gallorum uates ac sacerdotes fuerent) nihil habent uisco & robore, in quo gignatur sacra-
tius, sicuti C. Plin. testatur. Hi enim, inquit, roborum lucos eligunt, neq; ulla sacra sine ea fronde conficiunt: quicquid etiam illis adnascitur, è caelo missum putant, signumq; esse electæ ab ipso Deo arboris. Est autem id rarum admodum inuentu, & repertum magna religione petitur, & ante omnia sexta luna. Idem quoq; C. Plinius, Sacrificio, inquit, epulisq; rite sub arbore præparatis, duos admouet candi-
di coloris tauros, quorû cornua tunc primum uinciunt, sacerdos candida ueste cultus, arborem scandit, falce aurea demetit, cãdido id excipitur sago, tum demû uictimas im-
molant, precâtes ut suû donum Deus prosperû faciat his, quibus dederint hæc. Hactenus de religione Druydum ad robur & uiscum, quæ poëtam Vergilium (ut puto) ad ra-
mum illum aureum inclinarunt, ex quo illud subdit:

Sedibus optatis gemina super arbore sidunt:
 Discolor unde auri per ramos aura resulsit.
 Quale solet syluis brumali frigore uiscum
 Fronde uirere noua, quod non sua seminat arbos,
 Et croceo fœtu teretes circundare truncos.
 Talis erat species auri frondentis opaca
 Illice: sic leni crepitabat bractea uento.

Fuit in hac sententia & Domitius Veronensis, uir in
 perquirendis ueterum monumētis acris ingenij, & in ex-
 ponendis autoribus diligens, quem tamen immatura mors
 nobis præripuit.

De Hetrusca disciplina, & quo studio Romani no-
 biles ad eam discendam mitterentur, ac uersus
 ibidem ex XII. additi.

CAP. VII.

Marcus Cicero quum de diuinatione differit, copiosè
 probat populū quidē Hetruscū maximè præstitisse
 in obseruādis, noscendisq; augurijs & ostentis: nā & ali-
 quot à ueteribus celebrantur, in quorū commentarijs disci-
 plina hæc abundè exponeretur: sicuti à Macrobio, Censo-
 rinoq; & alijs ueteribus traditur. Qua in re seruatu est à
 Romanis, ut principū filij, qui in Vrbe forēt, Hetruriæ po-
 pulis traderentur, quò hanc etiam diuinandi partē edisce-
 rent, sicuti uerba hæc Ciceronis testantur. Bene, inquit,
 apud maiores nostros Senatus decreuit, quando florebat
 Imperiū, ut de principum filijs sex, singulis Hetruriæ po-
 pulis in disciplinam traderentur: ne tanta ars propter te-
 nuitatem hominum à religionis autoritate abduceretur ad
 mercedem & quæstū. Ex quibus apertè cōstat, quo studio
 & diligētia prouisum est à S. P. Q. R. ut cognitio illa He-
 truscae discipline cōseruaretur. Quod ipsum & Liuius in
 Romana historia notauit, quò sciētissimè callerēt quæcūq;
 de celo

de celo tacta essent, omniaq; prodigia, portenta, & ostenta: quod & C. Plin. & alij asserunt. Ex quo etiā in sacris ueterum, & pontificalibus libris ita scriptum fuit:

Discunto ignari à publicis sacerdotibus.

Hetruriæ principes disciplinam docento.

Quibus diuis creauerint procuranto.

Et idem fulgura & obsita pianto.

Quæ ob id adscripsimus, ut Ciceronis locū facilius teneremus. Quū nemo prorsus ignoret, calū ipsum eiusq; partes ab Hetruscis olim signatas, & in xvi. diuisum. Nā & fulminū genera undecim, & deos nouē, qui ea iaculētur, statuerūt: rationes prodēdo, quid ex quaq; parte signarent. quod & C. Plinius ad Vespasianū Augustum demonstrat.

De cura, & periculis eorū, qui Imperio præsunt: ac Saturnini Augusti uerba ad hoc ipsum pertinentia. CAP. VIII.

Vetus est dictum, & à philosophis approbatū, tyrannos quidem & principes quā rarissimē senescere: quoniā tā uaria illis, tamq; summa pericula undequaq; immineāt prorsus, ut quā ægerrimē cōmunē liuoris, & periculi sortē possint euadere. Quā rē tot principū & imperantiū subitæ neces atq; cædes maximē approbant: quum paucissimi omnino fuerint, qui suo fato perierint. Itaque permulti admodū reperti sunt, qui hanc imperādi curam, uelut inquietā, æstuantē, ac perniciosam refugerūt. Quod equidē ex uerbis ipsis, & oratione Aug. Saturnini Imperatoris referendum censui: quò cumulatius à quouis intelligatur, quā & eruditē Saturninus, & grauitē de Imperatorū discrimine & periculis disseruerit. Nescitis, inquit, amici, quid mali sit Imperare: nā & gladij & tela nostris ceruicibus impendent, imminēt hastæ, undiq; spicula, ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: nō cibus pro

uoluptate, non iter pro autoritate, non bella pro iudicio, nō arma pro studio. Adde quòd omnis ætas in Imperio reprehēditur: senex est quispiā, inhabilis uidetur: si iuuenis, inest furor. Nam quòd Imperatorem me cupitis, in mortis necessitatem me trahitis. Sed habeo solatium hoc mortis, solus perire non potero. Hæc hætenus Saturninus, quum à suis purpuram esset indutus: sicuti M. Saluidenus affirmat, eleganter quidem & doctè. Siquidem bonas literas Saturninus egregiè coluit, & facultatem oratoriam studiosè didicit: quod & Vopiscus homo diligens recenset.

De antiquorum proprietate in carmine in rebus exprimendis: simulq; Accii poëtæ uersus appositi ex Argonautis elegantissimi, & Q. Ennii.

CAP. IX.

IN præceptis ueterum, qui de ipsa elocutione scripserunt, illud præcipuè uideo commendari, ut uerba rebus maximè conueniant: & in quaque actione describenda sic absoluator oratio, ut res geri potius, quàm componi uideatur. Ita enim interesse te putes, non legere, cum iucunda uerbis suauibus, atrocibus aspera, quieta sedatis, deductis humilia, grandibus ardua prostruntur: unde illa orationis honestas, & quasi certum decus oritur. Quam quidem partem summo studio uidentur mihi consecuti ueteres autores, tum ij præcipuè, qui fabulas ediderunt, ut M. Pacuuius, Attilius, Næuius, & Accius: quòd in illis uitæ gesta, & hominum mores, habitusq; pro re ipsa effingerent, atq; exprimerent. Cuiusmodi carmen illud est Accianum ex Argonautis, in quo pastorem elegantissimè descripsit, qui primum nauim, cui nomen Argo, procul aspiciens, illico mirabundus in hunc modum uociferat:

Tanta moles labitur,

Fremebunda ex alto ingenti sonitu & strepitu

Præ

Præ se undas uoluit, uortices ui suscitât,
 Ruit, prolapsa pelagus respergit, profluit:
 Ita dum interruptum credas nimbum uoluer,
 Dum quod sublimè uentis expulsum rapier
 Saxum, aut procellis: sed globosos turbines
 Existere ictos undis concursantibus:
 Nisi quas terrestres pontus strages conciet,
 Aut fortè Triton fuscina uertens specus,
 Subter radices penitus undanti in freto
 Molem ex profundo saxeam ad cælum eruit.

Quod carmen non Priscianus modò grammaticus repetit,
 sed & Q. Lucilius Balbus in illa celebri disputatiõe de na-
 tura Deorum: etsi alicubi deprauatum, atq; inuersum legi-
 tur. Iam uerò & illud Q. Ennij nõne adeo propriè, adeo
 eruditè factum est de augurio Romanæ urbis condendæ, ut
 in media Vrbe uersari te credas. Romulūq; ipsum, & Re-
 mum certantes aspicere de imponendo Urbis nomine, ut mi-
 nus fortè mirum sit, si & Hadrianus Imperator Ennianos
 Annales supra omnia quidem poëmata commēdauerit. Sed
 apponamus carmen:

Certantes magna cum cura, tum cupientes
 Regni dant operam simul auspicio, augurioq;
 In monte Remus auspicio se deuouet, atq; secundam
 Seruat auem solus: at Romulus pulcher in alto
 Querit Auentino, seruat genus alta uolantum,
 Certabant Urbem Romani ne Remam ne uocarent.
 Omnibus cura uiris, uter esset Induperator
 Expectant: ueluti consul quum mittere signum
 Vult, omnes auidi spectant ad carceris oras,
 Qui mox emittat pictis è faucibus currus.
 Sic expectabat populus atq; ore timebat,

Rebus utri magnis uictoria sit data regni.
 Interea sol albus recessit in infera noctis,
 Exin candida se radijs dedit icta foras lux,
 Et simul ex alto longe pulcherrima præpes,
 Læua uolauit auis, simul aureus exoritur sol.
 Cædunt de cælo quatuor ter corpora sancta
 Alituum se præpetibus, pulchrisq; locis dant.
 Conspicit inde sibi data Romulus esse priora,
 Auspicio regni stabilita scamna, solumq;.

Quos uersus et apud Ciceronem comperies, quum diuinationis partes prosequitur.

Quæ ratio fuerit, ne flamines sacerdotes apud Romanos
 nodū aliquē habere possent in uestibus: & q̄ libera &
 aperta esse debet aiorū cōiūctio inter amicos. CAP. X.

IN his sacris atq; ceremonijs, quas flamines sacerdotes
 apud Romanos dicuntur obseruasse, et illud à ueteribus
 notatum est: fuisse nefas, uti nodum ullum haberet in apice,
 in cinctu, aut in ulla alia parte. Qua in re allegoricos intel-
 lexerunt pertinere ad uirum integra fide, optimisq; mori-
 bus præditum, nihil dissimulāter, aut subdole agere in Deo-
 rum sacris: sed liberè, et aperto examine, ad fidem et ue-
 ritatem omnia referre. Quod ipsum in amicorū quoq; offi-
 cijs præstandum est, ut à Chæroneo Plutar. probatur: si mo-
 dō ij sunt tales uiri, quorum uirtus atq; prudentia optimè
 intelligat, quantū sit amicorum causis atq; commodis con-
 cedendum: quod et poëta Lucilius docet in carmine ad Al-
 binum, quo uirtutis dignitas, officium, atq; gratia pruden-
 tissimè exponitur. Itaq; consueuit Oricellarius noster ita
 amicos probare, ut in eorū animo iudicium, in iudicio offi-
 cium reponat: uir unus, quātum equidem iudicio meo con-
 sequi possum, in omnibus uitæ muneribus æstimandis atq;
 cognos

cognoscendis summa prudentia atq; consilio.

De multiplici ac singulari doctrina M. Varronis : & qd idē tamen à Palæmone Grammatico cōtemptus fuerit, ac iniquissima uoce porcus appellatus. CAP. XI.

DE Var. Terentio notum est omnibus, quātum omnis antiquitas eius studium atq; multiplices doctrinas extulerit : ut omnium quidem togatorum doctissimus habitus sit. Cui sententiæ M. Cicero, & Fabius Quintil. calculum adiecerunt. Itaq; sic Maurus Terentianus ad Nouatemum:

Vir doctissimus undecunq; Varro.

Qui tam multa legit, ut est autor Augustinus, ut aliquid ei scribere uacasse miremur: tã multa scripsit, quàm multa uix quēquā legere potuisse credamus. Lactantius uerò Firmianus, qui & ingenio & eloquentia uir doctissimus meritò habetur, sic de eodem: M. Varro, inquit, quo nemo unquam doctior, neq; apud Græcos, neq; apud Latinos uixit: in libris diuinarum rerum de hoc egit, quos ad Cæsarem scripsit. Atq; hæc quum ita se habeant, quàm improbè obsecro à Rhemnio Palæmone, quàm impudenter atq; ineptissimè factum est, qui eum ipsum M. Varronē omnium disciplinarum parentem ac principem, pro imperito homine sectatus est: eundemq; etiā porcum (si dijs placet) appellauit: dignus eo nomine Palæmon, ut in suile aliquod intruderetur, quò insolentis audaciæ atq; importunissimæ uaniloquentiæ pœnas lueret. De quo & Suet. Trāq. meminit. Quod ego idcirco apposui, ut quiuis possit intelligere, quàm sint quorundam ingenia contra ueritatem obstinata, atq; illis plerunq; uiris insensa, qui & colendi ab omnibus, & propè adorandi sunt pro egregia singulariq; doctrina.

Quid in libris Iureconsultorum sint Exconsules, Exquæstores, Expræfecti, & alia eius generis, quòdque subagrestia & parum Latīna sunt.

CAP. XII.

I Nuenio apud nostros Iurecōsultos, & alios, autores hęc
 uocabula, Exquęstores, Excōsules, Expratores, & alia
 eiusdē generis. Nā Symmachus & Boēthius excōsules se-
 rē uocati sunt, atq; his ueluti descriptionibus eorū nomina
 honestari solēt. Iustinianus quoq; Augustus in epistola ad
 Romanū senatū Ioannē exquęstorē, & Leontiū atq; Basi-
 lidē expraefectos pratorios appellat. Quibus uerbis (quā-
 tum equidē possum colligere) eos uiros designarant, qui di-
 gnitate ipsa cōsulatus aut quęsturę functi essent. Sic Expa-
 tricios, & Expraefectos, quòd absoluto munere, à magistra-
 tu uacarent. Zeno autē Imperator scribit ad praefectū prae-
 toriū Arcadiū, placere suę dignitati, ut qui patricij' uel ex-
 patricij sunt, quiq; magistri officiorum, aut sacri palatij cu-
 stodes, uel ordini senatorio sociati fuerint, non possint nisi
 ab Imperatore ipso, aut sacris cognitoribus in ius uocari,
 aut puniri: simulq; addit, eos uiros, qui dignitatibus maiori-
 bus functi sunt, minimē oportere omnium iudicio subigi, aut
 pœnis mulctari. Itaq; hi hoīes Expraefecti, Exquęstores,
 & Exsenatores in Iustiniani cōstitutionibus nūcupantur.
 Apud Varronē uerò, & M. Tulliū Excuriatos atq; Ex-
 terminatos legimus, pro ijs, qui extra curiā missi sunt, atq;
 extra terminos. Sed hęc honestis autoribus recepta & con-
 secrata sunt: illa parū Latina, & admodum subagrestia uī-
 deri possunt. Neq; enim apud eos comperiūtur, qui Latina
 oratione usi sunt, sed ex illo, ut opinor, Augustini seculo,
 in quo serē Cassiodorus, Apollinaris, Enodius, ac Fulgētius
 numerātur, qui magis uidētur Gallicū aliqd, & peregrinū
 referre, quā Romanū, ac probū sermonē. Ipsa enim dicē-
 di elegātia & puritas cū Romano Imperio paulatim amīs-
 sa est: quod & noster Ioannes Corsius cū Pōtano differuit,
 uir non minori iudicio, quā ueterum doctrinis excultus.

Biantis

Biantis Prienei sententia relata: quo cōsilio ac
ratione uti debeamus, in decernendis causis
inter amicos uel inimicos.

CAP. XIII.

DE Prieneo Biante cōplura in Græcorū monumentis
traduntur, quæ uiri iudicium atq; sapientiam singu-
larē probant: sed quod ab ipso relatum est de ijs qui inter
alios iudicium faciunt, minime contemnendum illis est, qui
liberali ingenio sunt. Dicebat enim, Malle se inter inimi-
cos quàm inter amicos de re aliqua statuere: Nam ex
amicis, inquit, alterū prorsus inimicū habueris: ex inimicis
uero alterum amicum. Quocirca melius ac potius censerī
debet, amicū sibi adipisci in proferēdo iudicio, aut à rebus
iudicādis penitus abstinere: nisi ex professo ueritas ipsa fi-
dei patrocinetur, cuius causa (ut Academici asserunt) nul-
la quidem contentiones aut inimicitie refugiendæ sunt.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCI-

PLINA LIBER

VNDECIMVS.

Mirificum prodigium de fulmine in natali M. Tul-
lii, ex Annalibus Eutropii, ac de uiribus etiam
fulminum nonnihil.

CAP. I.

Inus putauī absurdū fore, si ea in præsens
referrē, quæ Romanus autor Eutropius,
in historia ad Valentē Aug. prodidit de
M. Cicerone: atq; mirifico prodigio, quod
obtigerit de uirgine Romana, quæ in iti-
nere cælesti igne tacta fuerit: unde tā egregia dicēdi digni-
tas, et absolutū eloquētiæ fastigiū præscriberetur. Sed ap-
ponā Eutropij uerba, quò manifestius appareat, quāta sit
etiā uis et natura mōstrifica fulminum. Bello (inquit) lu-
gurth

guarthino, M. Cicero Arpini nascitur, matre Elbia nomine, patre uerò equestris ordinis, ex regio Volscorū genere. Eodemq; tēpore quēdā uirgo Romana in Apuliā peregens, ictu fulminis exanimata est: oībus sine scissura aliqua uestimētis adēptis, ac pectoris & pedū uinculis dissolutis, monilibus etiā & annulis discussis, illaeso corpore nuda iacuit: equusq; (inqt) eius pari modo frēnis et cingulis peremptus iacuit dissolutis. Hæc satis de p̄digio uirginis. Neq; enim me præterit, uaria quidem, ac penē incredibilia scribi de fulminibus, non ab Aristotele modò, & alijs Græcis: sed ab Anneo quoq; Seneca, & Plinio: nam inter alia & illud in ueterum monumentis traditur, quòd Martia princeps Romanorum, cum grauida foret, fulmine icta, exanimato partu citra ullum aliud incommodum superuixit.

De officio trib. militū ex sentētia Aureliani Cæsa. Imperatoris, & eius epistola adscripta ex Vopisci historia. CAP. II.

CVM gesta Rom. principū nuper legeremus, nulla me pars magis detinuit, quā sicubi militaris disciplinæ præcepta & leges notarētur: quoniam nostra hæc ætas ita bellis assiduis uexatur, ut uniuersam propē Italiā grauiter afficiāt. Sed illud in primis Aureliani principis me delectauit, in quo tribunū militū prudēter monet, qua ratiōe & cōsilio uti debeat in exercitu regendo, & copijs alendis. Verba ex Aureliani epistola subiiciā, quò facilius legētes hæc etiam expendāt. Si uis, inquit, tribunus esse, imò si uis uiuere, manus militū cōtine: nemo pullū alienū rapiat: ouē nemo cōtingat. Vuam nullus auferat, segetē nemo deterat: oleū, sal, lignū nemo exigat: annona sua cōtētus sit. De præda hostis, nō de lacrymis puīcialiū habeat: arma tersa sint, ferramēta samīata, calceamēta fortia: uestis noua, uestē uetere excludat: stipendiū in balteo, nō in pōpa habeat: torquē brachialem & annulum apponat: equū saginariū suū de-

fricet, captū animal non uendat, mulū centuriatū cōmīter curet: alter alteri quasi seruus obsequatur: à medicis gratis curētur, aruspīcibus nihil dent, in hospitij castē se agant: qui litem fecerit, uapulet. Hæc hætenus Aurelianus Cæs. quæ si quis etiā apud autorem propriū requirat, is Flauū Vopiscū adeat, q̄ de Imperatoribus Romanis scripsit.

De Pythagorica Metamorphosi, & Laberii poëtæ uersus apud Tertullianum recogniti, atq; expositi. CAP. III.

Non ab re futurū putauī, si Laberianos uersus subtexam ex eius mimis. Nā & Florentis Tertulliani locus signabitur, & alia quoq; non insuauia de Pythagoræ, nec iniucunda subiungemus. In hunc igitur modum de Pythagorica metamorphosi iocatus est Laberius:

Et audio mala multa etiam ex bonis:

Par illud ut nos olim mutant philosophi,

Et nunc de mulo hominem, de muliere colubrum

Faciant: & ex diuersis diuersa alia.

Quos uersiculos in cōmētarijs Nonianis deprehēdes, quāquā alicubi deprauatos: nā & in Apologetico Tertullianus, quē cōtra gentiles cōposuit, partē ex his elegāter est mutuatus. Age iam, inquit, si quis philosophus affirmarit (ut ait Laberius de sententia Pythagoræ) hominem fieri ex mulo, colubrum ex muliere, & in eam opinionem omnia argumenta, & eloquij uirtutē detorserit: non ne & sensum mouebit, & fidem infringet? etiam ab animalibus abstinēdum propterea persuasum quis habet, ne fortē bubulam de aliquo proauo suo obsonet. Quæ uerba satis me commonent Pythagoricæ transmutationis: is enim Pythagoras, non modò Euphorbum, pauonem, Homerum poëtā tam se fuisse aliquādo dictitabat: sed & Pyrandem postea, & mox Callidenam, ac demum præstanti forma meretricem,

cem, quæ Alce fuerit appellata. Vnde & nos in poematis olim nostris in hunc modum lusimus:

Adde quòd is leges, legumq; oracula nouit:

Quæ seruanda dedit Samius mysteria uates:

Cur etiam plures uariato corpore formas

Prætulit: atq; idem famosi nominis Alce.

Moxq; Melatheos animos, & pectora sumpsit:

Et modò gemmantes ales Iunonia pennas

Explicat: & bello ferus induit arma Pyrandes.

Plotinus quoq; philosophus in libro de suo cuiusq; genio, cum de animi metamorphosi differit, in hunc propè modum idipsum prosequitur. Quicumq; (inquit) humanam proprietatem seruauerunt, iterum & ipsi homines renascuntur: qui autem ad sensum defecerunt, bruta quidem ac stolidi animantia redeunt: sed ita tamen, ut qui & iram adiecerint, fera existant: & pro ipsa inter se differentia dissentiant: qui uerò in libidine & uoluptatibus uitam egerint, salacia, uoluptaria animalia reuertantur. Quòd si nec sensu ipso, nec sensus parte usi fuerint, hi utiq; omnes plantæ resurgant: quoniam in his uel animus tantum uegetalis fuerit, neque aliud egerint, quàm ut in plantas uerterentur. Qui autem musicis modulis affecti, ac deliniti uixerunt, si in ceteris non degenerarint, animalia musica renascuntur: & qui sine ratione ciuitates atque Imperia rexerunt, aquilæ fiunt: nisi & ipsi alia prauitate sint infecti. Nam & qui absque sapientia sublimia improbius tractant, cælumq; suspiciunt, in alites commutantur, ad altiora semper deuolantes: qui uirtutem autem civilem affecutus est, homo reuertitur: qui minime adeptus, in inciuile aliquod animal, ut aprum, & in alia eiusmodi se transformat. Hæc Plotinus, de quibus alibi diximus commodius.

De statua Niobes à Praxitele: & ibidem Aufonii poëtæ
nobile epigrāma ex Græco: tum de eadem Niobe ex
Pausaniæ commentariis.

CAP. IIII.

IN Græcorum poëmatis uaria leguntur de Niobes for=
ma, eiusq; imagine: quàm Praxiteles longè pulcherri=
mam sculpsit: unde eam quoq; poëtæ Græci magno studio
celebrarunt: cuiusmodi hoc subit:

ἔκ λωῶς μὲ θεοὶ τεύξαν λίθον, ἔκ δὲ λίθοιο

Ζωὴν πρᾶξιτέλης ἱμπάλην ἱερὰ ῥάσσας.

Aufonius uerò Gallus egregiè admodum Latino epigrā=
mate secutus Græcorum suauitatem atq; indolem, sic eius=
dem statuam expresseit:

Viucbam, sum facta silex, quæ deinde polita

Praxitelis manibus, uiuo iterum Niobe.

Reddidit artificis manus omnia, sed sine sensu:

Hunc ego cùm læsi numina, non habui.

Quo carmine nihil utiq; legi potest cultius, limatius, do=
ctius: adeo ut Marullus noster Byzantius uir eleganter do=
ctus, atq; in examinandis carminibus grauis censor, aper=
tè affirmarit, nihil se usquàm legisse, aut etiam audisse ele=
gantius, melius, absolutius. Fuit autem Niobe Phoronei fi=
lia, & Apis parens, ut in Eusebij Annalibus notatum est,
quos magna ex parte ex Tomis Maneti transtulit. De hac
complura scribuntur apud autorem Pausaniam, qui se in=
quit in Syphilo Niobes simulacrum aspexisse, cuius hunc
ad modum species erat, ut propè accedentibus petra abru=
pta uideretur, procul autem cernētibus mœsta, & plorans
mulier. Quin & Romæ in templo Sossiani Apollinis ima=
go Niobes celebrata est cum liberis mœrentis: sed eam ta=
mē dubitatur Scopas, an Praxiteles fecerit: quod & C. Plin=
nius testatur.

Historia

Historia ex C. Plinio de Octavia Augu. quæ ex oui augurio in sinu confoti, sexum futuræ prolis prænotauit, & alia item non iniucunda.

CAP. V.

Dignū memoria est, quod à C. Plinio traditur in historia naturali de Liuie Augu. studio & cura, ad prænotandam prolem, & filij sexum, quo grauida erat ex Nerone Impera. Cum enim in iuuenta esset, & auidissimè cuperet uirilem sexum parere, hoc puellari augurio usa traditur, uti ex eo partum prænotaret: ouum in sinu fouendum accipit, subinque illud nutrici datū ad resouendum per uices reddebat, necubi tepor ad alēdum factū intermitteretur. Neque falso augurio fertur augurata: siquidem Tib. Cæsarem perierit. Illud quoque notandum, quod in ueterum annalibus lectum est: Gallinarium fuisse quendam, cuius nomen adhuc requirimus, qui mirifica arte, quid ex quoque ouo foret, præuidebat. Quod ipsum à Plinio etiam describitur, etsi minus id credendum uidetur, cum ingenuè idem professus sit, haud in omnibus suā se fidē legēti astringere: sed eam potius ad auctores ueteres relegat. Nam nec ullum quidem mendacium tam falsum, tamque impudens est, sicuti Plato testatur, quin suis quoque autoribus defendatur.

De origine Dei Canopi, ac eiusdē simulacro: & quo cōmento ac fraude pro Deo sit habitus.

CAP. VI.

Notandum & illud est, quod in ueterū scriptis reperitur de origine dei Canopi, & quo uidelicet cōmēto Aegyptij sacerdotis ad cultū numenque deuenerit. Ferunt enim quod ipsi quidem Chaldæi per uarias orbis regiones ignem circūuehebant, ueluti proprium ac summum numē, quod eo quoque ceteros omnes deos, eorumque simulacra deuincebant, quæcunque ex auro, ære, argento, eboreque, uel alia quauis materia essent: fiebat enim, ut ignis planè superior

perior euaderet. Conuenerant autem populi, ut uicta numina uictoribus concederent: quò rei ueritas cunctis mortalibus de adorando numine cõstaret. Hæc igitur cùm sacerdos Canopi Aegyptius percepisset, dignũ sanè cõmentũ, atq; percallidũ cõtra ignẽ excogitauit. Solẽt in Aegypto uasa quædam fictilia effici, quæ Hydriæ appellantur, crebris undequaq; ac minimis propè foraminibus patẽtes: ex quibus cum aqua decidit, defæcator atq; purior effluit. Sacerdos igitur Aegypti unã fortè ex his cepit, atq; obstructis foraminibus, uarijsq; coloribus depictam, et aquis plenam, ut idolũ cõstituit, ac super uetere simulacro diligenter collocat, qd' esse Menelai gubernatoris ferebatur. Veniunt Chaldæi, circũstant numen, cõflictũ ineunt, et ignẽ simulacro admouet: tum uerò cera ipsa, qua uasis foramina obstructa erãt, grassante igne resoluitur, et aqua profluente ignis extinguitur: quò factũ est, ut fraude sacerdotis Aegyptij Canopus uictor haberetur: unde simulacrum quoq; illius perexiguus pedibus, cõtracto collo, ac pmineti alueo in amphoræ modũ formatũ est, dorso etiã equaliter tereti. Hæc de Canopo deo, eiusq; origine tradũtur, et in Suidæ collectaneis, et in sacra historia Turrantij Rufini.

Pacuiuanum ænigma de testudine, ac uersus eiusdem lepidissimi ex Tragœdia allati: tum locus Tertulliani expositus.

CAP. VII.

D Ici non potest, quanta sit olim facta iactura, in his maximè apud nos autoribus, qui tragœdias et comœdias scripserunt, sic ut eorum uix nomina reperiãtur: cum Romani primũ ciues his potissimum fabulis agẽdis magnopere detinerentur: nos uerò ita auide antiquitatem excutimus, et uestigia illa ueterum poëtarum requirimus, ut in his etiam libenter cõmoremur, quæ à nostris gram-

m maticis

maticis quamlibet intercisa & deprauata afferuntur: cuiusmodi ænigma est illud, quod ex Pacuuianis fabulis celebratur his lepidissimis uersibus:

Sanguine cassâ, domiporta, terrigena traditur,
 Quadrupes, tardigrada, agrestis, humilis, aspera,
 Capite breui, ceruice anguina, aspectu truci,
 Euiscerata, inanimata, cum animali sono.

Id ænigma cum in Pacuuiana fabula paulò obscurius proferatur ab Amphione, responsum ab Atticis est, Non intelligimus, nisi apertè dixeris. Tum ille unico uerbo respondit, Cochleam esse. Quod ipsum propterea censui apponendum, ut ætatis nostræ homines intelligant, quantum illi in nouandis, componendis que uocibus tribuerent, atque indulgerent, cum domiportam Pacuuius, & tardigradam uocauerit testudinem. Si quis autem inuenire hoc uelit, is apud Marcum Ciceronem de diuinatione inquirat: quò facilius locum doctissimi uiri Tertulliani intelligat: qui in libro de Pallio, de hoc ipso ænigmate Pacuuiano nonnihil retulit.

Scita & elegans obseruatio ex lege ueteri de re ueneræ, ac de edictis etiam Semiramidis ab Heliogabalo Imperatore institutis.

CAP. VIII.

Non defuerunt apud ueteres, qui & eruditione & ingenio clari, præcepta in literis referrent, quibus Amorum delicias, & instrumenta describerent: tum quibus artibus, & quo studio sequi amores debeamus: quoniam & populi quidam celebratur, apud quos illi multum acceptiores, atque honestiores, qui sectandis amoribus promptiores, atque acriores haberentur. Sed ego cum in S. C. incidirim de re ueneræ, quod olim Romæ (ut fertur) in templo Veneris foret, minus putavi indignum, si in nostris etiam
 comment

commentarijs legeretur: necubi delicias istiusmodi, & ueterum elegantias aspernari uideamur, qui ad ipsam præcipuè antiquitatem respicimus. Ad hunc igitur modum sacra lex de re futuaria lecta est:

Iura Visundi, Cōsectandi, Susurrādi, Gestuendi, Sultrudendi, Salutandi, Confabulādi, Precandi, Perpetuo, Interdiu, Futuarijs permīssa ex me sunt. Ex æde, foramine, horto, postico, impluio, cuncta hæc cōmoda nemo homini prohibento: Fidem, cōsilia ferunto: seruant auxilium: operam uē dāto: sub noctu uota tractanto: promissa, iuramenta, lamenta admiscento: sollicitanto uerecundiā, timorem amouento, tristitiam suppreunt, tempori loco uē obsecundanto: Occasioni ne unquam cedunto, internūtijs epistolas succudunto: his spem, uoluntatē, expectationem, necessitatem, misericordiam adlectanto: inserunto fraude, ui, dolo: ostentatione attemperatē utuntor: prudētiam, tancuitatem habento, tenento, gestuūto: ex Pathica quicquam sempiternē quasi stipem & pignus capiunt: eius permīssum aduehūto, nouam quærunt: actū uē, pompā uē grandianimem nobilē insectantor: notas cōiectarijs rectius nouanto. Hæc hætenus. Nam & ob id referendum hoc fuit: quoniam Varius quoque Heliogabalus Imperat. Sen. C. quædam ridicula & amatoria uulgauit: quæ matronæ, cui se crederent, & ad cuius osculum uenirent: quæ uestes, quibusq; ornamentis uterentur. Eaq; Senat. cons. de nomine suæ coniugis Semiramia iussit appellari: sicuti Aelius quoque Lampridius testatur ad Imperatorem Constantinum Augustum.

De scuitia Macrini Imperatoris: & qua crudelitate in adulteros animaduerteter: tum alia obiter addita.

PEr multa in ueterum monumentis leguntur, quæ Macrini Impera. sæuitiam atq; crudelitatem referant. Is enim inter eos principes merito ab autoribus reponitur, qui immanes atq; sanguinarij sunt habiti. Sed adscribendum est nouum periculis genus, inuentumq; ab eodem maxime crudelitatis: ut ex hoc constare possit, quàm esset Macrinus diri animi, atq; prodigiosi in supplicijs exhibendis. Cum igitur duo milites (ut à Capitolino relatum est) ancillæ hospitis pudorẽ uiolasse crederentur, atq; illud Macrinus Imper. per frumētarium didicisset, iussit eos in medium produci, simulq; interrogauit, utrũ factũ hoc esset: quod cum constitisset, statim geminos boues miræ magnitudinis uiuos aperiri iussit, atq; his milites singulos inseri, capitibus bouum exectis, quò facilius unà colloqui possent: ita hominis sæuitas nouo quidem supplicio in puniendis adulteris delectabatur. Quin idem quoque Macrinus, ad exemplum Mezentij, uiuos homines mortuis alligabat, ac longa tabe confectos infando mortis genere exanimabat, ut eleganter poëta Vergilius expressit de Mezentio.

Mortua quinetiam iungebat corpora uiuis,
Componens manibusq; manus, atque oribus ora,
Tormenti genus, & sanie taboq; fluenti
Complexu in misero, longa sic morte necabat.

Mitto quòd & milites suos in crucem tulit, & ex quaq; seditione decumauit, atque centesimauit, ut non Macrinus uulgò, sed Macellinus passim uocaretur.

De nominibus militum, & qui sint Primani, Tertiani, Quintani, & eiusmodi alia apud Cor. Tacitum, & de Quattariis milionibus apud Lucilium. CAP. X.

PEr multa & uaria sunt in ipso exercitu militum nomina, de quibus passim mentio fit apud autores, sicuti qui

qui ab armis, uel gradu & stipendio denominantur. Sed à legionibus etiam milites quidam uocantur. Nam legiones ipse à numero interdum dicebantur, ut *Quarta*, *Sextadecima*, & eiusmodi. Quod inuenio cum apud alios ueteres, tum in historia Corne. Taciti frequens. Is enim *Primanos* milites, *Secundanos*, *Quintanos*q; & *Quartadecimanos* sæpius refert. *Posthumus* (inquit) præfectum castrorum secundæ legionis cognitis quartadecimanorum, *Vigesimanorum*q; prosperis rebus, quia pari gloria legionem suam fraudauerat, seipsum gladio trāsegit. Et in alio mox libro: Sed ipsis, inquit, legionibus inerat diuersitas animorum. *Primani*, *quintani*q; turbidi, adeo ut quidā saxa in *Galbæ* imagines iecerint. Idem quoq; autor in duodeuigesimo expressius hoc totum explicat. Fortè inter *Padum* uiamq; inquit, patenti campo duæ legiones congressæ sunt: pro *Vitellio* una & uigesima, cui cognomen *Rapaci*, ueteri gloria insignis, ex parte *Othonis* prima *Adiutrix*: non autem in aciem educta, sed ferox, & noui decoris auida. *Primani* stratis una & uigesimanorum principijs aquilam abstulêre: quo dolore accensa legio, impulit rursus *primanos*, interfecto *Orfidio Benigno* legato, & plurima signa, uexillaq; ex hostibus rapuit. À parte alia propulsa *quintanorum* impetu *tertiadecima* legio: circumnenti plurium accursu *quartadecimani*, & ducibus *Othonis* iam pridem profugis, *Cecinna* ac *Valens* subsidijs suos firmabant. Hæc *Tacitus*. Nam & *C. Suetonius* eodem modo *Tertianos*, & *Decumanos* intelligit. *Quartarij* uerò in satyris *Lucilianis* muliones mercenarij appellati sunt, qui quartam sibi partem quæstus acciperent: ut *Pompeius Sex.* in libro de uerbis priscis x v i i. tradit, allato etiam *Luciliano* carmine:

Porro homines nequam, malus ut quartarius, apros Collegere omnes.

De Proculo & Regillo Imperatoribus, & quomodo per iocum, Fortuna illudente, Imperii dignitatem adepti sunt.

CAPVT

XI.

Verum profectò est, quod à philosophis permultis probatur: homines quandoque Fortunam sibi uel confingere ex tempore, uel assumere. Id ego cum Roma= nos Annales legerè, maximè comprobaui: in queis tam uaria, tam promiscua, et multiformis Imperatorum fortuna appareat, ut quidā ex loco perhumili ad illud Imperatoris tam sanctum, tam Augustū nomē ascēderint: alij rursus ueluti ex ioco, & quasi cauillo desilierint. Sicuti inter alios & Proculus, & Regillus: quorum exempla referenda in præsens putauī, ut iocantis Fortunæ aleam, ac libidinem in conspectu haberemus. De Proculo igitur sic traditum est à bonis autoribus: Cū in conuiuio, ut sit, latrunculus lusitaret, ac decies Imperator ipse exisset: statim scurra tūm quidam, (ut parata sunt ingenia blandientium) Salue, inquit, Auguste: & allata purpura (ut mos erat) eius humeros ornauit, eumq; adorauit. Qua ille occasione uel oblata, uel arrepta, ut Imperator uulgò saluatus est: quod apud Græcos retulit autor Onesimus, & apud nos Flauius Vopiscus in libro ad Bassum secundo. De Regillo autem Imperatore haud hercle minus ludicrum principium, ac ridiculum fuit, ad Augusti nomen occupandum: cū ille quæstione de analogia proprii nominis habita, ad Imperium prosiliit. Nam Valerianus tribunus cū diceret, Vnde Regillianum nomen deductum putamus? A regno, quidam respondit. Quo dicto, milites inibi, ut ad ea quæ cogitant prouiores, Potest ergo

ergo rex esse, & nos regem facimus: eoq; nomine putarunt illum Imperatoria dignitate honestandum: ac ita demum iocante fortuna Regillus quum die sequenti processisset, Imperator est à principibus salutatus. Neq; autem me latet, hunc ipsum Regillum magis inter tyrannos, quàm Imperatores à quibusdam relatum. Sed utcunque sit, Romani certè Imperatoris nomen obtinuit.

Quid apud ueteres significet Sororiare: & quæ sint mammæ sororiantes in puellis: ac ibidem expositum, quid Fratriare, & Fraterculare, ex Pompeii commentariis: & Plinii locus emendatus.

CAPVT XII.

Nunquam uidetur magis in otio & honestis literis uersari, quàm eo tempore, quo cum Ioanne Cersio, & Lacetio Nigro de optimis studiis, atque omni antiquitate differtur: quod equidem per sepe accidit, quum utriusque eruditio multiplex & abunde elegans iure optimo censeri possit. Itaque nuper in hortis Oricellarijs inter alia complura qua situm est de Sedigito Volcatio, deq; eius iudicio, quod ab eo factum est de ingenio & ordine decem Comitorum, qui apud Latinos in pretio habiti sunt: item de poëticijs uocabulis, & ueterum audacia in uerbis inueniendis, excogitandis, atque componendis. Cuiusmodi fuerunt M. Plautus, Cn. Nauius, P. Laberius, qui paulò durior, atq; audacior habitus est: M. Cato, Q. Ennius, Fabius Pictor, & alij eiusdem ætatis non ignobiles autores. Qua in re minimè absurdum fuerit hoc loco repetere, quid apud Plautum Sororiare sit, & quo significatu accipiendum. Sororiare igitur perinde est, atq; augeri & procreescere: nam & mammæ sororiantes uocarunt

in puellis, ut à Sex. Pompeio traditur, quum exuberantes intumescunt: quod illis euenit ex compresso lacte: qua uoce usus est M. Plaut. in comoedia Friuolaria. Quin & Fratriare & Fraterculare in pueris accipimus, ut idem Sext. asserit, quum eorum mammae intumescere incipiunt: quoniam ueluti pares fraterculi oriuntur. Quod ipsum & in frumento spica dicitur facere, quum uirentia grana protuberant. Politianus uerò mammas sororiantes apud Plinium legebat libro x x x. quo loco rigentes mammas habent ceteri codices: sed in uetustioribus sororiantes comperies. Piscinae maris, inquit, mammas sororiantes, praecordia, maciemq; corporis corrigunt. De hoc à Politiano relatum est & in secunda Centuria: sed eius commentarij magna ex parte ab his retinentur, atque occultantur, qui meliores literas & antiquitatem impudentissimè contemnunt.

Incredendum esse quod à C. Plinio scriptum est de C. Meccenate, quòd infomnis per triennium fuerit, ac de his etiam, qui somniantes inambulare consueuerint.

CAPVT XIII.

Quod à Plinio Secundo relatum est de C. Meccenate, id equidem nescio risu'ne dignum magis sit, an admiratione: siquidem supra omnium fidem atque opinionem uideri potest. Tradit enim C. Meccenatem eo affectu, seu morbo intentum fuisse, uti ante obitum neuiquam illi somnus contigerit ullo triennij momento. Quod hercle, si uitae hominū ratio pro re ipsa expenditur, à Σύ-
νολον existimari ab omnibus debet: nisi rerum fortè prodigia atq; portēta prosequamur: cū sit hominis imprudentis, (ut idem Plin. inquit) fidem suā illis adstringere, quae naturae

naturæ præscriptum penitus excedunt. De Theone autem Stoico, eiusq; somnijs, & illud mirificum à quibusdam exstimatur, (ut Græci autores commemorant) quòd is dormiens passim ambulare consuevit. Quo morbo & Periclis seruus laborauit, adeo ut in summis etiam tectis somnians perambularet. Itaq; philosophi ipsi, qui Pyrrhonis decreta secuti sunt, in dubitatione summa uersantur, An sit in omnibus uitæ officijs magis hærendum, quàm pro certo quicquam asserendum: unum hoc se scire profitētes, quòd nihil penitus sciant. Qua in re non munus suam modestiam, (ut inquit Augustinus) quàm ineptam inscitiam arguunt.

PETRI CRINITI

COMMENTARIORVM

DE HONESTA DISCI-

PLINA, LIBER

XII.

Qualis doctrina Platonis fuerit, & quo modo inter Pythagoram, & Socratem medius fertur, ex Numenii Pythagorici sententia.

CAP. I.

LGREGIE Numenius Pythagoricus, ac eruditè iudicium fecit de Platone philosopho: quo pacto uidelicet eius uiri excellens doctrina inter Pythagoram ipsum ac Socratē media extiterit, sic ut utriusq; genium faciliè in eodem agnoscas: cùm communi iure utrūq; non modò coluerit, sed etiam scribendo magno pere expresserit. Verba Numenij hæc sunt: Plato, inquit, certè Pythagoricus fuit: sed huc tamen & illuc liberè trahitur, ac per singula æque membra inter Pythagoram, & Socratem medius fertur. Nam sublimitatem illam Pytha-

m s gora,

goræ, ad maiorem quidem humanitatem deduxit: humile uerò illud, ac deiectum Socratis, ad grauitatem & magnitudinem reduxit: atq; ita Plato Pythagora quidem popularior, & cōmunior: Socrate uerò grauior, & sublimior est. Hæc Numenius de Platone in libro de diffensione Academicorum, quæ uel ipse Pamphilus Eusebius recenset ad Theodorum Episcopum, quo maximè loco de philosophorum decretis disserit.

Quibus uiribus polleant septem planetæ in hominum corpore, ex Arabum libris: ac de xii. signis, eorumq; potestate, ex ueterum sententiis. CAP. II.

IN monimentis Arabum, qui Astronomica diligenter tractarunt, non pauca interdum comperiuntur, quæ non minorem certè eruditionem, quàm gratiam & uenustatem retineât. Cuiusmodi hoc est, quod ab illis traditur de septē planetis, eorumq; uiribus, tum in qua maxime humani corporis parte polleant. Nam quum ipsi homines (ut res est) de cælo uitam & spiritum trahant, fateri etiam necesse est, sphaeras illas superiores, siue elementa, uiribus adeo summis excellere, ut in quibusdam corporis partibus, ueluti suis domicilijs maiorem omnino uim atq; potestatem exerceant. Sed apponam eorum traditiones, ex quibus totum ferè hominum corpus ad illa septem elemēta de ferri ac de duci uideatur. Et primò asserunt per Solis imaginem hominum uitam significari: ex quo in ipso etiam Sole cerebrum & corda regi affirmant: linguam uerò & os à Mercurio, splenem à Saturno, hepar ab Ioue, sanguinem à Marte, renes & genitale semen à Venere, stomachum à Luna. Sed & singulis quoq; signis, quo in Zodiaco ipso motu perpeti mouētur, astronomiæ autores suas humani corporis partes dederunt: sicuti ex Græcis permulti, &

ex nostris Iulius Firmicus, qui ad Apotelesmata inquit maxime pertinere, sicubi ualitudinis locum, aut uitij uolueris inuenire. Ita enim referuntur ad ipsum signiferum: Caput in Ariete, Ceruix in Tauro, Humeri in Geminis, Cor in Cancro, Pectus & stomachus in leone, Venter in Virgine, Renes uertebraeque in libra, Genitalia in Scorpione, Femora in Sagittario, Genucula in Capricorno, Tibiae in Aquario, pedes in Piscibus. Mallius uero poeta haec eadem ad Augustum Caesarem his uersibus,

Signa haec (inquit) praecipuas in toto corpore uires
Exercent: Aries caput est ante omnia princeps:
Sortitur quoque sensus, & pulcherrima colla
Taurus: & in Geminis aequali brachia forte
Scribuntur connexa humeris: pectusque locatum
Sub Cancro est: laterum regnum, scapulaeque Leonis:
Virginis in propriam descendunt ilia sortem:
Libra regit clunes: & Scorpius inguine gaudet:
Centauro femora accedunt: Capricornus utrisque
Imperat in genibus: crurum supradentis Aquari
Arbitrium est: Piscesque pedum sibi iura repossunt.

Egregie factum & ingenti animo à Petro Caponio Florentino cum Carolo rege Gallorum in concerpendis tabulis coram eodem rege: quum iniquiores contra Rempub. uiderentur.

C A P. III.

FActum est anno superiore, ut Carolus Gallorum rex cum magno exercitu, & instructis copijs, Italiae regionem intraderet: idque eo animo & conditione, ut expulsis Neapolitanis regibus, facilius regno potiretur. Sed antequam expeditionem obiret, Florentinorum urbem ueluti uictor ingressus est: ac mutato Reipub. statu ab uniuerso populo & Ciuibus, tanquam libertatis uindex benignè salu

salutatus, ac magnifice exceptus est. Dein uerò cū in urbe ageret cum magna copiarum parte, ac in dies cunctando expeditionem produceret, quò Florentino populo quamlibet conditionem imperaret: adeunt fortè Carolum Gallorum Regem ciues aliquot ex autoritate summi magistratus, ut cum eo fœdus componant, conditionesq; pro tempore & fortuna accipiant. Atq; in his fortè Petrus Caponius fuit, qui quum regē Gallorū nimis uideret insolescentem, ac fortunæ blādientis illecebris captum, utpote qui pro libidine Florentinis conditionem imponeret: cumq; eam (ut fit) scriptis capitibus iniquiorē firmaret, inibi Petrus Caponius Regē fortè aspicit, ac tabulas legit, lectasq; (ut uir ingentis animi) in oculis tanti regis percipit: ac simul iisdem reiectis, Et nos, inquit, ad militem nostrū: ac relicto ibidem rege, ad curiam pergit. Quod & ipsum Carolus Rex (quāuis uictoria elatus, & xx. millia militum in castris haberet) admiratus, eiusq; animū ut altiora mouerentem ueritus, ex itinere iubet cum reuocari, quò meliori conditione statum Florentinæ ciuitatis componeret. Dignum certè facinus, ac memorandum, contra insolentiam Gallicam: quæ ridendo fidem frāgit, & uictis illudit. Idem Caponius paulò mox in frequenti senatu, comitijs approbantibus, Imperator creatus est ad bellum Pisanum: quæ urbs à populo Florentino in eiusdem regis aduentu descuerat: sed inter bellica instrumenta dum maiore animo, quàm fortuna uersatur, glande ictus ab hostibus, occubuit.

Quot in Romano exercitu legiones forent, ex historia Polybii uiri diligentis: ac de centuriis & cohortibus nonnihil.

CAP. IIII.

Variè traditum est à ueteribus de Romano exercitu, & eius numero: tum quot equites in eo ac pedites adessent

adeſſent: quod ego, ut rei ueritas agnoſcatur, ex hiſtoria Polybij uiri diligentis referendū putauī. Is enim copioſè hoc totum in libro annalium tertio explicat in hunc modum: ut mittantur ea omnia hoc loco, quæ à Liuiο in Romana hiſtoria deſcribuntur. Romani, inquit, quatuor omnino legionibus exercitū abſoluunt: legiones autem ſingulæ quaternis millibus peditum conſtant, ducētenis equitibus: uel ſicubi maior neceſſitas urget, quinīs millibus peditum, equitibus trecentenis. Hiſ totidem, inquit, milites ex ſocijs adiſciuntur: equites ſerè triplicati. Neq; tamen ſeruatum id eſt ſemper à uiris Romanis: quoniam & bello quidem Punico decretum fuit, ut octo tantum legionibus rem gererent, ac legiones ſingulæ ut quinq; millia hominum haberent. Quin & ipſe M. Cicero in libro de Stoicorum decretis, quæ παράδοξα appellat, Multi, inquit, ex te audierunt, quum diceres neminē eſſe diuitem, niſi qui exercitum alere poſſet ſuis fructibus: quod populo Romano ex tantis ueſtigalibus iam pridem uix poteſt cōtingere. Hoc igitur propoſito nunquam eris diues, antequam ex tuis poſſeſſionibus tantum reſiciatur, ut eo tueri quatuor legiones, & magna equitū ac peditū auxilia poſſis. Neq; illud ignoratur, quod & ſinguli quidem Conſules binas tantū legiones contra hoſtes ducebant, auxilijs ſociorum adiectis: quod ipſum à probis autoribus aſſertum eſt. Cincius autem in commentarijs de re militari hæc de Legionibus retulit: In legione, inquit, ſunt Centuriæ L x. Manipuli x x x. Cohortes x. Quod & Gellius quoq; uir Romanus in Atticis probat.

De ingenti animo Iulij Cæſaris quum ad Pontem Rubiconis acceſſit, & edictum adſcriptū, quod in ponte flu-
minis legebatur.

CAP. V.

Frequens

FRequens mentio fit in sermonibus hominum, quanta C. Cæsar audacia & animo fuerit, quum contra omnē S. P. Q. R. auctoritatem fluvium Rubiconē cum exercitu transfret, atq; ad Urbem accederet. Id ego quum passim legerem, putavi non fore usquequaq; indignum, si editum istud Romanæ Reip. ad Rubiconem, quod in ponte legebatur, subijcerem: ita enim facilius ferociam illam Cæsaris, & animi magnitudinem intelligemus, qui tantum moliri facinus fuerit ausus: et si paulum dicitur tamen constituisse, ac de reditu cogitasse, cum quantum aggredereetur animo reputaret. Est autem hoc, sicuti ex peruetustis monumentis compertum est, in quo illa Romani imperij maiestas faciliè demonstratur:

Iussu, mandato'ue Populi Ro. consul, imperator, tribunus, miles, tyro, cōmilito, armate, quisquis es, manipularie, centurio, turmarie, legionarie, hic sistito: uexillum finito: arma deponito: nec citra hunc amnem Rubiconem, signa, arma, exercitum, commeatum'ue traducito. Si quis huiusce iussuonis ergò aduersus præcepta ierit, fecerit'ue: adiudicatus esto hostis Po. Ro. ac si contra patriam arma tulerit: penatesq; è sacris penetralibus asportauerit.

De peris & manticis, eorumq; nominibus: ac de Pasceolo, & Sacciperiis apud Plautum: inibi q; de Hippoperiis apud Anneum Senecam. CAP. VI.

CV'm uaria sint nomina sacculorum & manticarum, quæ passim apud poëtas, cæterosq; autores uetres legantur: eaq; interdum legentium mentem propter raritatem ac niuani uetustatem detineant: non sum arbitratu alienum esse ab operis nostri instituto, si ea omnia in hunc locum de manticis & peris subijciam, quæ nunc memoriam

moriam subeant. Sunt enim hæc, Loculi, Marsupia, Mantica, Calathus, et Calathiscus per diminutionē, qui Latine Qualus, & Quasillus: Pera item, Culleus, Ascopa, Stula, Ascopera, & Sacciperium: sed & Fisci, Fiscina, & Fiscella, Sportula, Crumena, & Velleia. His annumerantur Scortea, Hippoperæ, Pasceolū, & Bulga. De Pasceolo autem, quia id rarius est, M. Plautus meminit in comœdia Rudente his uerbis:

Nummi, inquit, octingenti auri in marsupio inferunt. Præterea centū denaria Philippea in pasceolo seorsus.

Idem quoq; de Sacciperio.

Quenam balena (inquit) meum uorauit uidulum Auram atq; argentum, ubi omne compactum fuit? Eadem illa credo, quæ meum marsupium,

Quod plenum argenti fuit in sacciperio.

De Hippoperis facta est mentio in Epistolis Annei Senecæ, quum de M. Catonis frugalitate differit. M. Cato Censorius, inquit, quem tam necessarium fuit Reip. nasci, quàm Scipionem: alter enim cum hostibus nostris bellum, alter cum moribus gessit, cantherio uehebatur, hippoperis quidem impositis, ut secum utilia portaret. De Velleijs autem & Fiscinis ad hunc modum Pedianus Asconius super secunda Ciceronis oratione in Verrem. Sportæ, inquit, sportulæ, sportellæ nummum sunt receptacula: & Sacci, sacculi, saccelli, & crumena, & uelleia, & scortea, & mantica, & marsupia: ita etiam fisci, fiscina, fiscella, sparteæ sunt utensilia ad maioris summæ pecunias capiendas.

De Romanis spectaculis, & ludis apparatissimis Probi Imperatoris, quum de Germanis triumpharet, ex historia Flauii Vopisci.

CAP. VII.

Tenent

TENent me interdum quæ à ueteribus traduntur de Romanis spectaculis, scenicisq; ac uarijs ludis: in quibus celebrandis uidentur adeo fuisse quidam Imperatores procliuēs, ut in hoc propemodum constitisse appareat totius uictoriæ laus ac dignitas: quoniam ferè ad triumphales uictorias illustrandas spectacula ista & ludicra parabantur. Sed libitum mihi est, ea hoc loco referre, quæ in triumpho Probi Augusti Imperatoris Romano populo exhibita sunt: quum ex eo abunde possit intelligi, in quibus uoluptatibus, ac delicijs Romanus populus esset occupatus, sicubi Romani Imperatores pro rebus bene gestis solenniter triumphassent. Probus autem Imperator, quum de Germanis, Blemijs, ac Drungis triumphaturus esset, uenationem amplissimam Romæ in Circo exhibuit, ita ut Romanus populus omnia passim diriperet. Sed adscribam uerba Flauij Vopisci, quibus hoc totum, nec ineleganter prosequitur: Genus, inquit, spectaculi eiusmodi fuit in triumpho Probi Imperatoris: Arbores ualidæ per milites cum radicibus uulsæ, connexis latè longeq; tribus affixæ sunt: terra dein superiecta, totusq; Circus syluæ speciem consitus, gratiam nobis uiroris obtulit. Immissi deinde per omnes aditus struthiones mille, mille cerui, mille apri, mille damæ: Libycæ omnes feræ, & cætera herbatica animalia, quanta uel ali potuerunt, uel inueniri. Immissi deinde populares, rapuit quisq; quod uolebat. Sequenti die adiecit in amphitheatro una missione centum iubatos leones, qui rugitibus suis tonitrua excitabant: qui omnes contis & sibinis interempti sunt, & mox occisi. Præterea multi sunt, qui dirigere uolebant sagittas, & immisi centum leopardi Libyci, centum deinde Syriacæ, centum damæ, & ursi simul trecenti.

centi. Atq; item sunt edita gladiatorum paria ccc. Blemijs plerisq; pugnantibus, qui per triumphum erant ducti, cum Germanis, Sarmatis, ac multis latronibus Sauris. Hæc hæctenus de Probi Imperatoris triumpho: quando nec defuerunt apud ueteres, qui de ludis scenicis, ac istiusmodi spectaculis libros integros componerent: quod alibi explicauimus, quum agerem de Iunio Messala, qui uniuersum quidem patrimonium in edendis, spectandisq; ludicris dicitur consumpsisse.

De ueteri Germanorum Repub. & eorum moribus, institutis, ac legibus: tam in militia, quam in religione, non contemnenda observatio.

CAP. VIII.

Nihil inuenio in ueterum Commentarijs utilius, & ad uitæ usum commodius, quam leges, ac uarios ritus ciuitatum obseruare: moresq; & cōsuetudines multorum populorum perdiscere: quò maior prudentia, & cognitio fiat honestior. Ex quo quum libros nuper legerem, qui de Germanis, eorumq; moribus differunt: non putauimus fore indignum, aut à præscripto nostri operis alienum, si de multis quædam colligerem, atq; ad usum memoriæ subijcerem, cuiusmodi hæc sunt, quæ ad Reip. imperium, militaremq; disciplinam & religionem Germanorum pertinerent.

Publica omnia & priuata armati agunt.

Reges quæ ex nobilitate probantur, duces uerò ex uirtute.

De rebus maioribus principes consultant, de minoribus omnes.

Nullum mortalium à proprijs laribus arcet: quòd aliquem arcere maximè inhumanum sit.

Sera iuuenū Venus, & foemina ipsa in robusta iam ætate nubunt.

¶

Vxorcs

Vxores autem singuli habent singulas.

Neq; dotem marito uxor, sed uxori maritus affert.

Iam & in militari disciplina plurimum commendantur: quum egregiè talia obseruent.

Principes enim pro uictoria pugnant: & comites ceteri pro principe.

Iidem ignominiosum ducunt, scuta in praelijs relinquere.

Ex familijs & propinquitatibus conficiunt turmas.

Fœminasq; interdum in exercitu habet, quæ inclinatam quandoq; aciem feruntur restituisse.

Ad negotia frè omnia, & ad cōuiuia armati procedūt.

In cultu uerò deorū, fidem, pietatē, ac religionem mirificè obseruāt. Nam de dijs eorūq; actis sanctius ac reuerētius dicunt credere, quàm scire. Vnde illud frequens apud eos, de Deo credendum, non querendum.

Deorū imagines minimè ad humanam formam faciunt, quòd illa celestis maiestas supra humanitatem sit.

Nefas putant ut ignominiosi adsint in sacris.

Talia fere sunt, quæ de Germanorum moribus ab antiquis scriptoribus referūtur: sicuti à Tacito, Plinio, & alijs: q; præter alia multa, & hoc de Germanis asserunt, Plus ualere apud eos bonos mores, quàm apud alios bonas leges.

Urbanè factū à Claudio Imperatore, de scypho surrepto à T. Iunio in conuiuio: ac res ibidē explicata. C A P. I X.

LEpide factum ac perurbanè traditur à Claudio imperatore cum T. Iunio uiro prætorio in conuiuio celebri: in quod cum plures (ut fit) primæ nobilitatis conuenissent, ac singulis uasa Corinthia, uel Myrrhina (ut par est) apponerentur, quò nihil ad elegantiam posset desiderari: inibi T. Iunius, qui & prætor, & legionis præpositus fuit, sumpta occasione aureum scyphum egregij

egregij operis suffuratus est. Quod cū in ratione colligenda Imperator Claudius deprehenderet, pereleganti commento hominis furtum putauit detegendum. Parato enim mox alio conuiuio, ijdem accersuntur, qui ad Imperatoris dapes pridie conuenerant: & quum singulis uasa eadem gemmea & pretiosa in mēsa reponerentur, undataxat T. Iunio Samijs ac fictilibus ministratū est. Quod & Suetonius, suppresso Iunij nomine, scribit: ex quo deinceps probro serui respersus est, quasi scyphum aureū in principis conuiuio surripuisset: ut est autor Cor. Tacitus. Sed is tamen Iunius in Gallie Narbonensis proconsulatu seuerè admodum atque integrè prouinciam rexit, quod apud autores relatum est.

Iudiciū factū ab Hadriano Imperatore de Aegyptiis populis, eorumq; moribus: ac ibidem epistola perelegans Phlegontis Tralliani, ac de eius operibus nonnihil.

CAP. X.

Non putauī absurdum fore, nec ingratum legentibus, si Phlegontis Tralliani epistolam de Aegyptijs, eorumq; moribus subijciam, qui libertus Hadriani Cæs. fuit: quoniam in ea de Iudeis etiam, atque Christianis, & urbe Alexandria nonnulla refert digna prorsus memoria. Neq; autem me latet hanc ipsam epistolam sub Hadriani principis nomine nissam fuisse Romam Seruiano uiro maximo, & qui ter consul fuerit, sicuti Flauius Vopiscus tradit, in libro ad Bassum secundo: Hadrianus (inquit) August. Seruiano Cons. Sal. Aegyptum, quam mihi laudabas Seruiane, totam didici leuem, pēdulam, & ad omnia famæ momenta uolitantem: & illi qui Serapim colunt, Christiani sunt: & deuoti sunt Serapi, qui se Christi episcopos dicunt. Nemo illic archisynagogus Iudeorum,

n 2 nemo

nemo Samarites, nemo Christianorum, non presbyter, non mathematicus, non auspex, nō aliptes. Ipse ille patriarcha cum Aegyptum uenerit, ab alijs Serapidem adorare, ab alijs cogitur Christum; Genus hominum seditiosissimum, uanisissimum, iniuriosissimum. Ciuitas opulenta, diues, sæcunda, in qua nemo uiuat otiosus: alij uitrum conflant, ab alijs charta conficitur, omnes certè Lymphiones cuiusq; artis uidentur; & habent podagrosi quod agant, habent cæci quod agant, nec Chiragrici quidem apud eos otiosi uiuunt: unus illis Deus est, hunc Christiani, hunc Iudæi, hunc omnes gentes uenerantur: & utinam melius esset morata ciuitas, digna profectò sui profunditate, quæ pro sui magnitudine totius Aegypti teneat principatum. Huic ego cuncta concessi, uetera priuilegia reddidi, noua sic addidi, ut præsentì gratias agerent. Deniq; ut primum discessi, & in filium meum Verum multa dixerunt, & de Antonio, quæ dixerunt, comperisse te credo. Nihil illis opto, nisi ut suis pullis alantur, quos quemadmodum sæcundant, pudet dicere. Calices tibi albos, fortes, diuersi coloris transmissi, quos mihi sacerdos templi obtulit, tibi & sorori meæ specialiter dedicatos, quos tu uelim festis diebus conuiujs adhibeas: caueas tamen, ne his Africanus noster indulgenter utatur. Vale. Hæc de Aegyptijs Hadrianus, ex quo sic Vopiscus in uita Saturnini Augusti: Sunt, inquit, Aegyptij uentosi, furibundi, iniuriosi, nouarum rerum auidi, & usque ad cantilenas publicas liberi. Fuit autem Phlegon Hadriani principis à secretis, ac libros permultos composuit, sicuti in Suidæ collectaneis legitur. Itaque non pauci etiam fuerunt, qui opera quædam Hadriani in hunc ipsum Phlegontem retulerunt. Nam Hadrianus idem tam cupidus famæ fuit, & laudis, ut li-
bros

*broſ à ſe ſcriptos de ſua uita, libertis ſuis literatis dede-
rit, qui eos ſuis nominibus publicarent: quod cum alij mul-
ti, tum Aelius Spartianus tradidit ad Imperatorem Dio-
cletianum.*

*Dictum elegans Phauorini philoſophi de Hadriano
Impera. ac itidem ſimile quiddam Afinii Pollionis
cum Octauio Auguſto.*

CAP. XI.

Non pauca in ueterum monimentis reperiuntur, quæ
Phauorini philoſophi & ingenium, & optimas di-
ſciplinæ probent. Is enim ut Hadriani tempore Græca
facundia præſtitit, ac Romanâ quoq; eruditionem egre-
giè calluit. Sed in præſens dictum eius admodum elegans
apponam, in quo facile Atticam aſtutiam, atque artem
cognoſcas. Nam cum Aelius Hadrianus Imperat. cum Pha-
uorino (ut fit) de literis ageret, atque illum in uocabu-
li uſurpatione liberius reprehenderet, amicis id arguen-
tibus, quòd iniquius Hadriano de uerbo huiusmodi con-
cederet, quo idonei autores uterentur: ſubridens Pha-
uorinus, Et male, inquit, mihi ſuadetis familiares: qui
non illum me doctiorem haberi ab omnibus æquo animo
ſeratis, qui x x x. legionibus imperet. In hunc modum
nimia Imperat. Hadriani ambitio, famæque cupiditas
deluſa eſt. Pari exemplo & Pollio Afinius, cum Feſcen-
tinos in eum Octauius Auguſtus ſcriberet: At, ego, in-
quit, taceo: non enim facile eſt in eum ſcribere, qui po-
teſt proſcribere. Quod in cœnis etiam Macrobianis Auie-
nus aſſeruit.

*Verba Hieronymi expoſita de Hiſmenia, con-
tra quorūdam inſcitiam, atq; ineptias Tum de
Antigenide, & Hiſmenia tibicinibus non-
nihil additum.*

CAP. XII.

n 3

Riſi

R I si nuper quorūdam inscitiam, cū fortē Hieronymi
 apologia aliquot audientibus legeretur contra Tur-
 rantium Rufinum : tum eo maximē loco deprehensa est
 eorum ignoratio , cum de erroribus L X X. agit in his
 uerbis: Et quōd nunc Dabreiamin interpretatus sum : id-
 circo feci , ut inextricabiles moras , & syluam nominum,
 quæ scriptorum uitio confusa sunt , sensuumque barba-
 riem apertius per uersuum cola dirigerem : mihi metipsi,
 & meis iuxta Hismeniam canens , si aures surdæ sunt cæ-
 terorum. Quæ uerba in eodem Hieronymo leges in præ-
 fatione Paralipomenon ad Chromatium. Sed quo loco
 ait , Iuxta Hismeniam : quidam fluuium intelligi dixe-
 runt , alij montem , alij philosophum nescio quem , ut ni-
 hil ineptius , aut dici absurdius possit : cū sit accipien-
 dum Iuxta Hismeniam , hoc loco , ex eius Hismenia tibi-
 cinis dicto , quo se ipsum sibi met canere asserebat: ita enim
 sensus procedit , & dicti gratia. Quam rem uidetur mi-
 hi Hieronymus à Græcis autoribus , ut alia multa , mu-
 tuatus : qui de ipso Hismenia referunt solitum sæpe di-
 cere , sibi ipsi canendum esse. Fuit enim Hismenias tibi-
 cen peritissimus Antigenidis discipulus : de quo etiam
 Boëthius in musicis, Hismenias, inquit, Thebanus Bæo-
 tiorum pluribus quos Ischiaticus morbus uexabat, modu-
 lis cunctas fertur absterxisse molestias. Neque illud igno-
 ramus , quōd hoc ipsum quidam retulerint ad Antigeni-
 dem: quoniam is discipulo suo diceret, Mihi cane & Mu-
 sis. Ex quo sic M. Cicero in libro de claris oratoribus:
 Tibicen, inquit, Antigenides discipulo suo uergenti ad
 populum, Mihi cane, inquit, & Musis. Ipse autē Antige-
 nides (ut est autor L. Apuleius in oratione ad Seuerianum
 proconsulem) omnis uoculæ egregius modulator fuit , &
 omnium

omnimodis peritus modificador: seu *tr* uelles *Aeolium simplex*, seu *Asium uarium*, seu *Lydium querulum*, seu *Phrygium religiosum*, seu *Dorium bellicosum*. Mitto nūc ea de *Hismenia* quæ apud *Græcos* leguntur, quando & *Plinius* nobilem hunc facit, tradendo fulgentibus gemmis uis solitum: sic ut ea ostentatione *musice artes* magis censerentur: Quod & *Nicomachus*, & *Dionysiodorus* pari studio factitarunt.

Deos æuiternos, & æuintegros à poëta *Ennio* appellari,

& *Apuleii* uerba apposita de diis æuitetnis. CAP. XIII.

Aeuiter nos deos appellauit *Quænnius* ea ratiōe, quod in sempiterno æuo maiestatem diuinam retineant: itaq; maximū louem principem & æuiternum uocat, sicuti à grammaticis nostris adnotatum est. *L.* quoq; *Apuleius* cū de nomine ac potestate deorum disputat, Aeuiter nos dicit his uerbis: Hos, inquit, deos in sublimi ætheris uertice locatos, ab humana contagione procul discretos, plurimi, sed non ritè, uenerantur: omnes, sed inscitè, metuunt: pauci, sed impiè, diffitentur. Quos deos *Plato* existimat ueros, incorporales, animales, neq; sine ullo exordio, sed prorsus ac retro æuiternos: à corporis contagione sua quidem natura remotos, ingenio ad summam beatitudinem porrecto: nullius extrarij boni participatione, sed ex bono & ad omnia competentia prono nutu, facili, simplici, libero, & absoluto. *Seruius* autem grammaticus & Aeuintegros deos refert ab eodē *Ennio* appellatos, quod integra eorū ætas atq; perfectæ cōsistat. In antiquis uerò *elogijs* Aeuiter nū genū legimus: sic enim *Romæ* in tabula marmorea descriptū est:

D. POT. ET GEN. AEVI. D.

Quod interpretari ad hunc modum possumus: *Dijs potentibus & genio æuiterno dicatum*. Sed & *Plinius secundus*

de æuiterno deo meminit : in cuius sacris furuum bouē im-
molari mos fuit, quod à Ver. Flacco notatum est.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCI-

PLINA LIBER

XIII.

Pulcherrima descriptio de naturæ ordine ac potestate,
ex Bardefane Syrio: ac Pacuuii carmen allatum de re
confinili.

CAP. I.

PERMULTA passim apud philoso-
phia autores leguntur de uiribus atq; po-
testate naturæ, cuius prouidētia factū sit,
ut elementa itidem ipsa suis quasi numeris
oriātur, cōcrescāt, & obeāt: quod omnia
æquè animantia simili lege ad ortum & obitū perducantur.
Quam rem mirifica quidem elegantia & eruditione
uidetur mihi in primis Bardefanes Syrius descripsisse, quē
Pamphilus Eusebius in disciplinis cælestibus omniū Chal-
dæorum doctissimum appellat. Sed libitum est eius uerba
subijcere, quibus apertè cognosci possit, & eiusdem auto-
ris eruditio, & naturæ ipsius, atq; mortalium uitæ elegan-
tissima descriptio: cū inter ipsa bruta animantia, & homi-
nes mirificam certè differentiā afferat: sic enim tradit: Ho-
mo nascitur, alitur, crescit, comedit, bibit, dormit, senescit,
moritur: quæ omnia ipsi cum cæteris animantibus æqua ra-
tione communia sunt. Sed bruta quidem & stolidi anima-
lia (quæ Græci ἀλόγᾳ uocant) cū procreata sunt, natura
ipsa, non ratione struntur. Leo carnes comest, ac si quis in-
uriā

iuriam inferat, strenuè pro salute pugnat. Oues autem fœnum esitant, carnes neutiquam attingunt, neq; se ab iniuria defendunt. Scorpius terræ glebis depascitur, & aculeo uirulento nec iniuriantes inuadit. Formica duce natura futuram hyemem præuidet, ob idq; summo labore ipsa æstate alimenta sibi ad uitam recondit. Apes ipsa mel faciunt, eodemq; nutriuntur. Plura eademq; magis miranda possum narrare, sed hæc satis arbitror, ex quibus intelligamus bruta ipsa, & rationis expertia, ferri natura, ac secundum eam iucunde uiuere. Soli autem homines cum & natura (ut dictum est) ducantur, mentem simul ac rationem, quæ inde oritur, præcipuum ueluti munus adepti sunt. Etenim non unus quidam hominibus cibus, sed uarius ac diuersus: alij ut leones nutriuntur, alij sicuti oves: neq; itidem unus omnibus uestitus, non mos, non lex, non unus uiuendi modus, non simplex rerum cupido: sed hominum singuli uitam sibi pro uoto deligunt, neq; uicinos, nisi quantum libuit, imitantur. Hæc hæctenus Barthesanes. M. autem Pacuuius uir in scribendis fabulis excellens, uim ac potestatem naturæ in Chrysippo egregie admodum conscripsit: cuius merito eueniat, ut orta omnia, quod inquit Sallustius, occidant, & aucta senescant. Pacuuij uersus hi sunt:

Quicquid est hoc: omnia animat, format, alit,
 Auget, creat, sepelit, recipitq; in sese omnia:
 Omniumq; idem est pater, in idemq; eadem
 Quæ erunt de integro, atq; eodem occidunt.

De malo ciuiliū dissensionum, & imagine Discordiæ, elegantissimis uersibus à Petronio Arbitro descripta.

CAP. II.

n 5 Cum

Cum nuper legerem Petronij Arbitri carmen de bello inter Cæsarem & Pompeium, mirificè me talis descriptio tenuit: sed in ea maximè parte sum delectatus, qua Discordiæ imaginem graphicè & eruditè expressit. Quid ego adnotandum putavi: siquidem nihil in quaque ciuitate calamitosius atq; pestilentius est seditione ciuili, & intestinis factionibus. Sicuti nostra quoq; ætas abundè intelligit, qua succrescentibus passim Italiæ fluctibus, ac discordijs, Galliæ reges illam inuadentes pessimè affecerunt: sed apponam carmen Petronij,

Intremuere tubæ, ac scisso Discordia crine
Extulit ad superos stygium caput: huius in ore
Concretus sanguis, contusaq; lumina flebant:
Stabant irati scabra rubigine dentes:
Tabo lingua fluens, obfessa draconibus ora:
Atq; inter toto laceratum pectore uestem

Sanguinea tremulam quatiebat lampada dextra.

Ex his constare potest, quàm sit diligenter & assiduè laborandum, ut istiusmodi seditiones atque discordias effugere possimus: quoniam id à Catone ciuitatis uenenum uerissimè est appellatum: sicuti & M. Agrippa asseruit, qui multum se debere Sallustianæ sententiæ professus est, quo loco egregiè ac prudenter inquit, Concordia parue res crescunt, discordia maximæ dilabuntur.

Romanorum lex de Diis colendis, ac probandis per s. p.

q. r. ac de Christo etiam, & quantum Tibe. Imperator illi concesserit.

CAP. III.

Nuper habita mentio est de Tiberio Imperatore, & Christi miraculis: quæsitumq; à uiris doctioribus, an Cæsar Augustus quicquā de eo cõperisset, qui tot miranda peneq;

peneq; incredibilia in Aegypto ac Syria Palestina effecisset. Qua in re tametsi non pauca ultro citro'que pro tempore habita sunt ad id pertinentia, nullus tamen ex ueteribus copiosius hoc explicat, quàm Florens Tertullianus: cui equidem propter antiquitatem, & egregiam eruditionem, non dixerim quantum concedam, ac deferam. Is apertè probat, relatum fuisse Tiberio principi per Pontium Pilatum de Christi diuinitate, qui tum apud Syrios præfectus agebat: quod etiam in Taciti historia notatum est. Quin & ipsum refert Cæsarem Tertullianus (quod est magis mirandum) detulisse hoc ad senatum, cum prærogatiua, ut inquit, sui suffragij. Senatus uerò Romanus, quòd eam rem minus probaret, neglexit. Cæsar in sententia perstitit, periculumq; & pœnam his comminatus est, qui temerè Christianos accusarent. Hæc, inquam, à Tertulliano in eo potissimum libro referuntur, qui Apologeticus contra Gentiles inscribitur. Neque autem mirum est, si S. P. Q. R. Imperatori Tiberio hac in re non paruit: quoniam de nouis dijs recipiendis, atq; expellendis, Senatus ipse qua polleret autoritate decernebat, sicuti Romanæ leges ac decreta statuerunt. Nam & in Pontificum libris ita seruatum est:

Separatim nemo sit habens deos nouos, siue aduenas:

Nisi publicè ascitos priuatim colunto.

Diuos qui caelestes semper habiti, colunto,

Constructa à patribus delubra habento.

Ex his autè faciliè colligitur, haud permissum cuiquam in Vrbe, Deos sibi alios assumere, præterquā quos S. P. Q. R. uoluisset. Ex quo dictū meritò est ab eodē Tertulliano, uetus decretū Romæ fuisse, Ne quis Deus ab Imperatore posset consecrari, nisi à Senatu etiā probaretur. Eusebius

autem

autem Pamphilus in sacra historia hæc eadem asserit: *mutuatus frè (ut alia multa) à Tertulliano: quem legum, decretorumq; Romanorum peritissimum uocat.*

De nimia feritate Saporis regis contra Roma. Imperat. Aurelium: ac de Tamburlano etiam principe simile exemplum contra Baysettum Turcarum Imperatorem.

CAP. IIII.

Qui res gestas Imperatorum apud ueteres literis commendarunt, de Sapore Persarum rege inter alia unum hoc animi insolentis & imperiosi exemplum referunt, de quo mihi agendum putavi. Is enim Sapor cum in bello contra Senatum P. Q. R. Imperat. Aurelium cepisset, cum maxima quidem ignominia eum hominem captiuum detinebat, qui totius frè orbis terrarum Imperator fuisset: sic ut ascensurus equum rex Sapor, curuatos Aureliani humeros pedibus premeret, ac deinde equum regeret. Qua animi elatione & insolentia nihil propè immodestius, aut insolentius dici potest: cum & rex Belus, Odenatusque, & Valenus, aliq; complures præclari principes ad repetendum Roma. Imperat. Aurelium insurgerent contra Saporem. Sed & Tamburlanus, qui multò post Imperator maximus apud Scythas præstitit, non minore quidem seuitia & animi feritate fuit, quod alibi à me commodius relatum est. Is enim Tamburlanus Baysettum Turcarum principem cum in bello cepisset, per omnes sanè expeditiones, quas egit complures, catenis deuinctum in exercitu circumagebat: quò tam diro exemplo talis crudelitas magis magisque populis innotesceret.

De L. Metello uiro clarissimo: & quòd tota uita decem præcipua pro uoto sit consecutus: ac de Crasso etiam Mutiano, eiusq; insignibus.

CAP. V.

Egreg

EGregiè factum est, ac pro Romana dignitate à L. Metello, qui decem se præcipua & maxima in tota uita consequi summo ambitu desiderauit: eaq; (ut traditur) abundè pro uoto sibi parauit. Sunt autem hæc, quæ uir maximo animo & consilio concupierit: ut ex his apertè intelligatur, quàm uel à tenera ætate uirtutum signa in hominum ingenijs prælucescant. Voluisse enim scrunt primarium se bellatorem esse, optimum oratorem, fortissimum Imperatorem, auspicio suo maximas res geri, maximo honore uti, summa sapientia esse, summum senatorem haberi, pecuniam magnam bono modo inuenire, multos liberos relinquere, & se clarissimum in ciuitatè esse. Atque hæc quidem (ut dixi) consecutus traditur, sicuti Q. Metellus scripsit in oratione de laudibus patris, & C. Plinius in historia naturali recensuit. Siquidem non modò Quindecemuir fuit agris dandis, sed Pontifex, bis Cons. Dictator, & Magister equitum, etiamq; à Popu. Roma. curru donatus, quo in curiam uerberetur. Quod ipsum alibi à nobis copiosè relatum est. P. uerò Crassus Mutianus, uir strenuus, atque clariss. quinque maxima, & præcipua dicitur habuisse, ut Asellio Sempronius in Romana historia retulit: quòd esset quidem ditissimus, nobilissimus, eloquentissimus, Iurisconsultissimus: quòd etiam Pontifex max. Quam rem & in Gellianis notatibus comperies.

Diligens adnotatio de generibus telorū, ac nominibus, & quæ cuiusq; gentis sunt: tum de lancea, & cæstris nonnihil.

CAP. VI.

Non defuerunt apud ueteres, qui de Re militari cū scriberent, Telorum quoque genera, & gladiatorum referrent: sed ea tamen minus aptè, & commodè distinxerunt.

runt. Quod ego nuper in quorundam obseruationibus cognoui, qui ueterum autoritate decepti, paulò imprudentius in eundem sunt errorem delapsi. Qua in re ut ad li-
quidum ueritas pernoscat, telorum genera, & iaculo-
rum affremus, quibusque nominibus apud suos popu-
los censeantur: ne quis diligentiam in nobis, maioremque
præterea curam desyderet. Sunt igitur hæc quæ apud
probos autores iaculorum uocabula comperies, Spari,
Cateiæ, Frameæ, Caiæ, Rumigesti, Mesanculæ, Sibini,
Gessa, Veruta, Aclydes, Romphea, Lancea, Pila, Sarissæ.
Nam & Scibones quoque, & Tragulas, & Telones, Ha-
stas, Sudes, Phalaricas, Issos, Faces, Semiphalaricas, Cæ-
stra, Sollisterrea, & Scorpis leges. Propria uerò populo-
rum hæc sunt, ut doctiores serè consentiunt, Frameæ Ger-
manorū, gessa Gallorum: romphea Thracū, lancea Hispa-
norum, Pila Romanorum, Isi Boiorum, sarissæ Macedo-
num: unde Sarissophoros milites, qui cum Alexandro Ma-
cedone decertarunt, frequens apud autores inuenias. Sibi-
ni uerò Illyricorum sunt. Quod autem lanceam dixerim
esse Hispanicum, secutus sum M. Varronem, & Gellium:
nam Varro ipse in libris rerum diuinarum lanceam asse-
ruit non Latinum quidem, sed Hispanicum esse uerbum,
etsi Pom. Festus (qui Verrij Flacci commentarios in bre-
uiarium contraxit) Græcum esse hoc scribat: quod apud
eos λόγχιον pro hasta capiatur: ac λογχιῶν satelles sit.
Vnde ridiculus error uulgi è sacra historia emerfit: Lon-
ginum temerè credentis pro lancea, cum uerba in Ioan-
nis Euangelio ad hunc modum legantur, ἡ δὲ τοῦ σπῆ-
κωτος λόγχιον αὐτοῦ τὸ πλεονεκτεῖν ἔνυξεν. Castron uerò apud
Græcos teli genus, quod in bello Persico inuētum fuerit,
sicuti Suidæ collectanea probāt. Quidā ex nostris Viricu-
lum

Ium Latine uocarunt. Sabinam quoq; inter ipsa tela relata-
tam Sex. Pōpeius libro XIX. de uerbis priscis testatur. Si-
bina, inquit, apud Illyricos telum dicitur, uenabuli simile.
de quo & Q. Ennius in Roma. Annalibus meminit:

Illyrici restant, siccis, sabinis fodientes.

De anatomica disciplina, & historia de Aristomene Mes-
senio, qui hirsuto corde fuerit: ac ibidē relata quædam
ex ueteribus de humano corde.

CAP. VII.

VIdere est apud eos autores, qui libros Anatomicos
ediderunt, mirāda quædam, & quasi incredenda de-
scribi de humani corporis partibus. Qua in re putamus
magna ex parte fidem illis adhibendam: quandoquidem cu-
riosa ueterum sedulitas, nihil propē intactum, uel inconsi-
deratum reliquit, in quo nō se demitteret. Illud autem in-
ter alia me nuper tenuit, quod in quibusdam hominibus
traditum sit, cum eorum cadauera diffecarentur, hirsutum
cor fuisse inuentum: ueluti & in corde bouis, equorumq;
ossa etiam comperta. Inter alios uerō Leonidam Sparta-
num, & Aristomenem Messenium nominauit C. Plinius,
& Max. Valerius, eosq; animo & fortitudine fuisse insi-
gnes, atq; præclarissimos asserunt. Etenim Aristomenes
quidem (ut in ueterum historijs traditur) trecentos Lace-
dæmones occidit: cumq; idem conuulneratus foret, & ca-
ptus, latomiarum pœnam & angustias per cuniculos, &
cauernas euasit: sequutus uidelicet subterraneos aditus. Ite-
rum captus, custodibus somno sopitis, ad ignē accessit, &
lora cum corpore exussit. Cum tertio caperetur, La-
cedæmones eiusdem pectus diffecuerunt, quò hominem
quoq; introspicere possent, inuentumq; est hirsuto cordo
fuisse Aristomenem. De perdicibus autem, quod in Pa-
phlagonia bina corda habeant, autores sunt, philosophus

Theop

Theophrastus, Plinius, & Gellius : sicuti etiam uulgatum illud in extispicijs: Cor ipsum aliquando haud in uictimis inuentum: quod ipsum C. Cæsari sacrificanti non semel dicitur accidisse. Quibus autem cor rigidum sit, bruta illa, & stolidi animantia existimantur: quibus prægande, timidiora & pauida: quibus parua, audacia & animosa: quod & C. Plinius ex Aristotelis libris, ut alia multa, recenset: quo loco de anatomice differit.

Quomodo Diocletianus Cæs. Imperii dignitatem contempserit: & quibus uerbis apud Po. Romanum deprecatus sit.

CAP. VIII.

Dignum sanè exemplū de Imperio Diocletiani Aug. in ueterum commentarijs reperitur. Is enim Diocletianus Romæ Imperator factus, diu imperium cum Hercule Cæsare tenuit: quò factum est, ut cum in senium uergeret, relicta imperandi cura, priuati hominis personam delegerit: quasi parum foret idoneus ad Imperium Ro. Po. moderandum. Quodequidem propterea existimaui referendum, ut etiam quiuis intelligat, quàm maximè interdum fallantur homines, qui ea summo ambitu conquirant, & immoderata libidine expetant, quæ fugienda prorsus, ac deuitanda prudentiorum iudicio censentur: Nam hic idem Imperator Diocletianus, ubi se Imperio abdicauit, Salonas concessit Dalmatiae urbem, in qua natus esset: cumq; ibidem priuatus in uilla iuxta Salonas ageret, ac molliter pro ætate præclaro in otio conquiesceret, rogatus plurimum est à Senatu P. Q. R. ad Imperium recipiendum: sed is talem dignitatem æquè ac maximam pestem recusauit, atq; in hunc etiam modum rescripsit: Utinam Romani possetis holera uiscere nostris manibus

manibus Salonis instituta, profectò enim nunquam istud tentandum iudicaretis. Ex quibus haud dubiè colligitur, quanti sit habenda ratio uitæ quietioris, præsertim in ætate iam affecta. Nam idem quoque Diocletianus cum priuatus uiueret, prudenter atq; egregiè de imperio dixit, Nichil esse in rebus humanis difficilius, quàm bene imperare. Quod et Flavius Vopiscus in cōmētarijs ad Bassum scribit.

Dissentire C. Plinium ab antiquis scriptoribus de urfis Numidicis: & quòd in Libya & Numidia celebrètur: ex Solino, Herodoto, & alijs,

CAP. IX.

Seruatum est, & in Rom. annalibus relatum, urfos quidem Numidicos in circo Romano ab Aedilibus editos, M. Pisone, & M. Messala Cos. qua in re C. Plinius mirari se plurimum refert, quòd etià Numidicos additum sit: cum in ipsa, ut inquit, Aphrica minime urfi gignatur. Ego etsi à Plinij autoritate non censeam penitus dissidendum, quoniam is quidem in ueterum monumentis perquirendis, pensandisq; diligentior cæteris, & accuratior uideri solet: non tamè prætermittam, quòd minus ea de urfis Numidicis adscribam, quæ cum publica Annalium autoritate conueniant. Siquidem Iulius Solinus in Polyhistore (ita enim liber inscribitur) de urfis Numidicis hæc tradit: Numidici urfi forma, inquit, cæteris præstant, rabie duntaxat, & uillis profundioribus. Quod haud dubie probat & in ipsa pariter Numidia urfos procreari. Verba autem ex Romanis Annalibus hæc sunt, quæ Solinus etià (ut alia permulta) ex libris Plinianis transtulit: M. Pisone, & M. Messala Cos. ad XIII, Calend. Octobris, L. Domitius Aenobarbus curulis ædilis urfos Numidicos centum, & totidem uenatores Aethiopas in circo Romano dedit: quod spectaculū nte r memorabiles titulos annotatur. Herodotus quoque

Halicarnassæus idem sensit de ursis Libycis: ut poëtas nostros mittamus, qui aperte probant, fuisse Numidicos urso-
 sos maximè celebres: nam & Numidas, & Libycos pas-
 sim appellant, cuiusmodi illud:

Profuit ergo nihil misero: quòd comminus urso-
 s. Figebat Numidas albana nudus arena. Aliud,
 Quòd fræno Libyci domantur urfi.

De figuris & effigie elementorum, ex Pythagorica do-
 ctrina, apud philosophum Platonem. CAP. X.

PRo comperto iam omnibus est, Platonis quidem phi-
 losophiam magna ex parte è sacris illis ac mysticis
 Pythagoræ prouenisse: quando & ipse Plato pleraque
 non aliter sensit, ac Pythagoras: quod ipsum alicubi in-
 genuè professus est, ut homo ad ueritatem natus: cuiusmodi
 etiam placita hæc, atque decreta sunt de mundi primor-
 dijs, eorumque habitu & figuris. Afferit enim Pythago-
 ras, qui que eum secuti sunt, Terræ elementum cubi, seu
 quadrati effigiem præferre: Ignē uerò Pyramidis: Aquam
 forma esse octangula: uniuersum autem duodecim angu-
 lorum effigie. In qua sententia & Plato ipse fuit, qui in
 Timæo copiose hoc totum percensuit. Quod ego uel ob
 id obseruandum putavi, ut istiusmodi etiam opiniones me-
 moriæ commendarem. Sedenim Pythagoras in hunc mo-
 dum ait, sicuti & Claudius Galenus repetit, quo loco de
 philosophorum placitis, atque sententijs disputat. Pytha-
 goras, inquit, ἡ γὰρ τῆς γῆς κύβου σχήματος τὸν γλῶσσο-
 σις, ἡ δὲ τῆς πυραμίδος ἔστι πῦρ, ἡ δὲ τοῦ οὐρανοῦ ἔστι σφαῖρα. Quod & Io-
 annes Zezes diligenti studio prosequutus est: uir (ut appa-
 ret) in omni antiquitate maximè diligens.

Quid

Quid in Romana Theologia forent Deus Sentinus, &
Deus Vitunus : ac de Diis etiam selectis nonnulla ex
Varronis, & Augustini commentariis. CAP. XI.

Libros xvi. scripsit M. Varro de Romanorum Theo-
logia, in quibus cum uaria deorum nomina, atque ra-
tiones collegisset, in tam diuerso, tamq; multiplici deorum
numero, Vitunum, & Sentinum enumerauit: eosque
appellari sic asseruit (ut est autor Augustinus) quod alter
uitam, alter sensum à puerperio largiatur. Itaque hos Deos
Augustinus obscurissimos appellat: & ij tamen, inquit,
multò plus præstant, cum sint ignobilissimi, quàm illi tot
procures, & electi dij. Nam nihil dici potius atque præ-
clarius potest in omni officio mortalium, quàm uiuendi, ac
sentiendi munere ampliari. quocirca Viuificatorem, ac
Sensificatorem nominat. Quod autem Selecti dij ab Au-
gustino nuncupantur, sciendum est, hos omnes à Varro-
ne explicatos uno uolumine, ob eamque rationem sic ap-
pellatos, quod ampliorem potestatem, ac dignitatem possi-
deant: seu quod apud ipsos populos celebriores alijs fo-
rent, maioribusque honoribus colerentur. Quapropter à
ueteribus Dij selecti nobilissimi habiti sunt supra cæteros
Deos. Ab Augustino bis deni enumerantur ex traditioni-
bus M. Varronis xii. mares, viii. fœminæ: hoc est Ianus,
Iuppiter, Saturnus, Genius, Mercurius, Apollo, Mars,
Vulcanus, Neptunus, Sol, Orcus, Liber pater, Tellus,
Ceres, Lucina, Iuno, Diana, Minerva, Venus, Vesta.
Sed hæc de Dijs alibi explicauimus, dicatis huic operi
uoluminibus.

Quàm sit grauissimum crimen, nimia in homine inso-
lencia: & quod pro comitali morbo habeatur atque
excretur à philosophis.

CAP. XII.

Quantum præstitit Prienensis Bias consilio atque
 sapientia in omnibus uitæ officijs, notum est his om-
 nibus, qui antiquitatis studio, atq; disciplinis delectantur:
 cum ab ipso etiam Apolline propter egregiam singula-
 remq; illius sapientiam tripode aureo donatus tradatur. Is
 igitur inter cætera hominū uitia & delicta, Fastum præ-
 cipue ac Insolentiam odio maximo habuit: nihil existi-
 mans iniquius, aut scelestius in rebus humanis fieri, quàm
 elatione animi, immodicāq; arrogantia uti. Quocirca mo-
 destè inquit, & ciuilitè in uitæ officijs agendum esse: ita
 enim gratia & studium paratur apud omnes: Fastus autem
 & Insolentia damnum atque odium affert. Sed & Zeno
 ille Citieus, cuius uerecundia præcipue commendatur, mo-
 nere homines consuevit, ut nihil prorsus fastu & insolentia
 indignius atque fœdus existimarèt: idq; cum in omni-
 bus, tum in iuuenibus maxime: quòd eorū ingenia sine ulla
 ratione impudentissimè insolescant, coq; nomine in furo-
 rem atque insaniam facile rapiantur. De qua re cum co-
 piosè atque eleganter Picus Mirandula mecum disseruis-
 set, haud alienum existimaui ab instituto nostræ professio-
 nis aliquid, ceu mnemosynon, mihi ipsi adnotare. Est enim
 hac in re habenda semper in memoria Heracliti Ephesij
 sententia, qui ex ipsa scribendi obscuritate Scotinos
 est appellatus: is nanque fastum dicebat, atq;
 animi elationem, perinde atque sa-
 crum morbum, seu comitia-
 lem habendum, atq;
 existiman-
 dum.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLI-

NA LIB. XIUI.

Quàm probis moribus & egregia doctrina Plutarchus præstitit: ac ibidem epistola eiusdem adscripta ad Vlpium Traianum Augustum.

CAP. I.

COMPLURA sunt in Græcorū commentarijs, quæ Chæronensis Plutarchi mores, atq; ingenium declarent: quanta uidelicet modestia, & probitate omnes disciplinas, atq; optima studia percoluerit: etsi opera ab eo composita, elucubratæq; uigiliæ, hoc totum etiam cōproben, iuxta illud, Qualis oratio, talis uita. Nam cum Vlpij Traiani Aug. præceptor fuerit, ac eiusdē ingenium bonis disciplinis instruxerit, suum esse officium existimauit, non minus honestis studijs, quàm proprio uitæ exēplo eum optimè erudire, qui merito consensu omnium totius orbis terrarum Imperator dici deberet: neq; modò Imperator, sed optimus Imperator: quod in nummis adhuc ueteribus uulgò perspicitur, in quibus idem Traianus titulo quasi peculiari optimus censetur. Sed libuit epistolam philosophi Plutarchi subiungere ad eundem Traianum descriptam, quò facilius iudicari possit, quanta animi libertate ad optima quæq; consequenda adhortetur, & moneat: quasi iam tum tanti animi indolem, ac uirtutē prænotaret. Plutarchus Traiano Aug. Salutē. Modestiam tuam noueram non appetere principatū: quē tamen optimis moribus semper mereri studuisti. Itaque tantò dignior hoc iudicaris, quantò à crimine ambitionis abesse longius existimaris: quo nomine tuæ uirtuti gratulor, & fortunæ meæ, si eum

rectè gesseris, quem probè meruisti: alioqui te periculis, & me detrahentiū linguis subiectū non dubito: cum & ignauiam Imperatorū Roma non ferat, & sermo publicus delecta discipulorū refundere soleat in præceptores. Sic Seneca Neronis sui culpa detrahentiū uerbis incesatur, adolescentū suorum temeritas in Quintilianum refunditur, & Socrates in pupillum suū clemētior fuisse culpatur. Tu uerò quodcunque uelis, aut cupias, rectissimè geres, si non à teipso recesseris, si primū te, animumq; tuū cōposueris, si omnia ad uirtutē disposueris, rectè tibi uniuerſa processerint. Ciuitatis constitutiones, morūq; uires tibi descripsi: quibus si, ut par est, obtemperaueris, Plutarchum uiuendi habebis autorem: alioqui præsentem epistolam testem inuoco, quòd in perniciem quidem Roma. Imperij non pergis autore Plutarcho. Hæc hætenus, quæ ab autore in libro de Imperatoria institutione referuntur.

Sacricommissum, & Impiecommissum quomodo inter se differant, ex Pontificum legibus: & quid hæc uerba significant.

CAP. II.

Appositè mehercle, & eruditè seruata est à ueteribus Romanis proprietas quædā & potestas in exponēdis uocibus: adeo, ut quò antiquiores aliquid scripserunt, eò id uideatur absolutius, doctius, ac syncerius. Sicuti quod nuper in iure Pontificū Rom. legimus: quo loco Impiecommissum & Sacricommissum differre inter se asserūt: nam cōmittere impiè is dicitur, qui tamen purgari potest: ille autem Sacricommissi arguebatur, qui nullo pacto aut tēpore posset expiari. Versus ex tabulis illis Pontificum hi sunt:

Sacricommissum est, quod nunquam expiari poterit:

Impiecommissum est, quod expiari poterit.

Qua in re peregre mihi uidentur considerasse, alterum
ad ui

ad uitæ modestiam pertinere, alterum ad religionem & Deos. Itaq; M. etiam Cicero ius pontificum accuratè doctus, Hoc, inquit, postremum uel aspersione aquæ, uel dierum numero tollitur: animi labes neque diuturnitate uanescere, nec manibus ullis elui potest.

De obitu Dæmonum, ac memoranda historia de Panis interitu Tib. Cæs. imperante: tum de Christo etiam nonnihil considerandum.

CAP. III.

Librum fecit Chæroncus Plutarchus hoc titulo: Quòd Oracula ueterum defecerint, uir iudicio & Græca eloquentia summus. In eo autem Dæmones quoque ipsos fuisse mortales affirmat, exemplumq; adijcit de Panis memorando interitu, què accidisse inquit Tib. Cæsare imperante. Quod ego præterissem, ut commētitiū & fabulosum, nisi me Plutarchi grauitas, & in rebus decernēdis iudiciū cōmoueret: sed eius uerba subscribam, ex quibus apertè hoc totū de Panis interitu cōstare possit. De morte, inquit, dæmonū audiui equidē à rhetore Aemiliano, uiro & prudētē ac modesto, quē multos uestrū cognouisse arbitror: quòd cum eius pater Italiam adnauigaret, circa insulas, quas appellant Echinadas, & uētis deficientibus propè Paxas deuenisset: cumq; omnes frē, qui simul nauigabant, attētiōes euigilarēt, repentē à Paxis insula uox magna est exaudita, qua Thannus quidā uocabatur: quæ uox rei nouitate magno admodum terrore cunctos perculit. Thannus enim ille, qui uocabatur, homo erat Aegyptius, eiusdēq; nauis gubernator. Ex quo semel atq; iterum uocatus, nihil respōdit: tertio autē morem uocāti gessit, atq; illi respōdit: Ille uerò multò maiori uoce exclamauit, Cum fueris propter paludē, nūtia tunc Pana magnū esse mortuū. Quo audito, dicebat Epiterses (ita enim Aemiliani pater uocabatur) omneis

magno terrore fuisse affectos. Cumq; magnopere dubitarent, an eiusmodi uoci foret obtemperandum, Thanni gubernatoris cōsiliū hoc à cæteris probatum est, ut si uenti pro uoto spirarent, nihil prorsus dicendum: sin autē contrā accideret, ac flatus eo loco deficerent, proloquendum esse quod audierunt. Cū igitur paludem attigissent, neq; tum uenti spirarent, Thannus ipse in æquor pronus clara uoce exclamauit, quæ audierat: Magnus Pan mortuus est. Quo nuntiato, statim magnus multorum gemitus quodam quasi miraculo exauditus est: quoniamq; haud pauci fuerant, qui simul nauigabant, cū facili cursu Romam uenissent, tantæ rei rumores uniuersam quidem ciuitatem repleverunt. Tib. autem Cæsar, qui Romanæ tum Reipublicæ imperium gerebat, Thannum accersiu, eiq; tam certam fidem habuit, ut conuocatis philosophis, qui in Vrbe erant, diligenter quæsitū sit, quisnam ille Pan esset: ipsi uerò philosophi pari consensu dixerunt, de illo quidem nuntiātū uideri, qui à Mercurio & Penelope originē duxerit. hætenus Plutarchus. Quæ uel Pamphilus Eusebius ad episcopum Theodorum recenset: idemq; ait, dignum esse diligentis animaduersione: eodem tēpore fuisse hunc dæmonis obitum, quo & Christus, quem pro summo Deo Christiani colunt, omnes quidem dæmones de hominum uita expulit, atque deiecit. Tiberio enim imperante Christus uixit, & pro salute mortalium in crucem elatus est. Sed hoc totum commodius in sacris Theorematis explicauimus.

Galieni Imperatoris impudenter dicta contra Romanā rempublicā, & quo animo fuerit in acceptis cladibus atque defectionibus.

CAP. II.

CUm legerem nuper Roman. Annales, in quibus Imperatorum historia scribitur, apertè cognoui, quanto in disc

in discrimine Romana dignitas sæpiſſimè ageretur, his præſertim temporibus, quibus ipſi principes libidinibus, ac uoluptatibus dediti, nihil præterea penſi habebant de Imperio Romano & eius maiestate. Itaq; mirandum non eſt, ſi quãdo tam ſumma dignitas ad haſtam etiam deuenit, ac uiliſſimi inſtar mancipij uẽditioni expoſita eſt: ut is Imperium orbis poſideret, qui plus auri militibus obtuliſſet. Illud autem fœdius, atq; damnosius, quòd quidam Imperatores de acceptis cladibus, ac prouinciarũ defectionibus, impudentiſſimè iocati ſunt: cuiusmodi fuerũt illa, quæ Galieno imperante contigerunt. Is enim tam perditæ fuit licentiæ, atque improbitatis, ut contra Romanũ decus, propriamq; dignitatem, in his iocari non dubitaret, quæ in humani generis damnũ extarent: ſicuti ab antiquis ſcripto-ribus aſſeritur. Nam cùm Galieno relatum eſſet, Aegyptũ à Romano Imperio deſciuiſſe: ita illudens, inquit: Quid? ſine lino Aegyptio eſſe non poſſumus? Perditæ autem Gallia, riſiſſe fertur: Et nõ eſt, inquit, tuta reſpublica ſine trabecatis ſagis? Cùm uerò Aſiam uaſtatam, & Alemannorum concurſionibus, Scytharumque inuaſionibus comperiſſet: Quid, inquit, ſine aphronitis eſſe non poſſumus? Sed iſtiusmodi plura alia et fœdiora de Galieno Imperatore à Pol- lione Trebellio ſcribuntur ad Conſtantiũ Imperatorem.

Probro fuiſſe apud Romanos, ut equites ac pedites in cælibatu eſſent: tum leges allatæ contra cælibatum: & quid item Moſes & Plato ſtatuerint.

C A P. V.

EGregiè ac prudenter à ueteribus factum eſt, qui ciui-
tatum inſtituta & leges uolebant à ſuis ciuibus perdi-
ſci: ne uidelicet ignari rerum, & uitæ, rationisq; expertes
haberi poſſent. Nam quid eſſe hominibus melius, ac potius
debet, quàm ex aliorum inuentis, atque conſtitutionibus
o 5 prud

prudentiam augere, & inscitiam prorsus expellere? Ex quo illud nuper observandum putavi, quod in x i i. relatū esset cōtra eos ciues, qui in cælibatu persisterēt. Erat enim Censorum officium, ne Romæ equites ac pedites cælibes forent: hoc ipsum ueluti probum habitum est. Versus autem ex antiquis legibus subiiciam, quò facilius id totum innotescat.

Censores equitum, peditum prolem distribuunto:

Cælibes esse prohibunto:

Mores populi regunto:

Probrum in Senatu ne relinquunto.

Ex his constat, quā diligentia & studio seruatum sit à S. P. Q. R. ut eorum soboles concreceret. Valerius autem Maximus Camillum, & Posthumium Censores tradit fecisse eos ærarios, qui ad senectutem cælibes peruenerant. Cumq; aliqui talem constitutionem incusarent, puniti sunt à Censoribus, hæc afferentibus: Natura uobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legē præscribit: parentesq; uos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligauerunt. Ite igitur & nodosam exoluite stipem, utilem posteritati numerosæ. Sed & Moses hoc idem constituit, qui diuinas leges, quasiq; oracula quædam Hebræis tradidit. Plato uerò in omni uitæ officio cōsultissimus, ita in legibus statuit: Vxorē quisq; à x x x. anno usq; ad x x x v i. ducat: quod si non faxit, pecunia & probro mulctetur. Ita enim fit, ut humanum genus suapte natura immortale existat: neq; ullus puto reperitur, qui nō maximè cupiat æternum sibi nomen apud posteros. Itaq; hac una ratione perpetua ducantur hominū secula, quòd & filij filiorum continuo generandi ordine coalescant: neq; fas est seipsum hac immortalitate eximere; quod ab illis efficitur, qui filios &

uxores

uxores contemnunt. Quicunque huic legi obsecundauerit indemnis esto: qui secus faxit, & pecunia & probro multatus esto. Hinc factum existimo, ut in Romana ciuitate leges trigeminæ, & aliæ passim latæ sint, ad usum procreandæ sobolis, de quibus apud ueteres permulta leguntur.

De Centenariis cœnis, ac uerba Tertulliani exposita: tum de lege Fannia, & milliariis apris & colūnis. CAP. VI.

Tertulliani uerba sunt in Apologetico contra Gentiles, quo loco de Rom. legibus agit. Quoniam illæ leges abierunt, sumptum & ambitionem comprimētes, quæ centum æra nō amplius in cœnam scribi iubebant, nec amplius quàm unam inferri gallinam, & eam non saginatam? In his autē sumptuarias leges insinuat, quibus cautū erat, ne supra C. HS. in conuiujs quisquam Romanus expenderet. Sed erit puto minus indignū, si uerba Fanniae legis referemus: cū præsertim de re ipsa non Gellius tantum, sed Sammonicus, & Macrobius aliquid tradant: ut ea mittam in præsens, quæ de Licinia, Aemiliaq; legibus dicantur: satis enim futurum est gratis, si de Fannia, quæ legerim, apponam: quibusq; uerbis cibarij sumptus, ac nimius Romanorum luxus inhiaberetur. Ludis (inquit) Romanis, Plebeis, & Saturnalibus, & alijs quibusdam diebus æra centena in dies singulos impendunt: & alijs diebus x. in singulis mēsis trigena sunt: cæteris diebus omnibus tantundem: si quis plus faxit, dicta pœna damnatus esto. Hinc Tertullianus Romanorum libidinem & ambitionē in conuiujs, tam urgēter accusat, cœnasq; illas ueterū parciores appellat cētenarias. Video enim (inquit) & cētenarias cœnas, à cētenis iam sestertijs dictas. Nam & Lucilius poëta amarulētus Centussem in satyris legem eandem lepidè uocauit. Permultis autem legibus cœnas illas profusiores, &
adip

adipales Romani coërcuerunt: quod in ueterum commentarijs abundè explicatur. C. certè Plinius cùm de nimio sumptu Romanorū in extruendis ædificijs scribit, ad hunc modum Roma Popu. improbitatem incesit: Extant, inquit, censoriæ leges, glandia in cœnis, gliresq; & alia minora apponi uetantes: marmora inuehi, & maria huius rei causa transiri, quæ uetaret lex nulla lata est. Iam & in ueterum ædificijs columnæ, & porticus centenariæ sunt appellatæ, quæ centum passibus longæ essent: sicuti & miliaria porticus apud Suetonium, & alios autores, à numero millenario dicuntur. Varro autem Terentius ad Q. Plinium de uillaticis pastionibus, milliarios apros urbanè appellat, qui mille pondo crederentur. Aelius uerò Lampridius Antoninum Heliogabalum Imperatorem centenaria uasa refert habuisse argentea: id est, ut conijcio, centum pondo: uerba eius hæc sunt, Primus Heliogabalus menses, deinde & capsas argenteas habuit. Primus etiam cacabos, uasa deinde centenaria argentea sculpta, & nonnulla schematibus libidinosissimis inquinata.

De urbanitate M. Antonii cum Græcis, & quo cōmento Atheniensium blandimentis illuserit, ac digno talione represserit.

CAP. VII.

VRbanè factum est, atq; admodum callidè à M. Antonio, cùm Atheniensium Urbem uictor ingrederetur. Nam cùm ipse Antonius ob res egregiè gestas, pro Deo Libero haberi se uellet, atque id nomen statuis etiam, uelut insigne clogium, adscriberetur: Atheniensis populus, ut qui ingenio & salibus præstaret, statim consiliū hoc iniuit: ut ipsum quidem Antonium in tanta uictoria nō summis modò honoribus decoraret, sed etiam uenienti blandenter obuiam iret, & ea ratione qua Bacchi numen saluando

tando exciperet. Eunt igitur obuiam Athenienses cum liberis & coniugibus, & Dionysium uocitantes blandissime salutarunt, quod hactenus satis comode pro re ipsa processerat: sed quoniam blandiri Atticorum est, ac nimium assentari, adiecerunt etiam Palladem se, quæ in arce Atheniensium colebatur, Libero in matrimonium despondisse: simulque ut eam duceret, nuptiæque fierent, impensè illum rogauerunt. Quod Antonius haud quidem contempsit, & occasione accepta ducturum se prorsus respondit: sed imperare tamen se Atheniensibus nomine dotis nullæ talenta. In quo apparet quàm subdolè, quàm astutè Romana calliditas ingenio Attico illuserit: quando Atheniensium plausus ac blanditiæ, non modò, ut inquit Anneus Seneca, ab homine Rom. deprehensæ sunt, sed etiam castigatæ. Quo nomine quidam è Græculis festiuè ac scitule in hunc modum fertur iocatus: Hic impune ad uxorem: sed Atheniensium sponsalia mille talentis sunt æstimata.

Quæ apud Syrios dea Adagartis, ac de eius simulacro: & quòd uirginis signum pro Iustitia sit à Nigidio Figulo acceptum: eiusdemque uerba apposita. CAP. VIII.

Cum nuper legeretur Bassi commentarium super C. Germanici Phenomenis, quæ ille ex Poëta Arato cibus Romanis Latina exhibuit: in eum fortè locum lectio deducta est, quo de Erigone à Germanico scribitur: hæc enim inter Leonem & Libram domicilium tenet. Sed ibi fortè quæsitum est, quænam foret dea Adagartis: quoniam Bassus ad hunc modum de ea tradit: Virgine, inquit, nonnulli esse Cererem dixerunt, eò quòd spicas teneret: alij Adagartim, quidam uerò Fortunam, quoniam sine capite stris infertur, Verum cum nihil tum suppeteret, incidi mox Macrobianas cœnas, in quibus potestas ac uis eiusdem Adag

Adagartis descripta est : quo maximè loco de Adad , & Adagartide, Syrijs dijs agitur. Sed adscribam Vectij Prætextati uerba, ne quid hac in re possit desiderari : Deo, inquit, quæ summū maximumq; Assyrij ueneratur, Adad nomen indiderunt : eius nominis interpretatio significat unū. Hunc ergo ut potissimū adorant Deum: sed eidē subiungūt deam nomine Adagartim, omnemq; potestatē cunctarū rerum his duobus attribuunt: Solem, Terramq; intelligētes: nec multitudine nominum enuntiantes diuisam per omneis species potestatē: sed argumētis quibus ornatur significantes multiplicē præstantiam duplicis numinis. Ipsa autē argumenta Solis rationē loquuntur: nanq; simulacrum Adad insigne cernitur radijs inclinatis, quibus monstratur uim cæli in radijs esse Solis, qui dimittūtur in terram: Adagartis simulacrum sursum uersum reclinatis radijs insigne est: monstrando, radiorū uī supernè missorū, enasci quæcunq; terra progenerat. Sub eodē simulacro species leonū sunt: eadem ratione terram esse monstrantes, qua Phryges finxere matrē Deūm, id est, terrā leonibus uehi. Sed & Strabo diligēs autor in rebus Syriacis deam hanc Syris adscribit. Trans fluuiū, inquit, Bambicna est, quam urbem etiam Edeßam et Sacrā appellant: in ea uerò Deam Syriā Adagartim colunt. Ex his abundè constat cuiusmodi apud Bassum dea sit Adagartis, eamq; tali nomine apud Assyrios pro terra uenerari. Bassus enim spiciferā uirginē uariē acceptam asserit: sicuti & C. Higinus in secūdo Astronomicon ad Fabiū recēset. Nigidius uerò Figulus Iustitiam uel Acquitatē eam existimatam probat his uerbis: Virgo ipsa Iustitia siue Acquitas dicitur, quæ inter mortales locis penè omnibus & cōciliabulis solita esse cōsistere, atq; omnibus præcipere, ne temere à Iustitia et æquitate discederēt.

Qui

Qui quàm diu monitis eius obtēperarūt, sine ulla quidem cura ac sollicitudine uixerūt: sed cū negligentius obseruarēt, insidijsq; & cupiditate, & auaritia alter alterū deciperet, discessit illa ab hominibus, et digna cælesti numero immortale præmiū pietatis possedit. Vnde illud uulgatum:

Vieta iacet pietas, & uirgo cæde madentes

Vltima cælestum terras Astræa reliquit.

De triplici numerorū proportionē, in Arithmetice, Musice, & Geometricæ: tum de eleganti similitudine ad Rempublicam.

CAP. IX.

Scriptum copiose à ueteribus, & eruditè admodum explicatum, qui maximè censeantur termini ac proportionēs in his numeris, quorum ratio ad Musicē, Arithmeticen, & Geometricam disciplinam pertineat. Neque indignum sanè est, aut ab honestioribus literis abhorrens, ita eorum rationes & præcepta callere, ut facile cognoscas, quæ minor in quolibet termino sit proportio, quæ maior, quæ itē possit æqualis appellari. Nam in Arithmeticis maior quidē proportio est in minoribus terminis: In Musica autē maior est proportio in maioribus terminis: Geometria uerò in minoribus, & in maioribus æquali proportionē cōponitur: q; hæc in quibusq; proportionibus æquū ius ubiq; custodiat. Ex quo Anicius Boëthius, qui Mathematicas à Græcis accepit, pereleganti similitudine uidetur usus ad hanc ipsam proportionū uarietate dignoscendā. Scribit enim, q; ipsa quidē Arithmetica ei potissimū reipub. cōparāda est, quæ à paucioribus regitur: Musica illi, quæ ab optimatibus: Geometriam uerò, inquit, statum quasi popularē effingere, quòd æqualiter omnia pensare, ac æstimare iudicetur. Maximè autem uersatur hæc facultas in his uestigandis, quæ plana & solida dicūtur. Planum enim quod

in lat

in latitudinē & longitudinē lineas habet, sicuti triquetra, & quadrata sunt, citra altitudinē in area descripta. Solida uerò quæ nō latitudinē & longitudinē cum linearū numeris habent, sed altitudines extollūt, ut sunt Metæ, Pyramides, Tesseræ, atq; Cubi, quos Latine quidam quadrantalia interpretatur. Sed hæc aliàs cōmodè à nobis sunt exposita.

De Romanorum studio in bonis disciplinis, & relata contentio inter Lucullum, Hortensium, & Sisennam de historia Marfica componenda.

CAP. X.

DElectant me interdum exempla quædam Romanæ nobilitatis, quæ in bonis adeo disciplinis excolebatur, adeo literarum studijs faucebat, ut nihil mirum sit, ad summum propè fastigium cuiusque eruditionis eos deuenisse. Sedenim nostra ætate illi ferè uulgò haberi solent sapientiores, & nobiliores, qui honestas quidem disciplinas, ac literarum cognitionem contemnunt. L. autem Lucullus, & qui tum in Romana ciuitate principes agebant, longe aliter sentientes, ita bonis studijs egregiè affecti erant, ut cum uiris doctissimis uersari assidue, & congregari non dubitarent: cuiusmodi præclara illa contentio celebratur inter Lucullum, Hortensium, & Sisennam, de qua putui esse aliquid afferendum, ne tam ineptè quidam ætate nostra supercilium tollant, ac sese ob id supra ceteros ponant, quod & literas oderint, & literatos etiam despiciant. Conueniunt igitur inter se, ut sit, L. Lucullus, Q. Hortensius, & L. Sisenna, idq; ea conditione, ut cui sors contigisset, is Bellum Marficum describeret oratione uel carmine, Græcè uidelicet aut Latine: prout sors declarasset: quod ipsum quidem cum L. fortè Lucullo eueniret, Græca oratione eiusmodi historiam diligenter absoluit: quæ & à Chæroneo Plutarcho, & ab alijs quoque celebratur. Facile autem

tem intelligitur quanto studio, & animi cupiditate togati homines bonis disciplinis incumberent. Nam idem L. Lucullus Imperator maximus habitus est. Hortensius uerò orator summus, quem & Cicero ipse in dicendo sibi aliquando prætulit. Sisenna autem in scribenda historia omnes prorsus Romanos, qui ante se scripserant, superauit. Quod & Cicero idem ad Brutum ingenuè professus est. Sed aliàs de Sisenna, & Hortensio commodè diximus.

Qua urbanitate Antoninus Geta Imperator per literarum ordinem conuiuia strueret: quibusque notis sercula ipsa prænoret.

CAP. XI.

Lepidum sanè commentum atque urbanum refertur à Lueteribus, Antonini Getae Imperatoris in coenis & in conuiujs agendis. Fuit enim Geta uir ingenio haud quidem ineleganti, uel inuenusto. Is igitur consuetudinem hanc in parandis conuiujs seruabat, ut ipsas cœnas ex appositis literis notari atque intelligi uellet, scientibus id ipsum seruis. Nam sicubi uoluisset in prandio exhiberi perdices, pauos, porcellos, pisces, ac pernas, tum primæ dictionum literæ ad hunc modum apponebātur, P. P. P. P. P. uel mutatis aliter literis, Farcta, Fasianos, Ficus. F. F. F. tum alia uarij generis edulia pari ordine literarum prænотabat. In quo uisus est uoluisse aliqua in parte L. Luculli coenas, atque ordinem imitari. Hoc autem de Imperatore Geta Aelius Spartianus ad Constantinum Augustum retulit.

Quodd nullæ deorum imagines per. c. l. x. annos in urbe Roma fuerint, ex Numæ doctrina. Et quodd Hebræi quoque nullas in templis imagines haberent: aliaque de templis atque imaginibus memoranda. CAP. XII.

Res digna memoratu est, quæ à Clemente Alexandrino traditur, de Numa rege Romanorū, eiusque religione.

P

Refert

Refert enim cum is fuerit Pythagoricus, Mosis præcepta
 & ritus ab eo magna ex parte seruatos: nam Pythagoras
 quidē ad Aegyptios accessit, eorumq; sacra & mysteria
 diligenter perquisiuit: ex quo idem Numa, inquit, apud
 Romanos lege constituit ad exemplum Mosis, nec ubi dijs
 imago ulla tribueretur: factumq; ob id, ut per CLX. annos
 ab Vrbe condita nulla prorsus Romæ aut depicta aut in=
 sculpta deorū imago uiseretur: quod ipsum Augustinus &
 Eusebius Pamphilus probant, cum de Iudæorum sacris &
 religione differunt. Sedenim in eorum templo, quod in So=
 lymis nobilissimum foret, nullam fuisse imaginem constat:
 quod & Cor. Tacitus in historia Iudaica non negat: etsi
 ut loquacior à Christianis incessitur. Septimius uerò Ter=
 tullianus sic in Apologetico: Corn. inquit, Tacitus sanè ille
 mendaciorū loquacissimus, in eadem historia refert, Cn.
 Pompeiū cum urbem Hierosolymā cepisset, prætereaq; tē=
 plum adisset, speculandis Iudaicæ religionis arcanis, nul=
 lum illic reperisse simulacrū: & utiq; si id colebatur, quod
 aliqua effigie repræsentaretur, nusquam magis, quàm in sa=
 crario suo esset exhibitū: eò magis, quia nec uerebatur ex=
 traneos arbitros, quanquàm uana cultura. Solis enim sa=
 cerdotibus adire licitum, conspectus autem cæterorū uelo
 oppanso interdicebatur. hæc Tertullianus. Zenō uerò Ci=
 ticius in libro quem de moderanda Repub. scripsit, apertè
 ostendit, ea prorsus contēnenda, quæ cura & studio homi=
 num perficiantur. Sacella (inquit) ac templa construere,
 nihil quidē necesse est. Nihil enim sacrum iure existiman=
 dum, neq; pro sancto habendū, quod ipsi homines cōstru=
 xerint. Sed & Xerxes traditur omnia quidem templa in
 Græcia combussisse, suadētibus hoc Magis, quòd impium,
 ac nefarium foret, deos ipsos parietibus includere.

An uerum sit, quod de Numa & Pythagora notauimus:
ac ibidem probatum, habuisse Romanos temporibus
Numæ regis imagines deorum.

CAP. XIII.

Considerandum melius est, quod in superiore capite
notauimus de Numa rege, & eius disciplinis: nam
que traduntur à Pāphilo Eusebio, & Clemēte Alexādri-
no, eundē Numā præceptore Pythagora Hebræos sequen-
tum, nec ubi Romanus populus deorum imagines haberet:
autores quidē hac in re magni nominis, & doctrinæ dis-
sentiūt. Dionysius enim Halicarnassæus eruditè pbat Nu-
mam regē ante philosophū Pythagorā quatuor penē æta-
tes uixisse: neq; ullo modo eius disciplinis affuisse: quod &
M. Cicero, & Plutarchus Chæronæus, atq; Manetus uidē-
tur cōcedere: quoniā Numa ante Crotonam, & Sybarim
urbes conditas, Romanū imperiū rexit xvi. Olympiade.
Pythagoras autē lxi. Tarquinio imperante, qui Su-
perbus est cognominatus. Sed illud penitus à ueritate ab-
horret, quod isti afferunt de Romanis imaginibus: siquidē
Numæ regis tēporibus (ut C. Plin. tradit) simulacra que-
dam, & imagines Romæ extiterunt: quando idem Numa
Ianum geminū dedicauit, qui pacis belliq; argumento in
Urbe coleretur: cuius effigies foret digitis ita compositis,
ut adnotatione ccc l x v. dierum per significationem
anni atq; temporis deum se designaret. De quo simulacro
etiam Prætextatus in cœnis Macrobianis disputat, cūm
Ianum ipsum pro Sole accipiendum esse copiose exequi-
tur. Neq; dubium est, Romanorum regum temporibus li-
gnea quidem simulacra, & fictilia in Urbe fuisse: quod
& C. Plinius existimauit, etsi Augustinus lōge aliter sen-
tit, Varrone autore, cuius, inquit, uerba clarissimè testan-
tur, nullum fuisse in Urbe simulacrum deorum per annos

CLX. factumq; deinceps, ut ex imaginum ac statuarum multitudinem, religionis cultus negligentior atq; contemptior haberetur.

De Asclepiade medico, qui lectos ægrotis suspensiles primus excogitauit: ac de tricliniis uersalitibus Imperatoris Heliogabali.

CAP. XIII.

Complura scripta sunt à ueteribus de Asclepiade medico, qui ætate Cn. Pompeij uixit, deq; eius ingenio atq; disciplinis. Is enim præter alia multa documenta, quæ ad artē medendi pertinerent, blandimenta etiam, & quasi lenocinia commentus est, ad ægrorum gratiam atq; incunditatem. Siquidem & balneorum consuetudinem celebrem fecit, primusq; lectulos excogitauit suspensiles: quorum molli faciliq; iactatione aut alliceretur somnus, aut morbi ipsi magis extenuari possent: quod à C. Plinio relatatum est ex M. Varronis commentarijs. Idem præterea Asclepiades permulta in arte medendi commutauit, quod & Themison eius successor sectatus est. De Vario autem Heliogabalo, qui supra omnia rerum prodigia mollissimus fuit, traditū est, eum uersatilia triclinia habuisse, in quibus quandoq; amicos suos ponere consuevit, eosq; uiolens & floribus obrutos opprimere: sic ut alii qui animam efflauerint: quod in historia

Lampridij memoratur ad Imperatorem Constantinum.

PETRI

PETRI CRINTI

DE HONESTA DISCIPLI-

NA LIB. XV.

Historia de Cleomede Pythæ, & quibus gestis atq;
honoribus claruerit: ex Theodoretō, & aliis au-
toribus.

CAP. I.

CELEBRATVS est à C. Plinio Eu-
thimus Pythæ insignis, qui oraculo etiam
summi Iouis consecratus traditur, quoniã
semper Olympiæ uictor, & semel uictus
fuit. Quin re complura sunt allata à do-
ctissimo uiro Hermolao ex Pausaniæ lectione: etsi de ora-
culo hoc nihil omnino apud Pausaniam comperies. Legi-
mus autem apud autorem Theodoretū nomen Pythæ alte-
rius, cui nomen Cleomedes, quem Pythius Apollo ut deum
coli iusserit: sicuti Pythiæ carmine probatum est:

Ἵσατ' ὁ ἡρώης Κλειομήδης ἀστυπαλῆς,

ὅς θυσίας ἑμάρτε μακρὰ θνητῶν ἔοντα,

Puto autē non iniucundū fore legentibus, si ea hoc loco re-
feramus, quæ ad historiā hanc Cleomedis pertinent. Is igi-
tur aduersariū unico ictu cum percussisset, latera eius ada-
peruit, atq; iniecta manu intestina eduxit: sed cum iudices
hi, qui certamini præsidebant, nimiam illam crudelitatem mira-
ti essent, mulctandū quidē Cleomedē putarūt: is uerò gra-
uiter iratus discessit, ac dū iter per forū capeisset, columnā
disiecit, qua tectū literarij ludi suffulciebatur: eaq; ruina
pueros omneis (q̃ in eo ludo seſitabāt) perobruit. Quibus
gestis factū est, ut eum Pythius inter deos retulerit, ut est
autor Theodoretus. Oraculi autē ipsius, quod supra retu-
limus, sentētia hæc est: Vltimū heroū Cleomedē Astypalē-
sem, colēdumq; sacrificijs, quando mortalis esse iā defierit.

Sed et Pausanias, à Cleomede refert LXXI. Olympiade in pugilatu Iacchū Epidāniū fuisse occisum: cūq; dānassent eum iudices, quod iniquius se gesserit, palmanq; illi abstulissent: moerore nimio affectus, ad insaniā redactus est, & Astypalēā redijt, colūnamq; ibidē euertit, qua literarius ludus fulciebatur: eoq; casu sexaginta ferme pueri traduntur in ludo extincti. Quocirca cū illū sui ciues lapidibus impeterēt, in Mineruæ tēplū se recepit, atq; arcā ingressus, quæ fortē in templo aderat, operculo se obtexit: diūq; frustra laborarūt Astypalenses, uti eam arcam aperirent: uerū confractis tandem arcæ illius lateribus, nusquam Cleomedē compererunt. Itaq; in re tam mirifica Delphos miserrunt, qui oraculorū cōsulerēt super ijs, quæ Cleomedi euissent: respōsumq; à Pythia est idē carmē, quod ex Theodoretō attulimus: ut Astypalēses diuinos ei honores exhiberēt, & ueluti deū colerēt. Quod ego cū diligētius aduerto, miratus penē sum, à Plinio fuisse prætermissum, uiro in omni antiquitate perquirēda diligētissimo. De hoc ipso Cleomede Plutarchus, Celsus, & Enomaus permulta referunt: etsi alicubi Diomedem pro Cleomede reperias.

Nobile exemplum de Alexandro Macedone: contra inuitiles labores, & nimis curiosam sedulitatem. CAP. II.

Persæpe in uita id accidit, ut non pauci operā, ac studiū in his rebus collocēt, quæ etsi difficultatis multū, atq; laboris præ se ferant, nihil tamen utilitatis & emolūmēti habent. Nec enim probare illa primo aspectu debemus, quæ non sine summo etiam conatu atq; uigilijs consequi possumus. Siquidē non semper in arduis ac difficilioribus uirtus uersatur: quod ab ipsis etiā Stoicis assertū est. Sed Alexāder ille Philippi filius, exēplo quidē honestissimo, idē cōprobauit. Nam cū militē quendam in exercitu haberet, qui ex distāte spatio grana ciceris missa in acū strā

tim ac sine frustatione insertaret, simulq; rē hanc pleriq;, ut arduā & mirificā, spectabūdi efferret: tū rex (ut egregia uir prudētia) eiusdē leguminis modio militē illū donauit, dignissimū sanē illo opere prēmū. Haud enim ad cuiusq; id usum, atq; emolumētū pertinebat. Neq; uerō desunt, q; inepto ambitu, laboreq; inutili ac superuacuo tēpus optimū cōterāt istis nugis. Quæ uana quidē sedulitas pelegāti uoce à Græcis *ματαιοτης* χυία est appellata. Id autem de Alexandro rege exemplū, & Fabius ad Marcellū Victoriū refert: quo maximē loco exponit, an sit uirtus Rhetorices.

Quid sint apud Iureconsultos Reliquatores: & quid item Reliquari, & Reliquatio: ac loci aliquot in iure ciuili expositi.

CAP. III.

IN libris Digestorum, quo loco de publicanis & uestigalibus agitur, uerba hæc sunt: Ad conducendū uestigal nemo inuitus compellitur: & ideo impleto tempore conductionis ea locanda sunt. Reliquatores uestigalium ad intuendam conductionem, antequā superiori conductioni satisfiat, admittendi non sunt. Hæc est autem uera & genuina in libris uetustioribus lectio: quæ peruersa, interpolatq; in uulgatioribus habetur: nam pro illo quod & nos legimus, Ea locanda sunt: inuenies, Licitatores alloquendi sunt: quod Accursius quoq; Florentinus agnoscit: & quo loco nos, Reliquatores: illi subdiderunt, Licitatores: sicuti quod in principio legis huius erat Locatio, subdiderunt isti, Licitatio. Neq; obscurus admodum, sed perfacilis est uerborum intellectus: satis fore ex usu, quoties dies exacta sit, in qua uestigalia quis publicè cōduxisset, iterū ea locare auctione: nec enim iniuriam cuiquam fieri, si maius pretium queratur locandis uestigalibus: quando nemini liberum non sit abstinere con-

P 4 ductione.

ductione. Sunt igitur ea locanda impleto tempore condu-
tionis: neq; debent, inquit, admitti ad retinendam condu-
tionem, hoc est, ad licitationem alteram, reliquatores, id
est, qui nondum integrum soluerunt, sed reliquū sibi aliud
ad soluendum fecerunt. Nam hi sunt propriè Reliquato-
res, qui quod alicui debent, ex asse & integro non persol-
uunt, sed alicuius partis debitores adhuc remanent: quod
etiam ad illos referri potest, qui malam rationem reddunt.
Hinc uerbum deductum est Reliquari, id est, reliquum ad
solutionem facere: & Reliquatio, quæ in nostris Iurecon-
sultis haud infrequenter comperias. Habes id in Scauolæ
uerbis: Ea, inquit, quæ mala ratione reliquatus est, quasi
furatus reposuerat. Pro quo uulgati codices habent: Ea
quæ mala ratione reliquaq; curatus est, & apud eundem:
Humanū est reliquari usuras, neq; ab ipso, qui ex admini-
stratione, neq; à fideiussore eius, & multò minus à magi-
stratibus, qui auctione acceperint, exigi oportet. Pro illo
autem Reliquatus est: aut Relinquitur, aut Relictus est, in
cūctis ferè exēplaribus inuenies: unde nullus omnino sensus
elici potest. Quod sicubi etiam integrum adhuc perma-
neat, & reliquari uerbum, & reliquator: nescio tamen
quo pacto mutare hoc interpretes (ita creuit inscitia) &
inuertere conātur. Sic autē Paulus in iure ciuili consulti-
simus: Legatarius (inquit) proferebat manu patrisfamilie
reliquatum. quod Accursius falsò Reliquarum legit. Quin
& idem Paulus alibi: Si pupillus (inquit) post suam liber-
tatem rationibus contentione acceptis, reliquationem
eius sequutus usuras acceptauerit, priuilegium suum non
amittit, & paulopost: Quod ex conditione reliquatus est,
accepisse inde uidetur. Sed & Scauolæ uerba de instru-
mento legato hæc sunt: Reliquatus est amplā summā. De
finibus

finibus item regundis sic Papinianus: In quibus potest ei consentit reliquatus est: quod & uulgatissimi codices habent, & ab Accursio probatur. Agnouit hoc in Pandectis etiam Politianus, cui potestas facta est Florentiæ à summo magistratu, ut cum Pisanis illis archetypis Digestorum libros percerferet, qui in sacro palatio obseruantur: quod ille ut homo gloriæ cupidior, uelut instar copiæ cornu, uel diuinæ uirgula, se assequutum prædicabat.

Quamde, pro Quàm, apud ueteres dici solitum: & Lucretii poëtæ uersus emendatus, atq; expositus: tum alia ibidem addita.

CAP. IIII.

Pudet interdum nie bonarum disciplinarum, quando in tot, ac tam altis tenebris uersemur: ut autores etiã meliores uiolati adhuc deprauatiq; legantur: cuiusmodi sunt, ut alios omittam, Tit. Lucretij libri, in quibus innumeri quidem errores, atq; fœdissimi increuerunt, inscitia librariorum: quocirca amissum penitus, atq; perditum uideretur, quod à Marco Tullio in emendando Lucretij poemate impensum est, quanquam etate nostra laudẽ illis debemus, qui aliqua in hoc autore, collatis ut sit exemplaribus, emendarunt. Sed in hoc tamen uideo à quibusdã improbißimè peccari, qui maiore animo quàm iudicio, meliora interdum adimunt uel inducunt, alia distorquent & contrahunt. In quo male docti homines passim aberrant: sed multò maiore dāno doctiores. Quod equidẽ nuper cognoui in his Lucretij uersibus cōtra Heraclitũ philosophũ

Heraclitus init quorum dux prælia primus,

Clarus ob obscuram linguam, magis inter inaneis,

Quamde grauis inter Graios, qui uera requirunt.

Quo loco non, Quamde grauis: sed, quàm grauior, audacissimè subdiderūt: ignorantes arbitror illud Quãde, apud

ueteres perinde ualuisse ac Quàm comparationis dictio-
nem. Nam & locum hunc Sex. Pompeius signauit in libro
de priscis uerbis xvi. tum prolatis ucterum exemplis ex-
ponit, qui hoc idem dixerunt. Et Lucretius poëta, inquit,
Quamde, pro Quàm, dixit: sicuti etiam Liuius Androni-
cus poëta uetustissimus:

Muro magis fretus, quamde manus impetu.

Iam et multa extima falsò indiderunt, quo loco pars mul-
tesima ab eodem Lucretio scriptum est ex his uerbis:

Et uideas cælum summai totius unum

Quàm sit paruula pars: & quàm multesima constet.

Qua in re grammaticorum nobis autoritas patrocinetur,
quando & centesimus & millesimus, probè dicitur. Partē
multesimā, inquit Nonius, nouè positū est à Lucretio pro
minima: ne quis fortè paulò incautius atq; audacius à ue-
teribus discedat. Quæ à me uel ob eam rationem sunt ad-
notata, quoniam Marullus Byzantius ætate nostra, uir
alioqui diligens, paulò improbius delere hæc, & alia pro
ingenio subdere tentauit, quæ ab eius quoq; sectatoribus
recepta sunt pro uerissimis.

De Hadriani Imperatoris ingenio, & urbanitate: & qua
tatione Florum poëtam represserit, uersiculis eiusdem
relatis.

CAP. V.

HAud herclè immerito in Romanis literis permultum
commendatur Hadriani Caesaris ingenium, tum eius-
dem quædam ueluti peculiaris urbanitas. Inter alia uerò
complura, non sine magna ac mirifica oblectatione legi
responsum illius ad poëtam Florum: nam Florus ipse homo
tum dicacior, cum diuum Hadrianū inter Scythas ac Bri-
tannos uersantem uideret, atq; in locis admodum remotio-
ribus, asperrimisq; agentem, de eo sic lusit:

Ego

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

At noster Hadrianus cum istiusmodi uersiculos legisset, statim perurbanè *Florum* retaliauit: sed adeo lepide, adeo eleganter, & uenustè, ut *Hispanum* certè acumen, atq; innatam eius festiuitatem agnoscas. Sic autem ad *Florum*:

Ego nolo *Florus* esse,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

Id ipsum & *Aelius Spartianus* ad Imperatorem *Diocletianum* retulit. Cetare enim *Hadrianus* cum philosophis, & poëtis consueuit: etsi disciplinarum professores ferè ut doctior (quod inquit *Spartianus*) risit, contèpsit, obtruiuit.

Dici solitum apud Veteres, *Trabes*, canes, duces, in singulari, pro eo quod est *trabs*, canis, & dux: & alia eiusmodi obseruata ex *M. Varrone* & aliis. CAP. VI.

PARÙ equo animo minutiora quædã notarè, ni quorundã esset inscitie occurrèdũ, qui cum paulo indiligētius obseruēt ipsam antiquitatē, siquid minus peruulgatũ ac protri-
tũ dicatur, statim pinde atq; insolēs, et barbarũ reiciũt et cõtēnũt. Cõperies autē in ueterũ scriptis frequēter hæc: ut *trabes*, canes, plebes, et his similia, in singulari numero: sicuti et *Sepes* animal apud *Vergiliũ*: ut notauit *Ausonius*: cũ *Seps* à *M. Cicer.* dicatur. Nec enim aliter ferè uetustiores illi posuerunt: ut *Cn. Neuius*, *Accius*, *Plautus*, *Attilius* & alij. Vnde illud *Q. Ennij* uulgatissimũ de *Argo* nauis:

Vtinam ne in nemore *Pelio* securibus

Cæsa cecidisset abiegna ad terram *trabes*.

Et item in eiusdem *Annalibus*:

Labitur uncta *trabes* remis rostrata per altum,

Iam & Plebes multò etiã frequentius reperitur: cùm & ipse quoq; poëta Ausonius (qui sub Valentino Augusto floruit) sæpius protulerit:

Lata operũ plebes (inqt) festinantesq; coloni. Et alibi:
Consona quem celebrat modulato carmine plebes.

Hinc & tribunos dicimus plebei casu patrio, sicuti ex grãmaticis uetustioribus colligitur. Canes uerò, et Duces dici in singulari certum est: autoritate M. Varronis in libris ad M. Ciceronẽ de Latina lingua: qui & Qu. Enniũ in hoc, & Luciliũ aduocat: ex quo uersiculus Ennianus:

Tantundem quasi foeta canes sine dentibus latrat.

Et affirmare quidem uidetur idem Varro, fuisse apud uetustiores in usu, ut ita proferrent: quoniam natura ipsa in quaq; re magis incorrupto principio, quàm à libidine hominum incœpit. Videmus (ut inquit Varro) ex his uerbis, trabes, duces, de extrẽma syllaba e, literam inclusam: & ideo in singulari factum est trabs, & dux: contrà ex singularibus non tam uidemus quemadmodum facta sint ex b, & s, trabes: & ex c, & s, duces. Sed hæc satis, ne paulò minutiora consuetari auidius uideamur: etsi hæc ipsa rerũ literarumq; discrimina diligenter, & accuratè examinentur interdum à doctioribus, quod & Iulij Cæsaris analogici ad Ciceronem libri affirmant.

Qui sint apud Iureconsultos Pedanei iudices: & qui item Pedarii fautores, & Senatores ex commentariis Atticis.

CAP. VII.

Qui sint Pedanei iudices, in ueterum scriptis, non facile comperies qui tibi exponat, nisi ad ipsos accedamus Iureconsultos: in quorum uidelicet commentarijs scriptum est, eos appellari iudices pedaneos, qui minores causas, ac negotia humilia obeant: quãdo alij nuncupati sunt

sunt aut Honorarij, aut etiam Prouinciales, qui detineri consueuissent in maioribus officijs, & honestioribus causis. Solebat enim Sen. P. Q. R. habere prouinciarum præsides, quorum erat officium uarias, multiplicesq; causas absolvere. Quòd si iidem nimium fuissent rebus publicis occupati, permissum ijs erat, alios iudices subrogare, qui in reliquis causas incumberent: & hos quidem Pedaneos appellarūt. Ex quo Diocletianus, et Max. A. A. in hūc modum praeceperunt: Placet nobis præsides de his causis, in quibus cò quòd ipsi non possent cognoscere antehac, pedaneos iudices debeant notionis suae examen adhibere: ita tamē, ut si uel propter occupationes publicas, uel propter causarum multitudinem, huiusmodi omnia negotia non potuerint cognoscere, dandi iudices habeāt potestatem. Quod etiam Iulianus Imperator ad praefectum praetorio, commodius uidetur exposuisse: Quaedam, inquit, sunt negotia, in quibus superfluum est moderatorem expectari prouinciae, ideoq; Pedaneos iudices, hoc est, qui negotia humiliora disceptent, cōstituendi damus praesidibus potestatem. Haecenus de pedaneis iudicibus in constitutionibus Augustalibus. Pedarij autem fautores hi à quibusdam sunt appellati, qui in alicuius sententiam pedibus irent, eoq; suffragio studium ac fauorem praestarent: unde & Pedaria sententia, sicuti in Laberianis mimis notatum est: cū non uerbis quidem aut punctis, sed pedibus in alienā irent sententiam. Neq; autē me latet, quòd equites pedarij, senatoresq; alia ratione dicti sunt, sicuti C. Bassus affirmauit. Nam Romae erant Senatores Curules, id est, qui sella curuli honoris, ac decoris gratia, in Senatum uehebantur. Tum erant etiam qui nondū curulem dignitatē cepissent: quoniamq; pedibus in Senatū pergebant, ob id appellarūt

cos Pedarios: sic et eqtes q̄ dū nōdū eſſēt à Cēſoribus in curiā lecti, et ſi poterāt in ſenatū accedere, et ius habeāt ſentētiā, nō tamē Senatores erāt, atq; ob id in aliorū ſentētiā ſerē deſcēdebāt, quā ſenatus principes rogati eſſēt. De quo permulta etiā à Gellio referūtur in Atticis lucubratiōibus.

Quām eruditē à noſtris Iurecōſultis uerba Latina expōnuntur: & quomodo apud eos Liberi & Parentes accipi debeant: non aſpernanda obſeruatio. CAP. VIII.

Verum proſectō eſt, quod à uiris eruditioribus affirmari ſolet: ueteres quidē Iurecōſultos in cognoscendis examinandisq; uerborū uiribus maximē præſtitiffe. De his nunc agimus, qui ante Vlpiani etatē uiixerunt: quoniā Romanorū tunc eruditio, et quaſi puritas, deſormari, atq; inſici cōcepta eſt. Sed cum nuper Iuſtiniani principis Augu. cōmentaria legeremus, quæ per ſatyrā penē collecta ſunt: nos illud cū primis tenuit, quod haud paucas uoces, quān à noſtris grāmaticis, apud eum aliter explicari inuenio, cuiuſmodi hoc eſt: Quonam ſignificatu Parentes et Liberi accipi debeant. Dicunt enim relatione quadā referri Filios ad Patres, eoſq; ſimili uoce et Liberos, et Parentes appellitari. Sed apud ipſos Iurecōſultos Parētes accipimus eoſ, qui ad quintū uſq; cognationis gradū deueniūt: ſicuti etiā Liberos: nā pater, auus, p̄auus, atauus, tritauus, Parētū nomine cēſētur: Liberos uerō dicimus filios, nepotes, p̄nepotes, abnepotes, trinepotes. Ex quo Paulus Iurecōſult. in libro de cognationibus, Parētes, inq̄t, uſq; ad tritauū apud Romanos, p̄prio uocabulo nominātur: ulteriores, q̄ nō habēt ſpeciale nomē, Maiores appellātur. Itē Liberi uſq; ad trinepotē: ultra hoſ, Poſteriores uocātur. Vulgatū uerō q̄ à Cēlio Placido et A. Gēl. de Liberis traditur, hac uidelicet uoce et unicū ſignificari, etiā filiā, quoniā in ſingulari ualeat

ualeat et si in plurali pferatur. Quod Afellio in Ro. historia, et Ser. Honoratus in Vergiliano cōmentario asserunt.

Quanta calamitas rei Latinæ accesserit ex interitu Hermolai Veneti, Pici Mirandulæ, & Ange. Politiani: tum de liberalitate Laurentii Medicis erga Hermolaum, ac de iniquitate sui temporis.

CAP. IX.

Nescio quo fato superiore anno euenerit, quo Franco-
rum rex Carolus Italiā cum infesto exercitu, & in-
structis copijs inuasit, ut principes uiri in literis, atq; in
summis disciplinis clarissimi perierint: hoc est, Hermolaus
Barbarus, Io. Picus Mirandula, & Ang. Politianus: qui om-
nes in ipso statim Francorum aduentu & conatibus im-
mature obitu ad superos concesserūt. Sedenim literæ ipsæ
ac studia bonarū artium simul cum Italiæ libertate cœperūt
paulatim extingui, barbaris ingruentibus, cū deessent hi
homines, qui illas suo patrocinio, assiduisq; studijs mirifice
fouerent: qualis inter alios uir summa sapiētia & egregio
animo Laurentius Medices. Quod ego libētius refro, ut
agnosci possit, uel hoc uno exemplo, q̄ felicissimè tunc age-
retur cū literis atq; literatis. Nā cū Hermolaus Barbarus
Reipu. Venetæ nomine legationes fortè per Italiā obiret,
& ad urbē Florentiā obiter accederet, Laurentius Medi-
ces (qui Florentinā Rempublicā non minore tum cōsilio,
quā fortuna gubernabat) statim tanto uiro cum amicis
pluribus (ut fit) obuiā procedit: nihil ueritus, quòd ægros
pedes haberet, ac summis doloribus uexaretur. Tū in Caia-
na uilla (quam infinitis propè sumptibus ædificabat) ho-
norificētissimè illū accepit: simulq; tanti hominis ingenio,
& doctrina singulari prouocatus, eam quoq; liberalissimè
studiorū nomine illi obtulit, cum insigni atq; instructissima
bibliotheca, quā ad exēplū Philadelphi mira tū industria
parauer

parauerat, ut in eo quasi Musarum secessu simul cum Pico Mirandula honestioribus disciplinis, ac philosophiæ sacris pro arbitrio incumberet. In quo Hermolaus Barbarus (ut homo maximè humanus) libenter se dixit, & studiorum causa, & Laurentij merito talem animum agnosceret: uillamq; ipsam, si per publicas curas liceret, excipere. Quæ res monere interdum me solet, quàm breui tempore fortunæ ratio cōmutetur, quàmq; iniquè nunc agatur cum bonis studijs: siquidem pro melioribus disciplinis uitia, pro humanitate & officijs, bella & cædes succreuerunt: ut illud Arbitri iure optimo probari possit:

Qui pugnas & castra petit, præcingitur auro,
 Vilis adulator picto iacet ebrius ostro:
 Et qui sollicitat nuptas ad præmia peccat:
 Sola pruinosis horret facundia pannis,
 Ac inopi lingua desertas inuocat artes.

De diis ipsis, eorumq; nominibus in Romanis sacris: qui segetibus, ac frumentis præsiderent, ex Varronis & Augustini libris.

CAP. X.

Scripta sunt ab Augustino complura de Romanis Dijs, quæ magna ex parte accepit ex libris M. Varronis. Quo autem loco de minoribus Dijs ac plebeijs, ut uocat, agitur, in hunc modum differit: Proserpinam, inquit, ueteres frumentis germinantibus præposuerunt: geniculis uerò nodisq; culmorum deum Nodinum: inuolucris autem illis folliculorum deam Volutinam: cum folliculi pateſcunt quo spica exeat, deam Patelenam: cum segetes nouis aristis æquantur, Hostilinam deam: quoniam Hostire & Hostimentum apud priscos pro exæquatione accipitur. Sed & Floram mox adiecit, Lacticinamq; & Maturam, quòd hæc olim numina frumentis florentibus, lactentibus, ac maturiscent

turefcentibus præfiderent. Hæc Augustinus ex M. Varro-
rone. In libro autem de agricultura sic apud eundem Var-
ronem legitur de spica, & eius partibus. In spica, inquit,
hordei & tritici tria ferè continentur, granum, gluma,
& arista: & etiam primitus spica cum oritur uagina.
Granum quod intimum solidum est, uocatur. Gluma uerò
folliculus eius: unde & Glubere uerbum, eò quòd folli-
culo granum (ut inquit) deglubatur. Arista, quæ uelut
acus tenuis longa prominet ex gluma. Sed hæc apud auto-
res copiosè explicata sunt.

Quàm molli animo Artemon Periphoretus fuerit: & hi-
storia perlepidæ de mirifica eius formidine. CAP. XI.

QUAM molli animo, atq; effœminato, Artemon suc-
rit, in Græcorum commentarijs abundè traditum
est: in quibus inuenitur, hūc ipsum cōsueuisse nunquàm in-
cedere suis pedibus, sed lectica uti, in qua ferè circūgesta-
retur: quocirca ridiculo cognomento Periphoretus est
nuncupatus. Poëta autem Anacreon acerrimis uersibus il-
lius mollitiem, atq; prodigiosum luxum est insectatus: nec
secus quidem, atq; apud nos Menam libertum Flaccus Ho-
rati: aut Strumam Noniū Catullus: quòd uterq; cor-
ruptis moribus, atq; incredibili fastu uixerit, in ea præser-
tim ciuitate, quæ cæteris omnibus uitæ integritate, præcla-
risq; exemplis proculdubio præstitit. Sed & Plutarchus
Chæroneus, ex historia Pontici Heraclidæ, Artemonē fuisse
se scribit supra cæteros homines mollē, atq; in tota uita uo-
luptarium: animo etiā præpauido, & ad omnia uitæ mo-
menta incōstantiæ singularis. Duos nāq; seruuolos semper
apud se continere solitus est, qui scutū æneum supra suum
caput sublatū gestarēt, ne quid fortè in eum desuper pos-
set excidere: quòd si quando proprios lares egrederetur,

q uersatili

uersatili lectica circumferri consuevit. Neq; nos præterit eundem pro fabro à quibusdam habitum, ac loripedem creditum. Quæ omnia (ut est autor Plutarchus) abundè refelluntur ab Heraclide. Huius Artemonis imaginè Phidias marmore absoluit, quæ à C. Plinio magnopere commendatur: quo loco Astragalizontes, Diadumenum, & Doryphorum eiusdem magnis laudibus extollit.

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA LIBER XVI.

Quæ fuerit origo Hetruscæ disciplinæ, ac de Tagete uate, qui è glebis extitit, eiusq; libris diligenter obseruatum.

CAP.

I.

QUAE fuerit apud po. Ro. disciplina Hetrusca, & quænam eius origo, in quibusq; maximè cēferetur, uisum mihi est breuiter annotare, quoniam S. P. Q. R. nihil propè magnū, aut memorādum faceret, quin illud ipsum Hetruscis antea monitionibus, atq; decretis pbaretur. Sed prius de origine, sicuti M. Cicero, alijq; permulti tradiderūt. In agro igitur Tarquiniēsi cūm terra ipsa paulo altius araretur, sulciq; altiores imprimerentur, Tages quidā repentè extitit, qui aratorē ipsum affatus dicitur. Is autē Tages puerili effigie (ut Cicero ex cōmentarijs Hetruscorū tradit) apparuit, etsi prudētia quidē senili fuit. Verū cū ad eius speciē bubulcus obstupesceret, edita uoce, ut sit, maximè inclamauit: quò euenit, ut breui tempore magno quidē concursu. permulti ex Hetruria eodē cōuenerint. Tum Tages idē multis audiētibus cōplura loq

raloquutus est, quæ diligenti cura excepta sunt, ac literis commendata. Neq; enim aliud Tagetis uerba cōtinebant, quàm aruspicinæ disciplinā, quæ multis subinde obseruationibus aucta, atq; amplior facta est: sic ut ea fulminū, fulgurūq; & ostētorū sciētia traderetur: qd' & Plutarchus alicubi, & alij plures explicāt. Sed & Marcellinus Ammianus Tagetis libros citat, quibus prodigia quædā ac portēta possent interpretari: qua in re suū officiū Hetrusci uates, atq; sacerdotes præstabant. qd' & poëtæ Latini, & ipsæ decēuiales tabulæ testātur, in quibus illud de Hetruscis:

Prodigia, & portenta ad Hetruscos, & Aruspices,
Si senatus iussit, deferunt.

Hetruriæ principes disciplinam docento.

Quibus diuis creuerint procuranto.

Liuius præterea autor est, nō minore studio cōsueuisse Romanos literas Hetruscas discere, q̃ postea Græcis incubuerūt: qd' alibi retulimus. Quin & Labeo Antistius, q̃ in iure pōtificio, et oīn ueterū doctrina, doctus est habitus, libros Tagetis exposuit, eiusq; disciplinā Hetruscam quindecim uoluminibus explanauit: quod & Fulgētius ad grāmaticum Calcidium refert, quo loco de Manali lapide differit.

De serpentum natura & ingenio in Aegyptia theologia: & qua ratione accipitris caput illis addatur: aliaq; de accipitre memoranda.

CAP. II.

Mirum p̃fectō est qd' ab Aegyptijs de natura & uiribus quorundā animantiū traditū sit: qd' ut magis illi posteris cōprobarent, inter notas hieroglyphas, siue sacerdotes, ut quidā uocāt, retulerūt: sicuti de serpēte, & accipitre nūc subit. Nam fuisse diuinū animal, ac diuinam serpētis naturā nō Taurus modò, qui & Thoth ab Aegyptijs dicitur, in Phœnicū theologia testatus est: sed etiam

q 2 Phœnic

Phœnices, atq; Aegyptij, & in eo supra cætera quidē animantia spiritus acrior, atq; amplius ignis existat. Quæ res cū ex illo celeri gressu ostēditur sine ullis pedibus manibusq; uel alijs instrumentis: tum q; ætatē subinde cū exuijs renouāt, ac iuuenescūt. Itaq; Phœnices populi Dæmonem hunc felicē, Aegyptij Eneth appellarūt, cui caput accipitris adiçiētes, celeritatē illius præcipuā indicabāt: qd̄ & Philon Byblius scribit, q; Sachoniati historiā ex Phœnicum lingua in Græcum sermonē cōuertit. Epies uerò, qui apud Aegyptios deorū maximus interpres est habitus, cū naturā accipitris, & anguis referret, Diuiniſimū, inquit, animal serpēs, & accipitris habēs caput perq; mirificum est. Nam sicubi sublatis palpebris effingebāt, tū omnē Aegypti regionē suo lumine cōplebat: sin clausis oculis fuisset, tenebras circūfundi notabatur: ut nihil dubiū sit, naturā eius maximē igneā existimasse. Idē præterea Aegyptij totius orbis molē demonstrantes, inter circulū æcreum & igneū serpentis effigiē cū capite accipitris circūducūt: ut instar sit Græcæ huius literæ Θ, quæ theta dicitur. Per circulū enim magnitudinē, ac formā totius orbis intelligūt: per anguē uerò, qui mediū interfecat, bonū dæmonē, cuius merito, ac beneficio omnia alātur, uigeāt, atq; cōtineātur. Quin & Zoroastres ille Oromasi filius, qui apud Persas maximē sapiētia præstitit, in sacra historiā de rebus Persicis in hūc modum de re hac meminit: Deus, inq̄t, accipitris caput habet: Is enim inter omnia, quæ labē nullā, aut corruptionē sentiāt, primus ingenitus, nec interiturus unquā, partium expers, sibiq; ipsi similimus: bonorū omniū aurgæ & autor, rerum pater omniū, optimus ac prudentissimus, sacrum iustitiæ lumen, absolutissima naturæ perfectio, eiusq; inuētor, & sapiētia. Quæ omnia copiose prosequitur Pamphilus Eusebius ad Episcopū Theodorum.

De fœdere inter Gabios & Romanos, quòd in corio bo-
uis instar Clypei exaratum fuerit: & unde Clypeis no-
men, & quid item Clypeare uerbum designet. CAP. III.

FActa est mentio in ueterum scriptis, de eo fœdere,
quod inter Gabios & Romanos actum est, Tarqui-
nio Romanum Imperium regente. Sed illud in primis no-
tandum, quòd in corio quidē bubulo eius capita & condi-
tionē exararunt priscis literis, ut refert Dionysius: cumq;
instar Clypei foret, in tēplo Iouis locarūt. Qua in re Pom-
peius Sextus Dionysio accedit, ut in eius cōmētarijs pro-
batur, quos à Verrio Flacco collegit, etsi iuramentū Dio-
nysius uocat, in quo sanciendo eximiū bouē immolarunt.
Clypeum, inquit Pōpeius, ob rotunditatē ueteres coriū bo-
uis appellarunt, in quo Romanorū fœdus cū Gabijs foret
descriptum. Subit autem ex his Clypei formam fuisse pro-
pè rotundā: unde & Clypeodes gemma apud priscos no-
bilis, etsi de forma quidam dissentiunt. Dictū uerò à cluen-
do Clypeū, multis uideo persuasum, quod apud ueteres
pugnare significat: alij à cælatura ipsa affirmant, id est,
ἀπὸ τοῦ κλύειν, quòd in Clypeis imagines forent. Caius
certē Plinius, uir in bonis disciplinis acri iudicio, ab ipsis
imaginibus dictū refert, qualibus in Troiano bello pugna-
tum sit: non autem à cluendo, ut peruersa subtilitas gram-
maticorum uoluit. A Clypeis uerò deductum est uerbum
Clypeare, pro eo quod est, Clypeo se protegere: ut apud
poëtam Pacuuium lectum est. De quo & Varro Teren-
tius ad Marcum Ciceronem retulit: Pacuuium esse uer-
bum Clypeare: qua figura & à Cinna dictum est Ga-
leare. Ita enim Pacuuius in Hermione fabula,

Chlamyde contorta astu clypeat brachium.

Quod ipsum etiam Nonius obseruauit: etsi apud hunc

parum integra uerborum fides seruetur.

De uiribus & ægritudine Amoris, ac de eius remediis,
copiose relatum ex Arabum cōmentariis. CAP. IIII.

QVi de morbis hominum scribunt, eorumq; remedijs,
inter alia morborū genera Amoris etiam tabē, atq;
ægritudinem referunt, sicut Græcorū ferē, atq; Arabum
cōmentarij testantur: nam in his multò maior atq; copio-
sior eius disciplina cognitio reperitur. Quod equidē satis
probaui, cū ea nuper legerē, quæ de morbo ipsius Amo-
ris, ac de remedijs apud Arabes tradita sunt. Ad hāc enim
propē sentētiā de Amoris morbo edisserūt: Nihil est aliud
amoris ægritudo, quā nimius animi affectus, atræ bili af-
finis, atq; cōsinulis: qui mentē assidue agitans, perurit ex
imagine & forma alicuius pulchritudinis, quæ oculis &
animo amantis insidens incumbit. Is autem magis subinde
inardescit, insiti desiderij fomētis accēsus, donec uotū con-
sequi ualeat. Huius uerò morbi hæc signa, sicubi profundi-
tas oculorū adsit, & immodica siccitas. Desunt enim la-
crymæ, nisi fortē superuenit fletus. Iam et palpebræ ipsæ
motu penē assiduo ueluti cōnuentes subsultant, sic ut ali-
quando gestire, & subridere eiusdem uultus appareat, ceu
illud ipsum, quod animo agitatur, libens aspicere, uel audire
uideatur. Est & eius spiritus ueluti intersectus, & Subsul-
tans, uariēq; aut depressus, aut elatior. Quod ipsum pro
animi æstuantis fortuna & conditione cōtingit: siquidem
affectus ille miris modis permutatur: ut qui letitiam, fle-
tum, hilaritatem, tristitiam, spem, metum, audaciam, pau-
rem, præ se ferat, nec in aliquo possit cōsistere: tum id ma-
ximè temporis, quo de amore, eiusq; uiribus differentem
audiat, laboresq; & insidia, iniuriæ, incōmoda, atq; repu-
dia referantur. Membra uerò ipsius admodum arescunt,
mirisq;

mirisq; modis impallent : nam & oculi altius resident, & palpebræ nimis uigilijs ac fletu tabidæ obliuescunt : uenæ autem & arteriæ ipsius nullū ferè ordinem seruantes, susq; deq; se habet. Illarum enim pulsus maxime permutatur, ut earatione mētis diuersitas, atq; æstus abundè intelligatur. Magis ægritudo apparet, sicubi de re amata mentio incidat, aut hoc ipsum repentè oculis amantis occurrat. Quò fit, ut cognosci etiam possit quod ametur, etsi callidè dissimulatur, aut obstinatè pernegetur. Ita enim faciliè deprehenditur, nec ubi medicorū solertia desiderari possit. Primò igitur cōplura nomina proferat medicus, eaq; subinde repetendo ægroti pulsum obseruet: qui, ubi amata rei nomen editū est, mirifice immutatur, quòd intersectus ac subsiliens est. Dein etiam similia quædam dissimulanter medicus repetat, ingeniumq; & mores eius, quæ amantis affectum excitant, ad memoriam reuocet : ac tum ex ipsis uenarum pulsibus satis pernoscat & uim & causam ægritudinis. Quibus diligenter consideratis, uidendum erit, si qua ratione congregi, atq; cōiungi possint: id enim potissimum scruientis morbi remedium censerī debet, quo & animo & corpore facilius conualescat. Quòd si fieri ullo modo id nequit, ut coniungantur, alia quoq; remedia excogitanda sunt, quibus illa tabes & animi affectus tollatur. Per multa uerò sunt, quæ in Arabum monumentis traduntur: sed nullum certius, aut præsentius, quàm in aliam grauiorem curam, magisq; anxiam distrahi : quousq; insidens illa mentis cogitatio & feruor intepescat: aut etiam in multis passim uarijsq; congressibus Veneri incubere: quod & T. Lucretius apud nos præcipit his uersibus:

Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris

Absterre sibi, atq; aliò conuertere mentem:

Et iacere humorem collectum in corpora quæq;
 Nec retinere semel conceptum unius amore,
 Et seruare sibi curam, certumq; dolorem.
 Hulus enim uiuescit, et inueterascit alendo.
 Inq; dies gliscit furor: atq; ærumna grauescit,
 Si non prima nouis conturbes uulnera plagis:
 Volgiuagâq; uagus Venere ante recentia cures,
 Vt aliò possis animi traducere motus.
 Nec Veneris fructu caret is, qui uitat amorem,
 Sed potius quæ sunt sine pœna commoda sumit.

M. Varronis oraculum de Romano imperio: quod ex
 augurio XII. uulturum per M. C. C. annos futurum
 esset.

CAPVT V.

COpiose in Epistolicis nostris de ueterum auspicijs ac
 portentis scripsimus: nunc autem minimè indignum
 existimaui, eam partem repetere, in qua de Vrbe ipsa, eiusq;
 imperio Romani augures præiudicium fecerint: quandiu
 uidelicet tam excelsa Reipub. dignitas seruanda esset:

Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.
 Scripsit enim Varro Terentius in libris antiquitatû, fuisse
 Romæ Vectium in augurandi disciplina nobilè, eumq;
 affirmasse, futurû Ro. Imperij terminum post M. et CC.
 annos: si modò inquit uerû foret, quod in historijs annali-
 busq; Romanis tradatur de XII. uulturibus, quas poëta
 Ennius corpora sancta appellat. Sic autè Varro: Si uerum
 est, quod de Romuli augurio traditum in condenda Vrbe,
 deq; XII. uulturibus, ad M. et CC. annos Romanus pop.
 perueniet, cû CXX. annos incolumis præterisset. Qua in
 re factum est quidem iudicium ex numero alitum, ut sin-
 gulæ uultures centenos annos portenderent. Censorinus
 uerò in perquirèdis ueterum monumentis uir diligens, et
 qui M.

qui M. annos ab Vrbe condita uixit, minimè ad suum iudicium pertinere asseruit, hoc ipsum diiudicare: ne in re parum comperta minus prudenter posteritati faceret imposturam: quod his serè hominibus accidit, qui maiore studio, quàm consilio, fortunæ aleam pensant, temporumq; uarietatem considerant. Cæterum tali sententiæ Vectij uidetur annorum numerus conuenire: siquidem C. C. annis post autorem Censorinum adiectis, imperantibus Cæsaribus Constantijs, Romana illa dignitas consumpta est: quæ Italiæ fines egressa, Byzantium Urbem se recepit. Nam ingruentibus in Italiam Hunnis, Vandalisq; & Gothis, tum maximè Ro. imperium cladibus multis affectum est, atq; deletum. Quòd autem XII. uultures auspicij felicitatem Romulo prænotassent, cum historiæ multorum testantur, tum Q. Ennius in annalibus, qui Romulum inquit ipsum in Auentino monte secessisse ad auspicium capientem de Vrbe condenda, & nomine imponendo: itaq; studijs summis de hoc inter eos peractum refert:

Certabant Urbem Romam'ne Remam'ne uocarent,
Omnibus cura uiris, uter esset Induperator.

Qui fuerint apud ueteres Adamiani, & Nyctages
hæretici: ac de Lychnobiis etiam hominibus:
& Horatii locus expositus: tum de his, qui Herobaptistæ dicerentur.

CAP VI.

IN Christiana philosophia cum uariæ primò ac multiplices autorum de ipsa religione forent opiniones, permulti quidem extiterunt, qui à Christianis hæretici sunt appellati: quoniam uidelicet ab optimo religionis cultu, & ueritatis ratione detorsissent. li enim, ceu pessimum uirus sensim per arterias illapsum in præcordia, mox non minore impetu, quàm damno sæuiebant. Inter cætera ue-

rò quorundam præcepta atq; disciplinas nobiles aliquando fuerunt illorum factiones, qui Adamiani, atq; Nyctages appellati sunt: de quibus cum in ueterum commentarijs mentio sit, eorum ridiculam, & perinde insanam superstitionem libitum est paucis referre. Nam Adamiani ob id nomen hoc acceperunt, quoniam exemplo Adam nudi, ac sine ullis uestibus degerent, eoq; modo cum foeminis uersari, atq; etiam orare consueuerunt: asserentes illud ipsum in uita melius extimadum, quod ad naturam magis accederet: cum in ea re nullā prorsus modestiæ, aut uerecundiæ rationem haberent: quæ mortalium uitam, ut inquit Plato, pari iure instruit, atq; exornat. Nyctages uerò, quoniam uniuersam noctem somno, & quieti concederent, neq; ipso noctis tempore uigilandum esse putarent, naturæ genium uiolari, atq; corrumpi opinantes. Qui autem noctes euigilant, dies integros dormiunt, à Pedone Albinouano Græca uoce λυχνόβιοι, ab Anneo Seneca Lucifugæ appellati sunt: ex quo illud Horatij ad Meæcœnatem:

Huic parco paucis contento, quinque diebus
 Nil erat in loculis: noctes uigilabat ad ipsum
 Mane, diem totum stertebat: nil fuit unquam
 Sic impar sibi.

Quo loco ad istos certè Lychnobios poëta Horatius respexit: cuiusmodi à ueteribus quidam Imperatores notantur, qui peruerso naturæ ordine noctes totas peruigilaret. Sed & Butas Acilius, atq; Spu. Pansa, ut apud eundem Anneum est, inter lucifugas reponuntur. Vnde elegans dictum Tib. Imperatoris de Acilio Buta celebratur: nam cum patrimonium ingens consumpsisset, & paupertatem suam apud Imperatorem fateretur: Serò, inquit Tiberius,

ô Buta

o Buta experrectus es. Hi enim homines, ut refert Seneca, qui se tenebris dicarunt, uelut Antipodes sunt: quibus contraria quidem non regio, sed uita: qui solem nunquam orientem, aut occidentem aspiciunt. Sedenim defunctorum loco habendi sunt: neq; à funere absunt, qui ad faces, atq; ce reos uiuunt: quorum uidelicet contrarius usus atq; præpo sterus Varro equiti Ro. occasionem perelegantis dictærij præbuit. Hemerobaptistæ autem apud Iudæos hi uocati sunt hæretici, qui quotidie seipsos, ac sua etiam uestimen= ta ablucere consueuerunt. Verum de re hac secreto opere complura attulimus.

Quibus rationibus Agesilaus princeps, & Plotinus phi= losophus suas imagines effingi noluerunt: ac de Ale= xandro item Macedone nonnihil. CAP. VII.

Scriptum est in ueterum historijs de Agesilao Lacedæ= monum principe, quòd is quidem perpetuo edicto ca= uit, ne quis eius imaginem ullo modo exprimeret: quòd exi= stimaret à nullo prorsus opifice singularem eius formam posse absolui. Alexander autē Macedo, qui fortunæ alcæ pro uoto rexit, imperasse omnibus traditur, ne illius ima= go à pluribus effingeretur, quàm ab Apelle, Pyrgotele, et Polycleto, qui in sua quisq; arte quàm absolutissimi forèt: ne tãti regis effigies, ut inquit Apuleius, à multis passim artificibus cõtaminaretur. Itaq; tantũ permisit, ut eam Po= lycretus ære duceret, Apelles coloribus delinearet, Pyrgo= teles cælamine exculperet: quod & C. Plinius, & alij com= plures referunt. Vnde illud Horatij Flacci ad Aug. Octa= uium de rege Alexandro:

Edicto cauit, ne quis se præter Apellem
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri uultum simulantia.

In quo tamen Lysippum Horatius pro Polycleto adiecit. Plotinus autem philosophus cum eius imaginem quidā cuperet à pictoribus perfici, acerrimè restitit: minime passus, ut dicebat, effigiem corporis exprimi, animum non uideri. Amelius certè, qui & Gentilianus est dictus, nulla ratione ab eo id potuit exorare: quanquàm Plotino ipsi studiorum & beneuolentiæ causa maximè insedisset, ut qui annos supra xx. familiariter cum illo uersatus foret: quod & Porphyrius testatur. Primus autè Asinius Pollio apud Ro. in bibliotheca ipsa imagines collocauit, cum eam dedicaret: et ingenia hominū, ut est autor Plinius, rēp. fecit.

Qui Abecedarii, Syllabarii, ac Nominarii sint apud Hieronymum: ac de Abecedario ex uerbis Hieronymi, & Augustini.

CAP. VIII.

DE Hieronymi doctrina & ingenio saepe aliàs diximus: in tanto enim uiro nō minus laudari debet uita, morūq; integritas, quàm ueterū omnium disciplinarū egrègia eruditio: nā & idem uoces aliquot apud Latinos tam feliciter adinuenit, quàm apertè & cōmodè cōposuit: sicuti hæc sunt quibus discipulorum profectus in ipsa literatura seu literatione designatur, Abecedarij, Syllabarij, & Nominarij. Ita eos appellat, qui per suos disciplinæ gradus promoueant. Abecedarios, qui literarum seriem atq; ordinem prosequantur. Syllabarios uerò, qui syllabas ipsas colligere, & syllabatim legere incipiant. Nominarios eius modi homines, qui integra nomina proferāt. Siquidē ita discipulorum classes à ueteribus institui cōsueuerūt, quod etiam nū in literarijs ludis apparet. Sed hoc totū perquàm elegantī descriptione à Hieronymo traditum est, in commentario Mosaicæ philosophiæ, quo Adamantium Originem interpretatur. Dabimus, inquit, in nostra etiam lingua similitu

litudinem, qua consequentiæ huius ratio pateſcat. In litarario ludo, ubi pueri prima elementa ſuſcipiunt, Abecedarij dicuntur quidã, alij Syllabarij, alij Nominarij, alij iam Calculatores appellãtur: et cum audierimus hæc nomina, ex ipſis qui ſint in pueris proſectus agnoſcimus: ſimiliter & in liberalibus ſtudijs, cum aut locum recitare, aut allocutionem, uel laudem, aliasq; per ordinẽ materias audierimus, ex materiæ nomine proſectum adoleſcentis aduertimus. hætenus Hieronymus. Sed Auguſtinus itẽ Abecedarium uocat ordinem illum literarũ, quem pueruli condiſcunt: quod & Fab. itidem Fulgentius in Mythologicis ſequitur. Ordinem autem hunc literarum, ſyllabarũ, & nomen diligenter ac doctẽ Mallius expreſſit his uerſibus:

Vt rudibus pueris monſtratur littera primũ
Per faciẽ, nomenq; ſuum componitur uſus:
Tunc coniuncta ſuis formatur ſyllaba nodis:
Hinc uerbis ſtructura uenit: per uerba ligandi
Tunc rerum uires atq; artis traditur uſus:
Perq; pedes proprios naſcentia carmina ſurgunt:
Singulaq; in ſumma prodeſt didiciſſe priora.

De Romanis uatibus antiquiſſimis, eorumq;
hymnis & canticis: tum qui dicerentur
Mineruii, Ianales, & Iunonii uerſus.

CAP. IX.

Primos fuiſſe apud Ro. Po. uates Publium, Calenum, Martium, & Liuium Andronicum, ueterum cõmentarij tradunt. Hi enim eiufmodi uaticinia ac uerſus effuderunt, ut eſt autor Cicero, quos Fauni, Vatesq; canebant: ſedenim illorum carmen ferẽ, aut ad laudem Deorum reſerebatur, aut ad ciuitatis luſtrationem & prodigia expianda. Liuius autem Andronicus eos uerſus composuit, qui à ter nouenis uirginibus per urbem celebrati ſunt in Iunonem

Iunonem reginā, data resti per manus: ut copiose relatum est à Liuiο in rebus gestis Ro. po. qui carmen illud ueluti abhorrens, & inconditum pratercundum putauit. Sed & mox P. Licinius Tegula ad expiendā prodigia carmen itidem consimile effecit, idq; ex responso decemuirali traditur absolutum. Zosimus quoq; diligenter obseruauit, quibus hymnis, & pæanibus in tēplo Palatini Apollinis Ro. Po. uteretur. Tum quo ritu ter nouem pueri nobiles patrini & matrimi cum totidem uirginibus illos decantarent. Nec illud omittendum, Iunonios quidem uersus, Mineruiosq; & Ianales propterea dictos à Priscis, quòd eorum numini ac maiestati dicarentur: de quibus Varro Terentius, alijq; autores mentionem faciunt.

De M. Antonio, qui leonibus ad currum iunctis uehi conuenit: ac de Heliogabali portentoso ingenio, qui leones, tygresq;, & mulieres ad currum iunxit. CAP. X.

Marcus Antonius primus, ut inquit Plinius, iugatos Leones ad currum iunxit ciuili bello post pugnam Pharsalicam, & ab illis uectus est cum Mima Citharæda. De Antonino autem Heliogabalo, qui orbis terrarū (ita dijs placuit) Imperator fuit, sic à Lampridio scriptum est: Quaternos, inquit, canes ad currum iunxit, eoq; modo uectatus est. Idem quoq; iunctis quatuor ceruis in publicum processit: sed & leones coniunxit, Cybelen se appellans, iunxit & tygres Liberum patrem se uocās. Habuit gemmata uehicula, & aurata: atq; ut insaniam libidini adderet, iunxit etiam quaternas mulieres, nudusq; à nudis peruectus est. De Firmo Imper. qui robustissimus est habitus, & illud ab Aurelio liberto scriptum est, cum fuisse uetum ingētib; struthionibus: adeo ut magis uolare, quàm gestari uideretur: quæ res à Vopisco etiam refertur.

PETRI

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLI-
NA, LIBER XVII.

Quot apud ueteres idiomata celebrarentur : ac de illo-
rum inuentoribus: tum perelegantes senarii appōsiti: &
de Gordiani Imper. sepulchro.

CAP. I.

QVONIAM sepe in questionem ue-
nit, Quot apud ueteres idiomatum ge-
nera fuerint, quæq; maximè celebrata:
putavi non indignum fore, si senariolos
quosdam de septem linguis subiiciam:
quos equidem in peruetusto codice legi ex bibliotheca Se-
ptimana. In eo enim libro multiplex linguarum uarietas
demonstratur, tum quòd septem literarum genera præcel-
lant, ut Hebraicæ, Atticæ, Latinae, Syriae, Chaldaeæ, Ae-
gyptiacæ, ac Geticæ. Sed audiamus ueteres uersiculos,
ne impendio longius euagemur:

Moyse primus Hebraicas exarauit literas:

Mente Phœnices sagaci condiderunt Atticas:

Quas Latini scriptitamus, edidit Nicostrata:

Abraham Syras, & idem repperit Chaldaicas:

Isis arte non minore protulit Aegyptias:

Gulsila prompsit Getarum quas uidemus ultimas.

Notum uerò & illud quòd Aug. Gordiani sepulchrum
apud Circeum castrum titulum diu seruarit uarijs linguis
decoratum: literis quidem & Græcis, & Latinis, & Per-
siccis, & Iudaicis, & Aegyptiacis. Epitaphion autè id est:

DIVO GORDIANO VICTORI PER
SARVM, VICTORI GOTTORVM,

VIC

PETRI CRINITI LIB. XVII.
 VICTORI SARMATARVM, DE-
 PVLORI ROMANARVM SEDI-
 TIONVM, VICTORI GERMANO-
 RVN, SED NON VICTORI PHI-
 LIPPI. *de qua re alibi commodius dictum est.*

De Maximini Imperatoris sæuitia, & uersiculis contra
 eum uulgò prolatis.

CAP. II.

Diocletiani Imperatoris dictū celebre est: Nihil propē
 in tota uita esse difficilius, quā Imperatorē bene im-
 perare: quod ab eo tamē dictum creditur antequā factus
 esset Imperator. Et sanē ex Annalibus antiquorū facili-
 quius intelligit, quā pauci omnino fuerint ex tāto prin-
 cipū numero, qui optimē Imperium administrarint. Siue
 enim licētia & libido, siue rerū omniū copia eorū animos
 immutaret, mirū certē quā breui ad scelestissima quæq;
 proruerent: quod ipsum ex Claudijs, Vitellijs, Caligulis,
 & Neronibus apertissimē cōstat. Nam quid ego de Helio-
 gabalis nunc, & Maximinis, atq; Commodis dicam? quo-
 rum scelera ac monstrosa prodigia in ipsius naturæ con-
 uiciū excreuerunt. Sed libitum mihi est uersus aliquot
 contra Imper. Maximini senioris crudelitatem apponere.
 Is enim tā feri ingenij, tāq; immanis fuit, ut illū alij Cyclo-
 pē, et alij Busiridē, Typhonem alij, aut Gygem appellita-
 rent. Versus hi sunt, quibus Thracensi sæuitiæ illudum est:

Et qui ab uno non potest occidi, à multis occiditur.

Elephas quidem grandis est, & occiditur:

Leo fortis est, & tamen occiditur:

Tigris acerrimus est, & occiditur.

Caue multos, si singulos non times.

Id autē carmē ex Græco uersum ob eā præcipuē causam ap-
 posui: ut siquādo in Græcū incidamus, & illud æquē adij-
 ciatur. Habes hoc apud Iulium quoq; Capitolinū ad Im-

peratorem Constantinum.

Horatii carmē expositum de Cyclope in scena saltante:
& de Cyclopeis ludis ex ueterum autoritate, ac Lucilii
uersus de Polyphemo.

CAP. III.

Non defuerunt apud Græcos, qui de ludis, & eorum
uarietate permulta scriberent: sicuti ex nostris An-
neus Seneca, & Suetonius Tranquillus. Inter cæteras autē
uoluptates scenicas celebrari uideo Cyclopea: sic enim uo-
carunt, cū ipsum Cyclopem in scena saltantem proferrent,
habitu, & ornamentis, quibus Polyphemus apud ipsos ma-
ximè poëtas decoratur. Quod ego duxi obseruandum, ut
apud Flaccum Horatium locum interpretemur, paulò in-
diligentius ab alijs expositum. Itaq; sic allusit, cum de Sar-
mento scurra, & Mæsius Osco, eorumq; litibus differit, ac
Mæsiū ore fœdo, & facie turpi, similemq; larue reddit.

Campanū (inquit) in morbū in faciem permulta iocatus
Pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat:

Nil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.

Quo loco saltare Cyclopa, nihil puto aliud ab Horatio in-
telligi, quàm & fronte & habitu talem fuisse Mæsiū, ut
Polyphemum in scena saltantem posset exprimere, ac ri-
sum de se spectantibus faciliè commouere. Sed eorū nomina
referam, qui hoc in scena spectaculum exhibuerunt. Cari-
nus quidem Imperator (ut Flavius Vopiscus in tertio ad
Bassum libro tradit) ludos fecit apparatissimos, ac mimos
undiq; aduocauit: exhibuit etiam ludum Sarmaticum, quo
dulcius nihil est: exhibuit & Cyclopem adornatum. Tre-
mellius item Pollio (cum Galienus Imper. decennia uarijs
ludis celebraret) Cyclopem, inquit, etiam luserunt omnes
arenarij, ita ut miranda quædam & stupenda monstra-
rent. Lucilius autem poëta (qui primus condidit styli na-

r sum)

sum) Homericæ imitatione ita in satyris de Polyphemo iocatus est:

Multa hominum portenta in Homero uersificata
Menstra putant: quorū in primis Polyphemus ducētos
Cyclops longus pedes: huic porro maius bacillum
Malus maximus sit quā in naui, & corbita in ulla.

Quo habitu ac figura Stylus esset apud ueteres, ac de
parte eius deletili: & quid item sit Stylum uertere, ex
Augustino, Hieronymo, & aliis. CAP. IIII.

IN libro Sermonum primo sic apud Horatium legitur,
quo loco poëta Lucilij carmen, ut minus cultum & in-
compositum reprehenditur:

Sæpe stylum uertas, iterum quæ digna legi sunt
Scripturus: neq; te ut miretur turba labores,
Contentus paucis lectoribus.

Id ego solitus sum ad hunc serè modum interpretari: uerte-
re ut stylum quis dicatur, cum scripta ipsa inducuntur, ac de
lentur: quoniā qua parte aculeatus is esset, atq; subulatus,
ea potissimū exararent: qua uerò parte latiuscula acies fo-
ret, hac delere aliquid (sicubi usus peteret) cōsuerūt. Tales
autē stylos etiā nū graphiarij nostri habēt. Sed quoniā prio-
res partes agit scriptio, quā litura: propterea cū dele-
bant, hoc est, latiore ac deletilem styli partem conuerte-
bant, uertisse stylum dicebantur. Quod etiam à diuo Hie-
ronymo notatum est, qui meliorem styli partem nominat,
quæ peiora de autoribus expungat: sicuti & Rufinus in
eundem Hieronymum recenset. Stultus ego, inquit, qui me
putarim hoc absq; philosophis scire non posse, qui me-
liorem styli partem elegeram, eam quæ deleteret, quā
quæ scriberet: frustra Alexandri commentarios uerti,
& Porphyrij Isagogen expendi. Sed hoc idem ex uer-
bis

bis Augustini multò copiosius elicitur, quæ sunt in libro de quantitate animæ: quo loco rem minimam, sed admirabilem tamen, tam presse, tam significanter descripsit homo ille, non sanctitate minus, quàm doctrina summus, ut ob id etiam indicasse mihi uideatur, quantum in Romana eloquentia potuisset, nisi se nimis interdum ad audientium aures & mensuram submisisset. Sed adscribam uerba ipsa Augustini, idq; paulo prolixius, quoniam cæteris quidem credo usu euenturum, quod & mihi accidit, ut cum uoluptate mirifica perlegantur. Ab hoc (inquit) me reuocat quòd hisce hausi oculis penè serius, quàm credi potest: sed certè non serius, quàm deberet. Cum enim nuper in agro essemus Liguriæ, nostri illi adolescentes (qui tunc mecum erant studiorum suorum gratia) animaduertunt humi iacentes, in opaco loco reptantem bestiolam multipedem: longum dico quendam uermiculum, uulgo notus est: hoc tamen quod dicam, nunquam in eo expertus eram. Verso nanque stylo (quem fortè habebat unus illorum) animal medium percussit: tum ambæ partes corporis ab illo uulnere in contraria discesserunt, tanta pedum celeritate, ac nihilò imbecilliore nisu, quàm si duo huiusmodi animalia forèt. Quo miraculo exterriti, causæq; curiosi, ad nos ubi simul ego & Alipius confiscebamus, alacriter uiuentia frustra illa detulcrūt: neq; nos parum commoti, ea currere in tabula quoquouersum poterant, cernebamus: atq; unum ipsorū stylo tactum contorquebat sese ad doloris locum, nihil sentiēte altero, ac suos alibi motus peragente. Quid plura? Tentauimus quatenus id ualeret, atq; uermiculum, imò iam uermiculos, in multis partes concidimus: ita omnes mouebātur, ut nisi à nobis illud factum esset, & comparerent uulnera recentia,

totidem illos separatim natos, ac sibi quenq; uixisse crede-
remus. hæc Augustinus. Vides autem uerso stylo dissectum
fuisse animal, hoc est, parte eius deletili, qua scriptorum
quoq; emendatio perficitur. Hinc illud Fabij ad Marcel-
lum, Stylum ipsum non minus agere cum delet. Qua in re
uel Angeli Politiani manibus habenda est gratia, à quo
similia his aliquando audiuius.

Quæ sint Serperastra in geniculis puerorū alliga-
ta: & Aristotelis uerba in Politicis, ex Varronis
sententia expolita,

CAP. V.

Scribit Aristoteles copiosè in Politicis, qua ratione
prospiciendum sit his hominibus, qui in tenera adhuc
ætate uersentur: quibusq; cibis maxime nutriendi, quò ma-
gis coalescere possint, eorumq; uires reddi auctiores atq;
solidiores, Tum explicat etiam adhibendam diligentiam,
ut ambulare infantes doceantur, exemplo uidelicet quo-
rundā populorum, ne membra (ut idē inquit Aristoteles)
in tenera ætate deprauata, ac distorta reddantur. Itaq; in-
strumentis ac machinis quibusdam utuntur, quò puerorū
corpus & ualidius & rectius seruetur. Quod ego ob id
putaui referendū: quoniā M. Varro Latina uoce Serpera-
stra appellat ea instrumēta, quibus adhuc infantes anniculi
ad gressum subrigūtur, & ambulādo facilius pergunt, ne
intorta crura sint, uel inæquali gradu inambulēt: nā genu
alligare illa Romani cōsueuerunt, ne uacia (ut inquit Var-
ro) aut compernes fierēt. Verba eius hæc sunt in libris de
Latina lingua ad M. Ciceronē: Si quis in cōsuetudine am-
bulādi factus sit uacia, aut cōpernis: si eū corrigi nō cōce-
dat, nō sequitur ut stultū faciāt, qui pueris in geniculis al-
ligant serperastra, ut eorū deprauata corrigant crura: cum
deculpandus non sit medicus, qui è longinqua mala con-
suetud

suetudine ægrum in meliorem traduxit. M. quoque Cicē. cū de suis cohortibus agit, in epistola ad Pompōniū lu- dens, Serperastrā suæ cohortis nominat: nisi fortē nomen hoc foret cohortis: ut legio quæ Alauda, & quæ Rapax diceretur. De Serperastris, inquit, cohortis meæ non est quod doleas, ipsi enim se collegerunt admirationē uitæ integritatis meæ. Sed hoc ex Cicērone considerandum me- lius est. Dicta sunt autem Serperastrā (ut puto) ab in- serpendo: quoniam infantes ipsi reptare potius & inserpe- re, quā ambulare primū uidentur. quā figura & Se- liquastrum dicimus: quod à sedendo M. Varro paulo in- cominodius detorquet.

Quid sit propriè Lychnuchos: & emendatā uox in Suetonii historia: tum Lucretii poetæ carmen additum.

CAP. VI.

DE præuata uox est in C. Suetonii codicibus, quam faci- le agnoscēt hi omnes, qui & Græcæ literaturæ haud imperiti omnino sunt, & uetustatis nō incuriosi: nā uerbū quod est Lychnuchos tam exemptum est è uita Iulij Cæs. quā è Flauij Domitiani: proq; eo Lychnos ineruditē, ac perperam subscripserūt: cum codices ferē omnes uetustio- res Lychnuchos retineant. Quā in re nō minus antiquitati cōcedendū putamus, quā auctoritati. Ad hunc igitur mo- dum Tranquillus: C. inquit, Cæsarem dictatorem capitoliū ascendisse, ad lumina elephantis dextra ac sinistra lychnu- chos gestantibus. Et in Domitiano item: Venationes, in- quit, & gladiatores noctibus ad lychnuchos exhibuit. Ita enim ueteres & probati codices in Vaticana etiā biblio- theca habent. Neq; est aliud lychnuchus, quā laterna, quæ Græcè φανός, aut λύχνος, etsi jácē uel lucem quidā inter- pretatur. De quibus permulta sunt in Suidæ collectaneis.

Sed & Pollux ad Commodū, & Athenæus in Dipnosophi-
stis meminit: tū multos ad id autores aduocat, ut Alexin,
& Aristophanem ueteres poëtas: apud quos pro laterna
uideatur lychnuchus accipiendus. Et Alexis quidem per-
lepidè sic iocatus est de lychnucho in fabulis:

Qui primus excogitauit, ut noctu cum lychnucho de-
ambularet,

Is profectò amator aliquis digitorum fuit.

Dictum uerò id uerbum eadem figura, qua Ceruchon, Se-
ptruchon, Ophiuchon, & alia eiusdem generis. Sed &
poëta Lucretius nihil aliud nobis insinuat, quàm istos
lychnuchos, qui in ædibus nobiliorum uiserentur, unde lu-
men ad nocturna conuiuia suppeditari posset:

Si nō aurea sunt (inquit) iuuenum simulacra per ædes,

Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,

Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur:

Nec domus argento fulgens, auroq; renidet:

Nec citharis reboant laqueata, aurataq; templa.

Nam & C. Plinius Lychnuchos pensiles nominat: ubi
lychnos falsò legebatur: quod Hermolaus fatetur: ex quo
etiāmnū Romæ lapis hoc titulo insculptus: PANTHEI
CVM SVIS PARERGEIS, ET CVPIDI-
NES DVO CVM SVIS LYCHNVCHEIS.
Locum uerò Suctonij & Politianus agnouit, uir & inge-
nio acri, & lectione multiplici excellens. De Xyloly-
chnio autem de Obelisco lychnio aliàs dictū à nobis est.

Quid in ueterum nummis sit, A.A.A.F.F. ac de tribu-
nitia potestate ad nummos signandos: tum locus ex
Decemuiralibus tabulis.

CAP. VII.

IN ueterū nummis literas quādoq; eiusmodi comperias,
uiux ut sensum satis possis colligere ex illis: qualis hæc
inscrip

inscriptio alicubi inuenitur: quæ ad Imperij Ro. amplitudinem atq; dignitatem pertinet, A. A. A. F. F. In his autem literis (nisi fortè decipior) id significatur, Aere, argento, auro, flando, ferundo. Quod in quorundam cōmentarijs etiam deprehenditur, in quibus de potestate ac uiribus notarum agitur: quæ ego librū haud equidē Probo Valerio adscribendum existimo, qui de notis Cesarianis præter alia multa cōmentarium fecit, quod à Gellio in Atticis refertur. Libuit hanc rem, ob eā præcipuè rationē adnotare: quoniā istiusmodi inscriptio aliter serè à multis exponitur. Illud autem diu seruatum est à S. P. Q. R. ut argētū deuictis gētibus dūtaxat imperarent, quod & Plinius Nouocomēsis testatur. Signādi uerò nummī potestas ad ipsos tribunos relata est, sicuti & leges Decēuiales probant: in quibus uerba ipsa ita se habent, ne quis maiore in hoc diligentiam desideret:

Tribuni sunt: domi pecuniam publicam custodiunt:

Vincula fontium seruant, capitalia uindicant:

Aes, argentū, aurum uē publice signant. Quod ipsum

à M. Tullio, & C. Plinio in metallicis approbatur.

Qui sint apud Iureconsultos Directarii, & Dirigere: ac restituta in Pādectis uerior lectio: tum quid apud Græcos Tichobates intelligatur.

CAP. VIII.

Directarii qui sint apud Iurecōsultos, ipsi nobis Digestorū libri indicāt: nā & in Vlpiani uerbis positū id est, quo loco de saccularijs & directarijs mentio habetur: quāquam in uulgatis codicibus, pro Directarijs, Detrectarios serè inuenias. Quin & hoc idē docet alibi Vlp. etsi falso Directarij scriptū est. Quē locū uiri paulò diligentiores non improbabit: quādo & Pandectarum libri ipsi antiquissimi, qui Florentiæ sunt in Martiana bibliotheca, huic sententiæ astipulantur. Verba autem Pauli hæc sunt: Cū

de criminibus extraordinarijs agitur, saccularij qui uetitas artes exercentes, in sacculos partem subducunt, partē subtrahunt: item qui directarij appellātur: hoc est, hi homines, qui in aliena se cœnacula direxerint furandi animo, plus quā fures puniēdi sunt. Vtrobique autem ridiculus est Accursius: nisi ueniam dare homini malis, quoniam rudi secus lo, ac prorsus illiterato natus est: sed retineri tamē eius nugas, & hac ætate à nostris Iureconsultis defendi, quā literæ omnes, ac honestiores disciplina, permultū incrementi acceperunt, id ego uix ferendum existimo, ab his præsertim, qui bonarum literarum sacris initiati, & exculti sunt. Sed hoc ipsum (dijs iuuantibus) commodius asseremus: multa enim in iure ciuili accepta perperam, & ineptē exposita, sententias per sepe affirunt uiolentas, & falsas, quas defendere nemo ipsorum possit: cum sint adeo nostri legulei à Romanis studijs & melioribus disciplinis abhorrētes. Qui autem Directarios fures istos nominarunt, à dirigendo arbitror uocem hanc inflexerunt: quòd in alienam domū se dirigere, perinde sit, atque ingredi. Eosdem uerò esse directarios quidam dixerunt, qui ταχόβαται à Græcis uocantur, apud quos frequēs hoc uerbum comperies: tametsi Flavius etiam Vopiscus hac uoce usus est in libro historiarum tertio ad Bassum. De Carino, inquit, & Numeriano AA. memorandum id est, quòd ludos po. Romano spectaculis ornatos dederunt. Inter alia enim exhibitus est ταχοβάτης, qui per parietem urso eluso cucurrit.

De Tertulliani eruditione, ac eius uerba contra Marcionem hæreticum relata: & quomodo Hieronymus ea transtulerit.

CAP. IX.

Libros aliquot eruditè atque acriter scripsit Septimius Tertullianus contra Marcionem hæreticum: qui Stoicorum

eorum disciplinam secutus, bina principia, binosq; Deos ponebat, bonum & malum: sed in his quidem libris Tertullianus eleganter interdum & copiose leuitatis, incōstantiæ, atq; improbitatis Marcionem accusat: cuiusmodi sunt hæc, quæ ob ipsam gratiam orationis *χρὴ δὲ χρῆσθαι* uolui subscribere: Noster, inquit, Marcio Scythia tetrior, Ammaxobio instabilior, Massageta inhumanior, Amazonia audacior, Nubilo obscurior, Hyeme frigidior, Istro fallacior, Caucaſo abruptior. Quem locum diuus Hieronymus (ut alia multa) secutus est, transmutatis quibusdam uerbis atq; transpositis, in libro contra Vigilantium, quem per antiphrasim Dormitantium uocat.

Mos ueterum de mittenda Imperatorū imagine ad Urbem: siquādo in absentia crearētur: & quōd ipsi Iudæi nullas imagines Cæsarum recipere uoluerunt. CAP. X.

Relatum in literis est, quemadmodum Romani Imperatores cū hoc nomē, & Augustam dignitatem, in absentia consequerentur, soliti sunt propriā effigiem ad Urbem mittere, quō se ipsos Senatui P. Q. R. facilius insinuerent. Hoc ego putauī ob eam causam obseruandum, quoniā ante Antoninorum imperium nemini, ut opinor, legitur accidisse: permulti autem id effecerunt subsequētib; annis, qui suam imaginem ad Urbem miserunt: quod Ammianus Marcellinus, & Zosimus historiæ Ro. autores testantur. Nam & Constantij Imper. imago recepta in urbem est, & item Galerij: quin & Maxentius effigiem suam Carthaginī destinauit, ut suo nomini atq; auctoritati magis cōciliaret Carthaginiensem populum: quod à copijs & militibus Galerianis prohibitum fuit, renuentibus dignitatem Maxentij fieri ampliorem: sicut à Zosimo traditum est. Illud autem minimè omittam, quemadmodum C. Cæsar

cum Iudæis populis imperasset, ut eius effigiem templo reciperent, nullis rationibus adduci potuerunt, ut hoc perficerent, sed arma potius sumpserunt, quam ut illud animo Cæsaris cōcederēt. Seruatū est enim à Iudæis magna religione, ut nullam prorsus imaginē, aut simulacrū in tēplis haberent, sed unum duntaxat Deū mente ipsa cōcipiētes colere cōsuerūt: quod Aegyptij cōtemnētes, uarias ac multiplices animalium formas pro dijs habuerunt. Itaq; sic Tacitus Cornelius de Iudæis: Vnū, inquit, numen sola mente intelligunt: profanos credunt, qui Deūm imagines mortalibus materijs in species hominū effingāt: solum illud & æternum, neq; mutabile, neq; interiturum. Nulla igitur simulacra suis urbibus, nedum templis sunt: non regibus hæc adu-
latio, non Cæsaribus honor. Neq; illud quidem ignoratur, morem fuisse Ro. Imperatoribus, suas quoq; imagines in templis adorandas apponere: quod à Septimio Tertulliano magnis conuicijs accusatur, atq; exhibitur.

Qui sint apud Aelium Lampridium Bene nascati homines, ac de Imperatoris Antonini Heliogabali flagitiosa & infanda libidine.

CAP. XI.

Non committam, quò minus apud Aelium Lampridium exponamus, quinam sint homines benè nascati in uita Antonini Heliogabali Imperatoris, qui Bene nascatos homines frequenter appellare consuevit, cum mutoniatos, beneq; mentulatos significabat. Quod equidem propterea censui adnotandum, ut eorum inscitie ac ineptijs occurratur, qui Bene uasatos improbiſſimè & legunt, & exponunt. Flavius certè Blondus Nasatos homines apud Lampridium pro his inscitissimè accipit, qui admodum dites, & opulenti forent. Nemini autem non constat, Antoninum quidem Heliogabalum in tota
uita

uita fuisse tunc extremi luxus, ac nefandæ libidinis, ut potius seipsum naturæ portentum, quàm Romanum Imperatorem probaret. Inter alia enim uitæ scelera atq; flagitia, lenones, meretrices, exoletos, ac subactores propè innumeros collegit, illisq; nascitos homines adiecit: hoc est (ut Lampridius etiam notauit) uiriliores: quoniã illis Helioabalus ad libidinem et flagitium scelestissimè utebatur. Quocirca sic Lampridius ad Constantinum Imper. de prodigiosa eius libidine: Quis ferre posset, inquit, principem per cuncta caua corporis libidinem recipientem, cum ne beluam quidem talem quisquam ferat? Romæ deniq; nihil egit aliud, nisi ut emissarios haberet, qui ei bene nascitos perquirerent, eosq; ad aulam perducerent, ut eorum conditionibus frui posset. Sed hanc ipsam uocem sæpius apud eundem comperies: facîle ut appareat, quantum hi homines incurrant, qui sunt in legendis, pensandisq; autoribus oscitantes, atque segniores. Nam et Maioris peculij eosdẽ uocat: quoniam uiriliores ferè uidentur: unde et prouerbiũ uulgò detritum, de nascitorum peculio.

De Architzæ Columba uolatili ex mechanica eius disciplina: ac de Boëthii philosophi pari ingenio & doctrina, ad mechanica quædam miranda efficienda, ex Cassiodori Variis.

CAP. XII.

Permultum laudatur in ueterũ commentarijs Architzæ Tarentini eruditio et ingenium. Nam et Plato Philosophus eidem Architzæ plurimum concessit: cuius merito factum existimatur, uti Plato idem à Tyranno Dionysio seruaretur. In mechanicis uerò magnopere Architas præstitit: sic ut eius quoque columbam ligneam pondusculis quibusdam instructam, mirifico que artificio fabrefactam uolit

uoluisse scribant cum alij autores, tum Phauorinus: qui ut egregie uir doctus eam celebrauit, sicuti legitur in Atticis commentarijs. Id ego cum diligentius considerarem, offendi consimile exemplum de Boëthio philosopho, quod ab Aurelio Cassiodoro relatum est in Variarum libris. Is enim Cassiodorus cum ad eundem Boëthium scriberet, simulacra eiusmodi atque mechanica opera libramenti adhibitis, summoque ingenio excogitata ab eo et confecta affirmat: ut aues deuolantes, et angues exibilantes. Et hercle tam magno ingenio fuit Boëthius, tamque multiplici eruditione, ut facile ad id credendum animum inducam, asserente hoc maxime Cassiodoro, qui fuisse traditur Regis Theoderici à secretis. Sed apponenda sunt eius uerba ex Varijs, quò facilius atque cumulatiùs hoc totum pernoscat. Tibi (inquit) ardua cognosse, et miracula monstrare propositum est: tuæ artis ingenio metalla mugiunt: Diomedes in ære grauius buccinatur: æneus anguis insibilat: aues simulatae sunt: et quæ uocem propriam nesciunt habere, dulcedinem cantilenæ probantur emittere. Parua de illo rescriimus, cui calum imitari fas est. Hæc in Varijs Cassiodorus.

Mirandum, & adynaton uideri, quod à Iosepho traditur de Alexandro Macedone: ut huic perinde ac Mosi mare Pamphylicum patuerit: cum transfretaret in Persas cum exercitu.

CAP. XIII.

DE Alexandro Macedone, eiusque maximis et felicissimis gestis, permulta et uaria apud ueteres scribuntur: sed quod in Iosephi historia compertum est, id omnino uidetur maxime mirum, penèque incredendum: cum nemo alter ex antiquis (quod equidem legerim) talia de Alexandro retulerit. Iosephus uero (quem Iudæorum uernaculum

culum appellat Tertullianus) cum omnium Iudeorum historiam libris x x. complexus sit, de Mose, eiusq; uita & gestis eadem propemodum refert, quæ & in sacra historia habentur, & apud Philonē magna ex parte repetuntur. Quo autem loco inquit, celesti consilio, ac diuina potestate permissum, ut Moses uirga accepta mare Aegyptiū diuiserit, quò Hebræorum copijs atque militi peruium iter fieret, & expeditio facilior: tantundem, inquit Iosephus, de Alexandri Macedonis militibus scriptum fuisse Regem Pamphylico mari imperasse, cumq; uniuerso exercitu transfretasse, disuncto ac diuiso mari, ut inuadens Persiam uictoria potiretur, deuictis atq; subactis populis. Quod equidem considerandū diligentius existimo, ac maturo iudicio expendendum. Siquidē miracula illa Mosis, & insignia facinora minimē debent Alexandri gestis cōparari, ab his præsertim uiris, qui in præsidio Christianæ militiæ à nostris collocentur. Neq; mirari admodum oportet, si pro loquacissimo homine Tacitus Cornelius tantopere à nostris incesatur: quādo Iudeos ipsos dixerit superstitioni obnoxios, religioni aduersos, atq; ad omnem libidinem proiectissimos: cum & illi sua insignia & admiranda facinora Græculorum commentis, atq; mendacijs comparent: quorum ingeniosa improbitas (ut autores conueniunt) nihil non audet in historia: sic ut mendaciorum parentes ueteri prouerbio Græci censeantur.

Aureliani Imperatoris epistola ad Zenobiam Palmyrenorum Reginam: & eius responsum, quā alto, & generoso animo ad eundem sit redditum. CAP. XIII.

TENENT me commentaria quædam Græca, in quibus de Amalasiunta, de Zenobia, & Mammea agitur: quæ omnes & egregio quidem animo, & consilio non uulgari præstit

præstiterūt. Itaq; magna uoluptate, sicubi incidit, ea adnotamus in his commentarijs, quæ memoria digna sunt: quale hoc est, de Zenobia Palmyrenorum Regina, quæ tam generosi spiritus fuerit, ut Aureliani Aug. Imper. minas & dignitatem prorsus cōtemneret. Sed apponā utriusq; epistolam, ne quid hac in parte possit desiderari. Aurelianus Aug. Imper. Roma. orbis, & receptor orientis, Zenobia S. Sponte facere debuisti id, quod meis literis nunc iubetur. Deditionem præcipio tibi impunitate uitæ proposita, ita ut illic Zenobia cum tuis agas uitam, ubi te ex senatus amplissimi sententia collocauero: gemmas, argentum, aurum, sericum, equos, camelos, in ærarium Romanū conferas: Palmyrenis ius suum seruabitur. Ad hæc autē ita responsum est: Zenobia regina orientis Aureliano Aug. S.

Nemo adhuc, præter te, quod poscis literis petijt: uirtute faciendum est, quicquid in rebus bellicis gerendum. Deditionem mei petis, quasi nescias, Cleopatram Reginā perire maluisse, quā dedititiā in qualibet uiuere dignitate. Nobis Persarum auxilia non desunt, quæ iam speramus. Pro nobis sunt Saraceni, pro nobis Armenij. Latrones Syrii exercitum tuum Aureliane uicerūt. Quod si illa uenerit manus, quæ undiq; speratur, pones profectō supercilium, quo mihi nunc deditionem, quasi omnifariam uictor, imperas. Has autem epistolas qui legere apud autores uoluit: is Flauium Vopiscum adeat, in libro ad Bassum primo, de Imperatorum gestis.

Vnde rerum principia atq; effectus in uita existāt:
& quomodo Astrologi, Phylci, atq; Theologi
inter se dissentiant.

CAP. XV.

Notandum & illud existimo, quod ab Aurelio Augustino scribitur de his commodis, atq; incōmodis, quæ
in uita

in uita ipsa mortalium eueniunt : quo pacto in tam uaria, multipliciq; rerum fortuna pro disciplinarū decretis, principia atq; effectus habeantur. Astrologi (inquit) & hi qui Chaldei uocantur, omnes morbos, atq; calamitates, sideribus ac cælo adscribūt. Philosophi autem, phisici, & medici, hæc eadem, aliāq; similia ad naturæ uires, & maiestatem referunt. Theologi uerò uni Deo, eiusq; potestati, quā imperare omnibus, & regere omnia meritò existimamus. Hæc Augustinus. In quo tamen imprudentiæ ac mendacij omnes illos accusat, qui non omnia ad unius Dei potestatem, atq; numen referunt. Quod ipsum & Origenes copiose persequitur in libris, quos de Rerum principijs composuit.

Qui sit morbus Tonsillarum : & in qua maximè parte corporis : qualiq; origine dicantur Tonsillæ.

CAP. XVI.

IN commētarijs medicorum inuenio & illa remedia esse relata, quæ ad tonsillas pertinent. Quo loco non minus partem faucium debemus accipere, quàm morbum ipsum qui fauces occupat. Itaq; Cor. Celsus de Tonsillarum curatione in hunc modum scribit: Si tonsillæ sine exulceratione sunt, ac per inflammationem intumuerunt, caput uelandum est extrinsecus, isq; locus uapore calido fouendus: multa ambulatione utendum, caput in lecto sublimè habendum, gargarizandumq; ex reprimētibus. Radix quoq; ea (quam dulcem appellant) contusa, & in passo, mulso uē decocta idem præstat. Tum medicamina alia subiicit, quæ breuitati studentes omittimus : cum plura à Claudio Galeno, alijsq; medicis de eodem morbo referantur. Est autem hoc uerbum per diminutionem dictum, sicuti à Pompcio grammatico seruatum est ex Ver. Flacci com=

ment

mentarijs. Tolles, inquit, pro tumore faucium accipitur: quem per diminutionem Tonsillas uocamus. Aristoteles uerò, & alij complures apud Græcos Paristhmia, & Antiades uocarunt. Inflammantur enim partes secundum fauces abscessibus huiusmodi. Sed & M. Cicero palatum ac tonsillas nominat: cum de hominis partibus disputat. C. Plinius tonsillas in homine constituit, in sue glândulas: quo loco disciplinam anatomicen explicat. Quod à nobis ob id repetitum est, ut quorundam imperitiam deuitemus, qui de hoc morbo inscitè atq; ineptè uerba habuerunt. Neq; illud ignoratur, quòd & Tonsas, Tonsillasq; pro remis ueteres acceperunt: ut Accius poëta, Ennius, atq; alij: ex quo illud uulgatum ex Ennianis Annalibus:

Pone petunt exin referunt ad pectora tonsas. Et item:
Tonsillas rapiunt, configunt littus aduncas.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLINA LIBER

XVIII.

De Hormisdæ Persarum principe: & quo astu atq; commento è custodia sit liberatus ab uxore. CAP. I.

LIBET exemplum de Hormisdæ fortuna, uiri summi, referre, qui ex familia Persarum regia fuit, sicuti & Zosimus, & Marcellinus, alijq; commemorant. Hic igitur Hormisdæ in colle quodam relegatus magno studio custodiebatur à Persis, qui fratrem illius minorem natu contra legem in regno maluerunt. Euenit autem

autem ut Hormisdæ uxor tale cōmentū excogitaret, quò uirum suū facilius posset ex uinculis eximere. Itaq; piscem eximia magnitudine ad illum mittit, inq; eius alueo limam ferream recondit, ac simul fidiſſimo eunuchō mandat, ne quo præſente piscem illū comedat: tum eo utatur, quod in uentre inuenerit. Camelos quoq; uino & cibis onuſtos cuſtodibus mittit. Ille rei compos ſtrenuè hoc facinus peragit, ac ſumpta ibidem eunuchi ueste, per medios cuſtodes euasit incolumis. Neq; me autem latet, alios quoq; ſimilia quædam effeciſſe: ſed hoc ipſum de Rege Hormiſda non putauī omittendū, de quo alibi tamen complura retulimus.

Vergilii carmen emendatum contra quorundam inſcitiā: Furit intus aquai. ex Quintiliano & aliis autoribus.

CAPVT II.

FAbius Quintilianus libro Inſtitutionū primo ad Marcellum Victoriū, Vnde pictai uestis (inquit) et aquai, Vergilius doctiſſimus uetustatis inſeruit. Sed illud Aquai tulerunt è nouis codicibus indiligentes, imprudentesq; librarij, proq; eo ſubdiderunt, Aulai: cū ueteres omnino codices, & ille in primis, quē ex Gallia Poggius in Italiā aduexit, Aquai retineat. Fuit autē cauſa librarijs adulerinam uocem pro uera ſubijciendi, quòd nuſquam apud Vergiliū legerāt Aquai: cū Aulai, & Pictai legiſſent:

Aulai in medio libabant pocula Bacchi. Et alibi:

Diues opum, diues pictai uestis & auri.

Sed ego cogitans, non ab re factum eſſe, ut in candem lectionem meliuſculæ fidei codices conſpirarēt: cœpi curioſius indagare, an uſquam apud Vergiliū potuerit eſſe aliquando hæc uox. Nec enim pauca quorundam inſcitiā, uel immutata hætenus, uel detracta adnotauimus. Inueniſſe autem mihi uideor, uel in Seruianis quidem commenta-

s rijs id

rijs id ipsum, ut nihil præterea dubitari debeat. Versus igitur Vergiliani sic in libro *Acneidos* septimo leguntur:

Sæuit amor ferri, & scelerata insania belli:

Ira super: magno ueluti cum flamma sonore

Virgea suggeritur costis undantis aheni:

Exultantq; æstu latices: furit intus aquæ uis:

Fumidus atq; altè spumis exuberat amnis.

Quo autem loco legimus *Aquæ uis*: legendum est *Aquai*, ad hunc modum:

-Furit intus aquai

Fumidus atq; altè spumis exuberat amnis.

Cuius me lectionis Honoratus Seruius admonuit, qui *diæresin* esse hic factam dicit. Quòd si quis codices Seruianos paulò meliores nactus fuerit, facile in his *Aquai* compariet. Nam & in peruulgatis ferè sic habetur: *Hanc diæresin* *Tucca* & *Varus* fecerunt, Nam *Vergilius* aliter scripsit. Quæ enim hoc loco sit *diæresis*, nisi illud *Aquai* restituatur? Quin & hoc ipsum in *Persiano* interprete (qui *Cornutus* dicitur) inuenias, cum *Ennianum* hoc exponit:

Lunai portum pretium est cognoscere ciues.

Lunai (inquit) dictum est, secundum antiquam declinationem, sicuti *Vergilius*, *Furit intus aquai*. Quod etiam *Benedictus Philologus* (cum de *Vergiliana* emendatione ad eum scriberem) comprobauit, uir unus ætate nostra, qui de omni antiquitate sit optimè meritis, cum in ea illustranda atque excolenda assiduo studio, ac mirifica diligentia incumbat.

Dictū *Demosthenis* de sua fuga, ac uerba *Tertulliani* exposita: & quo pacto *Cicero* & *Demosthenes* in propriis causis maximè degeneres, ac timidi fuerint. CAP. III.

Notum

Notum est, & in cōmentarijs celebratum Demosthenis oratoris dictum de sua ipsius desidia: Nam cūm is passim pro ignauo & inertī accusaretur, ut qui apud Cheroneam in bello segniorem se gessit, & fuga salutem sibi quæsiuit: pereleganti hoc uersiculo respondit, suisq; accusatoribus illudit;

Ἀνὴρ δ' (inquit) φεύγων, καὶ πάλιν μαχίσεται.

Quod à me seruatum est, ut Florentis Tertulliani uerba exponeremus, qui sententiā hanc eruditè (ut alia multa) mutuatus est, cūm de Rutilio uiro sanctissimo loqueretur, in libro quē de persecutione ad Scapulā composuit. Verba eius hæc sunt: Sed omīssis quidem diuinis exercitationibus, illum magis Græcum uersiculū secularis scientiæ sibi adhibent: Qui fugiebat, rursus ibi præliabitur, ut & rursus forsitan fugiat. In quo faciliè apparet, quid ipse Tertullianus uir egregiè doctus insinuet. Re autem uera Demosthenes pro ignauo, & maximè timido accusatus est: siquidem uel in propria causa dicturus, prius traditur aufugisse, quā in iudiciū deuenerit. Quod etiā in M. Cicerone turpius, & indignius uisum est, qui cūm in aliorū causis nemini prorsus concederet: in sua tamen mirū quā timidum se, ac pavidum præstiterit: sicuti cum à Clodio in iudiciū uocatus est, quod is Lentulum, & Cethegum ante sententiā à Senatu prolatam supplicio affecisset. Tunc enim non uili modò & sordida ueste indutus, sed squallidus, & plorabundus, familiares, amicos, atq; notos supplex adiit, obsecrās, atq; obtestans omnes: ut risum magis, quā commiserationem de se concitauerit. Quod Apianus Alexandrinus in Romana historia refert.

Horatii poetæ uersus expositi cōtra aliorum sententiā de Attæ fabulis, cum inquit:

Recte nec ne crocum, floresq; perambulet Attæ
Fabula. Ac de croco in scenis expositum. CAP. IIII.

Horatii Flacci uersus hi sunt in epistola ad Octauium
Augustū, quo loco de Romanis poëtis iudiciū facit:
Recte nec ne crocum, floresq; perambulet Attæ
Fabula, si dubitem, clament perisse pudorem
Cuncti peni patres: ea cū reprehendere coner,
Quæ grauis Aesopus, quæ doctus Roscius egit.

In his ego uersibus cum aliquando interpretum commen-
tarios desiderarem, legi apud eos deridicula quædam, &
planè nugæ: siquidem fabulam dicūt ab Attæ scriptam, in
qua de floribus ageretur: ceu officium poëtæ comici sit,
de floribus scribere. Neque hæc ullo quidem autore tra-
duntur, quo nihil potest esse in bonis disciplinis iniquius,
aut pestilentius. Quin illud magis fuerat explicandum,
quisnam hic Attæ, aut quid in scena crocus, et flores. Quæ
cum paulò diligentius pensitarem, haud ab re futurum pu-
taui, si Horatianum sensum exponerē. Constat igitur At-
tæ ipsum comædiarum autorem fuisse haud incelebrem,
ut in poëtis diximus: ex quo inquit Horatius, Si uelim nūc
Attæ fabulæ (ut critici solent) reprehēdere, quòd in sce-
næ uix afferri debeant: omnes me inscitie, atque impru-
dentie arguent. Videbor enim addubitare, an satis in sce-
næ suas parteis absolueret: hoc est, crocum & flores per-
ambulare. quoniam consuetudo apud ueteres fuit, uti cū
fabulæ agerentur, flores ibidem, aliâq; odoramenta insper-
gerentur. Hinc Lucretianum illud in libro ad Memm. II.

Et cum scena croco Cilici persusa recens est:

Araq; panchæos exhalat propter odores.

Nam & P. quoq; Vergilius idem intellexit: cum in Geor-
gicis dixerit, ex Tmolo croceos mittere odores: quo loco

Seruiana

Scruiana expositio ut ineptior, atq; indoctior iure inceſſi-
tur. Iam & Hadrianus Imperator in Traiani Auguſti ho-
norem baſama & crocum per gradus theatri fluere iuſ-
ſit: quod Aelius Spartianus ad Cæſarem Diocletianũ com-
memorat. Neq; ſcenam ipſam duntaxat, quæ in theatro
erat, uarijs floribus ornabant: ſed & menſas etiam. Anto-
ninus quidem Heliogabalus, qui naturæ portetum dici po-
teſt, cum uiros ſummos inuiſſet ad prandiũ, menſam cro-
co ſtruebat, ſe foenum, dicens, pro eorum dignitate exhi-
bere. Sed nolo hac in re impendio longius uagari, ne am-
bitioni potius, quàm autoritati uideamur conceſſiſſe. Nam
de re hac & Plinius Nouocomenſis, & Suetonius Tran-
quillus egerunt: ut poëtas mittamus. Hinc illud etiam
peruulgatum:

Pulpita ſolennes non oluere crocos.

Quid apud ueteres Muginari ſignificet: & quomodo ea
uoce utatur Cicero: & quid item ſit apud Varronem ex
prouerbio, min facere.

CAP. V.

Reprehendi uideo à quibuſdam uerbum hoc quod eſt
Muginari, quaſi aſperum & minus Latinum: uel, ut
alij dixerunt, obſcurũ nimis, & inſolens: quod ego ſeren-
dum non puto, ne illa omnia pro abſurdis, ac plebeis ſta-
tim reiiciamus, quæ cum ueterum uſus cõcedit, tum auto-
ritas doctiorum defendit. Nec enim Lucilius tantum in ſa-
tyris hac uoce uſus eſt: ſed etiam M. Cicero. Poëta uerò
Lucilius ſic ad Attam:

Muginamur, (inquit) molimur, ſubducimur Attæ.

Quod ipſum alibi apud eundem ſeruatum eſt, ut Marcel-
lus grammaticus notauit in cõmentario de proprietate ſer-
monis. Sed & M. Cicero (qui unus omnium Romanè lo-
quutus eſt) minimè ab hoc uerbo abſtinuit, quando in epiſ-

stola ad Pomponium Atticum sic scribat: De Ocella, dum tu muginaris, neque mihi rescribis, cepi consilium domesticum. Neq; præterea defuerunt, qui in Plinij præfatione ad Imperatorem Vespasianum ita legant: Dum ista (ut ait M. Varro) muginamur, pluribus certe horis uiuimus. Festus quoq; Pompeius in hoc inquit uerbo accipiendum, cum quid molimur, & quasi tardius conamur. Est enim propè ac Musitare, & Min facere: sicuti à Varrone relatum est: Quin min facere inquit illos, qui uix proloqui audent: sed sum mussando hæsitantes in aliquo apparent: ex quo prouerbum contra subuerentes. Quocirca sic poëta Ennius in Roma. Annalibus:

Quod minimum est: neq; (ut aiunt) min facere audent.

Quod ita Publius Vergilius imitando emolliuit:

Quid fortuna ferat populi: sed dicere mussat.

Qui sint propriè milites Acrediruti apud poëtam Ausonium: ac eiusdem uerba in epistola explicata. CAP. VI.

Ausonius Gallus uerbo utitur, quod est Acredirutus, in epistola ad Paulinum super ludicro opere, quod ab eo Centonis nomine inscribitur: Et quia, inquit, sub impetrante metu merui, procedere mihi inter frequentes stipendium iubebis: finaliter acredirutum facies: ut cumulo Carminis in fiscum suum redacto, redeant uersus unde uenerunt. Hactenus Ausonius. Sciendum uerò, quòd Acrediruti milites eiusmodi appellati sunt, quibus propter ignominiam stipendium subtrahatur. locatur enim Ausonius de uersibus Vergilianis, quòd sparsos, laceratosq; passim collegerit, & in unum ueluti opus contexuerit, ut ex alieno, suum poëma factum sit. Nam si carmen, inquit, redeat unde uenerit, haudquaquam strenuus, & frequens in militia haberi potero: proindeq; me potius inertem, & acredirutum

dirutum dixeris: neque mihi stipendium aliquod uelut as-
siduo poterit assignari. Varro autem in libris de uita pa-
trum, Stipendium, inquit, appellatum est quod æs militi
semestre, aut annuum dabatur: cui uerò datum non sit, is
propter ignominiam æredirutus erat: quod & Nonius
Marcellus in libro de doctorum indagine notauit. Nam et
Verrius Flaccus est autor, æs militum, qui ob ignomi-
niam missionem habuissent, non in militiæ sacculum, sed
in fiscum mitti solitum.

Quo pacto Varronis uerba in libro de agricultura emen-
dari oporteat: & quo sensu accipienda sint. CAP. VII.

Permulti olim quæsierunt, quænam in dicendo figura
illa sit, quæ Terentius Varro in principio libri de re
rustica ad uxorem Fundaniam est usus: Potius essem con-
sequutus Fundania, & commodius, si tibi hæc scriberem,
quæ nunc ut potero exponam. Ex ijs autem uerbis nulla
quidem sententiæ elici potest, digna Marci Varronis eru-
ditione, quem Terentianus undecunq; doctissimum uocat.
Sed ego antiquissimum è Marciana bibliotheca codicem
nactus, quæ Florentiæ admodum nobilis est, inuenio ferè
ad hunc modum: Otius essem consecutus Fundania, com-
modius hæc scriberem tibi, quæ tamen nõ nihil etiam sunt
interpollata. Quòd si liceat in his tenebris quæ sentiam re-
spondere: haud aliter à Varrone crediderim scriptũ, quàm
in hunc modũ: Otiũ si essem consequutus Fundania, com-
modius tibi hæc scriberem, quæ nunc ut potero exponam.
Nam illud, quod aliquot habent codices, Otius essem: de-
prauatum, uiolatumq; improbitate scriptorũ est: quòrum
& uelocitas plerunq; & inscitia permultum obsuit bo-
nis autoribus. Quanquàm & hoc apud ueteres quoq; usi-
tatum, ueluti in Plautinis adhuc, Terentianisq; fabulis

conspicitur, ut uocales adeo literas abijcerent: quò sit credendum facilius, lectionem illam, quam restituiimus, genuinam ac propriam esse: nam & cōsonanteis interdum literas pari licentia in prolatione omittebant: quod & Marcus Tullius asserit, & grammatici passim factitatum affirmant. Lectio uerò hæc, quam & fidei & uetustatis merito intronātimus, quantum opere sit à studiosis approbanda, testis erit mihi & Mainardus Ioannes uir diligens, & in bonis literis admodum doctus, qui eam pro uerissima tuetur, & asserit. Quòd autem Otium & Negotium per t, literam malim scribere, quàm per c, mouent uetrum eloquia, & inscriptiones, in æreis & marmoreis monumentis: ut illud Romæ uulgatū & peruetustum, ARGENTARIJ ET NEGOTIANTES BOARIJ HVIVS LOCI.

Accij poëta uersus apud Apuleium recogniti: & quo pacto mutuatus sit illos ex Acciana tragœdia. CAP. VIII.

LVcius Apulcius in oratione ad Seuerianum Proconsulem Aphricæ uersus Accianos mutuatus est: quo loco de Hippia, eiusq; multiplici ingenio, ac doctrina agit. Sed eos tamen uersus, non cuiusq; est agnoscere: quoniam nulla ibi mentio sit, uel carmen id esse, uel ad aliquem saltem poëtarum referendum. Sic enim inquit Apulcius: Vno solatio freta est urbs exempli tui, quòd qui legatus mittitur, proconsul ad nos citò reuersus est. Sol qui micantem candido curru atq; equis flammam citatis feruido ardore explicas: itemq; luminis eius Luna discipula. In his autē interpositi sunt uersiculi senarij, qui diligentia nostra facili auctorem suum recognoscent, cum ex Accij tragœdijs ab Apuleio assumpti sint. Nā & Priscianus non contemnendus auctor, pro Accianis eos asserit in libro de metris comicis:

tum

tum in Phœniſſis ab Accio ita ſcriptum tradit:

Sol qui micantem candido curru, atq; equis

Flammam citatis feruido ardore explicas:

Quiq; natum aduerſo augurio & inimico omine

Thebis radiatum lumen oſtendis tuum.

Apuleius autem non modò ad ipſum ſolem ſe conuertit: ſed ad ceteros erroneſ, ut uerbo utar Nigidiano: Sol, inquit, & Luna, nec non quinq; ceteræ uagantium poteſtates: Iouis benefica, Veneris uoluptifica, pernix Mercurij, pernicioſa Saturni, Martiſ ignita.

Egregiè factum à rege Alſonſo in legenda Liuii hiſtoria contra imperium medicorum: & de ſimultate inter eum, & Coſmam Medicen.

CAP. IX.

Minus indignum fore putamus, neq; improbandum ab iſ, qui paulò humaniores ſunt, ſi & eorū exemplain literas referamus, quibus maiores noſtri etiam uiuentibus plurimum conceſſerunt. Solent enim quidam ſic in omnibus antiquitatem admirari, ut ingenium, reſq; geſtas iuniorum prorſus deſpiciant. Sed ætate quidem ſuperiori extiterunt uiri aliquot magno animo, & egregia prudentia, cuiuſmodi habiti ſunt, Alſonſus rex Neapolitanus, Frãciſcus Sfortia, Othomanus Turcarum princeps, & Coſmas Mediceſ: de quibus, ſi quando incidit, nonnulla à nobis relata ſunt. Sed illud celebre Alſonſi regis de Liuiana hiſtoria uiſum eſt, quod hoc loco legeretur: nã cùm inter Coſmam Medicen, maximæ autoritatis uirum, & Alſonſum regem ſuborta ſimultas crederetur, miſit muneri Alſonſo Coſmas T. Liuij commentarios: librum quidem, ut par eſt, quàm ornatiffimum: quoniam rex idem Liuianæ hiſtoriæ maximè fuit ſtudioſus. Id autè cùm medici regis, qui aderant, intelligerent, ſtatim Alſonſo imperant, ut cau

conspicitur, ut uocales adeo literas abijcerent: quò sit cre-
dendum facilius, lectionem illam, quam restituiimus, genui-
nam ac propriam esse: nam & cōsonanteis interdum lite-
ras pari licentia in prolatione omittēbant: quod & Mar-
cus Tullius asserit, & grammatici passim factitatum affir-
mant. Lectio uerò hæc, quam & fidei & uetustatis meri-
to intronūttimus, quantopere sit à studiosis approbanda,
testis erit mihi & Mainardus Ioannes uir diligens, & in
bonis literis admodum doctus, qui eam pro uerissima tue-
tur, & asserit. Quòd autem Otium & Negotium per t,
literam malim scribere, quàm per c, mouent ueterum elo-
gia, & inscriptiones, in arcis & marmoreis monumen-
tis: ut illud Romæ uulgatū & peruetustum, ARGEN-
TARIJ ET NEGOTIANTES BOARII
HVIVS LOCI.

Accii poëtæ uersus apud Apuleium recogniti: & quo pa-
cto mutuatus sit illos ex Acciana tragœdia. CAP. VIII.

LVcius Apuleius in oratione ad Seuerianum Proconsu-
lem Aphricæ uersus Accianos mutuatus est: quo loco
de Hippia, eiusq; multiplici ingenio, ac doctrina agit. Sed
eos tamen uersus, non cuiusq; est agnoscere: quoniam nul-
la ibi mentio sit, uel carmen id esse, uel ad aliquem saltem
poëtarum referēdum. Sic enim inquit Apuleius: Vno sola-
tio freta est urbs exempli tui, quòd qui legatus mittitur,
proconsul ad nos citò reuersus est. Sol qui micantem candi-
do curru atq; equis flammam citatis feruido ardore expli-
cas: itemq; luminis eius Luna discipula. In his autē interpo-
siti sunt uersiculi senarij, qui diligentia nostra faciliè au-
torem suum recognoscent, cum ex Accij tragœdijs ab A-
puleio assumpti sint. Nā & Priscianus non contemnendus
auctor, pro Accianis eos asserit in libro de metris comicis:

tum

tum in Phœniſſis ab Accio ita ſcriptum tradit:

Sol qui micantem candido curru, atq; equis

Flammam citatis ſeruïdo ardore explicas:

Quiq; natum aduerſo augurio & inimico omine

Thebis radiatum lumen oſtendis tuum.

Apuleius autem non modò ad ipſum ſolem ſe conuertit: ſed ad ceteros erroneſ, ut uerbo utar Nigidiano: Sol, inquit, & Luna, nec non quinq; ceteræ uagantium poteſtates: Iouis benefica, Veneris uoluptifica, pernix Mercurij, pernicioſa Saturni, Martis ignita.

Egregiè factum à rege Alphonſo in legenda Liuii hiſtoria contra imperium medicorum: & de ſimultate inter eum, & Coſmam Medicen.

CAP. IX.

Minus indignum fore putamus, neq; improbandum ab ijs, qui paulò humaniores ſunt, ſi & eorū exemplum literas reſeramus, quibus maiores noſtri etiam uiuentibus plurimum conceſſerunt. Solent enim quidam ſic in omnibus antiquitatem admirari, ut ingenium, reſq; geſtas iuniorum prorsus deſpiciant. Sed ætate quidem ſuperiori extiterunt uiri aliquot magno animo, & egregia prudentia, cuiuſmodi habiti ſunt, Alphonſus rex Neapolitanus, Frãciſcus Sfortia, Othomanus Turcarum princeps, & Coſmas Mediceſ: de quibus, ſi quando incidit, nonnulla à nobis relata ſunt. Sed illud celebre Alphonſi regis de Liuiana hiſtoria uiſum eſt, quod hoc loco legeretur: nã cùm inter Coſmam Medicen, maximæ autoritatis uirum, & Alphonſum regem ſuborta ſimultas crederetur, miſit muneri Alphonſo Coſmas T. Liuij commentarios: librum quidem, ut par eſt, quàm ornatiffimum: quoniam rex idem Liuianæ hiſtoriæ maximè fuit ſtudioſus. Id autē cùm medici regis, qui aderant, intelligerent, ſtatim Alphonſo imperant, ut cau-

tim agat cum Florentino ingenio, neq; ullo modo Liuium attingat: librum illum ab hoste missum, in eoq; uenenum occultari posse, atq; inter legendum contrahi. Quibus auditis, Alфонsus attentior factus est, quasi assentiri monentibus uideretur. Sed ecce interim Liuium opus in medium affertur: quod ubi rex cœpit aspicere, nolentibus medicis aperuit, legit, euoluit: simulq; (ut homo summi spiritus) Ineptire, inquit, desinite: nam regis animus haud priuati cuiusquam regitur arbitrio. Nec enim de nibilo dicebat Homerus, sub Iouis clypeo, ac patrocinio uersari princeps. Itaq; Ioannes Romanus Pontifex in epistola ad Imperatorem Iustinianum uetus illud ex historia sacra mutatus est, Cor Regis in manu Dei.

M. Ciceronis uerba exposita de L. Tubulo sacrilego, & Luciliani uersus additi de eodem: quàm acri carmine Romanos ciues Lucilius exagitarit. CAP. X.

Marci Ciceronis uerba sunt in v. de finibus libro: Quis P. Numitorem, Fregellanum proditorem (quanquàm reipublicæ nostræ profuit) non odit? Quis urbis conseruatorẽ Codrũ, Quis Erichthei filias non maxime laudat? Cui Tubuli nomen odio non est? Quis Aristidem mortuum non diligit? In his autem uerbis à plerisq;, ut uideo, ignoratur, quisnam fuerit hic Tubulus, aut quâ improbitate notatus, ut esse odio apud omnes debeat. Scien dum igitur, L. Tubulũ fuisse in Luciliana ætate hominem multis facinoribus, ac flagitijs insignem: qui præter alia multa rapinator impius, atq; sacrilegus est appellatus, & à poeta Lucilio amarulento carmine proscissus. Quod & Cicero idem in libris de natura deorum insinuat: quo loco de Abderite Protagora, qui dictus, eiusq; libris publice combustis differit. Quid (inquit) de sacrilegis, quid de

de impijs periurisq; dicemus? Tubulus si Lucius unquam, Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius (Vt Lucilius refert) putasset esse deos, tã periurus, aut impurus fuisset? Quin & alibi accusatum inquit eundem in causa peculatus, & quòd in re iudicandi pecuniam dolo malo ceperit. Et in oratione pro M. Scauro audacissimum hunc, atq; sceleratissimum uocauit. Quocirca sic Pedianus Asconius. L. hic Tubulus prætorius fuit, ætate patrum Ciceronis. Is propter multa flagitia cum de exilio accersitus esset, ne in carcere necaretur, uenenum bibit. Lucilius uerò Satyrarum autor, non Tubulum modò, sed Mutium, Lupum, Carbonem, ac Lapatum multis uersibus est acerrimè infectatus. Ex quo illud:

—Secuit Lucilius urbem,

Te Lupe, te Muti, & genuinum fregit in illis.

Quanta scuitia fuerit Auidius Cassius, ac de supplicio illius ad necandos homines per fumum: tum de his etiam, qui fumos uenderent, non inelegans obseruatio.

CAP. XI.

INter cætera exempla scuitiæ, atq; crudelitatis, Auidij Cassij nomen atq; ingenium relatum est: quando & hunc ipsum nonnulli cruoris cupidum, & alterum Catilinam uocarunt. Sed hoc unum supplicij genus ab eo excogitatum, libitũ mihi est adnotare: ne tanta scuiantis animi feritas atq; atrocitas non consideretur. Is igitur Auidius trabem seu stipitem longitudine LXXX. uel C. pedum è materia curabat deligi, tum à summo usq; ad infirmas parteis noxios alligabat, eosq; in altum erectos incendi, atq; concremari uolebat: sic ut multos incendio, alios fumi cruciatu necaret: quod à Vulcatio scriptum est ad Augu.

Augu. Diocletianum. Alexander autem Seuerus fumo eos necari imperabat, qui fucum facerent, & in amicorum causis, atq; officijs fumum uenderent. Itaq; Turinum familiaritate sibi coniunctū, & quod improbius Imperatorem uenderet, in foro transitorio ad stipitem alligatum, sumi cruciatu extinxit: addito per præconē elogio, Fumo percat, qui fumum uendidit. Hi enim homines fumum uendere dicuntur, qui in officijs aulicis cmentientes, Imperatoris autoritate abutuntur, eiusq; famam & dignitatem infamū ambitu dehonestāt: quales apud Antoninum Heliogabalum nobiles in hoc genere habiti sunt Cordus, & Herodes: qui eum ex stulto stultiores faciebant.

Relatum ex lege Menia de comprimendis morientium oculis: & quod minimè filiis liceret parentum oculos occludere.

CAP. XII.

DE lege Menia scriptū sic est: apud ueteres fuisse cautum, ne filij parentibus oculos in obitu sugillarent: quoniam pietatem ostendi, atq; probari existimarent. Verba legis hæc sunt: ut est autor Terentius Varro:

Ne filij parentibus luci claro oculos sugillant.

Quod ipsum & Marcellus Nonius obseruauit. C. autem Plinius refert, sacrum fuisse magno ritu Quiritum, ut morientibus oculos operirent, in rogo autem patefacerent: quò magis indicari posset, neq; ab homine supremum eos spectari fas esse, & cælo non ostendi nefas. Hinc frequens locus apud poëtas ad pathos maximè permouendum, de operiendis, comprimendisq; morientium oculis: quo non uine infelices, inquit Plutarchus, eos uulgo solemus uocitare, quorum oculos propter absentiam non potuerint parentes obtegere.

Verbū quod est Subulo Hetruscū esse, ac pro tibicine accipi: & Macrobiū uerba de Subulonib⁹ adscripta. C. XIII.

Seruatum

Seruatum est alibi à nobis, fuisse apud ueteres qui fabu-
 las Hetrusco sermone componerent : ac in ipsa quoq;
 Vrbe studium fuisse Romanis ciuibus, ut Hetruscam eru-
 ditionem perdiscerent : quocirca uoces complureis adhuc
 afferuntur à grammaticis, quæ suam originem in Hetrus-
 ria habuerunt: quod à Teren. Varrone, & Fab. Quintil.
 scriptum est. Inter alia uerò quæ traduntur uocabula, Su-
 bulonem, inquit Festus Pompeius, Tuscam esse dictionem,
 qua significatur tibicen: quod ipsum & Q. Ennius poëta
 in hoc uersu posuit:

Subulo quondam marinas propter astat aquas.

Vt M. Varro notauit in libro de uerbis poëticis: Huius,
 inquit, uerbi radices haud quidem in Latio, uerùm in He-
 truria petendæ sunt. Sed illud in primis seruandum est,
 hanc uocem & in coënis Macrobianis haberi, quo loco de
 iocis ac disterijs differit, quæ in coënis atq; compotationi-
 bus ad urbanitatem, & gratiam merito exiguntur. Neq;
 illa, inquit, proferenda sunt, quæ Planipedes, aut Subulo-
 nes solent. quem locum facilius quidam contamināt, quàm
 exponunt. De Subulis notum est omnibus, acceptas esse
 pro mucronatis spiculis, quorum sit usus in lanificijs ad
 plectenda uellera. Hinc illud ab Anneo Seneca dicitur: In-
 dignum esse pro dijs hominibusq; in aciem, suscepta subu-
 la, armatum descendere. Plinius in ceruorum cornibus su-
 bulas nuncupat, quæ à Græcis πικραῖμας appellantur.

De animantibus quæ in igne uiuant: ac ibidem de Cha-
 mæleontis facie, ingenio, & coloribus. CAP. XIII.

Inter alia animantia, de quibus scribitur à ueteribus, re-
 latum de his est, quorum uita ex ipso tantum igne con-
 stet. Ob eam causam Pyraules bestię, uel Pyrausta uocan-
 tur

tur à Græcis, quòd in flagrantibus fornacibus medio igne peruolitant. Quadrupedes sunt, ac pennulis instructæ, magnitudine maioris muscæ, ut ab Aristotele, & C. Plinio notatum est. L. Apuleius Flammida appellat, Latino uerbo: quæ totum æuum in igne (ut inquit) consumūt: ubi à flammis longiore paulò uolatu absunt, protinus emoriuntur. De Chamæleonte uerò uulgatum est, eum ex elemento aëris duntaxat constare. Sed hac in re libet uerba C. Plinij subijcere, qui in his prosequendis atq; explicandis summa diligentia, incredibiliq; doctrina præstitit. Chamæleon = tis figura, inquit, magnitudine Crocodili est, nisi crura essent recta & excelsiora: latera uentri iunguntur, ut pisces, et spina simili modo: prominet ei rostrum, ut in paruo animanti, haud absimile suillo sit: cauda illi prælonga in tenuitatem desinens, & implicans se uiperinis orbibus: ungues adunci, motus tardior ut testudini, corpus asperum, ut Crocodilo: oculi in recessu cauo, tenui discrimine prægrandes, & corpori concolores: nunquam eos operit, nec pupillam mouet, sed totius oculi uersatione circumaspicit: ipse celsus hianti semper ore: solus animalium omnium nec cibo, nec potu, neq; alio quidem, quàm aëris alimento nutritur: circa caprificos ferus, innoxius alioqui. De colore eius mirificum illud notatur, eum nanq; subinde mutat, & oculis, & cauda, & toto corpore: ac semper illum reddit, quencunq; proxime attigerit: præter rubrum tamen, & candidum, ut auctores conueniunt: ob idq; animantium timidissimum existimatur. Hinc uetus prouerbium traditur de ijs hominibus, qui ad omnia commodè atq; aptissimè se habent; quod in Atheniensem Alcibiadem relatum est. Visitur hoc animal præcipuè in India, et hybernis mensibus latere solet, ut lacerta. De uiribus autem, et potestate eius,

complura atq; admiranda referuntur ab autoribus, maximeq; à Democrito, qui librum de potestate Chamæleon-
tis conscripsit. Neq; autem ignoramus accusari à criticis
C. Plinium, quòd in describendis Chamæleon-
tis uiribus Democriti autoritate abutatur. In quo equidem minime
sum iudicium nostrum interpositurus, præsertim cū idem
Plinius fidem suam ad autores uetustissimos reuocet, in
inuestigandis atq; aperiendis naturæ arcanis.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCI-
PLINA LIBER XIX.

De remedio expergiscendi à somno, & quomodo
inter se differant autores, de Alexandro Ma-
cedone, & Aristotele philosopho enarrantes. CAP. I.

DIGNVM sanè exemplum Græcis in-
genijs celebratur in ueterum monimen-
tis, quo seipsum facile quis possit urgen-
te somno eximere. Relatum enim de Ale-
xandro quidem Macedone, quòd is ut in
gerendo Imperio occupatior, remedium hoc contra so-
mnium excogitauerat. Primò uas æneū prope lectum ad-
stituens, seipsum ita ad quietem componebat, uti pilam
æneam, seu argenteam, manu compressam retineret, bra-
chiumq; super uas prolatum haberet quo pila ipsa (sicubi
somno concederet) è manu delapsa, in subiectum æneum
procideret, simulq; illo sonitu excitus exurgeret. Vnde
hæc Alexandri potius dormitatio, quàm somnus uideri po-
terat

terat. Hanc rem & Ammianus Marcellinus, homo Græcus, in Romana historia retulit: quo loco similem facit Alexandro Byzantium Iulianum, quod is in tres maxime partes noctem diuiserat: sic ut quieti, & Reipublicæ, & Musis iustum pensum rependeret. Sed est tamen in quo autores dissentiant: alij enim Aristoteli philosopho id adscribunt, ut Laertius Diogenes, qui ab eo factum asscrit, quod posset ex perfectius in omnibus ferè disciplinis aduigilare. Nos eiusmodi autorum differentiam iudicaturis liberam relinquimus.

De instrumentis militarium machinarum, & earum uocabulis, ac de Tellenone, & de machina Dementrii ducis, quæ Poliorces dicebatur.

CAP. II.

Visum mihi est in otio agenti tormentorum uoces, & apta bellis instrumenta per censere, quæ Græci uocant Poliorcetica: ne nihil agendo male agere discamus. Sunt igitur hæc, quæ prout memoria suppeditauerit, minime duximus supprimenda, Testudines, Arietes, Fundibulæ, Asseres, Ballistæ, Arcuballistæ, Carroballistæ, Harpagones, Exostræ, Falces, Musculi, Trifaces, quæ ex Ballistis emittuntur, Fustibuli, Cataphractæ, Plumbatæ, quas uocant Martiobarbulos, Onagri, Heliopolis, Plutei, Sambucæ, Præla, Scorpiones, quos Manuballistas appellant, Ambulatoriæ Turres, Tribuli, Sarissæ, Poliorces, Vineæ, Tellenones, Phalæ, ex quibus intorquentur Phalaricæ. Nominantur etiam Tragulæ, Bipennes, & Crates metallæ. Est autem Tellenonæ machinæ genus, cum una trabes præ alta humo defigitur, & summo uertice altera transversa, eademque longior annectitur: eo uidelicet librameto, ut si unum caput deprimatur, alterum statim surrigatur. In uno autem capite
machina

machina cum tabulatis cratibus contextitur, in qua armati aliquot collocantur: tuncq; altero capite funibus depresso, eleuati milites in muro facile superponuntur. De hac machina & Plautus poëta mentionem fecit in fabula Aſtraba, cum lepidè inquit:

Quasi Tellenon, aut pylum Græcum reciproces plana uia.

De Poliorce, quoniã & hoc minus frequens, ad hunc propè modũ Plutarchus: Erat hæc machina à Demetrio princeps his rationibus & habitu cõstructa. Primò quadratam sedem habebat, cuius singula quidem latera æqualia in latitudinem LX. cubitorum protendebantur: à postrema uerò basi usq; ad uerticem, sic gradatim uidebatur extenuari, ut sedes infima multò latior suprema parte foret, ac mirifica quædam, & egregia uidebatur figura ex quacunq; parte resultare. Intus præterea latebræ erant, & cauernæ complures ad excipiendos milites accommodatæ: quã uerò hostes ipsos spectabat, patefactam frontem habebat, & undiq; fenestellas obiectas, quibus citra ullum discriminẽ facile poterant milites tela in hostes iacere: & quod supra omnia maximè mirum uidebatur, tanta quidem facilitate in quamlibet partẽ mouebatur, ut etsi strepitum maximum ederet, minime tamẽ obseruari aut conspici poterat, in utrã partem inclinaret. Hac uerò machina Demetrius ille Antigonis filius, qui Poliorcites est appellatus, ita cupidè ac strenuè utebatur, ut ex urbium ruinis nomẽ illi inditũ sit. Plura autem huius generis bellica instrumenta reperiuntur apud Græcos in Athenæi & Philonis commentarijs. Apud Romanos uerò autores non Flavius modò Vegetius de his, sed Ammianus Marcellinus, & Pollio Viſtruuus ad Octauium Augustum scripserunt.

Ennii poetæ distichon de P. Scipione allatum : &
 Annei Senecæ uerba in epistolis emendata, atq;
 recognita.

CAP. III.

Nihil inuenio in Romanis literis magis deprauatum,
 aut corruptū, quàm ea omnia, in quibus ueterū poë-
 tarum carmen allatum sit : ut Accij, Neuij, Lucilij, & eius-
 modi aliorum. Mirum enim quàm peruersæ uoces, quàm
 præfracti numeri, & intorta lectio extat : ut magnopere la-
 borandum sit, uel sensum aliquem posse aucupari. Quod
 ego nuper expertus sum in Annei Senecæ epistolis, in qui-
 bus si quādo citantur ueterum carmina, nullam propè ima-
 ginem ueræ lectionis, aut effigiem dignoscas. Libro autem,
 ut uulgò nunc creditur, unde uigesimo, carmen hoc Ennia-
 num affertur de Publio Scipione, quod ille idem de se, ut
 animo fuit maximo, sic refert :

Si fas cædendo cælestia scandere cuiquam,

Mi soli cæli maxima porta patet.

At in epistola Annei quàm corruptum hoc est, quàm uido-
 latum, quàm peruersum, ut nec uerba ipsa satis cohære-
 ant, neq; sensus in aliquo appareat : quam rem satis habui
 pro tēpore bonis ingenijs indicare. Quòd si quis Ennianos
 uersus, perinde ut apposui, ex integro apud autorem desi-
 deret, Cælium is Firmianū legat, in libro ad Imperatorem
 Constantinum primo de diuinis institutionibus : quo loco
 & hoc ipsum carmen de Scipione magnis conuicijs inces-
 situr : quando & M. Cicero in libris de Republi. posue-
 rit : sicuti à Firmiano demonstratur. Vnde illud etiam
 Vergilianum,

—Quem super ingens Porta tonat cæli.

Cassii Seueri dictum prelegās in Labienum historicū
 ac de improba eiusdem Labieni dicacitate. CAP. IIII.

Dictum

Dictum hercle lepidū, & perinde elegans fertur Caſſij Seueri in Labienū hiftoriæ autorē, cuius fortè libri cū fuiſſent exuſti, bellè ſecum agi Caſſius putauit, ſi quid in hominem, cui credebatur admodum inuiſus, ſcommaticè iocaretur. Itaq; dū illius, ut dixi, commentarij ex Sen. Conf. eſſent concremandi: Me, inquit Caſſius, uiuum uri oportet, qui illos didici: feſtiuè nimis atq; mordaciter. Huius autem rei meminit Anneus Seneca in epiſtola ad Nouatum. Nam cū Labienus idem Pompeij partibus ſtuderet, ac hiftoriam rerum eius geſtarum ſcripſiſſet, Senat. Conf. actum eſt, ut eius commentarij cremarentur. Fuit autem in Labieno libertas tanta, ut libertatis nomen excederet: & quoniam paſſim ordines, honoresq; omnes laniabat, Rabienus uulgò uocatus eſt: quod in oratoribus noſtris copioſius explicauimus.

Quid ſit Repādiroſtrū, & Incuruicercuicū pecus, ex Paccuio apud M. Varronem: & emendata ibidem uerba & expoſita contra imperitorum ſententiam. CAP. V.

Complura quidē uocabula reperiūtur, quæ poëtæ ueteres nō minore ſtudio innouandi, quàm conſilio delectandi adinuenerunt: exiſtimātes fore (quod ait Cicero) ut Romanus ſermo fieret in dies aptior, atq; locupletior. Quòd ſi in quibuſdam compositio ipſa paulò durior, atq; improbiior uideri poteſt, apud Comicos præſertim autores, pleraq; tamē longo uſu atq; conſuetudine mitiora efficiuntur: eoq; gratiora forent, ſi minus deprauata, & corrupta haberentur: cuiuſmodi hæc ſunt, Repandiroſtrū pecus, & Incuruicercuicū, & arietes etiā Reciprocicornes, de quibus breuiter nunc agemus. Nam delphinos quidam repandiroſtrū animal & incuruicercum uocarunt, ſumpto ex habitu animantis uocabulo, quod roſtrum habeat

repandum, & ceruicem quasi incuruam. Quod & M. Varro ad Ciceronē, & Fabius Quintilianus in Pacuianis fabulis obseruarunt. Sic enim Varro: Secundus gradus, à quo Grammatica descendit antiqua, quæ ostēdit quemadmodū quodq; poëta uerbū cōfinxerit, quod etiā declinabit. Hinc Pacuius Rudentisibilis, hinc Incuruiceruicū pecus, hinc Chlamyde clypeat brachium. Quæ uerba in gratiam studiosorum apponere uolui; quoniam in uulgatis scēre exemplaribus præfracta, & scēdē inuersa sunt. Quod autē Incuruiceruicum pecus in Pacuiana fabula dictum sit, demōstrat hoc ipsum & Fabius ad Marcellum Victorium, referens Pacuiianum hunc uersiculum;

Nerei repandi rostrum, incuruiceruicum pecus.

Sed & Lucilius quoq; , qui apud nostros styli nasum primus cōdidit, repādi rostrōs appellat delphinos in satyris:

Lasciuire pecus iussit, rostriq; repandum,

Quod in commentarijs Nonianis inuenitur. Arietes uerō primus Laberius (ut existimo) reciprocicornes appellauit, quod haberent reciproca & obtorta cornua. Id & commentaria quorundam ueterum probant, & Septimius Florens in libro, quem de Pallio inscripsit: Arietem, inquit, non ut Laberius reciprocicornem & lanicutem appellauit, sed trabitextum.

De imagine Nemelis, eiusq; potestate, & nominibus:

ubi & epigramma Ausonii expositum. CAP. VI.

Quæ dea sit Nemesis, & quo maximè honore habetur, exponunt ferè cōplures, tã apud Græcos quàm apud Latinos: sed libuit adnotare hoc loco epigramma illud Ausonii Galli, quod ex Græco poëta ingeniosus (sicuti pleraq; alia) in Latinum conuertit. Carmen id est:

Me lapidem quondam Persæ aduexere trophæum

Ut

Vt fierem bello: nunc ego sum Nemesis.

Ac sicut Græcis uictoribus asto trophæum:

Punio sic Persas uaniloquos Nemesis.

Quod apud Græcos tamen nescio quo pacto pressius mul-
tò, atq; limatius habetur:

Καὶ μὲν λίθον Πέρσαι δέουρ ἤγαγον ὄφρα πρόπαιον

Στήσωντ' νίκας, αἰμὶ δ' οὐρ Νέμεσις.

Ἀμφοτέρους δ' ἔσκησεν, καὶ ἐλλύνεσσι πρόπαιον

Νίκας, καὶ Πέρσας τὸ πολέμῳ Νέμεσις.

Historiā uerò ex qua utrunq; declaretur epigramma, Pau-
saniās ponit, ad hanc propemodum sententiam: A' Mara-
thone, inquit, stadijs supra L X. Rhamnus abest uicina ma-
ri, qua Oropum itur: paulò autem supra mare templum
Nemeseos est, quæ contumeliosis maximè hominibus ineci-
tabilis dea. Videtur autē barbaros quoq; illos indignatio
huius nominis cōprehendisse, qui in Marathonem descen-
derunt: nam cū Athenas ipsas despicerent, easq; impedi-
mento sibi fore arbitrarentur, lapidem Parium attulerūt,
tanquam uictoria iam foret potiti: quem lapidem Phidias
opifex in ipsam Nemesis statuam formauit. Inest autē ca-
piti eius deæ corona, in qua cerui sunt, & uictoriarū exi-
guæ uisuntur imagūculæ: in dextera phialā retinet, in qua
calati sunt Aethiopes, propter ipsum fortasse Oceanum,
qui pater Nemesis traditur. Hæc Pausaniās: qui tunc idem
in hoc ipso libro haud Oceanum Nemesis parentem di-
cit, sed Iouem: sicuti Helenam matrem, nutricem Ledam.
Neq; autem me latet, aliter de Nemesi ac Rhamnusia Pli-
nium Secundum scribere: sed ad cognitionem epigramma-
tis, non Plinij uerba, sed adhibendus Pausaniās fuit. Nam
& Ammianus quidem Marcellinus de gestis Galli Im-
peratoris ad hunc modum: Hæc, inquit, & huiusmodi ali-

quoties operatur Adrastia, quam duplici uocabulo Ne-
mesin appellamus: ius quoddam sublime numinis effica-
cis humanarum mentium opinione, lunari circulo super-
positum. Vel, uti definiunt alij, substantialis tutela, ge-
nerali potentia partilibus præsiciens fati: quam Theolo-
gi ueteres fingentes Iustitiæ filiam ex abdita quadam
æternitate tradunt omnia despectare terrena. Hæc ut re-
gina causarum, & arbitra rerum, hæc disceptatrice urna
fortium temperat, accidentium uices alternans, uolunta-
tumq; nostrarum exorsa interdum alio, quam quò conten-
debant, exitu terminans: multiplices actus permutando
conuoluit: eademq; necessitas insolubili retinaculo morta-
litate uinciens fastus tumentis, in casum & incremento-
rum & detrimentorum momenta uersabilis: & nunc ere-
ctas mentium ceruices opprimit, & eneruat, nunc bonos
ab imo suscitans, ad bene uiuendum extollit. Pinnas autem
ideo fabulosa uetustas aptauit, ut uolucris uelocitate cunctis
adesse existimeretur: & prætere gubernaculum dedit:
ei que rotam subdidit, ut regere uniuersitatem per ele-
menta discurrens omnia non ignoretur. Et hæc demum,
inquit, mutabilis & inconstans, fecit Agathoclem Sicu-
lum ex figulo regem: & Dionysium gentium quondam
terrorem, Corinthi literario ludo præfecit: & Andri-
scum Adramytenum, in Fullonia natum, ad Pseudophi-
lippi nomen euexit: ac legitimum Persei filium artem fer-
rariam ob uictum querendum edocuit. Verum de hoc di-
ctum à me alibi copiosius.

De prudenti respõso Cæcili Metelli ad amicum,
qui eius animi consilium scire cupiebat: neque
esse cuiusquam ingenio facili confidendum in
rebus grauioribus.

CAP. VII.

Nemini

Nemini unquam dubium fuit, quin prudentiores illi homines, atque consultiores habiti sint, quorum consilia et in republi. seruanda, et in uita instruenda maximè præstiterint. Quæ in re obseruatū hoc est, cautiſsimū quæque haud temerè animi consultationes, uel intimis etiam amicis committere. Nihil enim dicebat Democritus maiorem arguere imprudentiam, atque ueraciam, quàm ea credere homini, quæ parum æquo animo patiaris diffeminari. Itaque responsum Metelli Cæcilij eiusmodi uisum est, quod his quoque cõmentarijs legeretur. Nā hic ipse Metellus, qui deuicta Macedonia dictus est Macedonicus, cum summæ uir prudentiæ et consilij haberetur, amico cuidā, quid esset in re magni momenti acturus roganti, ad hunc modum cordatè respondit: Tunicam, inquit, hanc meam exscinderem, si eam meum scire consilium existimarem. Quo dicto facile quicuis potest considerare, cuiusmodi sit uiri prudentis officiū: cum sit homo ipse (ut inquit alicubi Cicero) acutum animal, sagax, uarium, et multiplex: ut nihil sit minus tutum, quàm hominis fidei confidere, iuxta sententiā Pauli Tarsensis. Id autem de Metello Nepos Cornelius, et Val. Maximus in exemplis, retulerunt. Poëta uerò Ennius eum præcipuè amicum probat, qui uerborum uir paucorum sit, et qui non minus loqui, quàm omnino tacere calleat: qualis ab eo Seruilius Geminus doctissimis uersibus cõmendatur.

Cernos pro seruis & fugitiuis accipi apud ueteres: ac
Martialis poëtæ carmē expositum contra aliorum
sententiam.

CAP. VIII.

Martialis poëtæ uersiculi sunt notissimi in hunc modum: quos adscribam, ut in libris antiquioribus inuenio:

Suppositum fama est quondam pro uirgine Ceruam:

t 4 At

At nunc pro ceruo mentula supposita est.

Ita enim ueteres adhuc codices retinent, quæ lectio propria & genuina est: ut non puerum, sed ceruum suppositum legamus. Nam qui lepor, obsecro, in carmine, quæ festiuitas in poëta urbanissimo fuerit, si, ut quidam legunt, pro uirgine ceruam fuisse suppositam, nunc pro puero supponatur mentula? Hoc autem loco ceruum Martialis & eleganter & antiquorum more pro fugitiuo accipit: siquidem & supra:

Huic comes hærebat domini fugitiuus Achilles,

Insignis forma, nequitiaq; puer.

Ceruos uerò apud antiquos uocari consueuisse à celeritate fugitiuos, docet etiã Sex. Pompeius, cuius uerba ex libro de uerborũ significationibus XIX. subiecit: etsi in peruulgatis istis codicibus neutiquam comperias. Seruorum, inquit, dies festus uulgo existimatur Idus Augusti, quòd eodìe Seruius Tullius natus, idemq; Dianæ ædem in Auentino dedicauerit: cuius tutela sunt cerui: à quorum celeritate fugitiuos uocant ceruos. Quibus intellectis, apertè sensus elicitur. Neq; illud alienum uideri debet, quod in Terentiana fabula scriptum est ab Aelio Donato: quo enim loco Terentius Quadrupedem inquit cõstringito. Quadrupes, inquit Donatus, ligaturæ genus in cruribus: aut itẽ Quadrupedẽ posuit pro seruo & fugitiuo. unde illud Vergilianũ:

Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit.

Quocirca apud comicos etiam autores Ceruum pro fugitiuo dici solitum apparet: sicut & Lupæ itẽ pro meretricibus passim accipiuntur, & Canes pro amatoribus: ut qui lepores magno studio confectentur, quæ ab eodem Donato asseruntur. Hinc illud uulgatum:

Ecceundi leporis sapiens sectabitur armos.

Et

Et illud etiam Terentianum ex Liuiio Andronico (si Iulio Capitolino credimus) pro militari dicto: Tute lepus es, & pulpamentum quæris.

M. Ciceronis uerba emendata, atq; exposita, in libro de optimo dicēdi genere Lucilianis uersibus de Esermino oratore: ac de eo nonnihil.

CAP. IX.

MAr. Ciceronis liber est, cui titulum fecit, de optimo genere oratorum. Quo autem loco de Aeschine oratore Attico, & Esermino Romano habetur mentio, uerba quædā corrupta alicubi sunt, & obscure inuoluta: quod ut facilius extimari, atq; iudicari possit, adscripsimus: ueluti etiamnū leguntur in omnibus ferè exēplaribus. A me, inquit, quò maximis minima conseram, gladiatorum par nobilissimum inducitur Aeschines, tanquam Eserminus (ut ait Lucilius) non spurcus homo, sed acer & doctus: quo modo à Pacidiano hoc componitur optimus longe post homines natos. hæcenus Cicero. In quæis tamē uerbis nullus propè sensus elicitur, nulla carminis Luciliani effigies apparet. Nos autem, qui bonis mentibus elaboramus, non indignum prorsus operæ pretium fore arbitramur, si & Ciceronis uerba exponamus, & ipsam Lucilij carmen restituamus. Eleganter enim & eruditè M. Cicero inter nobilissimos gladiatores, hoc est, inter eos, qui in foro uelut in acie & arena certantes dimicent, Aeschinen connumerauit, collata cum Esermino similitudine ex Luciliana satyra. Facile autē Ciceronis uerba intellexeris, si Lucilij uersus adscribamus, sicuti adhuc integri seruantur in commentarijs Nonianis ad filium:

Eserminus fuit flacco ore: æque quoq; sannis

Spurcus homo: uita fuit illa dignus, locoq;

Cum doctus tum acer componier optimus multo

t s

Post

Post homines natos, gladiator qui fuit unus.

Ex his planè constat, quo pacto Ciceronis locus & interpretandus sit, & emendandus. Quàquàm hoc idem de Esernino in epistolis ad Pomponium Atticum, & in Tusculanis etiam relatum est. Neq; illud præterea ignorandum, quòd idem P. Lætulus Eserninus uocatus est, & promptus in dicendo. Cuius pater Marcellus Eserninus in oratorum quoq; numero à M. Tullio intronissus: sed filius (de quo supra) longe doctior, acrior, & exercitior habitus est. Quam rem & in nostris Oratoribus perdiligenter explicauimus. Apud Senecā uerò Anneum, & alter Eserninus Marcellus in Declamationibus celebratur, qui nepos Asinij Pollionis fuit: à quo sic instructus, atq; doctus traditur, ut eius eloquentiæ futurus hæres crederetur. Sed hæc alibi diximus copiosius.

Locus elegans Heliogabali Imperatoris de suis conuiujs in discumbendo, ac de Sigmate etiam mensa: & quid ea uoce apud Martialem poetam significetur.

CAP. X.

LEpide factum traditur à Vario Antonino Aug. qui Heliogabalus est appellatus, in amicorum conuiujs. Nam cum his cœnam fortè exhiberet, quibusdam simul discumbentibus non accubitus quidem pro consuetudine, sed reflatiles folles subterni curabat, idq; ipsum mirifica arte & ingenio: sic ut conuiuæ reflatibus paulatim follibus, infra cæteros sub mensis ridiculè subsiderent. Quin & idem Imperator, ut à Lampridio traditum est, primus adinuenit Sigma humi consternere, sine lectulis, ut à pedibus utres ad reslandum spiritum soluerent. Quod autem Sigma hoc loco Lampridius dixerit, in ea uoce accipiendum est, mensæ genus, quæ Lunæ similitudinem

nem haberet, formamq; præferret. Σ , literæ Græcæ: quod & Valerius Martialis insinuat:

Accipe lunata scriptum testudine Sigma. Et alibi:

Septē Sigma capit. Tametsi dictio hæc nostris grammaticis serè deprauari consuevit. Sedenim Lampridius id totum apertissimè explicat. Habuit hanc, inquit, cōsuetudinē, ut octo caluos rogaret ad cœnā, itē octo luscōs, item octo podagrosos, octo surdos, octo nigros, octo longos, octo pingues: cum capi nō possent uno eodemq; sigmate, ut ea ratiōe maior subinde risus spectātoribus moueretur.

De Cymbio uase, & Carchesio, & quo pacto Macrobius fœde errauerit, cū de his differit in Saturnalium commentariis.

CAP. XI.

NOtandum Macrobij Aurelij erratum, & quidē scēdum, de uasculo, quod sit Cymbium. Afferit enim in Romana quidē eruditione primū de hoc factā esse mentionem à poëtā Vergilio: cū alij ante illum de eo meminērint. Vulgatū autē complureis apud Græcos de eo disseruisse. Nam præter Philemonem comædiarum autorem, & Anaxādridē, Eratosthenes quoq; & Demosthenes de Cymbio egerūt: quod apud eundem Macrobiū Eustathius affirmat. Sed eius uerba subiicienda sunt, quò facilius cognosci ueritas, ac iudicari syncerius possit: De Carchesijs, inquit, & Cymbijs apud Latinos haud scio an unquam mētionē reperias. Ac paulo mox: Nec Cymbia, inq; in Latino sermone reperies: nā sic unus apud nos P. Vergilius:

Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

Quod autem incognitū id Latinis ingenijs dicat, neq; ab aliquo prorsus usurpatū ante Maronē, persalsum esse apertissimis ratiōibus cōuincitur: quādoquidē Varro ipse Terentius, qui ante Vergiliū scripsit, Cymbiū uas nominauit,

in eo

in eo maximè commentario, quem de uita patrū inscripsit. Erāt, inq̃t, uasa uinaria, sicuti cymbia, aquilinae, patere, gutti, sextarij. hæc hæcenus Varro, quæ Nonius etiā Marcellus in libris ad filiū agnoscit, quo loco de uasculis agit. De figura autē Cymbij nō est agendū nunc pluribus: constat enim ab effigie cymbæ denominatū: nam Cymbium, ut idem ait Macrobius, per comminutionē à cymba deducitur. Quin & alia traduntur poculorum genera, quæ ab ipsis nauigijs formam & nomen acceperunt: sicuti Carchesium. Neq; mirari quisquam debet, Macrobiū hac in re excidisse, cū in Carchesio etiam pari fermè errore deliquerit: quando & hoc ipsum uerbum à Liuiο quidē Andronico positum est, qui Latinorum poëtarum uetustissimus meritō habetur: sic enim Liuius de Carchesio:

Florem antlabant liberi ex Carchesijs.

Quod & Pompeius Festus obseruauit, cuius doctrinam atq; eruditionē idem Macrobius magnopere commendat.

Quibus causis Romanus populus atros dies
ac luctuosos haberet: ac de minuendo luctu, & publicè, & priuatim.

CAP. XIII.

IN collectaneis Sex. Pompeij, quæ contraxit ex Verrij Flacci cōmentarijs, rationes asserūtur de minuendo luctu tā publicè, quā priuatim: quoniā pro rerum fortuna atque calamitate, luctus in ciuitate habebatur: ueluti cū Vestalis ob noxam iussu pontificū confoderetur, cū cælesti igne Capitoliū tangeretur, aut cū clades aliqua insignis foret denūtiata. Tolle autē luctū in populo his maximè tribus causis relatū est: in dedicatione ædis, in cōdendo lustro, quod ad Cēsorū officia pertinebat: tertio cū uotū publicè susceptū ritè solueretur. Et hæc quidē contra publicū mœrorē cōstituta sunt. Priuatim uerò cōplura in unū congr

congruebant, quæ omnē familijs luctū abolerent : hoc est, cum liberi nasceretur, cum nouis honoribus familiā honestarent: itē cum pater, aut filius, aut uir, aut frater ab hoste captus domū rediret, cum puella desponsaretur, cum propiore cognatiōe aliquis nasceretur, quā ille cuius nomine luctus fuisset. Poëta autē Ouidius per decē menses tradit post uxoris obitū superesse in cōiugibus luctū, quod ex legibus Numæ assumptum est, ut copiosè exponitur à Plutarcho. Putaui hæc adnotanda, ut intelligatur facilius, quæ potissimū rationes forent, quibus Romanus populus ad luctū, aut ad lætitiā adduceretur: quando & in ueterū Annalibus frequens mentio fit de luctu publice cōminuendo.

De Necepsō rege & philosopho, eiusq; magice, & Paulini poëtæ uersus expōiti, ex Firmico Materno & alijs.

CAP. XIII.

CArmen est in poëmate Ausonij Galli, quod à Paulino conditum scribit, cum Tranquilli historiam de Regibus in epitomen referret:

Quiq; magos docuit mysteria uana Necepsi:

Et qui regnauit sine nomine mox Sesoostri,

Quis autem accipiendus sit hoc loco Necepsus, aut quid etiā scripserit, dubitari uideo à doctioribus. Quæ in re legendi sunt ueterum Annales, in quibus reperiemus regem fuisse Aegyptiorum Necepsum, qui annos plures imperauit, quod & Manethus autor antiquissimus, & Eusebius tradunt: quin & à Iulio Firmico plurimum celebratur, non pro uiro tantum in astrorum cognitione peritissimo, sed etiam pro rege iustissimo. Quo enim loco de Apotelesmatibus & Decanis differit, plura de Necepsō adiicit. Sunt Decani, inquit, magni numinis & potestatis, quod omnia prospera per ipsos, & omnia infortunia decernuntur:

tur : sic & Necepsus Imperator iustissimus Aegypti, & astrologus ualde bonus, per ipsos Decanos omnia uitia, ualetudinesq; collegit: ostendens, quam ualetudinem quis Decanus afferret. Et quia natura aliam naturam, & quia Deum frequenter alius Deus uincit: ex contrarijs naturis, & contrarijs potestatibus omnium aegritudinum medelas diuinæ rationis magisterijs inuenit. Idem alibi eundem Necepsum, ac Petosyrim diuinos uiros, ac sanctissime religionis antistites appellat. Quod & C. Plinius sensit, qui in tradenda ratione humanæ ætatis Petosyrim ac Necepsum autores nominat, quorum sententia Trimoria ipsa in uita hominum redderentur. Quòd autem uana mysteria Necepsi dixerit, ad eius magicen, ut puto, respexit, qua reges serè Aegyptij præstiterunt, quæq; à C. Plinio non semel inepta uanitas, merumq; præstigium appellatur. Hæc una, inquit, omnium artium fraudulentissima, quæ in toto terrarum orbe plurimum semel ualuit. Sed à Tiberio Imperatore uana falsaq; comperta est. Ea enim, ut inquit Plinius, quæ à sphaeris, ex aëre & stellis, & lucernis, peluibus, securibusq; et multis alijs modis diuina promittunt: & umbrarum præterea inferorumque colloquia, falsa omnia, & improbe recepta sunt.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLINA LIBER XX.

De Sibyllarum diuinatione, quæ in Branchis ac Delphis uaticinia redderent: ac ibidem nonnihil de prophetis relatum ex doctrina Platoniorum. CAP. I.

Caelius Firmianus, Hieronymus, & alij ueteres permulta de Sibyllis, earumq; diuinatione scripserunt: quod etsi aliis diligenter obseruauimus, libitum tamen est ea hoc loco repetere, quæ in Academicorum commentarijs legimus: quo pacto, quibusq; rationibus, & in Delphis, atq; in Branchis eiusmodi uates Deum se concipere crederent. Nam Prophetæ ipsi & Vates, ut eruditè à Platone & Iamblichio scribitur, per Deos quidem aut Demones uaticinandi spiritum capiunt: quo rerum causas cernunt, & futura etiã præuidet. Nihil enim sine Dijs perficitur: quorum tanta est potestas & bonitas in subiecta, ut dum in seipsis permanet, ad alia tamen subdita pro rerum genio & similitudine calor ille & potestas accedit: ueluti & Solis radijs accedit, sicubi in alia corpora atq; elementa influunt. Neq; autem possunt homines suoapte ingenio quicquam de Dijs cognoscere, nisi uis quædã ab illis, & quasi ignis incidat, quo inspirante humana simul & diuina ceseantur: quod à Porphyrio & uniuersa Academia copiose asseritur. Opera enim diuina, quæ penitus absoluta sunt, Dij quid perficiunt, media Angeli, tertia Demones. Verum sic de Fatidicis Chalcidensis Iamblichus ad Porphyrium: Sibylla, inquit, in Delphis duplici ratione Deum suscipere solita est: aut enim per tenuem spiritum & ignem,

ignē, qui alicubi ex ore quodā antri prorūpebat : aut ipsa etiam in adyto sedens super æneam sellam , quæ tripes uel quadrupes foret, numiniq; dicata, & utrobiq; diuino illo spī ritu acta, uaticinia fundebat : itaq; tum plurimus ignis ex antro euolans uati undiq; circumfunditur, eamq; suo numī ne repletam agitat. Aut item sacratæ sedi adheret, per quā Deo afflata protinus ad uaticinia erumpit. Sed & Vates Fatidica in Branchis quæ in axe confidit, aut uirgam manu gestat à numine aliquo sibi concessam, aut pedes interdum limbumq; undis proluit , uel ignis uaporem ex undis haurit, simulq; his rationibus diuino splendore completur, Deoq; plena, ut dicunt , rerum pandit oracula. Quin & Prophetæ ipsi ac ceteri Vates (ut inquit Iamblichus) cū Dei numine afflantur nihil timent, nihil uerentur. Nam & per inuia incedunt, perq; ignem intacti seruntur, & flumina transcunt. Quod etiam fieri scribit à sacerdotibus in Cathaballis. Quibus manifesto apparet , uates ipsos omnem prorsus humanitatem exuere, cum diuinum ignem & spiritum hauriunt, quo agitati magis extimulantur : ut à poëta Vergilio prudenter traditum est de Cumana Deiphobe. Scripsimus aliàs de Sibyllarum numero , & ætate , ex Varrone, Augustino, Firmiano, Capella, & alijs, cū Varro Terentius à quibusdam temere in hoc accusetur.

• Mos ueterum relatus in comitiis dirimendis, Ioue tonante, fulgurante : & quod Flaminica etiam feriata tunc esset.

CAP. II.

INter alias ueterū obseruationes de comitijs dirimēdis, illud etiā in augurū disciplina diligenti cura prouisum est, ne qd ageretur cū populo sicubi fulgura aut tonitrua extitissent: quod illa omnia Dijs superis improbari uiderentur, quæ Senatus, P. Q. R. decerneret. Itaq; in iure ueterum

rum pontificum sic lege cautum est:

Ioue tonante, fulgurante, ne comitia sunt.

Quod ob eam quoque rationem referendum est, quoniam apud ueteres poetas insinuari hoc ipsum alicubi uidemus, sicuti Plautinum illud nunc subit in statuendo iudicio:

Vt primum tonuit, citatrix ruffula, sublurida:

Iacent rationes, silet iudicium: quid dicam nescio.

Et illud notum, Tonat augure surdo.

Haud enim fas putabatur; eo temporis cum populo agi. Quæ res cum locis multis apud M. Tullium, tum in orationibus contra Antonium notatur. Vnde uitiosi magistratus atq; dignitates dicebantur, si quando Ioue tonante ac fulgurante crearètur. Sed hoc idem Appianus Alexandrinus explicat, ut alia permulta omitamus, qui in celebri illa seditione inter Apulcium Tribunum, & Cæcilium Metellum, tam ingenti uoce Romanos ipsos refert in comitijs proclamasse, ut tonasse de cælo uideretur: Quo tempore nihil quidem, inquit, ex lege cum populo agi conceditur. Illud autem sciendum, quòd ipsa quoq; Flaminica, quoties tonitrua audisset, feriata erat: neque agere quicquam fas erat, quousq; Deos rite placasset: ut à Vestio Prætextato refertur ex Pontificum commentarijs apud Macrobiū.

Quòd in Tyberis undatione draco Maximus per Urbem uisus sit, Maurico imperante: ac de alio item Augusti Cæsaris dracone, quem pro comitio ostentauit: & alia ibidem cōsimilia ex historiis ueterū allata. CAP. III.

Scriptum est in Romanis Annalibus, ac sæpius notatum, Quo tempore dracones, uel qua magnitudine, in Urbem Romam delati sint. Nam inundante maxime Tyberis fluuiio uisi per urbem traduntur: quod ipsum temporibus nostris contigit. Sed illud propè incredendum quibusdam ui-

deri solet, quod imperante quidem Mauricio Augusto Roma accidit: quæ uidelicet tempestate exundationes aliquot maximæ extiterunt & Athesis, ac Tyberis fluminū: quando ob ingentem uim undarum Veronæ urbis mœnia dicuntur alicubi disiecta ac diruta. Tyberis autem fluuius in tantam excreuisse magnitudinem traditur, ut eiusdem alluiones supra muros urbis influerent, ac regiones occuparent. Quò factum est, ut quum multa serpentum genera per alueum Tyberis, æstuante fluuio, essent deuenta, inter hæc draco mira quadam & insigni magnitudine per Urbem transiens, usque ad ipsum mare descendit: quod & mox horribile prodigium pestis maxima secuta est. Iam uerò & Octauius Aug. draconem, siue anguem, quinquaginta cubitorum Romæ habuit, eumq; pro comitio Romano populo ostentare consuevit: sicuti etiam Rhinocerotem apud septa, & Tigrim in scena. siquidem Augustus idem eiusmodi ludis ac spectaculis magnopere tenebatur. Mittimus nunc historiam de illo nobili dracone, quem Attilius Regulus in Aphrica ad Bragadam fluuium, castris ibidem positis, ac machinis admotis tandem interfecit. Cuius etiam corium cxx. pedum longitudine fuisse traditur: cumque illud in Urbem mitteretur, diu à Romanis, non sine miraculo, spectatum est: sicuti & Tubero in historia, & Gellius, alijq; ex Græcis permulti scripserunt.

De symbolis Aegyptiæ theologiæ: ac de Loto arbore, super quam Deus locaretur: aliaq; obiter non iniucunda de Loto capillata.

CAP. IIII.

INter alia symbola, siue notas Aegyptiæ theologiæ, Lotton, Persicum, & eiusmodi alias arbores inuenio celebrari, quibus doctrina occultior, atq; intellectus signatur, ut multi ex ueteribus testantur. Nam & limum cum
nomin

nominabant, symbolicôs mundi molem, seu corpus intelligere soliti sunt, quo ipsa rerum materia exprimitur. Cum uerò Deum Loto insidentem dicerent, id quidem pro Deo ipso, atq; diuina intellectus perfectione accipiūt. Quod & Chalcidensis Iamblichus ad Porphyriū scribit. Quoniam, inquit, omnia in Loto & orbiculata & rotunda sunt, & poma & folia, quæ figura omnium proculdubio absolutissima est. Sedenim ex ea effigie, inquit Iamblichus, mentis actio denotatur. Deus autem super hanc actionem in seipso totus consistens, ac reliquos principatus exuperans, sanctus & ubique uenerandus penitus conquiescit: quod ex ipso etiam sedentis habitu pernoscitur. Nam hic idem, cum generationis ac totius naturæ uirium omnium, quæ insitæ elementis sunt, causa existat, immaterialis quidem ipse, indiuisus, immobilis, ingenitus, totusq; ex seipso, & in se ipse totus, omnia cōplexus. Qua ratione super aquatilem Loton eiusmodi numen Aegyptij prænotarunt. Proclus autem, quo loco de Magia differit, animantia quædam, lapidesq; & arbores recenset, quæ suis dicata numinibus, maxime præstant: Loton etiā inquit Apollinis numini adscriptam, atq; dicatam: quòd ante Solis emersum sua folia implicat, prosurgente autem sensim ac paulatim explicat: & quatenus ad mediam cæli plagam ascendit, folia expandit, quò uenerationem suo numini peculiarem ostēdat. Notum uerò, quòd in Vrbe olim Roma & Lotos plurimum celebrata est: nec illa tantū, quæ in Lucinæ area esset, & quæ item in Vulcanali: uerum quæ capillata diceretur, quoniā Vestalium uirginum ad hanc capillus deferretur. Quas omnibus æui longissimi fuisse, testes sunt & M. Varro, & C. Pli. De eadē arbore, eiusq; magnitudine, fructu, & uiribus per multa apud Theophrastum, & cæteros comperiuntur.

Neque enim ignoramus & herbam esse Lothon, & inter palustres etiā caules referri. Hæc in Aegypto fabæ similis traditur, arbor uerò in Aphrica frequēs, pyri magnitudine censetur, quam Celtin uocitant, ut à Plinio seruatu est.

Scita admodū ac elegans expositio à Plutarcho, de origine uerbi, quod est Spurius: ac nōnihil etiam de Latiniis prænominibus.

CAP. V.

IN commẽtarijs ueterum Grammaticorum, illi homines ferè à Latinis nominati sunt Spuriij, qui non ex legitimo genere, sed ex quadam colluione orti sunt: quòd eorū uidelicet parentes ignorētur: nam & ipsi, uelut ignobiles, notissimo dicto Terræ filij, olim dicebantur. Sed unde originem duxerit hoc uerbum, quamq; rationem habeat, Plutarchus homo in omni disciplinarū genere diligentissimus, egregiè exponit in Romanis quæstionibus. Quum ueteres, inquit, Romani cōplura nomina unis literis, aut binis, ternis uel signarēt, ueluti P. Cn. Ser. & Sext. hoc est, Publios, Cnæos, Seruios, & Sextos, quæ patrum forent prænomina: Spuriū itidem binis literis ita notabant, Sp. quæ descriptio & orbatos parētibus indicabat: quoniā si quos sine parētibus dicerent, Sp. tantum scriptitabant. Quò factum est, ut Spuriōs etiam uocarēt eos, qui incerto genere crederētur. Quòd autē uiris honestissimis hoc prænomen inditū fuerit, Sp. Carbilius Ruga, Sp. Melius, aliq; cōplures testantur, tali prænomine insignes. Neque probandam censco eorum opinionem, qui etymon huius uocis ad ipsos Sabinos referant: tametsi prænomina etiam Romanorū, ut alibi diximus, magna ex parte à Sabinis accepta sunt.

De Vestalium capillis, qui ad arborem Loton obruentur: ac Plinii locus expositus: tum quæ arbores felices, aut infelices à ueteribus habeantur.

CAP. VI.

In lib

IN libro C. Plinij ad Vespasianū Augustum xvi. quum de arborū etate scribit, uerba hæc sunt: Antiquior Lotos est, quæ capillata dicitur, quoniam uirginū Vestalium ad eam capillus defertur. Quo loco dubitari uideo à doctioribus, quid Plinius designet de Vestaliū crinibus. Nos uerò morem uirginum putamus insinuari, quo tenerentur omnes, quæ Vestæ sacris forent initiatæ, capillum detonderi, qui deinde ad arborem Loton inter felices receptam deuectus humo obrueretur. Quod ipsum ex Flaminum ac Vestalium sacris elicitur: in quibus cautum fuit, sicut in ueterum commentarijs traditur, ut unguium, & capilli præsegmina subter felicem arborem terra obtegerentur: quod Aulus Gellius in Atticis noctibus refert, sic enim de Flaminum sacris notatum:

Capillum dialis nisi qui liber homo est, non detondeto.

Vnguium dialis, & capilli segmina, subter arborem felicem terra integunto.

Quam rem in Vestalibus etiam obseruatam existimo: itaque ad capillatam Loton earum crines deponi mos fuit. Sextus autem Pompeius in hoc uidetur dissentire: cum capillarem arborem ea ratione dictam crediderit, quod ad eam, ut inquit, attonsus capillus suspenderetur. Felices uerò arbores sunt, quæ à Verannio traduntur, quærcus, æsculus, ilex, fagus, corylus, sorbus, ficus alba, pyrus, malus, uitis, prunus, & cornus. Infelices uerò dicit, quæ dijs manibus & inferis dicatæ sint, ut sanguinem, filicem, ficum atram, & quæ nigranteis baccas, nigrosq; fructus ferunt, de quibus copiose Macrobius ad Eustathium scribit. C. quoque Plinius eas dicit arbores religione damnatas, quæ neque feruntur unquam, neque fructum ferunt: quod ipse etiam Theophrastus non ignorauit.

Quid apud ueteres sit Prætextatus sermo : ac de uerbis prætextatis , & quomodo in ea uoceparum consentiant autores.

CVP. VI.

TRaditum est à C. Suetonio Cæsare Vespasianum plurimæ dicacitatis fuisse, & sic scurrilis ac sordidæ, ut nec prætextatis quidem uerbis abstineret. Quo loco Prætextata uerba, ac sermonem uocat subobscœnum & impudentem, cuiusmodi peculiaris est iunioribus ac pueris, qui prætexta utantur, nec togam uirilem induerint : sic enim ex ipsa uocabuli ratione uideretur intelligendum. Quod à me ob id in primis notatum est, quoniam contraria his ac penitus diuersa à Pompeio Sexto referuntur libro xvi. de uerbis priscis: Nefas, inquit, apud ueteres habitum, uti prætextati pueri uerbis obscœnis uterentur : ideoq; Prætextatum sermonem appellarunt, qui nihil obscœnitatis referret. Quod ipsum & Vectius Prætextatus apud Macrobiū uidetur probare : Nam togam, inquit, prætextam ea ratione pueris additam, ut ex colore purpuræ ingenuitatis pudor regeretur: diuq; negatum libertinis fuit, ut prætexta uterentur. Idq; iudicari facile potest, uel ex mutatione uitæ apud Romanos uerbi significatum permutatum, aut ipsos quandoq; autores pignantia, & contraria scribere. Neq; illorum sententiæ accedimus, qui apud eundem Pompeium sermonem prætextatum accipiunt pro impudico & lasciuo : cū nihil dixerit habere obscœnitatis. Hinc Prætextatæ fabulæ apud antiquos celebres, quibus præcepta & monitiones ad optimos mores traderentur. Neque autem ignoramus in eodem Macrobio Prætextata uerba pro impudicis esse accipienda, cū dixerit, admittebam in symposio uenustam alacritatem, quæ lasciuia careat : neque Prætextata, & impudica uerba adsint, cuiusmodi

modi Subulones, atque Planipedes faciunt. De Prætextata uerò, eiusque initio & causis alibi scripsimus: ac multa in Saturnalibus referuntur, quæ Macrobius à Gellianis notatis maioræ studio, quàm iudicio transtulit: cùm sit obnoxia mentis, & ingenij maximè infelicitis, nunquam fateri, per quos autores profeceris.

Aenigmata duo allata, unum scilicet ex Platone: alterum uerò ex fabulis Plautinis, & utrunque lepidum, & perurbanum.

CAP. VIII.

Quærebatur nuper à uiris doctioribus, de studio ueterum in his perquirendis ac referendis, quæ propter ipsam obscuritatem à Græcis Griphi & Aenigmata dicuntur. Sed ex pluribus, quæ relata sunt, libitum mihi est Platonis philosophi ænigma apponere: quò legentiū animus in his quoque pensitandis, atque intelligendis excitetur. Est autem hoc, uelut in Parthenicis satyris triplici senariolo expressimus, ludicrū sanè & ridiculum: sed quod à Platone tamen uiro grauissimo notatum sit:

Homo non homo, uidens non uidens, alitem

Non alitem, lapide non lapide perculit,

Cùm super arbore, non super arbore degeret.

Quin & aliud de Arietini responso considerandum existimo, quod in Atticis lucubrationibus relatum scimus ex Freto Plautina. Id autem in hunc modum se habet:

Hoc illud, quod Arietini resposum magnis ludis dicitur:

Peribo si non fecero, si faxo uapulauero.

Quod et Gellius uir Romanus diligēti studio perquisiuit.

De licentia ueterum Poëtarum in notandis hominibus: ac elegans Parodia Metelli Conf. contra Poëtam Neuium. Tum de lege à Censoribus lata, qua Poëtarum maledicentia reprimeretur.

CAP. IX.

Notum est ex ueterum historijs, quanta animi libertate ac licentia Poëta Græci flagitia hominum, atq; improbitatem insectarentur: tum hi præcipuè, qui anti- quas comœdias scripserunt, cuiusmodi fuerunt Susarion, Machnes, Cratinus, Aristophanes, Eupolis, & alij complures: quorum ingenium & licentiam apud nostros etiam quidam sunt imitati in taxandis, ac nominatim accusandis hominibus. Siquidem Lucilius, Gn. Neuius, & C. Lucullus acerrimi quidem, ac uirulenti contra uitia extiterunt. Neuius certè Poëta Metellos etiam ipsos, ac Scipiones suis uersibus proscidit, quod & M. Cicero preleganti Parodia usus contra Q. Metellum in oratione aduersus Verrem significat, sicuti Pedianus quoque Asconius agnoscit: sic enim Cicero: Te non fato Consulem, ut ceteros ex uestra familia. quoniam idipsum Poëta Neuius ita Satyricè dixerat:

Fato Metelli Romæ fiunt Consules.

Cui etiam dicto (ut est autor Pedianus) cum esset consul Metellus, ita respondit senario hypercatalecto, quem Saturnium uocamus:

Dabunt malum Metelli Neuius Poëta.

De qua re & Maurus Terentianus ad Nouatemū meminit. Quin idem Neuius pari licentia atq; mordacitate usus est contra P. Scipionē Africaniū, nulla tanti hominis ratione habita. Quò factum est, ut Poëta Neuius ob nimiam inscribendo maledicētiā, ac probra in Romanos principes, ab ipsis quidem Triumuiris in uincula cōiectus sit, & in carcere aliquandiu haberetur, ubi fabulas etiam aliquot composuit. Sedenim maledicendi licentia, & improbitas adeo processit, ut lex Romæ per Censores lata fuerit, qua eiusmodi probra ac maledicta reprimeretur. Quod ab Horatio

ratio Flacco demonstratur, qui in epistola ad Octaviū Aug.
refert ueteres Romanos irato animo atq; ægerrimo tulisse
à Poëtis lacerari. Vnde fuit illis hæc quoq; cura, inquit,
Conditione super communi, quinetiam lex,
Pœnâq; lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Describi: uertèrè modum formidine sustis,
Ad bene dicendum, delectandumq; redacti.

De morbo Elephantiasi, & unde nomen acceperit: ac
de Lichenis ibidem, & Gallica scabie contra quorun-
dam incitiam.

CAP. X.

RIsu nuper mihi mouerunt medici quidam in Acade-
mia Florentina, qui cum de Lichenis & Elephante
morbo, seu Elephantiasi loquerentur, imperitè simul &
ineptè de his, eorumq; nominibus & potestate differuerūt.
Inter alia enim Lichenas pro eo morbo falsò accipiebant,
quem uulgò Gallicum uocitant, in quo contagio ipsa, dolo-
resq; & alia permulta maximè dissimilia sunt. Elephan-
tiasis (quantum ex ueterum commentarijs colligitur) pro
Cancro accipi potest, quo uniuersum penè corpus occupe-
tur: itaque nullis propè remedijs sanari potest, iuxta Pauli
sententiam. Nam si cancer quod unum aliquod membrum
uexat, penè insanabile est, quantò minus Elephas curari
poterit, qui uniuersum corpus suo passim contagio depasce-
tur? Sed & Claudius Galenus, alijque permulti, in me-
dicina celebres, inter pestilentissimos morbos & insanabi-
les Elephantiasim referunt. Neque me autem præterit, in
Arabum libris ea de Lepra referri, quæ maximè ad Ele-
phantiasim uideantur pertinere, quoniam ille morbus Æ-
gyptios maximè afficiat, quòd ibi cæli calores æstuent,
cibiq; crassiores, & pisculenta copiose suggerantur. Græ-
ci uerò autores Elephantiasim à Lepra distinguunt, sic ut

in lepra cutis impetiginem quandam, & uelut scabiem acceperint, quæ Galliaë populos incredibili contagio tenet: in Elephantiasi autem non cutis duntaxat, sed nerui carnesq; & ossa maximè uitiantur. quod & Cor. Celsus alijq; permulti tradunt. iam & T. Lucretius, quo loco de morborum contagione scribit, pedes maximè refert atq; oculos Elephantiasi affici, his uersibus:

Est Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Aegypti in medio: neq; præterea usquam:
Hac lue tentantur gressus, oculiq; micantes.

Nomen uerò tam obnoxij, tamq; pestilentis morbi deductum est ex ipsa similitudine cutis Elephantis, quoniam qui eo morbo uexantur, cutem suffuscam plenamq; tuberculis, & papulis habent, qualis præcipuè in Elephantis uisitur: quod ipsum & Galenus probat. Sed & Serenus in hunc modum de Elephantiasi:

Est Elephas morbus tristis, quoq; nomine dirus,
Non solum turpans infandis ora papillis,
Sed citò præcipitans funesto fata ueneno.

Quod ego idcirco putauì obseruandum, quoniam Laurentius Valla, uir alioqui accuratè doctus, quorundam ineptias secutus, ob id Elephantiasim dici existima-

uit, quòd inter alios omnes morbos ita præstaret, sicuti inter animantia Elephas:

quo nihil potest esse, non dico
magis absurdum, sed
etiam ridiculum.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLI-

NA LIB. XXI.

Qui maximè dicātur apud ueteres nullo affectu perturbati: ac de M. Antonino Imperatore, & Philippo Aug. qui nullo unquam cōmēto ad risum potuit excitari. GAP. I.

NOBILES sunt in ueterum monumentis complures, qui ex ipsa animi constantia & apathia, ut Stoici appellant, eodem statu in omnibus atq; tenore ita permanserint, ut nullis propè affectibus, aut perturbationibus mouerentur: quales celebrantur uiri sapientes & ingenio præclari, Socrates, Heraclius, Diogenes Cynicus, & Pyrrhon. Apud nostros uerò M. Crassus, qui semel in tota uita risit, ob id appellatus *αγέλας*. Sed & uisum ad hæc de Romanis etiam Imperatoribus aliquid asserre, ut de M. Antonino Cæs. qui Philosophus est cognominatus, ac de Philippo iuniore Augusto. M. enim Antoninus tanta animi tranquillitate, ac mentis constantia fuit, ut nullo unquam affectu, nullis rerum fortune uultum dicatur inmutasse. Quem uitæ rigorem ac seueritatem auxit etiam philosophiæ Stoicæ professio, in qua seipsum continuit, præceptoribus ad eam optimis: siquidem inter alios complures Sextum Chæronensem Plutarchi nepotem, & Apollonium Chalcedonium magno studio coluit. Neque obsuit eiusdem constantiæ, aut filius gladiator, & scelestus, aut uxor infamis, ut à Iulio Capitolino relatum est ad Imperatorem Diocletianum. Philippus uerò iunior, qui cum patre imperauit, anno ab Urbe condita millesimo, tam scueri animi, tamque inflexibilis fuit,

fuit, ut nullo unquam cōmento, nullisq; rationibus ad risum solui, aut excitari potuerit: & quod est maximū scueritatis exemplum, cū patrē fortē aspiceret ludis secularibus petulantius cachinnantem, cum ipsum auersato uultu notauit: ut ab Eutropio, traditum est in Romana historia.

De Mario Gratidiano, uiro prætorio: & quanta immanitate à Sergio Catilina dissectus atq; interemptus fuerit in Syllanis tumultibus, ex Iulio Firmico: & alia de Catilina & Cicerone addita contra Fenestellam. CAP. II.

Celebrati sunt apud ueteres è Mariorum familia complures, qui & rebus gestis, & dignitate claruerunt: nam Marij duo, ac totidem Catones censentur: de quibus commodè in Rom. familijs egimus. Hoc autem loco de M. Mario dicendum est, Marij Gratidij filio, de quo sic Q. Cicero ad M. Tullium scribit, in libro de petitione cōsultatus. Cum L. inquit, Catilina consulatū petis, qui hominem charissimū Senatui populoq; Romano M. Marium inspectante Pop. Rom. uirgis per totam Urbem ceciderit, ad bustum egerit, ibidē omni cruciatu lacerarit, uiuo statim collum gladio sua dextera secuerit, cum sinistra capillū eius à uertice teneret, caput sua manu tulcrit, cū inter digitos eius riuū sanguinis fluerent. Hunc igitur M. Marium designat, qui à L. Catilina crudelissimè interceptus est. M. uerò Cicero in ea oratione quam habuit cōtra Antoniū & Catilinam cōpetitores, copiose retulit de hoc ipso Mario. Is enim, ut est autor Peditianus, uir popularis fuit, atq; ob eam causam bis prætore: cuius abscissum caput sua manu Sergius Catilina per urbē circumtulit, quod illi à M. Tullio sapius obiectum est. Iulius autem Firmicus sic de cæde Mariana scribit ad Mauortij Lollianū: Prætorio uiro iuniori Mario, qui iudicio omniū benemeritus de rep. uidebatur, Syl-
lana

lana iussione elisa sunt prius crura, deinde deiecta de statu corporis brachia, humeris tenuis dissoluta ceciderunt, tertio amputata lingua, uocem reliquit in faucibus, ad postremum omni parte corporis mutilata, oculi, qui fuerant spectatores & superstites, egeruntur: & in tam angusto corpore à nefario patriæ carnifice tot sunt inuenta supplicia, & uix anima tantis uulneribus erogata est. Quod ideoce notauimus, ne tam imperite quidam à ueteribus dissentiant. Nec illud præterea concedi debet, quod à Fenestella proditum fuit, L. Catilinam à M. Cicerone fuisse in causa defensum, et si ad Atticum scripserit, se cogitasse de Catilinæ defensione. Hoc tempore, inquit, Catilinam competitorem nostrum defendere cogitamus: iudices habemus quos uolumus, summa accusatorum uoluntate: spero si absolutus erit, coniunctiorem nobis fore in ratione petitionis: sin aliter acciderit, humaniter feremus.

De uaticiniis per aquam & per uinum, & apud quos maxime populos clara essent, ex Plutarcho & aliis autoribus.

CAP. III.

Scriptum à nobis est superiori uolumine de his uaticinijs, quæ in Branchis, Delphis, atque Cathaballis apud ueteres fieri consueuerint: nunc libitum est ea addere, quæ apud Thracenses populos, & Clarios celebrentur, quod tam dissimilis quidem uaticinandi ratio, tamque dispar consuetudo in oraculis edendis intelligatur. In Thraciæ igitur regione apud Ligureos adytus fuit Libero sacer: ex quo cum uaticinia & oracula reddi solerent, eius templi antistites uino affatim epoto respōdebant. Apud Clarios autem, ubi Clarij Apollinis templum foret, diuersa res traditur: nam quibus diuina effari permissum esset, aqua prius assumpta remperagebant: quod ipsum Vectius Prætextatus apud Macro-

crobiū refert, quo loco eundem eſſe Deum Liberum atq; Apollinem copioſe diſſerit. Plutarchus autem Chæroneus & aqua & mero teſtatur antiſtites quosdam apud diuerſos populos ſacra perficere, ac deinde uaticinari. ut enim uinolenti dicuntur prædiuinare, ſic etiam Lympholenti.

Iunonis Monetæ nomē, & origo allata: tum de eiſdem templis, & inſcriptione in nummis Cæſaris Domitiani Auguſti.

CAP. II. III.

TRADITUM eſt à M. Tullio, cum de diuinatione ſcribit, Iunonem ipſam idcirco à Romanis Monetam uocari ſolitam, quòd ex arce tēpli Rom. populum cōmonuerit, ut propter terræmotū, qui acciderat, ſue plena rem procurarent. Qua in re uideo ab antiquis plurimū diſſentiri. Maximus Valerius, & alij, Iunonis tradunt Monetæ imaginē à Veiorū oppido Romam delatam, quo tēpore Imperator Furius Camillus ſuis auſpicijs Veios ſuperauit: nam apud eos præcipua quidem religione Iuno Moneta colebatur. Captis autē Veijs, cū miles fortè Rom. per iocū eam rogaret, an uolens Romam concederet, annuiſſe ſerunt, ac ſe uelle reſpondiſſe: quæ res in admiratiōē uerſa eſt, ac protinus læti milites eiſdem ſimulacrū in Urbem deuexerūt, atq; in Auentino monte collocatum eſt. Neq; tamen deſunt, qui Allocutiō Deo illa adſcribant, quæ de Iunone Moneta reſeruntur, quo nihil dici poteſt abſurdius: cū Deus Allocutius, ſiue Aius, nam idem eſt, cauendum à Gallis ſua uoce monuerit, ac infima uia noua aram habuerit, quod apud ueteres multi cōmemorant: ſed eorū inſcitiam alibi cōmodius repreſimus. Templum uerò Monetæ nō in Auentino tantū uideo ab autoribus celebrari, ſed in ipſo etiam Capitolio, ut idem Maximus Valerius ac Liuius aſſerūt: quo loco Manlij Capitolini domus fuiſſe traditur. Pub. autē Vi-

etor

Ætor in regione Urbis tertia collocavit, ubi Thermae Traianæ atq; Traianæ forent. Sed & Macrobius Aurelius ædem refert Iunonis Monetae calædis Iunijs dicatam, Coss. Claudio Martio Rutilio. III. & T. Martio Torquato. II. Neq; dubium est in æde Monetae solitos seruari libros linteos, in quibus Ro. Imperij fata cõtineretur. Quin illud adnotandũ est, q, in peruetustis etiam nũmus Domitiani Aug. talis descriptio seruatur: DIVAE MONETAE. qd' & Ber. Oricellarius observavit, uir & in gubernãda rep. prudēs, & in perquirēdis ueterũ monumētis diligēter accuratus.

De uiribus Dæmonum, & quòd eorum sex genera trandantur, diligens adnotatio, ex commentariis Pselli, & Augustini.

CAP. V.

Librum fecit Augustinus de potestate dæmonũ, in quo eruditè atq; copiosè explicat, quãtis uiribus polleant, quoq; habitu sint, & quibus maximè rebus aduersari, aut oblectari soleant. Qua in re non tam Christianam uidetur Academiam sequutus, quàm Platoniorum placita, & cõmentarios, in quibus multa de his cõperiuntur. Quòd autem sex eorum genera habeantur, id ego apud Michaëlem Psellũ inuenio, qui ex Marci traditionibus hoc totũ egregiè recensuit, Basiliumq; & Paulum uiros doctrina & morũ sanctitate clarissimos aduocauit in historia dæmonũ. Ad hunc igitur modum diuersam eorũ naturam, atq; potestatem retulit: Primũ, inquit, dæmonũ genus Igneum censetur, quod in sublimiori aëre peruagari solitũ est, ut Marcus dicebat, qui illud uoce barbara Leliureon appellabat. Secundum genus quod in proximo aëre, ac nobis propinquo obuolitat, quod etiamnum à plerisq; Aëreum nuncupatur. Tertium porrò Terreũ est, quod in terræ ipsius regionibus uersatur, ex quo multiplici ratione, atq; insidijs terren

terrenis animantibus aduersatur. Quartum Aquatile & Maritimum dicitur, quod humoribus se immergit, undiuagum scilicet, ac in palustribus habitans, ut multos in aquis malè afficiat, æstusq; ac tempestates in mari excitet, ac nauigia ipsa cum hominibus prorsus demergat, atq; inobruat. His adijcitur quintum genus, quod appellat Subterraneum, quando & ipsis terræ uisceribus inclusos dæmones, atque abditos tradit, unde motus terræ, fundamentorum ruinæ, ac uentorum collisiones oriantur. Præcipuè autem infestari hoc dæmonum genere scribit eos homines, qui aut in puteis effodiendis uersantur, aut in metallis perscrutandis. Sextum & ultimum, quod omnem quidem lucē refugit. Tenebrosūq; idcirco uocitat, quoniam in tenebris assiduè teneatur. Mitto nunc quibus potissimum insidijs, aut quo astu scripserit eos decipere, atque allicere humanum genus. Constat enim (ut est autor etiam Augustinus) omneis fere dæmoneis hoc ingenio & natura esse, ut Deos pariter oderint, & hominibus maximè aduersentur. Sed alibi hoc totum differuimus.

Quæ figura sit dicēdi in ueterū libris Mediusfidius: quaq; origine cēseri debeat, ac de Fidio Deo nōnihil. CAP. VI.

MEhercule, & Mecastor, figura est in ueterū libris admodum frequens, qua intelligendū est, diligat uel adiuuet: quod à Sex. Pompeio diligēter est obseruatum. In hoc enim, inquit, iureiurando subaudiendum est: me amet, uel adiuuet, quibus figuris multò sapius Græci autores utuntur. Quo autem modo accipiendum sit Mediusfidius, pauci adhuc, ut uidco, probè intelligunt, aut originē percipiunt. Ego uerò ita expono, ut eiusmodi quidem locutio perinde ualeat, atq; mehercules, & Deusfidius, cuius sacra Romanis Annalibus tradūt, eiusq; templa in Urbem à ueterib

teribus relata sunt, sicuti Plutarchus, Varro, & Poëta Latini testantur. Sed & Sex. Pompeius in libro de priscis uerbis xii. pro Iouis filio accipit, quoniam d, litera cum l, affinitatem retineat. Itaq; iusiurandum hoc, inquit, per Diui fidem quidam dixerunt. In fabulis autem Plautinis iusiurandum refertur per Deum Fidium. Hunc enim Sanctum Fidiumq; appellantes, in Quirinali iugo ueteres conluerunt Nonis Iunijs. Quocirca sic in Fastis Ouidius:

Querebam nonas Sancto, Fidio'ne referrem,
An tibi Semipater. tunc mihi Sanctus ait,
Cuicunq; ex illis dederis, ego munus habebō:
Nomina trina fero, sic uoluere Cures.
Hunc igitur ueteres donarunt æde Sabini,
Inq; quirinali constituere iugo.

Quibus uerbis in Latino sermone uti debemus: & q; uerecunda esse debeat in cōponēdis uocibus tralatio. CAP. VII.

IN sermone Latino habēda est præcipuē ratio in uerbis componendis, atq; utendis: cum ex infinita uocabulorū sylua, alia quidem ad usum pertineant, alia ad eruditionē, alia uerò ad gratiam. Itaq; uerba desita, & parum frequentia cognosse debemus, eorumq; uires, & cōparationē scrutari: antiqua uerò & propria recipere, Poëticiis delectari. Qua ratione Terentius Varro cum scriberet ad M. Tullium prudentissimè inquit, Poëticiis multis uerbis magis delector, quàm utor: antiquis magis utor, quàm delector. Tralatio autem in componendis uocibus (ut est autor Theophrastus) nō audax, aut insolēs debet esse: sed proba, & uerecunda. Quod ipsum Pontanus etiam Iouianus approbat, uir unus ætate nostra, qui antiquitatem ipsam ac disciplinas honestiores pari facundia atq; ingenio exprimat.

De insigni atq; mirifico portento infantis, qui duplici pe-
ctore atq; capite biennium uixerit, historia non conte-
mnenda: ac de causis portentorum. CAP. VIII.

Notum est, quàm multa sunt relata prodigia in ueterù
annalibus atq; historijs, quantumq; admiranda. Sed
unū præcipuè hoc loco repetendū existimaui, præ cæteris
(quæ unquam scribātur) insigne, atq; monstrificū, si modò
hæc in re antiquitati fides habeatur. Traditū est igitur in
oppido quidem Emaus, Theodosio Cæs. imperante, puerū
natum fuisse, qui umbilico tenus integer extaret. Supernæ
autem partes eiusdē gemina facie apparebant, ut duo pe-
ctora, totidēq; capita essent suis partibus ac sensibus præ-
dita: nam & una pars aliquando cibis & potione uteba-
tur, altera abstinebat. Sic itidem in somno & quiete uariè
ac differenter se habebant, ut uicissim lusitarent, & risu &
lacrymis tencerentur, mutuisq; plagis se caderent, ac si di-
uersis animis atq; ingenio forent. Annis autem propè
duobus uixerunt. Factum deinceps est, ut cū alter per-
ierit, qui supersuit, quatrduo post ex agnata tæbe compu-
trefcens interijt. Quam rem Sigibertus in suis commenta-
rijs retulit: homo quidem diligēs, atq; ut illis temporibus,
studiosus magis, quàm eloquens. Quibus autem rationibus
eiusmodi portenta oriantur, Galenus & Aristoteles copio-
se docent, ut aliorum sententias omittamus. Et affirmat
quidem Aristoteles, idcirco fieri monstra in animantibus,
quoniam plura ac diuersa semina inter se coherescunt,
atq; confunduntur, aut cū fortè materies excessus uel
defectus extiterit.

Traditum esse, quòd ex uiris sapientibus plerunq; insani,
ac dementes gignantur, exemplo addito de Aristarchi
filiis uiri doctissimi, & aliorum complurium, ex Aelii
Spartiani uerbis.

CAP. IX.

De

DE Aristarcho grammatico, qui Alexandrinus fuit, eiusq; multiplici ac singulari eruditione cōplura leguntur in Græcorum commentarijs. Cū is unus & censor maximus omnium Poëtarum sit habitus, et Philometoris regis filij præceptor extiterit, qui Philadelphi nepos fuit. Illud autē de liberis Aristarchi considerandū est: nam cū duos fortē habuisset, hoc est Aristagoram, & Aristarchum, uterq; demens ac stolidus fuisse dicitur: sicuti & Suidæ collectanea testantur. Quo nomine haud temerē quæsitum est à philosophis, Cur ex uiris sapientibus plerunq; ignaui ac dementes oriantur. Sed hac in re libitum mihi est uerba Aelij Spartiani subiungere ad Imperatorem Diocletianum: Constat, inquit, Auguste neminē propē magnorum uirorū optimum & utilem filiū reliquisse: deniq; aut sine liberis uiri interierunt, aut tales habuerunt, pleriq; ut melius fuerit de rebus humanis, sine posteritate discedere. Et ut ordiamur à Romulo, hic nihil liberorū reliquit, nihil Numa Pompilius, quod utile posset esse Reipū. Quid Camillus? num sui similes liberos habuit? Quid Scipio? Quid Catones? qui magni fuerunt. Iam uerò quid de Homero, Demosthene, Vergilio, Crispo, Terentio, Plauto, cæterisq; alijs loquar? Quid de Cæsare? Quid de Tulio? cui soli melius fuerat liberos non habere. Quid de Augusto? qui nec adoptiuum bonum filium habuit, cū illi eligendi potestas fuisset ex omnibus. Falsus est etiam ipse Traianus in suo municipe ac nepote deligendo. Sed ad genitos ueniamus. Quid Marco felicius fuisset, si Commodum non reliquisset heredem? quid Seucro Septimio, si Bassianum non genuisset?

Quomodo sit accipiendum Stadium: & quā multiplex fuerit: ac nonnihil etiam de alijs mensuris.

CAP. IX.

x 2

Script

Scriptum est à ueteribus diligēter de mēsuris, earumq; Suarijs, ac diuersis rationibus: hoc est, de iugero, milliaro, stadijs, et parasangis. Nos hoc loco de ipso Stadio breuiter agemus, quò inscitia quorundam, atq; ineptias deuitemus: qui cum de re hac nuper sermonem haberent, imperitè simul atq; perplexè differuerunt. Itaq; sciendum est, nomen ipsius Stadij diuersum, ac multiplex fuisse, tum spatio inter se dissimili: præcipuè autem nominatur Olympicum, Pythicū, & Italicū. Nam Pythicū quidem pedibus millenis, finitur. Olympicū, pedibus cccc. Italicum pedibus cxxv. sic enim Censorinus refert, qui de Natalitio ad Cerellium scripsit. Neq; me latet Herculis quoq; stadium ab antiquis celebratum, quo cc. pedes haberentur: quod ipsum stadij spatium Hercules suis pedibus metatus est Pisis apud Iouem Olympicum: de quo & Plutarchus, & in Atticis Gellius meminerunt. Neq; desunt etiam auctores, qui tradant, octauam partem nulliarij ipso stadio ferè contineri: tum Diaulon et Dolichon addunt. Vt enim stadij mensura pedes cccc. habet in uniuersum: ita Diaulus m. cc. Dolichus stadia xii. & Schenus xx. ut ipse etiam Plinius refert: etsi hoc totum in Græcorum commentarijs, cum à pluribus alijs, tum ab ijs relatum est, qui Platonis leges interpretati sunt: quo loco de currendi ratione, & ludis Olympicis differit. Pollio autem Vitruius Stadias porticus appellauit, ex ipsa stadij, utputo, mensura, sicuti etiam Milliarias dicimus. Mensurā uero ij, qui Geometræ appellantur, in hunc modū haberi scribunt: hoc est, quicquid pōdere, capacitare, longitudine, altitudine, latitudine, ac spissitudine finiatur: ut Boëthius, et Iunius Nypsus. Is enim in libro de mensuris agrorum sic ad Celsum: Mensurarum, inquit, appellationes, quibus in
longitud

lōgitudine utimur, xii. sunt, id est, digitus, uncia, palmus, sexta, pes, cubitus, gradus, passus, decempeda, actus, stadium, milliariū. Sed hæc suo loco sunt pluribus differenda.

Præclarè factum, atq; ingenti animo ab Auidio Cassio Aug. in seditione exercitus: atq; eiusdem uerba ibidem relata.

CAP. XI.

Dignū facinus à Volcatio relatū est, de Cassio Auidio Aug. eiusq; egregio animo. Nā cū in exercitu quē Imperator regebat, magna seditio orta esset, ac milites ipsi uelut ad cōflictū æstuarēt: tumultu cōperto, egressus prætorio Auidius, sagoq; tantū castrensi teclus, Et me ipsum (inquit) milites percutite, si hoc audetis, et corruptæ disciplinæ flagitiū addite. Quo audito omnes quidē quierunt: simulq; illū prosequuti sunt, nō sinemirifica obseruatione. Itaq; dictū pereleganter est à Volcatio de Auidio Imperatore, Timeri à nūlite meruit, quia ipse nō timuit. Idē Aug. Syriacas legiones luxu ac delicijs desluētes, ad pristinā seueritatem, atq; disciplinam redegit. Tum in Armenia, & Arabia, atq; Aegypto strenuè ac præclarè rem gessit.

Quibus liceret in Vrbe sepeliri: ac de Posthumio Tuberto uiro consulari, de quo M. Cicero in Legibus subobscurè intellexit.

CAP. XII.

Notatum alibi à nobis est, fuisse apud Romanos lege cautum, ne quis in Vrbe sepeliri posset, præter eos tantū, qui egregia uirtute, rebusq; clarissimè gestis, meriti hoc essent: quod ipsum exemplo Atheniensis populi factū ab illis existimamus, ut qui Solonis leges de Sepulcris magna ex parte sequerentur. Plutarchus autem in Rom. quaestionibus, eis tradit ex Lyparci autoritate concessum in Vrbe sepeliri, qui de hostibus triumphassent: tū Val. & C. Fabritium nominat, qui ob eorum præclara facinora se-

x 3 pulcrum

pulcrum in foro habuerunt. Sed & M. Cicero cùm leges Romanorum exponit, idem asserit, ac Val. quoq; Publicolæ, & C. Fabritio Tubertum adiicit: cuius summa uirtus, ut inquit, hunc honorem promeruit. Nos autem de Tuberto ipso diu quæsiuimus, quando eius nomen Latinis annalibus, atq; historijs minus uideatur cõpertũ. Dionysius uerò Alicarnassæus in Rom. antiquitatibus, P. scribit Posthumii uirum consularem, ac maximè nobilẽ, qui Tubertus fuerit appellatus. Anno, inquit, post exactos reges quinto, quo tẽpore Iscomachus Crotoniates in stadio uictor fuit, creati sunt Romæ Coss. M. Valerius Publicolæ frater, & P. Posthumius, qui Tubertus est cognominatus. Itaq; dubitari amplius nõ potest, Tubertũ ipsum apud M. Ciceronẽ uirum consulare fuisse: quem & Liuius, & alij Posthumũ uocant: referẽtes ab eo prosperè pugnatũ contra Sabinos: ac secundo eius consulatu deuictis Sabinis orationem celebrasse, ob præclara eius gesta, Meneniumq; Agrippam eius collegam triumphasse. Quibus rationibus factum crediderim, ut in ipsa etiam Vrbe sepulcrum meruerit Posthumius Tubertus: sicuti & Val. Publicola, quod ab eodem Dionysio copiose explicatur.

De Rom. familiis Fabiorum atq; Curionum: & qua maximè dignitate in ciuitate præstarent: tum de Lepidis etiã breuiter adnotatum.

CAP. XIII.

Relatum est in ueterum commentarijs de Fabijs atq; Curionibus, quòd ipsa gens Curionum continua quidẽ serie tres optimos oratores habuit, atq; in agendis causis insignes. In Fabiorum uerò familia tres in Senatu fuisse continuos principes, & egregijs facinoribus clarissimos, cuiusmodi censentur, M. Fabius Ambustus, Fabius Rutilianus filius, & Quintus Fabius Gurges nepos. quod

& C.

C. Plin. ad Vesp. Aug. refert. De Lepidis quoq; illud sciendū, quòd in corū genere tres inintermisso ordine obdueto mēbrana oculo geniti tradūtur, ut nō minus naturā quā ingeniorū quēdā uelut insignia in homine existant. Sed hæc in cōmētario de Rom. familijs cōmodè notauimus.

Quantum sit ab amoris contagio abstinendum, ex Crætetis philosophi sententia: ac ibidem Panætii uerba notata ex Anneo Seneca: in quibus par grauitas atq; doctrina existat.

CAP. XIII.

Inter alia multa, quæ Crates Thebanus prudenter ac sapienter de uita disseruit, illud etiam de amoris potestate ab eo relatum traditur: Amorem inquit fame sedari, sin minus tempore. Quòd si duo hæc non suffecerint, ad laqueum esse accedendum. Hæc Crates de amore: ad quæ poëta Ausonius respexit, cum de insania ac dementia amantium loqueretur. Panætius autem philosophus inter Stoicos insignis, peregre (ut constat) uidetur respondisse, cū eiusmodi contagio longè abstinendū moneret: Minime, inquit, cōmittendum est, ut in rem commotam incidamus, utpote alteri emācipatam, uilē sibi. Si enim nos respicit quod amatur, humanitate eius irritamur: sin contēnit, superbia accēdimur. Aequè facilitas erroris, ac difficultas nocet: Facilitate capimur, cum difficultate certamus. Itaq; qui suæ imbecillitatis conscius est, is moneo ut quiescat. Quod et Seneca Anneus ex Panætio retulit, et nos in uita obseruandum ueluti optimam legem, ac sanctiora quædam oracula existimamus.

De studio ueterum in auspicijs: ac deijs auibus, quæ ominosæ, ac inauspicatæ haberentur: quæq; Olcines aut Præpetes dicerentur.

CAP. XV.

Notū ppè omnibus est, quāto opere ueterū sedulitas i futuris uestigandis, atq; prænoscedis elaborauerit: quā-

toq; studio ac diligentia auguria omnia, extispicia, & reliqua diuinandi genera coluerit: ut in uarijs quidem animantibus, eorumq; uoce, incessu, cibis, colore, uolatu, auguria capere consueuerit. Sed hoc loco ea tantum adnotare uisum est, quæ ad alitum auspicia, & omen pertineant: quæq; diræ, & ominosæ aues, quæ rursus felices, & auspiciatæ crederentur. Inter diras igitur & feræles enumerant, Noctuas, Vulpes, Tinnunculos, Miluos: quod ij quidam rapacissimi, & semper famelici sint. Bubonem quoq; inauspicatissimi ominis dixerunt, idq; in publicis maxime auspicijs, ex quo funebrem etiam uocarunt. Hinc illud notum:

Fœdæq; sic uolucris uenturi nuntia luctus

Ignauus Bubo, dirum mortalibus omen.

Quin & in Coruis dirum & ominosum est habitû, sicubi glutunt, & uocem uelut strangulati emittunt. Quanquã de Coruis, & Cornicibus uaria traduntur: si quando ad leuam aut ad partem dextrâ conuolitent. C. uerò Plinius has ipsas aues inauspicatæ garrulitatis appellat. Sed & Gallos probabant in tripudijs maximè solistimis, quod ab ipsis pullarijs indicabatur. Quidam grammatici in hunc propè modum de augurijs scribunt: ea esse in gestu, motu, uolatu, ac uoce, ueluti signa rerum constituta. Oscines autem uocatæ sunt, quæ ore, cantuq; auspicium facerent, ut Coruus, Cornix, Picus. Quæ futura uolatu portenderent, ut Buteones, Sanqualiæ, Aquilæ, & Vultures, si felices fuissent, & prosperæ, appellarunt Præpetes: sin aduersa atq; ominosa prænuntiassent, Inebras dixerunt, quod aliquid fieri inhiherent: ut est autor Sex. Pōpeius: tum Inebras etiam uocarunt, quæ tardare auspicium, atq; morari existimarent.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLI-

NA LIB. XXII.

Copiose expositum de Asaroticis pauimentis, ac litho-
stratis seu Tessellatis: tum de opere Vermiculato: ac de
Cerostratis nonnihil.

CAP. I.

QCCURRENDVM est quorūdam
quæstioni, quæ animos etiam doctiorum
diu anxios atq; incertos habuit, de hoc
picturæ genere, quæ Musiua fere à no-
stris dicatur. Tum de his pauimentis dis-
serendū, quæ Lithostrata ueteres, seu Tessellata uocârunt,
tesserulis uarijs structa, lapidumq; crustis ornata. Scire igi-
tur debemus, ea opera quæ Plinius Musea uocari tradit;
pro ijs accipienda esse, quæ posteriores Musiua, seu Mu-
seacea dixerunt: in quibus uitreis testulis, uarijsq; colorum
picturis, mirifica quædam gratia atq; uenustatis species
exhibetur. Græci hoc opus Asaroton uocarunt: quale in
primis cū ab alijs, tum à Plinio commendatur quod olim
Pergami fuit à Zenodoro constructum, in eo genere peri-
tissimo. Dictum uerò sic existimatur, quoniam cœnæ pur-
gamenta in ipso quoq; pauimento conuerri solent, ueluti
relicta: ut est autor C. Plinius: quæ Analecta Græci appel-
lant. De his Asarotis mentionē fecit Papinius in describen-
da Mallij Vopisci Tiburtina uilla: ubi pauimentum refert
asarotica elegantia, uariaq; structura præstitisse, his uer-
sibus:

Dum uagor aspectu, uisusq; per omnia duco,
Calcabam, nec opinus, opes: nam splendor ab alto
Defluus, et nitidum referentes aëra teste

Monstrauere solum:uarijs ubi picta per artes
Gaudet humus,superantq; nouas Asarota figuras.

Apollinaris item Sidonius lapillos asaroticos nominat, quibus musea ipsa construerentur, quæ uelut crosi annis pumices ad reddendam specus imaginem forent dependenda. Inuentum id Romæ Marci Agrippæ temporibus, quâdo in eius thermis figulinum opus encausto pictum fuit. Neq; dubitauit Plinius, quin uitreas cameras fecisset Agrippa, si id repertum antea fuisset. Notum uerò est omnibus, quòd ipsa musiuua è uitreis tesserulis atq; sectilibus crustis, uario, multipliciq; colore constructa sunt, cuiusmodi adhuc Roma uisuntur locis multis: tum in propylæo basilicæ Petri nobilis illa et fluitans naus, quam Ioannes pictor cognomèto Cimabous, mirifico artificio, atq; diligetia traditur perfecisse. Quidam appellarunt id opus Cymbam asaroticam, ex effigie ipsius picturæ. Neq; idem est Vermiculatum pauimentum, et Asarotum, ut quidam falso existimant: siquidem post Luciliū poëtam Asarota in Vrbe cepta sunt. Vermiculatum opus uocamus, quod etsi crustis uarijs cemento illitis fiat, non tamen uitro constabat. Quæ res à Lucilio designatur, quum dixerit in Satyris:

Lexim bene compositam: ut tesserulas omncis

Arte, pauimento, atq; emblemate uermiculato.

Hoc est, orationem uarijs figuris, atq; coloribus eleganter compositam. C. Plin. in perquirenda antiquitate diligens, Vermiculatum opus idcirco dictum existimat, quòd esset uarie gatis crustis, atq; maculosis ad effigiem uermiculi. Ut minime sit improbanda Nonij sententia, qui pro minuto uermiculatum exponit. Verbo autem, quod est Musiuū, usi sunt apud nos Augustinus, Spartianus, et Trebellius, ut alios omittam. Iulius Firmicus Musiuarios artifices no-

minat

minat in Astronomicis. Sed agamus nunc de Lithostratis: quæ à nostris ferè Tessellata dicuntur, id est, uarijs crustis, ac lapidum segmentis constructa, ceu uisuntur Romæ locis compluribus, ac Florentiæ in æde diui Ioannis, quæ Baptistij nomen retinet: quo loco miram gratiam atq; decorē præfert, pauimentata structura, tesseralis lapidum multicoloribus, interpositis orbibus è lapide Macedonico, uel Porphyretico. Ibidem uisitur totius celi ambitus, atq; signiferi species cum suis imaginibus: adeo ut Sol ipse uelut moderator et auriga in medio existat. Et ea ferè debent admitti in lithostratis (ut à ueteribus præcipitur) quæ apta uarietate, ac multiformi picturæ gratia uenustatem simul et elegantiā referant. Quò minimè mirari oportet, si C. Cæsar in suis expeditiōibus tessellata ac sectilia pauimenta circūtulerit. Sūt in pretio Cerostrata, atq; Xylostrata: illa ex cornibus atq; ebore constant, hæc ex materia censentur, maximeq; ebene, larice, tamarice, olea. De cerostratis Vitruuius, et Plinius meminerunt: proditumq; est ex Vrorū cornibus effici, quæ Romani ad suas delicias transfulerunt, nunc tinctæ, nunc sublita. Nunc quæ Cerostrata picturæ genere dicerentur, ad sellas principū atq; lecticas parantur, quales Aegyptij reges inter cetera ornamenta habuisse traduntur. Xylostrata coloribus uarijs distinguuntur: et multiformi materia constant, præcipueq; ad templorum sacraria et subsellia pertinent, quos appellat Choros: ecce spectantur Venetijs in æde Helenæ, in quibus nobiles Italiæ Vrbes atq; clariores additæ sunt singulis subsellijs, miro picturæ artificio, atq; elegantia singulari.

De pœna Romanorum ciuium per uites: ac Plinii uerba exposita ex historia de Scipione Aphricano: tum de uite Centuriali copiose.

CAP. II.

Verba

Verba sunt C. Plinij, quo loco de arboribus differit: Vitis ipsa et in delictis etiam poenam honorat. Quæ meum aliquando animum suspensum tenuerunt. Haud enim uidebam, quibus poenis homines per uitam afficerentur, quando nihil ad rem illud pertineret, quòd insigne Centurionum id esset, ut quidam parùm doctè exponunt. Sedenim quòd ad poenam uites pertinerent, deductum hoc existimamus ex lege ueteri de supplicijs militum. Nam et Scipio Aphricanus, qui Numantiam obsedit, sicubi extra ordinem milites Romanos deprehendisset, acribus poenis afficere solitus est: ut qui ciues uitibus, alios autem uirgis cædi iuberet. Quocirca Plinius poenæ honorem habitum scribit, quum ciues non uirgis uerberatos, sed uitibus refert. Quam rem Liuius in historia Romani populi notauit, ut ex Flori compendijs colligitur. De uite autem, quam Centuriones præferrent, non poëtæ tantum meminerunt, sed Aurelius Macrobius, Aelius Spartianus, ac Plinius, qui insertas, inquit, castris uites summam rerum, imperiumque continere, Centurionum in manu uitis, et optimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas. De Hadriano item Augusto notatum est, quòd is quidem nulli uitam concessit, nisi robusto, et egregiæ famæ uiro: neque Tribunum, nisi plena barba effecit. Hinc etiam Heliopolitani Iouis oraculum de Cesare Traiano, qui cùm scriptis codicillis Deum consulisset, an Romam peracto bello esset rediturus, (nam contra Parthos mouebat) uitam sibi Centuriale Deum in ædem deferri iussit, diuisamque in partes sudario condi, ac perendie efferrî. Sed et sub uitam præliari dicebantur milites, quum astantibus Centurionibus sudes eiicere cogerentur: quod et Sextus Pompeius annotauit.

De Sortibus Prænestinis, earumq; origine apud Romanos: & quomodo ederentur in templis: ac Liuii Locus expositus.

CAP. III.

Titus Liuius inter cætera prodigia, quæ in historia de gestis Romani populi refert, Sortes inquit extenuatas, sicuti bello Punico, & unâ præterea excidisse ita scriptam, Maiors suum telum concutit. Et nos igitur ad hæc intelligenda commodū fore existimamus, ea de ratione ac origine sortium hoc loco repetere, quibus id totū copiose aperiatur, & Liuij uerba intelligantur. Nā & Præneste olim, et Antij tēpla magno cultu, honoreq; habita sunt, ubi sortes ederentur. Origo autē cōmētitia quidē (ut multi dixerūt) & futilis, sed à ueteribus tradita est in hūc modū: Numerius Suffustius, uir admodū clarus, quū assiduus somnijs, etiamq; minacibus iuberetur certo in loco silicem excidere, perterritus dicitur sic, ut agere id occæperit, ridētibus hoc ciuibus: sed perfractō saxo erupisse sortes, quæ in robore forent insculptæ, priscarū literarum notis. Quin eodē tempore mel ex olca fluxisse dicunt, & aruspicum monitionibus factum, uti ex eadem olea fieret arcula, & in ea reconditas sortes, ad quas præmonente Fortuna Romani Pontifices accedebant, ut pueri manu commistas educere solebant. Ac talis quidem origo Prænestinarum sortium traditur: quæ diuinitas ut uarijs passim exemplis atq; urbibus exculta est, ita Iulij Cæsaris tempore penè abolita: neq; alibi earum cultus seruatus est, quàm Præneste. Quæ ratione dicebat eleganter Carneades, nusquàm se uidisse fortunatiorem Fortunam, quàm Præneste. Hæ uerò sortes Romani populi fata cōtinebant, tesserijs quibusdam ligneis insculptæ. Vnde Liuius extenuatas sortes inter prodigia numerat, quoniam literæ illæ fatales alicubi consumptæ uiderent

uideretur. Imperante autē Augu. Domitiano satis letam, felicemq; sortem Prænestina Fortuna per nouennium dedit: in sequenti anno tristissimā reddidit, neq; sine sanguinis mentione, ut est autor Tranquillus. Neq; me latet, aliū quoq; fuisse morē Romanis Imperatoribus in aucupanda per sortes fortuna, uersibus ad eam rem compositis, uel ex aliquo poemate translatis: ut illud uulgatum de Cesare Hadriano, quum Vergilianas sortes consuleret:

Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra firens: nosco crines, incanaq; menta
Regis Romani: primam qui legibus urbem
Fundabit: Curibus paruis, & paupere terra
Missus in imperium magnum.

De sortitione autem iudicum, & sortilegijs suo loco scripsimus.

Quanta prudentia M. Cato iudicauerit, non esse publicè audiendos in Romana ciuitate tres Atheniensium oratores, id est, Carneadem, Critolaum, et Diogenem: ac de illorum mirabili ingenio & facundia. CAP. IIII.

Quanta prudentia & consilio in moderanda ciuitate, quantaq; doctrina fuerit M. Cato, qui Censorius dicitur, ueterum commentarij explicant. Sed hoc inter cetera eius uiri mirificum uideri debet, ijs præsertim hominibus, qui in obeundis Reip. officijs uersantur, quod ab eo dictum atq; iudicatum est de Atheniensium nobili illa, ac celebri legatione ad Sen. P. Q. R. in qua tres ingenio et eruditione clarissimi extiterunt: hoc est, Carneades Academicus, Critolaus Peripateticus, Diogenes Stoicus. Nā quum hi facundia in primis atq; oratione pollerent, faciliè Romano populo persuasissent quæcunq; peterent. Sed hanc rem cum M. Cato maturè consideraret, ex usu esse Romanæ Reip.

Recip. asseruit, ne tales oratores, tamq; ualida eloquentia præditi, qui possent æqua pariter, atq; iniqua persuadere, audirètur publicè. Quoniã Carneade ipso, ut inquit Plin. argumētante, quid ueri esset, haud facile discerni poterat: quẽ unum traditũ est, quĩ pro iustitia publicè multa eleganter, ac sapienter disseruisset, postridie non minori doctrina atq; copia cõtra iustitiã perorasse. De his autẽ tribus philosophis illud à Latinis criticis obseruatũ est, Eloquentia fuisse Carneadẽ rapida & uiolenta, tereti & eleganti Critolaũ, modesta & sobria Diogenẽ. Quod etiam Macrobius (ut alia complura) è penu Gellianæ eruditio- nis in suas cœnas deprõpsit: homo satis quidẽ eruditus, sed ingenio maximè ingrato, ac propè impudẽti: ut qui tanto æris alieni cumulo nusquam creditoris nomẽ profiteatur.

Quæ differentia tradatur inter Deportatos et Relegatos:
& qui maximè autores deportari homines ac portenta
scribant.

CAP. V.

IN libris Iureconsultorũ scita satis atq; elegãs differẽtia ponitur inter eos qui relegati, et deportati dicũtur. Nã Relegatos fere illos uocari asserunt, qui cùm in exiliũ mitantur, bonis tamen proprijs utũtur. Deportati uerò ea lege atq; conditione uocãtur, ut nihil è suis bonis possideãt: quod à nostris tamen grãmaticis minime obseruatur. Sed enim C. Plinius ac Liuius in aliã magis significationẽ acceperunt, ut qui portenta atq; prodigia deportanda ex urbe asserant, cùm in aliũ locũ transferẽda significet. Cuius modi illud est à C. Plinio relatũ inter mirifica prodigia, de Valeria fœmina, quæ regũ tẽporibus inauspicato quidem exẽplo cum dẽtibus in Vrbe nata est: ob eamq; causam respõsum est Aruspiciũ uaticinijs, exitio futurã ei ciuitati, in quã deferretur. Itaq; Sessapia tũ florētissimã deportata est, neq;

neq; citra illius urbis exitium. Sed & Liuius item deportata nonnunquam monstra in aliam regionem tradit. Posteriores uerò, qui Antoninis & Constantijs Imperatoribus scripserunt, Deportatos in exilium aut in insulas, accipiunt pro ijs, qui descripti ac relegati fuerint. Quod in Lampridio, Volcatio, Ammiano, ac Hieronymo frequens reperitur. Hinc illud in oratione M. Antonini Caesaris, quæ suam clementiâ atq; pietatē in Cassiani defectione Romanis patribus probaret: Nemo, inquit, senatorum puniatur, proscripti bona recipiât, deportati in patriâ redeât. Quin & Antoninus Caracalla relegatis ac deportatis reditum in patriam restituit: ut ab Aelio Spartiano scriptum est.

De Quadragenario numero, & eius potestate in puerperis & infantibus: tum de festo die, quem Græci Tessaracoston appellant.

CAP. VI.

Qui de numeris, eorumq; potestate scribunt, diligenti cura uidentur ea omnia obseruasse, quæ ad quadratos, perfectosq; numeros, et imperfectos pertinent: ut cum Septenariū humane uitæ uehiculum uocet, Quaternariū uim iustitiæ, Denarium & Quinarium connubij. In quibus Academici ipsi maximum studium impenderunt. De numero autem Quadragenario illud hoc loco referendū existimaui, quod ad ipsam partus rationē facit. Nam Tessaracoston tēpus à Græcis autoribus appellatum, ob eam causam celebratur: quòd illis maximè diebus mirifica quædā intelligātur. Itaq; prægnātes etiā scēminæ quadraginta olim dies ante scturā nefas habuerunt ad sacra accedere: ac totidē quoq; diebus post partū grauoiri morbo solēt cōflictari, ut agrē possint sanguinē cōtinere. Sed eodem præterea tēpore infantes morbidi sunt, ac risum continēt, magnoq; uitæ discrimine uiuunt. Quocirca (ut ad Cerellium tradit

tradit Censorinus) cum is dies quadragesimus præterijt, consueverunt ueteres festum agitare, quod Tessaracoston appellarent.

De clementia M. Antonini Imperatoris: & quibus maxime uerbis contra seipsum conspirantibus parcendum monuerit.

CAPVT VII.

Vetus dictum celebratur, Nullum esse certius testimonium probitatis atq; innocentiae, quam ipsam uitæ conscientiam: in qua sapientissimus quisq; uirtutis bonum collocauit: nam & Academici ipsi hoc abundè fatentur. Quod etiam Antonini Augusti uerba (qui Stoicorum disciplinis incubuit) uerissima suffragatione probant. In quibus non modò suam uitæ innocentiam, sed æquissimū ingenium ac maxime probandum asseruit. Nam cum fortè Auidius Cassius, aliq; cōplures cōtra Antoninum Imperatorem cōspirassent, ac detecta coniuratio esset, parendū omnibus censuit Antoninus, nec Auidium quidē imperādi auidissimū iussit occidi, sed passus est, ut à Volcatio traditur. Cumq; tam egregiam singularemq; eius clementiam ac lenitatem plures accusarent, eundemq; (ut sunt uaria hominum ingenia) passim arguerent, quòd tam mitis in suos etiam hostes foret: simulq; adderent, Aliter se res haberet, si Auidius uicisset: grauissimè responsum est ab Imperatore Antonino: Non sic deos colimus, aut uiuimus, ut ille nos uinceret. Tantum adeo antea actæ uitæ conscientia, & innata probitatis testimonium potest, ut nihil insidias hostium metuat, nihil alienas uires reformidet. Idem quoq; Augustus sic in epistola ad uxorem Faustina de se scribit, Horatianam sententiam mutuatus: Quieto animo sis, dii me tuentur, & dijs cordi mea pietas. Quam rem & Volcatius historiae autor ad Imperatorem Diocletianum retulit.

Quàm constanti & alto animo fuerit M. Cato : & eius dictum de se, cum bella inter Cæsarem & Pompeium æstuant.

CAP. VIII.

Memoria dignum est, quantum Catonis uirtus atque constantia ueteres permouerit, præsertimq; philosophos Stoicos: ut eius uiri animū atq; disciplinam cū Socrate, Possidonio, & Chrysippo conferant. Sed inter alia hoc præcipuè admirantur, quòd in ea Romanæ ciuitatis tēpestare, cum ciuilia bella inter Cæsarem & Pompeium streperēt, uarijsq; fortunis Respub. premeretur: cū ipsum de animi statu nihil esse immutatū. Nam cū utrunq; Cato improbaret, atq; exarmare cuperet, utriq; etiam uirtute sua et animo ingēti occurrit. Dixit enim de Cæsare, si uicerit, se moriturū: sin Pompeius, exulaturum: quoniā Pompeius quidem (ut est autor Tacitus) occultior fuit, nō melior. Et hæ sunt illæ uoces (ut Picus noster dicebat) quas familiæ Stoicorum lætis animis agnoscunt: quæ omnibus suffragijs probantur, & in porticu Apathian confirmāt. Sedenim Cato nullis unquam casibus mutatus est, nullis afflictibus concessit, aut calamitati succubuit: sed eundē semper se in tam uaria rerum fortuna præstitit, in prætura, in accusatione, in prouincia, in urbe, exercitu, repulsa, atque interitu: sicuti ab Anneo Seneca relatum est.

De Prosa, & Postuerta Romanis diis: ac ibidē de Anteuorta: & quid inter se differant, quaq; ratione colerentur à Romanis.

CAPVT IX.

Seruatū est ab ijs, qui de ueterū religione scripserūt, Prosam & Postuertam fuisse apud Romanos pro dijs acceptas: atq; illis aras & sacra etiā cōstituta ob ipsas pariendi rationes, atq; discrimina. Nā Prosa numen et potestas ab ijs foeminis maximè colebatur, quæ rectū ac legitimū partū ederēt. Postuerta autē ab ægris, atq; infirmis.

Cuiusm

Cuiusmodi habetur ferè hi partus, cum in ipso nixu nõ ca-
put primum ex aluo, sed ipsi pedes existunt. Proindeq; ab
autoribus Agrippæ appellati sunt. Quam rem C. Plinius
ac Gellius, ut alios mittam, diligenter prosequuntur. Sed
et Postuertam deam atq; Anteuertam in aliâ partem ac-
ceperunt, ut à Vestio Prætextato in cœnis Macrobij re-
latum est. Hac enim ratione illas coluerunt, ac templa di-
carunt, quòd ea omnia intelligi oportere existimarèt, quæ
præterita ac futura essent: ex quo diuinitatis comites aptis-
simas appellarunt, non secus atq; consilium et prouiden-
tiam, quibus humana omnia, et diuina expendi, ac præui-
deri possunt. Quod à nobis alibi cõmodius expositum est.

Quæ sint Samiata ferramenta in Aureliani Aug. episto-
lis: & Samiare arma, ac de Samiis uasis, & Numæ ca-
pedunculis in Romanis sacris.

C A P. X.

QUæ situm nuper ab eruditis, quid essent in Aurelia-
ni Augusti epistola, quam de officio Trib. militum
scribit, Ferramēta Samiata. Sic enim refert de ipsis militi-
bus: Arma omnia tersa sint, ferramēta Samiata, calceamēta
fortia. Quo loco cū doctiores etiā dubitare soleant, eorum
quæstioni occurrēdum à nobis est. Samiata igitur tela pro
his acceperūt ueteres, quæ in spiculū mucronata, atq; acu-
minata forent. Quod et Nonius Marcellus probauit. Sa-
mium enim pro acuto acceptū est, ac Samiare pro acuerē.
Quoniam in Samo (ut est autor Nonius) hoc artis genus
præcipuè claruit: qua uoce et Lucilius poëta est usus in
Satyris. Sed et Samia uasa à multis celebrantur, quibus Ro-
mani pōtiffices pro Numæ Regis instituto in sacris uteren-
tur. Itaq; sic M. Cicero in libris de Repub. Quæ sunt, inq̃t,
imperia pontificū dijs immortalibus grata sine Samiis? Quæ
uasa Capedines etiā, et Capedunculos uocarunt, ut apud

autores frequenter habetur. Vnde & illud Persianum:
*Aurum uasa Numæ, Saturniaq; impulit æra:
 Vestalesq; urnas, & Tuscum fictile mutat.*
 De oratore Isocrate, eiusq; insigni facundia: & quomo-
 do tria in primis notanda præstiterit, ex historia Pau-
 sanias.

CAPVT

XI.

TRIA dicuntur in oratore Isocrate memoratu digna in-
 ter alia accidisse, eumq; in ijs præstandis nõ minore
 iudicio, quàm fortuna ualuisse. Primum, ut uegeto ac soli-
 do corporis robore, modestia singulari, & summa animæ
 libertate præstaret. Nã & ad nonagesimũ octauumq; an-
 num cū peruenisset, nõquam adeo defecisse, aut elanguisse
 scribitur, quin suos quoq; discipulos pro ueteri instituto
 instrueret, atq; edoceret. In altero tam modestus & pro-
 bus, ut ab omni ciuitatis administratione prorsus abstine-
 ret; neq; de rebus item publicis curã ullam suscepit: in quo
 liberum ab omni cupiditate animum, maximeq; syncerum
 probauit. Quam rem (ut alios mittam) & Pausanias hi-
 storie autor in Atticis commemorat. Hic autem Isocrates
 ille est, cuius elegantiã atq; iucunditatẽ M. Cicero apud
 nos in dicendo egregiè expressit, cū uim Demosthenis
 ac Platonis magnitudinem adiecisset.

De eruditione Crispi Passieni, & eius eleganti sententia
 in habendis, probandisq; amicis.

CAP. XII.

LAUDATUM est Passieni ingenium, ac eruditio à multis:
 præcipueq; ab Anneo Seneca, qui locis aliquot asse-
 ruit, nihil se Crispo Passieno subtilius, atq; insignius co-
 gnosse, in distinguendis maximè uitijis atq; curãdis. Sed in-
 ter alia multa dictum eiusdem perelegãs quidem, & egre-
 gium est adnotandum. Nam quum habere amicos uelimus,
 & prudentia pariter, & gratia, liberalitateq; ornatos: ha-
 benda ratio est in utroq; genere. Sic enim Passienus dice-
 bat,

bat, quorundam se malle iudicium, quàm beneficium: & quorundam beneficium, quàm iudicium. Cui sententiæ tantum concedit noster Oricellarius, ut is unus in legendis, colendis, atq; seruandis amicis non minus prudentiam & iudicium, quàm constantiam & probitatem obseruet: ad exemplum (credo) principis Augusti, qui solitus est iudicium in eligendis, constantiam in seruandis adhibere.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLINA LIBER XXIII.

Quòd Octavius Augustus tria potissimum in uotis habuerit: ac de Fortunæ uiribus, honore, & nominibus apud Romanos.

CAP. I.

LIBRVM fecit Plutarchus Chæroneus, de Romanorum Fortuna: in quo accuratè (ut solet) atq; egregiè permulta de illius cultu, potestate, ac templis disseruit. Tum præcipuè illorum exempla refert, qui cum meliorem aliquando fortunam, atque feliciorem habuerint, maximo illam honore ac ueneratione prosecuti sunt: ut Ancus, Camillus, & alij. Quod autem de Octauio Augusto tradit, hoc equidem non putauì alienum aut indignum, ut adnotarem: Octavius, inquit, Cæsaris filius (qui primus Augusti nomen habuit) quum quartum & quinquagesimum annū ageret, precatus à dijs est Scipionis fortitudinem, beneuolentiam Pompeij, Cæsaris fortunam: quam quidem inquit fortunam rerum esse omnium maximarum uictricem. Hæc enim M. Ciceroni, Lepido, Pansæ, Hirtio, atq; Antonio plurimum aliquando indul-

2 3 sit: cumq;

fit: cumq; hos omnes ad summum decus & gloriam extu-
lisset, demum deseruit, atq; uni tantum Cæsari seipsam ser-
uauit: ut apertè cognosci posset, quibus ludis, atq; blandi-
mentis humana omnia uersare & commiscere consueue-
rit. Sed hæc apud auctore copiosè referuntur: cum Roma-
ni ipsi (ut constat) uarijs quidem nominibus illam & co-
lendam, & appellandam duxerint: ut Fortem, Viscatam,
Muliebrem, Reducem, Victricem, Primigeniã, Obsequen-
tem, & Mammosam: de quibus in Epistolicis scripsimus.

De immodico luxu Antonini Heliogabali Imperatoris,
ac de eius culcitris cum leporinis pilis, & perdicum plu-
mis: ibidemq; expositum de accubitis. CAP. II.

DE Vario Antonino Imperatore, qui Heliogabalus di-
ctus est, per multa à Græcis, et Latinis auctoribus scri-
buntur, quo luxu, quibusq; libidinibus, atq; flagitijs Impe-
rium gesserit: ut natura magis prodigium ad omnem uitæ
improbitalè haberi posset, quàm Romæ urbis Imperator.
Is igitur eo studio, atq; ingenio fuit, ut nihil auidius, quàm
de luxu, uarijsq; uoluptatibus cogitaret: sicuti copiose ab
Aelio Lampridio traditum est, ad Constantinum Impera-
torem. Nam ut de prodigiosa illius mollitie breuiter aga-
mus, primus triclinia, lectos, ac porticus omni florum ge-
nere strauit, Lilijs, Violis, Hyacinthis, et Narcissis: ac per
eos ambulauit, neq; in culcitris, seu accubitis (ut appellât)
facile cubuit, nisi quæ leporinū pilum haberet, aut perdi-
cum plumas subalares. Tanta inerat animo eius mollities:
quod idem Lampridius retulit: ut ex his mirandum non
sit, si deinceps urgente fato, & à tali monstro scelerum
pœnas reposcente, in latrina occisus fuerit. Quòd autem
Accubitas diximus, id quidem uerbum ab accubando de-
ductum est, neque in Lampridio tantum legitur, sed apud
ipsos

ipſos etiam Iuriſperitos, qui hac uoce pro culcitris & toralibus utuntur, ut Varro appellat. Hinc & Accubitalia pro ipſis ſtratis, ſeu ſtragulis accepta ſunt, ut in epiſtola Valeriani Imperatoris habetur ad Zoſymionē Syriæ procuratorem. Nam cū Claudio legionis Martiæ præfecto complura forent pro militiæ inſtituto tribuenda, miſit illi Valerianus Imperator accubitalium Cypriorum (ut uocat) paria duo, interulas puras, togam, & laticlauium, ſagochlamydes, & ſubſericam albam.

Quæ diuinationis ſpecies habenda ſit Capnomantia, & Statii poëtæ uerſus allati atq; expoſiti ſuper hac uaticinandi ratione.

CAP. III.

INter alia diuinandi genera, de quibus uteres ſcribunt, illud etiam in antiquorum monumentis notatur, quod Græci Capnomantiam, noſtri per ſumum diuinationem dicunt: cum ipſe uidelicet ſumus uel in orbem uoluitur, uel in obliquum ſeſtitur, aut in rectum protenditur: quocirca meliorem ſibi fortunam quis pollicetur, uel aduerſam præſagit: ut eſt animus mortalium omnium ad futura prænoſcēda magno ambitu intētus. Itaq; Capnomantia Græcè appellata eſt. Et Capnomantes, qui diuinationum eiufmodi forent interpretes. Statius autem Papinius pereleganti carmine id expreſſit in Thebaide, cū de Menecei cæde ageret:

Vincatur pietas (inquit) pone cia altaria uirgo:

Quæramus ſuperos: facit illa: acieq; ſagaci

Sanguineos flammæ apices: genuumq; per auras

Ignem, & clara tamen mediæ ſtigia lucis

Orta docet: tunc in ſpeciem ſerpentis inanem

Ancipiti gyro uolui, frangi q; rubore

Demonstrat dubio, patriasq; illuminat umbras.

In his enim uersibus & per ignem diuinatio, ac per fumum describitur: nam sicubi ex flamma geminus apex extitisset, dissidium indicari existimabant: ut Marcus Cicerō tradit. De Capnite autem uino & gemma commodè diximus, quæ interiectis ueluti spiris fumidum quiddam refert.

Quòd imperante Tiberio uitrum flexile ac ductile redditum sit: & qua pœna tantæ inuentionis auctor damnatus fuerit.

CAP. IIII.

TRADITUM est à C. Plinio inter alia multa, & hoc maximè mirandum, ac memoria dignū de uitro, quemadmodum flexile atq; ductile redditum sit imperante Tiberio Aug. adeo nihil in rerum natura intentatum, aut inexpertum reliquit antiquorum solertia. Quod equidē non alijs uerbis asserendum est, quàm eiusdem auctoris C. Plinij. sic enim quo loco de uitri inuentione, atq; origine scribit: Excogitatum, inquit, est Tiberio principe uitri temperamentum, quo flexibile esset: sed eius officina abolita est, ne aris, argenti, aurī ue metallis pretia detraherentur. Hoc idem & Isidorus recenset: tum adijcit, huic inuentioni Principem Tiberium maximè iratum, sic ut opificem ipsum necandum imperaret, ne aurum uilesceret, ac proluto (ut inquit) haberetur, cæterisq; metallis pretium demeretur. Id autem uerum ne, an falsum existimari debeat, malim hercle pro suo quisque arbitrio iudicet: in tanta præsertim rerum atque ingeniorum uarietate.

Quibus maximè cibis uenenata quædam animantia uiuant: ut Viperæ, Scorpiones, Stellionesq;: ac de Amphibolis etiam, & aliis.

CAP. V.

Relatum

Relatum est cum ab alijs multis, tū ab his autoribus, qui animantium historiam descripserunt, quibus maxime cibis uesci, & quandiu uiuere consueuerint: nos eam partem breuiter nunc exequemur, qua natura ipsius uires, ac maiestas in capiendis cibis probari possit. Sic igitur obseruatum, Anates in Ponto uenenis uiuere: itē capreas, atq; cothurnices aues uenenis pinguescere, animalia (ut inquit Plinius) placidissima. Mures uerò auuiditate maxima salem lambunt, eoq; (ut traditū est) reddūtur pręgnantes: quod ex Aristotele Plinius (ut alia multa) refert. Scorpiones terram ferē exedentes uiuunt. Ascalabotes autem seu Stelliones, & aranei minimo suctu. Hęc enim animantia (ut adnotatum à nobis est) uitreis inclusa poculis, nullo quidem cibo supra semestre spatium uitam protrahunt, et si eorum oculi extumescunt. Sed & lupi cum maiori fame uexantur, terram etiam depascuntur. Serpentes uerò (sicubi adest facultas) cupiditate summa uinum appetunt. Itaq; minime mirandum est, si uiperas à Claudio Galeno scribitur repertas quādoq; in amphoris uinarijs. Quin & pleraq; animantia, quę Gręci Amphiuia uocant, non minus uenenis, quàm alijs cibis uiuunt. Ea M. Cicero uitę ancipitis Latina uoce appellat.

Deos esse accipiendos tam fœminino genere, quàm masculino: ac de Luno etiam deo pro Luna, & quo cultu atq; institutis apud Carras coletetur.

CAP. VI.

Scripseram paulo ante (ut inter amicos fit) epistolam ad Cosmicum, in qua positum hoc fuit: Venerem quidem, ac Cererem inter Romanos deos locauimus. Id autem (ut relatum mihi est) ueluti minus Latinū & imperitè dictum reprehenditur, quòd in genere aberrauerim: nō enim deos asserunt scribi oportere, sed deas. Qua in re miratus

sum quorundam imperitiam, qui dum cæteris se præferunt, & quasi censores publicos in literis cōstituunt, tam impudenter, atq; ineptè decipiuntur. Nam quis est obsecro tam alienus à ueterum lectione, aut ita demum imperitus, qui nesciat, ipsos deos pro fœminis interdum accipi: etiam si ἀποεικῶς pronuntiemus? quod & Macrobius Aurelius, alijq; copiose probant: ut nihil sit istis hominibus impudentius, qui se criticos, atq; Aristarchos in disciplinis nominant. Sanè uerò hoc permulti asserunt, ut Vergilius, Atherianus, Caluus, & Leuinius, ut Aristophanem mittam, qui Venerem Aphroditon appellauit: quorum suffragatio & quidem honestissima nostræ sententiæ abundè patrocinetur. Nam Varro Terentius Palem deum scripsit: sed & Lunum deum pro Luna quidam dixerunt, cuius templum Carris uiseretur, ut ab Aelio Spartiano relatum est, qui Cæs. inquit Antoninū Caracallam templum dei Luni accessisse, quem mirifica ueneratione Carrenus populus coluit: adeo ut mulieres uirili ueste, uiri autē muliebri sacra illi perficerent. quod & Philochorus, & Spartianus tradunt. Qua ratione Græci quoq; & Aegyptij (etsi Lunam fœminino genere habent) deum tamen appellant. Sed nolo esse in re aperta longior, ne uidear magis habuisse rationem alienæ inscitiae, quàm nostræ in studijs diligētiae: cum permulti quidē sint, qui ut maiore audacia, quàm iudicio iudicant: ita inuident potius alienis laboribus, quàm ipsi aliquid in communem usum moliantur.

Iudicium à poëta Marullo factum de Latinis poëtis: & quo uitio notati sunt, aut quo ordine habendi. CAP. VII.

FActum est iudicium nuper à nostro Marullo de poëtis Latinis, egregiè profectò, & prudenter. Nam cum fortè incidisset mentio de ueterū disciplinis, ac de poëtis maxime

maximè Latinis: Poëtice, inquit, apud Romanos plures habuit uersificatores, quàm poëtas: si paulò diligentius id expendatur, quod exigendum sit in illis, qui iure debeant poëtae appellari. In Publio, inquit, Ouidio reprehendi potest lasciuiës, ac nimium sibi indulgens ingenium: quod et Fabius, in omni antiquitate Romanus Aristarchus, asseruit. In Statio durum nimis carmen, et anxium: prætereaq; supra modum tumidum. Silium uerò Italicum, inquit forum redolere: ac uulgarem profluentemq; magis uenâ carminis, quàm elegantem & probam. Flaccum Valerium, & Lucanum concitatos esse, sed audaciores interdum, quàm grauiore. Itaq; legendi quidem sunt omnes, inquit: sed hi maximè probandi pro suo quisq; genere: Tibullus, Horatius, Catullus, & in comœdia Terentius. Vergilium uerò & Lucretium ediscendos asserebat. Quod ipsum, ut posteris etiam probaret, hisce uersiculis expressit:

Amor Tibullo, Mars tibi Maro debet:

Terentio foccus leuis,

Cothurnus olim nemini satis multum,

Horatio Satyra, & Chelys.

Natura magni uersibus Lucretij,

Lepore Musæo illitis.

Epigramma cultum teste Rhallo adhuc nulli.

Docto Catullo syllabæ:

Nos si quis inter cæteros locat uates,

Onerat, quàm honorat uerius.

De Iuliorum, & Antoninorum familiis: & quòd in hominibus improbißimis atq; mōstrosis defecerint. CAP. VIII.

Nec illud omittendum est, quod à probis autoribus notatur de Iuliorum, atq; Antoninorū familijs, quæ ut uiros maximos atq; insignes complureis habuerunt, ita in eiusmodi

eiufmodi hominibus deficerunt, qui ob nimia scelera atq; flagitia impuriſſimi habiti ſunt. Nam Iuliorum quidem ultimus fuit Domitius Nero, quo nullum unquam animal crudelius, ſæuius, immanius fuit. Vnde notum illud: Progenies Cæſarum in Nerone deſecit. In Antoninis Aug. Varius Heliogabalus, cuius flagitia & infanæ libidines prodigium fuiſſe, non hominem aſſerunt.

Vinum eſſe remedio contra Aconitum: ac deſenſus à calumnia quorundam Macrobius, qui Cicutam pro aconito audacius quàm uerius in eius Saturnalibus reponunt.

CAP. IX.

PAulò improbius, atq; etiam indoctius quidam fecerūt, qui apud autorem Macrobiū cicutam pro aconito reponunt, quo loco de uiribus ac poteſtate uini diſputat: aſſerentes ea in re uel ipſum Macrobiū erraſſe, uel Cicutā, ſeu Conion, pro Aconito legendum: quoniam uinum (ut aiunt) contra eius uenenum præcipuum remedium creditur: quod Alexander medicus, Plutarchusq; & alij complures teſtantur. Ego autē non puto ſtatim concedendum, ut quod in omnibus ſit exemplaribus deſcriptum, tam audacter id contra publicam fidem immutetur. In quo etiam doctiores maximo damno incurrunt, quòd eorum plerūq; iudiciū probari ſoleat, proq; ratione haberi. In hoc autem non modò poteſt à Criticorum calumnia deſendi Macrobius, quòd Aconito ſcripſerit uinum mederi, ſed egregiè cōmendari. Nā quis eſt tā alienus à lectionibus ueterū medicorum, tamq; abſurdo ingenio, quin apud Corn. ſaltem Celſum, & Plinium legerit, uinum maximas uires habere contra aconitum? ut Galenus, & alij plures omittantur. Plinius certè ad Imp. Veſpaſianum, de poteſtate ac uiribus uini, ſic diſſerit: Merum quidem remedium eſt cōtra cicutam,

cicutam, coriandrum, aconita, uiscum, meconium, argētum uiuum, apes, uespas, crabrones, phalangia, serpentum scorpionumq; ictus: contraq; omnia quæ refrigerando nocent. Itaq; ignoscent nobis hac in re præceptores nostri, si ab illis liberè dissentimus: quando nihil etiam magis debet incumbere agenti rem posteritatis, quàm præsidium inueniendæ ueritatis.

Quàm iniquo animo Porphyrius philosophus Christi religionem sit insectatus: ac eiusdem falsum atq; improbum uaticinium appositum: in quo Christianos ipsos per CCC. L. annos duraturos scripserit. CAP. X.

Scriptū apud complures autores, quàm in senso & acris animo Porphyrius philosophus Christianā religionem sit insectatus: quibusq; uoluminibus eam lacerauit, atq; uexauit: sed eiusdem uaticinium, quod ab eo de illa factū est, ponendum existimaui, ut iudicari facilius possit, quàm uanum hoc, quàm audax & ridiculū fuerit: præsertim in eo homine, qui & ingenio, & multiplici disciplinarum cognitione præstiterit. Cū igitur uideret Christianum nomen magis in dies pollere, atq; illustrius fieri, non conuicijs tantū in Christianos seuiendū putauit, sed & Petrum apostolū magicæ disciplinæ insimulans, edoctū illū asseruit à Christo: ut in ea (sicut impudentissimè uocat) deceptiōe, quasi princeps, ac signifer foret. Tū nō amplius eam duraturā scripsit, quàm per CCC. & L. annos. Quod ipsum quàm iniquo animo atq; perturbato dictū fuerit, referendū nō est. Augustinus certè & inscitia & iniquitatis Porphyrium accusat, qui tam audaci illecebra, uanissimoq; conimento crediderit multorum animos decipere, atq; ab ipsa ueritate depellere: quod & Petrarcha scribit, eo maxime opere, cui de religiosorum otio titulū fecit. Is autem
Porphy

Porphyrius Tyrius fuit, præceptoremq; audiuit Plotinū: de cuius uita & moribus multa retulit, eiusq; opera correxit, & in nouenarios digessit. Neq; defuerunt, qui Porphyrianis iurgijs, atq; insectationibus in Christianos ferulam referrent. Siquidem ab Eusebio, Apollinare Laodiceo, & Methodio copiose responsum est. Ex his Apollinaris x x x. libros cōtra Porphyrium exarauit, Methodius autem usq; ad decem millia uersuum, quod in Epistolicis diligenter differuimus.

De Val. Homulli ingenio, & eiusdem dictis contra M.

Antoninum Imperatorem, eiusq; constantiam. CAP. XI.

Notatum est à ueteribus, quàm elegās & urbanus fuerit Val. Homullus, quibusq; dictis, atq; leporibus sit usus, ut nec Romanis etiam principibus parceret: cuiusmodi illud quàm lepidissimum traditur in M. Antoninū Aug. Nam cum fortè Imperator eiusdem Homulli domum uisitet, columnasq; ibidem è Porphyretico lapide insigneis, atq; egregias miraretur: rogauit Homullum, unde eas habuisset: tum ille, Imperator, inquit, cum in alienā domum ueneris, & mutus, & surdus esto. Idem quoq; pari licetia cum Lucillam Antonini matrē (qui Pio Imperatori successit) uenerantem Apollinis simulacrū uidisset, in aurem Augusti insusurrans, Et illa, inquit, nūc rogat pro tuo obitu, ut filius imperet. Quæ tamē ipsum Imperatorem nihil omnino mouerunt, sicuti à Iulio Capitolino memoratur. Tanta erat Marci probitas, & insignis modestia, ut non modò urbanè dicta, sed importunam præterea dicacitatem æquissimo animo tulcrit.

De disciplina Arabum in Astronomicis: & quòd ipsa hominum ætas certis temporibus ad planetas referatur.

CAP. XII.

Perele

Perelegāter multa ac eruditè scripta sunt in Arabum commentarijs: tū ea maximè, quæ ad cæli siderumq; potestatem, ac disciplinas pertinent. Neq; uidetur apud alios quidem populos fuisse studiū acrius, aut maior solertia in astronomicis speculandis: etsi magna ex parte Græcorum quoq; ingenia imitati sunt. Illud autem mirificum existimo, ac memoria dignum, in quo Mathematici ipsi, et Chaldæi uniuersam hominum ætatem ad planetas referūt: ut quæcunq; in uita aguntur, ea quidem statis, certisq; temporibus planetæ ipsi propemodū efficiant. Luna (inquiūt) ab ipso natali usq; ad quintum ætatis annum moderatur, atq; disponit: sequens Mercurius per decennium: Venus per annos octo: Sol undeuiginti: Mars x v. Iupiter x i i. Saturnus reliquum uitæ tempus. Ita enim digesta atq; diuisa uitæ mortalium tempora traduntur, ut nuper cum Iano Theolopho astronomiæ peritissimo disseruimus. Neq; illud ignoramus, aliam fieri diuisionē ab alijs autoribus de hominum ætate. Nostri enim Lunæ infantiam, pueritiam Stilboni, seu Mercurio, adolescentiam Veneri, iuuentam Soli, uirilitatem Marti, senectutem Ioui, senium Saturno adscripserūt: adeo ut singulis sua quoq; officia & affectus tribuant.

Expositum diligenter quid Hostorium sit, quid Rutrum, & Rutellum, ex Lucilii carmine, ac de imaginibus etiam cum Rutro.

CAP. XIII.

Scripsit ætate nostra Iouianus Pontanus inter alia suæ diligentiae monumenta, de Aspiratione libros, in quibus studiosè cōplura & accuratè obseruauit: secutus ueterum grammaticorum exemplum, qui & in minimis etiam per scrutandis maxima solertia incubuerunt: ut Fabius, Varro, Martianus, Nigidius, et Messala, qui de littera s, librū composuit.

posuit. Quo autem loco à Pōtano traditur Hostilios lares, Hostias, & Hostire cum aspiratione scribenda esse: Hostorium quoq; inquit, ab hostiando, id est, æquādo dictum est: nam sic uocamus, inquit, lignum æquatorium, ac tere-
tem bacillum, quo in dimetiendo tritico modij æquantur. Quibus apparet Hostorium pro Rutro illo, ac bacillo ac-
cipiendum, quo in mensuris frumenti cumuli ex æquātur. Tametsi haud satis memini an apud ueterum quenquam de Hostorio legerim. Lucilius autem poëta Rutellum uo-
cat in Satyris eiusmodi instrumentum, ut ex eius carmi-
ne colligitur:

Frumentarius est, modium hic secum atq; rutellum

Vnà affert. Quod & Nonius ponit. Rutrum uerò ab eruendo dictum est, non à radendo, ut quidam uolunt. In Capitolio præterea effigies fuit Ephebi rutrum tenen-
tis, arenamq; eruentis, causa exercitationis, pro more Græ-
corum: quod signū ex Bithynia Romam deportauit Pom-
peius Bithynicus, sicuti ex Festi Collectaneis ab Hermo-
lao etiam notatum est. Nam & Var. Terentius inter rusti-
ca instrumenta Rutrum enumerat, in libris de origine uer-
borum ad M. Ciceronem: ut aratrum, sarculum, rastrum,
& alia generis eiusdem. Neq; omittendum est, quod ab
Eusebio refertur, Remum fuisse à Fabio Romuli duce oc-
cisum rutro pastoralis. Sed & Rutabulum hinc dictum, quo
ad excoquendos panes rustici ferè uterentur in proruēdo
igne: proptereaq; poëta ueteres allegoricōs hoc uerbum
pro uirili membro acceperunt. Ut poëta Næuius, qui re-
tritum rutabulum lepidissimo uersu uocauit:

Senile tractet retritum rutabulum.

Vnum esse hominem inter omnia animantia, qui calidis
in potu utatur, & ad uenerem pro libidine quocunq;
anui tempore accedat.

CAP. XIII.

Rela

Relatum est ab ijs, qui scribunt historiam de animalibus, unum esse hominem in omni animantium genere, qui calidis in potu utatur. Nam cetera quidem animantia in totum abstinent. Sicuti etiam de Venere illud seruatum à philosophis, Homines ipsos quocunq; anni tempore pro libidine ad Venerem accedere, & in coitu esse: cum alia ferè animantia custodiant suum tempus, & proprios coitus certis temporibus habeant, quos uocant statos. Sed hæc an uera sint, haud equidem prorsus asseruerim in tanta naturæ uarietate, tametsi optimis autoribus comprobantur.

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER

XXIIII.

Quantum Aristoteles Platoni magistro concesserit, ac uersus in ara ab eo positi: & quod Magi etiam Platoni immolarunt, propter absolutum nouies nonenarium numerum.

CAP. I.

RECEPTVM uulgò est, Platonē Academiae principē fuisse à discipulo Aristotele in tradendis disciplinis neglectū, aut saltem minus cōmendatum: cum & ab eo liberè dissentiat, ac ignorantiæ alicubi (ut quidam opinantur) arguat. Quod ego aliter accipiendum existimo, sicuti Macrobius, & alij ueteres exponunt. Neq; enim uiginti annos dūtaxat in Academia Platonē audiuit: sed eidē tātū tribuit, atq; cōcessit, ut eius quoq; nomini arā in templo cōstruxerit, statuamq; consecrarit, in qua descriptum esset: hunc esse illum, quem probi omnes meritò debeant & imitari, & commēdare. Quod & nos in Parthe-

z

nicis

nicis nostris attigimus his uersibus:

Hæc ill' est ara floribus redimita suaucolentibus,
 Quam gratus benemerenti statuit discipulus seni,
 Tituloq; hoc testatus animum suum atq; officium,
 Platonem probandum probè à probis: ab alijs nefas.
 Sic ille princeps & autor egregius sapientiæ,
 Tam diuturnæ disciplinæ, & sacri muneris tulit
 Dignum pro meritis tantis ab alumno suo præmium.

Idem præterea Aristoteles Platonis nomē sanctū, atq; diuinū uocitabat: egregiāq; orationē de Platonis laude cōposuit, ut ab Olympiodoro proditum est. Mitto autē nunc illud, quod Anneus Seneca de Magis Persarū tradit, quòd hi quidem Platoni defuncto immolarunt, quoniā suo natali deceßisset, annumq; unū supra octogesimum absoluißet, sine ulla prorsus additione, uel deductione. Afferunt enim inter alia suæ disciplinæ dogmata, eum esse omnium perfectissimū numerū, quē nouies nouenum multiplicāt, qua ætate Platonis philosophi fuisse interitū cōstat. Hinc Labeo Romanus theologus eundem Platonem inter semideos, ut Herculem, ac Romulum, referendum putauit.

De cultu quorundam animantium à uariis populis: & de Syria dea, eiusq; effigie relatum.

CAP. II.

IN commentarijs eorum, qui de animantibus scripserunt, notatū est, pleraq; animantia propter mirificum sui genium, atq; officia in uita mortalium, à proprijs uiribus & populis coli, & ueluti certa numina consecrari: ut columnas à Syrijs, ciconias à Theßalis, apud quos capitale habitum est, ciconiam occidisse: anseres à Romanis, quibus ob Capitolium seruatum publicè à Censoribus alimenta præbebantur. Quin & Syrii ijdem magna religione diu seruauerunt, ut abstinerent à piscibus: quod cum alij plures

plures scripserunt, tum Porphyrius philosophus ad Imperatorem Constantinum in libris, de abstinendo ab animantibus. Quæ in re Menædri poetæ uersiculos affert, qui huic sententiæ suffragantur. Abstinent autem ea potissimum ratione, quod Facelitis Veneris filia in piscis formam commutata est, quam Syrii pro dea coluerunt. Huic argenteos pisces, ut à Basso relatum est, in templis consecrare consueuerunt. Non me præterit hoc loco, quæ tradantur de Syria Derecto, seu Atargate. Cuius templum insigne fuit iuxta Ascalonem, in quo imago eius muliebri facie, reliquum corpus figura piscis haberetur. Porphyrius autem sic in libro de sacrificijs: Rhadamanthus, inquit, ac deinceps Socrates, per animalia iurare soliti sunt. Græci quoque; imagini Iouis arietis cornua adiecerunt, & Dionysio tauri. Sed & Panis effigiem ex capella & homine composuerunt: Iouem quoque ipsum in aquilam, taurum, & cygnum aliquando se transformasse aiunt. De Aegyptijs omittendum non est, quorum prodigiosa superstitio multiplices, uariasque animantium formas pro dijs maximo cultu habuit: ut feles, crocodilos, ichneumones, ibes, uultures, & alia eiusmodi. De quibus cum alij plures, tum Diodorus, Herodotus, Strabo, & Appion in Aegyptiacis commentarijs copulata explicarunt.

Mercurij Aegyptij uerba relata de natura ac de maiestate Dei: deque spiritu & Mundi materia, ac de homine.

CAP. III.

Quantum præstiterit Aegyptius Mercurius in peruestigandis atque intelligendis rebus diuinis, Græci autores, & Latini copiose asserunt: qui hunc ipsum uelut disciplinarum omnium principem, atque conditorem existimant: adeo ut ab hoc uno credatur scientia illa rerum diuinarum, atque humanarum diligenter fuisse meditata,

optimè percepta, egregieq; explicata. Quod ipsum cum
 locis multis probauit, tum in ea disputatione, in qua de
 ipso Deo, deq; Spiritu, & Mundi materia eleganter &
 doctè disseruit. Sed hanc rem libitum est illius uerbis ad=
 notare. Fuit Deus & Hyle, inquit, quam & Mundum
 dicimus: mundo autem Spiritus aderat: sed non tamen
 ut ipsi Deo, neque Deus sunt hæc, de quibus mundus
 est. Idcirco neque erant, quum nondum nata erant: unde
 nascendi potestatem habuerunt. Non enim ea sola non
 nata dici debent, quæ necdum nata sunt: sed ea quæ ca=
 rent fecunditate generandi: ita ut ex his nihil nasci po=
 test. Quæcunque igitur sunt, quibus inest generandi na=
 tura, generabilia sunt, de quibus nasci potest, tametsi
 ex se nata sint. Neque enim dubitatur ex his, quæ ex se
 nata sunt, facile nasci posse, de quibus cuncta nascuntur.
 Deus ergo sempiternus, quocirca nec nasci potest, nec
 potuit: hic est, hic semper fuit, hic semper erit. Hæc ita=
 que est, quæ ex se tota est natura Dei. Hyle autem, uel
 Mundi natura, & Spiritus quamuis nata uideantur, à
 principio ex se nascendi procreandi quæ uim possident,
 atque naturam fecunditatis. Etenim initium in qualitate
 naturæ est, quæ conceptus, & partus in se possidet uim
 atque materiam. Hæc sine alieno conceptu est sola ge=
 nerabilis. Quæ autem uim solam concipiendi habeant,
 ex alterius connexionione naturæ ita discernenda sunt: ut
 hic locus mundi, cum his quæ in se sunt, uideatur esse
 non natus: qui utique in se uim totius naturæ habet: lo=
 cum dico in quo sunt omnia. Neque enim hæc omnia esse
 potuissent, si locus deesset, qui omnia sustinere, & ca=
 pere potuisset. Omnibus nanque rebus, quæ fuerunt, præ=
 cauendum est de loco: nec qualitates, nec quantitates, nec
 posses

possessiones, nec affectus dignosci potuissent earum rerum, quæ nusquam sunt. Sic ergo & Mundus, quamuis natus non sit, in se tamen omnium naturam habet: utpote qui omnibus his ad concipiendum sinus præstat fecundissimos. Quocirca totum hoc est qualitatis, materiæque creabilis, quamuis creata non est. Sicut enim in ipsa natura materiæ qualitas fecunda est, sic & malignitatis eadem est æquæ fecunda. Neque ego ô Asclepi, & Hammon, illud assero, quod à multis dici solet: non poterat Deus incidere atque auertere à rerum natura malitiam. Quibus respondendum nihil omnino est: quæ tamen causa fuerit, hoc prosequar, & in eo rationem reddam, quod acceperam. Dicunt ipsi omnifariam Deum liberasse mundum à malitia: nam ita in mundo est, quasi membrum ipsius uideatur esse. His enim rebus, quibus cæteris antestamus animalibus, soli possumus malitiæ fraudes, ac dolos uitare: ea enim qui antequam sit illis implicatus, ex aspectu uitarit: is homo est diuina intelligentia, prudentiaque munitus. Fundamentum uerò disciplinæ est, quod in summa bonitate consistit. Spiritu autem ministrantur omnia, atque uegetantur in mundo: & quasi organum uel machina summæ Dei uoluntati subiectus est. Itaque hætenus intelligatur à nobis, mente sola intelligibilis: summus qui dicitur Deus: Rector, gubernatorque sensibilis Dei, eius qui in se complectitur omnem locum, omnem rerum substantiam, totamque gignentium, creantiumque materiam, & omne quicquid est, quantumcunque est. Spiritu uerò agitur seu gubernatur omnis in mundo species: unaquæque secundum naturam suam à Deo distributam sibi. Hyle autem, seu Mundus omnium est receptaculum, omniumque agitatio, atque frequen-

quentatio: quorum Deus gubernator, dispensans omnibus rebus humanis, quantum unicuique necessarium est. Spiritus uerò implet omnia, cuiuscunque naturæ qualitas est. Mundi enim rotunditas caua est in sphaeræ modum: ipsa sibi qualitatis insitæ uel formæ suæ causa inuisibilis tota: ut ex his constat, quæ ex orbe uarijs locis prominēt. Quod ab ipsis etiam Pythagoricis assertum est. Probat enim Mercurius ab ipso mundo corpora nutriri, à spiritu animas, à sensibus mentes: neque tamen omnes, sed eorum duntaxat, qui tantum beneficium capere possunt. Quod ipsum Timæus Locrensis, et alij quidam Academici opinantur, qui de Dijs atque animis magna ex parte cum Mercurio sentiunt. Platon autem et Pythagoras pleraque (ut est autor Iamblichus) è columnis Mercurij acceperunt, quæ doctrinis uarijs, atque reconditis fuerunt refertæ. Sed hæc multò copiosius prosequimur in nostris Theorematis.

Poëtæ Lucretii obitum eodem die contigisse, quo Publius Vergilius uirilem togam induit, Licinio & Pompeio Consulibus: ac de natali Poëtæ Vergilii.

CAP. IIIII.

Qui studium, ac diligentiam collocarunt in obseruanda, atque describenda uita, et moribus ueterum, de poëta Lucretio, et Pub. Vergilio id referunt, dignum sane adnotatione: quod eodem die Vergilius uirilem togam induit, quo Lucretij obitus contigit. Qua in re naturæ benignitas atque propensio uisa est Romanæ eruditionis patrociniū suscepisse: ne decissent in re Latina, qui Græcorum ingenijs atque disciplinis non minores haberentur. Natus autem traditur Vergilius Octobris Idibus, Cn. Pomp. et M. Licinio Crasso primū Coss. Togam uerò sumpsisse in adolescentia iisdem Coss. quibus natalē habuerat: etsi

etsi quidam existimant eodem anno Lucretium perisse, quo Vergilius natalem habuerit. Idus uerò illas præcipuè seruauit, ac maxima religione coluit Silius Italicus. Valerius quoq; Martialis in hunc modum:

Maie Mercurium creastis Idus,

Augustis redit Idibus Diana,

Octobres Maro consecrauit Idus,

Qui magni celebras Maronis Idus.

Sed hæc rem & in poëtis nostris retulimus, qui paulò post in communem usum atq; publicam utilitatem edentur: ne instituto operi uideamur deesse, iuuandi atq; instruendi bonorum ingenia.

Quàm seuerè factum sit à Romanis cōtra insolentiam: & de conuiciis atq; cōtumeliis, quæ publice in triumphantes à seruulis dicerentur.

G. A. P. V.

Vulgatum est, quanta diligentia ac studio Sen. Popu. Q. Roma. contra hominum insolentiam, atq; factum ierit: quibusq; legibus ac decretis insolentis animi improbitatem represserit. Sed inter alia complura illud obseruandum existimo de his, qui iure uictoriæ cæsisq; hostibus triumphare soliti sunt. Nam triumphantibus quidem pro instituto maiorum conuiuium dapsile, atque magnificentissimum parabatur: idq; in Capitolio celebrari mos fuit. Ac ne fortè animus eorum nimium efferreretur, aut immodestius in maiore fortuna insoleceret, propè a-sidebat seruulus, qui subinde in conuiuio diceret: Magis seruo tuo pareo, quàm tibi: quo uelut probro admonitus, seipsum, atq; hominum conditionē æquo animo æstimaret. Mitto nunc quæ Planipedes, ceteriq; Mimorū scriptores liberè atq; mordaciter in eum dictitabāt. Notū & illud de triumphantibus,

quòd annulo etiam ferreo uti consueuerunt. Quod & C. Plinius testatur, qui C. Marium scribit cum ferreo annulo triumphasse de rege Iugurtha.

De animantibus, arboribus, ac lapidibus, quæ naturali consensu cum Solis & Lunæ uiribus cōsentiant.

CAP. VI.

Disputatum sæpius est, ac diligenter probatum à philosophis, inesse rebus superioribus uim insitam, atq; ingenitam, quæ magna ex parte cum inferioribus conueniat: quocirca Sympathiam quandam, & quasi concentum inter hæc elementa statuerunt: unde animantium motus, atq; taciti consensus congruere cum diuinis corporibus uideantur. Quæ in re Academici in primis complura tulerunt: arboresq; & lapides etiam sentire has uires, eorumq; affectibus moueri, atq; affici asserūt. Quo nomine adscribuntur hæc inferiora suis numinibus. Inter animantia, quæ dicata Apollini traduntur, Aries, Crocodilus, Cantharus, Astur, Leo, & Gallus à Cheremone Stoico, & Porphyrio referuntur. Insitum Gallis est (inquit Proclus) numen Apollinis aduocare, & uelut proprijs canticis exurgenti applaudere. Pythagoras autem cauendum monuit, ne quis gallum mactaret, quoniam Soli & Lunæ dicatus foret. Inter arbores de Lauro, Palma, & Loto scribitur, quòd ad Solis potestatem maximè accedant. Lotos enim ante emersum Solis folia sua implicat & contrahit: eo autem existente, sensim reuoluit, atq; explicat. Heliotropium præterea, & Selinotropium herbas enumerant, quæ Solis uires ac Lunæ, consensu mirifico subsequantur, unde inditum illis est nomen. De lapidibus multa ab Aegyptijs, & Magis traduntur: ut de Helinite, Selinite, Asterite, Vranothalmo, & alijs pluribus, quæ uel siderum imaginem præf

præferunt, uel potestatem eorum affectus sentiunt. Quod ipsum & Proclus in commentario de Magica existimauit: qui & Dæmones inquit solares aliquando fuisse cum leonis facie: quibus quum galli obijcerentur, confestim euas-
nuisse. De quo in Epistolicis nostris copiosè disseruimus.

Versiculi aliquot in Vergiliano poemate emēdati: ac de dactylicis & spondaicis numeris nonnihil. CAP. VII.

PAULò ante rogatus sum per epistolam ab amicis, ut aliquid pro Vergiliana emēdatione in communem usum conferrem. Quod à nobis factum satis accuratè pro studio ac diligentia nostra in bonis disciplinis. Inter alia uerò quæ notauimus, monui deprauatum esse carmen illud in Georgicis, quo curationes atq; remedia pecudum morbis describit:

Et spumas miscent argenti, ac sulphura uiua:

Ideasq; pices, & pingues unguine ceras.

Sed legendum est, Viuaq; sulphura: ita enim uetustiora exemplaria retinent: & Honoratus Seruius, ac Macrobius agnoscunt. Illud etiam in sexto Aeneidos libro ita scribere oportet:

—Quin protinus omnia

Perlegerēt oculis: ni iam præmissus Achates Afforet. Quæ nostri Grammatici ferè omiserunt, ut pridem scripsimus ad Aldum Romanum, qui de omni antiquitate, bonisq; literis optimè meritus est. In his Dactylicos uersus accipere debemus, quoniam in ultima sede dactylum habent: ut Spondaicos illos, qui spondeum in quinta. Etsi uocantur præterea spondaici uersus, qui omnibus spondens constant: ut ille poëta Ennii:

Ciues Romani tunc facti sunt Campani.

De quo Grammatici multa, & Censorinus in Natalitio ad

Cerellium scribit. In ijs autem quos posuimus uersibus, secutus est Homerum Vergilius: pariq; licentia, & acephalos, & longiusculos delicijsq; profluentes imitatus est. Quod Eustathius in Macrobianis cœnis copiose differruit.

Qua ratione intelligatur Ver sacrum fieri: ac uerba Plinii exposita, de populis Sabinis ex historia Sisennæ.

CAP. VIII.

Pientes populi (ut à Plinio scribitur) originē à Sabinis acceperunt uoto Vere sacro. Quia in re secutus uidetur Sisennæ historiam, qui de Sabinis agens, eos refert uouisse uer sacrum se facturos, si melioribus locis constitissent. Quam rem Nonius Marcel. apud ipsum Sisennam obseruauit: ut in libro habetur de ijs, quæ à doctis quærentur. Quo loco, Ver sacrum pro religioso, inquit, à Sisenna acceptum est, cum alij pro uitali, atq; execrando intellexerint. Relatum de Lacedæmonijs est, quòd ij quidem uer sacrum destinauerunt, quo tempore Urbem Heracleam condiderunt. Sex. autem Pompeius ob eam rationē dictum existimauit, quòd in magnis periculis uouendi mos fuit, se cuncta animalia immolaturos, quæ Vere proximo nascerentur. Quæ res (inquit) cum paulò crudelior atq; atrocior uideretur, pueros, puellasq; innocentes interimere, in adultam ætatem perductos uelabant, atq; extra fines exigebant. Hinc appellati sunt Sacrani ex oppido Reate orti, quòd in sacro Vere nati haberentur. De his sacris & in commentarijs Græcorum mentio habetur, qui maiore diligentia atq; studio Romanos ritus ac institutiones perquirunt.

Plauti uerba exposita in prologo Pœnuli: quo loco Aristarchi Achillem nominat, contra imperitorum sententiam.

CAP. IX.

In

IN comœdia M. Plauti, quæ Pœnulus inscribitur, sic à prologi persona refertur:

Achillem Aristarchi mihi commentari lubet.

Inde mihi principium capiam ex ea tragœdia.

In quibus exponendis, nostri Grammatici coniecturis tantum nituntur: neq; afferunt aliquid de Achille Aristarchi dignum Plauti eruditione, quo sententiam satis explicare uideantur. Ego uerò pro Enniana fabula intelligendum existimo, cuius hæc ipsa inscriptio foret: quoniam Q. Ennius Tragœdias aliquot composuit, quales à priscis citantur Stratocles, Medea, Alcinous, & Achilles Aristarchi. Quod abundè probatur, cum ex antiquis autoribus, tum ex Collectaneis Sexti Pompeij, in quibus ad hunc modum legitur: Prolato ære astitit, poëta Ennius quum dixerit in Achille Aristarchi, significat clypeo ante se protento. Quod ipsum in uulgatioribus istis exemplaribus neutiquam comperies. Voluit autem Plautus argumentum fabulæ ex Ennij tragœdia transferre in Pœnuli prologum. Qua in re complures uariè disserunt, sed nullis (quod sciam) probis ac receptis autoribus.

Perlepada historia de Phryne meretrice, & Praxitele: & quo commento usa sit in explorandis Praxitelis operibus, quæ absolutiora forent.

CAP. X.

Satis lepida, & perurbana historia refertur de Phryne meretricula, quo commento atque arte usa sit in explorandis, cognoscendisque Praxitelis operibus, quæ ab autore ipso haberentur in summo pretio. Nam quum Praxiteles illius formam incredibili amore deperiret, eiq; polliceretur se concessurum, quod illi opus pulcherrimum uideretur: sed ea conditione, ut nihil dicente illo, quodcumq; uellet pro suo iudicio eligeret: Phryne puerum instruit,

struit, qui opportunè accurrens, nuntiat officinam ipsam Praxitelis magno incendio correptam, ac iam pleraq; opera flammis absumpta. Ad hæc Praxiteles extemplo ad officinam se proripiens, Et simul actum est, inquit, de meis omnibus laboribus, si Satyrus, & Cupido concremati sunt. Tum Phryne: Mane, inquit, & bono animo sis. Nihil tibi ignis obfuit. Quo dolo uictus Praxiteles, quæ forent operum absolutissima professus est. Phryne autem Cupidinè delegit. De quo cum à poetis Græcis plurima afferuntur, tum à Pausania in Atticis. Neq; illud omiserim, factam fuisse à Praxitele imaginem meretricis lætantis, quã putarunt nonnulli Phrynem esse, quod in ea deprehenderent amorem artificis, & mercedem in uultu meretricis. Quæ res cum ab alijs, tum à Plinio refertur.

De doctrina Ioannis Scoti: & quàm sæuissima cæde ab ingratisimis discipulis interemptus fuerit. CAP. XI.

NOtū est serè omnibus, quàm egregia eruditione, clarissimoq; ingenio præstiterit Ioānes Scotus in rebus diuinis: ut qui omnē Christianæ theologiæ disciplinā maximo studio coluerit. Quæ in re illud mihi uisum est adnotatione dignū, quod in Gallorū annalibus legitur de sæuitia discipulorū in eū ipsum, atq; incredibili immanitate. Is enim Scotus, quum fortè in Britānia Christianæ religioni se dicasset, atq; discipulos aliquot (ut fit) erudiret: factum est ut illi cōtra præceptorē conspirarēt, graphijsq; assumptis, illū sæuissimè interimerēt. Quo scelere nihil atrocius, aut flagitiosius dici potest. Idem Ioannes Græcas literas calluit, quæ illis tēporibus magna ex parte amissæ fuerāt. Hinc Francorum rex Carolus (qui Caluus est appellatus) quū Christianæ theologiæ studio teneretur, Ioanni Scoto mandauit, ut Dionysij Arcopagite libros, qui de sacra

Hierarc

Hierarchia scribuntur, Latinitate donaret. Quod ipsum pro officio suo erga regem accuratè absoluit, etsi maiorem diligentiam, quàm elegantiam tali opere indicauit.

Verba ex epistola Octauii Augusti relata, de luxu & mollitie Mecœnatis: & quàm impudenter, atq; in scitis-
simè ab imperitis deprauata sint.

CAP. XII.

Celebrantur epistolæ aliquot diui Augusti ad C. Mecœnatem, in quibus uiri mollitiem atq; fluentes delicias pereleganter & uenustè irrisit: sicuti in his etiam uerbis apparet, quæ Auienus in cœnis Macrobianis retulit. Vale Mecœnas mel gentium, ebur Hetruriæ, lasar Arretinum, adamas Supernas, Tyberinum margaritum, Cilneorum smaragde, iaspi figulorum, berylle & carbunculum Porsenæ. Ita enim legere oportet, quod & ueteres codices docent. Quibus uerbis ab Augusto insinuatur Mecœnatem ipsum permultis Italiæ populis gratū fuisse: quàm hoc loco magis id affertur, ut effœminatum, atque molliissimum hominem argueret. Id ipsum eò libentius putauit obseruandum, quòd in quibusdam commentarijs Anniij Viterbiensis, qui pleraq; omnia impudentissimè confinxit, deprauari hæc uideo: & asar, pro eo quod est lasar: & figulos pro poëtis exponi tam omnino inscitè, quàm improbè atque insolentissimè: quum nihil dici absurdius, atque ineptius possit. Augustus enim Mecœnati illudens, affectatas illius cacozelias lepidissimè incessebat: ut qui consueuisset eius myrobrechos (ut inquit Suetonius) ac cinnos in scribendo persequi, & imitando per iocum irridere. Quocirca perurbanè ipsum uocat mel gentium, Hetruriæ ebur, & Arretij lasar. Anneus quoq; Seneca discinctum Mecœnatem, eiusq; molliissimas delicias, & portentosam orationem appellauit: quod alibi diximus.

De

De impia & uariisima superstitione Templariorum: & quomodo à Clemente Pontifice Max. abolita fuerit, non iniucunda cognitio.

CAP. XIII.

DE Templarijs hæreticis, eorumq; disciplina: & insigni flagitio complura referuntur in quorundam annalibus. Nos pauca quædam de his pro tempore adnotabimus. Fuerunt igitur anno post Augusti Imperium circiter millesimo & trigesimo in Solymis ciuitate: qui sub prætextu religionis Templarios se nominarunt, breuiter tempore tantum nominis atque fidei obtinuerunt, ut præter ingentes diuitias, quas cumularunt, templa etiam uarijs regionibus atque urbibus adepti sint. Ea'que ratione Templarios quidam putant fuisse appellatos, quòd in templis frequentes atque assidui uersarentur. Hi autem pro insita hominum libidine, tanta animi insolentia ac peruersitate elati sunt, ut Christi sacris impudentissimè abdicatis, in flagitia quædam, atque foedissimam falsitatem diuerterint. Traditur enim eos simulacrum quoddam summo artificio composuisse, cui hominis cutem superinduxerant, eidemq; binos præfulgentes carbunculos sub ipsa fronte collocasse, qui uice oculorum promicaret. Quod si quis tali factioni nomen dabat, primò ad hanc statuam perductus erat, ordinemq; & uitam Templariorum perdiscebat. Qua in re illud in primis cautum fuit, ut abnegata Christianæ ueritatis religione, ac reiecto sanctissimæ Crucis uexillo, sacra ritè peragerent. Morientium præterea cadauer in cineres adactum, cæteris in potum conferebatur: quæ potione firmiores, atq; constantiores se futuros putabant. Eos uerò, qui ex Templarij, uirginisq; coniugio fuissent nati, subiecto igne torrebant, simulq; ex humore deliquato suum simulacrum perungebant: quò maiorem decorem atq;

atq; religionem probarent. De his sacerdotibus & illud notatum est, quòd amore masculorum fœdissimo tenerentur. Quocirca creditur fuisse tam nefarium scelus detectū, atq; in Viennensi concilio damnatum, asserente hoc Pontifice Maximo Clemente, qui Benedicto successit. Nam eo tempore quicunq; ex Templarijs deprehensi sunt, propter impiam atq; scelestam disciplinam cōcremati fuerunt: quæ trecentis propemodum annis perdurauit, non sine maxima bonorum calamitate.

Tertulliani uerba exposita de Curio aleatore: & quàm nobilis tradatur fuisse in talari ludo, ex Marco Cicerone, Pediano, & aliis.

CAP. XIII.

IN libro Tertulliani, quem de Pallio inscripsit, mentio habetur de Curio aleatore his uerbis: Taceo Neronēs, & Apicios, & Ruffos: dabo autorem Tacitum impunitatis Scauri, & alcæ Curij, & uinolætiae Antonij: & memento interim istos ex multis togatos fuisse. Quo loco dubitari uideo à plerisq; de ipsius Curij alcæ. Sed ne quis in hoc perquirendo nimium fatigetur, sciendum est, Curium hunc fuisse uirum quæstorium, ac satis nobilem temporibus M. Tullij, cuius aleam & eruditionem in talis poëta etiam Caluus celebrauit. Cicero in oratione, quam habuit contra C. Antonium, & L. Catilinam competitores, Licinium gladiatorem & Q. Curium accusat, ut homines flagitiosos. Quocirca Pedianus Asconius eundem Curium notissimum aleatorem uocauit: qui postea, inquit, damnatus est. Caluus autem poëta elegatissimus tali uersiculo aleatorem Curium demonstrat:

Et talis Curius pereruditus. ut ab eodem Asconio traditur.

Quid

Quid significant hæc uoces, hoc est, Tricones apud Iulium Capitolinum: & Lymphiones in epistola Phlegontis liberti: ac de Lympholentis nonnihil. CAP. XV.

In historia Iulij Capitolini uerba hæc leguntur de Vero Imperat. Fertur & nocte per peti alea luisse, quum in Syria contraxisset id uitium: atq; in tantum uitiorum Cæianorum, & Neronianorum, ac Vitellianorum fuisse æmulum, ut uagaretur nocte per tabernas, ac lupanaria, oblecto capite, cucullione uulgaris uiatorio: & cōmiseretur cum tricōibus, committeret rixas, dissimulans quis esset, sæpeq; afflictum liuida facie redisse, & in tabernis agnitum, quum se absconderet. Quod autem dixerit Verum Imperatorem tricōibus se cōmiscuisse, ac temerè inseruisse: uidetur eos homines Tricones intelligere, qui Gerrones à ueteribus, seu rixatores dicuntur: quales ij sunt, qui contentiones ac rixas auidiùs cōsectantur. Id ex Satyris poetæ Lucilij assumptum est, qui primus (ut puto) ab intrincando hanc uocem deflexit. Carmen Lucilij id est ad Panætium:

Cotta senex Craßi pater huius Panæti

Magnus fuit triconum: idem manus soluere nulli

Lentius. Quo loco Tricones Nonius accipit pro morosis hominibus, & ad quæq; rixam paratis. Lymphiones autem p uetosis, & furibundis quidam exponunt: qua uoce Phlegon Hadriani Imperatoris libertus est usus, in epistola ad Seruianum ter Cos. i qua omnes Aegyptios refert cuiusq; artis Lymphiones uideri: hoc est (ut ego existimo) discursantes, atq; satagios: cū podagrosi (ut inquit) & chiragrici homines habeant, in quo se maximè occupatos ostendant. Quod apud autorem Vopiscum comperies in uita Aug. Saturnini. Quidam Lympholentos pro eodem accipiunt, seu (quod idem est) Nympholentos, quasi furentes & debacchantes:

quos

quos Græci frequentes Nympholeptos appellant, ut à Sexto Pompeio exponitur, qui paulò tamen iciunius et ymon huius uocabuli explicauit.

Quis apud ueteres Aegyptios maximus omnium Deus haberetur, qualiq; imagine sit ex oraculo Serapidis celebratus.

CAP.

XVI.

QVis apud ueteres Aegyptios Deus deorū fuerit habitus, qualiq; effigie: id ipsum ex celebri oraculo seruari potest, quod à Serapide Aegyptiorum Deo prolatum traditur: cum Nicocreontes Cypriorum tyrannus paulò curiosius hoc indagaret. Sic enim Serapis commouit, eum supra cætera omnia pro maximo numine habendum atq; uenerādum, cuius caput cælum foret, uenter maria, pedes terra, aures in ipso æthere locarētur, oculi præfulgentes, clarissimum Solis lumen. Sed est apponendum oraculum suis uersibus, quò melius considerari, atq; clariùs possit innotescere:

Εἰμί θεὸς πῶς ἂν μάθῃς οἷόν κατ' ἄπω,
 Οὐρανὸν καὶ κόσμος κεφαλῇ, γαῖαν δὲ θάλασσαν,
 Γαῖα δὲ μοι πόδες εἰσὶ, τὰ δ' ὄντα ἐν αἰθέρι κείται,
 Ὅμμάτε πηλὸν γαῖαν, λαμπρὸν φῶς ἡελίοιο.

Quod à Vectio Prætextato relatum est in cœnis Macrobianis, cum de Iside, & Serapide differit. Romani autem paulò tardius in urbem acceperunt Serapidis numen: etsi magno cultu atq; ueneratione quidā principes eum prosequuti sunt. Templum ipsius in regione urbis nona (quæ circus Flaminius dicitur) locatum fuit: quo loco & Iseum, & Mineruam Chalcidicam fuisse constat: ut à Publio Vitore traditur.

A

PETRI

PETRI CRINITI

DE HONESTA DISCIPLI-
NA LIB. XXV.

Qui maximè homines comitali morbo uexentur:
& quibus argumentis hoc agnoscat, ex L. Apu-
leio, & aliis.

CAPVT

I.

ET Aristoteles philosophus, & medici a-
liquot asserunt, eos maximè homines co-
mitiali morbo teneri, qui atra bile uexen-
tur, et ingenio ac doctrinis excellāt: quod
in quæstionibus physicis copiosè ab Ari-
stotele probatum est. Sed uisum mihi hoc loco exempla
quædam referre, quibus probari possit, eos plerunq; ho-
mines comitali morbo affectos, qui et ingenio summo, &
animi magnitudine præstiterint. Neq; ob aliā causam me-
dici Herculeum appellarunt, quā quòd ille in festaretur
tali ægritudine. Iulius Cæsar extrema iam ætate animo re-
pentè linqui cōsuevit, atq; etiam per somnium exterreri.
Comitali quoq; morbo (ut est autor Suetonius) bis inter-
res genendas correptus est. Sed & Plotinus Philosophus
insignis (cuius libros digessit Porphyrius in nouenarios)
eodem morbo laborauit, ut in Græcorum commentarijs le-
gitur. Mitto alios complureis, qui apud autores memoran-
tur. L. uerò Apuleius in oratione ad Claudiū procōsulem,
non modò hunc maiorem morbum uocari ab antiquis tra-
dit, sed etiam diuinum ac sacrum: quòd in rationalem ma-
ximè partem, quæ longè sanctissima est, defæuiat. Quocir-
ca religiosum fuit apud Romanos, eo tempore cum popu-
lo agere, quo morbo comitali quisquam in senatu oppri-
meretur: à qua superstitione denominatum esse Comitiam

lem

lem morbum grammatici existimarunt. Hinc illud carmen apud A. Srenum:

Est subiti species morbi, cui nomen ab illo est
 Quod fieri nobis suffragia iusta recusat.
 Sæpe etenim membris atro languore caducis
 Concilium populi labes horrenda diremit.
 Ipse Deus memorat dubiæ per tempora Lunæ
 Conceptum: talis quem sæpe ruina profudit.

Inter alia uerò eius morbi indicia, hæc à nostris medicis referuntur: Cum caput grauedine oppressum est, ceruix obtorpet, tempora ipsa uelut ictu quodam pulsantur, aures tinnitum emittunt, in labris rorem quendā & spumam reddunt, ac subinde oculos circumducunt. Illi autem sanari ægrius atq; difficilius dicuntur, quibus dexteræ partes magis afficiantur. Quod etiam Aristoteles probat, ut Hippocratem & Galenum mittamus, qui libros integros de hoc morbo composuerunt. Neque illud ignoratur, Liuiū Drusum (qui tribunus plebis fuit) cum tali morbo laboraret, Anticyram contendisse, & in ea insula assumpto Elæboro conualuisse: quod à Gellio seruatum est in Atticis noctibus ex historia C. Plinij. Solæ autem coturnices in omni animalium genere præter hominem comitiales habentur, ut ab antiquis est adnotatum.

De nominibus ueterum auspicioꝝ, ac de illorum superstitiosis obseruationibus, ex antiquis grammaticis.

CAP. II.

DE auspicijs ueterum cōplura à M. Tullio, Augustino, & alijs referuntur, cum ea ferme omnia Romani auspicato perficerent, quæ ad publica & priuata officia pertinerent. Inter alia & hæc apud autores nominantur, hoc est, Cælestia, Pedestria, Solistima, Canaria, Pestifera,

A 2 Caduca,

Caduca, Piacularia : item Cliua & Inebra, quæ fieri aliquid inhiberent, quoniã ueteres ferè cuncta ardua & difficilia consueuerunt Cliuia appellare, unde & Cliui pro locis arduis dicuntur. Cælestia uocarūt, cū tonitrua, uel fulmina ederentur : quo tempore nefas habitum est apud Romanos agere quicquam cū populo : & ob eam causam Iouem Elicium, tonantem, & fulguratorem in Hetrusco-rū libris nominarunt. Pedestria uerò pro illis accepta sunt, quæ ex uulpe (ut inquit Festus) lupo, serpente, equo, cæterisq; quadrupedibus redderentur. Solistima, quæ ex tripudijs gallinaceorum, ut alibi diximus, Canaria item, quòd in illis rutilæ canes immolarètur, quæ sacra pro frugibus fiebant contra uredines, atq; sæuitiam caniculæ sideris. Pestifera, in quibus cor ipsum in extis, aut caput in iocinore non extitisset. Caduca, cū in templo aliquid decidisset, in quo exauguratio facta diceretur: quod accidebat, siquãdo in augurãdo uirga augurantis è manu decidisset: qua contemplari, & auspiciū capere mos fuit. Piacularia, ex quibus tristitia & ominosa portendebantur, cum hostia profugisset ab ara, aut percussa mugitū dedisset, aut in aliam partem corporis, quàm oporteret, concidisset. Mitto nunc Oscinia & Regalia, de quibus cum ab alijs agitur, tum à Festo Pompeio, De ijs auspicijs, quæ per acumina fiebāt, non satis hætenus mihi compertum : etsi M. Cicero in libris de diuinatione hæc celebrat. Bellicam rem (inquit) maiores nostri nisi auspicato administrari noluerunt : quamquã multi anni sunt, cum bella à Proconsulibus & Prætoribus administrantur, qui auspicia non habent. Itaq; nec amneis transeunt auspicato, nec tripudia auspicantur: nam ex acuminibus quidem (quod totum auspiciū militare est) M. Marcellus quinques Cos. totum omisit; idem Imper

Imperator & augur optimus. Soliti autē sunt ueteres augures quinque signorū genera in auspicijs obseruare, hoc est ex cælo, ex auibus, ex tripudijs, ex quadrupedibus, & ex diris : quod à Festo Pompeio diligenter exponitur, ex commentarijs Verrij Flacci.

Quanta fuerit Esdræ sacerdotis eruditio : & quā mīrifica eiusdem memoria in ordinanda atq; componenda Hebræorum philosophia, ac de Cabala etiam nonnihil ex uerbis Pici Mirandulæ.

CAP. III.

DE Esdra Hebræo relatum id est, dignum prorsus memoria atq; obseruatione, eundē tam egregia ac singulari eruditione præstitisse in legibus atq; disciplinis omnibus Hebræorum exponendis, ut uniuersas eorum doctrinas in memoria habuerit. Eundem præterea Iudæorum literas immutasse, ne cum populis Samariteis congregi possent : ac uolumina illa sacræ theologiæ digessisse, eoq; ordine condidisse, quo imperāte mox Philadelpho in Græcam eruditionem sunt à LXX. interpretibus conuersa. Quod & Hieronymus, alijq; ueteres ita probant, ut inter admīranda, atq; insignia Hebræorū referant. Neq; sunt omittēda hoc loco, quæ à Pico nuper Mirādula audierim, cūm sacra hæc apud Hebræos diligētius atq; curiosius indagaret. Diuinæ legis interpretatio, inquit, quā Moses ab ipso Deo accepit, subinde p̄r animos reuelata est, & Cabala appellata : quod idē est apud Hebræos, qd' apud nos sciētia secretior : ob eā scilicet rationē quòd illā doctrinā nō per literarū monumēta, sed ordinarijs reuelationū successionebus alter ab altero, quasi hereditario iure, susciperet. Sed postquā Hebræi à captiuitate Babylonica per Cyrū restituti sunt, & instaurato tēplo, sub Zorobabele ad legem substituendam animum adiecerunt : Esdras tum præfectus

Ecclesiæ, post emendatū Mosis opus, cum intelligeret per exilia, cædes, fugas, captiuitatem gentis Iſraëliticæ, institutum à maioribus morem tradendæ per manus doctrinæ seruari non posse: futurumq; ut sibi diuinitus indulta cælestis doctrinæ arcana perirent, quorum cōmentarijs nō intercedentibus durare diu memoria non poterat: constituit ut conuocatis, qui tunc supererant, sapientibus, afferret unusquisq; in medium, quæ de legis mysterijs memoriter tenebat: adhibitisq; notarijs in L x x. uolumina relata sunt: quoniam totidem in Synedrium sapientes conueuerant. Qua de re qui minus fidei mihi habent, Esdrā ipsum audiant ita loquentem: Exactis x L. diebus loquutus est altissimus, dicens: Priora quæ scripsisti propalam pone, ut ea uniuersi legant. Nouissimos autem L x x. libros conseruabis, ut eos tradas sapientibus de tuo populo. In his enim uena intellectus continetur, & ueræ sapientiæ fons, et scientiæ flumē: atq; ita feci. Hi sunt, inquit Picus, L x x. libri scientiæ Cabalæ, in quibus merito Esdras uenam intellectus, id est, ineffabilem de altissima diuinitate theologiam, sapientiæ fontem, de intelligibilibus, angelicisq; formis absolutam metaphysicam, scientiæ flumen, id est, de rebus naturalibus firmissimam philosophiā esse, clara in primis uoce pronuntiauit. Hi libri, cum summa diligentia, & incredibili studio à Xysto I I I I. Pont. Max. essent perquisiti, curauit ut in publicā nostræ religionis utilitatē Latinis literis mandarētur: quod ab eo propter importunum obitum absolui nō potuit. Nostra uerò ætate in tanto pretio atq; religione habentur apud Hebræos, ut neminem liceat nisi quadraginta annos natū eos attingere: mirumq; est quā Cabalæ ipsius doctrina Christianis decretis consentiat: quā eadē locis multis comperiuntur, quæ apud

Paulum frè, Dionysium, Hieronymum, Augustinum, & alios nostræ religionis principes leguntur. Hactenus Picus: quæ mox in suum opus retulit, uir unus ætate nostra, qui propter multiplicem rerum, doctrinarumq; scientiam cum omni antiquitate comparari possit.

Quid sit apud Iureconsultos Præscriptio quinq; pedum in finibus regundis, ac M. Ciceronis uerba exposita in libris de legibus. CAP. IIII.

Quasitum est superiori ætate à uiris doctioribus: quidnam in iure nostro ciuili Præscriptio quinque pedum signaret, qualisq; foret in ea intellectus. Quā rem Laurentius Valla, & alij complures, cū non satis perciperent, hac una se ratione defendebant, quod Ioānes Baiardus, inter eos, qui ius ciuile profitentur, uir consultissimus, ingenuè affirmarit, se illud ignorare. Nos autē minime ab re futurum existimamus, si totum hoc nostra diligentia exponatur. Sciendum igitur sumptum id ex x i i. tabulis fuisse, in quibus quinq; pedes habiti sunt inter usucapiones: etsi in Digestis ipsis Iustiniani Imp. præscriptio quinque pedum sublata est, sicuti alia per multa, quæ propter nimiam uetustatem abolita fuerunt: ut à Sex. Cæcilio Iuriscōsulto traditur. Sed actionem hanc quinq; pedū ex legibus Solonis in x i i. tab. transtulerunt: in qua controuersia haberetur de finibus, si quando spatium quinq; pedum intercessisset. Ita enim cautum fuit à Solone, ut est auctor Plutarchus, de iure usucapionum:

Si quis in agro aliquid plantarit, quinque pedes à uicino abesto:

Si ficum, uel oleam, pedes nouem abesto.

Quoniam istiusmodi arborum radices longius proserpūt, damnumq; ob id, ac perniciem finitimis afferunt. Caius

A 4 quoq;

quoq; Iurisconsultus legem Solonis citat in finibus regundis, ad hunc propè modum:

Si qui sepem, uel maceriem ad alienam regionem effoderint, limitem ne excedunto:

Si murum, pedē unum: si domū, pedes duos relinquunt: Si sepulcrum aut foueam, quantum sit altum, tantundem relinquunt:

Si puteum, passum: si oliuā aut ficum, nouē pedes relin-

In cæteris arboribus quinq; pedes seruāto. [quanto: Hinc Cicero pereleganter & eruditè iocatus est in legibus, cum dixerit, se non permissurum depasci possessionem academiæ à Stoicis: quoniam usucapionem, inquit, x i i. tabulæ intra quinq; pedes esse uoluerunt, quòd in finibus tantum dissentirent, in cæteris omnibus optimè conuenirent. Iulius Nypsius de hac re meminit in libro ad Celsum, quem de mensuris agrorum cōposuit. Quinq; pedum, inquit, præscriptione sumnota finalis iurgij uel locorum libera peragatur intentio. In quo Theodosij, & Valentiani Imperatorum epistolas citat, ex quibus tolleretur istiusmodi actio in regundis finibus.

Quæ foret in libris pontificum dea Tutulina: & de sacerdotibus Tutulatis in Saturnio carmine diligenter notatum.

CAP.

V.

IN ueterū libris, qui Pontificales appellati sunt, mentio inuenitur de Tutulina dea, cuius nomē, ut interpretatur M. Varro, à tutādo deductū est. Itaq; de poëta Ennio legitur, illū Tutulinæ loca habitasse, ut à Porcio scriptum est. In magno cultu & religione fuit, adeo ut piaculum haberetur, si quis eam fortè inauspicato appellasset. Proinde sic adnotatum est in antiquis sacris:

Obscruantō ferias, si quis Salutem, Semoniam, Setiam, Segetiam, Tutulinam inauspicato nomina sit.

Refert Augustinus eius numen tutandis frumētis præfuisse: ut Nodinam, Patelenam, & Hostilinam, de quibus commodè diximus. Sed & sacerdotes Tutulati ob eam rationem uocati sunt, quòd in sacris capitibus, ceu mitram habere consueuissent, quæ Tutulus diceretur, quod etiamnum Christiani sacerdotes serè custodiunt. Matres quoq; familiàs conuolutos ad uerticē capitis crines tutulos dixerunt, ut Varro asserit, qui Saturnium carmen exponens, de Argeis atq; Tutulatis copiose disseruit. Qua in re Sex. Pompeius uidetur dissentire, qui Tutulum pro ornamento capitis Flaminicarum accepit, quod innexa crinibus purpura in uerticem extaret. Hinc Tutuli nūlites, & Tutanus deus nobilis, quem omnes mortales (ut inquit Varro) labore affecti inuocarent: quòd ijs præsidium atq; opem afferret. Tutelares item dii, qui Lares, Patrij, & Magni dicti sunt: Tutelariumq; sacra ueterum annalibus celebrata: in quibus patrociniū & salus urbis, uelut à certis numinibus, rogabatur. Fulgentius Tutulum pro pallio exposuit, quo Roma. sacerdotes caput obnuberēt, cū in sacris uersarentur, in quo Varronis ac Numæ testimonium citat. Vnde & illud inquit Vergilianum:

Et capita ante aras Phrygio uelabat amictu.

Lapidare, & Lapidationes uario significatu intelligi:

& quid item Lapidescere, & Lapite sit. CAP. VI.

Multiplex ac diuersa significatio est in ijs uerbis, quæ Lapidare, & Lapidationes dicimus. Nam de cælo lapidatum inter prodigia legimus: pro eo quod est, lapides pluuisse, ut apud autores frequenter comperies. Hinc illud apud C. Suetoniū de Germanici Cæs. obitu. Quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subuersæ deorū aræ, lares à quibusdam familiares in publicum abiecti. Lapidatio

tionem uerò factam in aliquem intelligere debemus, cum in eum lapides coniecti sunt: quod ipsis principibus Roma. alicubi accidit, ut conspiratione facta, impetum, atq; lapidationes contra eos populus faceret. M. Tullius hoc uerbo utitur locis multis, & in gestis Clodij: Marcellinus, inquit, cum grauitèr questus esset de Clodianis incendijs, trucidationibus, lapidationibus, sententiam dixit. Macrobius autem ut interdū audacior, nimiusq; nouitatis affectator, paulò durius, Lapidare pro incessere, & notare usus est. Nam cum de Laberij poëtæ mordacitate disserit, eiusq; uersiculis in C. Casarem: Vniuersus, inquit, Roma. populus ad unum Casarem oculos & ora conuertit, notantes eius impotentiam hac dicacitate lapidatam. Dicuntur etiam Delapidata itinera, quæ lapide strata sunt, ut à Sex. Pompeio traditur: sicuti Dilapidare, pro expugnare, et deperdere. Elapidare apud Plinium, pro eo quod est lapides eximere. Lapidescere uerò apud eundem nihil est aliud, quàm obdurescere, et in lapidem conuerti: quod Græci νέειν dicunt. In flumine, inquit, Silere ultra Surrētum, non uirgulta modò immersa, uerum & folia lapidescunt. Qua figura sunt: notescunt, senescunt, caulescunt, uirescunt, opulescunt, lutescunt: & alia generis eiusdem, quibus maxime traditur delectatus Furius Antias: etsi à Cesellio Vindice accusatur, quòd in his Latinam linguam dedecorauerit. Apud C. Plinium sæpe idem comperies: quod illi necessariū fuit in tam uaria rerum historia, ac multiplici naturæ opere describendo. Insolentius uerò Pacuius Lapire dixit, pro rigescere, in Tragœdia:

Lapit cor cura, ærumna corpus conficit.
Quod ipsum & Nonius diligenter obseruauit.

Quo nomine apud ueteres Manna diceretur: ac de illius usu, & cognitione apud medicos: tum de Manna thuris nonnihil.

CAP. VII.

PAulò ante accidit ut Venetijs agerent, atq; in sermone (ut fit) hominum doctiorum adesset: inter quos bilem mihi mouit, ne risum dicam, quorundam medicorum inscitia: qui, cum de Manna mentio haberetur, pari improbitate atq; ignorantia asseuerabant, non multis antè seculis, neq; ante Galeni etatē ad nostros inuectam fuisse mannam: quod à uero maximè dissidet. Siquidem mannæ usus (ut nostri uocant) uel Tiberio Cæs. imperante à medicis probatus est: tametsi alio nomine Romani autores eam appellant: ut in plerisq; alijs contigit, quæ ad usum uitæ pertineant. Astipulatur huic sententiæ Cor. Celsus, qui curari quædam hulcera tradit, si perungantur melle addito rore Syriaco, aut amaris nucibus. Quo loco Syriacum rorem pro eo intelligi oportet, quod à nostris medicis Māna, Hebraico nomine uocatur: cuius humor, ut constat, Syrijs olim populis celebratus est. De quo cum plures, tum Dioscorides copiose ad Arium scribit: Mannam referens, quæ *ἐν κόκκῳ* dicitur, probari in Libano candore præcipuo, eamq; adulterari, si addatur resina ex pinu, uel tenuissima siligo, quam *ρύσιν* appellat. Sunt qui in Papinio poëta de manna intelligant, quo loco Palæstinos & Hebræos liquores nominat. Orpheus uates & hanc inter Thymiamata refert. Mitto Galenum & alios medicinæ autores, qui nobis hac in re patrocinantur. Nostris temporibus ea maximè in pretio est, quam Calabrensem uocāt, cuius commendatio habetur, si albicans & friabilis sit. Neq; desunt, qui hanc Syriacæ præferant. Minimè autem me præterit, uel in ipso thure mannam dici à Plinio, & alijs, micæ thuris, quæ

quæ elisæ sunt. In thure, inquit Plinius, elisas concussu mīcas mannam uocamus. Quod et Barbarus Hermolaus non ignorauit, uir in perquirenda omni antiquitate diligens et accuratus.

Quæ habita sit apud ueteres autores minor mulcta, & maxima, ac de mulctādis iniuriis, ex x i i. tabulis diligenter obseruatum.

CAP. VIII.

A Pud eos autores, qui ius ciuile profitentur, complura ac uaria de antiquorum pœnis traduntur: sed hoc loco illud adnotandum existimo, quod à grammaticis seruātū est de Minore mulcta, et Maxima. In x i i. igitur tabulis uiginti quinque asses illi appellati sunt, ad quos mulcta hæc minor pertineret: quod intulissent alicui iniuriam. Quo circa sic in x i i. tabulis scriptum fuit:

Si qui iniuriam alteri faxit, x x d. æris pœnæ sunt. Tunc enim singuli asses librarij erant, quos S. P. Q. R. in usu haberet: ut à Sex. Cæcilio Iurisconsulto asseritur. Neque me latet, paulò mox hanc legem de uiginti quinque assibus fuisse abolitam, et à prætoribus reiectam, iudicesque additos recuperatores, qui damnum illatæ iniuriæ uindicarent: quod et Q. Labeo retulit, ut à Gellio in Atticis commentarijs scribitur. Notum præterea est, quod et ijs literis signarentur, qui tali pœna essent damnati:

V. Q. A. L. C. S. hoc est,

Viginti quinque asses legitime condemnati sunt. De Maxima pœna, quæ summa et suprema dicitur, scriptum est à Pompeio in hunc modum: Mulctam maximam ueteres illam uocarunt, quæ trium milliū et x x. assium foret. si quidem nefas habitum est, quenquā pluris quam x x x. boibus, et duobus ouibus mulctari. Existimabatur autem bos centussibus, ouis decussibus: diuque seruatum Romæ fuit per ipsas pecudes mulctare ciuiū delicta: in quibus ferè suas diuitias

uitias habuerunt: unde Pecunia, & Peculium nomē accepit: quod à Columella, & alijs pluribus traditur. Non me præterit hac in re dissentire A. Gellium, qui minorem multam ad unū ouem referri scribit, ex autoritate M. Varro nis. Cū citatus, inquit, est reus, neq; respondit, excusatus non est. Ego ei unum ouem multam dico. De pœnis uerò in hunc modum Cicero: Octo, inquit, pœnarum genera in legibus continentur: hoc est, Damnum, Vincula, Verbera, Taliones, Ignominia, Exilia, Seruitutes, & Mors. De quibus anno superiore, cū Ferrariæ agerem in palatio Herculis principis, permulta disserui cum Pandulpho Col lenuccio Iuriconsulto, qui ætate nostra ueteres omnes disciplinas studio ac diligentia singulari prosequitur.

Quàm sit fugienda illa Respub. in qua magis diuitiæ, quàm uirtus, æstimetur: & quòd hoies prædiuites dānosiores plerūq; sunt in ciuitatibus: ex uerbis Ioannis Canaccii. c. ix.

PLato philosophus, & alij ueteres copiose disserunt, quàm sit calamitosa illa ciuitas, atq; detestabilis, in qua plures, & ampliores honores diuitijs habentur, quàm uirtutibus. Quoniam ubi diuites atq; locupletiores Imperium habent, cæteri omnes non modò contēnuntur, uerum etiam iniurijs plerūq; & iniquissimis cōtumelijs afficiuntur. Neq; enim respiciunt ad æquitatem, & rationē, cū tales in regēda ac moderāda ciuitate uersantur: sed affectibus, atq; libidine ducuntur. De quo egregiè nuper & grauissimè disputauit Ioannes Canaccius, uir unus (quantum equidem uideo) præclaris moribus, & excellenti uirtute insignis. Turpe est, inquit, cum in proba ciuitate, beneq; instituta magis conceditur improbis uoluptatibus, quàm bonis disciplinis: sed illud in primis turpissimū, cū uiri sapientes, & qui optimis consilijs præstant, à diuitibus occupantur,

tur, ac uelut facta cōspiratione reijciuntur. Nā ingentes, nimisq; diuitiæ in libera ciuitate luxum primò, & libidinem, deinde ambitionem atq; scelera pariunt. Proinde, inquit, minimè imprudenter factum ab ijs est, qui decretis, atq; legibus statuerūt in suis ciuitatibus, ne qui ciues maiorem censum, quàm par uideretur, possiderent. Quæ res quandiu obseruata est, optimè consultum existimatur humano generi: felicioresq; illæ urbes, atq; firmiores habitæ sunt, in quas auiditas ista cumulandæ pecuniæ tardius deuenerit. Sed in ciuitate, inquit, nostra si quæ fortè uolumus cognosse, primùm hoc rogamus, quantum habet, quàm locuples est, quantis opibus ac diuitijs excellit: neminemq; existimamus habere prudētiam, aut præstare ingenio, præter hos homines, qui magnis largitionibus, & ambitiosis sumptibus sese ampliores, clarioresq; demonstrant. Quò fit, ut quæstum pro innocentia, pro uirtute diuitias, pro sapientia aurum habeant. Quod ab ipsis Academicis probatur, qui diuites plerunq; malos esse referunt, atq; alijs perniciosos: quoniam cæteros omnes despiciunt, cum ad auri fulgorem, quasi ad ueram felicitatem, omnem uitæ cursum atq; industriam dirigunt. Hactenus Canaccius. Quæ in re Euripidis poetæ carmen adscribendum est, quod ab eo sub auari diuitis persona refertur:

Sine me uocari pessimum, ut diues uocer.

An diues, omnes quærimus: nemo, an bonus.

Non quare, & unde: quid habeas tantum rogant.

Vbiq; tantus quisq;, quantum habuit, fuit.

Quod esse nobis turpe sit quæris, nihil.

An diues optem uiuere, aut pauper mori.

Bene moritur, quisquis moritur dum lucrum facit.

Pecunia ingens generis humani bonum.

Cui

Cui non uoluptas matris, aut blandæ potest
 Par esse prolis: non sacer meritis parens,
 Tam dulce si quid uenit in uultu micat.

Meritò illa mores cælitum atq; hominum mouet.

In his Euripides prædiuites homines, eorumq; insolentiam
 pereleganter accusat: quorum inanis gloria est, & bractea
 ata felicitas, ut ab Anneo Seneca scribitur.

De oraculis, quæ ederentur in Dodone ex sonitu pel-
 uium: & Ausonii poëtæ carmen expositum. CAP. X.

IN epistola poëtæ Ausonii leguntur hi uersus ad Paulinū:

Nec Dodonæi cessat tinnitus aheni,

Ad numerum quoties radijs facientibus ictæ

Respondent dociles moderato uerbere pelues.

In quibus Paulinum ipsum arguit nimij silentij, cum om-
 nia quidem animantia, ut inquit, uocem aliquā emittant:
 nihilq; sit à natura constitutum, in quo non reddatur ali-
 quis sonitus: ut in sistro, cymbalis, ac peluibus Dodonæis.
 Ut autem hoc intelligatur de sonitu Dodonæo, legendi
 sunt Græci autores, qui morem fuisse referunt, uti uaticin-
 nantes mulieres ad quæcum agerent, quæ in urbe Dodo-
 ne erat. Qui uerò ad capiendum responsum ingrederen-
 tur, protinus moueri quæcum, ac sonitum fieri credebāt.
 Ibi enim statua uisebatur uirgam ferens, qua Lebetem, qui
 propè aderat, percutiebat: ex quo responsum (ut inquit
 Ausonius) moderatis ictibus pelues referret. Hinc à P. Ver-
 gilio Dodonæi lebetes dicuntur. Hoc ipsum de responsis
 Dodonæis per sonitum, cum locis multis apud Græcos ex-
 ponitur, tum in Suidæ collectaneis. Ausonius pelues po-
 suit, quos Græci lebetes nominant. Quod iccirco notan-
 dū fuit, quoniā epistola hæc Ausonii à paucissimis adhuc
 legitur. Neq; sunt referenda hoc loco, quæ Herodotus, atq;
 alij

alii scribunt de Dodonæis columbis & oraculis: quoniam nihil fere pertinent ad explicandum Ausonii carmen.

Quid sit Sonticus morbus, in legibus decemviralibus, & causa fontica: quòue significatu accipiendum sit Sontire uerbum: ex sententia Iurisperitorum. CAP. XI.

SEX. Cæcilius & alij ueteres Iurisperiti, qui x i i. tabu-
las interpretati sunt, morbum sonticum, pro uehemen-
ti & grauissima ægritudine acceperunt. Cæsius uerò &
Venuleius (ut in Pãdectis habetur) pro iusto & perpetuo
Sonticum exponunt, quod alicui rei gerendæ impedi-
mento est: proindeq; in militaribus decretis non tenebatur is es-
se iureiurando astrictus, qui sontico morbo esset affectus:
quod apud autorem Cincium obseruauit Gellius. Iurabāt
enim milites, qui scriptierant, se affuturos pro uoluntate
& imperio Consulis, nisi harũce causa aliqua intercessis-
set: hoc est, funus familiare, feriæ denicales, Calēdæq; quæ
non eius rei ergò in eum diem collatæ sint, quo is eo die
minus ibi esset, morbus sonticus, auspiciũ uel, quod sine
piaculo præterire nõ liceret, sacrificiũ uel anniuersariũ.
Quæ uerbã in Atticis noctibus deprauata sunt. C. Plinius
est autor, eius lapidis suffitu, qui Gagates uocatur, mor-
bum sonticum, & uirginitatem deprehendi: definitumq;
est à Marco iuris ciuili legũq; peritißimo, qua in re son-
ticus morbus à febre differat: cum de habēdis, probandisq;
iudicijs differit. Apud poëtã Næuium Sontica causa, pro
iusta & legitima exponitur. Sonticam esse oportet cau-
sam, quamobrem perdas mulierem. Elius Stilo Sonticum
existimauit pro noxio dictum: unde Sontes homines, pro
obnoxijis & deperditis: & Sõtire uerbum (ut refert Pom-
peius) pro eo quod est, in aliqua re obesse, & grauiter no-
cere: quæ tamen uox propter nimiam antiquitatem, atq;
info

insolentiam, magis intelligenda est, quàm usurpanda: ne illorum ingenia scribendo imitemur, qui suis ineptijs ac friuolis affectationibus impudentissimè cõtaminant Latinã eruditionẽ. De hoc ipso morbo & Perottus Sipontinus diligenter multa perquisiuit, ne uidear eius uiri studiũ cõtẽmpsisse, qui de omnibus quidem literis est optimè meritus.

De nominibus & potestate Deorum apud ueteres, & quàm inanis ac futilis eorum superstitio foret, cõpiosè enarratum.

CAP. XII.

MAR. Varro, & alij ueteres cõplura diligẽter quæsierunt de Romanis Dijs, eorũq; potestate: nos hoc loco breui adnotatione quædã colligemus, ut facilius agnosci, atq; intelligi possit, quàm friuola, inanis, ac prorsus ridicula fuerit eorũ superstitio. Quæ res illorũ studium atq; cõtẽtarios instruere, & adiuuare poterit, qui de antiquorum sacris, atq; scrijs scripserũt. Auspicabimur uerò à Dijs maioribus, & quasi patricijs, deinceps ad alios accedemus.

Iupiter, quem optimum maximũ dixerunt, pro sublimi æthere acceptus est, in quo allegoricè potestatem totius luminis intellexerũt: unde Lucretius: Diespiter, Elicius, Fulminator & Feretrius uocatur. Iuno pro aëre, quòd elemento superiori subditus sit: & ob id Lucinam, Fluonam, Hecaten, Matrẽ, & Dianam nominarunt. Neptunus ad maria, Pluto refertur ad terram: eosq; cùm suis coniugibus Salacia, & Proserpina componunt. In focis domesticis Vesta collocatur: in fabrorum fornace Vulcanus, quibus ignea serẽ atq; seruidiora (ut inquit Varro) conueniunt: sic enim de Vesta in antiquis legibus:

Virgines Vestales ignem foci publici sempiternum custodiunto.

Publicè & priuatim modo ritũq; agunto.

B In

In uaticinijs, atq; diuinationibus Apollo, cuius numen atq; egregia potestas, cum ab alijs multis, tum à Vectio Prætextato describitur in cœnis Macrobij. In emundis uenundisq; mercimonijs Mercurius: cuius festa ob id à mercatoribus magno cultu seruata sunt. In Iano rerum principia, ianitores, portitores, messores, ac terminatores. Eundē pontifices multis uarijsq; nominibus uocant: ut Geminum, Bisfrontē, Quadrisfrontē, Patrē Quirinū, Iunoniū, Clusiū, & Patulcium. In Saliari carmine Deus deorū est appellatus. In Saturno tempora & ætates, cui sarculorum institutiones, pomorūq; educationes, & omnē agri colendi disciplinam tribuunt. Quo nomine à Romanis etiā Stercutius creditur dictus, ut est autor Prætextatus, quod ab eo sit inuentū, ut in stercorādis agris fœcūditas adderetur. Martem, & Bellonam ad conflictus, & cædes reftrunt: Cererē, cum suo Triptolemo, ad frumenta & segetes: Liberū, ad uites, & uineas, quem Bacchū, Bromium, Lenæumq; dixerunt: Dianam, ad lucos, nemora & syluas: Mineruam, seu Palladē ad ingenia, disciplinas & artes: quā Cicero etiam inter patrios deos & urbis custodes locat. Hactenus de dijs maioribus. Plebei & ignobiles ingentē turbā, ac infinitum quasi agmen conficiunt: ut nihil propē inueniatur in officijs uitæ mortalium, quin ad aliquod numen retulerint. qua in re probāt, quā ridiculæ uanitati honores dicarēt.

In his quæ ad hominum uitā, educationesq; pertinent, Statilinū, Statanum, Fabulinū, Vagitanū, Pilunū, Picunū, Cuninā, Leuanā, Ruminā, Edulicā, Potinā, Carnā. Statilinum, & Statanū, quod eo tempore pueris præsideant, cū standi, & consistendi potestatem habent. Fabulinum & Vagitanum, cū sandi ac uagiendi auspiciū esset. Picunum uerò, & Pilunum, pro dijs coniugalibus acceperunt, in quorum æde Lectisternia parabantur, unde pueris

uitæ præsidium foret, ut à M. Varrone traditum est. Cuni-
nā, cum in cunis agerēt: Leuanā, cuius ope de terra suble-
uarētur: Ruminā, quod exugētibus opem ferret: nā ueteres
Rumā pro māmā acceperūt, unde Subrumi agni, ac Ficus
ruminalis apud autores nobileis. E dulicā & Potinā, quod
escā, atq; potiones exhibeāt: Carnā, quod humanis uitali-
bus præffet, cui sacrum in Cælio monte constitutum fuit. Vo-
lupīā, quoq; & Libetīnā propter uoluptates et libidines.

Ad officia hominū Adeonā, Albeonā, Volunā, & Vo-
lunū: Vacunā præterea, & Fessoniā, propter uacantes &
fessos: hinc apud Horatiū Vacunæ templū celebratur. Pel-
loniā, ad hostes depellēdos: Agenoreā, Strenuā, & Stimu-
lam, quod excitarent ad agendū, & excitatos stimularēt.
Numeriā ad numeros. Quietā ac Murcidā, propter quie-
tem, ac desidīā: quoniā Murcidos (ut ait Pomponius) pro
desidiosis atq; ignauis habuerūt: cuius templū in Auenti-
no fuit, ob eamq; causam (ut creditur) Murcus est appella-
tus. Virtutem præterea, Mentē, Honorem, Fidem, Vi-
ctoriam, Pietatē, Concordiam, pro dijs statuerunt: ut omī-
tamus Metū, Spem, Pallorem, & Febrem, cuius ædes in pa-
latio collocatur. In morbis Angeronā, Orbonam, Pro-
sam, Postuertā: quibus templa constituerunt, ut quisq; præ-
cipuè illos coleret, quorum auxilio magis egeret: tanta est
ambitiosæ mortalitatis secordia. Sentiā, dicendis senten-
tijs: Consum, consilijs præposuerunt. Vnde Cōsualia, fr̄ie
publicæ, & in circo ludi ad aram Consi, propter raptum
Sabinarum. Carmenta ad fāta, Camœnæ ad cantus relatæ
sunt, quarum ædes in regione Urbis, quæ porta Capena
dicitur. Vitunus, & Sentinus ad uitam & sensus. In
coniugijs quoque, menstruis, partu, & funeribus deos
confinxerunt: ut Siluanum, Deuerrā, Intercidonem, Do-

miducum, Domitium, Manturnam, Virginesem, Subigum, Premam, Partundam, Populoniam, Menam, Telummonem, Rusonem, Orcum, quem dixerunt etiam Quicetalem, & Neniam, cuius templum fuit extra portam Viminalem. Ad frumenta, & segetes Segetia, Seia, Tutulina, Proserpina, Nodina, Volutina, Patelena, Hostilina, Flora, Lactucina, Matura, Runcina, Rubigus, Auerruncus, & Spinenfis. Segetia, cui segetes ipsæ commendantur: Seia, quæ satis frumentis opitulatur, antequam è solo existant: Tutulina, collectis atque reconditis: Proserpina, germinantibus: Nodina, geniculis & nodis culmorum: Volutina, inuolucris illis folliculorum: Patelena, cum pateſcunt folliculi, ut spica exeat: Hostilina, cum segetes nouis aristis coæquantur, quoniam ueteres Hostire & hostimentum dixerunt, pro exæquatione: Floram, Lactucinam, & Maturam uocarunt, quoniam florentibus, lactentibus, matureſcentibus præſidio ſint. Rubigum, ne contrahant rubiginem, qua interdum segetes occupantur: Auerruncum, ne auerruncari ulla tempeſtate, aut conuelli poſſint. Runcinam, ad runcationes: Spinenſem, propter ſpinas, & uepres: Pomonam, propter poma, quam magna religione coluerunt: unde Pomonales flamines, & ſacra in pontificum commentarijs tradita. Fructesam propter fructus: Aesculanum, & Argentinum, ab ære & argento. Quocirca diuus Auguſtinus (ut eorum dementiæ illuderet) Aurinum quoq; adiecit.

Ad agros & latifundia Rurinā deam, ruri tribuerunt, Collinam collibus, Valloniam uallibus, Iugatinum montium iugis, Forulum foribus, Cardam cardinibus, Limentinum, ac Terminum liminibus & terminis: unde Terminalia sacra in pontificum ſaſtis relata. Palem paſtoribus, Empandam

dam paganis, Arculum arculis & capsulis, Lauernam fū-
 runculis: qui ob id (ut puto) Lauerniones uocati sunt. For-
 nacem fornacibus: & hinc fornacalia sacra farris torren-
 di gratia. Prætereo Nundinam, Tanagream, Allocutium,
 Anteuortam, Matutam, quæ Leucothea dicitur: Larun-
 dam, Monetam, Februum, Furinam, Fidium, Larentiam,
 Mutinum, Alburnum & Inuum, seu Panem cum sua Can-
 na: Maieſtam quoque Cloaciniam, Veniliam & Maniā,
 in cuius honore compitalia essent constituta. Opem Conſi-
 uam, Bonum euētum, & Vertunnum, qui Hetruriæ Deus
 existimatur. In qua deorum colluutione agnoscuntur urba-
 ni, rustici, militares, agrestes, patricij, opifices, funerarij,
 coniugales, desidiosj, ac frumentarij. de quibus accuratissi-
 mē scriptum est à Marco Varrone in libris de rebus di-
 uinis, quos ad C. Cæsarem misit. Nos Augustinum in his,
 Tertullianum, Lactantium, & alios complures secuti su-
 mus, qui ex Varronis thesauris talia collegerunt. Sic autē
 scriptum fuit in antiquis legibus de ipsis dijs:

Ollos diuos, qui cælestes semper habiti, colunto:

Ollosq; quos in cælum merita uocarunt,

Herculem, Liberum, Aesculapium, Castorem, Pollucē,
 Quirinum.

Et ollis, propter quæ datur homini ascensus in cælum,
 Mentem, Virtutem, Pietatem, Fidem, Delubra sunt.

Nec ulla uitiorum sacra solennia faciunto.

Certasq; fruges, certasq; baccas publice libantō.

Quæ ueterū flagitia, ineptam superstitionem, autores no-
 stri prolato crucis uexillo sic delecerunt, ut ipsam quidem
 ueritatem non tantum è Cleanthus puteo extraxerint, sed
 ad communem omnium utilitatem super mōtem (ut inquit
 Hieronymus) collocarint.

Admonitio operis ad legentes.

Absoluta sunt ad hunc diem uolumina xxv. de Hone-
sta Disciplina, in quibus plurimum diligentiae ac la-
boris posui, quò magis prodessem ceteris, & meo nomini
consulerem in tanta studiorum uarietate. Et erunt hæc ue-
luti subsidia quædam, quibus memoria reddi instructior
possit, atque locupletior in his omnibus, quæ ad usum ui-
uendi, eruditionemq; antiquitatis pertinere uideantur. Neq;
posthac defuturi sumus incepto operi, iuuandi bonorum
ingenia: quoniam semel huic militiæ nomen dedimus, nec
licet à signis decedere, aut aciem refugere. E dentur pau-
lò mox libri complures, quos inscripsimus Epistolicarum
responsionum. Nam docendo, uigilando, & scribendo ma-
gis cupio fatigari, quàm malo otio, atque uoluptatibus (ut
pleriq; faciunt) animum deprauare: in ea præsertim ciui-
tate, in qua ambitio pro uirtute, pro modestia improbitas,
eruditio pro desidia habetur. Satis autem mihi futurum
est, si consensescere in hoc nostro otio licuerit: atque uite
reliquum disponere, ut omnes faciliè intelligant, nullo mo-
do defuisse præclaro instituto bonarum disciplinarum, quod
ab ineunte ætate suscepi. Et quoniã decet agẽtem negotiũ
posteritatis potius bonis aduigilare, quàm multis: ea po-
tissimum ratio me monuit, ut me ipsum probarem libera-
libus studijs, quàm ut infami ambitu, prauisq; artibus lau-
dem nominis, atq; gloriam quærerẽ. In his uerò commen-
tarijs legem hanc uolumus esse adscriptam è sacris Eleusi-
nis, quæ plebis inertiam, profanumq; uulgus lōge arceat:
quoniã paulo ante experti sumus, nihil magis obesse pro-
bis ingenijs, atq; optimis institutis, quàm rudem imperito-
rum audaciam, quæ nullo quidem iudicio aut ratione, sed
inseitia atq; libidine omnia expendit. Quod sicubi de ue-

terum

terū dijs ac religione (ut fit) differui, hoc ipsum propterea factū a nobis est, ut literis humanioribus cōsuleremus: neq; renouare quicquā uolumus, aut eam superstitionem probare, ut quidam temerè obloquuntur: quam non modò reieci, ut uanam & improbam, sed ut nefariam, flagitiosamq; locis multis coargui.

Legis cautio contra ineptos criticos.

Quoi legent hosce libros, maturè censunto:

Profanum uolgens & inscium, ne attrectato:

Omnesq; legulei, blenni, barbari procul sunt:

Qui aliter faxit, is ritè sacer esto.

Autoris protestatio.

Illud in calce operis addimus, Petrum Crinitum in his commentarijs nihil omnino approbare, nisi quod à Romana tantum ecclesia decretum, atq; assertum fuerit: ne quis maiore audacia, quàm iudicio ad maledicendum, atque obtrectandum rapiatur.

F I N I S.

B 4

PETRI CRIN-
NITI LIBRORVM DE
POETIS LATINIS, AD
COSMVM PACCIVM
PONT. ARRE-
TINVM.

PRAEFATIO.

LIBROS nostros de Poëtis Latinis, Cos-
me Pont. Arretine, tuo nomini dicare cō-
stitui: qua in re uideri possum rectè atq;
ordine fecisse. Multa enim (ut constat) ma-
gno cultu, atq; ueneratione haberi solèt,
quòd ipsis templis Deorum rite dicata sunt: quò magis tibi
gratulandum est, qui summa eruditione, optimisq; discipli-
nis excellis. Ego uerò permultum in hoc opere elaborauì,
ea perquirendo, ac diligentissimè obseruando, quæ ad hanc
historiæ partem componendam pertinerent. Neq; mihi
consilium fuit, ea omnia complecti, quæ infinitis penè au-
torum commentarijs traduntur. Multa de industria præter-
misi: ne quis forte diceret, plus laboris atq; studij à me
impensum in congerendis Poëtis, quàm prudentiæ ac iu-
diciij in eligendis. Itaq; fore quidem existimo hos libros
minime ingratos illis hominibus, qui rectè iudicare uo-
luerint. Neq; præterea obscurum est, quantum Romana
ciuitas in hac studiorum facultate claruit. siquidem Rom.
etiam principes, aucto Imperio, et rebus clarissimè gestis,
magna cura, incredibiliq; diligentia Poëticam coluerunt.
Octauius Aug. Germanicus Cæs. et alij plures, maxima
animi

animi uoluptate in hoc disciplinarum genere uersati sunt. Nos à Liuiio Andronico exorsi sumus, qui princeps apud Latinos habitus est in edendis carminibus, ut suo loco à nobis dicetur. Peruentumque est usq; ad Theodosij Augusti tempora, quibus Romana omnis eruditio, simul cum maiestate Imperij comminuta est, ingruentibus in Italiam uarijs populis, atq; barbaris nationibus. Idq; effecimus summa breuitate, imitati Suetonium Tranquillum, his maximè libris, quos de Grammaticis ac Rhetoribus Latinis composuit. Neq; desunt exempla doctissimorum uirorum, qui de Poëtis apud ueteres diligenti studio scripserunt: ut apud Græcos, Zeno Cytieus, & Aristoteles: apud nos M. Varro, & Vulcatius Sedigitus: quorum opera interciderunt iniuria longæ uetustatis. Eorum nos industriam sequimur. Nihil enim potius aut antiquius mihi potest accidere, quàm uersari in hoc liberali officio bonarum disciplinarum: etsi nullum omnino præmiũ cõstitutũ est probis ingenijs, propter aduersam rerũ fortunã, & iniquiorẽ temporũ conditionem. Sed nolim uideri cuiquam in hac parte nimis ambitiosus, referendis his malis, quæ nostra tempestate inualescunt. Laurentius Medices auunculus tuus, cùm illi relatũ foret, in ciuitate sua nõnullos, qui præclaro ingenio, ac excellenti eruditione præstarẽt: primũ letitia incredibili affectus est, deinde multũ his pollicendo, clareq; & munificè agendo effecit, ut & benè meriti uiderẽtur de suis studijs, & acrius atq; attentius in dies peruigilarẽt in prosequendis atq; excolendis optimis disciplinis. Haud enim satis dignum existimauit, uir consilio & prudentia clarus, in ciuitate sua eos homines haberi sine ulla mercede, qui assiduam operã, singularemq; industriam ponerẽt in tam præclaro opere indagandæ, atq; illustrandæ antiquitatis. Sed his missis

ad institutū nostrum accedamus, quo per suas ætates Poëta omnes Epici, Comici, Tragici, Lyrici, & alij ueteres transfigurantur, qui apud Latinos in hoc scribendi genere præstiterunt. Et sanè nihil toto opere magis me ipsum uariè agitaui, quàm diuersa scriptorum traditio de temporibus, cum magna ex parte inter se longe dissentiant. Tu interim munus hoc nostrum læto animo capias: monumentum quidem perpetuum summæ erga te beneuolentiæ. In quo testes habemus locupletissimos, cum alios plures, tum Bernardum Oricellarium, cuius libri de urbe Romana facile probaturi sunt omnibus posteris, quantum illius diligentie iure optimo sit concedendum, in obseruandis atq; illustrandis antiquorum monumentis. Bene Vale. Calend. Nouembris, M. D. V.

DE ORIGINE

POETICAE.

Qui apud ueteres Latinos paulò diligentius de Poëtice scripserūt, eiusq; originem accuratè inuestigarunt: serò asserunt à Romanis fuisse hanc facultatem receptam: annos post Urbem conditam supra cccc. Ante id tempus Rom. ciues illi habebantur nobiliores atq; egregij, qui strenuè pugnando acres forent, ac in rebus gerendis excellenti animo, & uirtute præstarent. Sic laudabatur bonus ciuis Romæ, ut bonus Colonus, & fortis miles. Quo nomine malebant ea tempestate ab alijs sua gesta describi, quàm ipsi aliorum narrare. Sed postea quàm Imperium ad id magnitudinis accessit, ut rebus clarissimè gestis, pacem sibi & pacis commoda uindicassent, satis pulchrū atq; magnificum putabant Reipub. operam nauare, & in Senatu benè dicendo, reliquisq; disciplinis percipiēdis ingenium suum instruere. Atq; ut de Poëtica rectius, ordineq; agatur,

agatur, imperante adhuc Numa Pōpilio, & occupata iam
tum armis ciuitate, Saliorū carmina facta sunt, quæ sacer=
dotes Gradiui Martis ancilia gestantes cum tripudijs &
solenni saltatu certis diebus decantarent. Et hæc quidē in=
cultā, atq; incondita traduntur fuisse, pro temporum uetu=
state: proptereaq; parum posteris seculis intellecta. Paulō
mox cantica quædam, & deuotionum sacra uulgata sunt,
laudesq; Deorū immortalīū uersibus absolutæ: quibus mo=
re suo Deos cōprecari cōsueuerunt, aut expiare Urbē in=
signi aliquo prodigio. Neq; tū Romæ defuerunt, qui uati=
cinijs editis Popu. Romani fāta describerēt: ut Pub. Lici=
nius Tegula, & Martius Vates, qui per obscuris uersibus
futuras clades Punicis bellis prænūtiāuit: ac de ludis præ=
terea Apollinaribus carmē reliquit. Per eadem fermē tem=
pora (quantū ex antiquorum monumentis colligere possu=
mus) primus omnium studium Poëtices in Urbem intulit
Liuius Andronicus, eamq; facultatem illustrare cœpit edi=
to carmine de bello Punico, ut suo loco prosequemur. Au=
xerunt hanc paulō mox, præcipue que instruxerunt, Q.
Ennius, M. Plautus, Næuius, Pacuuius, Accius & Luci=
lius: qui Græcorum disciplinas imitati, permultum exco=
luerunt suis faculis atq; carminibus Romanorum ingenia.
Qua in re illud minimē prætermittendum existimo, quod
à M. Catone relatum est: Poëtās ipsos principio in Urbe
contemptui habitos, & crassatores uulgō appellatos,
qui poëtice studio tenerentur. Quocirca minimē mirari
oportet, si M. Fului Nobiliori uitio datum est, quod is
consul cum esset, in Aetoliam prouinciam Q. Ennium se=
cum duxisset. Factum tamen est, ut paulō mox principes
etiam uiri, aucto Imperio, & domi forisq; pace adepti, ad
hanc studiorū partem animū inclinarent. Summoq; cultu,
atq;

atq; honore illos habuerint, qui carmine absoluendo uideantur admodū excellere. Gratiſſimus fuit P. Scipioni Ennius, Mario L. Plotius, C. quoq; Lælio uiro clariſſimo P. Terentius, qui adeo familiariter cum eo uiſſe traditur, ut illius fabulæ à nonnullis Lælio adſcribātur. Decius præterea Brutus, uir maximus, atq; Imperator egregius, magnopere Poëtā Accium dilexit: nullam quidem ob aliam rationem, præterquam quòd in ſcribendo carmine præclaro ingenio foret. Hinc ſacratum in ipſa Vrbe Muſis templum, & magna religione habitum. Quoniam exiſtimarent à Gratijs abeſſe illorum ingenia, qui paulò indoctiores haberentur, & quaſi à Muſarum ſacris alieni. Sed hæc non debeo proſequi longiori oratione. Nam ſecreto opere de hac materia diligentiffimè complura collegimus. Quæ ſuis & ipſa temporibus edentur ad communem ſtudioſorū utilitatem. Nunc ad eos Poëtās accedamus, qui ſcribendis carminibus præcipuè apud Latinos claruerunt.

COMMONITIO AD LEGENTEIS.

Monendi ſunt, qui legēt hos libros, ne uitio mihi uerſant, ſicubi uiderint literas nonnullas perperam locatas: id enim neceſſariò accidit, dum ipſi opifices (qui libros formis excudunt) in rem ſuam attentiores complura paſſim peruertunt, aut temerè poſtponūt: quò fit, ut quædam literæ egrediantur de præſcripto: aliæ interdum ſubiſtant. Qui ſunt paulò doctiores, perfacile hæc cognoscūt, atq; inter legendū corrigunt, in cōmunē ſtudioſorū utilitatem. Ad eos prouocamus, ne uideamur decedere ab inſtituto noſtro probandi mea ſtudia illorum iudicijs, qui magis rationē ipſam ſequuntur, quàm libidinem in cēſendis atq; æſtimandis ingenijs. Reliquum eſt, ut ſubiiciamus eorum Poëtarū nomina, de quibus egimus per ſingula uolumina.

LIBRORVM DE POETIS
LATINIS CA-
PITA.

EX LIBRO PRIMO.

L. Liuius Andronicus Epicus.	Caput I.
Q. Ennius Epicus. II. M. Plautus Comicus.	III.
Cn. Næuius Comicus.	IIII.
M. Pacuuius Tragicus.	V.
Statius Cæcilius Comicus.	VI.
L. Accius Tragicus.	VII.
Pub. Terentius Comicus.	VIII.
C. Lucilius Satyricus.	IX.
Sex. Turpilius Comicus.	X.
Cn. Matius mimographus.	XI.
L. Afranius Comicus.	XII.
Fabius Dorsennus Comicus.	XIII.
M. Attilius Tragicus.	XIIII.
Q. Trabeas Comicus.	XV.
Cn. Aquilius Comicus.	XVI.
C. Licinius Imbrex Comicus.	XVII.
Q. Nouius Comicus.	XVIII.

EX LIBRO SECVNDO.

T. Lucretius Physicus,	XIX.
L. Pomponius Bononiensis Comicus.	XX.
Decius Laberius mimographus.	XXI.
Q. Catullus epigrammatum scriptor.	XXII.
Q. Atta Comicus.	XXIII.
Pub. Syrus mimographus.	XXIIII.
Porcius Licinius epigr.	XXV.
Valerius Aedituus epigr.	XXVI.
C. Valerius Catullus.	XXVII.
	Cor.

Cor. Licinius Caluus epigr.	xxviii.
Q. Cornificius epigr.	xxix.
C. Heluius Cinna.	xxx.
M. Furius Bibaculus.	xxxi.
Pub. Terentius Varro Atacinus.	xxxii.
C. Ticidea epigr.	xxxiii.
Furius Antias.	xxxiiii.
L. Iulius Calidius.	xxv.
Laurea Tullius.	xxxvi.

EX LIBRO TERTIO.

Pub. Verg. Maro Heroicus.	Caput xxxvii.
Q. Horatius Flaccus.	xxxviii.
Titus Valgius.	xxxix.
Albius Tibullus Elegiacus.	xl.
M. Mallius Mathemat.	xli.
Cn. Cornelius Gallus.	xlII.
Sex. Aurelius Propertius Eleg.	xlIII.
Lu. Varius Tragicus.	xlIIII.
C. Mecœnas.	xlvi.
Pub. Ovidius Naso.	xlvi.
Cassius Seuerus.	xlVII.
Domitius Marsus epig.	xlVIII.
Iulius Montanus.	xlIX.
C. Germanicus.	L.
Au. Cassius Bassus Lyricus.	LI.
Aemilius Macer Veronensis.	LI.
C. Rabirius.	LIII.
L. Anneus Seneca Tragicus.	LIIIII.
C. Asinius Gallus.	LV.
A. Persius Flaccus Satyricus.	LVI.
Cor. Seuerus.	LVII.
	M. Ann

M. An
Pomp
Cn. Ga
Sextili
Salv
Clodiu
C. Pede
Volca
Pub. S
Siliu
Val.
Dec.
Arun
M. V
Senti
Vesti
Voco
L. Pa
T. A
Ma
A. S
Ver
Fest
Alp
Sep
T.
A
M
Ch

M. Anneus Lucanus.	LVIII.
Pomponius Secundus Tragicus	LIX.
Cn. Getulicus epigr.	LX.
Sextilius Hena Hispanus.	LXI.
Saleius Bassus Epicus.	LXII.
Clodius Sabinus.	LXIII.
C. Pedo Albinovanus.	LXIIII.
Volcatius Sedigitus.	LXV.

EX LIB. QVARTO.

Pub. Statius Papinius Heroicus.	Caput LXVI.
Silius Italicus Heroicus.	LXVII.
Val. Flaccus Setinus Heroicus.	LXVIII.
Dec. Iunius Iuuenalis Satyricus.	LXIX.
Aruntius Stella.	LXX.
M. Val. Martialis epigr.	LXXI.
Sentius Augur epigr.	LXXII.
Vestritius Spurina Lyricus	LXXIII.
Voconius Victor epigr.	LXXIIII.
L. Paulus Passienus Elegiacus.	LXXV.
T. Annianus Po. Fescennin.	LXXVI.
Marcus Marullus.	LXXVII.
A. Serenus Lyricus	LXXVIII.
Verg. Romanus Comicus	LXXIX.
Festus Ruffus Auienus.	LXXX.

EX LIB. QVINTO.

Alphius Auitus.	Caput LXXXI.
Septimius Afer.	LXXXII.
T. Calphurnius Siculus.	LXXXIII.
Aurelius Olympius Nemesianus.	LXXXIIII.
Maurus Terentianus.	LXXXV.
Cl. Claudianus Alexandrinus.	LXXXVI.
	Dec.

Dec. Ausonius Gallus.
 Damasus Hispanus.
 Iuencus Hispanus.
 Aurelius Prudentius Clemens.
 Pontius Paulinus.
 Licentius Hipponensis.
 Venantius Honorius Fortunatus.
 Faustus Gallus.
 C. Sollius Sidonius Apollinaris.

LXXXVII.

LXXXVIII.

LXXXIX.

XC.

XCI.

XCII.

XCIII.

XCIIII.

XCV.

PETRI CRINITI

DE POETIS LATI-
 NIS LIBER

PRIMVS.

LIVIUS ANDRONICVS

EPICVS.

CAP. I.

LVCIVS Liuius cognomine An-
 dronicus, Poëta Epicus habitus est:
 Romæ floruit post Urbem conditam
 annis paulò supra' quadringētis, quæ
 res probis autoribus confirmatur.
 In Annalibus enim, quos habemus à
 Græcis, plerunq; annorum supputa-
 tio falsa est, & historiæ ueritas corrupta. Marcus Cicero,
 & alij ueteres, Liuium hunc referunt primùm dedisse fabu-
 las apud Latinos, eoq; maxime tēpore præstitisse, quo Sen.
 P. Q. R. pacē fecit cū Pœnis. Gellius autē scriptor nobilis,
 & in perscrutanda omni antiquitate diligēs, de Liuiο An-
 dronico ad hunc modum tradit: quo loco annorum histo-
 riam cōtexit, L. Liuius poëta, inquit, fabulas primò in urbe
 Roma

Roma docere cœpit, Cor. Claudio Appij Cæci filio, & Marco Tuditano Coss. post obitū Sophoclis et Euripidis annis plus ferè centū et l x. Quod & M. Cicero, qui ad Brutū scribēs, anno ante natū Enniū refert Liuiū dedisse fabulas. Porcius uerò Licinius cū de poëtica loquitur, eius studiū dicit Romæ cœptū bello Punico secūdo. Quod ex his uersibus facile colligitur, quos Horatius Flaccus imitatur:

Punico bello secundo Musa pennato gradu

Intulit sese bellicosam in Romuli gentem feram.

Sed hæc satis hoc loco, ne fortè uideamur nimium detineri in his repetendis. Idem Liuius domi ac foris primò docuit utraq; lingua, ut Suetonius tradit, non sine magna commendatione sui nominis. Nam uetustissimi illi erant ferè Semigræci, & Græcas disciplinas, atq; etiam Hetruscas pari studio discebāt, quod ex ueterū monumētis intelligitur. Laudatur Liuius, et eius carmen, cū ab alijs multis, tum à Vale. Maximo, & T. Liuiο: qui copiose scribunt, quantū Romæ præstiterit editis carminibus: quæ ter noue næ uirgines, data recte per manus, per Urbē cunctes decætātūt, ad iram deorū placandā. Prætereo de his fabulis referre, quas Liuius dicitur à Satyris transtulisse, puerumq; ad canendū instruxisse ante tibicinē. Præcipuè uerò cōmendatus est ab antiquis grāmaticis Liuius in Odyssæa, in Romanis annalibus: Et si quidā temerè hæc referunt ad alterum Liuiū, parum diligēter considerātes, quæ à Gellio, & Prisciano scribuntur. Diomedes quidē sic de Liuianis annalibus prodit: Epos, inquit, apud Latinos primus dignè scripsit Liuius is, qui gesta Romani Populi duodeuiginti complexus est libris. Hi sunt appellati Annales Liuiani, quòd acta singulorū annorū continerent. Idē præterea Liuius cōposuit hymnos deorum, ut à Terentiano, & Liuiο

notatum est in Romana historia. Affertur hi uersus Liuij ex hymno de Diana:

Et iam purpureo suras include cothurno:

Baltheus & reuocet uolucres in pectore sinus:

Pressaq; iam grauida crepitent tibi terga pharetra:

Dirige odorisequos ad certa cubilia canes.

In his uariatur carmen, ac sub heroico miuron apponitur: quocirca sic de Liuiio Terentianus:

Liuius ille uctus Graio cognomine suæ

Inserit in omni uersu puto tale docimen.

Præmissō heroo, subiungit nanq; miuron:

Hymnum quando chorus festo canit ore Triuiæ.

Hæc sunt quæ de Liuiio Andronico digna relatu existimauimus: de obitu eius nihil apud ueteres legimus.

Q. ENNIUS.

CAP. II.

Quintus Ennius Poëta Epicus, Tarētī natus traditur, ut est autor Eusebius, ut pleriq; uolūt Rhodijs oppido Salētinorū: qd' à Mela Pōponio et alijs ueteribus affirmatur. Trāslatus in Urbē dicitur à Catone quæstore, de uicta Sardinie puincia: qua tēpestate missi sunt ab Atheniēsis legati ad Senatū pop. Romani, Diogenes Stoicus, Carneades Academicus, et Critolaus Peripateticus, florēte in scena Marco Plauto, & in ciuitate Marco Catone oratore clarissimo. Deinceps insequuti sunt Statius, Cæcilius, Pacuius, Accius, et Publius Terentius. Dicitur fuisse Ennius ingenio acri, et eruditione multiplici, ut qui domi forisq; docuerit: & cū Græcā linguā, Oscāq;, & Latinā calleret: solitus est dicere, sibi esse tria corda. De quo multa scribuntur à Gellio in Atticis cōmētarijs. Si quis est, q cognosse uelit, qualis, & quātus uir Quintus Ennius fuerit, qua fide, modestia, comitate, ingenio, doctrina, cultu, probitate nixerit, legat illos uersus ex annali septimo, quos Ae-

lius Præconius nō minus ad ipsum autorem Ennium existimauit referēdos, quā ad Seruiliū Geminū. Neq; defuerūt q̄ putarēt Q. Ennium de seipso et ingenio suo talia scripsisse. Nos eō libētius carmē adscribemus, quoniā Gellius pari diligētia ediscēdū asserebat, atq; præcepta quædā, et optima decreta philosophorū, de ratione et officijs rectē uiuēdi:

Hocce loquutus uocat, quicum bene sæpe libenter

Mensam, sermonesq; suos, rerumq; suarum

Comiter impertit: magna cum lapsa dici
Pars foret: è summis rebus, paruisq; regundis:

Parte fuisset, de paruis, summisq; gerundis

Consilio, induforo, lato, sanctoq; senatu.

Cui res audacter magnas, paruisq; iocumq;

Eloqueret: quæ tincta malis, et quæ bona dictu

Euomeret: si quid uellet, tutoq; locaret.

Quò cum multa uolup, ac gaudia clamq; palamq;

Ingenium cui nulla malum sententia suadet,

Vt faceret facinus: leuis haud simul haud malus, idem

Doctus, fidelis, suauis, homo, facundus, suoq;

Intentus, atq; beatus, scitus, secunda loquens in

Tempore, commodus, et uerborum uir paucorum.

Multa tenens antiqua, sepulta: et sæpe uetustas

Quæ facit: et mores ueteresq; novosq; tenentem:

Multorum ueterum leges, diuumq; hominumq;

Prudentem: qui multa loqui ue, tacere ue possit.

Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.

In Auentino colle dicitur domum habuisse prope ædem

Tutulina deæ: adeoq; tenui uictu, et parcis sumptibus ui-

xisse, uti contentus fuerit unius ancillæ ministerio. Inter

amicos habuit Marcum Catonē, C. Cethegum, et M. No-

biliorem, quem sequutus traditur, cum consul in Aetoliam

proficisceretur. Scipioni Africano ita coniunctus, atq; charissimus fuit, ut inter præcipua fidei, ac beneuolentiæ exempla, relatum hoc sit à ueteribus. Composuit permulta opera uario & multiplici carmine. Nam præter celeberrimos libros annalium, Satyras etiam, comœdiasq; , & tragœdias scripsit. Annales eius Q. Vargũ eius inter antiquos grāmaticos nobilis, magna celebritate certis diebus exposuit. Octauius quoq; Lampadio eosdem libros diligentissimè emendauit, ut in ueterum cōmentarijs adnotatum est. Duodecimum annalem addidit, cū septimum & sexagesimū annū ageret: ut est auctor M. Varro. Satyrarum libros scripsit quadratis uersibus, qui in magno pretio habiti sunt. Citatur præterea Ennius in his fabulis, hoc est, in Telepho, in Ambracia, Eumenidibus, Alcmeone, Andromacha, Thieste, Medea, quam ex Euripide in Latinū conuertit. Item in Phœnice, in Telamone, Hecuba, Hectoris lustris, Achille Aristarchi & Pācratiastis, in Epicharimo, in Ctesiphonte. Idem in Latinum sermonem transtulit poëtam Euhemerum, qui de Dijs Græca oratione libros composuit: ut Cicero et alij ueteres testantur. T. Lucretius eundem Ennium refert primum fuisse apud Latinos, qui coronam sibi ex Helicone assumpsit, quo loco Pythagoræ sententiam repetit de animæ Metamorphosi:

Ennius ut noster cecinit: qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.
Silius Italicus Centurionem fuisse Ennium tradit in bello
contra Pœnos: ac præsentī animo rem gessisse: ut in his
uersibus declaratur:

Nota parum magni longo tradantur in æuo
Facta uiri, & meritum uati sacremus honorem.

Ennius

Ennius antiqua Massapi ab origine Regis
 Miscebat primas acies, Latineq; superbum
 Vitis adornabat dextram decus, hispida tellus
 Miserunt Calabri, Rhodia genucre uetusta.
 Nunc Rhodia solo memorabile nomen alumno.
 Is prima in pugna, uates ut Thracius olim
 In festam bello quateret cum Cynthius Argo:
 Spicula deposito Rhodopeia pectore torsit.
 Spectandum sese non parua strage uirorum,
 Ecce rat, et dextra gliscebant cadibus ardor.

Quintilianus poetam Ennium summo opere commendat,
 pariq; ueneratione colendum atq; adorandum statuit, qua
 sacros uetustate lucos, in quibus grandia et antiqua robo
 ra non tantam habent speciem, quantam religionem. Vixit
 ad extremam senectutem: cumq; morbo articulari teneretur,
 eo ingrauescente, septuagenario maior in fata concessit.
 Sepultusq; traditur una in monumento Cn. Scipionis,
 uia Appia, intra primum ab Vrbe miliarium. Neq;
 desunt, qui dicant, ipsius Ennij ossa ex Ianiculo fuisse in
 patriam translata. Fuit alter Ennius paulo posterior, in
 officio artis grammaticae nobilis: qui de metris scripsit, deq;
 augurandi disciplina libros reliquit. Sed hoc dicemus commodius.
 Nunc illud carmen uulgatum adiiciemus de poeta
 Ennio, quod equidem subdubitalsem ab eo fuisse compositum,
 nisi Marcus Cicero pluribus locis ab ipso Ennio editum
 affirmaret:

Aspicite o ciues senis Ennij imaginis urnam:
 Hic uestrum pinxit maxima facta patrum.
 Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu
 Faxit. cur uolito uiuus per ora uirum.

M. PLAVTVS.

CAP. III.

MAr. Plautus patria Sarsinas fuit ex Umbria: quod ipse de se insinuat in fabula Mostellaria, & alij ueteres tradunt. Constat cum ijs temporibus Romæ uixisse, atq; in scena præstitisse, quibus in ciuitate Publius Scipio Fuluius nobilior, & M. Cato excellentes habiti sunt. Ingenio perurbano fuit, & maximè festiuo: quod cum alia multa indicant, tum Comœdiæ ipsius plenæ iucunditatis, ac leporum. Relata sunt ab A. Gellio complura in Atticis noctibus de eruditione, & fabulis Plautinis, ex autoritate M. Varronis: qui Plautum ait, cum erogasset omnem pecuniam in scenicis ornamentis, ad summam paupertatem fuisse redactum: eaq; ratione in Urbem rediisse, & operâ pistori locasse, ad uictum comparandum, his molis circumagēdis quas trusatiles uocāt: Hieronymus Manuales appellauit. Et cum aliquandiu in pistrino uersaretur, ibidem fabulas aliquot dicitur composuisse, Saturionem, & Addictū. M. Varro in libro de Plautinis comœdijs uerba hæc posuit, quæ adscribēda existimaui, ut à Gellio est obseruatū: Feruntur sub Plauti nomine comœdiæ circiter c. & x x x. sed homo eruditissimus Lælius x x v. duntaxat illius esse censuit. Neq; dubium est, quin ista etiam, quæ à Plauto scripta non sunt, ueterum poëtarum fuerint, ut M. Accij, C. Plautij, à quo dictæ sunt Plautianæ fabulæ, non Plautinæ. Ceterum cum x x v. à ueteribus connumerentur M. Plauti Comœdiæ: sciendum est præter illas x x. quæ à nostris grammaticis consensu omnium pro Plautinis habentur, treis à Gellio nominari: hoc est, Boëthiam, Neruulariam, Fretum. Varro & Sex. Pompeius alias plures nuncupant, ut Artemonem, Friuolariam, Phægonem, Cestrionem, atq; Astrabam, easq; inter Plautinas referunt.

referūt. De Astraba tamen Gellius & Nonius dubitarunt. In fabulis suis sequutus est Græcos autores, maximè Demophilum, Philemonem, & Epicharmum Siculum, ut Horatius Flaccus testatur. Tantumq; scribendi elegantia & salibus uisus est præstitisse, ut Epius Stolo affirmare non dubitauerit, Musas ipsas Plautino sermone fuisse locuturas, si Latine loqui uoluissent: quod à Fabio Quintiliano refertur. Quocirca Gellius censor optimus omnium scriptorum, appellat eundem Plautum parentem ac principē in omni Latina elegantia. Volcatius Sedigitus cū de ordine Comicorum scribit, post Cæciliū collocauit Plautū, cæterisq; omnibus prætulit. Nomen Plauti deductum est à planitie pedum, ut est autor Sextus Pompeius: prius enim Marcus Plotus dicebatur. Hinc Semiplotia calceamenta dicta sunt, quibus in uenationibus uterentur: sed hac de re suo loco diximus. Obisse traditur paucis annis post Quintum Ennium, Olympiade centesima x l v. Quantum iacturæ factum sit in eius obitu, testatus est idem poëta his uersibus de se compositis:

Postquam est morte captus Plautus
Comœdia luget, Scena est deserta.
Deinde risus, ludus, iocusq; & numeri
Innumeri simul omnes collacrymarunt.

CN. NAEVIUS.

CAP. IIII.

CN. Næuius poëta Comicus, illustris est habitus, Cæpanus fuit, ut à Gellio traditur in Atticis noctibus. Volcatius Sedigitus post Cæciliū & Plautū constituit illi tertium locū. Neq; Licinio tātū, uerū etiā Attilio, Terentio, atque Turpilio præposuit. Eo maximè tempore in scena dicitur præstitisse fabulis ad populum editis, quo Sp.

Carbilius, cognomento Ruga, primus Romæ de amicorū sentētia diuortiū cum uxore fecit, quòd esset sterilis: iurauitq; apud censores, uxore se liberū quærendorū causa habere. Traditū est ab antiquis scriptoribus, poētā Næuium stipendia fecisse bellis Punicis, idq; ipsum testari Næuiū eo carmine, quod à se scriptum est de bello Punico. Qua in re nec illud est omittēdū, quòd cum esset unicū uolumē Næuij, Octauius Lampadio, grammaticus excellēs, diuisit illud in VII. libros, ut alibi diligēter exposuimus. Prisci enim grāmatici cōsueuerunt pro iudicio suo, atq; eruditione, omnīū scriptorū opera percēsere, autoresq; ipsos aut numero eximere, aut in ordinē redigere. Scripsit Næuius præter Punicū bellū Comœdias ac Tragœdias stylo in primis erudito & graui, ut ueteres testantur. Comœdias aliquot exēplo Græcorū cōposuit probris, atq; maledicētia plenas, in quibus Romanæ ciuitatis principes acriter est insectatus: ut qui Metellū consularem uirum, & P. Scipionem Africanum maledictis suis onerauerit. Sic enim de Scipione:

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriose,
Cuius facta uiua nunc uigent: qui apud genteis solus

Præstat: cū suus pater cū pallio una ab amica abduxit.
Hinc factum est, ut poēta Næuius in uincula conijceretur à Triumiris, propter immoderatam uerborum petulantiam, ac mordacitatem. Et cū aliquandiu haberetur in custodijs, fabulas aliquot cōposuit. Paulò mox à Tribunis plebis è carcere exemptus est, ea conditione, ut delicta illa ac probra dilueret, quæ cōtra Romanos ciues suis fabulis inseruerat. De quo scribuntur cōplura in Atticis commentarijs. Qui de Næuij fabulis agunt, citant illum in Alceste, in Aureolo, Lycurgo, Tripholo, Leonte, in Colace, Aegystho, Terco, et Zenone. Terentius Varro in libris de Latina

tina lingua ad M. Tullium plures alias pro Næuianis cōmemorat : ut Esionam, Clastidium, Dolum, Demetrium, Persas, Lampadionē, Agedonem, Romulum, Stigmatiam. Ab hoc Næuio multa mutuatus est Pub. Verg. sicuti ab Ennio, Lucretio, Pacuuius & alijs: ut à Macrobio diligēti studio est obseruatum. Obiisse traditur Vtica, cum factio nē nobilium, præcipueq; Metelli, foret ex Vrbe eiectus. Nunc epigramma illud uulgatum referemus ab ipso Næuio de se compositum, in quo Campana superbia merito ab antiquis culpata est:

Immortales, mortales si foret fas flere,
Flerent diuæ Camœnæ Næuium poëtam.
Itaq; postquam est Orci traditus thesauro,
Obliuiscuntur Rômæ Latina loquies lingua.

De Q. Nouio, qui Attellanarum scriptor fuit, suo loco dicemus: ne tam apertè decipiantur nostri grammatici: cum Næuium hunc, pro Nouio imperitè accipiant.

M. PACUVIUS.

CAP. V.

MAR. PACUVIUS in scribēdis Tragædijs nobilis, iisdem ferme tēporibus natus est, quibus Cato quæstorius, & Metellus clariores in Vrbe habebantur. Quidam tradunt, illum fuisse ex Brundisio Calabriae urbe. Nepos fuit Quinti Ennii, quod Eusebius ac Plinius referunt. Romæ uixit in summa claritate nominis. Commendatur maxime illius ingenium, & natiua quædam facilitas in capiendis liberalibus disciplinis. Neq; defuit illi studium pingendi, quod & C. Plinius indicat, qui Pacuuij poëtæ opera in magno honore à ueteribus habita affirmat: eaq; in primis, quæ in æde Herculis foro Boario p̄fecit. Quocirca clariorem fecit eam artem in Vrbe propter gloriam scientiæ. Idem Pacuuius amplum ac sonorum dicendi genus

sequutus est, ut M. Varro testatur. Quod si durior alicubi, ac propè horridus habitus est: id ipsum tamè non uitio illius, sed temporū adscribitur: nam Fabius Quintilianus apertè asscrit, clarissimum fuisse Pacuuium grauitate sententiarum, uerborum pondere, et autoritate personarum. In qua sententia & M. Cicero fuit: qui hunc ipsum cæteris omnibus in Tragœdia facillè præfert, carmenq; illius magnopere commendat. Grammatici ueteres permultum Pacuuius concesserūt, eiusq; fabulas complures enumerāt, in quibus non mediocrè laudem acceperit: ut Peribœā, Hermonā, Atalantam, Ilionā, Antiopam, Teucrū, & Medeā. Citatur etiā in Chryse, in Nyptris, in Paulo, in Oreste, in Armorum iudicio. Ex qua fabula decantatum carmen traditur, cū ludi celebrarentur in funere Iulij Cæsaris, quò magis commiseratio, & inuidia excitaretur contra ipsius interfectores. Horatius Flaccus in epistola ad Octauium Aug. cū de antiquis poëtis iudicium facit, in Pacuuius doctriæ famam locauit. Paulò senior fuit L. Accio, & in iisdem ædibus, ut refert M. Cicero, Pacuuius atq; Accius fabulas docuerunt, paucis quidem annis interpositis. Vixit ad extremam senectutem, et, ut seruatum est in Latinis annalibus, cū tædio senectutis, ac morbo detineretur, Tarētum se contulit, ibiq; propè nonagenarius obiit, neq; sine maxima iactura studiorum. Quantum modestia uitæ atq; uerecundia præstitit, testis est hoc carmen, quod idem de se Pacuuius composuit:

Adolescens tametsi properas, hoc te saxum rogat,

Vt se aspicias: dein, quod scriptum est, legas.

Hic sunt poëtæ Pacuij Marci sita ossa.

Hoc te uolebam nescius ne esses. Vale.

STATIVS CAECILIVS. CAP. VI.

STatius Cæcilius in Gallia natus est, ut creditur, & ob id Mediolanensem quidam dixerunt, quod ex Annalibus Hieronymi acceperunt. Illud pro certo haberi debet, in urbe Roma cum uixisse, & in scribendis Comædijs principem locum tenuisse, ut à Volcatio Sedigito scriptum est, qui hunc ipsum Cæcilium, non Terentio tantum, & Plauto, sed reliquis omnibus Comicis sine controuersia præposuit. M. Cicero in eadem sententia est, tantumq; Statio Cæcilio concedit, ut illius quidem carmen, ut constat, summis laudibus prosequatur. Fabius Quintilianus, qui in omni antiquitate publicus censor est habitus, treis maxime nominat in describendis Comædijs, hoc est, M. Plautum, P. Terentium, & Statium Cæcilium. Vixit summa familiaritate cum poëta Ennio, ut ab Eusebio refertur. Idem magnopere dilectus est à Terentio, qui tantum illius iudicio tribuit, ut ad poëtam Cæcilium, ceu ad optimum censorem, suas fabulas referret. Enumerantur supra xxx. Statij Comædiæ à grāmaticis ueteribus. Neq; togatas minore studio composuit, quàm palliatis, unde singularem gratiam repperit, iudicio eruditorum. In pretio magno fuerunt, Naclerus, Syracusæ, Pausimachus, Hyppobolymeus, Epiderus, Cratinus. Plocius, Asotus, Ephæstion. Citatur etiam in Subditiuo, in Fallacia, in Andria, in Annalibus, in Fœneratore, in Venatorio, in Vmbris, in Obolo, in Synaristosis, quarum partem à Menandro, Philemone, & Apollodoro transtulit. Neq; defuerunt antiqui grammatici, qui hunc Cæcilium accusauerint, quod in uertendis à Menandro fabulis parum aptè aut concinnè quædam transtulerit. Mortuus est sequenti anno post obitum Quinti Ennij, & iuxta Ianiculum sepultus traditur. De

Statio

Statio rhetore, qui Tolosanus fuit, suo loco scriptissimus.

L. ACCIUS

CAP. VII.

Lvcius poëta inter principes Tragœdiarum scriptores
relatus est à ueteribus: Paulo iunior fuit M. Pacuuius:
natus traditur parentibus libertinis, Marcino & Serano
Coss. Quidam scribunt, fuisse illum relatum inter eos colo-
nos, qui ex urbe ad oppidū Pisaurū concesserūt: ubi fundū
suum possedit, qui de ipsius nomine Accianus est appella-
tus. Ingenio acri fuit, & in scribendis fabulis miro studio
incubuit. Notum est, quantū ei concesserit Decius Brutus,
uir clarissimus, cum uoluerit Accianis uersibus tēplorū ac
monumentorū aditus exornari. Quod à M. Tullio refer-
tur. Idē Accius cum iter faceret in Asiam, diuertit ad poē-
tam Pacuuiū, qui Tarenti agebat, cumq; eo dies aliquot
uersatus est: & cum Atreū suam illi recitaret, laudauit eam
Pacuuius: & simul grandia inquit, & sonora esse, quæ ab
Accio scripta forent: uideri tamen sibi duriuscula, & sub-
acida. Quod Accius quidē minime negauit: nec se inquit
pœnitere, quoniā idē fermē ingenijs solet accidere quod
pomis: quæ enim dura admodū, & acerba nascuntur, pau-
latim nutia fiunt, atq; perfectiora redduntur. Quæ uicta gi-
gnūtur, & mollia, nūquam ad uerā frugē & maturitatem
perueniūt. Sic, inquit Accius, sentiendū est de hominū inge-
nijs. Statura fuit admodū breui, ut a C. Plinio refertur: et si
imaginē suam collocauit in æde Camœnarū prægrandi for-
ma. Citantur eiusdem Accij fabulæ cōplures à nostris grā-
maticis: ut Phœnice, Menalippus, Epigoni, Medea, Alca-
meon, Prometheus, Philoctetes, Atreus, Neoptolemus. M.
Cicero præcipuē nominat Brutum, & Argonautas: in
qua Tragœdia magnopere laudatum est illud carmen de
Argo navi, quod admirabundus pastor refert: nos illud
subijcie

subijciemus, ut æstimari facilius possit de ingenio & doctrina poëtæ Accij:

Tanta moles labitur,
 Fremebunda ex alto ingenti sonitu & strepitu
 Præ se undas uoluit: uertices ui suscitât.
 Ruit, prolapsa pelagus, respergit, profluit,
 Ita dum interruptum credas nimbum uoluer:
 Dum quod sublime uentis expulsum rapier
 Saxum, aut procellis, uel globosos turbines
 Existere ictos undis concursantibus.
 Nisi quas terrestres pontus strages conciet:
 Aut fortè Triton fuscina uerrens specus
 Subter radices penitus undanti in freto
 Molem ex profundo saxeam ad cælum eruit.

Fuit inter alios & Accius Labco: cuius Iliadem Persius notauit, ceu imperitum opus, & insanie plenum. Sed alibi dicemus de Accio Labeone.

P. T E R E N T I V S. C A P. V I I I.

Pvb. Terentius poëta comicus Carthaginiensis patria fuit: Romã perductus traditur cum in tenera ætate foret. Quibus potissimũ bellis id acciderit, parũ cõpertũ est: ut refert Aelius Donatus ex Feneſtelle commẽtarijs. Illud pro certo constat, eũ Romæ diligẽtia Terẽtij Lucani patrõni accuratè inſtitutũ, atq; liberalibus disciplinis eruditum. Cumq; facilitate ingenij et elegãtia in primis excelleret, breui conſecutus eſt, ut à Terentio patrono eſſet muniffus. Per ea tempora in ſcena floruit, quibus præclari atq; egregij ciues Romæ habiti ſunt, M. Marcellus, P. Scipio, Quin. Fabius Maximus. Neq; deſunt autores, qui ſcribant, eundem Terentium maxima familiaritate uiſiſſe cum Pub. Scipione, & C. Lælio: ſæpeq; ſolitum apud nobiliores

biliores ciuitatis cœnitare. Qua in re dum placere illis o-
mni opera nititur, eorūq; cōmodis inseruire, ad summā ino-
piam traditur redactus. Statiū præterea Cæciliū, qui scri-
bendis Comœdijs excelluit, magna diligentia obseruauit,
eiq; suas fābulas more ueterū recitare cōsueuit. Comœdias
sex composuit, easq; ab Apollodoro, et Menandro Poëtis
Græcis in sermonē Latinū cōuertit, tanta sermonis elegā-
tia & proprietate, ut eruditorum iudicio nihil perfectius
aut absolutius in eo scribendi genere habitum sit apud
Latinos. Secutus est in his Q. Ennium, M. Plautū, et Næ-
uium, ut ipse testatur, cū suis calumniatoribus respon-
det. Phormionem & Hecyram ab Apollodoro transtulit,
reliquas quatuor à Menandro. Aelius Donatus qui com-
plura diligentissimè de hoc poëta scribit, cū alia multa in
eo commendat, tum præcipuū dicit, quòd in scribendis fā-
bulis ea arte usus est, ut & morem antiquū retinuerit, &
ita temperauerit, affectus, ut neq; ad tragicam magnitudi-
nem intumescat, neq; abijciatur ad histrionicam. Quod
minimè factum est, inquit, à Plauto, Afranio, & cæteris
Comœdiarū scriptoribus. M. Cice. in epistola ad T. Atti-
cum refert, P. Terentium esse optimum autorem Latinita-
tis, eiusq; fābulas multos existimasse propter elegantiam
sermonis à C. Lælio scriptas. Quam opinionem idem Te-
rentius maximè scribitur confirmasse, quò magis calūnia-
tores suos in odium traheret. Sic enim refert in Adelphis
fābula sub persona prologi:

Quod illi maledictum uehemens existimant,
Eam laudem ducit maximam, Cū illis placet,
Qui uobis uniuersis & populo placent.
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisq; tempore usus est sine superbia.

Horat

Horatius Flaccus ueterum poëtarū optimus censor, in Cæcilio grauitatē, in Terentio artem cōstituit, qua inter cæteros Comicos mirificè excelluit. Quod & Quintilianus uidetur sentire in libris ad Marcellum Victorium. Sed idē tamen, inquit, maiorem gratiam habuisset, si intra trime-tros constitisset. Ausonius quoq; Vergilium Homero, Terentium Menandro adiungit, cūq; elegantiam Latini sermonis præcipuè tribuit:

Tu quoq; qui Latium lecto sermone Terenti

Comis, & astricto percurris pulpita socco.

Traditum est illum post editas aliquot Romæ fabulas in Græciam adnauigasse, quò facilius disciplinas Græcorum, atq; instituta perciperet: plurimasq; fabulas à poëta Menandro in Latinū conuertisse, quæ factō naufragio perierunt. De obitu illius uaria scribunt autores: in Arcadia obiisse cū alij plures testantur, tum Poëta Ausonius, ob nimium dolorem amissarum fabularum, quas ipse naui præmiserat. De fortuna illius, atq; effigie, referuntur complura ab Aelio Donato, qui eiusdem Comædias magna cruditione interpretatus est. Argumēta illa quæ Terentianis fabulis præponuntur, à Sulpitio Apollinari illustri grammatico cōposita sunt. Quod cū alijs multis argumētis, tū maximè antiq̃uitate Codicū, p̃bari potest, in q̃bus nomē Sulpitij legitur.

C. LUCILIUS.

CAP. IX.

Caius Lucilius Satyrarū scriptor, iisdem propè tempore floruit, quibus Poëta Accius, Sex. Turpilius, & Statius Cæcilius in Scena celebres habiti sunt. Ex Arunca Vrbe Ausoniæ fuit. Quocirca alūnus Arūcæ uocatus est à Iunio Iuuenale. Parentes habuit satis nobiles, & ut quidā grāmatici tradunt, fuit auunculus Cnæo Pōpæio. Illud in primis

primis manifestum est, fuisse Lucilium ingenio acerrimo, & inscribendis uersibus festiuo, & urbano. Amicos habuit Q. Attam poëtam Comicum, Albutium Lapathum, Albinū, et C. Persiū, qui est appellatus ab antiquis doctissimus: ad quos scribere etiā consuevit. Præter alios omnes Q. Philocomum familiarissimè coluit. Idem Lucilius primus cœpit scribere Satyras, maximeq; insectatus est Rutilium Lupum, Carbonem, L. Tubulum, & alios plures, quorum scelera atq; flagitia ferre æquo animo non poterat. Fuit enim Lucilius optimis moribus, & alienæ iniquitatis acerrimus accusator. Satyrarum libros supra xxx. composuit, uti Varro & alij grammatici ostendunt. Neq; me præterit, Q. Philocomum et L. Alium Archelaum fuisse autores, ut Lucilij Satyræ in libros referrentur: quod à Suetonio scribitur. Nam grammatici ueteres censoria uirgula utebantur, poëtarumq; carmen in libros diuidebant: ut C. Octauius Næuij opus de bello Punico, & Q. Vargunteius Ennianos annales. Horatius Flaccus lutulentum uocat Lucilium, & inscribendis carminibus incompositum. Qua in re magni autores ab eo dissentiunt: præcipuè Gellius & Fab. Quintilianus, cuius uerba subiiciemus: Satyra quidem tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est poëta Lucilius, qui quosdam ita deditos sibi habet amatores, ut eum non eiusdem modò operis autoribus, sed omnibus poëtis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Luciliū fluere lutulentè, & esse aliquid, quod tollere possis, putat. Nam eruditio in eo mira, libertasq; & accerbitas, & abundè salis. Hadrianus Imperator eundem Lucilium omnibus poëtis præponebat, qui Satyras scripsissent. Metrophænem seruum habuit, cuius fidem atq; industriam in Satyris

commen

commen
quo E
res qui
cūm au

Ex.
Sfabu
nis con
gnope
gramm
atum
bulas
Turp
nio, e
tarij.
lio c
dis d
lopa
in E
Hec
gn
tur

A
n
t

commendauit. Mortuus urbe Neapoli, eodē propè anno, quo Furius Bibaculus natalem habuit. Neq; desunt autores qui scribant, publico funere Lucilium fuisse elatum, cum annū ætatis sextum & quadragesimum impleuisset.

SEX. TURPILIVS. CAP. X.

SEX. Turpilius poëta Comicus ingenio facili fuit, & in fabulis componendis idoneo. Quocirca tantum nominis consecutus est in scena, ut comœdiæ Turpilianæ magnopere probatæ sint à Romanis. Inuenio apud ueteres grammaticos hūc Turpiliū summa beneuolentia cōiunctum fuisse Pub. Terentio: & in ijsdem ludis utriusq; fabulas aliquando actas. Vulcatius Sedigitus septimū locum Turpilio dedit inter Comicos poëtas, eūq; Luscio, Q. Ennio, & Trabeæ præponit. Nonius Marcellus in commentarijs ad filium x v. Comœdias nominat, quæ à Turpilio compositiæ fuerunt. In quibus legendis atq; obseruandis diligentiam suam, atq; studium probat. Citatur in Philopatro, in Lemnis, in Demetrio, in Bethonibus, in Pedis, in Epiclero, in Canephoro, in Thrasilione, in Demiurgo, Hecyra, Paraterusa, & Leucadia. Lyndia quoque in magno pretio habita est à grammaticis, in qua commendantur præcipuè hi senarij de officio & ratione uiuendi:

Profectò ut quisq; omnino contentus fuit,

Ita fortunatam uitam duxit maximè:

Vt Philosophi aiunt, isti quiduis sat est.

Autores sunt qui referant hunc Turpiliū ad extremā penè ætatē accessisse: et in Sinuessana urbe perijsse ijsdē penè tēporibus, quibus Furius Bibaculus natalē suum habuerit.

CN. MATIVS.

CAP. XI.

CN. Matius Mimorum scriptor, in magno pretio habitus est: quod cum alij plures, tum Au. Gellius testa-

D tur in

tur in Atticis cōmentarijs. Ingenio fuit eleganti & facili. In suis autem Minis, quos uocauit Mimiambos, uerba quædam noua, & perlepidæ posuit, ut grammatici obseruauerunt. Iulianus Rhetor, uir multiplici eruditione ornatus, permultū delectatus traditur Matianis fabulis, propter natium quendam leporem, & mirificam illorū suauitatem, maximeq; hos uersus commendabat:

Iam tonsiles tapetes ebrij succo,
Quos concha purpura imbuens uenenauit. Et item:
Sinu amicam reficere frigidam caldo
Columbatim labra confrensens labris.
Quapropter edulcare conuenit uitam,
Curasq; acerbis sensibus gubernare.

Idem Matius, ut quidam existimant, composuit opus hexametris uersibus, quod inscriptum est, de Iliade. Cuius carmen M. Varro, & alij grāmatici, quandoq; citant. Sed hac in re parum consentiunt ueteres autores. Maurus Terentianus de poëta Matio facit mentionem, eiusq; Mimiambos, ut elegantes, & lepidos celebrat. Fuit alter Matius Romanus ciuis, & amicitia Octauij Caesaris nobilis, qui primus Tonsilia nemora excogitauit.

L. AFRANIVS.

CAP. XII.

LVcius Afranius poëta Comicus, iisdem ferme temporibus in urbe clauit, quibus poëta Terentius, & Sex. Cecilius in senium uergebant. Vulcatius Sedigitus Afranium hunc non numerat inter cæteros Comicos. Operam suam, atq; diligentiam, posuit in togatis fabulis componendis. Sunt enim Togatæ illæ, in quibus de rebus Romanis ageretur, à toga denominatæ. In his primum locum obtinuit, ut à ueteribus traditur. Menandrum poëtam præcipuè imitatus est stylo & orationis charactere: quocirca

sic Hor

sic Hor

Dici

Furius

permula

atq; inge

ret, quan

libus ita

Fatec

Sed u

Quo

Cumq;

acutè d

tia, & n

ro testat

suis arg

gaucrit.

inquina

suos fass

pueq; ill

piencia

Vsus

Soph

Citatur

in Augu

in Brunc

Emanci

in Sella

gimus.

F A

F Ab

ant

sic Horatius in Epistola ad Octauium Augustum:

Dicitur Afrani toga conuenisse Menandro.

Furius Albinus, & Macrobius asserunt, Afranium ipsum permulta à Menandro sumpsisse, quod ille etiam libere, atq; ingenuè professus est: ut omnibus apertè demonstraret, quàm modestus, atq; ingenuus foret. Itaq; in Compitalibus ita respondet suis obrectatoribus:

Fateor, sumpsi non à Menandro modò,

Sed ut quisq; habuit, quod conueniret mihi:

Quod me non posse melius facere credidi.

Cumq; ingenio ac salibus excelleret, sententias passim, & acutè dicta, inferebat suis fabulis, non sine summa elegantia, & mirifica uenustate: quod cum alij multi, tū M. Cicero testatus est. Culpatur à Quintiliano Afranius, quòd in suis argumentis amores proprios paulò impudentius uulgaucrit. In togatis, inquit, excellit Afranius, utinamq; nō inquinasset argumenta puerorum fœdis amoribus, mores suos fassus. A. Gellius permultum Afranio tribuit, præcipueq; illud carmen putauit commendandum, in quo de Sapientia sic loquitur:

Vsus me genuit, mater peperit memoria,

Sophiam me Graij uocant, uos Sapientiam.

Citatur idem Afranius persæpe ab antiquis grammaticis, in Augure, in Consobrinis, in Cinerario, in Compitalibus, in Brundusinis, in Fratribus, in Homine, in Incendio, in Emancipato, in Prodito, in Patella, in Rosa, in Suspecta, in Sella, in Talione. De obitu ipsius nihil apud ueteres legimus.

FABIUS DORSENNVS. CAP. XIII.

Fabius Dorsennus inter Comicos poëtas relatus est ab antiquis autoribus. Vulcatius Sedigitus, qui de poëtis

D 2

scripsit

scripsit, minimè hunc nominat: quocirca uerisimile est, mi-
nus nobilem fuisse habitum. Horatius in epistola ad Cæsa-
rem Augustum, cum de Comædia differit, de Plauto, &
Dorsenno agit, eorumq; fabulas satis celebres in scenis
demonstrat. Sic enim de Dorsenno:

Quintus enim Dorsennus edacibus in parasitis,
Quam non astricto percurrat pulpita socco:
Gestit enim nummum in loculos demittere: posthac
Securus cadat, an recto stet fabula talo.

Idem Dorsennus à Plinio cõmendatur in comædia Acha-
ristione: quo loco uersiculos eius affert. Festus quoq; Pom-
peius Afranium & Dorsennum poëtas citat, cum de te-
meto loquitur, & hunc senarium lepidissimum Dorsen-
ni repetit:

Sequitur prænunciæ: sequimini temeti timor.
Hic est ille Fabius Dorsennus, quantum existimare possu-
mus, in cuius monumẽto carmen hoc legebatur, ut ab An-
neo Seneca relatum est,

Hospes resiste, & philosophiam Dorsenni lege.
In nummis præterea uetusti æris ita legitur, DORSEN.
P. cum effigie barbata, ut prisca illi Romani fuerunt.

M. ATTILIVS.

CAP. XIII.

MAR. Attilius in scribendis Tragædijs nobilis ha-
bitus est, iudicio ueterum. M. Cicero sic eum nomi-
nat, ut poëtam durissimũ, cum scribit ad Pomponiũ Atti-
cum. Fabius Quintilianus Pacuuium & Accium enume-
rauit, qui in Tragædia excelluissent, de Attilio omisit. Cõ-
stat hunc secutum fuisse poëtã Sophoclem, & aliquot fã-
bulas in Latinũ conuertisse, in quibus duriorẽ se præstitit,
ob eamq; rationẽ à Licinio, scriptor ferreus uocatus est, ut
testatur M. Cicero, quo loco de Electra illius fabula memi-

nit in

nit in libris de Finibus. Relatū præterea est, in ludis C. Cæsaris quædam fuisse cantata ad miserationē illius cædis contra interfectores, & ex Pacuio in Armorū iudicio, et ex Attilio in Electra. Et si apud Suetonium grammatici nostri decepti sunt, cū paulò imprudētius Acciū pro Attilio scripserint. Vulcatius Sedigitus Attiliū poētā refert inter Comicos nobiles, eumq; post Næuiū & Liciniū collocat. Quidam existimarūt eundem esse: mihi parum adhuc cōpertum est, in tanta rerum obscuritate. De obitu, & moribus illius, nihil aliud legimus in ueterum monumentis.

Q. TRABEAS.

CAP. XV.

Quintus Trabeas Comœdiæ autor, in ordine Comæcorum relatus est à Vulcatio Sedigito. Locū octauum obtinuit post Terentium, & Turpiliū: de quibus cōmodè diximus. Mentio de hoc Trabea fit à ueteribus græmaticis, qui persæpe citant eius fābulas. M. Cicero minimè dubitauit commendare eundem Trabeam, carmenq; illius locis multis referre. Sunt qui credant, in scribendis Togatis præstitisse, quod & Sex. Pompeius demonstrat. Laudantur à Marco Tullio ij uersus Trabeæ, in quibus credulitas amantis, ac nimia gestientis animi lætitia, lepidè & eleganter describitur:

Lena delinita argento, nutum obscruabit meum,
 Quid uelim, quid studeā: adueniens digito impellā ianuā,
 Fores patebunt: de improviso Chrysis ubi me aspexerit,
 Alacris obuiam mihi ueniet, complexum optans meum,
 Mihi se dedet, fortunam ipsam anteibo fortunis meis.
 Ex his colligitur: quantum salis, atq; urbanitatis in poëta Trabea fuerit.

CN. AQUILIVS.

CAP. XVI.

CN. Aquilius in scribendis comœdijs non ignobilis habitus

bitus est, ut testatur M. Varro. Vulcatius Sedigitus nullā mentionem de hoc Aquilio fecit in his uersibus, qui de Comicis poëtis leguntur. Quocirca existimandum est, illius fabulas non fuisse in magno admodū pretio. Relatū est ab antiquis grāmaticis, Comœdias aliquot Plauti falsò inscriptas Aquilio, sicuti Boethiā: de quo idē Varro parū cōstanter disseruit. Si Gellij commentarios paulò diligētius legamus, illud affirmatur de Aquilio, eum plerasque fabulas à Menandro poëta transtulisse: quod & Pub. Terentius, & Sex. Cæcilius factitarunt. De C. Aquilio diximus alibi, qui Iurisperitus fuit, ac formulas de dolo malo protulit, in quibus de simulatione, & dissimulatione ageretur.

C. LICINIUS IMBEX. CAP. XVII.

CAius Licinius Imbex inter eos poëtas refertur, qui Comœdias scripserunt. Vulcatius Sedigitus, cū de Comicis scriptoribus iudiciū facit, Licinio multū tribuit, eumq; non Attilio tantū, et Ennio præposuit, sed & Turpilio, atq; Terētio. Grāmatici ueteres citant aliquot Licinij comœdias, ut Næuiam & Næram. De qua Gellius in Atticis noctibus scribit: quo loco de cōprecationibus deorum disserit. Afferuntur ij uersus ex Næra Licinij:

Nolo ego Næram te uocent, sed Nerionem:

Cū quidem Marti es in connubium data.

Sextus quoque Pompeius ita Licinium nominat, ut poëtam maxime lepidum, atq; urbanum. Hæc sunt serē, quæ apud ueteres de Poëta Licinio obseruauimus.

Q. NOVIUS.

CAP. XVIII.

Quintus Nouius Atellanarū scriptor illustris est habitus. Grāmatici ueteres cū de ipsius ingenio & doctrina disserunt, permultū illi concedunt. Aurelius Macrobius probatissimum poëtam hunc uocat inter eos auto-

res,

res, qui
inquit, P
psit Nou
probaui
me in his
gine pr
minis, in
Nonij M
merè scr
uimus. I

P E

I N

T

delecta
rè gest
studior
nium in
In hoc l
ra scrip
Vergil
tuto p
tuenti
mo ref

res, qui Atellanas fabulas ediderūt. Qua in re post Nouiū, inquit, Pomponius atq; Mommius præclari habētur. Scripsit Nouius complures Comœdias, in quibus magnopere probauit ingenium suum, atq; urbanitatē. Citatur maxime in his fabulis, hoc est, in Fullonico, in Exodio, in Virgine prægnante, in Pedio, in Dotata, in Gallinaria, in Geminis, in Partu. De quibus multa leguntur in cōmentarijs Nonij Marcelli, etsi pro Nouio quandoq; Cn. Næuiū temerè scriptū scio. Hæc sunt quæ de poëta Nouio adnotauimus. De obitu illius nihil apud antiquos autores legimus.

PETRI CRINITI

IN LIB. SECVNDVM DE POETIS LATINIS, AD EVNDEM
PRAEFATIO.

IN priore libro Cosme, Pontifex Arretine, eos poëtas complexi sumus, qui rudi adhuc Roma, & populo armis occupato, magna diligentia conati sunt ciues suos instruere, fabulisq; editis, illorum ingenia delectare. Nā ciuitas ipsa Imperio aucto, & rebus prospere gestis, incredibile dictu est, quā breui tēpore in omni studiorum genere profecerit. Adeo ualet humanum ingenium in præclaris etiā institutis, ubi illud ualde intēderis. In hoc libro eos relaturi sumus, qui plura in dies ac meliora scripserūt apud Latinos: accedemusq; ad ætatem Pub. Vergilij, ne quid desiderari ab aliquo possit in opere instituto percensendi ueteres poëtas. Mihi enim diligēter inuenti studia hæc nostra, & antiquorum disciplinas animo repetenti, necessarium præcipuè uidetur, ea in re ma-

ximè laborem ponere : qua me ipsum instruere possim, & aliorum præterea ingenia excitare: his præsertim temporibus, quibus paucissimi omnino reperiuntur, qui intenti admodū sunt in hoc egregio ac liberali officio literarum. Tu uerò ita accuratè ac diligenter, ut uideo, aduigilas, ut unus propemodum in ciuitate nostra habearis, qui solerti animo cōsistas in præsidio bonarum literarum: putesq; in tantis Italiae fluctuantis periculis minimè deserendum tibi tam insigne atq; optimum institutum, quo possis familiam tuam exemplis illustribus ornare, ac perpetuis tuarum uigiliarum monumētis immortalem statuere. Sed aliàs de re hac agetur commodius. Interim accedemus ad T. Lucretium, qui de rerum natura primus apud Latinos diligenter atque eruditè carmen composuit.

T. LUCRETIVS CHARVS. CAP. XIX.

Titus Lucretius Charus ex Lucretiorum familia natus creditur, quæ Romæ insignis, & peructusta habitata est. Paulò antiquior fuit Terentio Varrone, & M. Tullio, ut quidā scripserunt, quod est obseruatum diligenter. Quoniam in his Annalibus, quos à Græcis habemus, complura falsò exposita sunt, contraq; rationem tēporum peruerse signata. Ingenio summo traditur fuisse, & in scribendis carminibus maximè excitato. Solebat enim per interualla tēporum ad carmen accedere, nō sine quodā animi furore, ut ueteres autores ostendunt. Hinc illud Statij, Et docti furor arduus Lucreti.

Fabius Quintilianus, cū de Latinis poëtis differit, Aemilium Macrum, & T. Lucretium præstare elegantiae testatur: sed ipsius Lucretij carmen multum difficultatis retinere. Quæ res non modò propter ipsam materiam illi contigit, sed etiā propter egestatem linguæ, & rerū nouitatē: ut ille

ut ille inquit. Scripsit libros sex de rerum natura, in quibus Epicuri doctrinam, & Empedoclem poetam secutus est: cuius carmen atq; ingenium uehementer admiratur. Neq; desunt qui scribant, fuisse Lucretij opus à M. Tullio emendatū. Quocirca uerisimile est, propter importunum obitum ab eo imperfectum atq; inemendatum relictum. Q. frater plurimum Lucretij uersibus concessit, & in eius opere multum esse artis, atq; ingenij refert: neq; mirari oportere, si Lucretij uersus duriores interdum uidentur, & quasi orationi solutæ similes. Fuit hoc proprium illis temporibus: ut optimè testatur apud Macrobiū Furius Albinus, cuius uerba hæc sunt: Nemo debet antiquiores poetæ ea ratione uiliores putare, quod eorum uersus nobis scabri uidentur. Ille enim stylus maximè tū placebat: diuq; laborauit ætas secuta, ut magis huic molliori stylo acquiesceret. Itaq; minime defuerunt, Imperantibus etiam Vespasianis, qui Lucretium pro Vergilio, & Lucilium pro Horatio legerēt. Idem Lucretius misit suum opus ad C. Memmium L. Memmij filium, qui à deuicta Achaia cognomen accepit, & urbem Corinthum diruit, signisq; ac tabulis spoliavit. Non me præterit alios in hoc dissentire: Sed hi quidem dum parum diligenter temporum rationem obseruant, facile refelli possunt. Publius Vergilius nō modò uerba aliquot accepit ex poematis Lucretij, sed locos penè integros ab eo transtulit: quod & grammatici ueteres accuratè notarunt. De hoc autem Lucretij opere illud à Publio Ouidio scribitur:

Carmina sublimis tum sunt peritura Lucreti,

Exitio terras cum dabit una dies.

Perijt ætate integra, cum paucos annos supra x l. impleuisset. Eusebius tradit, tanto eum furore percitum fuisse as-

D 5 sumpto

sumpto amatorio poculo, ut propria manu se interfecerit. Quo tempore (ut quidam testantur) P. Vergilius uirilem togam assumpsit, Cn. Pompeio & M. Licinio Crasso ite-
rum Coss. Inter alios ueteres nominatur Lucretius Poeta Comicus, ut à Fulgentio relatum est in commentario de prisceis uerbis.

L. POMPONIVS BONONIEN-

S I S.

CAP. XX.

Lucius Pomponius Atellanarū scriptor, iisdem ferme temporibus in Vrbe præstitit, quibus Laberius, Publius, & Iulius Calidius, ut in Latinis Annalibus relatum est. Eusebius, & alij, Bononiensem hunc faciunt. Ingenio perurbano dicitur fuisse, & in notādis hominum moribus maximè festiuo. Sunt enim Atellanæ fabulæ ab Atella urbe appellatæ, in quibus Poëtæ ueteres solebant uarios iocos atq; sales uernili quadam dicacitate admittere. De his Pomponij Atellanis M. Cicero, & Anneus Seneca pluribus locis meminerunt, ingeniumq; Pomponij uehementer commendat. Nonius Marcellus magna diligentia obseruauit has Pomponij fabulas: quod ipsum colligitur ex illius commentarijs, in quibus supra triginta eius Comædias nominat. Citatur Pomponius sæpe ab antiquis grammaticis, in Aleonibus, in Prostibulo, in Pannuceatis, in Nuptijs, in Porcaria, in Priuigno, in Piscatoribus, in Ergastulo, in Patruo, in Asina, in Rustico, in Dorata, in Decuma Fullonis, in Præcone posteriore, in Buccone, in Macchis geminis, in Verre ægroto, in Pistore, in Syris, in Medico, in Maiali, in Sarculario, in Augure, in Petitore, in Annulo posteriore, in Præfecto, in Arista, in Hirnea, in Porcetra. Itidem in Marsupio, in Aeditumo, in Auctorato, in Satyra, & in Gallis trās alpinis. Gellius præterea, & Priscianus de Atellanis

lan
ex
salib
diar
D
opera
crem
More
ta in a
nomin
re de
rij. Tr
cis con
posuiss
bus dan
Anneus
eius M
Quod
matici
xima d
tāt se p
in Necr
calidis, i
sco, in Cr
turnalib
mos suos
mis præ
Proinde
C. Cas

lanis Pomponij sæpe agunt, pluresq; uersiculos afferunt: ex quibus intelligi potest, quantum præstiterit gratia & salibus. De Pomponio Secundo, qui fuit scriptor Tragoediarum, & clarissimus ciuis, suo loco dicemus.

DECIVS LABERIUS. CAP. XXI.

DEcius Laberius eques Romanus fuit, & in secunda dignitate, quandiu uixit, se continuit. Studium atq; operam posuit in scribendis Mimis: qua in re non medio-
crem laudem cōsecutus est iudicio M. Tullij, & aliorum. Moribus præclaris, & ingenio urbano fuit. Libertate tanta in accusandis uitijs, ut libertatis nomen excederet. Quo nomine C. Caesar magnopere commotus est, neq; prædicare destitit, acceptiores sibi esse Publij Mimos, quam Laberij. Traditum est à Sulpitio Apollinare, & Gellio in Atticis commētarijs, Laberium ipsum in suis fabulis quæpiam posuisse paulò duriora, ac minus Latina, & ob id à quibusdam Criticis in ordinem coactum. Sed Macrobius & Anneus Seneca plurimum Laberio concedunt: quòd in eius Mimis non minus sententiæ, quàm lepiditatis foret. Quod ipsum testari possent ea carmina, quæ à nostris græmaticis referuntur. Nonius Marcellus, & alij ueteres maxima diligentia Poëtam Laberium obseruarunt, eumq; citat sæpius in his Mimis: hoc est, in Virgine, in Gemellis, in Necromantia, in Cōpitalibus, in Lacu Auerno, in Aquis calidis, in Coloratore, in Catulario, in Sororibus, in Tusco, in Cropio, in Nuptijs, in Gallis, in Cacomenone, in Saturnalibus, in Alexandria, in Ephebo. Idem Laberius Mimos suos egit in maxima celebritate, donatusq; amplissimis præmijs, ac iure sedendi in quatuordecim gradibus. Proindeq; factus nobilior, aucta dignitate, rogatus est à C. Casare, & perhumaniter inuitatus, ut in scenam prodire uel

re uellet, & Mimos ipse agere, quos tum assidue componebat. Qua in re Laberius necessario se coactum respondit, nihil tanto uiro denegare, cui & ipsi dii omnia tribuissent. Sed hoc iudicari melius poterit ex ipsis Laberij uersibus, quos in fabulae prologo inseruit. Nos hoc loco illos adijciemus, ut facilius aestimari possit, quantum iacturae fecimus in Laberianis Mimis:

Necessitas, cuius cursus transuersi impetum
 Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt:
 Quò me detrusit penè extremis sensibus?
 Quem nulla ambitio, nulla unquam largitio,
 Nullus timor, uis nulla, nulla autoritas
 Mouere potuit in iuuenta de statu?
 Ecce in senectà ut facilè labefecit loco
 Viri excellentis mente clemente edita
 Submissa placidè blandiloquens oratio.
 Etenim ipsi Dij negare cui nil potuerunt:
 Hominem me negare quis posset pati?
 Ergo bis trigenis annis actis sine nota
 Eques Romanus lare egressus meo, domum
 Reuertar Mimus? nimirum hoc die
 Vno plus uixi, mihi quàm uiuendum fuit.
 Fortuna immoderata in bono aequè atq; in malo,
 Si tibi erat libitum literarum laudibus
 Floris cacumen nostrae famae frangere:
 Cur cum uigebam membris praeuירidantibus,
 Satis facere populo, & tali cum poteram uiro,
 Non flexibilem me concuruaſti, ut carperes?
 Nunc me deiſcis quò? quid ad scenam affero?
 Decorem formae, an dignitatem corporis?
 Animi uirtutem, an uocis iocundae sonum?

Vt hedera serpens uires arboreas necat:

Ita uetustas amplexu annorum necat.

Sepulcris simulis nihil nisi nomen retineo.

Qui uersus à Laberio ipso sub persona Syri pronuntiati sunt. Cumq; inter agendum quasi cæsus ab hero, exclamaret: iniecit hunc Scenarium:

Porro Quirites libertatem perdidimus.

Et paulo post adiecit:

Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent.

In quo notari Cæſarē populus Romanus exiſtimauit, coniectis in eum oculis. Hinc Cæſar palmam tranſtulit ad Poëtam Publium, qui in eadem ſcena mimū agebat: Laberium uerò donauit annulo aureo, quingentis ₰. additis. Tum Laberius perſpecto ingenio Cæſaris, in ſequēti commiſſione interiecit hos uerſus:

Non poſſunt primū eſſe omnes omni tempore.

Summum ad gradum cū claritatis ueneris,

Conſiſtes ægrè: citiusq; quàm aſcendas, decidas.

Cecidi ego: cadet qui ſequitur: laus eſt publica.

Ad extremam ſenectutem acceſſit, corpore ualido, & ſenſibus integris. De obitu nihil hætenus legimus.

Q. CATVLVS. CAP. XXII.

Quintus Catulus ex Catulorum familia illuſtri natus, ingenio præclaro fuit, & ad carmē faciendum mirè accommodato. Dilectus maximè eſt à C. Cotta, & L. Craſſo propter elegantiam ingenij, & morum ſuauiſſimam. Idem Catulus tam ueniſtè atq; egregiè luſit epigrammata, ut ab antiquis autoribus relatum ſit: Nihil apud Latinos aut Græcos legi poſſe mundius, preſtius, aut ueniſtius Qu. Catuli epigrammatis. Traditum eſt fuiſſe illum facili animo, & procliui ad amores, ac delicias. Itaq; Roſcium

scium Gallum præcipuè dilexit: qui tum adolescens elegantia forma, & indole optima florebat: et si oculos peruersos habuit, ut M. Cicero, & Diomedes grammaticus testatur. Epigrāma autē lepidissimū Qu. Catuli celebratum est à Marco Tullio de forma Roscij, quod apponemus:

Constiteram exorientem auroram fortè salutans,
Cum subito à læua Roscius exoritur.
Pace mihi liceat cælestes dicere uestra,
Mortalis uisus pulchrior esse Deo.

Laudatur & illud maximis laudibus, quod ad Theotimum scribit, ut relatum est in commentarijs Atticis:

Aufugit mi animus: credo, ut solet, ad Theotimum
Deuenit: sic est, per fugium illud habet.
Quid si non interdixem: ne illum fugitium
Mitteret ad se intrò, sed magis eiiceret?
Ibimus quæsitum: uerum ne ipsi teneamur
Formido: quid agam? da Venus consilium.

Hic est ille Q. Catulus, qui cum Mario consule familiariter uixit, & à Marco Tullio magnopere laudatus est, quòd Archiam Licinium, & amare, & probare posset. De Quinto Catulo uiro Censorio, qui dedicauit Capitolium, dicetur à nobis commodius.

Q. A T T A.

C A P. XXIII.

Quintius Atta Togatarum scriptor habitus est: & in his componendis magnopere à quibusdam commendatur. Sunt qui referant eundem Romæ uersatum his temporibus fuisse, quibus Pomponius Bononiensis in scena floruit: & Plotius Gallus in tradendis præceptis rhetorices præstitit. Horatius Flaccus in ea epistola, qua loquitur de Latinis Poëtis, uidetur Attæ fabulas notare, indignasq; existimare, ut à Romanis ciuibz tanto studio,

atq;

atq; attentione audirentur:

Rectè nec ne crocum, floresq; perambulet Attæ
 Fabula, si dubitem, clamant perijsse pudorem
 Cuncti penè patres: ea cùm reprehendere coner,
 Quæ grauis Aesopus, quæ doctus Roscius egit.

Citantur sæpe à Latinis grammaticis comædiæ Q. Attæ:
 Quocirca uerisimile est in magno pretio illas fuisse habi-
 tas. Gellius quidem & alij citant eum in Conciliatore, in
 Aedilibus, in Tirone proficiscēte. Traditum est cognomen
 Attæ illis esse impositum, qui eo uitio pedum laborant, ut
 uideantur magis inniti plantis, quàm liberè ambulare. Isi-
 dorus nominat Attam in Satyris, quo loco de cereis &
 graphijs differit. Sed parum mihi compertum, an ad hunc
 ipsum referri oporteat. Seruatū est in Latinis Annalibus,
 Attam Romæ perijsse, & in uia Prænestina sepultum, se-
 cundo ab urbe milliario.

PUBLIVS SYRVS. CAP. XXIII.

Publius natione Syrus in scribendis Mimis operam po-
 suit, ac in magno pretio his temporibus habitus est,
 quibus M. Cicero, & Nigidius Figulus perierūt, ut in La-
 tinis Annalibus notatum. Idem Publius (ut scribit Macro-
 bius) cum puer deduceretur ad patronum domum, facile
 illum promeruit, cùm gratia, & decore formæ, tū salibus,
 atq; ingenio. Quibus rationibus factum est, ut à domino
 manumissus esset, & maiori diligentia quàm antea disci-
 plinis liberalibus eruditus: breuiq; tanto profecit, ut in fæ-
 bulis componendis magnam nominis celebritatem sit ade-
 ptus. Referuntur ab Auieno dictæ quædam Publij, in
 quibus mira festiuitas, atq; incredibilis comitas apparet.
 Iulius Cæsar palā professus est, sibi acceptiores fuisse Pu-
 blij Mimos, quàm Laberij, propter sententiarum graui-
 tatem

tatem atq; singularē elegantiā. Quocirca praelatus illi est:
 & in scena uictor pronuntiatus. Cassius quoq; Seuerus
 tantum concedebat Publianis Mimis, ut eius carmen di-
 fertissimam uocaret. Neq; illud omittendū est, quod idem
 Publius in ludis Caesaris omnes illos longē superauit: qui
 carmen in scenam attulerint, in quorum numero Dec. La-
 berius fuit. Nos hoc loco uersiculos aliquot referemus ex
 illius Mimis, qui ab antiquis autoribus in summo pretio
 habiti sunt, & perinde accepti, ac sententiæ quædam ex
 intimis philosophiæ adytis: quod ad uitæ officia, morumq;
 probitatem maximè pertinere uideantur:

Tam deest auaro quod habet, quàm quod non habet.

Desunt luxuriæ multa, auaritiæ omnia.

O uita misero longa, felicibus breuis!

Pars beneficij est, quod petitur, si belle neges.

Beneficium dando accepit, qui digno dedit.

Cui plus licet, quàm par est, plus uult quàm licet.

Alienum est omne, quicquid optando uenit.

Feras, non culpes, quod uitari non potest.

Furor fit læsa sæpius patientia.

Malum consilium est, quod uitari non potest.

Nimum altercando ueritas amittitur.

Nunquam periculum sine periculo uincitur.

Comes facundus in uia pro uehiculo est.

Hæredis fletus sub persona risus est.

Ita amicum habeas, posse ut hunc fieri inimicum putes.

Improbè Neptunū accusat, qui iterū naufragiū facit.

Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.

De obitu ipsius Publij nihil apud ueteres legimus.

PORCIUS LICINIUS. CAP. XXV.

Orcius Licinius cū ex Liciniorū familia nobili or-
 tus

tus uir clarus habitus est, tum ingenio facili et eleganti, præsertim in componendis Epigrammatis. Iulianus rhetor (qui Hadriani principis temporibus uixit) Licinij carmen magnis laudibus extollit, adeo ut hunc ipsum præferre non dubitauerit Poëtis omnibus Græcis. Quod in Atticis commẽtarijs obseruatum à Gellio est, quo loco Val. Aeditui, Q. Catuli, & Porcij Licinij carmen recensuit. Afferuntur eiusdem Licinij uersus complures à nostris grammaticis, ex quibus probari potest, quàm eleganter atq; egregiè Poëtæ officium absoluerit. Nos hoc loco adijciemus epigramma illud elegantissimum, in quo suos calores, atq; animi æstus uenustissimè expressit:

Custodes ouium, teneræq; propaginis agnũ,

Queritis ignem? ite huc: queritis? ignis homo est.

Si digito attigero, incendam syluam simul omnem:

Omne pecus flamma est, omnia quæ uideo.

Sunt qui credant eundem Licinium scripsisse annales octonarijs uersibus: sed hoc non satis mihi compertum est. Illud pro certo haberi debet, Macrum Licinium fuisse autorem annalium Romanorum, de quo dicturi sumus commodius.

VALERIUS AEDITVVS. CAP. XXVI.

Valerius Aedituus in scribendis epigrammatis Poëta insignis habitus est, maximeq; aptus ad exprimendas Veneres, ac delicias. In quo numero à grammaticis nostris relati præcipuè sunt, Quintus Catulus, Porcius Licinius, & Val. Catullus. Magnopere commendatur Aedituus ab Au. Gel. tantumq; illius carmini concessit, ut affirmare ausus sit, nihil se legisse uel apud Græcos Poëtæ uenustius, aut suauius: qui uideri solent cæteris omnibus in hoc genere scribendi gratiores atq; elegantiores. Sed est adijciendum carmen Val. Aeditui, quò facilius possint de hoc sta-

E tuere,

tuere, qui hæc legerint. Sic igitur ad Pamphilam:
 Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis,
 Quid mi abs te quæram? membra labris abeunt.
 Per pectus miserum manat subito mihi sudor.
 Si tacitus, subidus, duplo ideo pereo.
 Neq; illud prætermittam ad puerû Philerotem, in quo sua-
 uior atq; ad ignem profluentior apparet:
 Quid faculam præfers Phileros, qua nil opus nobis?
 Ibimus, hic lucet pectore flamma satis.
 Istam non potis est uis sæua extinguere uenti,
 Aut imber celo candidus præcipitans.
 At contra hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa,
 Nulla est quæ possit uis alia opprimere.
 Laudatur idem Aedituus, cum ab alijs multis, tum à M.
 Varrone, qui eius uersiculos alicubi citauit. De moribus
 autem & uita ipsius nihil aliud legimus.

C. VALERIVS CATVL-

L V S.

CAP. XXVII.

CAius Valerius Catullus Veronæ natus est, quo tēpore
 Terentius Varro in Vrbe claruit. Quidam Crispum
 Sallustiū Catullo supparē faciunt. A Catulli autē natalibus
 ad Pub. Vergilium paulò minus quàm duodeuiginti anni
 connumerantur, si quorundam annales sequimur. Quando
 & illud pro comperto habetur, carmen de passere Lesbicæ
 ad Vergilium fuisse missum:

Sic forsân tener ausus est Catullus

Magno mittere passerem Maroni.

Caterum non humili loco, aut obscuro natus est: siqui-
 dem eius parens, autore Suetonio, Iulij Cæsaris hospi-
 tio familiariter usus est. Val. autem Catullus primò tra-
 ditur à Mallio Roman deductus, cū adhuc in tenera

etate

etate ageret. Paulò mox ingenij facilitate & doctrina
adeo Romæ acceptus, atque ciuibus gratus fuit, ut Marci
Tullij patrociniũ meruerit: quod ipsum elegãti epigrãma
te ingenuè testatus est, quo gratias Cicroni patrono egit:

Disertissime Romuli nepotum

Quot sunt, quotq; fuere Marce Tulli,

Quotq; post alijs erunt in annis,

Gratias tibi maximas Catullus

Agit pessimus omnium Poëta:

Tantò pessimus omnium Poëta

Quantò tu optimus omnium patronus.

Mallium uerò & eius nuptias magno studio celebrauit,
cum quo se excusat parum sibi licere ueteres amores (ut
antea) decantare, quoniam fratrem amiserit. Ex cuius in-
teritu studium inquit suum scribendi carminis se abieciſſe.
Sic enim ad Mallium:

Sed tibi ne mea sint ignota incommoda Malli,

Neu me odisse putes hospitis officium:

Accipe quàm merſer fortunæ fluctibus ipse,

Ne amplius à miſcro dona beata petas.

Tempore quo primum uestis mihi tradita pura est,

Iucundum cum ætas florida uer ageret:

Multa satis lusi, non est dea nescia nostri,

Quæ dulcem curis miſcet amaritiem.

Sed totum hoc studium luctu fraterna mihi mors

Abstulit: heu miſero frater adempte mihi.

Tu mea, tu moriens fregisti comoda frater:

Tecum una tota est nostra ſepulta domus.

Inter ceteros amicos Furium & Aurelium magnopere
dilexit, Cinnam quoque, Cornificium, Fabullum, & Ve-
rannium, quem alicubi Veranniolum blanditer appellat.

Puellam præterea Ipsitillam conciuem suam, & Clodiam amauit, quam ficto nomine Lesbiam dicit. Sicuti Madaurensis Apuleius testatur in oratione ad Claudium Maximum. Eruditorum consensu docti cognomen accepit: ita Enim peculiari epitheto Catullus censetur. Atque hunc quidem Ouidius Vergilianæ maiestati opponit, Tantum nominis apud eruditos, ac laudis est consequutus. Sed & uersus ipsius, quanquam ut duriusculi notantur, (quod uterq; Plinius asserit) tamen perelegantes habiti sunt, ac sectatores complures in his inuenit: sicuti Pompeium Saturninum, & Sentium Augurem, qui Catulli epigrammata, ac Licinij mira diligentia ac studio sunt æmulati: ut alijs diximus. Val. Martialis Catullum sibi ipsi audacter præponit. Sic enim ad Macrum:

Nec multos mihi præferas poëtas,

Vno sed tibi sim minor Catullo.

Opus suum ad Cor. Nepotem misit, uirum doctrina & rerum cognitione egregium. Diuiditur autem in libros tres: ut Primus Lyricos, Secundus Elegiacos, Tertius Epigrammata contineat. Ad hunc enim modum ordinem frè meliorem custodiemus. Elegiam de coma Berenices ex poëta Callimacho in Latinos numeros conuertit, eamq; ad Ortalum amicum misit, quæ in Elegiarum adhuc libro legitur. Idem Val. Catullus à Fabio Quintiliano & Diomedæ inter Iambicos reponitur, ab alijs inter Lyricos. In Atticis noctibus ut poëta elegantissimus ac uenustissimus à Gellio laudatur. Neque illud omittendum est, fuisse ab ipso Catullo alia complura composita, quæ uitio longæ uetustatis desiderantur. C. autem Plinius libro historiae naturalis xxxviii. ad Cæsarem Vespasianum (cum de magia differit) amatorium de incantamentis carmen à Catullo editum

editum refert. Hinc Theocriti, inquit, apud Græcos, Catulli apud nos, proximeq; Vergilij incantamentorū amatoria imitatio. Sed carmen Ithyphallicum scripsit, ut est optimus testis Maurus Terentianus ad Nouatemum, qui hos Catulli uersiculos citat:

Et fermè modus hic datur à plerisq; Priapo,
Inter quos cecinit carmen quoq; tale Catullus,
Hunc tibi lucum dedico, confecroq; Priape.
Nam te præcipuè in suis urbibus colit ora
Hellepontica, cæteris ostreosior oris.

Cæsarem maximè Iulium, Mamurram, & Nonium Struam Iambicis nominatim proscidit ex ueterum consuetudine: uC. Lucullus Iambicorū aut or, Luciliusq; & Næuius. Qua in re dignū illud memoria est, quod ipse Cæsar cum perpetua sibi stigmata (ut ait Suetonius) imposita uideret ex Catulliano carmine de Mamurra, eadem tamen die Poëtam ipsum cœnæ adhibuit, simulq; hospitio suo nō secus atq; antea uti eum permisit. Mortuus Romæ est iuuenili admodum ætate, cum annum circiter trigesimum ageret, ut quidam putarunt, quo tempore Publius Vergilius in urbe Cremona studijs operam daret. Vulgatum quoque de Valerio Catullo illud:

Tantum parua suo debet Verona Catullo,
Quantum magna suo Mantua Vergilio.

CORN. LICINIUS

CALVVS.

CAP. XXVIII.

CORN. Licinius Caluus in poëmatis scribendis perelegans habitus est, & apud ueteres inter optimos poëtas relatus. Ingenio lepido, & urbano fuit: cumq; suis moribus præstaret, præcipuè dilectus est à Val. Catullo, qui summa familiaritate cum eo uixit: quod ex

Catulli uersibus facile possumus colligere. Dicitur fuisse breui statura, & exiguo corpore: quocirca Sollopicium est appellatus à Catullo, ut apud Anneum Senecam copiose exponitur. Idem Caluus puellam Quintiliam amore incredibili dilexit: cuius interitum quàm molesto animo ferret, testatus est, scriptis carminibus de obitu illius:

Hoc etiam docti confessa est pagina Calui,

Cùm caneret misera funera Quintiliæ.

Eruditionem Calui atq; elegantiam in componendis uersibus præcipuè commendauit Sentius poëta, & M. Cicerone, qui refert eum in scribendis Iambicis præstitisse. In ijs enim minimè dubitauit principes etiam ciuitatis acerrimè insectari, ut C. Cæsarem, & Pompeium. Fuisse eundem oratorem ostendunt Fabius Quintilianus, & Anneus Seneca, qui Caluum hunc tradunt habuisse diu iniquissimam litem cum M. Cicerone de principatu eloquentiæ, & contra Vatiniū in eo accusando uiolentum se, atque acerrimum præstitisse. An fuerit alter Caluus orator, commodius differemus: cùm probatissimi autores in hoc uideantur dissentire.

Q. CORNIFICIUS. CAP. XXIX.

Q Vintus Cornificius per eadem tempora in poëtice floruit, quibus in scribenda historia Sallustius, Lucius, & Cor. Nepos in Vrbe præstiterunt. Fuit ingenio eleganti & lepido, atq; in scribendis epigrammatis uersatus est. Pub. Ouidius Cornificium hunc nominat inter eos poëtas, qui poëmata & amores decantarunt, ut Caluum, Metellum, Cinnam, Hortensium, Catullum, Propertium, & alios. Grammatici ueteres, si quando citant uersiculos Cornificij, permultū illis concedunt. Val. Catullus sæpe ad hunc

hunc ipsum scribit: qua in re facile demonstrat, quanta familiaritate cum eo uixerit. Sororem habuit nomine Cornificiam, ut ab Eusebio relatum est, cuius carmen in magno pretio habitum inuenio. Idem Cornificius in militia uersatus dicitur: & cum præfecturam cohortium haberet, suosque milites paulò ignauiores uideret ad subeunda belli discrimina, non destitit eos increpare, & iocularibus dictis illudere, galeatos lepores appellans, quòd audito pugnae classico minime gradum seruarent: sed relicto præsidio, temerè palantes diffugerent. Neque desunt qui refrant eundem aliquando destitutum à militibus inter dimicandum occidisse. De Cornificio oratore, qui rhetoricos libros composuit, diximus in libris de Oratoribus.

C. HELVIUS CINNA. CAP. XXX.

Caius Heluius Cinna in epigrammatis & poematis describendis nobilis habitus est. Eadem ætate claruit, ut constat, qua Catullus, Caluus, Hortensius & Cornificius celebres fuerunt. Commendatur maxime illius ingenium, atque diligentia in absoluendis carminibus. Inter cæteros amicos poetam Catullum, & Valerium Catonem summa beneuolentia dilexit, qui Lydiam & Dianam composuit. Idem Cinna opus perfecit titulo Smyrnæ, in quo nouem annos cōsumpsit, non sine maxima laude sui nominis. Itaque L. Crassitius inter ueteres grammaticos excellens illud interpretatus est: ac tanta cruditione id effecit, ut uulgo relatum sit:

Uni Crassitio se dicit Smyrna probare,

Desinite indocti coniugio hanc petere.

Soli Crassitio se dixit nubere uelle,

Intima cui soli uota sua exiterant.

Fabius Quintilianus magnopere cōmēdauit Cinnae opus, ut magno studio elaboratum, ac diligenti lima perfectum. In qua sententia & Catullus fuit, qui Volusio & Hortensio poëtis Cinnae carmen prapōsuit. Gellius & alij grammatici per sepe citant Heluij Cinnae poëmata. Ex quibus apertè colligitur, quàm falsa sit, atq; inepta illorum opinio, qui scripserunt fuisse hūc poëtam implicatum, & per obscurum. Sunt qui credant eundem esse, qui occisus fuerit à plebe Romana pro Cor. Cinna, similitudine nominis decepta. Quo tempore celebratum est funus C. Caesaris, ac Romana plebs cū facibus ad aedes Bruti & Cassij accessit.

M. FURIUS BIBACV.

LVS.

CAP. XXXI.

MAr. Furius, qui cognomine Bibaculus est appellatus. Cremonae (ut quidam scribunt) natus est iisdem propè temporibus, quibus poëta Lucilius, & Sex. Turpilius Comœdiarum scriptor perierunt. Fuit ingenio summo, & in primis lepido: adeo ut de suo quoq; nomine iocatus dicitur: Et Bibaculus erā, & uocabar. Quod est ab eo dictū imitatione poëtae Anacreōtis, qui neq; pprio nomini pepercit. Idē Furius Bibaculus in carmine Iambico uersatus est, cuius acerbitatē tam doctè quàm egregiè expressit, ut nō minorem laudem tulerit, quàm Val. Catullus, aut Horatius, ut asserit Fabius Quintilianus. Quocirca uerisimile est, Messalam Coruinum pertimuisse ingenium & mordacitatem Bibaculi, cū in epistola scripserit, nihil sibi esse cum poëta Bibaculo. Amicos habuit Gallum poëtam, & Val. Catonem: quorum ingenium ac doctrinam suis hendecasyllabis laudat. Extant adhuc elegantes uersiculi ad Gallum de Villa Tusculana Catonis, quæ propter æs alienum creditoribus cesserat.

Nos

Nos eos adscribemus, quò melius possit iudicari de Bibaculi ingenio:

Catonis modò Galle Tusculanum
 Totà creditor urbe uenditabat.
 Mirati sumus unicum magistrum,
 Summum grammaticum, optimum Poëtam,
 Omnes soluere posse quæstiones,
 Nullum difficile expedire nomen.
 En cor Zenodoti, En iecur Cratetis.

Afferuntur & alia complura eiusdem Bibaculi à nostris grammaticis: quibus facillè intelligitur, quantum ingenio & elegantia præstiterit. Hæc sunt, quæ legimus apud ueteres de Furio Bibaculo.

PUBLIUS TERENTIUS VARRO ATACINUS. CAP. XXXII.

Publius Terentius Varro Atacinus, iisdem temporibus natus est, quibus M. Cicero, & Hortensius clari habebantur in eloquentia. Quidam ob id uocarunt Atacinum, quòd oriundus foret ab Atace uico prouinciæ Narbonensis: uel ab Atace fluuio, ut alij existimant. Ingenio præclaro fuit, & in componendis poëmatis mirifico studio incubuit. Idem Varro singulari diligentia, ut traditur, Græcæ literas didicit: quò facilius posset illorum ingenia atq; doctrinas imitari. Scripsit Argonautica, sequutus Apollonium Rhodium, suumq; opus libris quatuor absoluit, si antiquis autoribus credimus. Fabius Quintilianus de hoc Varrone sic ad Marcellum scribit, quo loco iudicium facit de Latinis poëtis: Atacinus in his, per quæ nomen est assequutus, interpres operis alieni, non spernendus quidem: uerum ad augendum facultatem dicendi parum locuples. Probus Valerius, & alij grammatici celebrant Argonau-

tica Atacini, ac sæpe uersiculos ex illis refrunt. Scripsit etiam epigrammata, & carmen Elegiacum, in quo decantauit puellam nomine Leucadiam, quam præcipuè dilexit. hinc illud notum:

Hec quoq; perfectio ludebat Iasone Varro,

Varro Leucadiæ maxima flamma suæ.

Illud præterea relatum est ab antiquis autoribus, Publiū Vergiliū magnopere delectatum Varronis ingenio, ac illius carmen magno studio imitatum. Citantur à Prisciano hi uersus in Varronis orthographia:

Ergo inter Solis stationem, & sidera septem

Exporrecta iacet tellus: huic extrema fluctu

Oceani, interior Neptuni cingitur ora.

C. T I C I D A.

C A P. XXXIII.

Caius Ticide in scribēdis epigrāmatis claruit his maximè tēporibus, quibus Corn. Cinna, Val. Catullus, & Cornificius præstiterunt. Afferuntur à grāmaticis nostris Ticide uersus, ex quibus colligitur, fuisse illum elegantī ingenio, & ad scribendum carmen accommodato. Messala Coruinus in epistola quadā (ut à Suetonio relatū est) de hoc Ticide menūit: scribens, nihil sibi esse cū Furio Bibaculo & Ticide. Neq; desunt apud nos, qui tradant ab eodem Ticide dilectam fuisse Metellam, quam mutato nomine Perillam appellauit. Quod etiam Catullus fecit: qui Lesbiam pro Clodia nominauit. Habuit inter principes amicos Val. Catonem, cuius poēmata illustrauit editis uersibus de Lydia illius. Priscianus Tictim in Hymenæo citat, repetens hunc uersiculum:

Felix lectule talibus sole amoribus.

Ouidius quoq; inter eos Poētas hunc enumerat, qui amores decantant: ut Metellū, Cornificiū, Hortēsiū, Catonem,

nem, Caluum, & alios. Hæc sunt, quæ de C. Ticiâ apud ueteres legimus.

FURIUS ANTIAS. CAP. XXXIII.

Furius Antias poëta insignis habitus est, & inter uetustiores receptus. Macrobius Furium hunc, & alios complures enumerat, à quibus poëta Vergilius permulta (ut fit) mutuatus est: ut Ennium, Næuium, Accium, Lucretium, & Varium. Idem Furius annales composuit hexametris uersibus, & poëmata satis crudite, & eleganter. Neq; probandus est Cesellius Vindex grammaticus, qui reprehendere Furium ausus est, atque in ordinem redigere. Qua in re parum prudenter se criticum professus est, ut A. Gellius testatur. Itaq; petulantia simul atq; inscitia arguitur, quòd hæc uerba damnauerit in Furij poëmatibus, id est, terram lutescere, noctescere, increscere, purpurare, opulescere. Versus adiiciemus ex poëmatibus Furianis, in quibus hæc sunt, sicuti adhuc leguntur in Atticis commentarijs:

Sanguine diluitur tellus; caua terra lutescit.

Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ:

Increscunt animi, uirescit uulnere uirtus:

Vt fulica ipsa leuis uolitat super æquora classis,

Spiritus eurorum uirides cum purpurat undas.

Quò magis in patrijs possint opulescere campis.

Nonius Marcellus, & alij grammatici, persæpe afferunt uersus Furij Antiatis: ex quibus colligitur, non defuisse illi ingenium, aut eruditionem. De M. Furio, qui Bibaculus est appellatus, suo loco diximus.

L. IULIUS CALIDIUS. CAP. XXXV.

Lucius Iulius Calidius, Romæ natus, ex nobili Calidiorum familia, equestrem dignitatē seruauit: uir probogen

ingenio ornatus, & optimis artibus institutus. Pedianus, & alij ueteres, multum Calidio tribuunt, quod in absol- uendo carmine plurimum præstiterit. Coluit enim magno studio poëticen, ut Cor. Nepos testatur, qui Calidiū hunc elegantissimum poëtam uocat, & Lucretio ac Val. Ca- tullo adiungit. Neq; dubium est, eundem fuisse uehemen- ter dilectum à Pomponio Attico, & maximis periculis ab eo diligenter defensum, atque seruatum, ut ueteres au- tores referunt. Idem Calidius, cum esset relatus in nume- rum proscriptorum à Pub. Volusio, qui fuit præfectus fæ- brūm Antonij, ab Attico absolutus est, propter ingenium suum, atq; elegantem eruditionē: quod à Cor. Nepote scri- bitur. De poëmatibus Calidij, & eius obitu, nihil hæctenus legimus. De M. Calidio dicemus commodius.

LAVREA TVLLIVS. CAP. XXXVI.

L Aurea Tullius, M. Tullij oratoris libertus fuit, & à patrono suo propter ingenium, atq; eruditionis ele- gantiā magnopere dilectus. Cicero enim Tironē ac Lau- ream libertos suos magni fecit: quod cū alia multa, tum illius epistolæ testantur. Ipse autem Lauream ingenio præ- stitit, ac in poëmatibus scribēdis claruit. Quæ res Plinij te- stimonio patet, qui præcipuis laudibus carmen illius com- mendat. Inter alia epigrammata, scripsit illud notum de laude Marci Ciceronis, ac de aquis in Academia uilla erumpentibus, quæ remedium ægris oculis afferrent. Car- men id est dignū sanè quod ubiq; legatur, propter egre- giam indolem, & elegantem suauitatem:

Quod tua Romanæ uindex clarissime linguae
Sylua loco melius surgere iussa uiret,
Atq; Academiæ celebratam nomine uillam
Nunc reparat cultu sub potiore uetus:

Hinc

Hinc etiam apparent lymphæ non antè repertæ,

Languida quæ infuso lumina rore leuant:

Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori

Hoc dedit, hac fontes cum patefecit ope.

Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem,

Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

Leguntur & apud Græcos Epigrāmata Laureæ, in quibus par elegantia atque eruditio habetur. Mihi non satis constat, an idem sit, qui fuerit Marci Tullij libertus.

PETRI CRINITI

IN LIB. TERTIVM DE POETIS
LATINIS, AD EVNDEM
PRAEFATIO.

PERVENTVM est ad ea tempora, Cosme Pont. Arretine, quibus omnes bonæ disciplinae accesserūt ad summum fastigium unā cum maiestate Romæ Imperij. Qua in re cū considero uitæ mortaliū conditionem, permultum quidem interesse existimo in rebus humanis, quo maximè æuo, quibusq; potissimum ciuitatibus ipsi homines ætatem degant. Imperante enim Cæs. Augusto tā prosperè, tamq; feliciter humano generi consultū uideri potest, ut nemini dubiū sit, optimis auspicijs atq; cōsilijs per ea tempora administratū fuisse Imperium, & omnes artes in summa dignitate Romæ claruisse. Nā ubi præmiorū spes aliqua est illorū animis, qui in præclaro facinore intenti sunt, mirū profectò est, quantū excitentur in dies, atq; accendantur studia mortaliū ad capefendam uirtutē. Quò factum est, ut uigēte Romani Imperij fortuna,

fortuna, clarissima ingenia in ciuitate præstiterint: nō modo in facultate poëtica, sed in cæteris omnibus disciplinis, quæ honestæ ac liberales haberi solent. Sequentibus deinde seculis posthabita uirtute, cum uitia hominum magis æstuarent, paulatim Respub. delapsa est in partem deteriorē, & simul fortunæ conditio cum moribus immutata est. Itaq; luxus & immoderate libidines ciuitatem primò inuasērunt: deinceps (ut in magno malo atq; licentia accidit) nimia imperandi ambitio cuiusq; animos occupauit. Quibus malis impedita ac fatigata ciuitas, non tantum pristinam dignitatem diminuit, sed ipsum præterea Imperiū pessimè affecit. Quæ omnia relata sunt à nobis ob eam rationem, ut facilius intelligere possimus, quantum eorū Imperio mortales iure optimo debent, quibus datum est, rectè ordineq; Rempub. moderari, & ingenia ciuiū digna mercede confirmare. Nunc ad Pub. Vergiliū accedemus, qui Augusto principi gratissimus fuit, & simul cōplectemur eos omnes poëtas hoc uolumine, qui usq; ad Flauios Imperatores deuenērunt.

P. VERGILIUS MARO. CAP. XXXVII.

Pvb. Vergilius Maro natalem suū habuit Idibus Octobris, M. Crasso, & Cn. Pōpeio Coss. Quæ res probatur cum ueterū monimētis, tū uersibus illis Val. Martialis:

Maie Mercurium creastis Idus,

Augustis redit Idibus Diana:

Octobres Maro consecrauit Idus.

Natus est in uico Ande, qui nō longe abest ab Vrbe Mantua: ob idq; Andinus uates appellatur à Silio Italico. Modicis facultatibus, peneq; exiguis, primam ætatem transiegit. Deinde cum tempus aduentasset capiendæ eruditionis, optimis præceptoribus, atq; eruditis, operā dedit: idq; effec

effecit uarijs ac diuersis urbibus. Nam Cremonæ primum, deinceps Mediolani, ac postremò Neapoli ingenium suū magna diligentia, & incredibili studio excoluit: maximeq; Orbiliū, & Scriboniū Aphrodisiū audiuit, à quibus maturè instructus est. Traditū est à ueteribus, eodem die poētā Vergiliū induisse uirilem togā, quod T. Lucretius in fāta concessit. Adeo insigni modestia & uerecundis moribus dicitur fuisse: ut uulgo appellatus sit Parthenias. quod præter alios multos etiam poēta Ausonius testatur in epistola ad Paulinum. De poēmatibus ipsius minimè oportet hoc loco pluribus agere: cum Seruius grammaticus, & alij plures diligēter de his scripserint, tradentes, quæ sint ad hunc ipsum referēda: quibusq; temporibus ab eo cōposita. Idē Seruius octo opuscula pro Vergilianis enumerat: hoc est, Cyrin, Aetnā, Culicem, Catalecton, Priapeia, (de quibus inter grammaticos non satis adhuc certis argumentis constat) Copam, Epigrammata, & Diras. In Bucolicis Theocritū poētā est imitatus, in Georgicis Hesiodum, quem sine ulla quidem controuersia longè superauit. In ipsa Aeneide sequutus est ex autoribus Græcis, Parthenium, Pisandru, Apollonium Rhodiū, & in primis Homerū. Ex Latinis Q. Ennium, Liuium Andronicū, Næuium, T. Lucretiū, & alios cōplures: quod ipsum cum alij permulti adnotarūt, tum præcipuè Macrobius. Octauius Cæsar, qui per ea tempora optimis auspicijs Imperium orbis terrarū gubernauit, & in poëtica facultate excelluit, maxima uoluptate tenebatur in legendis, atq; audiendis Vergilij carminibus: quocirca frequētes epistolas ad eum mittere cōsuevit, plenas officij, atq; beneuolentiæ. Neq; ab re futurum est apponere particulā epistolæ Pub. Vergilij, in qua respondet Octauio principi, ut Symmachus

chus testatur. De Aenea quidē meo, inquit, si mehercle iam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem: sed tanta inchoata res est, ut penē uitio mentis tantum opus ingressus mihi uidear: cum præsertim, ut scis, alia quoq; studia ad id opus, multoq; potiora, impertiar. Quibus uerbis facillè possumus colligere, quantum laboris atq; uigiliarum posuerit Vergilius in hoc poemate absoluendo. Statius Papinius, & Silius Italicus ita Vergilij opera admirati sunt, ut nihil præterea se dicant magis cupere, quàm posse imitari aliqua in parte maiestatem Vergiliani carminis. Fabius Quintilianus, cum de poetis Latinis loquitur, Maronem ipsum longe omnium principem constituit, quē ceteri maximo interuallo subsequantur. Quod etiam Domitius Afer existimauit, qui eum post Homerum fecit secundum: sed magis proximum primo, quàm tertio. Neq; defuerunt apud ueteres, qui tam peruerso ingenio fuerint, tamq; absurdo, ut reprehendere Vergilium ipsum non dubitauerint, & in omni poetica elegantia ineptum dicere. Carbilius quidē grammaticus librum composuit de Vergilianis erroribus, cui titulus fuit Aeneidomastix. Alij præterea complures furta eiusdem colligentes ut imperitum furem accusarunt: de quo multa scribuntur à Macrobio in Saturnaliis. Cæsar Caligula nihil ueritus est affirmare nullo ingenio, minimaq; doctrina fuisse Vergilium: itaq; paulo absuit, ut Suetonius refert, quò minus ex omnibus bibliothecis scripta & imagines illius aboleret. Qui uerò summa eruditione præstant, & in exploranda, atq; censenda antiquitate excellunt, eam dicunt esse maximam laudem, præcipuamq; gloriam Vergilij, ut nullius laudibus crescat, nullius uituperatione minuatur. Vulgatum est, cautum ab eo fuisse testamento, ut hoc opus Aeneidos

cremaretur, uelut imperfectum, atq; inemendatum. Qua
in re apponemus eos uersus, qui referuntur ab antiquis
grammaticis in Octauium Augustum:

Ergo ne supremis potuit uox improba uerbis
Tam dirum mandare nefas? Ergo ibit in ignes?
Magnaq; doctiloqui morietur Musa Maronis?
Ah scelus indignum, soluetur litera diues,
Et poterunt spectare oculi, nec parcere honori
Flamma suo, ductumq; operi seruabit amorem?
Pulcher Apollo ueta, Musæ prohibete Latinæ:
Liber, & alma Ceres succurrite, uester in armis,
Vester miles erat: docilis per rura colonis.
Nam docuit quid uer ageret, quid cogeret æstas,
Quid pater Autumnus, quid bruma nouissima ferret.
Arbuta formauit, sociauit uitibus ulmos:
Curauit pecudes, apibus sua castra dicauit:
Hæc dedit, ut pereant: ipsum si dicere fas est.
Sed legum est seruanda fides: suprema uoluntas
Quod mandat, fieriq; iubet, parere necesse est.
Frangatur potius legum ueneranda potestas,
Quàm tot congestos noctesq; diesq; labores
Hauferit una dies: supremaq; uerba parentis
Amittat uigilasse suum: si forte superbum:
Errauitq; in morte piger: si lingua loquuta est
Nescio quid titubante animo, non sponte, sed altis
Expugnata malis, odio languoris iniqui.
Si mens cæca fuit: iterum sentire ruinas
Troia suas, iterum cogetur reddere uoces.
Ardebit misera post uulnera uulnus Elisë.
Tam sacrum soluetur opus, tot bella, tot enses,
Incineres dabit ora nocens & perfidus error.

Huc huc Pierides date flumina cuncta sorores.
 Expirent ignes. Viuat Maro doctus ubiq;
 Ingratusq; sui, studiorumq; inuidus orbi:
 Et factus post fata nocens: quod iusserat ille,
 Sit uetuisse meum: satis est post tempora uitæ.
 Imò sit æternus tota resonante camœna
 Carmen, & in populo diui sub numine nomen
 Laudetur, uig eat, placeat, relegatur, ametur

Inter præcipuos amicos coluit Asiniũ Pollionẽ, Cor. Gal-
 lum, Quintiliũ Varum, Horatiũ Flaccũ, & Meccœna-
 tem, cum quibus summa familiaritate uixit. Octauio prin-
 cipi adeo acceptus ob singularem modestiam, atq; ceteras
 uirtutes, ut relatũ sit, nihil fuisse unquam illi denegatum.
 Scribit Corn. Tacitus eundem Vergiliũ maximo honore
 habitum ab uniuerso populo Rom. & assurrexisse illi au-
 ditis uersibus in Theatro: præsentemq; ac spectantẽ Ver-
 giliũ pari ueneratione obseruasse, atq; Octauium princi-
 pem. Traditum est habitasse in Esquilij secundum hortos
 Meccœnatis: sæpeq; in Campaniã solitum decedere ad ani-
 mum atq; ingeniũ recreandũ: quẽ liberius pro loci amœ-
 nitate nauare operam posset inchoatis à se operibus. He-
 lius Melissus grammaticus excellens, qui commentarios de
 loquendi proprietate composuit, refert, Vergiliũ fuisse
 paulò tardiozem in loquendo, peneq; indoctũ & subagre-
 stem. Quæ scripta sunt de illius dictarijs cum Casare Au-
 gusto, deq; contentionibus cum Cornificio grammatico,
 & appẽsis carminibus in palatinis ualuis, ea quidem neq;
 refellere hoc loco, neque adscribere in animo est. Tarenti
 periit, ut Seruius refert: ut alij uolunt Brundusij, cõtracta
 ægritudine ex itinere ad uisendum Metapontum, propter
 calores ac nimios æstus. Paulò mox delatum est illius ca-

dauer

dauer Neapolim, ibi'que sepultus Vergilius, addito hoc carmine:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc

Parthenope: cecini pascua, rura, duces.

Quod etiam notatum est ab Eusebio in annalibus. Deplo-
rarunt eiusdem obitum complures alij: & inter ceteros
Cornelius Gallus his uersibus ad Cæsarem Augustum:

Temporibus lætis tristamur, maxime Cæsar,

Hoc uno amisso, quem gemo Vergilium.

Sed uetuit relegi si tu patiare libellos,

In quibus Aeneam condidit ore sacro.

Roma rogat, precibusq; etiam tibi supplicat orbis,

Ne pereant flammis tot monumenta ducum.

Atq; iterum Troiam, sed maior flamma cremabit,

Et laudes Italûm, fac tua facta legi.

Aeneamq; suum fac maior nuntius ornet.

Plus fatis possunt Cæsaris ora dei.

De effigie ipsius, cæterisq; animi uirtutibus, permulta scri-
buntur à nostris grammaticis, quæ prætermittimus stu-
dio institutæ breuitatis.

Q. HORATIVI FLACCVS. CAP. XXXVIII.

Quintus Horatius Flaccus in Venusio Apuliæ oppi-
do natus est: Patrem habuit libertini generis, unde
illud:

Quem rodunt omnes libertino patre natum.

Pro certo habetur, eius natalem fuisse duobus circiter an-
nis ante coniurationem L. Sergij C. tilinæ, quo tempore
celebres erant in ciuitate, ex poëtis Val. Catullus, Lici-
nius Caluus, & Heluius Cinna: ex oratoribus M. Cicero,
Qu. Hortensius, & Q. Catulus: ex Philosophis Var. Te-
rentius, & Figulus Nigidius. Orbilius Bencuentanû (ut

constat) à puero audiuit:quem appellat alicubi plagosum.
 Ac mirum, quàm breui tempore in bonis literis profecerit. Ingenio enim facili & auidissimo fuisse traditur in capiendis optimis disciplinis. Vbi autē satis uisus est nauasse operā Latinis studijs, Athenas se contulit, ut philosophorum præceptis liberius incūberet: maximeq; Epicureorū placita uidetur probasse: ut illud urbanè dictum testatur:

Me pinguem, & nitidum bene curata cute uises,

Cum ridere uoles Epicuri de grege porcum.

Moribus fuisse dicitur subobscœnis, & ad bilem interdum paulò excitatior: adeo erga amicos gratus, atq; officiosus, ut nobiliorum etiā studijs & gratia clarior in dies ac nobilior esset. Nam primò dignitatem tribunitiam honestis suffragijs est adeptus, & Romanæ legioni præpositus, quod ipse de se scribit. Amicos uerò habuit ex poëtis Albiū Tibullum, Quintiliū Varum, cuius obitum officiose deplorat, Valgiū cōsularem, Vergiliūq; ipsum: ex prima nobilitate Iuliū Florum, Maximum Lolliū, & Mecœnatem, cū quo supra septē annos summa familiaritate uixit. Quod cū locis multis, tū maxime his uersibus apparet;

Septimus octauo propior iam fugerit annus,

Ex quo Mecœnas me cœpit habere suorum

In numero. Nam cum ipso quidem Horatio iocari libenter Mecœnas atq; agere consuevit, eidemq; concedere sua studia. In rebus ciuilibus, cū ipsa ciuitas magnis factionibus teneretur, uarijsq; seditionibus æstualet, sequutus primò est Bruti & Cassij partes: quod à multis alijs, & à Sidonio Apollinare traditum est, qui ad Iulium Maioranum sic refert:

Et tibi Flacce acies Bruti Cassiq; sequuto

Carminis est autor, qui fuit & uenie,

Mox uerò accidit, ut fauore Mecœnatis nō dignitates tantum assequeretur, sed ipsi quoq; Octauio Imperatori foret insinuatus: cū liberè & amicè ad illum scribat. Illas tamen epistolas, quæ referuntur à quibusdam Augusti ad Flaccū, magis cōfictas opinamur, quàm dignas tātō principe, eiusq; summa eruditione. Quod ipsum cū alia multa, tum elocutio in primis probat. Cōposuit per plura, quæ uulgò etiam sunt notissima, nos quàm breuissimè repetemus. Libros Carminum quatuor, Epodon, & Seculare carmen, quibus Augustum ac Mecœnatem miris laudibus celebrat. In scribendis Iambicis mirè efficax habitus est, quod & Fabius Quintilianus testatur. Inter Lyricos, inquit, solus ferè dignus est legi Horatius: quoniam & insurgit aliquando, & plenus est iucunditatis & gratiæ, uarijsq; uerbis & figuris felicissimè audax. Ex quo illud per uulgatum:

Hic inter Lyricos sublimi uertice uates
 Sidera summa ferit: seu dulcia furta puellæ
 Cantat, amicitias, conuiuia, prælia, paces:
 Siue Lycambeis lacerat latratibus hostem,
 Impetit aut uario corruptos carmine mores.
 Apollinaris quoq; sic ad Tonantium de Horatio:
 Sed tu per Calabri tramitis aggerem
 Vis ut nostra dehinc cursitet orbita:
 Quæ Flaccus Lyricos Pindaricum ad melos
 Frænis flexit equos plectri potentibus:
 Dum metro quatitur chorda Glyconico
 Nec non Alcaico, uel Pherecratio,
 Iuncto & Lesbiaco, siue Anapestico,
 Vernans per uarij carminis eclogas
 Verborum uiolis multicoloribus.

Diomedes grammaticus, & alij ueteres, undeuiginti carminum modos ab Horatio decantatos asserunt: quorū rationes in tertio de grammaticæ libro à Diomede ipso referuntur. Scripsit de Poëtica librum ad Pisones: uolumina duo Satyrarum, ac totidem Epistolarum. In Satyra uerò Lucilium sequutus est, etsi eum ut lutulentum accusat. Fabius certè Quintilianus præcipuum in Satyra dicit hunc ipsum Horatium, ac purū in primis, & tersum. Quin hoc proprium & peculiare fuit, ut ridenti similis, & quasi dissimulans, improbitatem ac uitia hominum accusaret: quòd ea magis urgeant, atque afficiant, quæ sensim irrepunt, quàm quæ aperta fronte inuadunt. Quod ipsum & Poëta Persius demonstrat:

Omne uaser uitium ridenti Flaccus amico
Tangit: & admissus circum præcordia ludit:
Callidus excusso populum suspendere naso.

Sed & poëta Ouidius ingenuè fatetur, magnopere se Horatianis uersibus delectatum, & eius carmen diligèter audisse: ueluti Propertium, Macrum, Ponticum, & Bassum qui Iambicos lusit:

Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Cum ferit Ausonia carmina culta lyra.

Per multos uerò enumerat Horatius, quorum & studium & iudicium percoluit: ut Plotiū, Mæcenatem, Varium, Vergilium, Fuscus, Valgiū, Pollionem, Messalā, & alios. Sequutus est eum in componendis Lyricis Paulus Passianus: qui (ut est auctor Plinius) mirificè illum exprimebat. Statura fuisse traditur breui, corpore obeso, oculis lipplis. quæ uel ex carmine illius uarijs locis colliguntur. Mortuus est autem Horatius anno ætatis suæ septimo & quinquagesimo, ut in Eusebij Annalibus relatum est. Alij supra

LXX. annum uixisse scribunt. Quod ego tamen falsum existimo: ut alibi obseruatum est.

T. VALGIUS.

CAP. XXXIX.

Titus Valgius inter eos poëtas refertur à ueteribus, qui Elegias & poëmata scripserūt. Familia ortus est nobili, & insigni, ut quæ consulares uiros tulcrit. Neq; de sunt, qui eius ingeniū atq; elegantia cōmendent in scribendis carminibus. Horatius Flaccus plurimū tribuit Valgio, & in eodē numero eū collocauit, in quo Plotiū, Variū, Mecœnatē, Asiniū, & Vergiliū: ad quorū iudiciū sua scripta probari postulat. Messala item Coruinus, qui cum rebus præclarè gestis, tum eloquentia maximè præstitit, magnopere Valgium coluit, propter eius elegantiam & ingenium. Itaq; præcipuè laudatus est à poëta Tibullo, qui eum dicit aptissimum ad canendas laudes Messalæ, & asurgere in carmine ad Homerum:

Est tibi, qui possit magnis se accingere rebus

Valgius: æterno propior non alter Homero.

Relatum est à Seneca de Valgio poëta, quòd is Aetnam Siciliae montem nobilissimum imperitè unicum uocauit, qui ignes euomeret: cū alij plures tradantur, qui idem efficiant. Inter alios uersus, qui afferūtur à grammaticis, & hoc carmen Valgij legitur:

Hic mea me longo succedens prora remulco

Lætantem gratis sistit in hospitij.

Fuit in magno pretio & alter Valgius, q̄ inter Apollodorea refertur: quoniā Apollodori Pergameni sectā magno studio dicatur cōsequutus: sed agimus de hoc ī Oratoribus.

ALBIUS TIBULLVS.

CAP. XL.

Albis Tibullus Romæ (ut creditur) natus, Hirtio & Pansa Coss. qui annus etiam Nasonis poëtae natalibus

F 4

insignis

in signis fuit. Nam uterq; consul cū ad liberandum Brutum apud Mutinā mitteretur, fugato Antonio occisus est. Parentes habuit ex equestri ordine bello & pace satis illustres. Is autem Tibullus, quod ingenio facili, & egregia forma foret, nobiliores ciuitatis sibi cōciliauit: in quorum numero fuit Messala Corvinus, qui mira diligentia & assiduis officijs poetam Tibullū fouit. Quocirca sui studiosum uocat eū Tibullus, & insigni carmine laudes eiusdem ac uirtutem celebrauit. Neq; illud ignoratur, cū in eiusdem Messalæ comitatu in prouinciam Phæacum pergeret, in aduersam ualeitudinem incidisse. Ex quo tali carmine fidem suam, atq; fortunam, uoluit posteris commendari:

Hic iacet innūti consumptus morte Tibullus:

Messalam terra, dum sequiturq; mari.

Horatium Flaccum, & Macrum poetam, qui de herbis libros conscripsit, familiariter dilexit: eumq; hortatur ut relictis castris, & militiā, ad amores, & Veneres redeat. Albius enim Tibullus in amoribus & delicijs (ut apparet) paulò procliuior fuit, ut qui Marathum & Cherynthum pueros maximo affectu dilexit: sicuti Deliam, Sulpitiam, Neæram, et Nemesim: de cuius forma & moribus frequēs in ueterum libris mentio est. Vnde illud notum:

Vsit amatorem Nemesi lasciuia Tibullum,

In tuta iuuuit quem nihil esse domo.

Sed & L. Apuleius, quo loco de amoribus differit apud Claudium Maximum Proconsulem, fictum Delia nomen à poetā Tibullo refert, cū Plautia uocaretur. Flaccus Horatius liberè illum hortatur amicitia nomine, ut forti animo, & constanti innūti Glycerea fastum atque insolentiam perferat: tum aliorum exemplis discat, quanta sit in sequendis amoribus uarietas. In scribendo autem carmine

mine Cassio Parmēsi eundē præponit:quo loco suorum ser-
monū iudicē facit, bonāq; animi & corporis illi adscribit:

Albi nostrorum sermonum candide iudex,
Non tu corpus eras sine pectore: dij tibi formam,
Dij tibi diuitias dederant, artemq; fruendi.
Quid uoueat dulci nutricula maius alumno,
Quam sapere & fari possit, quæ sentiat: & cui
Gratia, fama, ualetudo, contingat abundē,
Et mundus uictus non deficiente crumena?

Is uerò Tibullus in carmine ad Messalam copiosè ostē-
dit, parum sibi licere in otio uersari, & Musis pro animi
arbitrio incumbere, quòd aduersantis fortunæ iniquitas ni-
mium illi obfuisse: & cum satis illi opes florerent, condi-
tione tēporum factum est, ut ad paupertatē redigeretur:

Cui fuerant flauiditantes ordine sulci,
Horrea fœcundis indeficientia mensis:
Cuiq; pecus denso pascebant agmine colles,
Et domino satis, & nimium furiq; lupōq;
Nunc desiderium superest.

Idem Tibullus libros quatuor Elegiarum, siue Amorum
composuit: in quibus facile probatur, quā elegans, &
candidum sit eius carmen: ut eiusmodi caloribus describen-
dis Latinos omnes uideatur superasse, cum affectibus ex-
primendis, tum elegantiā, & suauitate ingenij. Quod i-
psū etiam Fabius Quintilianus ad Marcellū Victorium
refert, cum poētā Tibullum & elegantem in primis, ac
tersum existimarit. Obijt autem cum adhuc iunior esset,
neq; sine maximo mœrore Ouidij poëtæ, quod ille testatus
est longo carmine: in quo probatur, quanta literarum ia-
ctura Tibullus occiderit. Eoq; molestior fuit eius interi-
tus, quò immaturior uisus est. In funere illius & parens, &

foror præstiterūt pietatis officium: quod & Nemesis, & Delia pari animo fecerunt, sicuti ab Ouidio refertur. Vulgatum illud est de elegantia & carmine Tibulli:

Donec erunt ignes, arcusq; Cupidinis arma:
Discentur numeri culte Tibulle tui.

M. MALLIVS. CAP. XLI.

MAr. Mallius ex illustri familia natus creditur. Iisdem temporibus in Vrbe claruit, quibus diuus Augustus Imperium Romanæ urbis felicissimè gubernauit. Neq; dubitandum est, fuisse illum tanto principi gratissimum, propter egregiam disciplinarum cognitionem, & ingenij excellentiam. Fabius Quintilianus nullam mentionem de poëta Mallio fecit: quocirca mirantur quidam, cur illum prætermiserit: præcipuè cum de T. Lucretio, & Acimilio Macro iudicium fecerit. Studium suum atq; industriam collocauit in Mathematicis artibus, tātumq; in his profecit, ut maximas ingenij sui laudes tulerit. Scripsit libros quinq; de Astronomicis, carmine hexametro: in quibus magna ex parte Hipparchum, Eudoxum, atq; Aratum sequutus traditur. Idem Mallius se ipsum excusat, parum sibi licere in suo carmine, propter difficultatē operis, omnia Latinis uerbis exequi: & in eo maximè laborare, ut magis instruere, ac docere uideatur, quàm delectare: quoniam Ornari res ipsa negat, contenta doceri. Neq; desunt, qui existiment, C. Plinium de hoc ipso Mallio intellexisse, quo loco de Obeliscis differit. Is enim suo ingenio pilam auratam in obelisci apice constituit, ex cuius umbra horarum momenta obseruarentur, qua in re maximam commendationem accepit. De obitu illius nihil à nobis compertum est.

CN. CORN. GALLVS. CAP. XLII.

CN. Cornelius Gallus poëta eximius habitus est in Elegia et Poëmatibus describendis. Eodem propè anno creditur natus, quo M. Terentius Varro doctissimus Romanorum perijt, ut à Hieronymo relatum est in Annalibus. Quidam tradunt fuisse illum patria Foroiuliensem, et eruditum bonis artibus, diuq; cum Cæcilio Epirota uersatum in summa familiaritate. Fortuna tenui fuit, peneq; infima: sed studio et fauore Octauij Augusti ad præfecturæ gradum ascendit: factusq; in dies nobilior, ut mox dicemus. Scripsit Elegiarum libros, in quibus commendatur magno opere illius ingenium, et elegantia. Fabius tamè Quintilianus duriorem hunc fuisse dicit. Seruius grammaticus sic de Gallo scribit: Is, inquit, Euphorionem Poëtam in Latinum sermonem transtulit, et amorum suorum de Cytheride libros quatuor composuit. In amicis Octauij Cæsaris primò receptus est, ac deinde cum in suspicionem uenisset, quòd in eum coniurasset, occisus est. Fuit in primis Publio Vergilio amicus: adeo ut quartus liber Georgici operis à medio usq; ad finem eius laudes contineret: quas postea iubente Cæsare Augu. in Aristei fabulam commutauit. Idem Gallus amauit Cytheridem meretricem, libertam Volumnij: quæ eo spreto Antonium euntè ad Gallias est secuta. Diomedes (cum de Elegia loquitur) eundem Gallum Tibullo et Propertio adiungit. Cytheridem uerò, quam propè ad insaniam dilexit, mutato nomine Lycorim uocauit: hinc illud uulgatum:

Gallus et Hesperijs, et Gallus notus Eois:

Et sua cum Gallo nota Lycoris erit.

Notatum est à pluribus, ipsum Gallum ab Augusto principe factum Aegypti præfectū, diuq; summis officijs, atq; honorib

honoribus euectum, atq; honestatum. Ammianus refert, à Gallo in præfectura exhaustam fuisse Thebarū ciuitatem: & cū furti, ac populatæ prouinciæ in ius uocaretur, ueritum indignationem nobilium, ferro incubuisse. Tranquillus uidetur hac in re nonnihil dissentire: qui scribit ob ingratum & maleuolum animum ab Octauio Augusto domo, & prouincijs suis Corn. Gallo interdictum. Illacrymatum præterea Augustum uicē suam doluisse, quòd amicis non liceret, quatenus uellet, irasci. Nec desunt, qui tradant, tertio & quadragesimo anno poëtam Gallum propria manu se interemisse. Leguntur etate nostra Elegiarum libri sub nomine Cor. Galli, qua in re facile est imponere imperitis hominibus. Qui autem paulò diligentius antiquitatem obseruarunt, nihil minus censebunt, quàm ut hæc referenda sint ad poëtam Gallum. De Asinio Gallo dicemus paulo post, qui filius fuit Asinij Pollionis.

SEX. AVRELIVS PROP-
PERTIVS. CAP. XLIII.

SExt. Aurelius Propertius ex Meuania oppido oriundus, quod in Umbria est, ut ipse autor copiosè testatur: quo loco Umbriam Romani Callimachi patriam uocat:

Vt nostris tumefacta superbiat Umbria libris:

Umbria Romani patria Callimachi.

Sunt qui scribant, eius patrem equestri dignitate ornatum, ac triumuirali potestate fuisse: tum inter eos connumeratum, qui L. Antonium secuti, Perusia capta, ex Octauij Cæs. autoritate ad Aram Diui Iulij perducti, ibidem occisi fuerunt. Illud omnino constat, Aurelium hūc Propertium magna ex parte amissis bonis Romam se recepisse, cum patrem suum in tenera adhuc etate amisset: quod illis uersibus apparet:

Aspice

Aspice me, cui parua domus, fortuna relicta est:

Nullus & antiquo Marte triumphus aui.

Et alibi clarius:

Ossaq; legisti, non illa ætate legenda,

Patris: & in tenues cogeris ipse lares.

Nam tua cum multi uersarent rura iuueni,

Abstulit excultas pertica tristis opes.

Mox ubi bulla rudi demissa est aurea collo

Martis, & ante deos libera sumpta toga:

Tum tibi pauca suo de carmine dictat Apollo,

Et uetat insano uerba tonare foro.

In urbe autem nominis celebritatem breui adeptus est, cum summa ingenij comitate, tum elegantia carminum. Meccæ nati & Corn. Gallo maximè acceptus fuit, quòd uterq; poëtæ studijs & doctrinæ pro similitudine professionis fauerent. Ouidium quoq; Tibullum, & Bassum inter principes amicos coluit, ad quos de suis caloribus & puellæ ingenio sæpius scripsit. C. Plinius in epistola ad Romanum, Paulum refert Passienum in scribendis Elegis cruditum habuisse inter suos maiores Propertium: eaq; ratione Gentile, inquit, est hoc in Passieno, qui ex eodem quoq; municipio est, quo Propertius. Vnde maximum studiū Passieno fuit, calores Propertij, atq; ingenium suo carmine exprimere. Cum in Elegijs (ut inquit Plinius) foret egregius, atq; præcipuus Propertius, libros quatuor Elegiarū composuit: in quibus fere suos calores, & Hostiæ laudem, ac formam celebrat. Nam in puellam Hostiam miro quidem affectu exarsit: quam mutato nomine (ut est autor L. Apuleius) Cynthia appellare maluit. Hinc Apollinaris Sidonius ad Hesperium scribit: Meminisse debes, quòd sæpe uersum Corinna cum suo Nasone compleuit, Lesbica
cum

cum Catullo, Cefenna cum Getulico, Argentaria cum Lu-
cano, Cynthia cum Propertio, Delia cū Tibullo. Callima-
chum præcipuè Cyreneum Minnermum & Philetam
Græcos poëtas in carmine secutus est, quorum manibus co-
mitem se profitetur. Nam ut illi apud Græcos in Elegia,
consensu omnium, longè præstiterunt: ita Propertius apud
Latinos eorum imitatione primas uidetur quorundam iu-
dicio consecutus. Fabius Quintilianus cēsor in literis acer-
rimus, cū Tibullum maximè commendauerit, non deesse
tamen inquit, qui Propertium malint: Cū sit Ouidius la-
sciuior, Gallus in Elegia durior. Ouidius certè cū sepe
de ipso Propertio agat, blandum, tenerū, ac dulcem appel-
lat, multumq; illius carmini semper concessit, & recen-
senti sua carmina auditor affuit:

Sæpe suos solitus recitare Propertius ignes,

Iure sodalitij qui mihi iunctus erat.

Sed & Val. Martialis Propertij ingenio et amoribus plu-
rimum tribuit, ut eo maximè loco probauit, quo Galli Ly-
corim, Tibulli Nemesim, & Lesbiam Catulli celebrat. Sic
enim ait in Apophoretis:

Cynthia facundi carmen iuuenile Properti

Accepit famam, nec minus ipsa dedit.

De obitu eius parum compertū est. Quidam scripserunt
illum perijsse annos alterum & x l. natū. Fuisse alterum
Propertiū Fulgentius ostendit, qui in libro ad Calcidium
de prisco sermone, & uerba hæc ex Propertio refert. Ca-
tillata geris uadimonia publicum prostibulum.

L. V A R I U S. CAP. XLIIII.

Lvcius Varius ijsdem temporibus floruit, quibus in elo-
quentia præclari habiti sunt Messala Corvinus, M.
Callidius, Numatius Plancus, & Asinius Pollio. Relatum
est

est ab antiquis, eundem Varium inter Epicos poëtas censeri, & in scribendis Tragœdijs maximè præstitisse. Quocirca magnopere dilectus est à principe Octavio, qui in studio Poëtices magna uoluptate uersatus creditur. Tantum illi tribuit Horatius Flaccus, ut cum scriberet ad M. Agrippam consularem uirum, unum dicat esse L. Varium, qui possit eius gesta, atq; egregias uirtutes præclarissimo carmine posteris commendare. Cor. Tacitus sub Materni persona ita laudat Varij Thyestem, & Ouidij Medeam, ut inter præcipua opera referat. Nullus, inquit, liber Pollionis Asinij, aut Messalæ tam illustris est, quàm Medea Ouidij, aut Varij Thyestes. Sed & Fabius Quintilianus autor est, Varij Thyestem cum omnibus quidem Græcis potuisse conferri. Tantum sublimitate carminis, & ingenij felicitate excelluit. Habuit inter amicos Horatium Flaccum, Pollionem Asinium, & Plotium Tuccam. Pub. autem Vergilium familiarissimè coluit, ut in eodem contubernio uersarentur. Neq; desunt, qui scribant, fuisse dilectam à Pub. Vergilio uxorem Varij, eoque nomine dono illi datam Tragœdiam à se compositam, ac deinde sub nomine ipsius Varij editam. Quæ res apertè refellitur autoritate doctiorum. Illud pro comperto habetur, relictos fuisse hæredes à Pub. Vergilio ex parte L. Varium, & Plotium Tuccam: tum illis demandatum prudentia et autoritate Octauij principis, ut Aeneam Vergilij emendarent: sed ea conditione, ut nihil operi adderetur. Quidam ætate nostra imprudenter faciunt, qui cum L. Vario, Quintilium Varum confundunt: parum intelligentes, quantum inter se differant & carminum genere, & moribus.

C. MECOENAS. CAP. XLV.
CAius Meccenas ex clarissima familia regū Hetruscorum

rum natus est. In secundo ordine permansit, tanta sua modestiæ commendatione, ut relatus sit inter nobilissimos ciues. Quidam Arretio oriundum putarunt, quæ urbs habita est inter antiquissimas Hetruriæ. Illud minime obscurum est, eundem Mecœnatem dum ageret in tenera ætate, maxime præstitisse facilitate ingenij in literis perdiscēdis, ut Horatius Flaccus & alij plures testantur. Ac primò incubuit summa diligentia præceptis eloquentiæ, in qua mediocriter excelluit. Deinde ad poëticam facultatem diuertit Tragœdiasq; & alia uarij generis poëmata scribere aggressus est. Octauio adeo gratus fuit, propter singularem fidem, & ingenij comitatem, ut ab eo receptus sit inter præcipuos amicos. Vulgatū est de Mecœnate, quātū literis, ac literatis omnibus fauerit: cū in Vrbe unus hic potissimum haberetur, ad quem poëtæ omnes, atq; oratores, uelut ad certam anchoram perfugium sibi haberent. Itaq; ab eo uehementer dilecti sunt, operaq; et muneribus amplissimis honestati Pub. Vergilius, Horatius Flaccus, Asinius Pollio, Valgius, & alij complures. Reprehensus est à ueteribus, quòd esset animo molliori, ac solutis uestibus uteretur, nimiumq; sinuosis, & fluentibus. De cuius mollitie atq; delicijs, cū multi alij scripserunt, tum Anneus Seneca, qui in censendis, notandisq; moribus acerrius censor fuit: Magnumq; inquit, exemplum Romanæ eloquentiæ daturus erat Mecœnas, nisi illum enervasset felicitas. Referuntur ab eodem Seneca alia multa, in quibus orationem Mecœnatis maxime accusat, ut mollem, ac nimijs delicijs fluentem: quod & Suetonius Tranquillus tradit. Itaq; consuevit Octauius princeps sæpe illum exagitare suis epistolis, aut per iocum irridere. Scripsit Tragœdiā Prometheū, & Elegias complures, ut ueteres
autores

autores testantur. Inter cætera illius laudatur hoc carmẽ,
de contemnendo sepulcro:

Nec tumulum curo: sepelit natura relictos.

Hortos Romæ habuit pulcherrimos in Esquilij, ubi uersari interdum consuevit, deq; liberalibus disciplinis sermonem habere cum amicis suis. Ad hos persæpe diuertit Cæsar Octavius, propter loci amœnitatem: uelut qui animum liberum haberet à curis in eo quietis secessu. Tanta animi libertate uixit Mecænas cum Augusto, ut monere illum & reprehendere aliquando non dubitauerit, ut copiose scribit Dion, Græcus autor in Romana historia: qui eundem refert primum inuenisse notas quasdam literarum, quibus ad scribendi celeritatem uteretur, ac per Aquilam libertum ad aliorum usum traditas. Notatum est à C. Plinio de Mecœnate inter mirifica naturæ officia, eum nunquam horæ momentum dormisse per totum trienniũ ante obitum. Sed hoc non planè compertum est, an referendum sit ad alterũ Mecœnatem. Publius Vergilius ad hunc Mecœnatem liberos suos misit, qui Georgica inscribuntur: absolutissimum omnium opus, quæ in eo genere composita unquam ab aliquo fuerint. Extant adhuc Propertij poëtæ, & aliorum, laudes de ipso Mecœnate, quàm liberali animo fuit, quãq; docta eruditione excelluit: quæ à nobis hoc loco omittuntur studio breuitatis. Constat eum obiisse edita iam ætate, & in senium uergente: ut ueteres autores testantur.

PVB. OVIDIUS NASO. CAP. XLVI.

Pvb. Ouidius Naso genitus est Sulmone patria, quod oppidum in Pelignis fuit. Natalẽ habuit Aprili mense, diebus Quinquatrijs, quibus sacra Mineruæ celebrari mos fuit apud Romanos, A. Licinio, & L. Pansa Coss. qui Mutinẽsi pugna contra Antonium ceciderũt. Neq; desunt, qui

G refer

reſerant, eodē die natos fuiſſe P. Ouidium, & Albium Tibullum poētam, in ſcribēdis Elegijs maxima elegantia. Maiores illi cōtigerunt nobili genere atq; ſatis honeſto, à quibus equeſtrem dignitatem acceptam perpetuò ſeruauit. In ipſo adoleſcētiae ſuae principio magnopere probauit quantum præſtaret ingenij facilitate, ac præclaris moribus. Quo circa Romæ inſtitutus eſt in Latinis literis maxima diligentia parentis. Et cū in tenera ætate (ut conſtat) ſumma uoluptate & gratia teneretur componendis carminibus, ab eo ſtudio retractus eſt parentis monitionibus: qui mone re illum, & aſſiduè hortari non deſtitit ad oratoriam facultatem, ut qui ad quæſtum & opes comparandas animum magis intendiſſet. Itaq; factum eſt, ut Pub. Ouidius ſtudium illud atq; curam abſoluendi carmina internitteret, animumq; ad cauſas & forū conuerteret, præceptoribus Arel-
lio Fuſco, & Porcio Latrone; cuius eloquentiam atq; eruditionem uehemēter admiratus eſt. Neq; in ea re tulit uulgarem laudem, aut commendationem ingenij ſui, ut reſert Anneus Seneca. Nam & in priuatis, & in Centum-
uiralibus cauſis præſedit, aliasq; præterea dignitates ob-
uit poſteaquā uirilem togam ſumpſit, & latum clauum adeptus eſt. De quo habentur complura apud ipſum Ouidium diuerſis locis, quæ ſunt à nobis prætermittenda ſtudio breuitatis. Cæterum cū nihil animo ſuo potius ſo-
ret, quā uerſari in otio literarum, poſthabita omni cura rerum publicarum, ad inſtitutum ſuum redijt, ac totum ſe dicauit poëticæ facultati, unde perpetuum ſibi no-
men, & quietem ſingularē fore ſperabat. Minimè dubium eſt, eundem habuiſſe tres uxores. Primam enim ſub ipſam adoleſcentiam ut inutilem, parumq; ſe dignam repudiauit, cumq; ea more ueterum diuortium fecit.

Alter

Alteram bonis parētibus ortam, beneq; moratam, sed parū stabili connubio sibi cōiunctam, maturē dimisit. Succesit his Perilla, cuius egregiā formam atq; probitatē pluribus locis extollit: neq; tantū dilexit eam maxima fide, & beneuolētia singulari, sed in poëtica etiā erudiuit, magnaq; cura excoluit. Quò factum est, ut Perilla exulanti marito ædem suam diligentissimè seruauerit. Amicos habuit per multos cū doctrina & generis nobilitate insignes, tum probitate ac moribus ornatissimos: ut Albiū Tibullū, Cor. Seuerum, Sabinū, Sex. Pompeium, Græcinum, & Flaccum uiros consulares, quorū familiaritate intimè usus est. Mesalam præterea Albinouanū, Aemilium Macrum, Maximum, & alios complures, cū quibus (ut ipse refert) coniunctissimè uixit. Relatū est à Suetonio Trāquillo, Iulium Higinium, qui Augusti libertus fuit, summoq; ingenio & doctrina præstitit, familiarissimum fuisse Ouidio poëtæ. De ipsius operibus haud magnum operæpretium est pluribus agere, cū multi de his scripserint, eaq; uulgo satis nota sint ex commentarijs nostrorum grammaticorum. Et sanè hic unus præter cæteros omnes uidetur plura atque uaria poëmatum genera descripsisse. In eo opere cui titulum fecit *Metamorphoseon*, secutus est Partheniū Chium poëtam, qui Græcè scripsit præclarum poëma pari argumento, & materia simili. Id Ouidij opus in tanto pretio habitum est Græcorum ingenijs, ut illud conuerterint in suum sermonem: est enim refertum uaria atq; multiplici eruditione: quāquam ipse autor inemendatū, atq; imperfectum reliquit, ut ipse testatur uersiculis additis. Nam absente illo, atq; etiam nesciente, editum est in uulgus ab amicis. Fastrorum libros sex composuit, eosque ad Germanicum Drusi filiū misit: reliquos per importunū obitum &

aduersam exilij fortunam (ut plerique putant) non potuit perficere. Ipse tamen alicubi asserit, duodecim à se compositos. Opus quidem eruditum, & plenū magna & copiosa rerum scientia:

Sex ego Faſtorum ſcripſi totidemq; libellos:

Cumq; ſuo finem mēſe libellus habet.

De amoribus libros tres, in quibus ſub ficto nomine Corinnae maximè probauit ingenium ſuum. Complures etiā Epistoſas, in quibus eſt uſus mira elegantia, & artificio ſingulari, ut Critici aſſerunt. In Elegia habitus eſt paulò laſciuior, ut qui nimium quandoq; indulſerit ingenio ſuo. Prætereo libros Artium amandi, & Remediorum, in Ibin, de obitu Druſi, Epigrammata, & poëmata cōplura, quæ ab eodem compoſita ſunt, ut grammatici ueteres teſtantur. Quædam tamen falſò atq; improbè ad eum reſerūtur: ut carmen de uocibus auium, de Pulice, & alia indigna prorſus, atq; aliena ab ingenio, & doctrina tanti poëtæ. Volumen prætereā ſcripſit Alieuticon, in quo complexus eſt uaria, & inaudita ad eam diem nomina piſcium: quod amiſſum eſt (ut alia multa eiufdem autoris) iniuria hominum, & longa uetustate inſequentium temporum. Idem Ouidius magnopere commēdatus eſt in Medea tragœdia, propter ipſam elegantiam & ſentētiarum grauitatem, ut Cor. Tacitus, & Fabius Quintilianus reſerūt. In Vrbe ſecundū Capitolium habitauit, hortosq; habuit in colle poſitos, quæ uia Appia coniungebatur cum Flaminia. In his magna animi uoluptate uerſari conſueuit, ſuumq; otium mitioribus curis traducere. Relegatus eſt à Cæſare Auguſto in Pontum ad oppidum Tomos: quo tempore ipſe maiorem quietem atq; otii dari ſibi ſperabat recolendis ueteribus ſtudijs, ut qui acceſſiſſet ad ætatē prouectiorē. Cauſam

sam uerò tam sæui, tamq; inciuilis exilij uariè multi, ut in re ancipiti euenit, interpretantur. Alij hoc referunt ad eos libros, qui ab eo scripti sunt de Amoribus: quòd essent paulò lasciuiore, ut est autor Sextus Aurelius, qui de Rom. principibus scripsit. Pleriq; existimant prouenisse hoc ex adulterio cum Iulia Augusti filia. Quà in re etsi Pub. Ouidius nihil omnino apertè retulit, tamen alicubi uidetur id ipsum insinuare uelata proprij criminis causa. Itaq; Sidos Apollinaris uidetur existimasse ob id fuisse illum relegatum ab Augusto, ut satis declaratur his uersibus:

Nec te carmina per libidinosà

Notum Naso tener, Tomosq; missum,

Quondam Cæsareæ nimis puellæ

Fictò carmine subditum Corinnæ.

Hoc idem innuit Ouidius, cum refert:

Lingua sile: non est ultra narrabile quicquam.

Et alibi seruata ratione obstinati silentij:

Nec breue, nec tutum est, peccati quæ sit origo

Dicere: tractari uulnera nostra timent.

Minimè autem obscurū est, Iuliā Augusti principis filiam deflagrasse magna libidine, & infamem fuisse uulgatis per Urbē adulterijs, ut ab antiquis scriptoribus refertur. Quapropter inclinat animus, ut existimem, haud satis potuisse Octauii sibi temperare, quò minus desæuaret in poetam Ouidium, conficta causa noui criminis, quòd in impudicis carminibus operam atq; studium posuisset. In exilio supra septem annos uersatus est: cumq; illi uiuendum foret inter incultas atq; barbaras nationes, tantum sibi promeruit gratiæ atque studij, benè præclareq; agendo, ut in eius obitu Gethæ illi, ac Tomitani populi tenere lacrymas non potuerint. Fuit enim Ouidius moribus apprimè

honestis, & facilitate mirifica ad concilianda sibi ingenia
 hominum, quod in primis dignum est summa admiratione.
 Cum Gethicum sermonem atq; Sarmaticū didicisset, poë-
 mata descripsit Gethica lingua, laudesq; Cæsarum decan-
 tavit. Obiisse traditur eodē anno, quo T. L. Iuius, qui nobi-
 lissimus autor habitus est in Romana historia describēda:
 sepultusq; fuit iuxta oppidū Tomos, ut Eusebius testatur.
 Permulti scriptores cum ueteres, tum iuniores, deplora-
 runt obitum illius, ut indignum, atq; miserabilem, habita-
 detestatione tam seue, tamq; calamitose relegationis: sed
 eleganter in primis, & copiose, ut ego existimo, Angelus
 Politianus id fecit his uersibus:

Et iacet Euxinis uates Romanus in oris:

Romanum uatem barbara terra tegit.

Terra tegit uatem, teneros qui lusit amores,

Barbara: quam gelidis alluit Ister aquis.

Nec te Roma pudet, quæ tanto immitis alumno

Pectora habes ipsis barbariora Gethis?

Ecquis Io Musæ Scythicis in finibus ægro

Tædia qui morbi demeret ullus erat?

Ecquis frigidulos qui lecto imponeret artus,

Aut qui dulciloquo falleret ore diem?

Aut qui tentaret salientis tempora uenæ,

Aut fomenta manu qui properata daret?

Conderet aut oculos media iam morte natantes,

Aut legeret summam qui pius ore animam?

Nullus erat, nullus, ueteres tu dura sodales

Heu procul à Ponto martia Roma tenes.

Nullus erat, procul ah coniunx, paruiq; nepotes,

Nec fuerat profugum nata sequuta patrem.

Scilicet immanes Bessi, flauiq; Coralli,

Aut

Aut uos pelliti saxca corda Gethæ:
 Scilicet horribili dedit solamina uultu
 Sarmata ab epoto sæpe uehendus equo.
 Sarmata, cui rigidam demisso in lumina frontem
 Mota pruinoso tempora crine sonant:
 Sed tamen & Bessi extinctum, & fleuere Coralli,
 Sarmatâq; & durus contudit ora Gethes.
 Extinctum & montes flebant, & sylua, seræq;
 Et flesse in medijs dicitur Ister aquis.
 Quinetiam pigro concretum frigore Pontum
 Nereidum lacrymis intepuisse serunt.
 Accurrere leues Paphia cum matre uolucres
 Arsuroq; faces supposuere rogo.
 Quem simul absumpsit rapidæ uiolentia flammæ
 Reliquias tecto composuere cado.
 Impositumq; breui signarunt carmine saxum:
 Qui iacet hîc, teneri doctor amoris erat.
 Ipsa locum latè sancto Cytherea liquore
 Irrorat niuea terq; quaterq; manu.
 Vos quoq; Pierides uati libastis adempto
 Carmina: sed nostro non referenda sono.

CASSIUS SEVERUS. CAP. XLVII.

Cassius Seuerus patria fuit Parmensis, ut ab autoribus
 traditur. Grammatici ueteres referunt, eum scripsisse
 Elegiacum carmen, & Epigrammata, neq; à studio Tra=
 gœdiarum abfuisse. P. Ouidius enumerat hunc Seuerû in=
 ter eos poetas, qui sua ætate claruerunt, ut Sabinus, Monta=
 nus, Melissus, Propertius, & alij plures. Relatum est, eun=
 dem Cassium in acie uersatû, & pro Bruto & Cassio stre=
 nuè operam suam nauasse: quibus superatis Athenas se re=
 cepit ad studia literarum: ibiq;, dum in otio uersatur, à

Quinto Vario dicitur interfectus, opera & consilio Octauij Augusti. Illud notissimum est, Horatium Flaccum in senso animo fuisse contra hunc Cassium, quod ab eo pluribus locis demonstratur: sed præcipuè Iambico carmine, quo poetam Archilochum expressit. Nam concitato animo, atq; acri illum est infectatus. Neq; me præterit, quantum decipiantur quidam nostra ætate, qui Cornelium Seuerum pro Cassio temerè acceperunt. Fuit alter Cassius Seuerus iisdem fermè temporibus, qui in causis, ac Romana eloquentia magnopere excelluit. De quo diximus satis in libris de Oratoribus.

DOMITIUS MARSVS. CAP. XLVIII.

Domitius Marsus poëta insignis est habitus in scribendis Epigrammatis, ut ueteres testantur. P. Ouidius & hunc ipsum nominat inter poëtas sui temporis: ut Cor. Seuerum, Montanum, Pedonem, Rabirium, & reliquos. Laudantur eius Epigrammata, cum ab alijs, tum à Val. Martiale, qui ad exemplum illius lasciuiam uerborum licentiam excusat in suis carminibus. Idem Marsus composuit Bellum Herculis contra Amazones: eoq; argumento uocauit Amazonidem suum opus, in quo non magnam laudem adeptus est, ut ex antiquis autoribus possumus colligere: uulgatis uersibus, in quibus poëta Persio postponitur. Melenem puellam dilexit, eamq; celebrauit longo carmine, ut Catullus Lesbiam. Quocirca sic de Marso Val. Martialis:

Nota tamen Marsi fusca Melenis erit.

Citatur hoc carmen Marsi de Orbilio Grammatico:

Si quos Orbilius ferula, scuticaq; cecidit.

Fuit enim Orbilius paulò asperior in discipulos, & ob id ab Horatio plagosus uocatus. Hæc sunt quæ legimus apud ueteres de Domitio Marso.

IULIUS MONTANVS. CAP. XLIX.

Iulius Montanus in poetica nobilis habitus est: à P. Ouidio refertur inter eos poetas, qui sua ætate claruerunt, ut Sabinus, Melissus, Priscus, Camerinus, Marius, Seuerus, & alij plures. Primum tempus Causis, atq; Declamationibus dedit, suumq; ingenium diligenter excoluit cum Cæstio, Arellio Fusco, Asinio, Marcello Aesernino, & alijs. Commendatur præcipuè Montani urbanitas & lepor. Quò factum est, ut Tib. Cæs. pergratus haberetur. Scripsit poemata uersibus hexametris, ac pentametris, in quibus non uulgarem laudem meruit, ut copiose asserunt Ouidius, & Anneus Seneca. Reprehensus est à quibusdam, quòd in suo carmine parum prudenter quædam repeteret: quo uitio & Ouidius dicitur laborasse. Quocirca dictum pereleganter est à Scauro, non minorem esse uirtutem Scire desinere, quàm scire dicere. Referuntur ab antiquis Montani uersus, in quibus ortum Solis, atq; occasum descripsit. Unde festiuè dictum commendatur Nactæ uiri clarissimi. Carmen id est:

Incipit arduentes Phœbus producere flammæ,
 Spargere se rubicunda dies: iam tristis hirundo
 Argutis redit usa cibis, innutere nidis
 Incipit, & molli partitos ore ministrat.

Et paulò mox:

Iam sua pastores stabulis armenta locarunt,
 Iam dare sopitis nox pigra silentia terris.

C. GERMANICVS AVGVSTVS. CAP. L.

Caius Germanicus Augustus ex nobilissima Claudio-
 rum familia ortus est, patre Druso, ac diligenti cura
 in Vrbe eruditus. Tantum profecit sub primâ adolescentiâ
 in optimis disciplinis, ut incredibile dictu sit, quantum ab

antiquis scriptoribus commendetur. Suetonius, ac Fabius Quintilianus maximis laudibus eius ingenium, atq; opera extollunt, etsi paulò iunior ea ipsa composuit. Idem Germanicus in Causis præterea uersatus est, & his quidem triumphalibus. Inter alia studia Græcis comœdias à se editas reliquit, & opus Arati de rebus caelestibus in Latinos numeros cōuertit, nihil commotus, quòd à M. Tullio foret interpretatū, ut obseruatum est ab Hieronymo. Quintilianus inter poëtas heroicos hunc constituit, quo loco enumerat Val. Flaccum, Saleium Bassum, Rabirium, & Lucanum. Quid, inquit, Germanici operibus sublimius, doctius, & omnibus deniq; numeris præstantius? Quis bella canere melius potuit, quàm qui sic egerit? Reliqua omittimus, ne uideamur plura nunc repetere, quàm institutum opus patitur. Cognomen Germanici à deuictis Germanis reportauit, contra quos magno exercitu, ac summis uiribus dimicauit. Vxorem Agrippinā habuit M. Agrippæ filiam, & ex ea liberos plures procreauit. Traditum est, eum obiisse in urbe Antiochia, quum quartum ac xxx. annum ageret: neq; sine suspitione ueneni, Tiberio autore talis facinoris, ut Suetonius putauit. Quæ res credita est, non modò propter liuores, qui toto corpore extiterunt: sed ex ipso etiam corde, quod igni admotum cremari haud potuit. Publius Ouidius opus suum de Romanis Fastis ad hunc Germanicum misit, eiusq; doctrinam tanti fecit, ut inter egregios poëtas illius nomen retulerit. Nec defuerunt, qui existimarent ab eodem Germanico compositum fuisse epigramma illud uulgatum de puero Thracensi: quod equidem propter egregiam, singularemq; in eo genere elegantia subijciendum existimaui:

Thrax puer astricto glacie dum luderet Hebro,

Frig

Frigore concretas pondere rupit aquas.
 Dumq; imæ partes rapido traherentur ab amni,
 Præsecuit tencrum lubrica testa caput.
 Orba quod inuentum mater dum conderet urna,
 Hoc peperit flammis: cætera, dixit, aquis.

CAESIUS BASSUS.

CAP. LI.

Cæsius Bassus inter poëtas Lyricos relatus est. Flo-
 ruir ætate Claudij principis, & usque ad Flauiorum
 Imperium peruenit: quod ipsum Fabius Quintilianus tes-
 tatur, qui refert illum à se uisum, quo tempore libros
 suos de Oratoria institutione componeret. Fuit hoc ob-
 seruandum ea ratione, ut facilius deuitemus illorum er-
 rorem, qui parum prudenter de Cæsio Basso disserunt.
 Idem libros aliquot scripsit uario & multiplici carmi-
 ne, ut Flaccus apud nos, & Pindarus apud Græcos. Ve-
 teres autores quum de poëtis Lyricis agunt, Horatium
 Flaccum, & Cæsium Bassum præcipuè enumerant, qui
 legi mereantur. Diomedes quoque grammaticus Moloßi-
 cos numeros refert, qui durissimi habentur, à Cæsio Basso
 compositos. Amicos habuit Publium Ouidium, & Persiū
 Satyrarum scriptorem, qui ad hunc Bassum scribens, ita
 illum alloquitur:

Admouit iam bruma foco te Basse Sabino?
 Iam ne lyra, & tetrico uiuunt tibi pectine chordæ?
 Mire opifex numeris ueterum primordia uocum
 Atq; marem strepitum fidis intendisse Latinæ,
 Mox iuuenes agitare iocos: & pollice honesto
 Egregios luisse senes?
 Neque desunt, qui scribant, eundem Cæsum cum uilla sua
 conflag

conflagrasse, ardente Vesueo monte, ignibus latè æstuantibus. Celebres fuerunt ijsdem temporibus Aufidius Bassus historiæ autor, et Salcius Bassus poëta Epicus. De utroque dicemus suis locis.

A E M I L I V S M A C E R

VERONENSIS.

CAP. LII.

AEmilius Macer patria Veronensis fuit, ut quidā existimāt: ingenio & doctrina traditur præstitisse, quod eius carmen satis indicauit. Floruit his maximè temporibus, quibus Messala Corvinus, & Asinius Pollio in Latina eloquentia claruerunt. Id cum alijs multis colligitur, tum ex Pub. Ouidio, qui comes illi fuit, dū iter faceret in Asiā, ac Siciliæ regionem perlustraret. Amicos præcipuè habuit Albium Tibullum, & Ouidium ipsum: cum quibus propter suauitatem morum, atque communia studia magna familiaritate uersatus est. Idem Macer, præter opus de bello Troiano, scripsit etiam libros de uenenatis animantibus, ac de herbis, secutus Nicandrum poëtam Colophonium. In quibus non mediocrem laudem tulit suæ diligentiae, atq; laboris. Fabius Quintilianus elegantiam carminis in hoc poëta commendauit, ac legenda quidē esse illius opera refert, etsi ad eloquentiam oratoris non multū pertinere uideantur. Nonius Marcellus Aemilium Macrum citat in Theogonia, referens id carmen:

Et nunc agrestes inter Picunnius habetur.

Obijt in Asia paucis annis post Publium Vergilium, ut ab Eusebio relatum est.

C. R A B I R I V S.

CAP. LIII.

CAius Rabirius poëta insignis habitus est, ut à multis traditur. Fabius Quintilianus, censor omnium penè scriptorū, posuit hunc Rabiriū in eorum poëtarū numero, qui

qui Epici appellantur : sicuti Varronē Atacinū, Coruinū, Seuerū, Saleiū Bassum, Lucanū, & alios. Laudatur maxime ab Anneo Seneca, & Ouidio, quod in suis carminibus multū animi ac uiriū demonstrauit. Verba Senecæ hæc sunt de Rabirio: Egregiè mihi uidetur M. Antonius apud Rabiriū poëtam exclamare, quum fortunā suā ad alios transfereuntē uidet, nihilq; aliud sibi relictum, præter ius mortis:

Hoc habui, quodcunq; dedi.

Parum mihi compertum est, an idem sit hic Rabirius, qui Satyras scripserit, quod a Fulgentio refertur. Rabirius, inquit, in Satyris de Mecennia:

Abstemium temulenta fugit Mecennia nomen.

Hæc sunt quæ legimus de C. Rabirio apud ueteres autores.

L. ANNEVS SENECA

TRAGICVS.

CAP. LIIII.

LVcius Annæus Seneca, natione Hispanus, patria Cordubensis fuit: inter poëtas refertur, qui Tragœdias scripserūt, ut Pacuuius, Accius, Attilius, & Pomponius Secundus, qui eadē ætate claruit, & cum ipso Seneca paribus studijs uersatus est in faciendis Tragœdijs, ut Fabius Quint. testatur. In magno pretio habitus est, & ob elegantiam ingenij plurimum commendatus. Scripsit Tragœdias x. in quibus propter sublimitatem carminis grauitatemq; sententiarum, non uulgarem laudem consecutus est, etsi tempora illa, in quæ incidit, magna ex parte aduersa extiterunt melioribus disciplinis. In suis fabulis Euripidem atque Aeschylum traditur imitatus. Quæ res facile intelligetur ab his, qui paulò diligentius eas obseruabunt. Qui scribunt poëtam hunc filium fuisse Annei Senecæ, qui in Stoicorum disciplinis magnoperè claruit, coniecturis tantum nituntur: neque hanc rem, ut ego existimo, ullis autori-

bus

bus asserunt. Minimè autem dubium est, duos fuisse Senecas, quorum alter in Philosophiæ studijs præclarus atque excellens habitus est, eumq; diuus Hieronymus propter egregiam illius probitatem, singularemq; uitæ constantiâ, ut puto, inter autores Christianos collocauit. Quæ res optimis rationibus et antiquis scriptoribus probatur. Val. Martialis duos celebrat Senecas, & unicum Lucanum ex eadem Corduba. Sidonius Apollinaris in suis poëmaticis sic de Anneo Seneca scribit ad Felicem eo carmine, in quo de Latinis poëtis differit:

Non quòd Corduba præpotens alumnis,
 Facundum ciet, hic putes legendum:
 Quorum unus colit hispidum Platona,
 Incassumq; suum monet Neronem:
 Orchestram quatit alter Euripidis,
 Pictum sæcibus Aeschylum secutus,
 Aut plaustri solitum sonare Thespim:
 Qui post pulpita trita sub cothurno
 Ducebat olide patrem capellæ.

Ex his manifestè colligitur, qd existimari debeat de utroq; Seneca: præcipuè hoc quod elici potest ex octaua eiusdem Tragœdia, in qua Neronis scelera & crudelissima flagitia copiosè enumerantur. Grāmatici ueteres uidentur maximi fecisse, præter cæteros omnes, Pacuuiū & Acciū in scribendis Tragœdijs, ut alibi diximus. Non me præterit, quàm multa scripta sint de hoc Seneca à Xicone Poetæno: sed is mihi uidetur abuti sua diligētia, & aliorum iudicium contemnere, qui tam anxie defatigatur in re minimè dubia explicanda.

C. ASINIVS GAL-

LVS,

CAP. LV.

Caius

CAius Asinius Gallus patrem habuit Asinium Pollionē,
 Cuirū consularē, & in Romana eloquētia excellentē.
 Filius Asinius, diligentia & studio parētis, secutus est pri-
 mō disciplinā paternā: deinde in poētica suū ingeniū præ-
 cipuē excoluit. Anneus Seneca, & alij ueteres, oratorē &
 poētā hūc faciunt. Affruntur à nostris grāmaticis uersu-
 culi aliquot Galli Asinij, ex quibus apparet, quātū ualuerit
 in scribendis Epigrāmatis & acumine, & gratia. Fecit in-
 ter cetera carmē de Pōponio grāmatico, quē pugilē fuisse
 iocatur. C. quoq; Plinius de Asinij epigrāmatis meminit in
 epistola ad Pōtiū: dicit enim scriptos libros à Gallo Asinio
 de cōparatiōe patris & Ciceronis: in qbus amores M. Tul-
 lij cū suo Tirone retulerit. Itaq; sic Plinius de poētā Gallo:

Cumq; libros Galli legerem, quibus ipse parenti
 Ausus de Cicerone daret palmamq; decusq;,
 Lascium inueni uersum Ciceronis, & illo
 Spectandum ingenio, quo seria condidit, & quo
 Humanis salibus, multo uarioq; lepore,
 Magnorum ostendit mentes gaudere uirorum.

Celebrātur adhuc carmina quædam sub nomine Galli Asia-
 nij de puero Hippolyto, quē unicē dicitur dilexisse: sed pa-
 rum mihi compertum, an hoc asseratur à probis autoribus.
 Quidam scripserunt hunc Gallum Tiberio principi inui-
 sum, & ob id magnis supplicijs ab eo fuisse occisum.

A. PERSIUS FLACCUS. CAP. LVI.

Avlus Persius Flaccus Volaterris Hetruria oppido na-
 tus est. Quidā existimarūt Lunis, quòd hoc uideatur
 insinuari ab ipso Persio. Eusebius certē & grāmatici uete-
 res Volaterranū faciunt. In secundo ordine permāsit, ut ad-
 notatū est. Constat eum claruisse iisdē fermē tēporibus, qui-
 bus Domitius Nero Imperium Romanæ Urbis suscepit.

In

In grammaticæ præceptorem habuit Rhemnium Palæmonem Vicētinum, qui grauissimas inimicitias dicitur exercuisse cum M. Varrone: in Rhetorice Flauium Verginiū, si fides adhibeatur Grammaticorū commentarijs, qui eundem Persium exposuerunt. Anneum uerò Cornutum, qui philosophiæ studio excelluit, magna diligentia, singulariq; obseruatione coluit, cumq; eo familiarissimè diu uixit. Qua in re mirificè gratulatur Persius sibi ipsi, quòd sibi contigerit Cornutum habere præceptorem, optimamq; illius disciplinam atq; institutionem sequi: ut amicè ac liberè ad eum scribit:

Cumq; iter ambiguum, & uitæ nescius error
Deducit trepidas ramosa in compita mentes,
Me tibi supposui, teneros tu suscipis annos
Socratico Cornute sinu.

Amicos præterea maximè dilexit Anneum Lucanum, Cæsium Bassum, qui in lyricis carminibus claruit, & Macrinum: quod apertè colligitur, cum ipsius Persij uersibus, tum ueterum commentarijs, Probis moribus fuit, & egregia uitæ integritate. Quocirca continere se nō potuit, quin ipsum quoq; Neronem, eiusq; iniquissima flagitia liberius accusaret, ut qui sub Midæ regis nomine illum irriserit satyrica quadam urbanitate. Sed admonente Cornuto, carmen immutauit. Composuit Satyras numero sex, præfatus in his multum se laboris atq; diligentiae posuisse, neq; se repente poëtam prodidisse. Non desunt, qui scribant imperfectum fuisse hoc opus à Persio relictum: quod mihi uerisimile uidetur, propter immaturum illius obitum. Cum publicarentur Persij Satyræ, mirum est, quàm fuerint iudicio eruditorum approbatæ. Itaq; maiore laudem atq; ampliore commendationem meruit, quàm grande illud, atq;

oper

operosum poema Marſi, quod Amazonidis nomine inſcriptum eſt, ut Fabius, & Valerius Martialis teſtantur:

Sæpius in libro memoratur Perſius uno,

Quàm leuis in tota Marſus Amazonide.

Secutus eſt in ſcribendis Satyris poëtam Lucilium, qui acerrimus fuit in notandis, atq; inſectandis Romanorum uitis. Relatum eſt ab Euſebio, cum periſſe, quum nondum xxx. uitæ annum compleuiſſet. Quo tempore Nero imperator omnium ſclerum cumulatiffimus cum cantoribus ac ſcenicis hominibus in theatro decantauit. Habitus eſt in maximo pretio alter C. Perſius ob ſingularem doctrinam, cuius iudicium atq; grauiffimam cenſuram Lucilius reformidare ſe dixit: Sed hæc ſuo loco exponentur.

CORNELIVS SEVERVS. CAP. LVII.

Cornelius Seuerus inter poëtas Epicos relatus eſt ab antiquis autoribus. Ingenio fuit magno, & in ſcribendis uerſibus facili. Conſtat eundem diu fuiſſe uerſatū in agendis declamationibus, qua in re ingenium ſuum atq; eruditionem maximè probauit, quum in eodem officio forent alij complures, ut Aſinius Pollio, Põpeius Silo, Arælius Fuſcus, Sextilius Hæna, Cæſtius Pius, Porcius Latro, & Aufidius Baſſus. A Fabio Quintiliano ita commendatur, ut uerſificator, quàm poëta melior habitus ſit. Scripſit inter alia multa opus de bello Siculo, quod eo abſolutū non eſt, propter importunum obitum. Quod ſi potuiſſet illud perficere ad exemplū primi libri, merito ſibi ſecundū locū uindicaiſſet, ut ab eodẽ Fabio relatū eſt, qui alia inq; Seueri opera maximā indolē & admirabilē gratiam indicaiſſe. Afferuntur uerſus Corn. Seueri à noſtris Grāmaticis, ex quibus colligi poteſt, quantum præſtiterit ingenio et doctrina. Sed apponemus carmen illud, in quo elegāter

H deſleuit

defleuit interitum M. Tullij. Quod etiam ab Anneo Seneca magnopere commendatum est:

Oraq; magnanimum spirantia penè uirorum
 In rostris iacuere suis: sed enim abstulit omnes
 Tanquam sola foret rapti Ciceronis imago.
 Tunc redeunt animis ingentia consulis acta,
 Iuratæq; manus, deprensaq; fœdera noxæ,
 Patriciumq; nefas, est nunc et pœna Cethegi:
 Deiectusq; redit uotis Catilina nefandis.
 Quid fauor aut cœtus, pleni quid honoribus anni
 Profuerunt? sacris exacta quid artibus ætas?
 Abstulit una dies æui decus: icta q; luctu
 Conticuit Latiae tristis facundia linguae:
 Vnica sollicitis quondam tutela, salusq;
 Egregium semper patriæ caput: ille senatus
 Vindex, ille fori, legum, ritusq; togaq;
 Publica uox, sæuis æternum obmutuit armis,
 Informes uultus, sparsamq; cruore nefando
 Canitiem, sacrasq; manus, operumq; ministras
 Tantorum, pedibus cuius proiecta superbis
 Proculcauit ouans: nec lubrica fœta, deosq;
 Respexit: nullo luct hoc Antonius æuo.
 Hoc neq; in Hemathio mitis uictoria Persæ,
 Nec te dixit Phœx, non fecit in hoste Philippo:
 Inq; triumphato ludibria cuncta lugurtha.
 Affuerat, nostræq; cadens ferus Annibal ira:
 Membra tamen Stygias tulit inuiolata sub umbras.

Idem Cornelius carmē fecit de Aetna monte, quo non uulgarem laudem consecutus est, quum alij quoq; in eadem materia se exercuerint: ut Publius Vergilius, et Ouidius. Hæc sunt quæ legimus de Cornelio Scucro.

M. ANNEVS LVCAN. CAP. LVIII.

MAr. Anneus Lucanus natione Hispanus, patria Cornubensis fuit. Patrem habuit L. Anneum Melam, qui habitus est Senecæ & Gallionis frater, ut obseruatū est in Annalibus Eusebij. Natalis eius traditur C. Cæs. Germanico iterum, & L. Cæsiano Coß. Delatus ad Urbem, quū in prima adhuc infantia esset, quò facilius pro ætate in bonis disciplinis cultū ingenij caperet. Adolescens factus illustres habuit præceptores. In literis Rhemniū Palamonē, qui principem locum inter omnes Grammaticos tenuit: in Rhetoricis Flauium Verginiū, Rhetorem illis temporibus nobilissimū. Tantumq; diligentia sua ac facilitate ingenij profecit, ut Græcè ac Latine declamaret non sine summa admiratione audientium. Inter ceteros condiscipulos Saleiū Bassum, & C. Persiū, qui Satyras scripsit, singulari beneuolentia dilexit, mutuisq; officijs prosequutus est. Apud Cæs. Neronem permultū gratia et beneuolentia in prima ætate potuit: adeo illi efficax fuit ingenium ad promerēdos, conciliandosq; sibi animos hominū. Itaq; non modò ad questuræ dignitatem prouectus est, sed in Augurum quoq; collegiū ascitus, compositis uersibus de laudibus Neronis. Non tamen permansit in gratia apud eum principem, qui alienas laudes molestissimo animo ferret: quiq; in repellendis, opprimendisq; aliorum uirtutibus accerrimus ac seuisissimus fuit. Vxorem habuit nomine Pollam Argentariam, de cuius ingenio atque doctrina multa referuntur à Sidonio Apollinare, & Papinio, qui maxima quadam reuerentia inquit ad natalem Lucani celebrandum se accedere: & esse hoc imputandum Pollæ Argentariæ, cuius eruditio atque nobilitas summa fuit. Valer. quoque Martialis multis carminibus natalem Lucani descri-

bit, quale est illud contra Neronis iniquitatem:

Hæc est illa dies, quæ magni conscia partus

Lucanum populis, & tibi Polla de dit.

Heu Nero crudelis, nullaq; inuisior umbra,

Debuit hoc saltem non licuisse tibi.

Enumerantur à grammaticis nostris, præter opus de bello
 Caesaris & Pompeij, cōplura alia ab eodem Lucano com-
 posita, in quibus maximā laudem adeptus est ingenij & do-
 ctrinæ. Scripsit enim Saturnalia, Sylvarum libros x. Tra-
 gœdiā Medeam, quam non absoluit: de incendio Urbis, de
 incendio Troiæ cum Priami calamitate, Orpheū, Fabulas
 complures, & Epistolas. Ex libris Pharsaliæ treis primos
 emendauit, cum uxore Argentaria, reliquos imperfectos
 atq; inemendatos reliquit, propter intempestiuū interitū.
 Fabius Quintilianus autor est, Lucanum ipsum magis an-
 numerandū esse oratoribus, quā poëtis. Est, inquit, ardēs
 & concitatus, sententijsq; clarissimis excellens. In cōcioni-
 bus admirāndus atq; excultus, adeo ut uideatur satis expri-
 mere singulārē illā elegantia & maiestātē Vergilij. Sunt
 qui scribant, eū perijsse florenti adhuc ætate, cum nondum
 xxx. annū attigisset: sed referendū id uerbis Corn. Taciti,
 qui de hoc agit in gestis Neronis. Attico Vestino & Si-
 lio Nerua Cos. facta est cōspiratio cōtra Neronē Impera-
 torē principe tã præclari facinoris C. Pisone. Lucanū pro-
 priæ causæ ad hoc accendebāt, q̃ famā carminū eius Nero
 deprimebat, prohibueratq; ostētare, uanus a simulatione.
 Patefacta autē cōiuratione Lucani cādē imperauit Nero.
 Is brachiū dedit medico ad secādas uenas: et ubi profluēte
 sanguine pedes frigescere, manusq; & paulatim ab extre-
 mis cedere spiritum, fruido adhuc, & cōpote mentis pe-
 ctore, intelligit: recordatus à se carmē cōpositū, quo uul-
 neratum

neratum militem per eiusmodi mortis imaginem obijisse tradiderat, uersus ipsos retulit: eaq; illi suprema uox fuit. Visitur adhuc Romæ in marmoreis monumentis id elogium de Lucano priscis literis: M. ANNEO LUCANO CORDVBENSI POETAE BENEFICIO NERONIS CAES. FAMA SERVATA. Sed apponendum præterea est carmen illud uulgatum de ipso Lucano:

Corduba me genuit, rapuit Nero: prælia dixi,

Quæ gessere pares: hinc socer, inde gener.

Continuo nunquam direxi carmina ductu,

Quæ tractim serpent: plus mihi comma placet.

POMP. SECVNDVS.

CAP. LIX.

Pomponius Secūdus nobili ac illustri familia natus, ijs= de tēporibus claruit in Vrbe, quibus optimi rhetores habiti sunt Porcius Latro, Domitius Afer, et Albutius Silo. Inter eos poetas refertur, qui tragædias cōposuerūt: ut Accius, Pacuuius, et Attilius. Relatum est à Fab. Quintiliano, longe omniū excelluisse hunc Pomponiū in eo genere carminis, quos ipse uiderit. Tanta enim doctrina, atq; sublimitate excelluit, ut uulgo sit appellatus Pindarus tragicus. Multa de Pōponio traduntur ab antiquis scriptoribus, quæ copiose indicāt uixisse illū in summa dignitate, et gratia apud nobiliores ciuitatis. Quod et C. Plin. asserit, qui duos libros cōposuit de uita et moribus Pōponij Secundi: tantū illius nomini, summusq; uirtutibus cōcessit. Germanico Cesari gratissimus fuit, quē aliquādo cœna accepit, ut notatū est ab antiquis. C. Plin. eundē Pōponiū ciuē, ac uatē clarissimū uocat, quo loco de monumētis Iberij et Caij Gracchorū disserit. Afferūtur uersus à Mauro Terentiano, et alijs ueteribus: ex quibus faciliē intelligitur quātū

iacturæ factum sit, ex amissione Tragœdiarum Pomponij.
De obitu illius nihil apud autores legimus.

CN. GETULICVS.

CAP. LX.

CN. Getulicus poëta nobilis habitus est in scribendis
Epigrammatis, ut grammatici nostri tradunt. Val.
Martialis, ad exēplū Getulici, carmina sua excusat, si pau-
lò lasciuior in illis uidetur. Relatū est ab antiquis scripto-
ribus, fuisse ab eo dilectam puellā nomine Cēsenniam, ma-
gnoq; studio celebratam, ut Corinnam ab Ouidio, Lesbīā
à Catullo, Argentariā à Lucano: quod à Sidonio scribitur
in epistola ad Hesperium. Val. Probus affert hos uersus
Getulici, cū de cardinibus celi loquitur:

Non aries illum uerno serat aëre cornu,
Gnosia nec geminos præcidunt cornua tantum
Sicca Lycaonius resupinat plaustra Bootes.

Nominatur à Suetonio Tranq. Cn. Lentulus Getulicus:
sed in dubio est an idē haberi debeat, etsi tēporū ratio satis
congruit. Hæc sunt ferè, quæ de poëta Getulico legimus.

SEXTILIUS HAENA. CAP. LXI.

Sextilius Hæna natione Hispanus, patria Corduben-
sis fuit, ex eodem municipio, quo Lucanus poëta, An-
neus Gallio, et uterq; Seneca. Traditum est de hoc Sexti-
lio, fuisse illū magis ingeniosum, quàm eruditum: et in suo
carmine peregrinū quiddam, et inæquale retinuisse, ut est
autor Seneca. Inter alia opera carmen composuit de laude
et interitu M. Tullij, quod ab eodem recitatū est in ædibus
Messalæ Coruini. Qua in re nō prætermittam referre hoc
loco, quod acciderit satis urbanū ac lepidū de Asinio Pol-
lione. Is enim cū esset conuocatus ad audiendum Sexti-
lium, non potuit sibi temperare, quò minus indicaret,
quàm insensus esset nomini M. Tullij: quāq; iniquo animo
illius

illius laudes acciperet. Nam cum principio Sextilius hoc carmen retulisset:

Deslendus Cicero: Latineq; silentia lingue.

Tū Pollio Asinius uehementer ea re permotus, Tu, inquit, Messala, uideris quid tibi liberum sit in domo tua: ego istū non sum auditurus, cui uideor mutus: & simul consurgens discessit, ne ceteros uersus audiret. Per multa referuntur de hoc Sextilio, et eius ingenio, cum alibi, tum apud Anneum Senecam in controuersijs.

SALBIUS BASSUS.

CAP. LXII.

Salcius Bassus ijs temporibus Romæ claruit, quibus in Scloquentia nobiles habiti sunt Domitius Afer, Iulius Secundus, Trachalus, & Vibius Crispus, Ingenio magno fuit, & in uersibus componendis uehementer excitato. Inter eos poëtas relatus est, qui carmen heroicum decantant. Quintilianus Val. Flaccum, Saleium Bassum, & Rabirium inter Epicos nominat, quo loco Vergilium, Ennium, ac Lucanum ponit. Laudatur ab antiquis magnopere Salcius: neq; tantum ut uir optimus, sed ut poëta egregius, atq; absolutissimus. Coluit præcipua beneuolentia, & usu contubernij, Lucanum Cordubensem, & Iulium Secundum, qui inter summos oratores suæ ætatis celebratur. Cæsar autem Vespasianus plurimi fecit Salcij ingenium, atq; doctrinam: tantumq; illi concessit, ut inter illustria monumenta positum sit, Augustum Vespasianum quinquaginta H. S. elargitum fuisse Saleio Basso, propter ingenium, singularemque eruditionem. De quo scribuntur complura à Corn. Tacito. Iuuenalis quoq; in Satyris de hoc Saleio meminit, eumq; tradit maximè nobilem fuisse, sed exiguo ac tenui censu. Hæc de Saleio poëta legimus.

CLODIUS SABINVS. CAP. LXIII.

Clodius Sabinus poëta satis nobilis, inter eos relatus est, qui Elegia cum carmē scripserunt. Primum tēpus suæ ætatis in Causis, atq; Declamationibus collocavit cum Ouidio, Argentario, Cor. Seuero, & alijs. Qua in re magnam laudem consequutus dicitur & ingenij et urbanitatis, ut est autor Anneus Seneca. Erat, inquit, Sabinus homo urbanissimus, ac si quid illi defuit in eloquentia, urbanitate ac salubus pensavit. Referuntur dicta illius complura, ex quibus colligitur, quā comis, & ingeniosus fuerit Sabinus. Scripsit opus de bello Troiano, & item epistolas aliquot, quæ nostris temporibus leguntur, & ab Ouidio summa laude commendantur. Perijt immatura ætate, et ob importunū obitū nō potuit incepta opera perficere.

C. PEDO ALBINOVA. CAP. LXIIII.

C. Pedit Albinouanus inter eos poëtas relatus est à ueteribus, qui Epigrammata & locos scripserunt. Præcipuè claruit temporibus Neronis principis, ac in tenera ætate operam & studium posuit in declamationibus, quod ex Anneo Seneca facillè colligitur. Ouidius poëta enumerat hunc ipsum Pedonem cum illis, qui sua ætate carminū studio præstiterunt, ut Marsum, Rabirium, Macrū, Montanum, Sabinum, & alios plures. Ingenio eleganti & urbano fuit, uersatusq; est in scribendis epigrammatis non sine magna commendatione sui nominis. Itaq; Val. Martialis refert se habere autores quos sequitur, Catullum, Pedonē, Marsum, atq; Getulicum, & in primis cupere, ut sua carmina ad illorū æstimationē atq; gratiā accedant. Idē Pedit laudatur ab Anneo Seneca, ut fabulator egregius, & maxime festiuus. P. Ouidiū singulari beneuolētia dilexit: cūq; eo in iocis, & cōmunibus studijs familiariter uersatus est.

Legunt

Leguntur adhuc Pedonis uersus, quos dixit nauigante Germanico in Alexandri deliberatione de trās fretando Oceano cum exercitu. Nos eos subiiciemus, quò facilius iudicari possit de illius ingenio:

Iam pridem post terga diem, solemq; relictum,

Iam pridem notis extorres sinibus orbis

Per non concessas audaces ire tenebras

Hesperij metas, extremaq; littora mundi:

Nunc illum pigris immania monstra sub undis

Qui ferat Oceanum: qui sæuas undiq; pistres

Aequoreosq; canes ratibus consurgere pansis,

Accumulat fragor ipse metus, iam sidere limo

Nauigia, et rapido desertum flumine classem

Seq; feris credunt per inertia fāta marinis

Tam non felici laniandos sorte relinqui:

Atq; aliquis prora se dat sublimis ab alta

Aëra pugnaci luctatus rumpere nisu.

Vt nihil erecto ualuit dignoscere mundo,

Obstructo tales effundit pectore uoces:

Quò ferimur? ruit ipse dies, orbemq; relictum

Vltima perpetuis claudit natura tenebris.

An'ne alio positas ultra sub cardine gentes,

Atq; alium libris intactum quærimus orbem?

Dij reuocant, rerumq; uetant cognoscere finem

Mortales oculos: aliena quid æquora remis

Et sacras uiolamus aquas? diuumq; quietas

Turbamus sedes?

VOLCAT. SEDIGITVS. CAP. LXV.

Volcatius Sedigitus in poëtica illustris est habitus, ut à C. Plinio refertur, qui hūc ipsum locis pluribus celebrat. Gellius cōplures uersus eiusdē Volcatij repetit in At

CLODIUS SABINUS. CAP. LXIII.

Clodius Sabinus poëta satis nobilis, inter eos relatus est, qui Elegia cum carmē scripserunt. Primum tēpus suæ ætatis in Causis, atq; Declamationibus collocavit cum Ouidio, Argentario, Cor. Seuero, & alijs. Qua in re magnam laudem consequutus dicitur & ingenij et urbanitatis, ut est autor Anneus Seneca. Erat, inquit, Sabinus homo urbanissimus, ac si quid illi defuit in eloquentia, urbanitate ac salibus pensavit. Referuntur dicta illius complura, ex quibus colligitur, quā comis, & ingeniosus fuerit Sabinus. Scripsit opus de bello Troiano, & item epistolas aliquot, quæ nostris temporibus leguntur, & ab Ouidio summa laude commendantur. Perijt immatura ætate, et ob importunū obitū nō potuit incepta opera perficere.

C. PEDO ALBINOVA. CAP. LXIII.

C. Peto Albinouanus inter eos poëtas relatus est à veteribus, qui Epigrammata & Iocos scripserunt. Principuē claruit temporibus Neronis principis, ac in tenera ætate operam & studium posuit in declamationibus, quod ex Anneo Seneca facile colligitur. Ovidius poëta enumerat hunc ipsum Pedonem cum illis, qui sua ætate carminū studio præstiterunt, ut Marsum, Rabirium, Macrū, Montanum, Sabinum, & alios plures. Ingenio eleganti & urbano fuit, uersatusq; est in scribendis epigrammatis non sine magna commendatione sui nominis. Itaq; Val. Martialis refert se habere autores quos sequitur, Catullum, Pedonē, Marsum, atq; Getulicum, & in primis cupere, ut sua carmina ad illorū æstimationē atq; gratiā accedant. Idē Peto laudatur ab Anneo Seneca, ut fabulator egregius, & maxime festiuus. P. Ovidiū singulari beneuolētia dilexit: cūq; eo in iocis, & cōmunibus studijs familiariter uersatus est.

Legunt

Leguntur adhuc Pedonis uersus, quos dixit nauigante Germanico in Alexandri deliberatione de trāsfrctando Oceano cum exercitu. Nos eos subijciemus, quò facilius iudicari possit de illius ingenio:

*Iampridem post terga diem, solemq; relictum,
 Iampridem notis extorres finibus orbis
 Per non concessas audaces ire tenebras
 Hesperij metas, extremaq; littora mundi:
 Nunc illum pigris immania monstra sub undis
 Qui ferat Oceanum: qui seuas undiq; pistres
 Aequare eosq; canes ratibus consurgere pansis,
 Accumulat fragor ipse metus, iam sidere limo
 Nauigia, & rapido desertam flumine classsem
 Seq; feris credunt per inertia fata marinis
 Tam non felici laniandos sorte relinqui:
 Atq; aliquis prora se dat sublimis ab alta
 Aëra pugnaci luctatus rumpere nisu.
 Vt nihil erecto ualuit dignoscere mundo,
 Obstructo tales effundit pectore uoces:
 Quò ferimur? ruit ipse dies, orbemq; relictum
 Vltima perpetuis claudit natura tenebris.
 An'ne alio positas ultra sub cardine gentes,
 Atq; alium libris intactum querimus orbem?
 Dij reuocant, rerumq; uetant cognoscere finem
 Mortales oculos: aliena quid æquora remis
 Et sacras uiolamus aquas? diuumq; quietas
 Turbamus sedes?*

VOLCAT. SEDIGITVS. CAP. LXV.

Volcatius Sedigitus in poëtica illustris est habitus, ut à C. Plinio refertur, qui hūc ipsum locis pluribus celebrat. Gellius cōplures uersus eiusdē Volcatij repetit in At-

ticis noctibus, ex quibus facile colligitur, præstitisse illum ingenio, & multiplici doctrina. Neq; desunt apud ueteres, qui asserant, appellatum fuisse Sedigitum ea ratione, quòd singulis manibus senos digitos haberet. Vnde & Horatij filiae Sedigitæ nuncupatæ sunt, de quo scripsimus suo loco. Idem Volcatius librum composuit de Poëtis Latinis senarijs uersibus: quo opere iudicem se, atq; Criticum præbuit, in adnotandis atq; iudicandis poëtis: quod & Lucilius, & Horatius Flaccus fecerunt. Fuisse alterum Volcatium constat, qui Romæ nobilissimus est habitus, quiq; ius ciuile Cæselliū edocuit. Quod & Caius Plin. cōmemorat.

PETRI CRINITI

IN LIB. QVARTVM DE POE-

TIS LATINIS, AD EVNDEM

PRAEFATIO.

OSTEA quàm de his Poëtis Cosme Pont. Arretine accuratè ac diligenter scripsimus, qui summa elegantia, pariq; doctrina hoc munus obierunt: reliquum est, ut de his etiam agamus, qui sequentibus seculis in hac studiorum facultate ingenium suum excoluerunt. Qua in re seruabimus rationē temporum, ne quis me ipsum parum diligentē existimet in his omnibus adnotandis, quæ ad inchoatū opus uideantur pertinere. Neq; potest accidere aliquid mihi gratius, aut potius, quàm prosequi institutū nostrū, quod à principio adolescētiae certis atq; optimis rationibus suscepi, peruiigilandi in bonis studijs, eaq; assiduè meditandi, quæ laborè atq; diligentia nostra uirtuti atq; posteritati cōmendēt. Sed hæc aliàs trāfigemus: illud, abs te rogatū atq; impetratū magnopere uolumus

lunus pro tuo erga me animo, atq; optima uoluntate, ut Maximī Tyrij orationes, quas in Latinū sermonem paulo ante ex Græco conuertisti, ad nos aliquādo mittas. Maiora enim ac lōgè grauiora in dies agitamur, quæ maturè ad frugē perducentur dijs bene uolētibus. Interim ad Statium Papiniū & reliquos poëtas accedemus, quò cumulatius absoluiamus hanc partē, & simul pleniori officio ingenijs consulamus. Neq; te latet, magnum prouentū poëtarum extitisse his temporibus, ut, Caius Plinius refert.

PVB. STATIVS PAP. CAP. LXVI.

Pvblus Statius Papinius inter poëtas heroicos relictus, haud ignobili genere ortus est. Quidam scribunt, maiores eius oriūdos Epiro, diuq; uersatos Sellis, non sine commendatione ingenij atq; probitatis. Patrē Papinium habuit, qui ob insignem eruditionem, egregiasq; uirtutes ciuitate Neapoli donatus est, in qua Statius poëta natalem suum habuit. Quæ res cū locis multis indicatur, tum illis præcipuè carminibus, quibus Claudiam uxorem hortatur, ut, relicta Vrbe, Neapolim se recipiat, quò liberius atq; facilius animo suo indulgere posset. Primam ætatem in studijs literarum & honestis disciplinis collocauit, diligentia Papinij patris institutus. Cumq; in poëtica facultate multum profecisset, breui tempore adeptus est summā celebritatem nominis. Vxorem habuit nomine Claudiam, quæ ingenio magno fuit, minimeq; uulgari doctrina, ut ipse Statius alicubi refert. Quidā falso existimarunt, eandē esse Pollā Argentariā, quæ uxor Annei Lucani fuit, ut dictū est à nobis cōmodius. Composuit multa & uaria poemata, de quibus breuiter agendū est. Thebaidē libris XII. quos consecrauit Cæs. Domitiano. In hoc opere sequutus est magna ex parte poëtam Antimachū, qui pari argumē-

to maximū atq; operosissimū opus reliquit. Neq; dubiū est poētā Statiū in eo absoluēdo mira solertia usum, et incredibili studio per xii. annos. Fateturq; liberè, et ingenuè, se magnopere adiutū à parēte suo in pernosceda ac describenda locorū historia: et à se editū atq; publicatū iudicio ac monitionibus Iunij Maximi, qui per ea tēpora excelluit magna eruditione, et eloquētia. Deinde aggressus est scribere opus de Achille, in quo maiore spiritu, ac lōgiori carmine parabat exequi gesta illius, atq; uirtutes: sed per importunū obitum minimè potuit inchoatū opus perficere. Quidā existimarunt fuisse ab eo absolutum, ac maiori ex parte amissum iniuria tēporum. Sylvarum libros quinq; edidit, auspiciatus à Cæsare Domitiano, qui studium poētice quantū potuit maximè simulauit. In his facile probauit Statius, quantū faueret bonis ingenijs, quantumq; amicorum studijs atq; officijs concederet. Idem tamen refert, se diu, multumq; dubitasse in his libellis emittendis, qui subito calore, et quadam festinandi uoluptate fluxerunt. De his Apollinaris Sidonius meminit, magnisq; laudibus prosequitur, non modò in Epistolis, sed in suis etiam Hendecasyllabis.

Non quod Papinius tuus, meusq;

Inter Labdaicos sonat furores:

Aut cum forte pedum minore rhythmo

Pingit gemmea prata sylularum.

Inter ceteros amicos præcipuè coluit Attedium Meliorum, Pollium Septimū, Stellā Patavinum, et Marcellū Victorū: ad quem Fabius Quintilianus libros suos misit de oratoria institutione. Cæsar Domitianus tantū studiū atq; officiorum demonstrauit erga poētā Statium, ut cum quandoq; suscepit magnifico atq; apparatissimo conui-

uio. De quo scriptū est carmen à Statio, adiecta laudatione principis, quē indulgentissimum uocat. Idem Domitianus donauit eum insigni corona, & alijs muneribus, atq; dignitatibus honestauit. Filium amisit, cū in tenera ætate esset, cuius acerbum interitum defleuit pater modestissimus longiori carmine, ut habetur eo sylvarum libro, quē Abascentio misit. Minimè dubiū est, periisse Statium prouecta ætate, ut grāmatici nostri testantur. Neq; inclināt animus, ut uerum esse existimem, quod à quibusdam scribitur, fuisse illū stylo præacuto occisum à Cæsare Domitiano, cū tam diligenter, tamq; officiose multis ac uarijs poëmatis blandiatur principi in extollendis atq; assiduè celebrādis illius officijs. De Statio Cæcilio, qui nobilissimus habitus est inter Comicos, diximus suo loco.

SILIVS ITALICVS. CAP. LXVII.

Silius Italicus poëta Heroicus, ex Hispania oriundus Straditur, deducto genere ab Italica Vrbe nobili, unde cognomen reportauit. Sed Romæ natus est, ut creditur, atq; etiam educatus. Neq; obscura fama est, principio adolescentiæ præ se tulisse optimam indolem capiendis literis: cūq; studio & diligentia uehementer præstaret, breui consequutus est, ut Romæ haberetur inter præcipuos oratores. Nā magna solertia, & incredibili cura conatus est exprimere Marci Tullij eloquētiā, quē præ cæteris omnibus sibi proposuerat ad imitādū. Sub imperatore Nerone dicitur famā suā læsisse accusatis atq; insimulatis nonnullis apud seuiissimū principē. Cū Vitellio gessit se prudēter, & egregia uitæ honestate. Mox factus est Asiæ proconsul, in quo manifestò apparuit, quanta modestia præstaret: ut qui eam dignitatē gesserit singulari cōtinentia, & integritate maxima. Domitiano Augusto gratissimus fuit: eo autore perdu

perductus est ad tertium cōsulatū honestissimis suffragijs.
De quo leguntur adhuc uersiculi poëtae Martialis, quibus
uenerationem suam profitetur:

Augusto pia thura, uictimasq;
Pro nostro date Silio Camœnæ.
Bissenos iubet en redire fasces
Noto consule, nobiliq; uirga
Vatis Castaliam domum sonare.
Rerum prima salus & una Cæsar
Gaudenti superest adhuc quod optet,
Felix purpura: tertiusq; consul.

Caius Plin. permulta refert de poëta Silio in epistolis, quæ
in re minimè alienū fuerit, particulā subijcere: quò facilius
atq; cumulatiùs percipiatur, quàm elegāti ingenio fuerit,
atq; studioso, in prosequendis optimis exēplis. Plures uil-
las (inquit) possidebat, adamatisq; nouis, priores negligē-
bat: multumq; ubiq; librorū, multumq; statuarū, multūq;
imaginū, quas nō habebat modò, uerum etiā uenerabatur:
Vergilij ante omnes, cuius natalē religiosius, quàm suum
celebrabat: maximeq; Neapolim, ubi monumentum eius,
adire, ut tēplum solebat. Opus composuit libris xvii. de
bello Punico secūdo, non uulgari, neq; absurdo carmine:
etsi illud maiore cura, ut traditur, q̃ ingenio perfecit. Præ-
cipuè Maronē imitatus est, cuius ingenii, atq; felicissimam
maiestatē admirabatur in describēdis carminibus. De hoc
poëmate Silij Valerius Martialis sic refert:

Sili Castalidum decus ferorum
Qui periuria barbari furoris
Ingenti premis ore: perfidosq;
Fastus Annibalis, leuesq; Pænos
Magnis cedere cogis Aphricanis,

Nostris

Nostris otia commoda Camœnis.

Complura leguntur apud eundem Martialē de laude ingenij, atq; optimæ eruditionis Siliij, quæ hoc loco prætermittimus. In agro Neapolitano prædiū habuit, in quo cum frequenter cōsecderet, maxima animi uoluptate consuevit suum otium transigere. Neq; dubium est, eundem ad extremā penē senectutē deuenisse, ut qui maior septuagenario uitam finierit: nam morbo detentus insanibilis clauis, singulari constantia obitum præposuit. Felix propemodū, ac beatus usq; ad extremum diem: ut copiose relatum est à Plinio in Epistolis.

C. VAL. FLACCVS SETI-

NVS.

CAP. LXVIII.

Caius Valerius Flaccus Setinus inter eos qui heroica decantarunt, poëta multorū iudicio admirandus. Patruinus fuit, iuxta Aponū natus, ut à ueteribus traditū est, qui scribunt, eius patriam fuisse maximē insignē natalibus Liuij, Stellæ, & Val. Flacci. Itaq; hunc ipsum Val. Martialis laris Antenorei alumnū appellauit. Alij Setinū crediderunt ex Setia Cāpaniæ Vrbe, quæ haud procul à Velitris fuit: unde in magno pretio habita sunt Setina uina, ut ab antiquis scriptoribus relatum est. Et mirū uideri debet, quāto spiritu Flaccus insurgat, quantaq; ingenij felicitate in scribendo carmine præstet. Hic est ille Valerius Flaccus, in cuius obitu multum fuisse amissum, queritur Fabius Quintilianus in libris ad Marcellum Victorium. Extant ipsius octo uolumina de Argonauticis, quod opus dicatū est Cæsari Domitiano: uel, ut alij uolunt, patri Vespasiano, quoniam sic ad eum scribat in ipsa præfatione operis:

Eripe me populis, & habenti nubila terræ

Sancte pater: ueterumq; faue ueneranda canenti

Facta uirū: uersam proles tua pandit Idumen:

Nanq; potes, Solymo nigrantem puluere fratrem
 Spargentemq; faces, & in omni turre furentem.
 Scripturus erat multò plures libros, nisi mors intēpesti-
 ua cum nobis eripuisset. Videtur autem in illis, qui super-
 sunt, Apolloniū Rhodiū non tantū argumento operis ex-
 pressisse, sed etiam singulis quādoq; carminibus. Atacinus
 quoq; Varro pari titulo composuit libros de Argonautis,
 quod alibi notauimus. Idem Flaccus inter amicos habuit
 Secundū, Maternum, Stellā, & Val. Martialē, qui ad eum
 scribit, eruditionemq; illius magnopere extollit. Constat
 hunc mediocri censu ac penē tenui fuisse, et prædiū posse-
 disse exiguum, in quo (ut Martialis refert) Musarū curas
 reponeret. Itaq; Martialis idem liberē illum monet, ut re-
 lictis Musis atq; otio, malit in foro, & causis agendis uer-
 sari, quoniam Poëtarum studia parui admodum censeren-
 tur, ut his uersibus patet:

O mihi curarum pretium non uile mearum

Flacce Antenorei spes & alumne laris,

Picrios differ cantusq; chorosq; sororum.

Aes dabit ex istis nulla puella tibi.

Quid tibi cum Cyrrha? quid cum Parmesidos unda?

Romanum propius, diuitiusq; forum est.

Illic æra sonant.

Habuit Flaccus puerum in delicijs, quem Amazonicum
 quidam appellant: eius formam, indolem, atq; uenustatem
 Martialis prosequitur eleganti epigrammate. De alio
 Flacco, qui epigrammata scripsit, suo loco diximus.

DECIVS I VNIVS I VVE-

NALIS.

CAP. LXIX.

Decius Iunius Iuuenalis patria fuit Aquinas. Quæ
 res non modò percipitur ex inscriptione ueterum co-
 dicum,

dicum, sed his etiam uersibus, qui sub persona Vmbrii dicuntur:

Ergo uale nostri memor, & quoties te
Roma tuo refici properantem reddet Aquino:
Me quoq; ad Eluinam Cererem, nostramq; Dianam
Conuelle à Cumis.

Natus est patre libertino, ut quidam credūt. Alij ab eo institutum, proq; filio habitum dicunt. Temporibus Domitiani principis floruit, etsi ad Neruæ ac Traiani ætatem peruenit: quod indicatur multis atque uarijs locis, præcipueq; hoc carmine:

Et spes & ratio studiorum in Cæsare tantum:
Solut enim tristes hac tempestate Camœnas
Respexit, cum iam celebres notiq; Poëtæ
Balneolum Gabijs, Romæ conducere furnos
Optarent.

In hoc enim gratulatur Neruæ, quod inter alios principes maxime præstaret summis officijs, atque effectibus in prosequendis, atq; honestandis disciplinis. Quidā putarūt referendum esse ad Cæs. Domitianū, qui magnopere simulauit studiū Poëticæ, ut autores sunt Tacitus & Suetonius. Frontonē grāmaticum primò audiuit, summaq; diligentia ab eo dicitur institutus: qui Romæ docuit illis tēporibus magna celebritate nominis, ut Gellius testatur. Deinceps probauit ingenium suum in foro, & causis agendis. In quo magis uidetur elaborasse pro ueteri consuetudine declamandi, quā ut uersari diu uellet in eo studiorum genere. Neq; desunt, qui referant, eruditum fuisse Iuuenalem præceptis atq; institutionibus Quintiliani, qui per ea tempora maxime excelluit inter cæteros rhetores. Versatus est maximo studio in scribēdis Satyris, secutus exemplum

Lucilij atq; Horatij. Quæ in re haud mediocrẽ laudẽ adeptus est iudicio eruditorũ, cõpositis quinq; uoluminibus. In his enim facillẽ ostendit, quàm acrem se, atq; uiolentum præberet accusandis atq; insectandis hominum uitijs : ut qui molestissimo animo ferret, corruptos ciuitatis mores. Inter amicos præcipuo affectu coluit Volusium Bithynẽ cum, & Coruinũ. Val. quoq; Martialis plurimum detulit Iuuenali, suumq; studium atque singularem beneuolentiam pluribus locis testatus est, ut his uersibus apparet:

Cum Iuuenale meo, quæ me committere tentas,

Quid non audebis perfida lingua loqui?

Quidam grammatici tradunt eundem accessisse ad ultimam senectutem, & in remotissimam Aegypti partẽ missum à Cæs. Domitiano sub pretextu demandatæ dignitatis, ibiq; senio cõfectum, ac nimio uitæ tædio periisse: quod ego nondum reperio apud eos autores, qui pro recepis ac fide dignis habentur.

ARVNTIVS STELLA PATA-

VINVS.

CAP. LXX.

ARuntius Stella nobili genere natus est, familia honesta & consulari. In qua seruato à maioribus ordine perpetuam dignitatem retinuit. Id satis colligitur ex his uersibus Poëtæ Papinij:

—Clarus de gente Latina

Est iuuenis, quem patricijs maioribus ortum

Nobilitas gauisa tulit, præfagaq; formæ

Protinus è nostro posuit cognomina celo.

Val. Martialis oriundũ Patauio refert, cùm scribit Aponi regionẽ magno pretio haberi ob natalem Liuij, Stellæ, ac Flacci. Claruit autẽ per ea maximè tẽpora, quibus Flauij Cæsares Romæ imperarũt: tantumq; scribendis carminibus di

bus dicitur præstitisse, ut inter optimos Poëtas habitus sit in poëmatibus absoluendis: ut satis testantur Martialis, & Papinius, qui eundem Stellam clarissimum Poëtam uocat. Violantillam puellam Neapolitanam cum uehementer diligeret, impetratis nuptiis uxorem accepit. De quibus complura leguntur apud ueteres. Martialis eam appellat Ianthidam Græco nomine. Idem Stella usus est magna familiaritate cum Iulio Secundo, & Val. Martiale. Papinius uero tanti fecit ingenium atque eruditionem Stellæ, ut minime dubitauerit, dicare illi sua poemata, eiusque laudes & epistolis & carminibus editis persequi. Inter alia quæ dicuntur à Stella composita, Elegia ponitur, & opus de Asteride. Sed in primis laudatur eiusdem Poëma de interitu Colubæ. Quod à Martiale præpositum est Catullianis uersibus de passere Lesbæ: sic enim

Stellæ delictum mei Columba, [refert:

Verona licet audiente dicam,

Vicit maximi Passerem Catulli.

Quantum præstiterit in urbe publicis dignitatibus atque honoribus, satis explicatur à Papinio in syluis. Non enim prætor tantum creatus est, sed etiam Duumuir: quocirca magnam gratiam, singularemque commendationem sua uirtutis reportauit. Hæc sunt quæ legimus de poëta Stella in ueterum commentariis.

M. VALERIVS MARTIALIS. C. LXXI.

MAr. Valerius Martialis genere Hispanus fuit, Bilbili natus, haud ignobili oppido Celtiberiæ, ut ueteres autores tradunt: & ipse Martialis cum pluribus locis demonstrat, tum maximè his uersibus ad Licianum municipem suum:

Vir Celtiberis non tacende gentibus,

Nostræque laus Hispania,

I 2

Videbis

Videbis altam Liciane Bilbilim

Equis & armis nobilem.

Sub primam ætatem profectus est ad urbem Romam, quò
facilius in literarũ studio uersari posset, suumq; ingenium
erudire. Sed cum agēdis causis minimè se idoneũ uideret,
omnem operã atq; diligentia retulit ad scribēda epigram
mata, in quibus magnopere excelluit iudicio ueterũ. Ma-
ximè autem ualuit in promerendis sibi, atq; cõciliadis ho-
minum studijs, adeo urbanitate & salibus præstitit. Rela-
ta sunt à C. Plinio permulta de ingenio et eruditione Val.
Martialis: quibus satis colligere possumus, quanti fecerit
hunc ipsum poëtam, quantũq; illius uersibus oblectari con-
suevit. Sic enim scribit: Fuit Martialis ingenio acri, &
qui plurimum in scribendo & salis haberet, & fellis, neq;
candoris minus. Ita q; minimè mirari oportet, si Aelius Ve-
rus Imperator, qui Cæsari Hadriano gratissimus fuit, soli-
tus est singulari affectu prosequi lepōres atq; iocos poëtæ
Martialis, suumq; Vergilium uocare. Neq; dubium est, il-
lum Romæ publicis honoribus ornatũ, atq; honestatũ fuis-
se. Nam equestri dignitate donatus est, & prætura, & iure
trium liberorũ, ut ipse de se testatur. Libros xii. epigram-
maton composuit mĩro ingenio, & singulari urbanitate,
quibus adiecit Xenia, & Apophoreta, libellis duobus abso-
luta. In his secutus est Marsum poëtam, Pedonem, atq; Ge-
tulicum, quorũ exemplo seipsum tuetur, ac lasciuam uer-
borum licentiã excusat. Valeriũ quoq; Catullũ, & Lici-
nium Caluũ plurimũ fecit, qui in hoc scribēdi genere insi-
gnes habiti sunt. In duodecimo libro Neruæ atq; Traiano
Imper. blanditus est, dānatis temporibus Domitiani Cæs.
Ad eundẽ refertur spectaculorũ liber, qui extra ordinem
aliorum habetur à nostris grāmaticis, ut uetusti codices
probant,

probant. Inter amicos præcipuè habuit Stellā Patavinum, Decianum, Silium Italicum, Val. Flaccum, Parthenium, aliosq; cōplures, ad quos sæpenumcro scribit. Stertinius uir clarissimus (quem Martialis mutato nomine Auitum appellat) tantū concessit ipsius ingenio, atq; doctrinæ, ut uiuenti adhuc illi imaginē more ueterū in sua bibliotheca posuerit. Postremò cum Martialis foret prouectior, tædio rerum urbanarū affectus, in patriā redijt, atq; in natali solo paulo pōst interiijt, non sine lacrymis ac magno mœrore C. Plinij, ut ingenuè testatus est, scripta epistola ad Cor. Priscum. De Gargilio Martiale dicemus suo loco, qui libros composuit de gestis Imperatorum.

SENTIUS AVGV. CAP. LXXII.

SENTIUS Augur Romæ natus, atq; honestis artibus eruditus, inter eos poëtas cōnumeratur, qui epigrammata & poemata scripserunt. Per multa de hoc referuntur à Plinio in epistolis, quibus faciliè colligitur, quantū præstiterit elegantia ingenij, & optimis moribus. Vixit magna familiaritate cum Spurina, & Antonino uiris grauissimis, maximeq; ab illis probatus est propter ingenij modestiam, & egregiam uitæ probitatē. Sequutus in scribendis epigrammatis Val. Catullum, & Liciniū Caluum: multaq; composuit eleganter & lepidè, alia cum bile & stomacho, ut à Plinio refertur, qui nō sine magna admiratione solitus est audire Poëmata ipsius Sentij. Leguntur adhuc uersiculi aliquot, quibus apertè explicatur, quantum in eo genere ualuerit & gratia & salibus. Sic enim scribit ad Plinium:

Canto carmina uersibus minutis
His, olim quibus & meus Catullus
Et Caluus, ueteresq; sed quid ad me?
Vnus Plinius est mihi prior: is

Mauult uersiculos foro relicto,
 Et quærit quod amet: iuuatq; amare
 Illos. Plinius ille, quid Catones?
 I nunc, qui sapias amare noli.

Hæc hæcenus de poëta Sentio obseruaui. De obitu ipsius nihil legi apud ueteres autores.

VESTRITIUS SPURINA C. LXXIII.

Vestritius Spurina nobili ac præclara familia ortus, inter eos poëtas relatus est ab antiquis scriptoribus, qui Lyrici appellantur. Per eadē tempora floruit, quibus Vespasiani Principes rerum potiti sunt. Moribus optimis fuisse traditur, ac domi forisq; magna & excellēti uirtute se gessisse, nō sine cōmendatione summæ grauitatis, ac singularis prudentiæ. Idē Spurina factus est Imperator cōtra Breueterum regē. Cumq; illū strenuē, atq; ingēti animo repulisset, fusō atq; fugato exercitu ferocissimarū gētium, triumphali statua donatus est. Filiū Cocceium adhuc iuuenem amisit, cuius interitū cōstanti animo tulit: ut qui humanæ fragilitatis improbitatē optimē cognosceret. Poëmata ipsius præcipuē cōmendātur à Plinio his uerbis: Scribuntur à Spurina Lyrici uersus: & quidem utraq; lingua, & doctissimē: mira illis dulcedo, mira suauitas, mira hilaritas, cuius gratiam cumulat sanctitas scribentis. In his secutus est Flaccum Horatium, cuius indolem atq; elegantiam magna felicitate exprimebat. Vixit summa familiaritate cū Iulio Apro, & Agricola, qui socer fuit Cor. Taciti. Plinium Secundum uehementer dilexit, propter ingenium, atq; singularem modestiam. Neq; dubium est, cum ad extremam senectutem peruenisse integris sensibus, ualidoq; ac uigenti corpore. De sapientia ipsius in rebus gerendis, cæterisq; animi uirtutibus complura scribuntur à

C. Plin

C. Plinio, quæ nos breuitatē præfati magna ex parte omit-
timus. Celebratur ab antiquis scriptoribus alter Spurina,
qui prænuntiavit C. Cæsari futurum interitum, eumq;
submonuit cauendas sibi esse Martias Idus.

VOCONIVS VICTOR. C. A. LXXIIII.

Voconius Victor nobili genere ortus traditur. Romæ
uixit in secundo ordine: sed illustrior factus est poëti-
cæ studio. Præcipuè floruit tēporibus Hadriani principis,
qui ex Italica Vrbe Hispaniæ genus duxit. Idē Voconius
sub primam ætatem in foro et causis agendis operam po-
suit, magna laude ingenij sui, atq; studiorū. Fuit enim mo-
destia singulari, et in conciliandis sibi hominum animis
mirè efficax: ut relatum est à C. Plinio, qui maxima fami-
liaritate uixit cum poëta Voconio, paribusq; studijs atq;
disciplinis diu incubuit. Neq; dubium est, eum excelluisse
in scribendis elegis, atq; epigrammatis, ut Martialis testa-
tur: in quibus affectauit ueneres, ac lasciuam uerborum li-
centiā: uir alioqui probis moribus, atq; honestissimis. Quo
circa Cæsar Hadrianus, cum permultum concederet Vo-
conij poëmatis, singulari affectu prosequutus est illius me-
moriæ, taliq; carmine decorauit eiusdem sepulchrum:

Lasciuus uersu, mente pudicus erat.

Qua in re seruauit ueterem legem scribēdis epigrāmatis:

Nam castum esse decet pium poëtam

Ipsū, uersiculos nihil necesse est.

Quod à Lucio Apuleio relatum est. Celebratur apud ue-
teres adolescens Testylus, quem propter egregiam, præ-
claramq; indolē, magnopere dilexit Voconius: ut à Mar-
tiale scribitur his uersibus:

Testyle Victoris tormentum dulce Voconi,

Quo nemo est toto notior orbe puer:

Sic etiam positus formosus amere capillis,

Et placeat uati nulla puella tuo.

L. PAVLVS PASSIENVS. CAP. LXXV.

Lucius Paulus Passienus nobili atq; honesta familia ortus, equestrem dignitatem à maioribus suis acceptam retinuit. Sed quantum colligere possumus ex ueterum monumentis, in Vrbe factus est longè nobilior ob elegantiam ingenij, ac poeticae studium, in qua magnopere excelluit, ut Plinius & Gellius testantur. Traditum est, eum fuisse oriundum ex Umbria eodem oppido, quo poeta Propertius, à quo genus suum deduxit. Praecipue claruit in scribendis Elegis, imitatus Propertium, cuius gratiam atq; uenustatem magno studio dicitur expressisse, ut à Plinio relatum est his uerbis: Reddit Propertium in primis: Elegos eius in manus sumpseris, leges opus tersum, molle, iucundum, & plane ut Propertium. Idem Passienus non tantum in Elegia uersatus est, sed ad poemata, & Lyricos ingenium suum conuertit, in quibus Horatio Flacco magnopere accedebat. Inter ceteros amicos praecipue coluit Iulium Celsinum, Gellium, & Caium Plinium, qui omni officiorum genere, singularique diligentia Passienum fouit. Hic est ille Paulus Passienus, quem Gellius uocat in Atticis noctibus poetam doctissimum. In agro Vaticano praedium habuit, in quo magna cum uoluptate uersari in studiis, & de literis agere consuevit, ut à Gellio scribitur, qui Pauli eruditionem atq; poemata pluribus locis commendat. Haec sunt quae de hoc poeta apud ueteres obseruauimus.

T. ANNIANVS.

CAP. LXXVI.

Titus Annianus per eadem tempora floruit, quibus Caesar Hadrianus ad Imperium ascitus est. Traditur fuisse lepidi ingenio, maximeq; urbano, ut ueteres grammatici satis testantur.

statur. Fescēninos uersus cōposuit, uarijs iocis, atq; salibus refertos. Nam in his liberā iocorum lasciuiam, ac festiuam procacitatem admittebant, sumpta origine ab urbe Sabino-
rum, unde inditum est nomen. Ausonius poëta de Anniani Fescēnini meminit in excusanda petulantia sui carminis. Neq; enim sunt accusanda, inquit, ea poëmata, quæ prur-
tum mouent: quòd in carminibus lasciui commendatur, in moribus grauitas. Grammatici ueteres persæpe citant eiusdē uersiculos: quibus haud dubiè apparet, Annianum ipsum inter eos poëtas iure optimo connumerari, qui et ingenio, et doctrina præstiterint. Sūma familiaritate usus est cum Gellio et Erutio Claro, ut habetur apud eundem Gellium, qui Annianum poëtam ut elegantissimum, atq; urbanissimum celebrauit.

M. MARVLLVS. CAP. LXXVII.

MArc. Marullus Mimorum scriptor habitus est, per ea tempora Romæ uixit, quibus Cæsar Antoninus rerum potiretur, qui pro instituto uitæ ac professione studiorum uindicauit sibi cognomen Philosophi. Itaq; minime mirum est, si ea tempestate omnes bonæ disciplinæ maximum incrementum acceperint, auspicijs et fauore optimi principis. Commendatur Marulli ingenium, atq; eruditio, ab antiquis grammaticis in componendis Mimis: in quo genere scribendi claruerunt apud Latinos Decius Laberius, Publius, Lentulus, et alij permulti. Relatum est à Iulio Capitolino, tantum animi atq; libertatis fuisse in hoc poëta, ut minime ueritus sit, notare principes ciuitatis, ac nominatim suis carminibus perstringere. Et inter alios dicitur accusasse Cæs. Antoninum, præsentemq; ac spectantem reprehendisse, quòd eos uiros potissimum ad ampliores dignitates promouisset, qui infames uulgò haberentur

adulterijs Faustinae uxoris. Palamq; est, nominatum ab eo fuisse Tertullum hoc uersiculo:

Ille iam tibi dixi Tertullus dicitur.

Seruius grammaticus persæpe meminit de fabulis huius poëtae, referens perurbanum dictum Marulli contra nequam parasitum: Tu ut Hector ab Illo non recedis. quod in prouerbium uenit. Diuus quoq; Hieronymus inter Mimographos autores hunc poëtam enumerat, cum de Philistione & Lentulo agit in Apologia contra Rufinum. Celebratur alter Marullus apud Valerium Martialem, de quo nihil dicendum est hoc loco.

AVLVVS SERENVS. CAP. LXXVIII.

Avlus Serenus inter poëtas Lyricos relatus est ab antiquis grammaticis, in quo genere apud Latinos præcipuè claruerunt Horatius Flaccus, Cæsius Bassus, & alij plures. Traditum est de hoc Sereno, eum fuisse ingenio elegantem, & facili, ad amores & iocos describendos. Maurus Terentianus cum de eo loquitur, egregium ac nobile poëtam facit. Poëmata scripsit uario et multiplici carmine, ut Hieronymus testatur, qui eundem inter ueteres Lyricos enumerat. Nonius Marcellus, & Martianus Capella, pluribus locis citant Sereni poëtae opuscula. Quibus manifestò apparet, illum præstitisse magna eruditione, & elegantia. De Quinto Sereno commodè à nobis dicetur, seruata temporum ratione, qui libros composuit de remedijs morborum.

VERGILIVS ROMANVS

COMICVS.

CAP. LXXIX.

Vergilius Romanus per eadem tempora in Vrbe floruit, quibus Hadrianus Cæsar, & Antoninus imperarunt. Ingenio præclaro fuit, & antiquitatis maximè studiosus. Scripsit inter alia opera Minuambos, in quo gene-

re

re poematis Gn. Matii sequutus est, poetā uetustissimum. Relata sunt complura de eruditione & elegantia huius Vergilij à Plinio Secundo, qui illius Comœdias, atq; Mimiambos magnopere celebrauit, quod ijs uerbis colligitur: Fecit Mimiambos tenuiter, argutè, uenustè, atq; in hoc genere eloquentissimè. Idem Plinius Vergilij fabulas adeo est admiratus, ut minimè dubitarit Plautinis, atq; Terentianis eas adiungere. Fuit enim in accusandis uitijs ac detestandis acer & uiolentus, in quo tamen fictis nominibus ac personis est usus, non sine gratia & singulari urbanitate. Inter ceteros amicos præcipuè coluit Caiū Plinium, ut ex epistolis illius elicitur. De obitu ipsius nihil apud ueteres autores legimus.

PETRI CRINITI

IN LIB. QUINTVM DE POETIS
LATINIS, AD EVNDEM
PRAEFATIO.

N hoc extremo uolumine operis nostri, Cosine Pont. Arretine, seruatum est à nobis, ut de ijs poetis ageremus, qui Antoninorum tēporibus usq; ad Theodosium & Constantios Cæs. uixerūt. Neq; enim uisum est pertinere ad institutum nostrū, de omnibus scribere, declinata Imperij maiestate, bonisq; artibus magna ex parte destitutis. Itaq; dabunt mihi ueniam eruditi homines, qui cū legent hos libros, uidebunt à nobis referri poetas illos, qui re uera paulò ineptiores, atq; inelegantes haberi possunt: quales sunt Iuuenus, Fortunatus, & alij generis eiusdem. In quo moderatè me gessi: nam mutata re
ligione

ligione, mutarunt etiam indolem, atq; gratiam carminis, Quocirca minimè mirari oportet, (præcipuè cum uniuerſa Italia magnis atq; uarijs cladibus confecta eſſet, diſtra-
hentibus eam plurimis populis, atq; Barbaris nationibus) ſi antiquorum elegantia atq; puritas uiolata eſt, & ſimul inſcitia bonarum literarum, atq; imperitia ſuccevit. No-
ſtra uerò tempeſtate magnopere debemus lætari, quòd ad id acceſſerunt honeſtæ ac liberales diſciplinæ, ut aliqua ex parte uideantur cū ipſa antiquitate contendere. Quam rem facile probaturi ſunt, qui Pontani opera, & Marulli paulò attētius perlegerint: nam uterq; (niſi ego fortè hac in re decipior) in ſuo genere abſolutus haberi debet. Sed minimè par eſt, de ijs facere iudiciū hoc loco, quos noſtri homines pro optimis exemplis agnoſcunt: & uelut deco-
ra quædam, & illuſtria monumēta uetuſtatis admirantur. Nos inſtitutum opus proſequamur, capientes principium à Feſto Auieno, qui præter alia multa opera, quæ compo-
ſuit, Aratum poëtam conuertit in Latinos numeros, ut ſuo loco à nobis referetur.

R V F F V S F E S T V S A V I E -

N V S.

C A P.

L X X X.

Rvffus Feſtus Auienus, poëta eruditus & elegans, per
Readem tempora floruit, quibus Cæſ. Diocletianus Im-
perator eſt appellatus: quæ res cū multis alijs argumen-
tis colligitur, tum ex commentarijs Diui Hieronymi, qui
(cū loquitur de Arati Phænomenis) Auiennū refert pau-
lo ante in Latinum ea conuertiffe, poſt M. Tullium, atq;
Germanicum. Quidam putant fuiſſe illum genere Hiſpa-
num: ſed hoc mihi non ſatis compertum eſt in tanta rerum
obſcuritate. Illud minimè dubiū eſt, eum magna doctrina,
ac multiplici rerum ſcientia præſtitiffe. Nam præter opus

Arati

Arati (quo maximam laudem adeptus est) cōposuit etiam librum de orbe terrarum ijs uersibus, quos uocant hexametros, imitatus Dionysium Græcum poëtam. De maritimis quoq; scripsit Iambicis uersibus: intactū opus Latinis ingenijs, tantæq; difficultatis, ut diu multumq; sibi elaborandum fuerit in eo absoluendo. De hoc poëmate sic idem Auienus refert:

Laboris autem terminus nostri hic erit,
 Scythicum ut profundum, & æquor Euxini sali,
 Et si quæ in illo marmore insulæ tument,
 Edisserantur: reliqua porro scripta sunt
 Nobis in illo plenius uolumine,

Quod de orbis oris, partibusq; fecimus.

Plura in hoc opere inseruit ex uarijs, atq; reconditis autoribus: præcipueq; sequutus est (ut ipse testatur) Hecateum Milesium, Hellanicum Lesbium, Philonem Atheniensem, Pausimachum, Euctemum, Cleonem Siculum, aliosq; per multos: ut prætermittamus Annales Punicos, à quibus cōplura accepit. Neq; desunt, qui existiment, fuisse alia composita ab eodem Auieno. Scruius quidem grammaticus, cum de cometis differit, Auienum scribit fecisse Vergilianas fabulas Iambicis uersibus, & historica quædam ex libris Liuianis. Quæ in re non satis habeo exploratum, an hæc ad eundem sint referenda, etsi ratio temporum maxime congruit. Inter amicos præcipue coluit Myrmecium Flauianum, uirum clarissimum, & probū, cuius uirtutem atq; probitatem magnopere commendat dicato illi uolumine de maritimis. Hæc sunt que legimus de hoc Auieno apud ueteres autores. De Auieno poëta Græco (cuius leguntur Epigrammata) nihil dicendum est hoc loco.

ALPHIVS AVITVS. CAP. LXXXI.

ALphius Auitus poëta illustris est habitus, uixit iisdem

penè tēporibus, quibus Cæsares Constantij præstiterunt. Quæ res abundè colligitur ex Mauro Terētiano, qui poëtam Septimiū atq; Alphiū Auitū inter recētiore cōnumerat. Sūt qui putēt illū fuisse Carthaginēsem, in quo desideramus autores. Ingenio elegāti fuit, & componendis carminibus accōmodato. Inter cætera, quæ dicitur scripsisse, libros fecit, qui inscripti sunt Excellētium. In ijs perpetuò est usus dimetris Iambicis, magna quidem uenustate, ac pari elegantia, ut grammatici ueteres testantur. Quod etiam satis colligitur ijs uersiculis, qui adhuc supersunt ex libro secundo Excellentium:

Tum litterator creditus
Ludo, Phaliscum liberos
Conatus in campi patens
Extraq; muri ducere
Spatiendo paulatim trahit
Hostilis ad ualli latus.

Maurus Terentianus per sepe citat Alphij poëtæ carmina: deq; eo sic scribit in libro de uarijs metris:

Phaselus ille, quem uides
Plerunq; nec carmen modò,
Sed & uolumen explicat:
Ut pridem Auitus Alphius
Conscripsit Excellentium.

Priscianus quoq; de eodem meminit pluribus locis. Hæc sunt quæ de Alphio poëta obseruauimus. De Alphio foreratore scriptum est ab Horatio, & Iunio Columella.

SEPTIMIUS AFER. CAP. LXXXII.

Septimius natione Afer inter eos poëtas relatus est, qui poëmatibus scribendis operam atq; studium posuerunt. De hoc mentio habetur cum apud alios, tum apud

Ma

Maurum Terentianum, qui per eadem tempora prope-
modum floruit, ut apertè indicauit his uersibus:

Qui multos legere negant hoc corpore metri

Romanos aliquid ueteres scripsisse poëtas.

Dulcia Septimius qui scripsit opuscula nuper

Ancipitem tali cantauit carmine Ianum.

Quibus colligitur compositum fuisse hymnū à Septimio
de laudibus Iani. Neq; alienum fuerit eius uersus aliquot
subijcere, quò facilius indicari possit de ipsius ingenio,
atq; eruditione:

Iane pater, Iane tuens, diue biceps, bisformis,

O cate rerum sator, o principium deorum,

Stridula cui limina, cui cardinei tumultus,

Cui reserata mugiunt aurea claustra mundi.

In hoc carmine imitatus est poëtam Callimachum, qui in-
ter cætera opera elegantissimè scripsit hymnos deorum,
eoq; genere metri usus est. Leguntur alia plura eiusdem
Septimij, quales sunt hi uersiculi de Agello:

Inquit amicus ager domino,

Si bene mi facias memini.

Pinea brachia cum crepitant

Audio canticulum Zephyri.

Itaq; cum uteretur uario ac multiplici genere carminum,
uocauit suos libros opuscula. Inter cæteros autores qui
hoc nomine appellati sunt, præcipuè commendatus est ab
antiquis Septimius historiæ scriptor, qui de gestis Im-
peratorum libros composuit.

T. CALPHURNIVS SI-

CVLVS.

CAP. LXXXIII.

Titus Calphurnius natiõe Siculus fuit, ut inscriptiones
ueterum codicum probant. Inter eos Poëtas relatus
est, qui scripserūt Bucolicū carmen: in hoc enim, iudicio

eruditorū, magnopere excelluit, cū gratia carminis, tum elegātia & proprietate. Per eadem tēpora floruit, quibus Diocletianus Cæs. & Cōstātij principes Romanū Imperiū moderati sunt. Quæ res manifesto indicatur ex cōmētarijs Flauij Vopisci, qui Olympiū Nemesianū celebrat: ad quē poētā Calphurnius suū opus misit, ut in uetustis exemplaribus legitur. Quocirca in magno errore uersantur, qui existimāt eū fuisse ætate Cæs. Augusti. Modicis facultatibus uixit: quod ex ipso autore satis possumus colligere. Neq; desunt, qui putent, de Diocletiano Imperatore intelligi oportere, cū scribit sub persona Orniti:

Aurea secura cum pace renascitur ætas,
Et redit ad terras tandem squallore situq;
Alma Themis posito, iuuenemq; beata sequuntur
Secula, maternis causam qui lussit in ulnis.

Alij hoc ad Numerianum referūt, qui & scribendis carminibus, & eloquētia præcipuē excelluit. Sūt qui malint scribere Calpurniū sublata aspiratione, quod à Calpo deducatur nomen Calpurnij: sed hoc ut friuolum est, ita liberum relinquimus nostris grammaticis.

AVRELIVS OLYMPIVS

NEMESIANVS. CAP. LXXXIIII.

Avrelius Olympius Nemesianus, Afer genere, patria Carthaginiēsis fuit, quod antiquiores codices testantur. Per ea tēpora ī Vrbe floruit, quibus Cæs. Numerianus & Diocletianus imperarūt. Quātū præstiterit in cōdēdis poematis, copiose relatū est à Flauio Vopisco, q̄ hūc ipsum Nemesianū nobilissimū fuisse poētā refert, omnibusq; colonijs atq; urbibus magnopere illustratū. Calphurnius Sículus (de quo supra scripsimus) arctissima beneuolentia profecutus est Nemesianum: eiq; dicauit suum carmē bucolicum, ueluti monumentum propriæ diligentiae, atq;

optimæ uolūtatis. Legūtur adhuc eiusdē Nemesiani Aeglogæ. Quibus manifesto apparet, eū merito cōmendari inter præcipuos atq; optimos poëtas sui tēporis. Quocirca uerisimile est à Numeriano Impatore in maximo pretio habitū, q̄ & eloquētia, & absoluēdis poëmatis excelluit. Idē Nemesianus alia plura cōposuit: nā Cynegetica, Nautica, & Alientica scripsit. Ioānes Boccacius uir, ut illa tēpora tulerūt, haud oīno indoctus, citat Nemesiani poëta uersiculos. Hæc sunt quæ legimus apud ueteres autores de Nemesiano.

MAVRVS TERENCEIANVS. CAP. LXXXV.

MAURVS Terētianus natione Afræ, patria Carthaginiēsis fuit. Per eadē fermē tēpora excelluit in poëtica, quibus Alphius Auitus, Septimius, Petronius Arbitr, & Aurelius Apollinaris, q̄ lābicos scripsit. Grāmatici ueteres si quādo citāt Terētianū, inter recētiores autores reſerūt, ut apud Seruiū & Priscianū legitur. Opus cōposuit uario multipliciq; carminū genere de literis, syllabis, pedibus, & uarijs metris. In quo habita ratione utilitatis, omnē propè gratiā contēpsit; & cū ualde laboraret in scribēda atq; explicāda uarietate carminū, minimē alienū existimauit ab officio eruditionis, si corū poëtarū exemplis uteretur, qui suis propè tēporibus aliquid scripsissent: ut Alphij Auiti, Septimij, atq; aliorū: quod his uersibus ingenuē profitetur:

Non equidem possum tot priscos nosse poëtas,
Vt ueterum exemplis ualeam quæ tracto probare.

Maurus item quantos potui cognoscere Graios,
Quorum præcipuē studijs pars maxima constat?

Nemo tamen culpet, si sumo exempla nouella,

Nam melius nostri seruarunt metra minores,

Neq; dubium est, ipsum Terentianum ad extremam ætatem peruenisse: & in hoc opere condendo ita uersari soli-

K tum;

tum: quasi animum tali studiorū officio recrearet, senlumq; suum mollioribus curis transigeret. De hoc Terentiano Augustinus etiam meminit, referens illius uersiculum de Marco Varrone:

Vir doctissimus undecunq; Varro,
Quod habuerit filiū nomine Bassum, & Nouatemum generum, facile colligitur ex ipsis Terentiani carminibus.

CL. CLAUDIANVS ALEXAN-

DRINVS.

CAP. LXXXVI.

CL. Claudianus poëta insignis, Arcadij & Theodosij tēporibus floruit. Patria fuit Alexandrinus, nobilissima urbe Aegypti. Quidā Florētinū faciūt, parū diligēter obseruātes ueterū cōmētarios. Autores Græci, qui de poëta Claudiano meminerūt, Alexādrinū appellāt. Cui sentētiæ idē autor astipulatur: dū Nilū suū uocat, ut nihil præterea dubitari possit, ei patriā fuisse Alexandriā. Ingenio excellenti fuit, maximeq; apto ad carmē cōponēdū. Nā & assurgit feliciter, uarijsq; figuris ac sententijs mirificè delectat, ut uideatur à natura ipsa instructus ad poëticam facultatē. Verisimile est, eū Romæ diu uersatū, multasq; Italiae urbes peragrasse: quod cū multa testantur, tū hi uersus, quos de Balneis Aponi composuit. Opera illius satis nota sunt: sed præcipuā laudē iudicio multorū sibi uindicat ijs carminibus, qbus principes uiros summis laudatiōibus, seu panegyricis extulit. De raptu Proserpine libros quatuor scripsit, eosq; ad Florētinū misit, ueluti monumentū suæ beneuolentiæ atq; optimæ uolūtatis: nā cū eo arctissima familiaritate coniunctus uixit. Prætereo eiusdē poēmata, Epistolas, & Epigrāmata, in qbus de Nilo, de Phœnice, de Magnete, de Crystallo, de Balneis Aponi, de Torpedine, de Gallicis mulabus, deq; alijs multis aptè & elegāter carmē descripsit.

Aug

Augustinus & alij ueteres plurimum commendarunt ingenium atq; eruditionem Claudiani, referentes illius uersus de laude & uictoria principis Theodosij contra Eugenium Gallorum Regem. Constat enim Theodosium ipsum parua manu cōtra ingentes Barbarorū copias dimicasse, cæsisq; magna ex parte hostibus, clarissima uictoria positum: nō tam suis auspicijs, quā ope & præsidio obortæ tempestatis, seuientibus uentis contra hostiū aciem. Quocirca sic Claudianus elegantissimè scribit:

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies, reuolutaq; tela
Vertit in autores, & turbine reppulit hastas.
O' nimium dilecte deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

Idem Claudianus magna ueneratione coluit Probū, Probinum, & Olibrium uiros cōsulares. Gennadiū præterea, Honorium, Stiliconem, ac Mallium Theodorum singulæri studio & incredibili diligētia prosequitur: testatus officium suum libellis à se compositis de illorū laudibus. Hæc sunt quæ de poëta Claudiano obseruauimus. De obitu ipsius nihil apud ueteres autores legimus. De Claudiano Mamercio, qui libros de Anima scripsit, commodè à nobis dicitur.

DECIVS AVSONIVS

GALLVS.

CAP. LXXXVII.

DEcius Ausonius, genere Gallus, patria Burdegalensis fuit. Quæ res apertè indicatur cū locis pluribus, tum præcipuè his uersibus:

Burdegallia est mihi natale solum,
Vbi mitis est cæli clementia.

K 2

Vixit,

Vixit, ut constat, imperantibus Valentino & Valentiniano Augustis. Quibus magnoperè acceptus traditur, ob ingenium, atq; excellentem doctrinam. Sed longe nobilior factus est sub Gratiano Cæsare, quæ in Latinis literis, atq; honestis disciplinis magna diligentia erudiuit, ut paulò post dicemus. Parentē habuit nomine Ausoniū, professione medicum, multisq; ac uarijs honoribus illustratum. Quod poëta Ausonius testatur eo carmine, quo pietatem suam professus est in deplorando obitu patris. Quidam imperitissime faciunt, qui ad hunc poëtam referunt, quæ ad patrē Ausonij pertinent. Cæsar Valentinianus tantum concessit moribus, atq; doctrinæ Ausonij, ut eum præcipuè delegerit inter ceteros omnes, qui Gratianum filium instrueret, eiusq; ingenium Latinis literis erudiret. Quocirca maximam nobilitatem adeptus est, adeo ut paulò mox patrocini-
nio Cæs. Gratiani prouectus fuerit ad consularem dignitatem quàm honestissimis suffragijs: ut abundè percipitur ex illa nobili gratiarum actione, qua Imperatori optimo, & discipulo humanissimo gratulatur. Permulta composuit & prosa oratione, & carmine. Librum epigrammatum magna ex parte à Græcis poëtis acceptum in Latinos numeros conuertit mira elegantia, pariq; ingenio. Fuit enim Græcè ac Latine peritissimus. Itē de ijs urbibus scripsit, quæ nobiliores, atq; clariores haberētur, uariis & multiplici genere carminū, Ex quo poëmata quedam ueluti fragmenta adhuc leguntur. Puellā nomine Bisulam multis carminibus celebrauit, admiratus egregiam illius formā, singularemq; uenustatem. De fluuio Mosella, qui Lingonum fines prætergrediens in Rhenum influit. In quo maximam laudem (ut est autor Symmachus) iure optimo sibi uindicauit. Siquidē incredibili elegātia utitur

in eo

in eo describendo. Fastorū præterea libros absoluit, opus magni laboris, ac multarum uigiliarum. A principio enim urbis conditæ auspicatus est, continuato ordine usque ad suum Consulatum, ut ijs uersibus testatur:

Urbis ab æterno deductam Rege Quirino
Annorum seriem cum Procule accipies,
Mille annos centum, & bis fluxisse nouenos
Consulis Ausonij nomen adusq; leges.
Fors erit ut lustrum cum se cumulauerit istis,
Confectam Proculus signet Olympiadem.

Inter amicos præcipuè habuit Tetradiū Gallum, Paulinū poëtā, & Hesperiu: quorum studiū atq; beneuolentiā pluribus ac uarijs epistolis testatur. Symmachus autē uir Consularis, & apprimè doctus, tantū poëtæ Ausonio detulit, ut assertū ab eo sit, neminē esse omnium mortaliū, quem in officio amicitie illi compararet. Extant adhuc epistolæ ipsius Symmachi, uelut optimi testes tā mutæ, tamq; singularis inter se necessitudinis. Neq; dubium est eundē Ausonium inter Christianos relatum, quod illius opera multis locis demonstrant. De obitu ipsius nihil certi habetur ex ueterum lectione. Etsi quidam tradunt nonagenarium perijisse. In quo magno errore decipiuntur, cum id ad parentem Ausonij pertineat.

DAMASVS HISPANVS. CAP. LXXXVIII.

Damasus natione Hispanus, nobili atque clara familia ortus est, ut ueteres scribunt. Iisdem temporibus in Vrbe floruit, quibus in scribenda historia nobiles habitū sunt Paulus Orosius, & Eutropius, qui de rebus Romanis libros plures composuit. Laudatur ingenium Damasi atq; eruditio in faciendis carminibus, cum ab alijs multis, tum præcipuè ab Hieronymo: qui cōplura opera à se cōposita

huic Damaso dicauit. Adeo modestus fuit, tamq; excellenti uirtute ornatus, ut ingēti studio creatus Romæ fuerit Pontifex maximus, repulsis atq; improbatis illorū accusatōnibus, qui nomine adulterij conabantur famam, atq; innocentia eius insimulare. Plura de poēta Damaso relata sunt apud illos autores, qui de gestis Pontificum scribunt. Poēmata edidit nō uulgari elegantia, & hymnos complures, ut Prudentius, Ambrosius, & alij eiusdē ordinis autores. Item librum de Romanis Pontificibus soluta oratione, quē ad Hieronymum misit: eumq; liberē & amicē hortatur ad exponendam, atq; illustrandam Hebræorum doctrinam. Putabat enim lectionem ipsam parum quidem cōferre sine stylo: neque posse aliquem satis proficere in studijs literarum, atq; antiquis disciplinis, sine magno ac diligenti usu scribendi. Neq; desunt, qui reserant, ipsum Damasum peruenisse ad extremam senectutem, ac sub Theodosio Augusto perisse, cū octogesimum annum ageret: quod etiā Hieronymus tradit.

IV VENCVS HISPANVS. CAP. LXXXIX.

IVuencus poēta, natione Hispanus, familia insigni maximeque illustri natus est, ut ab Hieronymo traditur. Præcipuē floruit Imper. Constantio & Constante. Quæ tempestate in eloquentia apud Latinos clari fuerunt Tiberianus Nazarius, & Flavius Vopiscus, qui de gestis Romanorum principū libros composuit. Inter alia poēmata, quæ dicuntur ab eo edita, scripsit quatuor Euangelia hexametris uersibus, quæ in re maiori diligentia usus est in seruanda rerum historia, quàm in demonstranda ingenij sui elegantia. Idem Iuencus aliquot hymnos fecit, quibus faciliè indicauit, se optimè meritum de religione Christiana. Neque dubium est, fuisse illum relatum inter sacerdot

sacerdotes Christianos, ut ueteres autores testantur. Diuus Hieronymus alicubi repetit Iuueni carmina, eumq; ut eruditum, & elegantem poetam commendat.

AVRELIUS PRUDENTIUS

CLEMENS.

CAP. XC.

Avrelus Prudentius Clemens in Latinis literis magna diligentia, pariq; studio institutus, ut Gennadius, & Isidorus testantur: quibus potissimum parentibus ortus fuerit, haud satis mihi compertū est ex lectione ueterum autorum. Quidam existimant, fuisse illum genere Hispanum. Primam aetatem agendis causis posuit, & in civilibus officijs uersatus est. Deinceps ad maiores, amplioresq; dignitates prouectus, ad Præfecturam militiæ perductus est, studijs, atq; suffragio Cæsaris Theodosij. Quæ res satis intelligitur, cum alijs argumentis, tum præcipue ijs carminibus Prudentij:

Frænos nobilium reximus urbium,

Ius ciuile bonis reddidimus, reos

Tandem terruimus, militiæ gradu

Euectum pietas principis extulit.

Leguntur adhuc ipsius poemata multiplici, ac uario genere carminū cōposita: quibus facile probari potest, eū quidem pro conditione tēporū maximè præstitisse inter Christianos poetas: non modò eruditio uerborum figuris, sed etiam grauitate sententiarum. Sidonius Apollinaris haud omnino contēendus autor in legendis atq; obseruandis antiquis scriptoribus, cum loquitur de poeta Prudentio, minimè ueritus est, illū Horatio adiungere. Præcipuā laudē cōsecutus est iudicio doctiorū ex eo poemate, quo prosequitur illorū probitatē, atq; cōstantiā, q seipso deuouerūt pro Christiana religione: cuiusmodi ab eo celebratur diuus Laurētius,

K 4 Vinc

Vincentius, Romanus, Hippolytus, Cassianus, & alij complures. Cōmēdantur præterea eiusdē carmina de natali domini, & gestis & miraculis Christi, de expiandis animis, de cōfliktu uitiorum ac uirtutum. Insectatus est acri animo, ac plurimis uersibus hostes Christiani nominis, maximeq; Symmachum uirum consularem, cuius sententias atq; eruditionem longo opere accusat. Minimē autem obscurum est, eundem Prudentium peruenisse ad summam senectutem, ac plurimis dignitatibus perfunctum periisse.

PONTIVS PAVLINVS. CAP. XCI.

Pontius Paulinus nobili genere natus, inter eos poetas refertur, qui sub Imperio Cæs. Gratiani floruerunt, ut Faustus, Tetradius, & Ausonius. Burdegalensis fuit, ac in poetica facultate magnopere excelluit. Quidam putarunt fuisse nepotē Ausonij, quod eū grata ac beneuola quadam appellatione filiū nominet: sed hoc nō satis cōstat in tam uaria & ancipiti rerū obscuritate. Inter alia opera, scriptum est à Paulino poemā hexametris uersibus de regibus ex Suetonio Tranquillo collectis, in quo maximā laudem adeptus est, ut ab Ausonio refertur ijs uerbis: Cōēgisti in epitomen tres libros Suetonij de regibus tanta elegātia, solus ut uideare cōsecutus, quod cōtra rerū naturā est, breuitas ut obscura nō esset. Legūtur adhuc quædā ipsius Paulini carmina, in qbus mirifica eruditio, & incredibilis elegātia apparet. Idē Paulinus præclaris, atq; honestissimis dignitatibus perfunctus est, & inter principes uiros, atq; nobilissimos habitus. Fuit iisdē fermē tēporibus alter Paulinus Pōtifex Nolanus, moribusq; & singulari cōtinētia clarissimus: cuius epistolæ atq; epigrammata uulgò leguntur. Quidam existimāt eundē esse habēdū, parū diligenter considerātes, quantū inter se differant, & professione uitæ, & carminū elegātia.

LICENTIVS HIPPONENSIS. CAP. XCII.

Licentius poëta natione Afer, patria Hipponensis fuit: quod apertè intelligitur ex epistolis Augustini, q̄ hūc ipsum appellat ciuem suum. Etsi Tagasta oppido natus est Augustinus, ut ueteres auctores tradūt. Qui scribūt de poëta Licëtio, magnopere cōmēdant illius ingeniu in perquirendis ueterū disciplinis. Cum Augustino uersatus est summa familiaritate, eumq; ueluti præceptorē suum, ac parentem magna obseruatione, ac reuerentia coluit. Referuntur complura de hoc Licentio cū ab alijs multis, tum à Me-ropio Paulino, qui plurimis carminibus cohortatur, ut abdicatis cæteris curis, ad illustrandam Christi religionē animum referat, & Augustini exemplum atq; eruditionē prosequatur. Inter cætera, quæ dicuntur à Licentio composita, hymnos & epistolas plures descripsit, in quibus satis de monstrat, quantum teneretur poëtice studio, quamq; assiduam operam collocaret in condendis poëmatibus. Leguntur ipsius carmina ad Augustinum, quæ à nostris grammaticis in magno pretio habita sunt, præcipueq; ij uersus de Proteo commendantur:

Protea nanq; serunt ueterum commenta Pelasgūm,

Qui dum sollicitis non uult aperire futura

Spumat aper, fluit unda, fremit leo, sibilat anguis:

Captum aliquando tamen in munera parua uolucrum.

De probitate ipsius, cæterisq; animi uirtutibus, permulta apud Augustinum, & Possidonium habentur, quæ ob in-stitutam breuitatem omittimus.

VENANTIUS HONORIUS

FORTVNATVS. CAP. XCIII.

Venātius Honorius Fortunatus inter Christianos poëtas relatus est, & cū ingenio atq; moribus longe

præstaret, Rauennæ eruditus traditur, magnaq; diligentia in Latinis literis institutus. De hoc Fortunato referuntur permulta apud eos autores, qui de gestis Gallorum annales composuerunt. Neq; desunt, qui scribant, illum diu uersatum in Gallia, & ob egregiâ eruditionē, optimumq; ingenium Pontificem Pictauorū factum. Plura ac uaria opera edidit, quibus ingenij facilitatem, minimeq; uulgarem doctrinam demonstrat. Leguntur adhuc eius poemata, & hymni complures, qui magnopere commēdati sunt à nostris grāmaticis. Sed & libros quatuor fecit de gestis diui Martini, uersibus hexametris, præfatus tali opere se imitari Christianos poëtas, ut Alcymum, Prudentium, Iuuenecum, Paulinum, & alios plures. Idem Fortunatus maximo affectu, singulariq; beneuolentia prosequutus Gregorium Pontificem, Emphronium, atq; Felicē, ut alios omittamus. In peruetustis exemplaribus additū est nomen Clementiani: quod ab his probari poterit, qui paulò accuratius antiquitatem perscrutari uoluerint.

FAUSTVS GALLVS. CAP. XCIIII.

FAustus natione Gallus, patria Vassates, ut quidam referunt: alij Lugdunensem fecerunt: iisdem temporibus in poetica excelluit, quibus doctrina & ingenio præstantes habiti sunt Boëthius, Claudianus Mamercus, & Cassiodorus: qui à secretis fuit Theodorici Imperatoris. Enodius & Apollinaris permultum concedunt Fausti poematis, quòd in ijs eruditum se, atq; ingeniosum probaret. Scripsit enim pro instituto Christianæ professionis Epigrammata & hymnos de rebus sacris, ut manifestò colligitur ex epistolis Enodij. Versatus traditur Lugduni Gallie urbe, quæ à Numatio Planco condita est, ut quidam putant: ibiq; maximā laudem adeptus est suæ doctrinæ. Relatū præterea est de

de hoc Fausto, fuisse illum probis moribus, & in accusandis uitijs magna seueritate: quod etiam Cassiodorus pluribus locis affirmat. De ipsius poematis atque doctrina sic scriptum inuenio apud Enodium:

In ueterum morem pangit noua carmina Faustus,

Et per membra suum defecat arte melos,

Doctus ad incudem uerba infabricata referre:

Quosq; facit uersus terq; quaterq; probat.

Complura alia de poëta Fausto scribuntur ab Enodio, quæ a nobis omittenda sunt. De Fausto Manichæo dicemus suo loco: contra quem leguntur adhuc multa uolumina ab eruditissimo uiro Augustino composita.

C. SOLLIVS SIDONIVS APOL-

LINARIS.

CAP. XCV.

CAius Sollius Sidonius Apollinaris, genere Gallus fuit. Quidam Burdegalensem faciunt. Ipse uerò de se scribens, pluribus locis atque epistolis Aruernum se dicit. Sunt enim Aruerni populi finitimi Eduis, inter Celtas constituti. Honestus parentibus, & illustri familia ortus est, Latinisq; literis à prima statim ætate magna diligētia institutus. Nam sub Flauio Nicetio (qui per ea tempora excellens grammaticus habebatur) eruditionē accepit: cumq; ingenio & industria in prosequendis disciplinis magnopere præstaret, breui effecit, ut eos omnes antecederet, qui paribus studijs tenebantur. Permulta scripsit cum soluta oratione, tum uario genere carminū. Libros nouē epistolarū, secutus Plinium Secundū, ut ipse refert: etsi tali opere magis ingenium probatur Sidonij, quàm iudicium, ut qui peregrinū & Gallicum redoleat, & simul inepta uerborum affectatione supra modū laboreat. Cuiusmodi accusantur a nostris grāmaticis Cassiodorus, Enodius, Fulgētius, & Claud

et Claudianus Mamercus, qui uiolata passim ac disiecta Romani Imperij dignitate, minimè seruarunt Latini sermonis puritatem. Itaq; multò maiorem laudem adeptus est ex poematis, atq; hendecasyllabis, quòd in ijs multum ingenij sit, atq; elegantiae minimè uulgaris. In ijs quoq; Pannegyricis commendatur, quos Antemio atq; Maioriano dicauit, uiris consularibus, atq; clarissimis. Idem Sidonius magnopere dilexit eruditorum ingenia, summisq; officijs, ac singulari humanitate fuit: ut Lampridium, Tonantiũ, Tetradiũ, et alios plures: quam rem ipsius epistolæ, atq; epigrammata satis ostendunt. De sacerdotio illius, cæterisq; dignitatibus nihil dicendum uidetur, quod in plerisq; alijs omisimus, qui collocati sunt ab antiquis scriptoribus inter Christianos poetas.

ADMONITIO OPERIS AD

EOS QUI LEGERINT.

Perfecimus ad hanc diem libros quinq; de Poëtis Latinis: in quibus permultum diligentiae ac laboris nobis collocatum est: nihil enim satis dignum memoria effici posse existimo, in quo parum diligenter, parumq; accurate sit elaboratum. Iuuabunt hoc institutum pernoscente antiquitatis, libri de Grammaticis, atque Oratoribus, qui paulò mox in lucem prodituri sunt dijs bene iuuantibus. Non sum defuturus operi inchoato in asserendis atq; approbandis studijs nostris: ac satis quidem factum existimo ab ijs hominibus, qui alicui præclaro facinori intenti, contemnunt maleuolorum improbitatem, et alienam inscientiam parui faciunt, præsertim in ea re, in qua munus susci-
neatur iuuandæ atq; excolendæ posteritatis. Quod equidè cum diligenter considero, multò acrius, atque uigilantius persistendum arbitror in præsidio optimarum disciplina-

rum

rum, in quibus uniuerſam ætatem non ſine maxima uolu-
 ptate conſumpſimus, perlectis atque obſeruatis ueterum
 monumentis. Quòd ſi nulla præmia ſunt in ciuitate noſtra
 conſtituta bonis ingenijs, propter aduerſam rerum fortu-
 nam, & incredibilem hominum ambitionem: ſpero tamen
 fore, ut multi gratiam aliquam ſint habituri noſtris labo-
 ribus, quòd in tam ſæua conditione ſtudiorum gradum ſer-
 uauit: ac re maximè inclinata minimè deſperandum
 putauit. Quòd utcunq; acceptū æſtimatumq; ſit
 in tam uario & ancipiti iudicio homi-
 num, haud equidē uehementer labo-
 ro: ſemel enim conſtitui, hone-
 ſtius eſſe, famā præclaris
 ſtudijs quærere, quàm
 turpē quæſtum
 malis arti-
 bus conſe-
 ctari.

F I N I S.

LVCEIVS VERONEN-
SIS S. D. PETRO BEMBO
PATRICIO VENETO
V. CLARISS.

ISIT ad me superioribus mensibus Cotta
noster Poëmata Petri Criniti : cupiebã enim
(ut scis) magnopere ea legere : non tantum,
quia permultum delector illius ingenio : sed
quoniam ex tuis Epistolis sæpe intellexi, quantum presta-
ret nostris temporibus in hoc etiam genere scribendi , in
quo perpauci (ut uidemus) æquo animo legi possunt : nedũ
commendari ab eruditis hominibus debeant. Est enim (ut
dicitur) rara avis bonus Poëta. Audio complura alia ab
eodem Crinito composita esse , eaq; haberi cùm alibi locis
multis, tum Ferrariæ apud Estenses principes. Ego uerò
quia ualde faueo ingenijs nostræ ætatis, nolui abs te desi-
derari officium meum : & ob id curavi, uti per eos opifi-
ces, qui libros formis imprimunt, diligenter atq; accuratè
excuderentur. Neque præterea me latet, fore hoc minimè
ingratum ijs hominibus , qui ueterum studia sectan-
tur, ac bonas disciplinas colūt. Quod reliquum
est, dabo operam quàm diligentissimè po-
tero, ut cætera eiusdem poëmata ad
te perferatur, quæ mihi pollici-
tus est Io. Cotta uir sum-
ma fide, atq; excel-
lenti doctrina
ornatus.
Vale.

PET

PETRI CRI-
NITI POEMA-
TVM LIBER
PRIMVS.

Quòd Musis dicatus sit, rejecta populi inscitia:

Vsis dicatus semoueo procul
Vulgus profanū: nec populi ambitus,
Aut liuor nimium procax,
In me ius sibi uendicat:

Si non decora cum chlamyde arduos

Inter receptus fulgeo principes;

Si nec gemmea pocula

Nostris in laribus nitent:

At iure certo mi chelys aurea

Debetur olim: & per numeros graues

Insignis cithara deus

Me carmen tenerum docet.

Hinc peruirenti texere debitam

Lauro coronam Melpomene cupit:

Qua firmum statuens decus

Vatum me referat choris.

Seu me reductis uallibus audiat

Faunus canentem candida Naxiæ

Colla, & labra corallia,

Quæ me sollicitum tenent.

Seu malim inanes pectoris anxij

Iactare curas: & nimium graui

Detentum laqueo caput

Solari

Solari ad citharæ modos.

Vtcunq; doctis carminibus iuuat

Inter morari Pieridum choros:

Vt uulgi imperium insolens

Ceu dirum fugiam nefas.

Nam quis putabit maius adhuc scelus,

Quantum nefandæ plebis inertie

Seruire: & petulantiam

Probrosam populi pati?

O sancta uatum pectora: & meis

Certum leuamen barbite questibus,

Quàm te suscipio libens

Porrectum Idalia manu?

Tu testis, ut proludat amabilis

Inter uerendas Næuia uirgines,

Cùm molles choreas agit,

Et blandos repetit iocos.

De sua æternitate ex oraculo Apollinis.

NVper solutus cùm pharetra graui
Pæan resumpsit fatiloquam chelyn,

Oceperit inter carmina dulcibus

Vocare Musas cantibus.

Vidi per antrum (fās mihi dicere)

Passim moueri Pieridum choros.

Heu mens recenti prætrepidat metu

Cum sacra Phœbi cogito.

O quàm uerendus crinibus aureis,

Ac prænitenti pectine celsior,

De me camœnis fata recluserit

Nullis mouenda seculis.

Cælo receptus cum cithara breui
 Cantabo uates : sic placuit Ioui:
 Dicam potentes Romulidum duces,
 Dicam feroces barbaros:
 Cædesq; regum sanguine Gallico
 Factas, & acri pectore Vandalos.
 Addemus armis indomitos Gethas,
 Viresq; Turcarum graues.
 Pridem resolui ferrea uincula
 Queis colla regum Parca tenax ligat.
 Vitabo felix regna Acherontica,
 Diramq; Tartari luem.
 Visam Gelones, & iaculo leues
 Dacos, & alti brachia Caucaſi:
 Nil me mouebit degener ambitus,
 Aut uana plebis gratia.
 Liuore maior raptus in æthera
 Lustrabo celsas cælicolûm plagas:
 Et qua refulgens Hesperium decus
 Incandet alma lampade.
 Non me reuinctis pallida crinibus,
 Turpiq; luctu Nænia defleat:
 Acuo gratus perpetuo fruar
 Seclis dicatus posteris.

• Ad Auitum, exhortatio ad Virtutem.

Virtute nil felicius,
 Nil clarius sol aspicit,
 Auite Musarum decus.
 Incumbe quod facis, & gradum
 Virtutis erectum tene:

Nec te labores anxij
Ab instituto flexerint.
Absolue totis uiribus
Quod inchoatum dixeris.

Haud ille præstat cæteris,
Qui congerendis nummulis
Impallet argento incubans.
Virtus repulsam despicit,
Ridetq; uanos ambitus:
Non fluctuat uento leui,
Nec pallet ignauo metu:
Variamq; sortis aleam
Audax inertem nuncupat.

Vbiq; uirtus imperat
Suis decora fascibus:
Et acriter seruat gradum,
Immota cunctis casibus,
Ne fastus occupet grauis,
Aut lûxus incidat impudens.

Virtus honestat purpuram,
Fiuntq; ueri consules:
Verumq; nomen perferunt
Vbi illa successit comes.
Non consul auro & purpura
Sed consulendo præcipit:
Recteq; patriam regens.

Inane nomen, & decus
Vanum est habendum protinus,
Se purpuratum uendere:
Ni uirtus amplior prius
Circumstet ipsos principes.

Ille est

Ille est beatus omnium
Cui uirtus affuit comes.

Nænia de obitu Laurentii Medicis Viri Clarissimi
ad Ioannem Picum Mirandulam.

EC quis perpetuis constituet malis
Finem ullum, ut ualeam reddere me mihi?
Pridem seposui dulciloquam chelym
Et blandos Charitum modos.

Accedunt miseris funera luctibus,
Nec quicquam superos flectere uictimis
Fas est, ut uideo: sic placitum Ioui,
Qui nutu regit omnia.

Heu noster Medices Italiae decus
O Pice interijt: uæh misero mihi.
Lugete Aonidum qui colitis sacra,
Et qui pro ueteri fide

Virtutis pretium ritè repossimus.
Nam quis tam rigido pectore barbarus:
Immaniq; animo, quin uideat statim
Sublatum columen bonis?

Hic solus patriam consilio graui
Vndantem uarijs fluctibus extulit:
Nil diram ueritus (discite posteri)
Regum seuitiem & dolos.

Hic se pro pavidis ciuibus obtulit:
Hostilemq; aciem robore pectoris
Perfringens, uiridi tempora gramine
Cinxit, dum sibi non putat

Parcendum, ut Latio præsidium ferat.
Heu heu quàm uolucris decipimur bono:
Incaustumq; pij, ut qui nimio ambitu

Surdos distrahimus deos.

*At tu mœsta nouis patria lacrymis
Indulge: nec enim cernere adhuc potes,
Quantum mox miseris ciuibus imminet
Fatorum grauis exitus.*

*Disiecta horrifono marmora fulmine
Templorum, & nimium dira tonitrua
Non frustra exitium terrificis minis
Portendunt patrijs deis.*

*O fallax utinam mentiar augur, &
Non uero auspiciū carmine proferam.
Tu Pice interea desine conqueri,
Et parce imperio Iouis.*

*Quòd si non alius mox aderit Deus,
Extinctum Italiæ qui reparet decus:
Et Phœbum cupiat sedibus Aonum
Transfere in Latios lares:*

*Consiste in ueteri præsidio tamen
Virtutum: & quod habes auspicijs tuis
Iam partum, in tacito contineas sinu,
Felix sorte tua satis.*

*Nam mitto tot opes ingenij, & sacrum
Fœcundi genium pectoris: & simul
Præclaris animum dotibus arduum,
Quo certum statues gradum.*

*Sed me sub tenerum tempus adhuc, uelut
Surgentem uiridi robore palmitem,
Cæli scæuities inuida perculit,
Deiecitq; bonam indolem.*

*Sic decussa iacent brachia uiribus
Allisis: neq; posthac animo pari*

*Audebo ingenium tollere: nec licet
Sperare ulterius mihi.*

Ad Auitum, de quiete uiuendi.

A Vite, si beatus esse contendis,
Supraq; cunctos otio frui certo:
Nihil timebis ultimam diem fati:
Animoq; forti lubricam feras sortem.
Vites potentum purpuras uelut pestem:
Colasq; semper liberum genus uitæ,
In quo uoluptas adsit, et quies mollis:
Blandi lepores, et sodalitas grata:
Delecti amici, candidi, et fides simplex.
Vita est habenda non solutior luxu:
Non segnis, aut uexata pluribus curis:
Sed in uigenti corpore uigeant sensus.
Iste est beatus, qui omnibus uacat curis:
Nec alteri, nec sibi negotium præbet.

De sua quiete post multas calamitates.

S I quis in tantis hominum procellis
Inter et curas, uariosq; casus
Gaudet assertor fidei decoram
Carpere uitam:
Huius exemplum sequar expeditus:
Et meos uitæ melioris annos
Liber ad certam referam quietem
Cultor honesti.
Cautius posthac mea cymba cursum
Acta per syrteis scopulosq; duros
Soluat, et nullos temere insequetur

Aequoris æstus.

Profuit sæuæ rabiem Charybdis

Atq; uesanos adiisse fluctus:

Gratior tandem foret ut uoluptas

Viscere portum.

Integram fessi melius quietem

Sentiunt: blandus pluuijs relictis

Redditur Pæan: nitidumq; lumen

Pandit Olympi.

Illud in primis superos precamur,

Vita dum nostrum comitatur æuum,

In sacris totum ut liceat camœnis

Ponere tempus.

Monodia de laude Angeli Politiani.

S*Iren relicto Daunio*
Quærebat ubi consisteret:

Diuq; uagula deuelans

Accessit amnem lassula

Arni fluentis leniter:

Et commota satis, iter

Parabat inceptum sequi.

Sed ecce dum uaga subuolat,

Audit repentè rem nouam,

Nouosq; numeros, & noua

Carmina canentis Angeli.

Itaq; statim in labra conuolat

Dulci lepore perlita:

Et inquit, hic libet agere,

Hic hic morabor sedulo:

Vbi gratiæ, decor, & Venus

*Tam blanditer simul canunt,
Carmenq; fundunt aureum.
Tu nunc ualebis Daunie.*

Ad Faustum, de suis studiis, & iniquitate sui temporis.

EXpetis ut proprias referam tibi carmine curas,
Simulq; nostra gaudia:
Si tamen ulla potest hoc tempore grata uoluptas
Soporem adimere sensibus.
Nam quid in Aonidum liceat descendere syluas
Occluso ubiq; tramite?
Additur & nostris hæc ætas ferrea damnis,
Qua Mars repressit Pallada.
Officiūq; togæ periit: tantum arma supersunt,
Geruntur omnia uiribus.
Iam uideo instructas acies in bella uocari.
Promuntur enses Martij.
Materiam scelerum struimus, propriūq; nefandæ
Ius additur libidini.
Sic hominum uita a siduo dum fluctuat æstu
Torquetur in dies magis.
Nullus enim uarijs nouit præscribere uotis
Finem: sed omnes fallimur.
Illum sollicitat fastosæ gloria laudis:
Hunc ambitus uexat grauis.
Ex humiliq; aliquis nunc summa peroccupat audax,
Paremq; fati se putat.
Qui tamen (ut superis libuit) deceptus inani
Aura iocantis aleæ,
Præcipitem sese tradens immergitur undis,

Nec subleuat pressum caput.
 Ast ego non me istis committam Fauste procellis,
 Nec otio imponam meo.
 Et ualeant, quibus atra fames infederit auri,
 Sic ipse mecummet habito:
 Inq; dies uitam ueluti moriturus in horas
 Carpo, & reseruo me mihi.
 Atq; utinam liceat studiorum attingere summam
 Quis docta uoui pectora.
 Interea curas ueterum tu Fauste laborum
 Rescribe ut altum percales.

Ad Faustum, de sylua Oricellaria.

O Lim decorum frondibus sacris nemus
 Mones dicandum posteris.
 In quo labores Cynthus noster solet
 Doctis leuare cantibus.
 Non desit ullo tempore salubritas loci,
 Mitisq; celi gratia.
 Hinc sat uidebis alta Floræ moenia
 Et Fasulas biuertices.
 O quam reuiso nobilem syluam libens,
 Genio dicatam Palladis!
 Libet uagari Fauste per sacrum nemus,
 Dum uernat alta populus,
 Et dum uirenti sibilat pinus coma,
 Amata priscis uatibus.
 In astra surgens maximæ quercus Iouis,
 Protendit alta brachia:
 Suberq; iuxta pumicoso cortice
 Ramis uirefcit æmulis.

Illic

Illic & alnus blandienti gratia
Intexit umbris gramina.
Philyraꝑ; mollis peruenustis frondibus
Procrefcit in fyluæ decus.
Hedera fequaces reptitant per arbores,
Viridiꝑ; nexu uestiunt.
Et molliores mutuis amplexibus
Vites maritantur pyris.
Ac dum fubinde uinciuntur arctius
Tegunt amores frondibus.
O' quàm uirenti fronde fyluefcit nemus
Cum uerna Cypris incalet.
Platanus in altum porrigit lætum caput
Afcita ad umbræ gratiam:
Mutansꝑ; proprium quotannis corticem
Inter uirentes arbores:
Audax renidet cum iuuentam refpicit
Velut refurgens lætior.
Neꝑ; hæc rigari poftulat dulci mero,
Aut amnium nymphas petit.
Lotos per orbem turbinat comas fuas,
Lotos facrata Cynthio:
Vbi grata me Dryas reuifit, & comi
Lepore alumnum detinet.
Syluam hanc tuetur Curus, & Capripes deus:
Tuentur & Satyri leues.
Iuuat uidere laureas Daphnes comas,
Floresꝑ; cum baccis fuis.
Illic ftrepentes conqueruntur alites,
Variòꝑ; certant murmure.
Et interim difcurfant damæ leues,

Lepusq; subfilit pauens.
 Proludit antris & cuniculus salax,
 Sylvaq; cultor hinnulus.
 Et histrices acuminatis spiculis
 Minantur, & tamen placent,
 Seu tela uibrant seu uiente praelio,
 Seu mitiores lufitant.
 Quantum propinqui floret horti amœnitas
 Cum confitis abietibus?
 Seu te uirentes floreis pratis comæ,
 Seu cultus herbarum capit,
 Vtcunq; fit parantur illa commoda,
 Quæ molliter curas fouent.
 Et ò beatum, qui sub antiqua ilice
 Liuentis expers ambitus
 Vel sacra uatum curat, aut doctum otium
 Curis solutior fouet.
 Sic ille nil miratur æstus principum,
 Nec sceptræ regum suscipit.
 Sed in uirenti detinetur gramine,
 Et se referuat posteris.

Ad Mariam uirginem.

O Diua celso prædita lumine,
 Quæ cuncta nutu sidera temperas,
 Descende cælo
 Nube reiecta.
 Adsis precanti, & Castalium melos
 Cum thure sacro suscipias rogo,
 Dum uota soluit
 Carmine uates.

Susce

*Suscepta caelo diuiparens nitens,
Felixq; ducis uirgineos choros,
Cui plaudit alto
Vertice Olympus.*

Ad Auitum de innocentia Vatum.

A Eterna uatum pectora mollibus
Mulcentur auris. Nam cithara graui
Phœbus decorem Castalium instruit.
Vates uerendo pectore nobilis
Vel fata pandit, aut tripodes sacros
Grato ac perenni carmine concutit.
Non illum Auite plebis inertia
Aut insolentes heu animi mouent.
Sed ipse felix perpetuis bonis
Paret Camœnis, & placidam simul
Mentis quietem molliter occupat:
Virtuti amicus, nil reliqua æstimat.
Hunc sæpe Pallas Gorgonis immemor
Secernit inter prata uirentia:
Et fronde sacra tempora uinciens
In alta passim sidera subleuat.
Qui mox receptus Pieridum choris
Depronit audax Palladium melos.
Sic æstuant i liber ab ambitu
Liuoris atri despicit impetum:
Vulgiq; luxum, & desidiâ procul
Tutus relinquit. Nanq; Heliconidum
Carmen beatis concipit auribus,
Quo fata rerum perpetuo uigent.

Ad

Ad Faustum, de Carolo Rege Francorum, cum
ad Urbem tenderet cum exercitu.

Quid occupatum litteris urges tuis,
Frustraq; toties flagitas,
Vt impotentis Gallie fastum grauem,
Regemq; dicam Carolum?
Satis superq; Fauste dedimus lacrymis,
Clademq; nostram luximus.
Et ecce rursus additur malis scelus,
Fouemus ipsi Galliam:
Ac studio inertes opes & omnem militem
Iungimus ad hostilem manum.
Irrepsit altum uirus animis Italum,
Ac peruagatur latius.
Vides nefandis ut trahuntur odijs
Pleriq; Tuscorum duces.
Et dum uicissim fluctuantes dimicant,
Bacchantur in caedem suam.
Sed interim Carolus ad urbis moenia
Cum copijs uictor agitur:
Audaxq; monstrat militi Romam suo,
Et comminatur patribus.
Intorquet hastam miles in flumen sacrum,
Patremq; Tybrim despicit.
O prisca uirtus, o senatus Romuli,
An haec uidetis Caesares?
Vidi mouentem Martios fasces Iouem,
Et annuentem Barbaris.
Quantum hinc malorum, quantum adest incendij,
Quantum cruoris effluet?
Poenam rependet innocens Neapolis

Virtutis immemor suæ:

Et occidet Aragoniæ clarum decus,

Sic Mars cruentus imperat:

Qui nunc feroces Galliæ turmas fouet,

Ridens inertes Italos.

Graue est uidere Fauste, quæ fata imperant.

Væh tibi, caue Neapolis.

De Morando Hetrusco Luctatore cum Gallo.

Vocatus à Gallo Morandus ad luctam,
Primum modestè congredi recusauit.

Sed postquàm inertem hunc nominat furens Gallus,

Illic resumens pristinum ferox robur,

Hetrusca uirtus constitit gradu firmo:

Simul renudat horrida atq; setosa

Membra, ualentia latera atq; compacta:

Et pondus ingens grandium lacertorum:

Firmumq; robur & acre pectoris uasti.

Mox in palæstram prodeunt minabundi:

Sed ubi uicißim nexibus catenatis

Accensa uirtus excitauit ad palmam:

Subin Morandus comprimit reluctantem,

Vastâq; mole pectoris superstantis

Recuruat: ille inflexa colla contorquens

Et uicta brachia implicans, iners robur

Luctante nixu dum nouare contendit,

Victor Morandus urget: ac statim Gallus

Latè per antrum sternitur supinatus.

*De suo amore in Glyceren, ex Poëta
Anacreonte.*

Dum sacrum Paphiæ deæ
Sertis cum roseis paro,

Et

Et inter uiolas simul
 Nectuntur candida lilia:
 Raptim cum tremula face
 Atrox Idaliæ puer
 In me sæuius insilit:
 Et in præcordia, uæh mihi,
 Illapsus fremit, & procax
 Me flammis agitat suis:
 Quo semper Glyceren bonam
 Vefanis ignibus ardeam.

Nænia de obitu Poetæ Marulli
 Byzantii.

AIn? perisse maximum uatem meum?
 Num uera Philon nuntias?
 Quid audio? quis ausus, indignum scelus,
 Nobis, Marulle, te abstulit?
 O' ludicram spem uitæ: & o' dementiam
 Mortalis impotentia.
 Vt falsi inani detinemur gaudio,
 Vanasq; iactamus preces.
 Sed o' deorum imperium, & o' necessitas
 Quæ ludis humanum genus:
 Celsi tonantis insidens capite altius,
 Superba uinclis æneis
 Quæ cuncta nectis, & potenti dextera
 Nostrum repellis ambitum.
 En ipse cum meis repulsus uictimis
 Falso Marulle dixeram:
 Viues beatos atq; candidos dies:
 Viues fauente Cynthio.
 Sed o' sacrum pectus, quis ille undantibus

Te Cæcinæ lymphis dedit?

Quis ille nostris obstitit uotis Deus:

Contraq; tot meas preces

Audax negauit te mihi superstitem?

O nullibi certam fidem.

An diua Nape filia potens Cæcinæ

Marulle te mihi abstulit:

Numerosq; nobiles & entheum melos

Dicauit undis gemmeis?

Sic tu Marulle deferis dulcem chelym,

Vatumq; carmen aureum?

Quis inter aptus Gratias atq; Veneres

Docte camœnas inseret?

Quis nunc deorum laudem & omnigenum decus

Cælestis aulæ concinet?

Quis fronde sacra cinxerit crines suos,

Regemq; dicet maximum?

Sed frustra inerti lacrymamus nenia,

Quod arripit fatum potens.

*De laude Fr. Gonzagæ Principis illustrissimi Mantua-
ni, cum ad Tarrum contra Gallos dimicauit.*

O *Quis beato carmine tam potens,
Tantumq; clara nobilis indole,*

Aut dote rara polleat ingeni,

Vt hoc egregium decus

Cantare Italidum queat?

Qui nuper audax uindice dextera

Horrenda uictos reppulit agmina

Gallorum: & idem reddidit Italis

Antiquum imperium, atq; opes.

Salue o præsidium & salus.

Tu solus autor Barbaricam luem
Visendus acri ferreus agmine
Represti: & inter mille cadentium
Cædes horrificas uirum.
Virtutis retines decus.

Tu præpotentis gloria Mantuæ
Tarrum cruentas: cæde potentior
Ferrata sæuæ robora Galliæ
Perrumpens, simul impetu
Obtruncans aciem hostium.

Non aliter atrox diruit in Gethas
Graduus olim: cum clypeo graui
Oppressa Thracum fortia pectora
Contriuit miseris modis
Sese constituens deum.

Sic tu receptis arduus Italis
Vindex nefandi uincula seruiti
Iniecta rumpis: nec pateris tuos
Fidentes male Barbaris
Seruire imperio truci.

Hinc promerenti populifer Padus
Illapsus undis suauē uirentibus
Gestit perennes reddere gratias:
Et gramen tenerum ferens
Acclinat capiti sacro.

Porgunt & Alpes candida brachia,
Possint ut alto uertice clarius
Summum tueri præsidium Ausonum,
Quo stat militiæ gradus
Et firmum columen suis.

Letare tanto Mantua principe,

Et dic, quiescam sub Clypeo Iouis,
 Donec licebit cernere fospitem,
 Qui signa & ueteres opes
 Deuictæ Italiæ refert.

Carmen Charisticon ad Eridanum Fluvium pro
 recepta salute cum in eum decidisset.

HVC affer Hile uictimas sacris lectas,
 Pariterq; thurea munera & festas dapes.
 Par est dicatum salubribus diem Nymphis
 Sancteq; colere maximum
 Padi numen.

Eridane salue fluminum omnium princeps:
 Nam te decoris & fluentibus nymphis
 Velut parentem ceteri colunt amnes.
 En cape dicatas ritè uictimas: uates
 Quas pro recepta tibi salute persoluit.
 Tu me cadentem mollibus tuis ulnis
 Excepisti, & altis subleuas aquis mersum:
 Madidaq; ueste pressum in herbidis ripis
 Ac præuidenti reddis in solo tutum.

Salue bicornis alme Eridane, quem Phœbus
 Sub luce clara genuit inclytis undis.
 Tu cernis alto uertice Hesperî sedem,
 Solusq; lustras ditia Ausonum regna:
 Tot nobiles urbes, tot arduos montes,
 Et tot perennes amnium simul Nymphas
 Decore grato & commodis tuis ornas.
 Quid hic uirentia nemora, & uagos saltus,
 Fontesq; dicam: & prata florea, & colles
 Qui prominentes accolunt tuum numen?
 O quot perenni semine generas natos,

M

Qui

Qui te parente nobiles magis surgunt:
 Proculq; uarias Italum uident gentes?
 Quantum renidet lusitans pecus letum,
 Cum passim amœnis peruagatur in ripis,
 Ut uestperi laboris optimi munus,
 Distenta portet ubera ad pium quæstum?
 Argenteo pisces colore fulgentes
 Per blandientis fluminis natant undas.
 Illic gregatim congruunt Scari molles,
 Qui præpotentum dapfiles struunt cœnas.
 Et ponderosi confluunt aquis Mulli:
 Lupusq; saltim ludit, & celer Mugil.
 Quid hic minores piscium greges dicam,
 Et agminatim promicantibus squamis
 Inter fluentes lubricum pecus riuos?
 Vndosa Nais te accipit sinu blando,
 Varioq; cantu aura fauente permulcet:
 Tocrum Lytea molliter tibi sternit,
 Multoq; flore lubricum caput spargit,
 Et inter herbas prænitentibus Nymphis
 Iungit uirentia suauiter tibi labra.
 Tu iure medium lumen obtines cæli,
 Et inter astra fulgidum nitescis sidus.

Monodia de Fortuna & eius viribus.

Fortuna pollens imperio graui
 In quenq; summus prædita uiribus.
 Ceu nimbus alto proditus à Ioue,
 Fastum potenti deijcit impetu:
 Regumq; turres pro nihilo facit.
 Ludit procaci seuitia ut lubet,

Hum

Humana miscens instabili ioco.
 Et nunc probatos improbat impudens:
 Extollit audax obsequio leui
 Tardos, inertes, & fatuos simul.
 Fortuna celso uertice prominens
 Sublimis almo constitit æthere,
 Et cuncta ponens sub pedibus sacris
 Extrema primis percupidè implicat,
 Et prima rursus uersat in ultima.
 Non lege certa conuariat gradum,
 Nulliq; seruat pollicitam fidem:
 Sed urget omnes dira necessitas,
 Nodoque stringens irresolubili
 Nectit catenam fati adamantinam.
 Hanc nullus unquam dissoluit satis,
 Torquentur omnes sub laqueo truci.
 Magisque sortes fortius opprimit:
 Qui se extimarunt libera cernere
 Deuincta sæuis pectora uinculis.

De Lacone faucio : ex Græco.

L Acon relicta parmula
 Cum se uideret saucium
 Cedentibus passim suis,
 Cruentus in bellum redit,
 Clypeoque adepto nobilis
 Inclamat ad suos statim,
 Adeste, quò decurritis?
 Non sunt timenda uulnera:
 Præstat mori, quàm cedere.

De Ludonico Sfortia Principe Clariss.
qui proditus est per Heluetios.

Olim uigebat Sfortiadum genus,
Et præpotenti milite nobilis
Princeps & astu, & consilio fuit:
Qui nunc Heluetiùm dolis
Vinctus nefanda compede, proh pudor,
Nequicquam inertes aduocat Insubres.
Vt impudenter perfidus Allobrox
Stringendum dedit hostibus.
An hæc sacratæ fœdera dexteræ?
Quid iura belli sancta refringitis?
O non ferendum flagitium insolens.
Quid culpam scelere additis?
Non hoc decebat Martia pectora.
Sed tuta nusquam est heu miseris fides:
Fortuna certis nescia uiribus
Tutari ueterem gradum,
Cur tam procaci lubrica gaudio
Gestis potentum uota repellere,
Et celsa diro concutis impetu
Ne uirtus nimium sibi
Confidat: aut iactet proprium bonum,
Si quando summis pollet honoribus?
Tu nunc catenas Sfortia principum
Immortale decus, teris.
Circunligarunt undiq; barbara
Nodis reuinctum uincla tenacibus,
Ne possit ullo tempore liberum
Monstrare Italiæ caput.

Monodia de choro Sybaritico.
Ex Græco.

HAec uirtus Sybaritica,
Per molles choreas uago
Saltatu, & tremulis modis
Exercere iuuentam.

Gradiuus ualeat furens:

Non hic horrida tympana,
Non uultu Cicones truci, aut
Sæuis Bistones armis:

Sed læti atq; hilares ioci,
Et molles ueneres simul
Inter delicias fluant,
Grato non sine luxu.

Sic poscit Veneris calor,
Dum noster Genius uiget,
Et blandas Charites refert,
Dulces iungite amores.

Carpamus celerem diem,
Dum uitæ breuitas monet,
Et cantus teneri uocant.
Nil sub sole perennat.

Hic multum sapiet sibi,
Qui magnos calices rapit
Vndantes ueteri mero,
Et se proluit auro.

Iam nunc ô comites boni
Inter grandia pocula
Certemus Venerem sequi, &
Dulces promere fructus,

Ad Ber. Carapham, de malis atq;
calamitate Neapolis.

Mittantur ueteres tot querimonie,
Carapha, & lacrymis pone modum tuis.

Indulsti patriæ, dum licuit, satis:

Sed frustra superos uocas.

Nam satis trahimur, fata Neapolim

Vexari miseris cladibus imperant,

Et duro pariter seruitio premi,

Donec, non alium, queat

Regem Parthenope cernere maximum,

Qui clarum proprijs nomen honoribus

Sublimis liquidum tollat in æthera,

Et firmum reparet decus.

Id quando acciderit, non satis audeo

Effari: siquidem non Clarius mihi

Per sacros tripodes certa refert Deus,

Nec seruat penitus fidem.

Quod si quid liceat credere adhuc tamen,

Nam læuum tonuit, non fuerit procul

Querendus celeri qui properet gradu,

Et Gallum reprimat ferox.

Monodia de laude Horatii

Flacci Poëtæ.

Flace, qui cantu nimium beato

Surgis, & molles teneris labellis

Dulce perfundis numeros, & aptè

Carmina nectis,

Trade nunc primum Citharam petenti,

Quam tibi uates merito sacrauit

Filius summi Iouis, & soluto

Crine decorus,

Nanq; tu doctis Charitas camœnis
Iungis, & flauos per amica crines
Colla delapsos Glyceres in alta
Sidera tollis.

Siue tu Martis clypeum potentis
Versibus sæuos referens Sicambros
Dicis: & claras acies Gelonum, &
Cæsaris arma:

Siue Cyrrheos nemorosa saltus
Rura perlustras, tenuesq; lymphas
Tiburis captas, simul & uirentis
Gramina campi:

Liber exultas modulante plectro,
Daulias qualis uiridi sub antro
Conspicit Phœbum, teneroq; mulcet
Aethera cantu.

Siue crateras ueteri Lyæo
Impari sumis numero, & puellas
Inter & poscis iuuenes proteruo
Ludere risu.

Siue tu mauis Satyros procaces
Furta cum lætis agitare Nymphis,
Dum Venus dulci superante ludo
Spirat amores.

Blanda felicem leuat aura uatem,
Siue perlustrat Phæthonta magnum,
Siue depressum uolitat per orbem
Præpete lapsu.

Nunc Iouis claros memoras triumphos,
Et uagum Maia genitum per astra
Rite labentem statuis decorum

Laude perenni.
 Sic per immensi caua templa cali
 Vectus audaci recreas Thalia
 Cuncta, & insanos Veneris calores
 Carmine mulces.

Ad seipsum, de perfidia Neæræ.

CRinite tandem cum tuo malo, prudens
 Satis, superq; te Neæra decepit,
 Amata nobis, ut nihil magis posset.
 Sed pone demum, pone tot malis finem:
 Et quod periuit, perditum quidem ducas.
 Sic ipsa forsân mihi Neæra, quæ tantum
 Insedit olim, protinus relabetur.
 Ergo ualebis ô Neæra, non digna
 Tam certo amore, tamq; nobili cura:
 Puella perfida, insolens & ingrata.
 Vale, uale, inquam, & alterum ut lubet sume.
 Tu perfer, obdura, obstinatham habe mentem:
 Resiste prorsus, & animi tui robur
 Confirma, ut æquum & alma postulat uirtus.
 Non cernis ut complura te cohortantur,
 Et in dies magis, magisq; te cogunt
 Vt æquitatem, & optimos colas mores:
 Quo iure possis approbare te cunctis?

F I N I S.

PETRI CRINITI.

POEMATVM LIBER
SECVNDVS.

Ad Ferrandum Aragonium, Neapolis, &
Siciliæ Regem inuictissimum.

Rinceps corusca lampade clarior,
Quem præpotentes Hesperie duces,
Et purpurati Romulidum patres
Ad iura imperij uocant.

Hinc rite supplex te Calaber petit,

Et uota lectis concipit hostijs
Sacras ad aras, ut sibi te dei
Seruare incolumem uelint.

Hinc te supremus uisere pontifex,
Omnisq; late Lydia, & Appulus,
Et destitutæ regna Neapolis
Vnum te reuocant sibi.

Quid differendo protrahis? & moras
Innectis ultra? quin agendum essedum
Inscende felix: nec pudeat semel
Diuorum imperium sequi.

Sunt plura, quæ te perpetuò monent,
Ne derelictam Parthenopen uelis:
Quæ te regente, & sospite, non timet
Prælongas Venetum manus.

Nam tot procellis, tam uarijs malis
Vexata tandem, ceu sibi redditum
Cælo parentem, & præsidium, deis
Grates innumeras agit.

Nū differendum: quod superis placet.

Non frustra inertes concilio Iouis
Arcentur: & primum adfore tempori
Virtutis pretium fuit.

Absolue tandem: nanq; per Ausones
Et per uagantis gramina Lyridis
Latè patebit certum iter: & tuis
Iam coeptis Latium fauet.

Vulturnus undis lene fluentibus
Tollit decorum cæruleus caput:
Et longa supplex brachia porrigit
Antiquum repetens decus.

Olim tuctur te superiûm pater,
Sacrosq; crines casside Martia
Fecit uerendos: & triplici simul
Armauit clypeo latus.

Pridem catenis subdita ferreis
Fortuna uotis obsequitur tuis.
Idemq; certis sidera motibus
Portendunt penitus tibi.

Virtute tantum conficies tua,
Quantum nec alter milite maximo
Perfecit unquam. Te populi optimæ
Custodem fidei colunt.

Tu signa Mauris rapta minantibus
Ferrande regum uictor Ibericas
Refsers ad undas: hinc meritis adest
Immortale decus tuis.

Per te nefandæ fræna libidini
Iniecta: quondam sacrilegum genus
Bethis resumptis legibus impiam
Euasit ueterem lucem:

Et uera sensim numina Cælitum
 Iam ritè discens constituit pari
 Nexu reuinci iustitiam & fidem:
 Constantiq; animo tenet.
 Te uidit atrox fulmina Cantaber
 Torquentem: & ictu moenia barbaræ
 Confracta gentis: nam tibi pro sacris
 Pugnant superi fauent.
 Per te resurgit gens Aragonia:
 Tu solus aucta per numeros suos
 Virtute princeps in superas plagas
 Ascensum facilem paras.
 Vnus superstas maxime principum
 Vindex futurus: numine qui tuo
 Christi cadentem militiam regas,
 Et pacem Italiæ feras.
 Maiora uirtus auspicijs tuis
 Molitur, ô rex inclyte: nam tibi
 Nil denegatum: sic pietas meret,
 Et rarum fidei decus.
 Tu perge felix, quò superi uocant,
 Ferrande: & olim rapta fauentibus
 Tot signa fatis dent animos tibi
 Firmandi patrios deos.

Ad Marullum Byzantium, de Imagine
 & portento Auaritiæ.

NVper Fæfuleis (ut soleo) iugis
 Mentem Lesbico carmine molliter
 Solari libuit: mox teneram chelym
 Myrto sub uiridi deposui: & gradum
 Placuit ad urbem flectere:

Qua

Qua noster Medices Pieridum parens
 Marulle hospitium dulce tibi exhibet:
 Ac te perpetuis muneribus fouens,
 Phœbum non patitur tela resumere:
 Laurens Camœnarum decus.

Dumq; amnem meditor uisere patrium,
 Qui Floram tenui proluit ambitu:
 Ecce horrenda oculis, heu facies meis
 Raptim fumifico desiliens specu
 Immane monstrum constitit.

Cui sunt & manus & pectus ahenea,
 Et diris colubris implicitum caput:
 Frons humana tamen, lurida buxœo
 Pallore, & maculis squallida liuidis
 Monstrauit insitam famem.

Tunc primum pauido dirigui metu:
 Et mens attonitis torpida sensibus
 Vnde hæc obstupuit, tanta lues foret:
 Quæ sic tabificis noxia sordibus
 Vrbes & agros inficit.

Sed mox cum licuit cernere clarius:
 Et dirum uideo prodigij scelus:
 Agnoui cupidis implicitum uiris
 Monstrum: qui misera solliciti fame
 Nil præter aurum cogitant.

De laude Consalui Ferrandi in uictoria
 Lyriana contra Gallos.

Quis reposti pocula Liberi
 Depromit? aut quis nunc mihi uictimas
 Cum thure sacro rite puer parat,
 Insignem ut referam diem?

Quo

Quo dux uigenti milite maximus
Lyrin refuso sanguine Gallie
Vidit tumentem: gesaꝑ; supplici
Porrecta in medium manu.

Heu quanta passim funera nobilem
Lucem sacrarunt, qua tibi maxima
Ferrande laus, & perpetuum decus
Partum est auspicijs tuis.

Tu macæ princeps consilio graui
Frænum receptis uiribus iniicis:
Gallosq; & astu, & uiribus occupans
Hostilem superas manum

Victor, & urges: testis adest cruor:
Testisq; & omnis Gallia: dum tuum
Mirata forti pectore militem
Hispanum subiit iugum.

Quantus triumphus: quæ statuae tibi
Debentur? o si nunc meritas queam
Cantare laudes principis, & pares
Aptare ad numeros chelym.

Sic est, uolenti nihil homini arduum:
Quem firma uirtus extulit: inuium.
Nullum relictum est ingenijs iter,
Queis cælum petere est datum.

Ferrandus armis, & sapientia
Præclarus, ut qui Marte potens acri
Deiecit arces funditus, & sibi
Acternum statuit decus.

Non ante quisquam tam celeri gradu
Oppressit hostem uictor: & impiger
Munita certis oppida uiribus

Astu perdomuit suo.

Ad Phosphorum contra insolentiam principum.

Q Vicunq; in astra tendit, & sequi uelit
 Virgam decoris aurei,
 Declinet aulam, & æstuanes purpuras,
 Frontem tyranni despuat.
 Quid tam scelestum, quin sibi arroget impudens
 Libido nequam principum?
 Non sentis impotentis ut fastus animi
 In quenq; seuit optimum?
 Extollit audax perditam uecordiam,
 Fouetq; primum noxios.
 At obsoleto mœret, indignum nefas,
 Vbiq; uirtus pallio,
 Et in remoto delitescens angulo
 Modesta secum musitat:
 O' ludicram spem uitæ, & ò dementiam
 Mortalis impudentiæ.
 Vixi tot annos alea infelix graui,
 Nec datur adhuc quies malis.
 Quid contra inermem comminaris acrius?
 Inanis est uictoria,
 Gradum tuebar hætenus pro uiribus
 Non immemor natalium,
 Satis superq; constat exemplis meis
 Quantum tibi nunc arroges.
 Sic acta fati uirtus aduersantibus
 Animo resistit arduo:
 Et obstinata mente defendit gradum,
 Nescitq; uicta cedere.

Ego

Ego interim Phosphore quietus uixero:

Miserq; dicar, non reus.

Ad Angelum Cyprum: quod in Lyricis canendis præstet.

Dum sacris uigilas Palladis, & tuam
Illustrem repetis chelym,

Inter Pieridum choros

Quis te nobilius canit?

Nil miramur enim si ueteres Cyprus

Ignes, ac teneras simul

Per te nequitas refert,

Cui se tota Venus dedit.

Amissum reuocas Castalium decus:

Nec te carmine Lesbio

Sabina exuperat fides:

Seu cantes tenerum melos,

Seu te detineat Nenia funebris,

Mirum est quam facilis fluat

Inter delicias lepor,

Et sint ad genium omnia.

Seu tu florifram concelebras Paphum,

In qua sæpe hedera sacros

Dum ludit pedibus Dryas

Crines præuiridi ligat.

Tu reddis Veneris percalidum bonæ

Suauis ceston amaraco,

Quo tactus superum pater

Formas omnigenas subit.

Ad Bernardum Carapham Neapolitanum.

O Me beatum, qui æstuantis æquoris
Tantos peregi turbines:

Qui

Qui dissidentibus tot austris cymbulam
 Non penitus infregi meam.
 Non Scylla, non Charybdis haecenus minax
 Me mouit usquam de gradu:
 Sed ipsa uita ratio & antiquum decus
 Mentem excitauit acrius.
 Defleuit olim, meq; praeceptum sibi
 Testata Siren questibus.
 Sic ipse tandem mille post curas graueis,
 Ac tot peracta incommoda,
 Te praeuidente Palladis munus sacrum
 Summis capeffam uiribus.
 Tu me Carapha suscipis molli sinu,
 Doctisq; mulces cantibus.
 Debemus ergo muneri pares tuo
 Laudes & aequè gratias.

De uirtute Ioannis Andreæ Lampo-
 niani Tyrannicidae.

PArabat olim sacra Bruti manibus
 Antiqua uirtus Italum:
 Ac forte lectam dum rependit hostiam
 Marti dicatam uindicti:
 Frontem retorsit illico ad acres Insubres
 Mirata fortem dexteram.
 Quid, inquit, hoc tandem uideo? quò euocor?
 Valere Brutorum sacra.
 Hic noster est alumnus, ò certum decus,
 Vindex nefandi criminis,
 Qui tam cruento acynace ferox indicat
 Sparsum tyranni sanguinem.
 Ut spirat audax in tyrannicum scelus?

Vere est alumnus hic meus.

Aliæ hostiæ, Nouæ parentur uictimæ,

Quis alta surgat indoles.

Quod si quis improbos tyrannos eiicit,

Aut odit insolentiam,

Litare debet mecum: & hanc lucem sacram

Seruare centum uictimis.

Ad Phosphorum, de fugiendis malis quæ
in amore sunt.

A Moris æstus atq; amantum insaniam

Si quis sequatur Phosphore,

Idemq; dicat esse multò gratius

Amore captum uiuere:

O' quàm nefasto ludibundus poculo

Sensim uenenum concipit.

Quietis expers anxiam mentem gerit,

Et ardet ambitu leui.

Nunc plenus aura uota despectat sua:

Falsoq; trahitur gaudio:

Nunc insolens contemnit infames notas,

Aut pallet ignauo metu:

Vel impudenti contumax audacia

In omne proruit scelus.

Non fruct æquè sub Sicanis montibus

Vasto receptus in specu

Gigas nigrantes horridus flammæ uomens,

Quam amantis æstuat animus,

Et huc, & illuc peste succensus graui

Inclamat heu diras faces,

Vt ardeo infelix, ut in præcordia

Deseyit hoc incendium.

N

Ergo

Ergo nefandis liberum caput malis
Nobis tuendum Phosphore.

Ad Thomam Fuscum de malis & incommo-
dis suæ ætatis.

DVm mecum repeto, quàm fuerit grauis
Fortuna Italidum, & quàm uariis cruor
Infecit miseris cædibus Ausones:
Heu mens, atq; animi cadunt.
Exactum uideo Fusce decennium,
Quo Martis fragor, & dissidium potens
Vexauit Latium: sic studium mali
Excreuit magis in dies.
At nos Pieridum quos retinet decus,
Et mollis tenerum carmen inertia,
Nil ultra faciles credimus affore
Inceptis grauib; deos.
Nam cui tam rigidum est pectoris aenei
Robur, quin pauidis sensibus excidat,
Dum tantam uideat diluuiem, & truces
Instare Italiæ duces?
Atrox sanguineam sustulit ægida
Bellona: & celeri uecta petorrito
Instruxit Morinum in prælia militem,
Prædiris agitando minis.
Heu heu iam strepitus classica barbari,
Et iuncta horrifonis tympana cornibus
Ad cædem uariam sæuius intonant.
O quantus cruor effluet!
Quantum Mars Gethico sæuiet impetu
Inter mille neces: nanq; ualentibus
Pugnabunt acies undiq; dexteris,

Nec fortem referent gradum.

*Implebunt Latium sanguine Martio,
Reges Hesperij: sic libitum Ioui,
Qui diram imperio non reuocabili
Fatorum seriem trahit.*

*Ad Marullum Byzantium de improba
mordacitate Zoili tardipedis.*

Adhuc, Marulle, tardipes meus uiget
Nec ponit improbas minas.
Liuescit usquequaq; & impudentius
In quenq; seuit aestuans:
Superbienti tumidus insolentia
Despectat humanum genus:
Omnesq; liuidis inurens morsibus,
Vbiq; uirus proijcit:
Non parcit ullis, & uocari Zoilum
Latatur, infandum scelus.
Et quod minus ferendum, ut olim dixerat,
Ceu trimulus puer sapit.
Idem retorto crure tardipes meus,
Turpiq; facie foedior,
Satis nefandi pectoris luxum grauem,
Et impiam mentem probat:
Hæc pestis est, Marulle, nostri seculi:
Non illa, quam procul fugis:
Licet relinquant patrios demum lares,
Aut Galliam tuam petas:
Seu te per undas Rhindacus uidet suas,
Vbiq; te tamen occupat.

N 2 Ad

Ad Paulum Candidum, de mutua
beneuolentia.

Nondum Pieridum rite canens melos
Aptabam fidibus Barbiton aureum:
Cum tu, Paule, tuis blandiloquens modis,
Doctam sollicitas chelym.

Nec fers me nimia segnitie uagum
Culpam nequitiae iungere desidi:
Quin ultro reuocans ingenium potens,
Admota extimulas facc.

Ergo Lesbicis ad citharam modis
Concordem refram nunc genium tibi:
Iunctamq; unanimes pectoribus fidem,
Quam nulla imminuet dies.

Non sors asperior rebus in arduis,
Non liuentis incers inuidiae fames
Ex certo poterit uellere eam gradu:

Sed firmam statuet magis.

Felix ille nimis, nec superis minor,
Cui tantum liceat carpere commodi,
Aeternumq; bonum: nam quid adhuc datur
Sperari melius fide?

Non hæc iura animi fallere cogitat,
Nec uult officijs cedere maximis,
Sed certum columen protinus astruens,
Nil non perficiet libens.

Sic nos dum liceat rite fidem sequi,
Condignasq; refert certus amor uices:
Iam sacra ingenij fœdera candidi
Seruemus facili deo.

Ad P. Misenaten Patricium
Venetum.

S Aluc ô præsidium meum perenne
Misenas Veneti decus Senatus,
Cui dulcis tenero lepore Siren,
Frequens mollihus insidet labellis.
Quid agunt ueteres mei sodales,
Facunda Aonia cohors Minervæ,
Aldus, Phosphorus, & comis Nouatus?
Quid Bembus lepidò disertus ore?
An rem nunc Venetam probus gerendo
Præclari superat gradum parentis?
An blandas Charites in antra ducit,
Et dulces pariter mouet Camœnas?
Quid Fuscus, Placidusq; Donnulusq;?
An illos agitat ferus Cupido?
Et dum per teneros subinde sensus
Proserpit tacitæ libido flammæ,
Mendaci nimium trahuntur aura?
Rescribas mihi, num bene, ac beatè
Cum suis ualeant satis puellis.
Ego autem, ut potero, hinc pedem mouebo:
Omnes ut pariter meos reuisam,
Qui passim Venetis fouentur undis.
Iam libet facilem parare dextram,
Qua certam penitus fidem rependam:
Et per suauia mille, mutuosq;
Complexus, ualeam uicem referre.

Nænia de obitu Io. Pici Mirandulæ Viri clariss.

D Vm finem assiduus ponere lacrymis
Sperabam, & miseris reddere sensibus

N 3

Tandem

Tandem præsidium: ecce heu aliud nouis
Crescit funeribus malum.

Nondum præteritæ uulnus inaruit
Fortunæ, en iterum Nenia lugubres
Deposcit numeros: nec spatium datur
Solandi miserum caput.

Expectanda dies scilicet omnibus,
Qua filium digitis inuida ferreis
Perseindat Lachesis: nanq; perenniter
Humano generi dolos

Molitur, neq; uitam meritis refert.
Sic est, cum tremuli sese oculi exerunt,
Primæuamq; auidi percipiunt diem,
Tum sanè incipimus mori.

Et quid tantopere, aut tam cupimus diu,
Quin ultro pudeat, quod semel assequi
Permissum fuerit? Non minimum facit,
Qui fatum sequitur uolens.

Hic se tabifico liberat ambitu
Viuenti, & facili pectore in ultimum
Seruat se interitum. Nata etenim omnia
Naturæ imperio cadunt.

Sic tu Palladiæ dum sapientiæ,
O' Pice, inuigilas, & pariter cupis
Intento nimium pectore consequi
Virtutis pretium bonæ,

Florentem uiridi deseris indolem
Aetate, & superos ante diem petis.
At me tristities, & lacrymæ graues
Posthac perpetuò manent.

Iambicum Carmen contra Viperam.

Vbi est perusta frontis impudens scelus?
 Vbi retorrido colore Vipera?
 An sic inertem concipit tandem fugam:
 Pariterq; uanis comminatur sibilis?
 Sed siste: quid frustra paras resurgere?
 Et implicatis nexibus resistitas?
 Consiste tandem: an audis æneum sonum,
 Notasq; sacras carminum ualentium?
 Simulq; falces æneas cum uittulis
 Passim reuinctas uiperinis nexibus?
 Iam nunc misella deuomas pestem grauem,
 Virusq; mentis improbe teterrimum,
 Quo me tot annos morsibus ueneficis
 Credis notatum: sed age penitus euome,
 Euome nefandam tabem inertis pectoris.
 Sed euomit tandem: bene est: ô quæ lues!
 Proh, summe Iuppiter, quid hoc cerno amplius?
 Quantum ueneni funditat tetrum scelus?

Ad Chelym suam.

Salve dulcis amor Chelys,
 Quæ reddis tencrum melos,
 Et quæ flectis ad oscula
 Cervicem Glyceres bonam:
 Ut spiras ueneres & charites simul.
 Te Cyllenius aliger
 Inter fulgida sidera
 Visendam merito tulit:
 Quo rite ad numerum uelis
 Nobis summe parens mitior affore.

O Iane, Aonium qui retines decus,
Et uirtute animi, atq; egregia indole
Præstas, & proprijs surgere honoribus
Condignum reputas tibi.

Hoc te præcipue commonitum uelim,
Vt turpem caueas desidiam: & procul
Molles illecebras, & uarios dolos,
Ceu dirum fugias nefas.

Nil mortale genus tam grauitè premit,
Nec tantum miseris urbibus obsuit,
Quantum degeneris torpor inertiae,
Ac luxus nimium fluens.

Rex olim Assyrius, dum muliebriter
Seruit flagitijs languidus improbis,
Imbellemq; colum, & stamina protrahit,
Extinxit patriæ genus.

Inuictum Annibalis robur, & arduo
Virtus imperio, dum ualuit ferox,
Per cædes uarias perculit Italos,
Et sæuum imposuit iugum:

Romanasq; aquilas Marte potens fero
Fecit purpureas sanguine consulum.
Sed mox degeneri mollis inertia
Fortem deseruit gradum.

Vt qui sœmineis captus amoribus,
Inter blanditias, & Veneris iocos,
Serò congemuit cum fremitu graui:
Probrosam reputans fugam.

Nam quid Romulidum præcipuas loquar
Vires & decus, & militiam grauem?
Nil præter nimium desidiæ scelus

In præceptis penitus dedit.

Tum primum pauidi perniciës mali

Tam dirum ac uehemens progeniuit nefas:

Quo nomen Latium, pilæq; Caesarum

Duxerunt miscrum situm.

Sic uirtus Italum protinus occidit,

Armatusq; sua cum trabea Deus

Amisit fidei præmia bellicæ,

Romanum fugiens solum.

Tu Iane interea dum teneris uiget

Annis ingenium, & firmus adest calor,

Erectum teneas in superos gradum: &

Virtutem sequere, ut facis.

Sic me Pierijs rite sacrum choris

Vatem constitues, & pariter tuum

Præclari genium pectoris arduis

Acternum statues bonis.

Et iam læua monent omnia, nobilem

Exortum è patrio semine palmitem,

Cuius fronte noua, & frugibus aureis

Exornet sobolem decor.

De Lacone in bello occiso, ex
Græco.

TRaictus hasta pectus insensa Lacon
Cruentus in bellum ruit.

Ac dum inter arma, & hostium fertur neces,

Tandem peremptus concidit.

Hunc postquam amici collocant mœsti rogo,

Augentq; funus lacrymis:

Miratus hanc inertiam parens, ait:

Abite

Abite non prorsus uiri:

Abite procul ô patriæ quondam genus:

Olim Lacones uiximus.

Quid uos inertes implos luctus datis?

Hic natus est meus, & Lacon.

Contra Viperam ueneticam Anum.

Quando licebit Viperæ diram luem,
Et implicatum Thessalis malis scelus

Videre tandem sedibus Proserpinæ

Fœdum cadauer inuchi: ô letum diem,

Quantis ubiq; te colemus uictimis.

Nam uieta, passa, rancida & silicernium est.

Proh quanta fruet in senili pectore

Tabes malorum, quantus aestuat furor:

Seu cum potenti seuiens incendio

Perurit atro delibuta sanguine,

Fœdatq; turpi cuncta contactu nocens.

Vidi ipse, uidi, cum tumente gutture

Inflata carmen musitates Colchicum,

Sectos & ungues implicares crinibus,

Et hæc in aneum referres cantharrum,

Ter inspuens, ter cereas imagines

Deflexi ad ortum subrubentis Cynthiæ.

Quid illa referam, quæ negare non potes?

Cum dissipas reconditum puluisculum,

Sacrumq; retro conuolutas turbinem:

O quam calefcit Viperæ dirus cruor!

Credo hanc parentem unam esse laruarum omnium,

Lamiamq; maximam facies cum surpuit.

Sic turbat atrox luridas sedes Stygis,

Ac torua torquet Tartarum uultu truci.

De fugiendis ingratis.

Ingratus est uitandus ut dirum scelus.
 Nil cogitari pestilentius potest,
 Nec esse portentosius quicquam puto.
 Ingratus aut malefacit, aut male cogitat,
 Sibiq; tantum parcit, alijs detrahit,
 Et odit omnes, qui bonis benefaciunt.
 Ingratus est audacior, quò nequior,
 Et impudens ad omnia scelera trahitur,
 Audaxq; cuncta semper in peius mouet.
 Ingratus est seminarium scelerum omnium:
 Hinc est auara mens, & animus perditus:
 Hinc fastus impotens, & ambitus grauis.
 Ingratus hoc unum benefacit, cum perit:
 Nam tellus ipsa scedius nihil creat.
 Portentum id omnium est habendum maximum.

Ad Phosphorum, de ponenda mœstitia
 & curis.

Quid te tam crucias Phosphore? non probat
 Istam mœstitiam, nec lacrymas graues
 Olim cum Cithara Cynthius aurea.
 Cernis, quàm teneris instat amoribus,
 Et blandas recolit delicias Venus,
 Seu poscit choream, seu repetit merum?
 Quòd si te petulans Lydia despicit,
 Nec flammæ ueteres sentit adhuc procax,
 Firmatamq; diu dissoluit fidem:
 Nil est quod metuas, sic Veneri placet.
 Assume Aonium Phosphore barbiton,
 Dilectamq; chelym carmine Lesbio
 Reddas Pierijs percelebrem choris.

Irrepiit

Irrepat senium uetacito gradu:

Aetatemq; bonam protinus occupans,

Morbis assiduus deterit in dies.

Olim te uolucris commonuit decor,

Et dulcis Glyceres improbitas bonæ,

Quantum conueniat ludere, dum uacat.

Ad Marullum Byzantium, quod relictis

Musis à Næuia deti-

netur.

P*Ridem relictæ Pallade*
Amoris hausi poculum,

Et me Cytheres militem

Delegit in castris suis.

Marulle quid frustra mones,

Vt sacra Phœbi prosequar,

Et me camœnis asseram?

Libet uocanti Cypridi

Parere, dum calor uiget:

Et in uirenti gramine

Inter iocos & gratias

Aura fauente ludere:

Nunc in reductis uallibus

Duros amores insequi.

Tu carmen altum principis

Vates beato pectore

Absolue, dum Phœbus monet,

Tu dedicatus Cynthio

Docto, Marulle, carmine

Tradas perennem posteris

Famam potentis ingeni.

Mi sat calores mutuos

Firmamq;

*Firmamq; sacri pectoris
Fidem probare Næuæ.*

*Ad Ianum Parthenopeum: ut Musis
incumbat.*

CAnta dulcissuum Pieridum melos:
Respondet nemoris candida Delij
Per frondes melius Musa tibi leues.

Canta nunc igitur precor.

*Aetas admonet, heu quàm celeres citò
Anni diffugiunt, atq; dies boni.*

*. Noui, noui hominum morem, & inertia
Quàm sit dulce malum omnibus.*

Felix Iane nimis, uaticinor modò:

*Felix crede canes, si modò cæperis:
Accedet potior nanq; tuis dies
Donis egregiæ indolis.*

*Sic noster senium Cynthus exuet,
Ac doctæ referent præmia uirgines,
Cum tu Mæonio carmine nobilis
Tangis undiq; sidera.*

De Natali Musarum.

FAucte linguis posteri,
Non ante dictum uatibus
Cantare carmen molior,
Sacris receptus delubris.
Apollo nunc spirat deus,
Procul profanos pellite
Arcana dum fiunt sacra.

*Adeste uati cælites,
Debetur hic Musis honor,
Quem festa rettulit dies:*

Pro quo tot annos pallui.
Lux hæc decora claruit
Dicata priscis uatibus,
Qua molliter gratum melos
Aeterna protulit chelys.

Lucina ridens adfuit,
Et crine Phœbus aureo
Vocauit ad certos modos
Selecta cœli numina.
Tum leta substitit Cypris,
Et candido uultu Charis
Induxit alnis cantibus,
Vt uos sacraret ætheri.

Sed et deorum maximus
Et optimus rerum pater
Vos fuit ulnis mollibus,
Interq; mille suauiâ
Leni decenter spiritu
Deduxit ad sacrum nemus:
In quo uolantis Pegasi
Liquor perennis effluens
Nitefcit undis gemmeis.

Hic collocatas primitus
Dulci repleuit nectare:
In altâq; iussit sidera
Secum uolare protinus:
Vnde entheum fluxit melos,
Et grata Siren aurea
Refecit orbem nenia.
Vobis Camœnæ uiximus,
Vobis perennes gratias,

Sacrumq;

Sacrumq; carmen reddimus.
 Seruate dum licet precor
 Deuota uobis pectora,
 Seu grata Delos detinet,
 Seu Cynthius pulcher uocat.

De potestate Amoris.

Dum tenet dulcem Venus alma Cyprum:
 Et puer curas mouet aestuantes:
 Dum subis blandos Erato calores,
 Dic age carmen.

Dic ut in summis uiget ignis astris:
 Et per obliqui uariata limbi
 Signa decurrens fouet alma totum
 Rite uoluptas.

Manat ex alto uagus ardor igne,
 Atq; diuina calefactus aura
 Transmeat calum uolitans, & urit
 Aequora lapsu.

Legibus certis superos reuincit,
 Colligans motu celer inquieto
 Ima cum summis, & amica reddit
 Aethera terris.

Mollit Hircana fera corda Tigris,
 Mollit & toruæ rabiem leuæ:
 Hinc Libysini pariter colubri
 Sibila ponunt.

Flectitur tauri furor iniugati,
 Feruidus duris agitans rubetis:
 Sentit hunc ignem quoq; sæuientis
 Impetus apri.

Ponit & miles Morinus rigorem,

In tuis pugnans Erycina castris:
Et calent Scythæ genus efferratum ad
Cypridis ignes.

Arma deponunt Cicones feroces:
Horridam Thraces aciem relinquunt,
Vt tua possint agere in Palæstra
Diue Cupido.

Aequor undosum calet igne sacro,
Lusitant pisces per aquosa furta:
Perq; Neptunum iaciunt gelatum
Pectore flammæ.

Astra diffusos referunt nitores,
Cum Venus blando referare risu
Solis excelsi iubar alma poscit
Nube reiecta.

Blandius spirant Zephyri calentes,
Dumq; te solers Orithyia querit,
Frigidus pennis Boreas niuosis
Suscipit ignem.

Immemor belli galeam recusat,
Baltheo sacræ Veneris recinctus,
Diua te poscens, & amica libat
Oscula Mauors.

Quicquid in terris generatur ullis
Diua ridenti creat alma uultu:
Et fouet gratos Cytherea fœtus
Lampade sacra.

Germinat tellus, saliant fluenta,
Frondebis latis syluæ uirescunt,
Proferunt pictos uariata flores
Rura nemusq;.

Si quid aspectu celebratur almo,
 Si quid & gratum retinet decorem,
 Illud in primis tibi diua paret
 Non sine risu.

Ad Nouatum, de instruendis adoleſcentibus in re militari.

PArum Nouate consulis
 Veris nepotum laudibus:
 Qui dum ſenescis molliter,
 Et otio indulges tuo:
 Præſtare credas liberis
 Si diſciplinæ calleant,
 Quibus tot annos excubas.
 Sed hoc ineptè perficis,
 Deceptus exemplo tuo.
 Imbellis eſt ætas ſenum,
 Nec apta rebus arduis:
 Sinas iuuentam ſtrenuæ
 Seruare uirtutis gradum,
 Et inter arma nobilem
 Et galeam & enſes Martios
 Tractare, dum uires ualent.
 Hetrufca qualis indoles
 Ferox potenti dextera
 Lares tuetur patrios:
 Sic ille pugnat acrius,
 Nec horret hoſtiles minas,
 Qui ætate ſub prima potens
 In arma miles proſilit,
 Interq; tela feruidus
 Florem iuuentæ deterit.

Sic alta surgit indoles:
 Virtus perusta solibus
 Inter cruenta uulnera
 Virescit in dies magis.
 Sequuntur ignauos probra
 Cum terga uertunt desides,
 Nec stare sub dio queunt.

Nouate non satis decet
 Acrem iuuentæ spiritum
 Torpere molli inertia,
 Aut implicari fœnore.
 Nanq; hoc habet Florentia:
 Censetur ille maximus,
 Qui fœnus addit fœnori,
 Nummosq; plures congerit,
 Ut diues in foro queat
 Se purpuratum uendere.

O' noxiam mentem uirum,
 Quos in legendis nummulis
 Tam dira peruasit fames.
 Ego hoc solutus crimine
 Summis capeſſam uiribus
 Inſigne uirtutis decus.

Monodia de Saltatione Bæchica.

G RADIUS ualeat pater,
 Et sæuus galeæ sonus.
 Huc adſint nemoriſſequæ
 Nymphæ cum Satyris:leues
 Adſint Niſigeni ſimul,
 Adſint & caua cymbala,
 Et cornu graue mugiat,

Tollite quisq; pedem.

Iam curæ ualeant graues,
Non hic fluctisonans tridens,
Non toruæ resonent tubæ:
Sed gratus lepor, & Charis,
Et Chromys, & Hamadryas,
Mnasyllusq; rubens genas,
Et fortis temeto Lys,
Et nudata lacertulos
Melite, & Canace soror,
Lasciuq; pedis Dryo,
Pronis in zephyros comis
Ad numerum canite.

Omnes nunc animis pares
Et saltu & tremulis modis
Dicamus, bonæ Vitisfer,
Thyrso & palmit nobilis
Tu uictor Semelcius,
Summi progenies Iouis,
Incingens hedera caput,
Auratas agitas comas
Perpetuoq; cales.

Tu rex Euhye Bassareu,
Tu Brysseu, Hyalysus,
Liber, Nyctileus, uagus,
Nyseus, Bromius, sacer
Tu sternis ferula graui
Fratres terrigenas potens;
Nam uictrix tua dextera
Exemit superos metu,
Et firmum statuit decus

Vincere

Vincere cum libuit.

Salve Bacche Diespiter,

Nos te prosequimur ducem,

Nos ultro anguigerum caput

Bacchantes agimus leues.

Tu nos Thyrsigeras iubes

Vatem Threicium statim

Diuulsum uarijs modis

Iactare exanimem feris.

Per te semper inest calor,

Tu depellis inertiam,

Tu cunctis meritò imperas,

Imperiumq; tenes.

De suo amore in Glyceren.

Quo me nunc trahitis Pierides bonæ?
Vrit me Glyceres grata proteruitas,

Vrit perpetua blandus amor face,

Et sæuus premit in dies.

Olim dum licuit liberius loqui,

Tum nostris laribus Delius affuit,

Nec frustra tripodas concutiens sacros

Excepi Clarium Deum.

Heu quantum intepuit Pieridum calor,

Et uatum celebris cura: nec amplius

Permissum uiridi dulce sub arbuto

Audire Aonidum melos.

Non sum, qui fueram: sic uoluit puer,

Qui duras laqueis molliter implicans

Ceruices, teneris addit amoribus

Luctus, et lacrymas graues.

Me pride in Glycere surripuit mihi,

Dum uultu petulans & lepidis iocis
Furtim blanditias inserit asperas,
Et se difficilem negat.

Decantare iuuat bellica Cypridis
Arma, & per fidiam cum lacrymis grauem.
Seu me detineat carmine Lydio,
Seu uexet Glyceres decor.

Palinodia ad Næuiam de suo amore.

Adsu[m] resumpto seruitutis uinculo,
Totumq[ue] me dedo tibi: pœnam irroges,
Nil deprecor, nil usq[ue] pœnarum abnuo.
Non ille qui hactenus recanto Næuia,
Recanto, supplices & offero manus
Quodcunq[ue] iusseris paratas soluere.
Succendor, uror, ardeo totus miser.
Non æquè flammis ardet æstuantibus
Atrox Sicano conditus Gigas specu.
O' ante dedicata Musis pectora
Vt igne succensi cruoris æstuant?
Tuus reuertor, parce parce supplici.
Cantare laudes ordiar primum tuas,
Et expiatus entheis uates sacris
Tete perennem dedicabo posteris.
Sic tu pudica uirgo, tu meum decus,
Tu celsa uinces sidera sacro lumine,
Clarumq[ue] nubilans face tua Cynthium
Cælo refulges candidum, & uerum iubar.

De Tarchonte, & statua ultrice hostis, ex Græco.

MArmored effigiem Tarchon cū cerneret hostis,
Substitit, & niueam despu[n]xit in faciem.
Protinus & gladium stringens, quem fortè gerebat,

Incipit

Incipit inuisum saepe ferire latus.
 Sed statua indignos ceu si pernosceret ictus,
 Paulatim è proprio concidit acta loco:
 Et simul insensum dum prona inclinat in hostem,
 Contriuuit miserum certa ruina caput.
 Sic pietas diuûm sceleratæ conscia mentis
 Sustinuit partes uindictis & statuæ.

Ad Ianum Epidaurium, de suis studiis.

SI quid carminibus suis
 Vates fatidici ualent,
 Non frustra Aonidum sacra
 Tam solers colui hæctenus.
 Vt primum licuit mihi
 Voces Threicias sequi,
 Deuoui teneram chelym
 Castis Pieridum choris.
 Me Phœbo comitem dedi,
 Is uultu facili probat,
 Quàm tolluntur ad æthera
 Qui doctos tripodas colunt.
 Hinc uates uigeo, & deis
 Pergrata est pietas mea:
 Erectiq; animi indoles,
 Et rarum fidei decus.
 Nouit Melpomene satis,
 Quantam carmine Lesbio
 Ac molli ualeam ioco
 Inter ludere uirgines:
 Seu dicam Veneris dolos,
 Et per dulcia suauia
 Cervicem roseam sinu

Susceptam Glyceres meo.
 Non spernet liquidum melos
 Annorum series grauis:
 Nec mi defuerit sacer
 Inter phœbicolæ locus.
 Vixi gratus Apollini
 Excellens cithara breui:
 Et iam canities subit,
 Quæ nostrum senium refert.
 Nil me flexit adhuc, neq;
 Cultorem solidi boni
 Mouit de ueteri gradu
 Siren cum teneris dolis.
 Sed me per superos Clio
 Sublimem tulit, et simul
 Cinxit frondi fluam mihi
 Myrto præuiri comam.

Ad Neæram, ex epigr. Platonis Philosophi.

Dum te Neæra suauior,
 Gratumq; florem spiritus
 E' semiulcis suauis
 Per mutuas uices traho:
 Tum mi labella pressula
 Tenello amore saucia,
 Animam tenere gestiunt:
 Ne se relinquat protinus,
 Tusq; labris mollibus
 Decepta dulci suauio
 Sensim reperto transitu
 Labatur in pectus tuum:
 Et dicat esse gratius,

Seruare

Seruare tam bonos lares,
 Tecumq; semper uiuere:
 Vbi alma Cypris incālet,
 Blandusq; germinat lepor,
 Et grata lufitat Charis.
 Quòd si Neera aduenerit,
 Vt igne amoris percita
 Animula mea misellula
 Me linguat in coetu osculi,
 Et me relicto transeat:
 Remitte quàm primùm potes,
 Et redde mi uitam precor,
 Vt feruiam semper tibi,
 Fidemq; firmam comprobem.

De feipfo.

A Vrum nefandis accumulēt dolis,
 Regumq; magnas diuitias ſibi
 Quærant inerti ſolliciti ambitu
 Qui fœnus repetunt graue.
 Nil me potentum ſceptra minantia
 Poſſunt uerendo flectere de gradu
 Virtutis almæ: nil animos mihi
 Veſtes Atticæ mouent.
 Securus antris Pieridum uagor,
 Et Phœbo amicus leniter arduas
 Perlufiro ripas, dum Glycere uocat,
 Et nymphæ ſaliunt leues.
 Non me caduci ſanguinis extulit
 Proles parentum: uertor in alitem,
 Dulceſq; cantus, & tenerum melos
 Demulcent liquidum æthera.

Terras relinquo, me iuuat arduo
 Cælo receptum per superum choros
 Sensim uagari: iam uolito altius,
 Dum Phœbus celerem gradum
 Affectus almo carmine contrahit,
 Nunc ad Sicambros, seu libeat Scythas
 Spectare sæuos, & pariter leui
 Instructos iaculo Dacos,
 Idemq; pennis Pegaseis feror.
 Vsq; ad Britannos, & Morinum truce:
 Necnon procellæ littora Caspiæ
 Præter conspicio uolans.
 Nullum Camœnis est iter inuium,
 Cælum beatis auspicijs petunt,
 Sedesq; summi sub pedibus Iouis
 Olim Constituunt sibi.

De sua ægritudine, & imminente obitu.

Nil est quod ultra sit licitum mihi
 Sperare tandem, nil medicæ manus
 Ex imminente me miserum rogo
 Referre incolumem queunt.
 Et iam medullis æstuat intimis
 Accensa bilis, nec patitur meo
 Vnquam dolori finem aliquem dari,
 Sed uexat magis in dies.
 Obducta frontis lumina, per genas
 Delapsa tetra cum macie cutis,
 Et destituta mentis inertia,
 Instare exitium monent.
 O quantum inanes illecebræ anxia
 Passim uirorum pectora distrahunt!

Quan

Quantaq; rerum mole perastuat
Humani generis lues!

Quam saepe dixi, Martia principum
Cantabo gesta, & saeva per Ausones
Gallorum ab altis alpibus agmina
Educta in Latios duces!

At nunc parato funere frigidus
Per membra sudor labitur: & meum
Flammis cadauer rite puer sacris
Iam componere destinat.

Et Cypri odores, thuraq; mascula
Inferre lectis ossibus, & leui
Cum rore lymphas spargere, quo sua
Reddatur cineri quies.

Ergo sub annos praevirides mihi
Solvetur atro sanguine spiritus?
Nil est reluctandum superis: libens
Quod fata annuerint sequor.

Non ille cuiquam flebilis occidit,
Quem uita honestas, & fidei decor
Inter sacrarunt numina Caelitum,
Expertem grauis ambitus.

Sed fessa tandem lumina mors tegit:
Tu me deorum summe parens uelis
Vatem beatis sistere sedibus,
Vt sacros referam choros.

FINIS POEMATVM.

EPIGRAMMATVM

INDEX.

IN LIBRO PRIMO.

Quòd poeta ipse Musis dicatus sit reiecta populi inscitia.
De sua æternitate, ex oraculo Apollinis.

Ad Auitum exhortatio ad uirtutem.

Nenia de obitu Laurentij Medicis uiri clarissimi ad Io-
annem Picum Mirandulam.

Ad Auitum de quiete uiuendi.

De sua quiete post multas calamitates.

Monodia de laude Angeli Politiani.

Ad Faustum poetam de suis studijs, & iniquitate sui tem-
poris.

Ad Faustum de sylua Oricellaria.

Ad Mariam Virginem.

Ad Auitum de innocentia uatum.

Ad Faustum de Carolo Rege Francorum cum ad Urbem
tenderet cum exercitu.

De Morando Hetrusco luctatore.

De suo amore in Glyceren ex poeta Anacreonte.

Nenia de obitu poetæ Marulli Byzantij.

De laude Frãciszi Gonzagæ principis illustrissimi Man-
tuani, cum ad Tarrum contra Gallos dimicauit.

Carmen Charisticon ad Eridanum fluuium pro recepta
salute cum in eum decidisset.

Monodia de Fortuna & eius uiribus.

De Lacone saucio, ex Græco.

De Ludouico Sfortia principe clarissimo, qui proditus per
Heluetios est.

Mono

EPIGRAMMATVM

Monodia de choro Sybaritico, ex Græco.

Ad Ber. Carapham de malis atq; calamitate Neapolis.

Monodia de laude Horatij Flacci poetæ.

Ad scipsum de perfidia Neeræ.

IN LIBRO SECVNDO.

Ad Ferrandum Arragonium Neapolis & Siciliæ regem inuictissimum.

Ad Marullum Byzantium de imagine & portento auaritiæ.

De laude Consalui Ferrandi in uictoria Lyriana contra Gallos.

Ad Phosphorum, contra insolentiam principum.

Ad Angelum Cyprium, quòd in Lyricis canēdis præstet.

Ad Ber. Carapham Neapolitanum.

De uirtute Ioannis Andreæ Lamponiani tyrannicidæ.

Ad Phosphorum de fugiendis malis quæ in amore sunt.

Ad Thomam Fuscum de malis & incommodis suæ ætatis.

Ad Marullum Byzantium de improba mordacitate Zoili tardipedis.

Ad Paulum Candidum de mutua beneuolentia.

Ad P. Misenatem Patricium Venetum.

Nenia de obitu Ioannis Pici Mirandulæ uiri clarissimi.

Iambicum carmen contra Viperam.

Ad Chelym suam.

De Choro Laconico per Pueros, Iuuenes, & Senes : ex Græco.

Ad Ianum Sotherinum de fugienda desidia.

De Lacone in bello occiso, ex Græco.

Contra Viperam ueneficam anum.

De fugiendis ingratis.

Ad Phosphorum de ponenda mœstitia & curis.

Ad

I N D E X.

*Ad Marullum Byzantium: quòd relictis Musis à Nævia
detinetur.*

Ad Ianum Parthenopæum ut Musis incumbat.

De natali Musarum.

De potestate amoris.

Ad Nouatum de instruendis adolescentibus in re militari.

Monodia de saltatione Bacchica.

De suo amore in Glyceren.

Palinodia ad Næviam de suo amore.

De Tarchonte & statua ultrice hostis, Ex græco.

Ad Ianum Epidaurium de suis studijs.

Ad Næram ex epigrammate Platonis philosophi.

De seipso.

De sua egritudine & imminente obitu.

F I N I S.

